

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

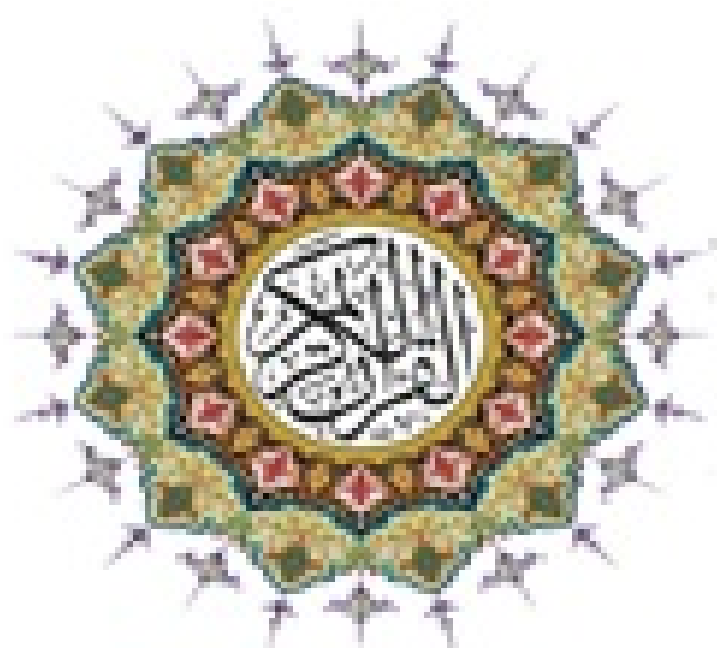
گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۹۹

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 99

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶۳	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۹۹
۶۳	مشخصات کتاب
۶۳	۱- مفسد فی الارض
۶۳	۱- مفسد فی الارض
۶۳	۲- مفسد فی الارض
۶۴	۳- {مفسدان}
۷۳	۴- آثار اطاعت از مفسدان
۷۳	۵- آثار قیاس صالحان با مفسدان
۷۵	۶- آثار هلاکت مفسدان
۷۵	۷- اجتناب از اطاعت مفسدان
۷۵	۸- احکام مفسدان
۷۵	۹- ارزش جان مفسدان
۷۷	۱۰- اسارت مفسدان
۷۷	۱۱- اعدام مفسدان
۷۹	۱۲- اعراض از مفسدان
۷۹	۱۳- افزون طلبی مفسدان
۷۹	۱۴- افشای مفسدان
۷۹	۱۵- اهمیت سرکوبی مفسدان
۸۱	۱۶- اهمیت شناسایی مفسدان
۸۱	۱۷- اهمیت مبارزه با مفسدان
۸۱	۱۸- برخورد با مفسدان
۸۱	۱۹- بی لیاقتی مفسدان
۸۳	۲۰- بینش مفسدان

۸۳	۲۱- تبعید مفسدان
۸۵	۲۲- تحقیق تاریخ مفسدان
۸۵	۲۳- تشکل مفسدان قوم نمود
۸۵	۲۴- تعقل در فرجام مفسدان
۸۵	۲۵- توبه مفسدان
۸۷	۲۶- توطئه مفسدان بنی اسرائیل
۸۷	۲۷- تهدید مفسدان
۸۸	۲۸- جداسازی مفسدان
۸۹	۲۹- جهاد با مفسدان
۸۹	۳۰- حتمیت شکست مفسدان
۸۹	۳۱- حد مفسدان
۹۱	۳۲- حق ناپذیری مفسدان
۹۱	۳۳- خیانت مفسدان
۹۱	۳۴- ذلت مفسدان
۹۱	۳۵- روحیه مفسدان
۹۱	۳۶- زمینه عذاب مفسدان
۹۳	۳۷- زوال قدرت مفسدان
۹۳	۳۸- سلب مصونیت از مفسدان
۹۳	۳۹- شکست مفسدان
۹۳	۴۰- صفات مفسدان
۹۵	۴۱- ظلم مفسدان
۹۵	۴۲- عبرت از فرجام مفسدان
۹۵	۴۳- عذاب دنیوی مفسدان
۹۷	۴۴- عذاب مفسدان
۹۷	۴۵- علم خدا به مفسدان
۹۷	۴۶- فرجام امداد به مفسدان

- ۴۷- فرجام شوم مفسدان ۹۷
- ۴۸- فرجام مفسدان ۹۹
- ۴۹- فرجام مفسدان قوم لوط ۱۰۱
- ۵۰- فسق مفسدان ۱۰۱
- ۵۱- قبول توبه مفسدان ۱۰۱
- ۵۲- قتل مفسدان ۱۰۱
- ۵۳- قرآن و مفسدان ۱۰۳
- ۵۴- قصاص مفسدان ۱۰۳
- ۵۵- قیاس صالحان با مفسدان ۱۰۳
- ۵۶- قیاس مؤمنان با مفسدان ۱۰۵
- ۵۷- کرى مفسدان ۱۰۵
- ۵۸- کفر مفسدان ۱۰۵
- ۵۹- کورى مفسدان ۱۰۵
- ۶۰- کيفر اخروى مفسدان ۱۰۷
- ۶۱- کيفر دنيوى مفسدان ۱۰۷
- ۶۲- کيفر مفسدان ۱۰۷
- ۶۳- کيفر همکارى با مفسدان ۱۱۱
- ۶۴- لعن بر مفسدان ۱۱۱
- ۶۵- لعن بر مفسدان ۱۱۱
- ۶۶- مبارزه با مفسدان ۱۱۱
- ۶۷- مبارزه با هجوم مفسدان ۱۱۴
- ۶۸- مبعوضيت مفسدان ۱۱۵
- ۶۹- محاصره مفسدان ۱۱۵
- ۷۰- محروميت مفسدان ۱۱۵
- ۷۱- مسؤوليت مفسدان ۱۱۷
- ۷۲- مفسد فى الارض ۱۱۷

- ۱۱۷ ----- ۷۳- مفسدان در جهنم
- ۱۱۸ ----- ۷۴- مفسدان در جهنم
- ۱۱۹ ----- ۷۵- مفسدان در قیامت
- ۱۱۹ ----- ۷۶- مفسدان دوران موسی(ع)
- ۱۱۹ ----- ۷۷- مفسدان فی الارض
- ۱۱۹ ----- ۷۸- مفسدان قوم ثمود
- ۱۲۱ ----- ۷۹- مفسدان مصرباستان
- ۱۲۱ ----- ۸۰- مفسدان و حکومت
- ۱۲۱ ----- ۸۱- ممانعت از مفسدان
- ۱۲۲ ----- ۸۲- ممانعت از هجوم مفسدان
- ۱۲۳ ----- ۸۳- منشأ عذاب مفسدان
- ۱۲۳ ----- ۸۴- مؤاخذه اخروی مفسدان
- ۱۲۳ ----- ۸۵- ناخشنودی مفسدان
- ۱۲۳ ----- ۸۶- ناکامی مفسدان
- ۱۲۵ ----- ۸۷- نجات از مفسدان
- ۱۲۵ ----- ۸۸- نفرین بر مفسدان
- ۱۲۵ ----- ۸۹- هشدار به مفسدان
- ۱۲۵ ----- ۹۰- هلاکت مفسدان
- ۱۲۸ ----- ۲- مفلس
- ۱۲۸ ----- ۱- احکام مفلس
- ۱۲۸ ----- ۲- عفو مفلس
- ۱۳۰ ----- ۳- مهلت به مفلس
- ۱۳۲ ----- ۳- مقابله به مثل
- ۱۳۲ ----- ۱- مقابله به مثل
- ۱۳۲ ----- ۲- اجتناب از مقابله به مثل با جاهلان
- ۱۳۲ ----- ۳- اجتناب از مقابله به مثل با یاوه گویان

- ۴- ارزش مقابله به مثل ----- ۱۳۳
- ۵- بی عدالتی در مقابله به مثل ----- ۱۳۳
- ۶- ترک مقابله به مثل با دشمنان ----- ۱۳۳
- ۷- تقوا در مقابله به مثل ----- ۱۳۵
- ۸- جواز مقابله به مثل ----- ۱۳۵
- ۹- زمینه مقابله به مثل به محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۳۵
- ۱۰- سرزنش مقابله به مثل با یاهو گویان ----- ۱۳۷
- ۱۱- شرایط مقابله به مثل ----- ۱۳۷
- ۱۲- صبر در مقابله به مثل ----- ۱۳۷
- ۱۳- عدالت در مقابله به مثل ----- ۱۳۷
- ۱۴- عفو از مقابله به مثل ----- ۱۳۹
- ۱۵- لزوم مقابله به مثل ----- ۱۳۹
- ۱۶- محدوده مقابله به مثل ----- ۱۴۱
- ۱۷- مشروعیت مقابله به مثل ----- ۱۴۱
- ۱۸- مقابله به مثل با دشمنان ----- ۱۴۱
- ۱۹- مقابله به مثل با کافران ----- ۱۴۲
- ۲۰- مقابله به مثل با مشرکان ----- ۱۴۳
- ۲۱- مقابله به مثل با هجوسرایان ----- ۱۴۳
- ۲۲- مقابله به مثل با استهزاگران ----- ۱۴۴
- ۲۳- مقابله به مثل جایز ----- ۱۴۵
- ۲۴- مقابله به مثل در عمل ناپسند ----- ۱۴۵
- ۲۵- مقابله به مثل در ماههای حرام ----- ۱۴۵
- ۲۶- مقابله به مثل مسلمانان مهاجر صدراسلام ----- ۱۴۵
- ۲۷- مقابله به مثل موسی(ع) ----- ۱۴۷
- ۲۸- مقابله به مثل مؤمنان ----- ۱۴۷
- ۲۹- مقابله به مثل مهاجران صدراسلام ----- ۱۴۷

- ۳۰- وعده مقابله به مثل به کافران ۱۴۸
- ۴- مقارن بعثت ۱۵۰
- ۱- آگاهی مردم مقارن بعثت ۱۵۰
- ۲- اصرار بر کفر کافران مقارن بعثت ۱۵۰
- ۳- افتراهای مردم مقارن بعثت ۱۵۰
- ۴- افراط مردم مقارن بعثت ۱۵۱
- ۵- افسانه های مقارن بعثت ۱۵۱
- ۶- اهل کتاب مقارن بعثت ۱۵۱
- ۷- بت پرستی در دوران مقارن بعثت ۱۵۱
- ۸- بت پرستی مردم مقارن بعثت ۱۵۳
- ۹- بی احترامی مردم مقارن بعثت ۱۵۳
- ۱۰- بی سوادى مردم مقارن بعثت ۱۵۳
- ۱۱- بینش علمای دینی مقارن بعثت ۱۵۳
- ۱۲- بینش مردم مقارن بعثت ۱۵۵
- ۱۳- بینش مشرکان مقارن بعثت ۱۵۶
- ۱۴- بینش مورخان مقارن بعثت ۱۵۷
- ۱۵- پرسش مردم مقارن بعثت ۱۵۷
- ۱۶- تأثیر قرآن در مردم مقارن بعثت ۱۵۹
- ۱۷- تاریخ مقارن بعثت ۱۵۹
- ۱۸- تقویت روحیه مسلمانان مقارن بعثت ۱۶۷
- ۱۹- تکذیبگری کافران مقارن بعثت ۱۶۷
- ۲۰- تکذیبگری مردم مقارن بعثت ۱۶۹
- ۲۱- توطئه کافران مقارن بعثت ۱۶۹
- ۲۲- توطئه های کافران مقارن بعثت ۱۶۹
- ۲۳- تهدید اهل تکاثر مقارن بعثت ۱۶۹
- ۲۴- تهدید کافران مقارن بعثت ۱۷۱

- ۱۷۱ ----- ۲۵- تهمتهای مردم مقارن بعثت
- ۱۷۲ ----- ۲۶- جادو در دوران مقارن بعثت
- ۱۷۳ ----- ۲۷- جنیان در دوران مقارن بعثت
- ۱۷۳ ----- ۲۸- حجاب زنان مقارن بعثت
- ۱۷۳ ----- ۲۹- خدانشناسی مردم مقارن بعثت
- ۱۷۵ ----- ۳۰- خدانشناسی مشرکان مقارن بعثت
- ۱۷۵ ----- ۳۱- دامداری مردم مقارن بعثت
- ۱۷۵ ----- ۳۲- سرزمین ارم در دوران مقارن بعثت
- ۱۷۶ ----- ۳۳- شرک در دوران مقارن بعثت
- ۱۷۷ ----- ۳۴- شرک عبادی مردم مقارن بعثت
- ۱۷۷ ----- ۳۵- شرک مردم مقارن بعثت
- ۱۷۷ ----- ۳۶- عبرت مردم مقارن بعثت
- ۱۷۷ ----- ۳۷- عصیان مشرکان مقارن بعثت
- ۱۷۹ ----- ۳۸- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت
- ۱۷۹ ----- ۳۹- عقیده مردم مقارن بعثت
- ۱۸۰ ----- ۴۰- عقیده مشرکان مقارن بعثت
- ۱۸۱ ----- ۴۱- علم مردم مقارن بعثت
- ۱۸۲ ----- ۴۲- علمای مقارن بعثت
- ۱۸۳ ----- ۴۳- غفلت مردم مقارن بعثت
- ۱۸۳ ----- ۴۴- کشاورزی مردم مقارن بعثت
- ۱۸۳ ----- ۴۵- کشتیرانی در دوران مقارن بعثت
- ۱۸۵ ----- ۴۶- کفران مردم مقارن بعثت
- ۱۸۵ ----- ۴۷- گمراهی مردم مقارن بعثت
- ۱۸۵ ----- ۴۸- محدوده علم مردم مقارن بعثت
- ۱۸۷ ----- ۴۹- محمد(صلی الله علیه و آله) و کافران مقارن بعثت
- ۱۸۷ ----- ۵۰- محمد(صلی الله علیه و آله) و لعن کافران مقارن بعثت

- ۵۱- مخالفت مردم مقارن بعثت ۱۸۷
- ۵۲- مردم مقارن بعثت و اصحاب كهف ۱۸۹
- ۵۳- مردم مقارن بعثت و اطعام مساكين ۱۸۹
- ۵۴- مردم مقارن بعثت و ذوالقرنين ۱۹۱
- ۵۵- مردم مقارن بعثت و روح ۱۹۱
- ۵۶- مردم مقارن بعثت و قصه اصحاب كهف ۱۹۱
- ۵۷- مردم مقارن بعثت و محمد(صلى الله عليه و آله) ۱۹۱
- ۵۸- مردم مقارن بعثت و مساكين ۱۹۳
- ۵۹- مردم مقارن بعثت و يتيم ۱۹۳
- ۶۰- منابع كسب مردم مقارن بعثت ۱۹۳
- ۶۱- منشأ گمراهی مردم مقارن بعثت ۱۹۳
- ۶۲- مورخان مقارن بعثت ۱۹۵
- ۶۳- موقعیت فرهنگی مردم مقارن بعثت ۱۹۵
- ۶۴- مهلت به كافران مقارن بعثت ۱۹۵
- ۶۵- نظام طبقاتی مردم مقارن بعثت ۱۹۵
- ۶۶- ویژگیهای علم مردم مقارن بعثت ۱۹۷
- ۵- مقام ۱۹۸
- ۱- آثار تفاخر به مقام ۱۹۸
- ۲- ارزش مقام آدم(ع) ۱۹۸
- ۳- ارزش مقام امامت ۱۹۸
- ۴- ارزش مقام تسليم ۱۹۹
- ۵- ارزش مقام تقرب ۱۹۹
- ۶- ارزش مقام حوا ۱۹۹
- ۷- ارزش مقام رضا ۲۰۱
- ۸- ارزش مقام رضوان ۲۰۱
- ۹- ارزش مقام عبودیت ۲۰۱

- ۱۰- ارزش مقام محمود ----- ۲۰۳
- ۱۱- ارزش مقام نبوت ----- ۲۰۳
- ۱۲- استخفاف مقام الوهیت ----- ۲۰۵
- ۱۳- اهمیت دستیابی به مقام اولیاء الله ----- ۲۰۵
- ۱۴- اهمیت مقام ابراهیم(ع) ----- ۲۰۵
- ۱۵- اهمیت مقام امامت ----- ۲۰۷
- ۱۶- اهمیت مقام اولیاء الله ----- ۲۰۷
- ۱۷- اهمیت مقام تسلیم ----- ۲۰۷
- ۱۸- اهمیت مقام عبودیت ----- ۲۰۹
- ۱۹- تفاخر به مقام ----- ۲۰۹
- ۲۰- زمینه دستیابی به مقام ابرار ----- ۲۰۹
- ۲۱- زمینه مقام اولیاء الله ----- ۲۱۰
- ۲۲- زمینه مقام رضا ----- ۲۱۱
- ۲۳- زمینه مقام عبودیت ----- ۲۱۱
- ۲۴- سختی مقام رضا ----- ۲۱۱
- ۲۵- فضیلت مقام ابراهیم(ع) ----- ۲۱۳
- ۲۶- فضیلت مقام رسالت ----- ۲۱۳
- ۲۷- فضیلت مقام نبوت ----- ۲۱۳
- ۲۸- مقام آدم(ع) ----- ۲۱۳
- ۲۹- مقام آل ابراهیم ----- ۲۱۵
- ۳۰- مقام آل عمران ----- ۲۱۵
- ۳۱- مقام ابراهیم(ع) ----- ۲۱۵
- ۳۲- مقام ابلیس ----- ۲۱۷
- ۳۳- مقام اخروی انسان ----- ۲۱۷
- ۳۴- مقام الوهیت ----- ۲۱۷
- ۳۵- مقام امام علی(ع) ----- ۲۱۹

- ۲۱۹ ..... ۳۶- مقام امامت
- ۲۲۱ ..... ۳۷- مقام انبیا
- ۲۲۱ ..... ۳۸- مقام پاكان
- ۲۲۱ ..... ۳۹- مقام تسليم
- ۲۲۳ ..... ۴۰- مقام تقرب
- ۲۲۵ ..... ۴۱- مقام رضای محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۲۵ ..... ۴۲- مقام رضای موسی(ع)
- ۲۲۵ ..... ۴۳- مقام زکریا(ع)
- ۲۲۵ ..... ۴۴- مقام زن
- ۲۲۷ ..... ۴۵- مقام شاکران
- ۲۲۷ ..... ۴۶- مقام شهیدان
- ۲۲۸ ..... ۴۷- مقام صابران
- ۲۲۹ ..... ۴۸- مقام عبودیت
- ۲۳۱ ..... ۴۹- مقام عدالتخواهان
- ۲۳۱ ..... ۵۰- مقام عصمت
- ۲۳۱ ..... ۵۱- مقام علما
- ۲۳۳ ..... ۵۲- مقام عیسی(ع)
- ۲۳۵ ..... ۵۳- مقام قرب خدا
- ۲۳۵ ..... ۵۴- مقام قضاوت
- ۲۳۵ ..... ۵۵- مقام قضاوت داود(ع)
- ۲۳۷ ..... ۵۶- مقام قضاوت سلیمان(ع)
- ۲۳۷ ..... ۵۷- مقام کافران
- ۲۳۷ ..... ۵۸- مقام گواهان
- ۲۳۷ ..... ۵۹- مقام لقاءالله
- ۲۳۹ ..... ۶۰- مقام متقین
- ۲۴۰ ..... ۶۱- مقام مجاهدان

- ۶۲- مقام محسنان ۲۴۱
- ۶۳- مقام محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۴۱
- ۶۴- مقام مخلصان ۲۴۳
- ۶۵- مقام مریم(س) ۲۴۳
- ۶۶- مقام مسلمانان ۲۵۱
- ۶۷- مقام ملائکه ۲۵۱
- ۶۸- مقام مؤمنان ۲۵۳
- ۶۹- مقام نبوت ۲۵۵
- ۷۰- مقام نبوت و آیات خدا ۲۵۷
- ۷۱- مقام نوح(ع) ۲۵۸
- ۷۲- مقام نیکی ۲۵۹
- ۷۳- مقام همسر عمران ۲۵۹
- ۷۴- مقام یحیی(ع) ۲۵۹
- ۷۵- مقام یقین ۲۶۱
- ۷۶- موانع مقام رضا ۲۶۱
- ۷۷- مؤمنان و مقام تسلیم ۲۶۳
- ۷۸- نعمت مقام تقرب ۲۶۳
- ۷۹- نقش مقام قضاوت ۲۶۳
- ۸۰- نماز در مقام ابراهیم ۲۶۳
- ۸۱- وصول به مقام تسلیم ۲۶۵
- ۸۲- ویژگیهای مقام تقرب ۲۶۵
- ۸۳- مقام ابراهیم(ع) ۲۶۷
- ۸۴- اهمیت مقام ابراهیم(ع) ۲۶۷
- ۸۵- فضیلت مقام ابراهیم(ع) ۲۶۸
- ۸۶- مقام ابراهیم(ع) ۲۶۹
- ۸۷- {مقام اطمینان} ۲۶۹

- ۲۷۱ ..... ۸۸- {مقام رضا}
- ۲۷۱ ..... ۸۹- ارزش مقام رضا
- ۲۷۱ ..... ۹۰- زمینه مقام رضا
- ۲۷۳ ..... ۹۱- سختی مقام رضا
- ۲۷۳ ..... ۹۲- موانع مقام رضا
- ۲۷۳ ..... ۹۳- {مقام رضوان}
- ۲۷۵ ..... ۹۴- ارزش مقام رضوان
- ۲۷۵ ..... ۹۵- {مقام عبودیت}
- ۲۷۷ ..... ۹۶- ارزش مقام عبودیت
- ۲۷۸ ..... ۹۷- اهمیت مقام عبودیت
- ۲۷۹ ..... ۹۸- زمینه مقام عبودیت
- ۲۷۹ ..... ۹۹- مقام عبودیت
- ۲۸۱ ..... ۱۰۰- آثار مقامات دنیوی
- ۲۸۲ ..... ۱۰۱- آثار مقامات معنوی
- ۲۸۳ ..... ۱۰۲- آرزوی مقامات معنوی
- ۲۸۳ ..... ۱۰۳- ارزش مقامات اخروی
- ۲۸۳ ..... ۱۰۴- ارزش مقامات دنیوی
- ۲۸۳ ..... ۱۰۵- ارزش مقامات صالحان
- ۲۸۵ ..... ۱۰۶- ارزش مقامات معنوی
- ۲۸۵ ..... ۱۰۷- اهمیت مقامات صالحان
- ۲۸۵ ..... ۱۰۸- برتری مقامات مقربان
- ۲۸۷ ..... ۱۰۹- تنوع مقامات اخروی
- ۲۸۷ ..... ۱۱۰- جهل به مقامات موسی(ع)
- ۲۸۷ ..... ۱۱۱- درخواست مقامات صالحان
- ۲۸۷ ..... ۱۱۲- درخواست مقامات معنوی
- ۲۸۹ ..... ۱۱۳- زمینه مقامات اخروی

- ۱۱۴-زمینه مقامات صالحان ۲۸۹
- ۱۱۵-زمینه مقامات مادر ۲۸۹
- ۱۱۶-زمینه مقامات معنوی ۲۸۹
- ۱۱۷-شرایط تحصیل مقامات اخروی ۲۹۲
- ۱۱۸-شرایط مقامات معنوی ۲۹۳
- ۱۱۹-عزیز مصر و مقامات یوسف(ع) ۲۹۳
- ۱۲۰-عقیده به مقامات ملائکه ۲۹۳
- ۱۲۱-عوامل مقامات معنوی ۲۹۳
- ۱۲۲-عوامل مؤثر در مقامات اخروی ۲۹۵
- ۱۲۳-فقرا و مقامات معنوی ۲۹۶
- ۱۲۴-مراتب مقامات معنوی ۲۹۷
- ۱۲۵-مراتب مقامات مؤمنان ۲۹۷
- ۱۲۶-مقامات آدم(ع) ۲۹۹
- ۱۲۷-مقامات ابرار ۳۰۰
- ۱۲۸-مقامات ابراهیم(ع) ۳۰۱
- ۱۲۹-مقامات ابلیس ۳۰۹
- ۱۳۰-مقامات اخروی ۳۱۱
- ۱۳۱-مقامات اخروی آخرت طلبان ۳۱۱
- ۱۳۲-مقامات اخروی ابراهیم(ع) ۳۱۱
- ۱۳۳-مقامات اخروی اصحاب یمین ۳۱۳
- ۱۳۴-مقامات اخروی بندگان خدا ۳۱۳
- ۱۳۵-مقامات اخروی بهشتیان ۳۱۳
- ۱۳۶-مقامات اخروی پیشگامان ۳۱۵
- ۱۳۷-مقامات اخروی صالحان ۳۱۵
- ۱۳۸-مقامات اخروی علما ۳۱۷
- ۱۳۹-مقامات اخروی متقین ۳۱۷

- ۱۴۰- مقامات اخروی محسنان ۳۱۹
- ۱۴۱- مقامات اخروی محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۱۹
- ۱۴۲- مقامات اخروی مقربان ۳۲۱
- ۱۴۳- مقامات اخروی مؤمنان ۳۲۲
- ۱۴۴- مقامات اخروی مؤمنان به قرآن ۳۲۵
- ۱۴۵- مقامات اخروی مهاجران ۳۲۵
- ۱۴۶- مقامات اخروی نیاکان مؤمنان ۳۲۷
- ۱۴۷- مقامات ادریس(ع) ۳۲۷
- ۱۴۸- مقامات اسحاق(ع) ۳۲۷
- ۱۴۹- مقامات اسماعیل(ع) ۳۳۱
- ۱۵۰- مقامات اصحاب اعراف ۳۳۱
- ۱۵۱- مقامات الیاس(ع) ۳۳۳
- ۱۵۲- مقامات الیسع(ع) ۳۳۵
- ۱۵۳- مقامات امام علی(ع) ۳۳۵
- ۱۵۴- مقامات امت وسط ۳۳۷
- ۱۵۵- مقامات انبیا ۳۳۷
- ۱۵۶- مقامات انسان ۳۴۵
- ۱۵۷- مقامات انصار ۳۵۳
- ۱۵۸- مقامات انفاقگران ۳۵۳
- ۱۵۹- مقامات اهل بیت(ع) ۳۵۳
- ۱۶۰- مقامات ایوب(ع) ۳۵۵
- ۱۶۱- مقامات ائمه(ع) ۳۵۵
- ۱۶۲- مقامات برادران انبیا ۳۵۷
- ۱۶۳- مقامات برگزیدگان ۳۵۹
- ۱۶۴- مقامات برگزیدگان خدا ۳۵۹
- ۱۶۵- مقامات بندگان خدا ۳۵۹

- ۱۶۶- مقامات بهشتیان ۳۶۱
- ۱۶۷- مقامات پاسداران دین ۳۶۳
- ۱۶۸- مقامات پدران انبیا ۳۶۳
- ۱۶۹- مقامات پسر ابراهیم(ع) ۳۶۳
- ۱۷۰- مقامات تسبیح کنندگان خدا ۳۶۵
- ۱۷۱- مقامات جبرئیل ۳۶۵
- ۱۷۲- مقامات خانواده ابراهیم(ع) ۳۶۷
- ۱۷۳- مقامات خانواده محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۶۷
- ۱۷۴- مقامات خدا ۳۶۹
- ۱۷۵- مقامات خداترسان ۳۶۹
- ۱۷۶- مقامات خضر(ع) ۳۶۹
- ۱۷۷- مقامات خویشاوندان انبیا ۳۷۱
- ۱۷۸- مقامات داود(ع) ۳۷۱
- ۱۷۹- مقامات ذاکران آیات خدا ۳۷۳
- ۱۸۰- مقامات ذوالقرنین ۳۷۴
- ۱۸۱- مقامات رسولان خدا ۳۷۵
- ۱۸۲- مقامات رهبران دینی ۳۷۵
- ۱۸۳- مقامات زائران محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۷۵
- ۱۸۴- مقامات زکریا(ع) ۳۷۷
- ۱۸۵- مقامات زن ۳۷۷
- ۱۸۶- مقامات سابق ابلیس ۳۷۷
- ۱۸۷- مقامات سلیمان(ع) ۳۷۹
- ۱۸۸- مقامات شاکران ۳۸۱
- ۱۸۹- مقامات شعیب(ع) ۳۸۱
- ۱۹۰- مقامات شهیدان ۳۸۲
- ۱۹۱- مقامات شیعیان ۳۸۲

- ۳۸۵ ..... ۱۹۲- مقامات صابران
- ۳۸۷ ..... ۱۹۳- مقامات صاحبان نفس راضیه
- ۳۸۷ ..... ۱۹۴- مقامات صاحبان نفس مرضیه
- ۳۸۷ ..... ۱۹۵- مقامات صاحبان نفس مطمئنه
- ۳۸۷ ..... ۱۹۶- مقامات صادقان
- ۳۸۹ ..... ۱۹۷- مقامات صالح(ع)
- ۳۸۹ ..... ۱۹۸- مقامات صالحان
- ۳۹۵ ..... ۱۹۹- مقامات طواف کنندگان
- ۳۹۵ ..... ۲۰۰- مقامات عابدان
- ۳۹۵ ..... ۲۰۱- مقامات علما
- ۳۹۷ ..... ۲۰۲- مقامات علمای دینی
- ۳۹۷ ..... ۲۰۳- مقامات عیسی(ع)
- ۴۰۱ ..... ۲۰۴- مقامات فاطمه(س)
- ۴۰۱ ..... ۲۰۵- مقامات فرزندان انبیا
- ۴۰۱ ..... ۲۰۶- مقامات قاریان قرآن
- ۴۰۳ ..... ۲۰۷- مقامات کاتبان قرآن
- ۴۰۳ ..... ۲۰۸- مقامات گواهان
- ۴۰۳ ..... ۲۰۹- مقامات گواهان قیامت
- ۴۰۳ ..... ۲۱۰- مقامات لقمان
- ۴۰۵ ..... ۲۱۱- مقامات لوط(ع)
- ۴۰۷ ..... ۲۱۲- مقامات مادر موسی(ع)
- ۴۰۷ ..... ۲۱۳- مقامات متقین
- ۴۰۹ ..... ۲۱۴- مقامات متوکلان
- ۴۱۰ ..... ۲۱۵- مقامات مجاهدان
- ۴۱۳ ..... ۲۱۶- مقامات محبوبان خدا
- ۴۱۳ ..... ۲۱۷- مقامات محسنان

- ۲۱۸- مقامات محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۴۱۶
- ۲۱۹- مقامات مخلصان ----- ۴۴۳
- ۲۲۰- مقامات مخلصین ----- ۴۴۵
- ۲۲۱- مقامات مریم(س) ----- ۴۴۵
- ۲۲۲- مقامات مسلمانان ----- ۴۴۷
- ۲۲۳- مقامات مسیحیان مؤمن ----- ۴۴۹
- ۲۲۴- مقامات مصلحان ----- ۴۴۹
- ۲۲۵- مقامات معنوی داود(ع) ----- ۴۴۹
- ۲۲۶- مقامات معنوی سلیمان(ع) ----- ۴۴۹
- ۲۲۷- مقامات معنوی مادر موسی(ع) ----- ۴۵۱
- ۲۲۸- مقامات معنوی محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۴۵۱
- ۲۲۹- مقامات معنوی یوسف(ع) ----- ۴۵۱
- ۲۳۰- مقامات مقربان ----- ۴۵۲
- ۲۳۱- مقامات ملائکه ----- ۴۵۲
- ۲۳۲- مقامات ملائکه ثبت عمل ----- ۴۵۷
- ۲۳۳- مقامات ملائکه وحی ----- ۴۵۷
- ۲۳۴- مقامات مناجات کنندگان ----- ۴۵۷
- ۲۳۵- مقامات موحدان ----- ۴۵۷
- ۲۳۶- مقامات موسی(ع) ----- ۴۵۹
- ۲۳۷- مقامات مؤمنان ----- ۴۶۹
- ۲۳۸- مقامات مؤمنان به انبیا ----- ۴۸۱
- ۲۳۹- مقامات مؤمنان راستین ----- ۴۸۱
- ۲۴۰- مقامات مؤمنان صابر ----- ۴۸۲
- ۲۴۱- مقامات مؤمنان صالح ----- ۴۸۲
- ۲۴۲- مقامات مؤمنان عامل ----- ۴۸۲
- ۲۴۳- مقامات مؤمنان قوم نوح ----- ۴۸۲

- ۴۸۵ ..... ۲۴۴- مقامات مؤمنان نخستین
- ۴۸۵ ..... ۲۴۵- مقامات مهاجران
- ۴۸۷ ..... ۲۴۶- مقامات مهتدین
- ۴۸۸ ..... ۲۴۷- مقامات میکائیل
- ۴۸۹ ..... ۲۴۸- مقامات ناظران عمل
- ۴۸۹ ..... ۲۴۹- مقامات نمازگزاران
- ۴۸۹ ..... ۲۵۰- مقامات نوح(ع)
- ۴۹۵ ..... ۲۵۱- مقامات وفاداران به عهد
- ۴۹۵ ..... ۲۵۲- مقامات هارون(ع)
- ۴۹۹ ..... ۲۵۳- مقامات همسران محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۵۰۱ ..... ۲۵۴- مقامات هود(ع)
- ۵۰۱ ..... ۲۵۵- مقامات یحیی(ع)
- ۵۰۴ ..... ۲۵۶- مقامات یعقوب(ع)
- ۵۰۷ ..... ۲۵۷- مقامات یوسف(ع)
- ۵۱۰ ..... ۲۵۸- مقامات یونس(ع)
- ۵۱۱ ..... ۲۵۹- منشأ مقامات محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۵۱۱ ..... ۲۶۰- منشأ مقامات معنوی
- ۵۱۳ ..... ۲۶۱- منشأ مقامات معنوی انسان ها
- ۵۱۳ ..... ۲۶۲- مؤمنان و مقامات صادقان
- ۵۱۳ ..... ۲۶۳- نقش مقامات فرزند
- ۵۱۳ ..... ۲۶۴- آثار مقامات معنوی
- ۵۱۵ ..... ۲۶۵- آرزوی مقامات معنوی
- ۵۱۵ ..... ۲۶۶- ارزش مقام محمود
- ۵۱۵ ..... ۲۶۷- ارزش مقامات معنوی
- ۵۱۷ ..... ۲۶۸- درخواست مقامات معنوی
- ۵۱۷ ..... ۲۶۹- زمینه مقامات معنوی

۵۱۹	۲۷۰- شرایط مقامات معنوی
۵۱۹	۲۷۱- عوامل مقامات معنوی
۵۲۱	۲۷۲- فقرا و مقامات معنوی
۵۲۱	۲۷۳- مراتب مقامات معنوی
۵۲۱	۲۷۴- مقامات معنوی داود(ع)
۵۲۳	۲۷۵- مقامات معنوی سلیمان(ع)
۵۲۳	۲۷۶- مقامات معنوی مادر موسی(ع)
۵۲۳	۲۷۷- مقامات معنوی محمد(صلی الله علیه و آله)
۵۲۵	۲۷۸- مقامات معنوی یوسف(ع)
۵۲۵	۲۷۹- منشأ مقامات معنوی
۵۲۵	۲۸۰- منشأ مقامات معنوی انسان ها
۵۲۸	۶- مقتضیات
۵۲۸	۱- احکام و مقتضیات زمان
۵۲۸	۲- اسلام و مقتضیات زمان
۵۲۸	۳- تورات و مقتضیات زمان
۵۲۹	۴- دین و مقتضیات
۵۲۹	۵- قرآن و مقتضیات زمان
۵۲۹	۶- مقتضیات و دین
۵۳۰	۷- مقتول
۵۳۰	۱- احیای مقتول بنی اسرائیل
۵۳۱	۲- اختیارات اولیای مقتول
۵۳۱	۳- اختیارات اولیای مقتول در قصاص
۵۳۲	۴- حقوق اولیای مقتول
۵۳۵	۵- حمایت از اولیای مقتول
۵۳۵	۶- حمایت از مقتول مظلوم
۵۳۵	۷- رفتار اولیای مقتول با قاتل

- ۸- رفتار قاتل با اولیای مقتول ۵۳۶
- ۹- زمینه لغزش اولیای مقتول ۵۳۷
- ۱۰- گناه مقتول ۵۳۷
- ۱۱- محدوده اختیارات اولیای مقتول ۵۳۷
- ۱۲- مذکر بودن مقتول بنی اسرائیل ۵۳۹
- ۱۳- مصالح اولیای مقتول ۵۳۹
- ۱۴- نسب فرعونی مقتول ۵۳۹
- ۱۵- نصرت اولیای مقتول ۵۳۹
- ۱۶- ولایت اولیای مقتول در دوران صالح(ع) ۵۴۱
- ۸- مقدر ۵۴۲
- ۱- بهترین مقدر ۵۴۲
- ۲- روزی مقدر انسان ۵۴۲
- ۳- آثار ایمان به مقدرات ۵۴۲
- ۴- آثار بی ایمانی به مقدرات خدا ۵۴۳
- ۵- اهمیت تسلیم به مقدرات ۵۴۳
- ۶- ایمان به مقدرات خدا ۵۴۳
- ۷- بینش مکذبان مقدرات خدا ۵۴۵
- ۸- تغییر مقدرات خدا ۵۴۵
- ۹- تفاخر مکذبان مقدرات خدا ۵۴۷
- ۱۰- جهل به مقدرات انسان ها ۵۴۷
- ۱۱- حاکمیت مقدرات خدا ۵۴۷
- ۱۲- حتمیت مقدرات ۵۴۹
- ۱۳- حتمیت مقدرات خدا ۵۴۹
- ۱۴- خیریت مقدرات خدا ۵۵۱
- ۱۵- رضایت به مقدرات خدا ۵۵۱
- ۱۶- شک در مقدرات خدا ۵۵۲

- ۱۷- عجز از درک مقدرات خدا ۵۵۳
- ۱۸- عقیده به مقدرات ۵۵۵
- ۱۹- علم به مقدرات خدا ۵۵۵
- ۲۰- عوامل تحقق مقدرات خدا ۵۵۵
- ۲۱- لای و مقدرات خدا ۵۵۵
- ۲۲- مقدرات انسان ها ۵۵۷
- ۲۳- مقدرات خدا ۵۵۷
- ۲۴- مقدرات معلق ۵۸۷
- ۲۵- مقدرات همسر لوط(ع) ۵۸۷
- ۲۶- مکذبان مقدرات خدا و امکانات ۵۸۷
- ۲۷- مؤمنان و مقدرات خدا ۵۸۷
- ۲۸- نبوت و جهل به مقدرات ۵۸۹
- ۲۹- نقش مقدرات خدا ۵۸۹
- ۹- مقدسات ۵۹۰
- ۱- آثار سوءاستفاده از مقدسات ۵۹۰
- ۲- اجتناب از اهانت به مقدسات ۵۹۰
- ۳- احترام به مقدسات دیگران ۵۹۱
- ۴- اهانت به مقدسات ۵۹۱
- ۵- اهانت به مقدسات اقوام ۵۹۱
- ۶- اهمیت پاسداری از مقدسات ۵۹۱
- ۷- حرمت مقدسات اقوام ۵۹۳
- ۸- حرمت مقدسات مشرکان ۵۹۳
- ۹- دشنام به مقدسات کافران ۵۹۳
- ۱۰- سوء استفاده از مقدسات ۵۹۳
- ۱۱- سوگند به مقدسات ۵۹۷
- ۱۲- هتک مقدسات ۵۹۷

- ۵۹۸ ..... ۱۰- مقربان
- ۵۹۸ ..... ۱- مقربان
- ۶۱۴ ..... ۲- آسایش اخروی مقربان
- ۶۱۶ ..... ۳- آشامیدنیهای اخروی مقربان
- ۶۱۶ ..... ۴- اخلاص مقربان
- ۶۱۶ ..... ۵- اغوانپذیری مقربان
- ۶۱۸ ..... ۶- الگوگیری از مقربان
- ۶۱۸ ..... ۷- برتری مقامات مقربان
- ۶۱۸ ..... ۸- برتری مقربان
- ۶۱۸ ..... ۹- پاداش مقربان
- ۶۱۹ ..... ۱۰- پاکی مقربان
- ۶۲۰ ..... ۱۱- تداوم تسبیح مقربان
- ۶۲۰ ..... ۱۲- تسبیح مقربان
- ۶۲۰ ..... ۱۳- تفاوت مقربان
- ۶۲۲ ..... ۱۴- تقلید از مقربان
- ۶۲۲ ..... ۱۵- تواضع مقربان
- ۶۲۲ ..... ۱۶- حامی مقربان
- ۶۲۲ ..... ۱۷- حساسی از مقربان
- ۶۲۴ ..... ۱۸- حسن فرجام مقربان
- ۶۲۴ ..... ۱۹- خشیت مقربان
- ۶۲۴ ..... ۲۰- خضوع مقربان
- ۶۲۴ ..... ۲۱- دعای مقربان
- ۶۲۶ ..... ۲۲- رضایت مقربان
- ۶۲۶ ..... ۲۳- سجده مقربان
- ۶۲۶ ..... ۲۴- عبادات مقربان
- ۶۲۷ ..... ۲۵- عبادت مقربان

- ۶۲۸ ..... ۲۶- عبودیت مقربان
- ۶۲۸ ..... ۲۷- عطر زندگی اخروی مقربان
- ۶۲۸ ..... ۲۸- عظمت روزی اخروی مقربان
- ۶۳۰ ..... ۲۹- فضایل اخروی مقربان
- ۶۳۰ ..... ۳۰- فضایل مقربان
- ۶۳۲ ..... ۳۱- کمی مقربان
- ۶۳۲ ..... ۳۲- گواهی مقربان
- ۶۳۴ ..... ۳۳- مصونیت مقربان
- ۶۳۴ ..... ۳۴- مقامات اخروی مقربان
- ۶۳۴ ..... ۳۵- مقامات مقربان
- ۶۳۶ ..... ۳۶- مقربان در بهشت
- ۶۳۶ ..... ۳۷- مقربان در قبر
- ۶۳۶ ..... ۳۸- مقربان در قیامت
- ۶۳۸ ..... ۳۹- مقربان فرعون
- ۶۳۸ ..... ۴۰- مقربان و استکبار
- ۶۳۸ ..... ۴۱- نشاط مقربان
- ۶۳۸ ..... ۴۲- نیازهای معنوی مقربان
- ۶۴۰ ..... ۴۳- نیازهای مقربان
- ۶۴۰ ..... ۴۴- ویژگیهای مقربان
- ۶۴۱ ..... ۱۱- مقررات
- ۶۴۱ ..... ۱- اجتناب از مقررات غیر دینی
- ۶۴۱ ..... ۲- اهمیت سهولت مقررات اجتماعی
- ۶۴۱ ..... ۳- پیروی از مقررات غیر دینی
- ۶۴۲ ..... ۴- حاکمیت مقررات اجتماعی
- ۶۴۲ ..... ۵- مقررات اجتماعی
- ۶۴۴ ..... ۶- نقش مقررات اجتماعی

- ۶۴۴ ..... ۷- اهمیت سهولت مقررات اجتماعی
- ۶۴۴ ..... ۸- حاکمیت مقررات اجتماعی
- ۶۴۴ ..... ۹- مقررات اجتماعی
- ۶۴۶ ..... ۱۰- نقش مقررات اجتماعی
- ۶۴۷ ..... ۱۲- مکاران
- ۶۴۷ ..... ۱- اهمیت امنیت از مکاران
- ۶۴۷ ..... ۲- توطئه مکاران
- ۶۴۷ ..... ۳- حتمیت عذاب مکاران
- ۶۴۸ ..... ۴- دشمنی مکاران
- ۶۴۸ ..... ۵- سنت کیفر مکاران
- ۶۴۸ ..... ۶- نقش مکاران
- ۶۴۹ ..... ۱۳- مکان
- ۶۴۹ ..... ۱- آثار تبیین مکان بهشتیان
- ۶۴۹ ..... ۲- ارزش مکان ها
- ۶۴۹ ..... ۳- بدترین مکان
- ۶۵۰ ..... ۴- بهترین مکان
- ۶۵۰ ..... ۵- پاکی مکان گفتگوی خدا با انبیا
- ۶۵۲ ..... ۶- تقدس مکان گفتگوی خدا با انبیا
- ۶۵۲ ..... ۷- خدا و مکان
- ۶۵۴ ..... ۸- سوگند به مکان ستارگان
- ۶۵۴ ..... ۹- شرایط مکان خوب
- ۶۵۶ ..... ۱۰- شومترین مکان
- ۶۵۶ ..... ۱۱- فضیلت مکان ذکر خدا
- ۶۵۶ ..... ۱۲- قداست مکان گفتگوی خدا با انبیا
- ۶۵۶ ..... ۱۳- مکان آب داغ جهنم
- ۶۵۸ ..... ۱۴- مکان آسمان

- ۱۵- مکان استقبال یوسف(ع) ----- ۶۵۸
- ۱۶- مکان استقرار خورشید ----- ۶۵۸
- ۱۷- مکان استقرار عرش ----- ۶۵۸
- ۱۸- مکان استقرار عیسی(ع) ----- ۶۶۰
- ۱۹- مکان استقرار ماه (گردون) ----- ۶۶۰
- ۲۰- مکان استقرار مریم(س) ----- ۶۶۰
- ۲۱- مکان اعتکاف ----- ۶۶۲
- ۲۲- مکان اغواگری ابلیس ----- ۶۶۲
- ۲۳- مکان افق اعلی ----- ۶۶۲
- ۲۴- مکان امتحان انسان ها ----- ۶۶۴
- ۲۵- مکان انتصاب هارون(ع) ----- ۶۶۴
- ۲۶- مکان انشقاق آسمان ----- ۶۶۴
- ۲۷- مکان انعقاد نطفه ----- ۶۶۴
- ۲۸- مکان بارش باران ----- ۶۶۶
- ۲۹- مکان بازجویی ابراهیم(ع) ----- ۶۶۶
- ۳۰- مکان باغ سوخته ----- ۶۶۶
- ۳۱- مکان باغهای بهشت ----- ۶۶۶
- ۳۲- مکان بحر مسجور ----- ۶۶۸
- ۳۳- مکان برگزیدگی هارون(ع) ----- ۶۶۸
- ۳۴- مکان بشارت اسحاق(ع) ----- ۶۶۸
- ۳۵- مکان بشارت یعقوب(ع) ----- ۶۶۸
- ۳۶- مکان بهشت ----- ۶۷۰
- ۳۷- مکان بهشت آدم(ع) ----- ۶۷۰
- ۳۸- مکان بهشت عدن ----- ۶۷۲
- ۳۹- مکان بیت المعمور ----- ۶۷۲
- ۴۰- مکان بیعت رضوان ----- ۶۷۳

- ۴۱- مکان پاداش ۶۷۴
- ۴۲- مکان پاداش عمل ۶۷۶
- ۴۳- مکان پرورش نطفه ۶۷۶
- ۴۴- مکان پسندیده ۶۷۶
- ۴۵- مکان پیدایش معادن ۶۷۶
- ۴۶- مکان پیدایش منی ۶۷۸
- ۴۷- مکان پیدایش نطفه ۶۷۸
- ۴۸- مکان تبلیغ یونس(ع) ۶۸۰
- ۴۹- مکان تربیت ۶۸۰
- ۵۰- مکان تزکیه ۶۸۰
- ۵۱- مکان تسبیح خدا ۶۸۰
- ۵۲- مکان تشریح نماز ۶۸۲
- ۵۳- مکان تشریح نماز های یومیه ۶۸۲
- ۵۴- مکان تقدیر روزی ۶۸۲
- ۵۵- مکان توبه آدم(ع) ۶۸۲
- ۵۶- مکان توقف کشتی نوح(ع) ۶۸۴
- ۵۷- مکان تولید غسل ۶۸۴
- ۵۸- مکان تیمم ۶۸۴
- ۵۹- مکان جنه المأوی ۶۸۶
- ۶۰- مکان جنین ۶۸۶
- ۶۱- مکان جهنم ۶۸۶
- ۶۲- مکان چله نشینی موسی(ع) ۶۸۸
- ۶۳- مکان چوپانی موسی(ع) ۶۸۸
- ۶۴- مکان حسابرسی در قیامت ۶۸۸
- ۶۵- مکان حسابرسی عمل ۶۸۸
- ۶۶- مکان حشر ۶۹۰

- ۶۷- مکان حیوانات در کشتی نوح(ع) - ۶۹۰
- ۶۸- مکان خروج منی - ۶۹۰
- ۶۹- مکان خواب اصحاب کهف - ۶۹۲
- ۷۰- مکان در تبلیغ - ۶۹۲
- ۷۱- مکان درخت طوبی - ۶۹۲
- ۷۲- مکان ذکر خدا - ۶۹۲
- ۷۳- مکان رشد ابراهیم(ع) - ۶۹۴
- ۷۴- مکان رشد جنین - ۶۹۴
- ۷۵- مکان رکوع - ۶۹۶
- ۷۶- مکان روزی جنبندگان - ۶۹۶
- ۷۷- مکان رویش درخت زقوم - ۶۹۶
- ۷۸- مکان زایمان مریم(س) - ۶۹۶
- ۷۹- مکان زندگی انسان - ۶۹۸
- ۸۰- مکان زندگی برادران یوسف - ۶۹۸
- ۸۱- مکان زندگی زنبور عسل - ۶۹۸
- ۸۲- مکان زندگی شیطان - ۶۹۹
- ۸۳- مکان ستارگان - ۷۰۰
- ۸۴- مکان سجده - ۷۰۲
- ۸۵- مکان سدره المنتهی - ۷۰۲
- ۸۶- مکان سکونت جن - ۷۰۳
- ۸۷- مکان سکونت ساره - ۷۰۴
- ۸۸- مکان ظهور ملائکه وحی - ۷۰۴
- ۸۹- مکان ظهور وحی - ۷۰۴
- ۹۰- مکان عبادت - ۷۰۵
- ۹۱- مکان عبادت ابراهیم(ع) - ۷۰۶
- ۹۲- مکان عبور بنی اسرائیل از رود نیل - ۷۰۸

- ۷۰۸ ..... ۹۳- مکان عبور موسی(ع) از رود نیل
- ۷۰۸ ..... ۹۴- مکان عذاب اخروی
- ۷۰۸ ..... ۹۵- مکان عذاب قوم لوط
- ۷۱۰ ..... ۹۶- مکان فرود کشتی نوح(ع)
- ۷۱۰ ..... ۹۷- مکان قتل هابیل
- ۷۱۰ ..... ۹۸- مکان قلب
- ۷۱۰ ..... ۹۹- مکان قیامت
- ۷۱۲ ..... ۱۰۰- مکان کشتی سازی نوح(ع)
- ۷۱۲ ..... ۱۰۱- مکان کشف آبخوری پادشاه مصر
- ۷۱۴ ..... ۱۰۲- مکان کفر
- ۷۱۴ ..... ۱۰۳- مکان کیفر
- ۷۱۶ ..... ۱۰۴- مکان کیفر عمل
- ۷۱۶ ..... ۱۰۵- مکان گفتگوی خدا با موسی(ع)
- ۷۱۶ ..... ۱۰۶- مکان گوساله پرستی بنی اسرائیل
- ۷۱۸ ..... ۱۰۷- مکان مبارزه با شیطان
- ۷۱۸ ..... ۱۰۸- مکان مرگ
- ۷۱۸ ..... ۱۰۹- مکان مرگ شیطان
- ۷۱۸ ..... ۱۱۰- مکان مسجد
- ۷۲۰ ..... ۱۱۱- مکان معاد
- ۷۲۰ ..... ۱۱۲- مکان معاهده مسلمانان صدر اسلام
- ۷۲۰ ..... ۱۱۳- مکان ملاقات موسی(ع) با خضر(ع)
- ۷۲۰ ..... ۱۱۴- مکان ملاقات موسی(ع) و خضر(ع)
- ۷۲۲ ..... ۱۱۵- مکان مهمانی خدا
- ۷۲۲ ..... ۱۱۶- مکان ناپسند
- ۷۲۲ ..... ۱۱۷- مکان نامه عمل کم فروشان
- ۷۲۲ ..... ۱۱۸- مکان نزول تورات

- ۱۱۹- مکان نفوذ شیاطین ۷۲۴
- ۱۲۰- مکان نماز ۷۲۴
- ۱۲۱- مکان نوح(ع) در کشتی ۷۲۴
- ۱۲۲- مکان ولادت اسحاق(ع) ۷۲۵
- ۱۲۳- مکان هبوط آدم(ع) ۷۲۶
- ۱۲۴- مکان هبوط حوا ۷۲۶
- ۱۲۵- مکان هدایت ۷۲۶
- ۱۲۶- مکان همسفران نوح(ع) در کشتی ۷۲۸
- ۱۲۷- نشانه های مکان ملاقات با خضر(ع) ۷۲۸
- ۱۲۸- نقش مکان در جادو ۷۲۸
- ۱۲۹- نقش مکان عبادت ۷۲۹
- ۱۳۰- نقل مکان عیسی(ع) ۷۳۰
- ۱۳۱- نقل مکان مریم(س) ۷۳۰
- ۱۳۲- ویژگیهای مکان نامه عمل فاسقان ۷۳۱
- ۱۳۳- ارزش مکان ها ۷۳۲
- ۱۳۴- نقشمکان ها ۷۳۲
- ۱۴- مکذبان ۷۳۳
- ۱- آتش جهنم و مکذبان قیامت ۷۳۳
- ۲- آثار استکبار مکذبان معاد ۷۳۳
- ۳- آثار پندارهای مکذبان معاد ۷۳۳
- ۴- آثار ترس اخروی مکذبان معاد ۷۳۴
- ۵- آثار دروغگویی مکذبان دین ۷۳۴
- ۶- آثار ذکر انحطاط مکذبان معاد ۷۳۴
- ۷- آثار ذکر ردایل اخلاقی مکذبان آخرت ۷۳۴
- ۸- آثار ذکر فرجام مکذبان انبیا ۷۳۶
- ۹- آثار طغیانگری مکذبان معاد ۷۳۶

- ۱۰- آثار عذاب مکذبان آیات خدا - ۷۳۶
- ۱۱- آثار عذاب مکذبان انبیا - ۷۳۷
- ۱۲- آثار گناه مکذبان دین - ۷۳۸
- ۱۳- آرزوی مکذبان قرآن - ۷۳۸
- ۱۴- آسایش مکذبان آیات خدا - ۷۳۸
- ۱۵- آشامیدنیه‌های اخروی مکذبان - ۷۳۸
- ۱۶- ابتلای مکذبان آیات خدا - ۷۴۰
- ۱۷- ابتلائات مکذبان انبیا - ۷۴۰
- ۱۸- اتحاد مکذبان انبیا - ۷۴۰
- ۱۹- اتمام حجت با مکذبان انبیا - ۷۴۲
- ۲۰- اتمام حجت بر مکذبان انبیا - ۷۴۲
- ۲۱- اتمام حجت بر مکذبان خدا - ۷۴۲
- ۲۲- اتمام حجت بر مکذبان نبوت - ۷۴۲
- ۲۳- احتضار مکذبان معاد - ۷۴۴
- ۲۴- اختلاف مکذبان معاد - ۷۴۴
- ۲۵- ادعای روشنفکری مکذبان معاد - ۷۴۴
- ۲۶- ادعای مکذبان آخرت - ۷۴۵
- ۲۷- ادعای مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۷۴۶
- ۲۸- ارزش‌گذاری مکذبان آخرت - ۷۴۶
- ۲۹- ازدیاد پلیدی مکذبان انبیا - ۷۴۶
- ۳۰- استکبار مکذبان آخرت - ۷۴۶
- ۳۱- استکبار مکذبان انبیا - ۷۴۸
- ۳۲- استکبار مکذبان قرآن - ۷۴۸
- ۳۳- استکبار مکذبان معاد - ۷۴۸
- ۳۴- استمهال مکذبان قرآن - ۷۴۸
- ۳۵- استمهال مکذبان معاد - ۷۵۰

- ۳۶- استهزاهای مکتبان انبیا ۷۵۰
- ۳۷- استهزاهای مکتبان دین ۷۵۰
- ۳۸- استهزاهای مکتبان ربوبیت خدا ۷۵۰
- ۳۹- استهزاهای مکتبان قیامت ۷۵۲
- ۴۰- استهزاهای مکتبان معاد ۷۵۲
- ۴۱- استهزای اخروی مکتبان ۷۵۴
- ۴۲- استهزای اخروی مکتبان قیامت ۷۵۴
- ۴۳- استهزای اخروی مکتبان معاد ۷۵۴
- ۴۴- استهزای مکتبان معاد ۷۵۶
- ۴۵- اصرار مکتبان انبیا ۷۵۶
- ۴۶- اضطراب اخروی مکتبان معاد ۷۵۶
- ۴۷- اعتراض مکتبان قرآن ۷۵۸
- ۴۸- اعراض مکتبان قرآن ۷۵۸
- ۴۹- اعراض مکتبان قیامت ۷۵۸
- ۵۰- اعراض مکتبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۸
- ۵۱- افتراهای مکتبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۶۰
- ۵۲- افساد مکتبان آیات خدا ۷۶۰
- ۵۳- افساد مکتبان انبیا ۷۶۲
- ۵۴- افساد مکتبان قرآن ۷۶۲
- ۵۵- اقرار مکتبان آیات خدا ۷۶۲
- ۵۶- اقرار مکتبان قرآن ۷۶۳
- ۵۷- اقرار مکتبان قیامت ۷۶۴
- ۵۸- اقرار مکتبان معاد ۷۶۴
- ۵۹- اکثریت مکتبان نعمتهای خدا ۷۶۶
- ۶۰- انتقام از مکتبان آیات خدا ۷۶۶
- ۶۱- انتقام از مکتبان انبیا ۷۶۶

- ۶۲- انحطاط تدریجی مکذبان قرآن ۷۶۸
- ۶۳- انحطاط تدریجی مکذبان معاد ۷۶۸
- ۶۴- انذار مکذبان آخرت ۷۷۰
- ۶۵- انذار مکذبان جهنم ۷۷۰
- ۶۶- انذار مکذبان ربوبیت خدا ۷۷۱
- ۶۷- انذار مکذبان قرآن ۷۷۲
- ۶۸- انذار مکذبان قیامت ۷۷۲
- ۶۹- انذار مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۴
- ۷۰- انذار مکذبان معاد ۷۷۴
- ۷۱- انگیزه مکذبان انبیا ۷۷۴
- ۷۲- انگیزه مکذبان قرآن ۷۷۶
- ۷۳- انگیزه مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۶
- ۷۴- اولین مکذبان انبیا ۷۷۶
- ۷۵- بشارت شکست مکذبان ۷۷۷
- ۷۶- بشارت شکست مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۸
- ۷۷- بهانه جویی مکذبان آیات خدا ۷۷۸
- ۷۸- بهانه جویی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۸
- ۷۹- بهانه جویی مکذبان معاد ۷۷۸
- ۸۰- بی ارزشی مکذبان ۷۸۰
- ۸۱- بی اعتنایی به مکذبان دین ۷۸۰
- ۸۲- بی ایمانی مکذبان قرآن ۷۸۰
- ۸۳- بی ایمانی مکذبان معاد ۷۸۰
- ۸۴- بی پناهی مکذبان قیامت ۷۸۲
- ۸۵- بی تأثیری دفاع اخروی مکذبان قیامت ۷۸۲
- ۸۶- بی تأثیری معجزه بر مکذبان دین ۷۸۲
- ۸۷- بی تقوایی مکذبان دین ۷۸۲

- ۸۸- بی تقوایی مکذبان قیامت ۷۸۴
- ۸۹- بی عقلی مکذبان آیات خدا ۷۸۴
- ۹۰- بی عقلی مکذبان انبیا ۷۸۴
- ۹۱- بی عقلی مکذبان قرآن ۷۸۶
- ۹۲- بی عقلی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۸۶
- ۹۳- بی لیاقتی مکذبان آخرت ۷۸۶
- ۹۴- بی مبالاتی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۸۶
- ۹۵- بی منطقی استدلال مکذبان وحی ۷۸۸
- ۹۶- بی منطقی تلاش مکذبان وحی ۷۸۸
- ۹۷- بی منطقی زندگی مکذبان وحی ۷۸۸
- ۹۸- بی منطقی مکذبان آیات خدا ۷۸۸
- ۹۹- بی منطقی مکذبان قرآن ۷۹۰
- ۱۰۰- بی منطقی مکذبان قیامت ۷۹۰
- ۱۰۱- بی منطقی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۹۲
- ۱۰۲- بی منطقی مکذبان معاد ۷۹۲
- ۱۰۳- بی یاوری اخروی مکذبان دین ۷۹۴
- ۱۰۴- بی یاوری اخروی مکذبان معاد ۷۹۴
- ۱۰۵- بینش باطل مکذبان معاد ۷۹۴
- ۱۰۶- بینش غلط مکذبان آخرت ۷۹۶
- ۱۰۷- بینش مکذبان قیامت ۷۹۶
- ۱۰۸- بینش مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۹۶
- ۱۰۹- بینش مکذبان معاد ۷۹۸
- ۱۱۰- بینش مکذبان مقدرات خدا ۸۰۰
- ۱۱۱- پاسخ به شبهات مکذبان معاد ۸۰۰
- ۱۱۲- پاسخ شبهات مکذبان قیامت ۸۰۲
- ۱۱۳- پاسخ شبهات مکذبان معاد ۸۰۲

- ۸۰۴ ----- ۱۱۴- پاسخ مکذبان قرآن
- ۸۰۴ ----- ۱۱۵- پرسش مکذبان معاد
- ۸۰۴ ----- ۱۱۶- پرسشهای مکذبان معاد
- ۸۰۶ ----- ۱۱۷- پشیمانی مکذبان صالح(ع)
- ۸۰۶ ----- ۱۱۸- پشیمانی مکذبان قرآن
- ۸۰۶ ----- ۱۱۹- پشیمانی مکذبان هود(ع)
- ۸۰۸ ----- ۱۲۰- پلیدی مکذبان آخرت
- ۸۰۸ ----- ۱۲۱- پلیدی مکذبان آیات خدا
- ۸۰۸ ----- ۱۲۲- پندار مکذبان معاد
- ۸۰۸ ----- ۱۲۳- پیروی از مکذبان معاد
- ۸۰۹ ----- ۱۲۴- پیشگویی شکست مکذبان
- ۸۱۰ ----- ۱۲۵- تبری از مکذبان آخرت
- ۸۱۰ ----- ۱۲۶- تبیین فرجام مکذبان دین
- ۸۱۰ ----- ۱۲۷- تجاوزگری مکذبان انبیا
- ۸۱۲ ----- ۱۲۸- تحدی با مکذبان قرآن
- ۸۱۲ ----- ۱۲۹- تحقیر اخروی مکذبان قیامت
- ۸۱۳ ----- ۱۳۰- تحقیر اخروی مکذبان معاد
- ۸۱۴ ----- ۱۳۱- تحقیر مکذبان خدا
- ۸۱۴ ----- ۱۳۲- تحقیر مکذبان دین
- ۸۱۴ ----- ۱۳۳- تحیر مکذبان آخرت
- ۸۱۶ ----- ۱۳۴- تحیر مکذبان حق
- ۸۱۶ ----- ۱۳۵- تحیر مکذبان قرآن
- ۸۱۷ ----- ۱۳۶- تحیر مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۸۱۸ ----- ۱۳۷- تحیر مکذبان معاد
- ۸۱۸ ----- ۱۳۸- تداوم عذاب مکذبان قیامت
- ۸۱۸ ----- ۱۳۹- تذکر به مکذبان معاد

- ۱۴۰- تذکر ذلت اخروی مکذبان معاد ۸۲۰
- ۱۴۱- تذکر عجز اخروی مکذبان معاد ۸۲۰
- ۱۴۲- تذکر فرجام مکذبان آیات خدا ۸۲۰
- ۱۴۳- ترس اخروی مکذبان قیامت ۸۲۰
- ۱۴۴- ترس اخروی مکذبان معاد ۸۲۲
- ۱۴۵- ترس مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۲۲
- ۱۴۶- ترسناکی عذاب مکذبان انبیا ۸۲۴
- ۱۴۷- تشویق مکذبان معاد ۸۲۴
- ۱۴۸- تعجب اخروی مکذبان معاد ۸۲۴
- ۱۴۹- تعقل در فرجام مکذبان قیامت ۸۲۴
- ۱۵۰- تفاخر مکذبان مقدرات خدا ۸۲۶
- ۱۵۱- تفریط مکذبان معاد ۸۲۶
- ۱۵۲- تکبر مکذبان آخرت ۸۲۶
- ۱۵۳- تکبر مکذبان آیات خدا ۸۲۶
- ۱۵۴- تکبر مکذبان دین ۸۲۸
- ۱۵۵- تکبر مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۲۸
- ۱۵۶- تکبر مکذبان معاد ۸۲۸
- ۱۵۷- تکذیبگری مکذبان معاد ۸۲۸
- ۱۵۸- تلاش مکذبان قیامت ۸۳۰
- ۱۵۹- تلاش مکذبان وحی ۸۳۰
- ۱۶۰- تناقض گویی مکذبان حق ۸۳۰
- ۱۶۱- تناقض گویی مکذبان قرآن ۸۳۲
- ۱۶۲- تناقض گویی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۲
- ۱۶۳- تناقض گویی مکذبان معاد ۸۳۲
- ۱۶۴- تنوع عذاب مکذبان قرآن ۸۳۲
- ۱۶۵- توجیه گری مکذبان قیامت ۸۳۴

- ۱۶۶- توجیه گری مکذبان معاد ۸۳۴
- ۱۶۷- توصیه به مکذبان قیامت ۸۳۴
- ۱۶۸- توصیه به مکذبان معاد ۸۳۶
- ۱۶۹- توطئه مکذبان ۸۳۶
- ۱۷۰- توطئه های مکذبان قرآن ۸۳۶
- ۱۷۱- تهدید مکذبان ۸۳۶
- ۱۷۲- تهدید مکذبان آیات خدا ۸۳۸
- ۱۷۳- تهدید مکذبان انبیا ۸۳۹
- ۱۷۴- تهدید مکذبان دین ۸۴۰
- ۱۷۵- تهدید مکذبان قرآن ۸۴۶
- ۱۷۶- تهدید مکذبان قیامت ۸۴۸
- ۱۷۷- تهدید مکذبان متقین ۸۵۰
- ۱۷۸- تهدید مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۵۰
- ۱۷۹- تهدید مکذبان معاد ۸۵۲
- ۱۸۰- تهمتهای مکذبان آخرت ۸۵۴
- ۱۸۱- تهمتهای مکذبان قیامت ۸۵۶
- ۱۸۲- تهمتهای مکذبان معاد ۸۵۶
- ۱۸۳- جاودانگی عذاب مکذبان آیات خدا ۸۵۷
- ۱۸۴- جمعیت مکذبان انبیا ۸۵۸
- ۱۸۵- جهل مکذبان آیات خدا ۸۵۸
- ۱۸۶- جهل مکذبان انبیا ۸۵۸
- ۱۸۷- جهل مکذبان قرآن ۸۶۰
- ۱۸۸- جهل مکذبان قیامت ۸۶۰
- ۱۸۹- جهل مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۰
- ۱۹۰- چشمهای مکذبان معاد ۸۶۲
- ۱۹۱- حالات اخروی مکذبان قیامت ۸۶۲

- ۱۹۲- حالات مکذبان آخرت ----- ۸۶۲
- ۱۹۳- حالات مکذبان آیات خدا ----- ۸۶۴
- ۱۹۴- حتمیت حشر مکذبان معاد ----- ۸۶۴
- ۱۹۵- حتمیت عذاب مکذبان ----- ۸۶۶
- ۱۹۶- حتمیت عذاب مکذبان قیامت ----- ۸۶۶
- ۱۹۷- حتمیت عذاب مکذبان معاد ----- ۸۶۶
- ۱۹۸- حتمیت کيفر مکذبان ----- ۸۶۶
- ۱۹۹- حتمیت کيفر مکذبان آیات خدا ----- ۸۶۸
- ۲۰۰- حتمیت کيفر مکذبان دعوتهاي خدا ----- ۸۶۸
- ۲۰۱- حتمیت کيفر مکذبان دين ----- ۸۶۸
- ۲۰۲- حتمیت کيفر مکذبان محمد(صلى الله عليه و آله) ----- ۸۷۰
- ۲۰۳- حسابرسی اخروی از مکذبان الياس(ع) ----- ۸۷۰
- ۲۰۴- حسابرسی اخروی از مکذبان انبيا ----- ۸۷۰
- ۲۰۵- حسابرسی اخروی مکذبان معاد ----- ۸۷۰
- ۲۰۶- حسابرسی دنيوی مکذبان انبيا ----- ۸۷۲
- ۲۰۷- حسابرسی مکذبان محمد(صلى الله عليه و آله) ----- ۸۷۲
- ۲۰۸- حسابرسی مکذبان معاد ----- ۸۷۲
- ۲۰۹- حسرت اخروی مکذبان معاد ----- ۸۷۲
- ۲۱۰- حسرت مکذبان معاد ----- ۸۷۴
- ۲۱۱- حشر اخروی مکذبان معاد ----- ۸۷۴
- ۲۱۲- حشر مکذبان معاد ----- ۸۷۴
- ۲۱۳- حق ستیزی مکذبان انبيا ----- ۸۷۴
- ۲۱۴- حق ناپذیری مکذبان آخرت ----- ۸۷۶
- ۲۱۵- حق ناپذیری مکذبان قرآن ----- ۸۷۶
- ۲۱۶- حق ناپذیری مکذبان معاد ----- ۸۷۶
- ۲۱۷- حق ناپذیری مکذبان نبوت ----- ۸۷۸

- ۲۱۸- حق ناپذیری مکذبان وحی - ۸۷۸
- ۲۱۹- حق ناشنوایی مکذبان قرآن - ۸۷۸
- ۲۲۰- ختم قلب مکذبان آخرت - ۸۷۸
- ۲۲۱- ختم قلب مکذبان انبیا - ۸۸۰
- ۲۲۲- ختم قلب مکذبان قرآن - ۸۸۰
- ۲۲۳- خجلت اخروی مکذبان لقاءالله - ۸۸۲
- ۲۲۴- خدا و مکذبان آخرت - ۸۸۲
- ۲۲۵- خدا و مکذبان معاد - ۸۸۲
- ۲۲۶- خرافه پرستی مکذبان آخرت - ۸۸۴
- ۲۲۷- خست مکذبان کیفهای خدا - ۸۸۴
- ۲۲۸- خشونت اخروی با مکذبان - ۸۸۴
- ۲۲۹- خواسته های اخروی مکذبان قیامت - ۸۸۴
- ۲۳۰- خواسته های اخروی مکذبان معاد - ۸۸۶
- ۲۳۱- خواسته های مکذبان آیات خدا - ۸۸۶
- ۲۳۲- خواسته های مکذبان ربوبیت خدا - ۸۸۸
- ۲۳۳- خواسته های مکذبان قرآن - ۸۸۸
- ۲۳۴- خواسته های مکذبان قیامت - ۸۹۰
- ۲۳۵- خواسته های مکذبان لقاءالله - ۸۹۰
- ۲۳۶- خواسته های مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۹۰
- ۲۳۷- خواسته های مکذبان معاد - ۸۹۲
- ۲۳۸- خیال پردازی مکذبان آخرت - ۸۹۲
- ۲۳۹- خیرخواهی مکذبان آخرت - ۸۹۴
- ۲۴۰- دروغگویی مکذبان دین - ۸۹۴
- ۲۴۱- دروغگویی مکذبان قرآن - ۸۹۴
- ۲۴۲- دروغگویی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۹۴
- ۲۴۳- دروغگویی مکذبان معاد - ۸۹۶

- ۲۴۴- دشمنی مکذبان انبیا ۸۹۶
- ۲۴۵- دشمنی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۶
- ۲۴۶- دشمنی مکذبان وحی ۸۹۷
- ۲۴۷- دعوت از مکذبان قرآن ۸۹۸
- ۲۴۸- دعوت از مکذبان معاد ۸۹۸
- ۲۴۹- دلایل مکذبان قیامت ۸۹۹
- ۲۵۰- دلایل مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۰۰
- ۲۵۱- دلایل مکذبان معاد ۹۰۰
- ۲۵۲- ذکر مکذبان انبیا ۹۰۲
- ۲۵۳- ذلت اخروی مکذبان ۹۰۲
- ۲۵۴- ذلت اخروی مکذبان آیات خدا ۹۰۲
- ۲۵۵- ذلت اخروی مکذبان قرآن ۹۰۴
- ۲۵۶- ذلت اخروی مکذبان معاد ۹۰۴
- ۲۵۷- ذلت مکذبان انبیا ۹۰۶
- ۲۵۸- ذلت مکذبان قرآن ۹۰۶
- ۲۵۹- ذلت مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۰۶
- ۲۶۰- ذلت مکذبان معاد ۹۰۶
- ۲۶۱- رازهای مکذبان آخرت ۹۰۸
- ۲۶۲- رازهای مکذبان معاد ۹۰۸
- ۲۶۳- رجعت مکذبان آیات خدا ۹۰۸
- ۲۶۴- رد بهانه جویی مکذبان انبیا ۹۰۸
- ۲۶۵- ردّ خواسته های مکذبان قیامت ۹۱۰
- ۲۶۶- رد عذرخواهی مکذبان قیامت ۹۱۰
- ۲۶۷- رد عقیده مکذبان معاد ۹۱۰
- ۲۶۸- ردایل اخلاقی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۲
- ۲۶۹- رفاه مکذبان آیات خدا ۹۱۲

- ۲۷۰- رفاه مکذبان انبیا ۹۱۲
- ۲۷۱- رنجهای اخروی مکذبان هدایت‌های خدا ۹۱۴
- ۲۷۲- روحیه مکذبان قرآن ۹۱۴
- ۲۷۳- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن ۹۱۴
- ۲۷۴- روش اثبات دروغ‌گویی مکذبان قرآن ۹۱۴
- ۲۷۵- روش برخورد با مکذبان قرآن ۹۱۶
- ۲۷۶- روش برخورد مکذبان معاد ۹۱۶
- ۲۷۷- روش پاسخ به مکذبان معاد ۹۱۶
- ۲۷۸- زشتی صورت مکذبان معاد ۹۱۸
- ۲۷۹- زمینه تنبه مکذبان انبیا ۹۱۸
- ۲۸۰- زمینه تهمتهای مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۸
- ۲۸۱- زمینه ذلت مکذبان قیامت ۹۱۸
- ۲۸۲- زمینه عذاب مکذبان انبیا ۹۲۰
- ۲۸۳- زمینه عذاب مکذبان قیامت ۹۲۰
- ۲۸۴- زمینه کفر مکذبان ۹۲۰
- ۲۸۵- زمینه هلاکت مکذبان قرآن ۹۲۰
- ۲۸۶- زمینه یأس مکذبان قیامت ۹۲۲
- ۲۸۷- زندگی دنیوی مکذبان آخرت ۹۲۲
- ۲۸۸- زنگار قلب مکذبان قرآن ۹۲۲
- ۲۸۹- زنگار قلب مکذبان قیامت ۹۲۴
- ۲۹۰- زیان اخروی مکذبان معاد ۹۲۴
- ۲۹۱- زیان در بینش مکذبان معاد ۹۲۴
- ۲۹۲- زیان مکذبان انبیا ۹۲۶
- ۲۹۳- زیان مکذبان قیامت ۹۲۶
- ۲۹۴- زیانکاری اخروی مکذبان آخرت ۹۲۶
- ۲۹۵- زیانکاری اخروی مکذبان معاد ۹۲۸

- ۲۹۶- زیانکاری مکذبان آیات خدا ۹۲۸
- ۲۹۷- زیانکاری مکذبان قرآن ۹۲۹
- ۲۹۸- زیانکاری مکذبان قیامت ۹۳۰
- ۲۹۹- زیانکاری مکذبان معاد ۹۳۰
- ۳۰۰- سخت ترین روزگار مکذبان معاد ۹۳۲
- ۳۰۱- سخن چینی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۳۲
- ۳۰۲- سرزنش اخروی مکذبان ۹۳۲
- ۳۰۳- سرزنش اخروی مکذبان معاد ۹۳۲
- ۳۰۴- سرزنش مکذبان ۹۳۴
- ۳۰۵- سرزنش مکذبان آخرت ۹۳۴
- ۳۰۶- سرزنش مکذبان آیات خدا ۹۳۴
- ۳۰۷- سرزنش مکذبان انفاق ۹۳۶
- ۳۰۸- سرزنش مکذبان قرآن ۹۳۶
- ۳۰۹- سرزنش مکذبان قیامت ۹۳۶
- ۳۱۰- سرزنش مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۳۸
- ۳۱۱- سرزنش مکذبان معاد ۹۳۸
- ۳۱۲- سرزنش مکذبان نعمتهای خدا ۹۴۰
- ۳۱۳- سرزنش مکذبان وحی ۹۴۲
- ۳۱۴- سرزنش مکذبان وعده های خدا ۹۴۲
- ۳۱۵- سرزنشهای مکذبان قیامت ۹۴۲
- ۳۱۶- سفاهت مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۴۲
- ۳۱۷- سکوت اخروی مکذبان قیامت ۹۴۴
- ۳۱۸- سنگرایی مکذبان انبیا ۹۴۴
- ۳۱۹- سنگینی گوش مکذبان قرآن ۹۴۴
- ۳۲۰- سیاه رویی مکذبان دین ۹۴۴
- ۳۲۱- شخصیت مکذبان دین ۹۴۶

- ۳۲۲- شدت عذاب اخروی مکذبان انبیا ۹۴۶
- ۳۲۳- شرایط ایمان مکذبان معاد ۹۴۶
- ۳۲۴- شرخواهی مکذبان آخرت ۹۴۶
- ۳۲۵- شقاوت مکذبان انبیا ۹۴۸
- ۳۲۶- شک مکذبان تورات ۹۴۸
- ۳۲۷- شک مکذبان معاد ۹۴۸
- ۳۲۸- شک مکذبان وحی ۹۴۹
- ۳۲۹- شکست مکذبان قرآن ۹۵۰
- ۳۳۰- شکنجه جسمانی مکذبان قیامت ۹۵۰
- ۳۳۱- شکنجه روحی مکذبان قیامت ۹۵۰
- ۳۳۲- صفات مکذبان آخرت ۹۵۲
- ۳۳۳- صفات مکذبان قرآن ۹۵۲
- ۳۳۴- صفات مکذبان قیامت ۹۵۲
- ۳۳۵- صفات مکذبان کیفر اخروی ۹۵۲
- ۳۳۶- صفات مکذبان کیفرهای خدا ۹۵۴
- ۳۳۷- صفات مکذبان معاد ۹۵۴
- ۳۳۸- صورت اخروی مکذبان معاد ۹۵۴
- ۳۳۹- ضعف علمی مکذبان معاد ۹۵۶
- ۳۴۰- طغیان مکذبان قرآن ۹۵۶
- ۳۴۱- طغیانگری مکذبان دین ۹۵۶
- ۳۴۲- طغیانگری مکذبان متقین ۹۵۷
- ۳۴۳- طغیانگری مکذبان معاد ۹۵۸
- ۳۴۴- ظلم مکذبان آخرت ۹۵۸
- ۳۴۵- ظلم مکذبان آیات خدا ۹۵۸
- ۳۴۶- ظلم مکذبان قرآن ۹۶۰
- ۳۴۷- ظلم مکذبان قیامت ۹۶۰

- ۳۴۸- ظلم مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۶۰
- ۳۴۹- ظلم مکذبان معاد ۹۶۲
- ۳۵۰- ظلمت مکذبان قرآن ۹۶۲
- ۳۵۱- ظن مکذبان قیامت ۹۶۳
- ۳۵۲- عبرت از سرنوشت مکذبان انبیا ۹۶۴
- ۳۵۳- عبرت از فرجام مکذبان انبیا ۹۶۴
- ۳۵۴- عبرت مکذبان معاد ۹۶۴
- ۳۵۵- عبرت ناپذیری مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۶۶
- ۳۵۶- عبرت ناپذیری مکذبان معاد ۹۶۶
- ۳۵۷- عجب مکذبان آخرت ۹۶۶
- ۳۵۸- عجب مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۶۶
- ۳۵۹- عجز اخروی مکذبان قیامت ۹۶۸
- ۳۶۰- عجز مکذبان انبیا ۹۶۸
- ۳۶۱- عجز مکذبان تورات ۹۶۸
- ۳۶۲- عجز مکذبان دین ۹۶۹
- ۳۶۳- عجز مکذبان قرآن ۹۷۰
- ۳۶۴- عجز مکذبان قیامت ۹۷۱
- ۳۶۵- عجز مکذبان معاد ۹۷۲
- ۳۶۶- عذاب اخروی مکذبان ۹۷۴
- ۳۶۷- عذاب اخروی مکذبان آیات خدا ۹۷۴
- ۳۶۸- عذاب اخروی مکذبان انبیا ۹۷۴
- ۳۶۹- عذاب اخروی مکذبان دین ۹۷۶
- ۳۷۰- عذاب اخروی مکذبان قرآن ۹۷۹
- ۳۷۱- عذاب اخروی مکذبان قیامت ۹۸۰
- ۳۷۲- عذاب اخروی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۸۰
- ۳۷۳- عذاب اخروی مکذبان معاد ۹۸۲

- ۳۷۴- عذاب جسمانی مکذبان معاد ۹۸۴
- ۳۷۵- عذاب دنیوی مکذبان آخرت ۹۸۴
- ۳۷۶- عذاب دنیوی مکذبان آیات خدا ۹۸۴
- ۳۷۷- عذاب دنیوی مکذبان انبیا ۹۸۶
- ۳۷۸- عذاب دنیوی مکذبان ربوبیت خدا ۹۸۶
- ۳۷۹- عذاب دنیوی مکذبان قرآن ۹۸۶
- ۳۸۰- عذاب دنیوی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۸۸
- ۳۸۱- عذاب دنیوی مکذبان نوح(ع) ۹۸۸
- ۳۸۲- عذاب ذلت بار مکذبان آیات خدا ۹۸۸
- ۳۸۳- عذاب روحی مکذبان قیامت ۹۸۹
- ۳۸۴- عذاب روحی مکذبان معاد ۹۹۰
- ۳۸۵- عذاب مکذبان آخرت ۹۹۲
- ۳۸۶- عذاب مکذبان آیات خدا ۹۹۴
- ۳۸۷- عذاب مکذبان انبیا ۹۹۸
- ۳۸۸- عذاب مکذبان ربوبیت خدا ۱۰۰۲
- ۳۸۹- عذاب مکذبان شعیب(ع) ۱۰۰۲
- ۳۹۰- عذاب مکذبان قرآن ۱۰۰۴
- ۳۹۱- عذاب مکذبان قیامت ۱۰۰۶
- ۳۹۲- عذاب مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۰۸
- ۳۹۳- عذاب مکذبان معاد ۱۰۱۰
- ۳۹۴- عذاب مکذبان موسی(ع) ۱۰۱۲
- ۳۹۵- عصیان مکذبان انبیا ۱۰۱۲
- ۳۹۶- عصیان مکذبان قیامت ۱۰۱۲
- ۳۹۷- عقیده باطل مکذبان انفاق ۱۰۱۴
- ۳۹۸- عقیده باطل مکذبان معاد ۱۰۱۴
- ۳۹۹- عقیده مکذبان انبیا ۱۰۱۴

- ۴۰۰- عقیده مکذبان قیامت ۱۰۱۶
- ۴۰۱- عقیده مکذبان معاد ۱۰۱۶
- ۴۰۲- علایق مکذبان ۱۰۱۶
- ۴۰۳- عمل مکذبان قرآن ۱۰۱۷
- ۴۰۴- عمل مکذبان معاد ۱۰۱۸
- ۴۰۵- عمل ناپسند مکذبان آخرت ۱۰۱۸
- ۴۰۶- عمل ناپسند مکذبان کتب آسمانی ۱۰۱۸
- ۴۰۷- عوامل اضطراب مکذبان معاد ۱۰۲۰
- ۴۰۸- عوامل حسرت اخروی مکذبان معاد ۱۰۲۰
- ۴۰۹- عوامل محرومیت مکذبان آیات خدا ۱۰۲۰
- ۴۱۰- عوامل نگرانی مکذبان قیامت ۱۰۲۰
- ۴۱۱- عوامل هلاکت مکذبان انبیا ۱۰۲۱
- ۴۱۲- عیب جویی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۲۲
- ۴۱۳- غافلگیری مکذبان معاد ۱۰۲۲
- ۴۱۴- غضب مکذبان قیامت ۱۰۲۲
- ۴۱۵- غفلت از فرجام مکذبان انبیا ۱۰۲۲
- ۴۱۶- غفلت مکذبان انبیا ۱۰۲۴
- ۴۱۷- غفلت مکذبان قیامت ۱۰۲۴
- ۴۱۸- فرجام اخروی مکذبان ۱۰۲۴
- ۴۱۹- فرجام اخروی مکذبان جهنم ۱۰۲۶
- ۴۲۰- فرجام دنیوی مکذبان انبیا ۱۰۲۶
- ۴۲۱- فرجام سخت مکذبان پادشاهای خدا ۱۰۲۶
- ۴۲۲- فرجام شوم مکذبان آیات خدا ۱۰۲۶
- ۴۲۳- فرجام شوم مکذبان انبیا ۱۰۲۸
- ۴۲۴- فرجام شوم مکذبان دین ۱۰۲۸
- ۴۲۵- فرجام شوم مکذبان معاد ۱۰۲۸

- ۴۲۶- فرجام مکذبان ۱۰۳۰
- ۴۲۷- فرجام مکذبان آیات خدا ۱۰۳۰
- ۴۲۸- فرجام مکذبان انبیا ۱۰۳۴
- ۴۲۹- فرجام مکذبان اندازهای خدا ۱۰۳۶
- ۴۳۰- فرجام مکذبان شعیب(ع) ۱۰۳۸
- ۴۳۱- فرجام مکذبان قرآن ۱۰۳۸
- ۴۳۲- فرجام مکذبان لقاءالله ۱۰۴۰
- ۴۳۳- فرجام مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴۰
- ۴۳۴- فرجام مکذبان معاد ۱۰۴۱
- ۴۳۵- فرجام مکذبان نوح(ع) ۱۰۴۲
- ۴۳۶- فرجام مکذبان هدایت‌های خدا ۱۰۴۲
- ۴۳۷- فروروی مکذبان خدا در زمین ۱۰۴۲
- ۴۳۸- فرومایگی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴۴
- ۴۳۹- فسق مکذبان قرآن ۱۰۴۴
- ۴۴۰- فسق مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴۴
- ۴۴۱- فشار جهنم بر مکذبان قیامت ۱۰۴۴
- ۴۴۲- فعلیت عذاب مکذبان آخرت ۱۰۴۶
- ۴۴۳- فلسفه زندگی مکذبان قیامت ۱۰۴۶
- ۴۴۴- فلسفه مهلت به مکذبان انبیا ۱۰۴۶
- ۴۴۵- فلسفه مهلت به مکذبان قرآن ۱۰۴۶
- ۴۴۶- فلسفه مهلت به مکذبان معاد ۱۰۴۸
- ۴۴۷- فلسفه نقل عذاب مکذبان انبیا ۱۰۴۸
- ۴۴۸- قیدهای اخروی مکذبان ۱۰۴۸
- ۴۴۹- کارگزاران خدا و مکذبان قیامت ۱۰۴۹
- ۴۵۰- کری مکذبان قرآن ۱۰۵۰
- ۴۵۱- کفر مکذبان آیات خدا ۱۰۵۱

- ۴۵۲- کفر مکذبان اسلام ۱۰۵۲
- ۴۵۳- کفر مکذبان انبیا ۱۰۵۲
- ۴۵۴- کفر مکذبان توحید ۱۰۵۲
- ۴۵۵- کفر مکذبان حق ۱۰۵۴
- ۴۵۶- کفر مکذبان قرآن ۱۰۵۴
- ۴۵۷- کفر مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۵۶
- ۴۵۸- کفر مکذبان معاد ۱۰۵۶
- ۴۵۹- کفر مکذبان نعمتهای خدا ۱۰۵۶
- ۴۶۰- کم فروشی مکذبان معاد ۱۰۵۷
- ۴۶۱- کوردلی مکذبان آخرت ۱۰۵۸
- ۴۶۲- کوردلی مکذبان آیات خدا ۱۰۵۸
- ۴۶۳- کوردلی مکذبان انبیا ۱۰۵۸
- ۴۶۴- کوردلی مکذبان قرآن ۱۰۵۸
- ۴۶۵- کوردلی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۶۰
- ۴۶۶- کوری مکذبان قرآن ۱۰۶۰
- ۴۶۷- کیفر اخروی مکذبان ۱۰۶۰
- ۴۶۸- کیفر اخروی مکذبان الیاس(ع) ۱۰۶۲
- ۴۶۹- کیفر اخروی مکذبان انبیا ۱۰۶۲
- ۴۷۰- کیفر اخروی مکذبان ربوبیت خدا ۱۰۶۲
- ۴۷۱- کیفر اخروی مکذبان کتب آسمانی ۱۰۶۲
- ۴۷۲- کیفر اخروی مکذبان کیفر های اخروی ۱۰۶۴
- ۴۷۳- کیفر دنیوی مکذبان انبیا ۱۰۶۴
- ۴۷۴- کیفر مکذبان ۱۰۶۴
- ۴۷۵- کیفر مکذبان آخرت ۱۰۶۶
- ۴۷۶- کیفر مکذبان آیات خدا ۱۰۶۶
- ۴۷۷- کیفر مکذبان اسلام ۱۰۷۲

- ۴۷۸- کیفر مکذبان انبیا ۱۰۷۲
- ۴۷۹- کیفر مکذبان جهنم ۱۰۷۴
- ۴۸۰- کیفر مکذبان دین ۱۰۷۴
- ۴۸۱- کیفر مکذبان ربوبیت خدا ۱۰۸۰
- ۴۸۲- کیفر مکذبان عذاب کم فروشان ۱۰۸۰
- ۴۸۳- کیفر مکذبان قیامت ۱۰۸۲
- ۴۸۴- کیفر مکذبان کتب آسمانی ۱۰۸۴
- ۴۸۵- کیفر مکذبان کیفرهای خدا ۱۰۸۴
- ۴۸۶- کیفر مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۸۴
- ۴۸۷- کیفر مکذبان معاد ۱۰۸۶
- ۴۸۸- کیفر اخروی مکذبان معاد ۱۰۸۸
- ۴۸۹- کیفیت حشر مکذبان معاد ۱۰۸۹
- ۴۹۰- گرایشهای مکذبان آخرت ۱۰۹۰
- ۴۹۱- گفتگوی کارگزاران خدا با مکذبان ۱۰۹۰
- ۴۹۲- گفتگوی مکذبان معاد ۱۰۹۰
- ۴۹۳- گمراهی مکذبان ۱۰۹۲
- ۴۹۴- گمراهی مکذبان آخرت ۱۰۹۲
- ۴۹۵- گمراهی مکذبان دین ۱۰۹۲
- ۴۹۶- گمراهی مکذبان قرآن ۱۰۹۲
- ۴۹۷- گمراهی مکذبان قیامت ۱۰۹۴
- ۴۹۸- گمراهی مکذبان معاد ۱۰۹۴
- ۴۹۹- گناه مکذبان قرآن ۱۰۹۴
- ۵۰۰- گناه مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۹۴
- ۵۰۱- گناه مکذبان معاد ۱۰۹۶
- ۵۰۲- گناهکاری مکذبان قرآن ۱۰۹۶
- ۵۰۳- گناهکاری مکذبان قیامت ۱۰۹۶

- ۵۰۴- گناهکاری مکذبان معاد ۱۰۹۸
- ۵۰۵- لالی مکذبان آیات خدا ۱۰۹۸
- ۵۰۶- لجاجت مکذبان انبیا ۱۰۹۸
- ۵۰۷- لجاجت مکذبان بصیرت خدا ۱۱۰۰
- ۵۰۸- لجاجت مکذبان جهنم ۱۱۰۰
- ۵۰۹- لجاجت مکذبان حسابرسی عمل ۱۱۰۲
- ۵۱۰- لجاجت مکذبان دین ۱۱۰۲
- ۵۱۱- لجاجت مکذبان ربوبیت خدا ۱۱۰۲
- ۵۱۲- لجاجت مکذبان قرآن ۱۱۰۲
- ۵۱۳- لجاجت مکذبان قیامت ۱۱۰۴
- ۵۱۴- لجاجت مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۰۴
- ۵۱۵- لجاجت مکذبان معاد ۱۱۰۴
- ۵۱۶- لذت گزایی مکذبان قیامت ۱۱۰۷
- ۵۱۷- مادیگرایی مکذبان معاد ۱۱۰۸
- ۵۱۸- مجازات مکذبان قیامت ۱۱۰۸
- ۵۱۹- مجرمیت مکذبان آیات خدا ۱۱۰۸
- ۵۲۰- مجرمیت مکذبان انبیا ۱۱۱۰
- ۵۲۱- محاکمه مکذبان آیات خدا ۱۱۱۰
- ۵۲۲- محرومیت اخروی مکذبان ۱۱۱۰
- ۵۲۳- محرومیت اخروی مکذبان توحید ۱۱۱۰
- ۵۲۴- محرومیت اخروی مکذبان دین ۱۱۱۲
- ۵۲۵- محرومیت اخروی مکذبان معاد ۱۱۱۲
- ۵۲۶- محرومیت مکذبان آخرت ۱۱۱۲
- ۵۲۷- محرومیت مکذبان آیات خدا ۱۱۱۴
- ۵۲۸- محرومیت مکذبان حق ۱۱۱۶
- ۵۲۹- محرومیت مکذبان قرآن ۱۱۱۶

- ۱۱۱۸ ----- ۵۳۰- محرومیت مکذبان قیامت
- ۱۱۲۰ ----- ۵۳۱- محرومیت مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۱۲۰ ----- ۵۳۲- محرومیت مکذبان معاد
- ۱۱۲۰ ----- ۵۳۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و مکذبان معاد
- ۱۱۲۱ ----- ۵۳۴- مشکلات اخروی مکذبان دین
- ۱۱۲۲ ----- ۵۳۵- مشکلات اخروی مکذبان معاد
- ۱۱۲۲ ----- ۵۳۶- مطالعه فرجام مکذبان انبیا
- ۱۱۲۴ ----- ۵۳۷- معجزه برای مکذبان
- ۱۱۲۴ ----- ۵۳۸- مکذبان آخرت
- ۱۱۲۶ ----- ۵۳۹- مکذبان آیات آفاقی
- ۱۱۲۷ ----- ۵۴۰- مکذبان آیات انفسی
- ۱۱۲۸ ----- ۵۴۱- مکذبان آیات خدا
- ۱۱۴۰ ----- ۵۴۲- مکذبان آیات خدا در جهنم
- ۱۱۴۲ ----- ۵۴۳- مکذبان آیات خدا در قیامت
- ۱۱۴۳ ----- ۵۴۴- مکذبان آیات خدا و چهارپایان
- ۱۱۴۴ ----- ۵۴۵- مکذبان آیات خدا و سگ
- ۱۱۴۴ ----- ۵۴۶- مکذبان آیات خدا هنگام عذاب
- ۱۱۴۴ ----- ۵۴۷- مکذبان آیات معاد
- ۱۱۴۶ ----- ۵۴۸- مکذبان ابراهیم(ع)
- ۱۱۴۶ ----- ۵۴۹- مکذبان احیای مردگان
- ۱۱۴۷ ----- ۵۵۰- مکذبان اخروی معبودان باطل
- ۱۱۴۸ ----- ۵۵۱- مکذبان اسلام
- ۱۱۴۸ ----- ۵۵۲- مکذبان اسلام در جهنم
- ۱۱۵۰ ----- ۵۵۳- مکذبان اعجاز قرآن
- ۱۱۵۰ ----- ۵۵۴- مکذبان الیاس(ع)
- ۱۱۵۰ ----- ۵۵۵- مکذبان انبیا

- ۱۱۵۹ -..... ۵۵۶- مکذبان انبیا در جهنم
- ۱۱۶۰ -..... ۵۵۷- مکذبان انبیا در قیامت
- ۱۱۶۰ -..... ۵۵۸- مکذبان انبیا در کتب آسمانی
- ۱۱۶۰ -..... ۵۵۹- مکذبان انذارهای خدا
- ۱۱۶۲ -..... ۵۶۰- مکذبان انذارهای خدا در جهنم
- ۱۱۶۲ -..... ۵۶۱- مکذبان انذارهای محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۱۶۳ -..... ۵۶۲- مکذبان انذارهای هود(ع)
- ۱۱۶۴ -..... ۵۶۳- مکذبان برتری موسی(ع)
- ۱۱۶۴ -..... ۵۶۴- مکذبان برتری هارون(ع)
- ۱۱۶۴ -..... ۵۶۵- مکذبان پاداش اخروی
- ۱۱۶۶ -..... ۵۶۶- مکذبان توحید
- ۱۱۶۶ -..... ۵۶۷- مکذبان توحید ربوبی
- ۱۱۶۸ -..... ۵۶۸- مکذبان تورات
- ۱۱۶۸ -..... ۵۶۹- مکذبان تهدیدهای خدا
- ۱۱۷۰ -..... ۵۷۰- مکذبان جهنم
- ۱۱۷۰ -..... ۵۷۱- مکذبان حدود خدا
- ۱۱۷۲ -..... ۵۷۲- مکذبان حسابرسی اخروی
- ۱۱۷۲ -..... ۵۷۳- مکذبان حشر
- ۱۱۷۲ -..... ۵۷۴- مکذبان حق در جهنم
- ۱۱۷۴ -..... ۵۷۵- مکذبان حقانیت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۱۷۴ -..... ۵۷۶- مکذبان حقانیت وعده های خدا
- ۱۱۷۴ -..... ۵۷۷- مکذبان حیات اخروی
- ۱۱۷۶ -..... ۵۷۸- مکذبان حیات یوسف(ع)
- ۱۱۷۶ -..... ۵۷۹- مکذبان در جهنم
- ۱۱۷۸ -..... ۵۸۰- مکذبان در قیامت
- ۱۱۷۹ -..... ۵۸۱- مکذبان درخت زقوم

- ۱۱۸۰ -..... ۵۸۲- مکذبان دین
- ۱۱۸۰ -..... ۵۸۳- مکذبان دین در جهنم
- ۱۱۸۴ -..... ۵۸۴- مکذبان رازقیت خدا
- ۱۱۸۵ -..... ۵۸۵- مکذبان ربوبیت خدا
- ۱۱۹۲ -..... ۵۸۶- مکذبان ربوبیت خدا در جهنم
- ۱۱۹۲ -..... ۵۸۷- مکذبان رحمانیت خدا
- ۱۱۹۴ -..... ۵۸۸- مکذبان رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۱۹۴ -..... ۵۸۹- مکذبان شعیب(ع)
- ۱۱۹۶ -..... ۵۹۰- مکذبان صالح(ع)
- ۱۱۹۹ -..... ۵۹۱- مکذبان عذاب اخروی
- ۱۲۰۱ -..... ۵۹۲- مکذبان عذاب استیصال
- ۱۲۰۲ -..... ۵۹۳- مکذبان عذاب کم فروشان در جهنم
- ۱۲۰۲ -..... ۵۹۴- مکذبان عذابهای خدا
- ۱۲۰۲ -..... ۵۹۵- مکذبان عیسی(ع)
- ۱۲۰۴ -..... ۵۹۶- مکذبان عیسی(ع) در قیامت
- ۱۲۰۴ -..... ۵۹۷- مکذبان قدرت خدا
- ۱۲۰۶ -..... ۵۹۸- مکذبان قرآن
- ۱۲۱۶ -..... ۵۹۹- مکذبان قرآن در جهنم
- ۱۲۱۷ -..... ۶۰۰- مکذبان قرآن در قیامت
- ۱۲۱۹ -..... ۶۰۱- مکذبان قوم نوح
- ۱۲۲۰ -..... ۶۰۲- مکذبان قیامت
- ۱۲۳۰ -..... ۶۰۳- مکذبان قیامت در جهنم
- ۱۲۳۶ -..... ۶۰۴- مکذبان قیامت در صدراسلام
- ۱۲۳۶ -..... ۶۰۵- مکذبان قیامت در قیامت
- ۱۲۳۶ -..... ۶۰۶- مکذبان قیامت و احیای مردگان
- ۱۲۳۶ -..... ۶۰۷- مکذبان قیامت و حوادث طبیعی

- ۶۰۸- مکذبان قیامت و دین ۱۲۳۸
- ۶۰۹- مکذبان کتب آسمانی ۱۲۳۸
- ۶۱۰- مکذبان کیفر اخروی ۱۲۴۰
- ۶۱۱- مکذبان کیفر طغیان ۱۲۴۱
- ۶۱۲- مکذبان کیفر های اخروی در قیامت ۱۲۴۲
- ۶۱۳- مکذبان کیفرهای خدا ۱۲۴۲
- ۶۱۴- مکذبان لقاءالله ۱۲۴۲
- ۶۱۵- مکذبان لقاءالله در قیامت ۱۲۴۲
- ۶۱۶- مکذبان لوط(ع) ۱۲۴۴
- ۶۱۷- مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۲۴۴
- ۶۱۸- مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) در قیامت ۱۲۵۴
- ۶۱۹- مکذبان معاد ۱۲۵۴
- ۶۲۰- مکذبان معاد اطراف جهنم ۱۲۶۶
- ۶۲۱- مکذبان معاد جسمانی ۱۲۶۶
- ۶۲۲- مکذبان معاد در جهنم ۱۲۶۸
- ۶۲۳- مکذبان معاد در صدراسلام ۱۲۶۸
- ۶۲۴- مکذبان معاد در قیامت ۱۲۶۸
- ۶۲۵- مکذبان معاد و انفاق ۱۲۷۴
- ۶۲۶- مکذبان معاد و رویت ملائکه ۱۲۷۴
- ۶۲۷- مکذبان معاد و کیفر اخروی ۱۲۷۶
- ۶۲۸- مکذبان معاد و محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۲۷۶
- ۶۲۹- مکذبان معاد و نزول ملائکه ۱۲۷۶
- ۶۳۰- مکذبان معجزه ۱۲۷۶
- ۶۳۱- مکذبان معجزه موسی(ع) ۱۲۷۸
- ۶۳۲- مکذبان مقدرات خدا و امکانات ۱۲۷۹
- ۶۳۳- مکذبان موسی(ع) ۱۲۸۰

- ۱۲۸۴ ----- ۶۳۴- مکذبان نبوت
- ۱۲۸۶ ----- ۶۳۵- مکذبان نبوت بشر
- ۱۲۹۰ ----- ۶۳۶- مکذبان نبوت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۹۲ ----- ۶۳۷- مکذبان نبوت موسی(ع)
- ۱۲۹۲ ----- ۶۳۸- مکذبان نجات بخشی خدا
- ۱۲۹۲ ----- ۶۳۹- مکذبان نزول ملائکه بر محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۹۴ ----- ۶۴۰- مکذبان نعمتهای خدا
- ۱۲۹۴ ----- ۶۴۱- مکذبان نماز
- ۱۲۹۴ ----- ۶۴۲- مکذبان نوآوری قرآن
- ۱۲۹۶ ----- ۶۴۳- مکذبان نوح(ع)
- ۱۳۰۰ ----- ۶۴۴- مکذبان وحی
- ۱۳۰۲ ----- ۶۴۵- مکذبان وحيانيت قرآن
- ۱۳۰۴ ----- ۶۴۶- مکذبان وعده های خدا
- ۱۳۰۶ ----- ۶۴۷- مکذبان هارون(ع)
- ۱۳۰۷ ----- ۶۴۸- مکذبان هدایتهای خدا در جهنم
- ۱۳۰۸ ----- ۶۴۹- مکذبان همدفاری آفرینش
- ۱۳۰۸ ----- ۶۵۰- مکذبان هود(ع)
- ۱۳۰۸ ----- ۶۵۱- مکذبان یونس(ع)
- ۱۳۰۸ ----- ۶۵۲- مکر مکذبان آیات خدا
- ۱۳۱۰ ----- ۶۵۳- مکر مکذبان قیامت
- ۱۳۱۰ ----- ۶۵۴- ممنوعیت دوستی با مکذبان دین
- ۱۳۱۰ ----- ۶۵۵- ممنوعیت دوستی با مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۳۱۰ ----- ۶۵۶- منشأ انحطاط مکذبان قرآن
- ۱۳۱۲ ----- ۶۵۷- منشأ انحطاط مکذبان معاد
- ۱۳۱۲ ----- ۶۵۸- منشأ پیروزی بر مکذبان حق
- ۱۳۱۲ ----- ۶۵۹- منشأ عذاب مکذبان کتب آسمانی

- ۶۶۰- منشأ گمراهی مکذبان آیات خدا ۱۳۱۲
- ۶۶۱- منشأ مهلت به مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۱۴
- ۶۶۲- موضعگیری مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۱۴
- ۶۶۳- موعظه به مکذبان آیات خدا ۱۳۱۴
- ۶۶۴- مؤاخذة اخروی مکذبان قرآن ۱۳۱۶
- ۶۶۵- مهلت به مکذبان ۱۳۱۶
- ۶۶۶- مهلت به مکذبان آیات خدا ۱۳۱۶
- ۶۶۷- مهلت به مکذبان تورات ۱۳۱۸
- ۶۶۸- مهلت به مکذبان قرآن ۱۳۱۸
- ۶۶۹- مهلت به مکذبان قیامت ۱۳۱۸
- ۶۷۰- مهلت به مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۱۸
- ۶۷۱- مهلت به مکذبان معاد ۱۳۲۰
- ۶۷۲- میعاد اخروی مکذبان معاد ۱۳۲۰
- ۶۷۳- ناپایداری تهمت‌های مکذبان وحی ۱۳۲۰
- ۶۷۴- نامه عمل مکذبان قرآن ۱۳۲۲
- ۶۷۵- نامه عمل مکذبان قیامت ۱۳۲۲
- ۶۷۶- نامه عمل مکذبان معاد ۱۳۲۲
- ۶۷۷- نزدیکی کیفر مکذبان دین ۱۳۲۲
- ۶۷۸- نسب مکذبان نوح(ع) ۱۳۲۴
- ۶۷۹- نفاق مکذبان کیفرهای خدا ۱۳۲۴
- ۶۸۰- نفرت مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۲۴
- ۶۸۱- نفرین بر مکذبان دین ۱۳۲۴
- ۶۸۲- نفرین مکذبان دین ۱۳۲۶
- ۶۸۳- نقش مکذبان قرآن ۱۳۲۶
- ۶۸۴- نقش مکذبان کتب آسمانی ۱۳۲۶
- ۶۸۵- نقش مکذبان معاد ۱۳۲۸

- ۶۸۶- نگرانی مکذبان معاد ۱۳۲۸
- ۶۸۷- نماز مکذبان کيفرهای خدا ۱۳۲۸
- ۶۸۸- نيات مکذبان معاد ۱۳۲۸
- ۶۸۹- ورود مکذبان قیامت به جهنم ۱۳۳۰
- ۶۹۰- ویژگیهای عذاب دنیوی مکذبان انبیا ۱۳۳۰
- ۶۹۱- ویژگیهای مکذبان آخرت ۱۳۳۰
- ۶۹۲- ویژگیهای مکذبان انبیا ۱۳۳۰
- ۶۹۳- ویژگیهای مکذبان قرآن ۱۳۳۲
- ۶۹۴- ویژگیهای مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۳۲
- ۶۹۵- ویژگیهای مکذبان معاد ۱۳۳۳
- ۶۹۶- هدایت مکذبان آیات خدا ۱۳۳۴
- ۶۹۷- هدایت ناپذیری مکذبان آیات خدا ۱۳۳۴
- ۶۹۸- هدایت ناپذیری مکذبان قرآن ۱۳۳۵
- ۶۹۹- هدایت ناپذیری مکذبان وحی ۱۳۳۶
- ۷۰۰- هشدار به مکذبان آخرت ۱۳۳۶
- ۷۰۱- هشدار به مکذبان آیات خدا ۱۳۳۶
- ۷۰۲- هشدار به مکذبان دین ۱۳۳۸
- ۷۰۳- هشدار به مکذبان قرآن ۱۳۳۸
- ۷۰۴- هشدار به مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۳۸
- ۷۰۵- هشدار به مکذبان معاد ۱۳۴۰
- ۷۰۶- هلاکت اخروی مکذبان دین ۱۳۴۰
- ۷۰۷- هلاکت مکذبان آیات خدا ۱۳۴۴
- ۷۰۸- هلاکت مکذبان انبیا ۱۳۴۵
- ۷۰۹- هلاکت مکذبان دین ۱۳۴۸
- ۷۱۰- هلاکت مکذبان شعيب(ع) ۱۳۴۸
- ۷۱۱- هلاکت مکذبان معاد ۱۳۴۸

- ۷۱۲- هلاکت مکذبان موسی(ع) ۱۳۵۰
- ۷۱۳- هلاکت مکذبان هود(ع) ۱۳۵۰
- ۷۱۴- هماهنگی مکذبان آیات خدا ۱۳۵۰
- ۷۱۵- هماهنگی مکذبان انبیا ۱۳۵۰
- ۷۱۶- هماهنگی مکذبان معجزه ۱۳۵۲
- ۷۱۷- هماهنگی مکذبان نوح(ع) ۱۳۵۲
- ۷۱۸- هواپرستی مکذبان آخرت ۱۳۵۲
- ۷۱۹- هواپرستی مکذبان دین ۱۳۵۲
- ۷۲۰- هواپرستی مکذبان قیامت ۱۳۵۴
- ۷۲۱- یأس اخروی مکذبان آیات خدا ۱۳۵۴
- ۷۲۲- یأس از مکذبان انبیا ۱۳۵۴
- ۷۲۳- یأس مکذبان آیات خدا ۱۳۵۴
- ۷۲۴- یأس مکذبان قرآن ۱۳۵۶
- ۷۲۵- یأس مکذبان لقاءالله ۱۳۵۶
- ۷۲۶- اندوه مکذبان آیات خدا ۱۳۵۶
- ۷۲۷- انذار مکذبان وحی ۱۳۵۶
- ۷۲۸- بهانه جویی مکذبان نبوت ۱۳۵۸
- ۷۲۹- بی ارزشی مکذبان حق ۱۳۵۸
- ۷۳۰- پشیمانی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۵۸
- ۷۳۱- تأثیرپذیری مکذبان قیامت ۱۳۵۸
- ۷۳۲- ترس مکذبان آیات خدا ۱۳۶۰
- ۷۳۳- تفریط مکذبان لقاءالله ۱۳۶۰
- ۷۳۴- حسرت مکذبان لقاءالله ۱۳۶۰
- ۷۳۵- حیات مکذبان معاد ۱۳۶۰
- ۷۳۶- رضایت مکذبان آخرت ۱۳۶۲
- ۷۳۷- رضایت مکذبان معاد ۱۳۶۲

- ۷۳۸- روزی مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۲
- ۷۳۹- روش برخورد با مکذبان وحی ----- ۱۳۶۴
- ۷۴۰- زیان مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۴
- ۷۴۱- زیانکاری مکذبان لقاءالله ----- ۱۳۶۴
- ۷۴۲- سرنوشت مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۴
- ۷۴۳- سوگند مکذبان معاد ----- ۱۳۶۶
- ۷۴۴- شرایط ایمان مکذبان قرآن ----- ۱۳۶۶
- ۷۴۵- شیاطین و مکذبان آخرت ----- ۱۳۶۶
- ۷۴۶- شیاطین و مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۸
- ۷۴۷- ظلمت مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۸
- ۷۴۸- فسق مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۸
- ۷۴۹- کفر مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۶۸
- ۷۵۰- کیفر مکذبان حق ----- ۱۳۷۰
- ۷۵۱- کیفر مکذبان قرآن ----- ۱۳۷۰
- ۷۵۲- گمراهی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۳۷۰
- ۷۵۳- گناه مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۷۰
- ۷۵۴- لالی مکذبان قرآن ----- ۱۳۷۲
- ۷۵۵- محاکمه مکذبان معاد ----- ۱۳۷۲
- ۷۵۶- مرگ مکذبان آیات خدا ----- ۱۳۷۲
- ۷۵۷- مکذبان آیات خدا و شیاطین ----- ۱۳۷۲
- ۷۵۸- مکذبان اوصیای انبیا ----- ۱۳۷۴
- ۷۵۹- مکذبان نزول وحی بر بشر ----- ۱۳۷۴
- ۷۶۰- هشدار به مکذبان انبیا ----- ۱۳۷۴
- درباره مرکز ----- ۱۳۷۵

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 99

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- مفسد فی الارض

1- مفسد فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 28 - 9

9 - کافران، مفسدان و تبه کاران روی زمین هستند .

کالمفسدین فی الأرض .. کالفجار

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، در مقام توصیف کسانی است که در آیه قبل از آنان به «الذین کفروا» (کسانی که کفر ورزیدند) یاد شده است.

2- مفسد فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 33 - 5

5 - تبهکاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل، به دار آویختن، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی .. او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

3- {مفسدان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - 12 - 2 - بقره - 1

ص: 1

1 - منافقان ، مردمی فسادیپیشه و تبهکارند .

ألا إنهم هم المفسدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 18

18 - نابودی دین و مردم ، روش منافقان

و اذا تولی . . . و یهلک الحرث و النسل

امام صادق (ع): ان «الحرث» فی هذا الموضع، الدین و «النسل» الناس.

مجمع البیان، ج 2، ص 534؛ نورالثقلین، ج 1، ص 204، ح 754 و 755.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 14، 12، 11، 9، 8، 3، 2

2 - تکبر ، غرور و سرسختی ، در قبال دعوت به تقوا ، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولی سعی . . . و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

3 - سرسختی ، غرور و تکبر برخاسته از گناه ، مانع نصیحت پذیری حاکمان مفسد

و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «بالاثم»، متعلق به «العزه» باشد.

8 - حاکمان مفسد ، در حصار سرسختی ، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند .

و اذا تولی . . . اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزه» باشد.

9 - حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا ، به خاطر سرسختی ، تکبر و غرور ، آلوده به گناه می شوند .

اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

12 - جهنم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

14 - جهنم، اقامتگاه شومی برای متکبران و مفسدان

اخذته العزه بالاثم فحسبه جهنم و لبس المهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 12

12 - خداوند، مفسدان و مصلحان را از یکدیگر بازمی شناسد .

ص: 2

و الله يعلم المفسد من المصلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 5,6,8

5 - مفسدان ، در احاطه علمی خداوند

فانّ الله علیم بالمفسدین

6 - افساد مستمر نصارا

فانّ الله علیم بالمفسدین

مصدق مفسدان در اینجا نصاریند و واژه «مفسدین» با یک مرتبه افساد سازگار نیست بلکه ظهور در استمرار دارد.

8 - علمای نصارای نجران ، مفسد ، مشرک ، مجادله گر ، حق ناپذیر و مورد تهدید خداوند

فمن حاجک . . . فان تولوا فانّ الله علیم بالمفسدین

در شأن نزول آمده که این آیات درباره علمای نجران نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 35,36,38

35 - تلاش مستمر یهود برای ایجاد فساد و تباهی در زمین

و یسعون فی الارض فساداً

فعل مضارع «یسعون» حاکی از تلاش پیگیر و مستمر است.

36 - مفسده جویی یهود ، برخاسته از طغیان گری و کفرورزی آنان *

طغیناً و کفراً . . . و یسعون فی الارض فساداً

38 - مفسده جویی یهود ، عامل محرومیت آنان از محبت خداوند

و یسعون فی الارض فساداً و الله لایحب المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سد کنندگان راه خدا و ترسیم کنندگان چهره ای ناپسند از دین ، مردمی فسادگر و در خطر گرفتاری به سرنوشتی شوم هستند .

تصدون عن سبیل اللّٰه من ءامن به و تبغونها عوجاً .. و أنظروا کیف کان عقبه المفسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 14، 11

11 - فرعون و بزرگان دربارش ، مردمی فسادانگیز بودند .

إلی فرعون و ملایه .. فانظر کیف کان عقبه المفسدین

14 - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا ، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند .

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

ص: 3

به کارگیری عنوان «مفسدین» برای فرعون و اشرافیان دربارش می تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی (ع) را نپذیرفتند. همچنین می تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 6,8

6 - کسانی که به آسمانی بودن قرآن باور دارند و در عین حال آن را تکذیب می کنند ، مفسد هستند .

و منهم من یؤمن به .. و ربک أعلم بالمفسدین

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیر «هم» به تکذیب کنندگان برگردد و مراد از «المفسدین» دسته اول (من یؤمن به) باشد.

8 - کسانی که قرآن را تکذیب می کنند ، مردمی مفسد هستند .

و منهم من یؤمن به و منهم من لا یؤمن به و ربک أعلم بالمفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 6,7,8,11

6 - موسی (ع) ، با خطاب به ساحران ، آنان را گروهی مفسد و مقابله آنان با خود را عملی فسادانگیز خواند .

قال موسی ما جئتم به السحر .. إن الله لا یصلح عمل المفسدین

7 - موسی (ع) ، فرعون و اطرافیانش را گروهی مفسد و توطئه های آنان را محکوم به شکست دانست .

إن الله لا یصلح عمل المفسدین

8 - مقابله با پیامبران ، عملی فسادانگیز است و مقابله کنندگان مردمی مفسدند .

قال موسی ما جئتم به السحر .. إن الله لا یصلح عمل المفسدین

11 - سحر ، عامل فساد است و ساحران اهل فسادند .

ما جئتم به السحر .. إن الله لا یصلح عمل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 8، 7، 5

5 - حق ستیزان ، مردمی تبہکار و مجرمند .

و یحق اللہ الحق بکلمتہ و لو کرہ المجرمون

7 - فرعون و اطرافیان وی ، مردمانی تبہکار و مجرم بودند .

فرعون و ملائکہ .. و كانوا قوماً مجرمین ... و یحق اللہ الحق بکلمتہ و لو کرہ الم

8 - مخالفان راه انبیا ، مردمانی مجرم و تبہکارند .

و یحق اللہ الحق بکلمتہ و لو کرہ المجرمون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 8، 5

ص: 4

5- فرعون ، مفسدی بود که تا لحظه مرگ ، دست از فسادانگیزی برنداشت .

ءالئن . . . و كنت من المفسدين

8- از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود : « . . . قال [جبرئیل] یا محمد لما أغرق الله فرعون « قال آمنت أنه لا اله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل و أنا من المسلمين » فأخذت حمأ فوضعتها في فيه ثم قلت له : « آئن وقد عصيت قبل و كنت من المفسدين » و عملت ذلك من غير أمر الله خفت أن تلحقه الرحمة من الله عز و جل و يعذبني الله على ما فعلت فلما كان الآن و أمرني الله عز و جل أن اؤدى إليك ما قلته أنا لفرعون امنت و علمت أن ذلك كان لله تعالى رضاً . . . ;

. . . جبرئیل گفت: ای محمد! هنگامی که خدا فرعون را غرق کرد، فرعون گفت: ایمان آوردم که خدایی نیست به جز خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان دارند و من از تسلیم شدگانم. پس من قطعه ای از لجن برداشتم و در دهان او گذاشتم و گفتم اکنون؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی و از مفسدان بودی. و این کار را بدون فرمان خدا انجام دادم؛ ترسیدم رحمت خدا به او برسد و خدا مرا برای این کار عذاب کند. پس چون این لحظه فرارسید و خداوند فرمان داد آنچه را من به فرعون گفتم به شما برسانم، ایمن شدم و دانستم که آن کار مورد رضای خدا بوده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 46 - 1

1- فرزند ناخلف حضرت نوح ، انسانی ناصالح و فسادپیشه بود .

إنه عمل غير صلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 12 - 5

5- کافران مکه ، مردمانی مجرم و تبهکار بودند .

ربما يوّد الذين كفروا . . . كذلك نسلکه في قلوب المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 88 - 3

3- جلوگیری از رواج دین الهی ، فسادانگیزی است و سد کنندگان راه خدا مفسدند .

الذين كفروا و صدّوا عن سبيل الله . . . بما كانوا يفسدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 14

14 - زراندوزان قارون صفت ، عناصری مجرم و تبه کاراند .

قال إنما أوتيته على علم عندي.. و لايسئل عن ذنوبهم المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 30 - 7

7 - قوم لوط ، مردمی مفسد بودند .

ص: 5

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 12

12 - مردم مدين ، رويكردي تهكارانه و فسادبرانگيز داشته اند .

و لاتعتوا في الأرض مفسدين

ذكر نهى «لاتعتوا» در نخستين دعوت شعيب(ع) و به همراه دعوت به توحيد و آخرت، احتمال دارد به خاطر اين بوده است كه آنان، مفسد بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - بلد - 90 - 10 - 3

3 - خداوند ، به راه خير و شرّ و رهروان هر يك ، آگاه است .

و هدينه النجدين

اسناد هدايت به خداوند در «هدينا» - با توجه به «أحسب أن لم يره أحد» در آيات پيشين - بيانگر آن است كه چون خداوند راه خير و شرّ را به ديگران شناسانده است؛ پس خود به آن آگاه است و رهروان آنان بر او مشتبه نمى شوند تا مدعيان حقيقي انفاق را، از غير آنها تشخيص ندهد.

4- آثار اطاعت از مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 142 - 23

23 - پيروي از راه و رسم مفسدان و اندیشه های آنان ، مانع اصلاح جامعه است .

و أصلح ولا تتبع سبيل المفسدين

5- آثار قياس صالحان با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 28 - 2

2- برابر دانستن صالحان با مفسدان و تقوایندگان با تبه کاران ، به معنای باطل و بی هدف شمردن جهان آفرینش است .

و ما خلقنا السماء .. بطلاً... أم نجعل الذين ءامنوا و عملوا الصلحت كالمفسدین

ص: 6

6- آثار هلاکت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 2

2 - هلاک شرک پیشگان مفسد و نجات مؤمنان به اراده الهی و در سایه تلاش های پیامبران ، شایان سپاس گذاری به درگاه خدا و فرستادن درود و سلام بر فرستادگان او

قل الحمد لله و سلم على عباده الذين اصطفى

رهنمود الهی به حمد و ستایش برای او و فرستادن درود و سلام بر بندگان برگزیده اش (پیامبران)، در پی یادآوری مکرر نجات مؤمنان و هلاکت کافران، مطلب یاد شده را افاده می کند.

7- اجتناب از اطاعت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 3

3- لازمه تقوای الهی و پیروی از انبیا ، پرهیز از اطاعت مفسدان است .

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا . وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ . الَّذِينَ يَفْسُدُونَ فِي الْأَرْضِ

8- احکام مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 5

5- تبهکاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذين يحاربون الله ورسوله ويسعون في .. او ينفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

9- ارزش جان مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - خون و جان قاتلان نابحق و مفسدان در زمین ، فاقد ارزش و احترام

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض

«باء» در «بغير نفس» برای مقابله است. بنابراین مفهوم جمله شرطیه «من قتل نفساً...» این است که قتل نفس آنگاه که در

ص: 7

مقابل کشتن کسی (قصاص) و یا در مقابل فسادانگیزی باشد، کیفر ندارد.

10- اسارت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 10

10 - ادامه دهندگان به فساد در جامعه را می توان بازداشت کرده و به اسارت در آورد .

لئن لم ینته المنفقون . . . اینما تقفوا أخذوا

11- اعدام مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 11، 12

11 - حکم قصاص نفس و قانون اعدام مفسدان ، از احکام الهی در آیین بنی اسرائیل

انه من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض

12 - فسادانگیزی در زمین ، موجب مجازات اعدام

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 33 - 22، 23، 5

5 - تبهکاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی . . . او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

22 - اعدام ، مجازات محارب فسادگر در زمین در صورت ارتکاب قتل

انما جزؤا الذین یحاربون الله . . . ان یقتلوا

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله ورسوله وسعى في الارض فساداً فقتل قتل به . . . .

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

23 - اعدام و بدار آویختن ، مجازات محارب فسادگر در زمین در صورت ارتکاب قتل و غارت

انما جزوا الذين يحاربون الله .. او يصلبوا

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله ورسوله وسعى في الارض فساداً .. وان قتل واخذ المال قتل وصلب ...

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

ص: 8

12- اعراض از مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 17,20

17 - پرهیز از پیروی از نظریات و روش های مفسدان ، وظیفه ای تعیین شده از سوی موسی برای خلیفه اش هارون

و لا تتبع سبیل المفسدین

20 - اصلاح امور اجتماعی مردم و پرهیز از پیروی از افکار مفسدان ، از وظایف مهم انبیا و رهبران الهی است .

و أصلح و لا تتبع سبیل المفسدین

13- افزون طلبی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 2

2 - روح آلوده و فسادگر ، افزون طلب و اشباع ناپذیر است . *

و لقد رودوه عن ضیفه

با این که تمامی قوم لوط، مبتلا به فساد اخلاق بودند و برای انجام اعمال زشت و انحراف جنسی خویش، محدودیتی نداشتند؛ با این حال چشم از میهمانی تازه وارد بر پیامبری که همواره در ستیز با ایشان بود، برنداشتند.

14- افشای مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 13

13 - ضرورت رسوا ساختن محاربان و فسادگران در جامعه

ذلک لهم خزی فی الدنیا

جمله «ذلک لهم خزی فی الدنیا» می رساند که ضرورت رسوا ساختن محاربان و مفسدان، مفروض گرفته شده و اجرای حد، وسیله ای برای رسوا کردن آنان است.

15- اهمیت سرکوبی مفسدان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 10

ص: 9

10- سرکوبی برتری طلبان و فسادانگیزان ، حتی با توسل به زور و سلب امنیت از آنان ، امری لازم و بایسته است .

بعثنا علیکم عبادًا لنا أولی بأس شدید فجاسوا خلل الدیار

از اینکه خداوند فرموده است: «برای سرکوبی فسادگران بنی اسرائیل نیروهای قدرتمندی گسیل می کنیم» استفاده می شود که افساد، امری منفور و سرکوبی آن، کاری پسندیده و مطلوب است.

16- اهمیت شناسایی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 5

5- رهبران جامعه باید احراز کنند که بیگانگان وارد شده به قلمرو حکومتی آنان ، خرابکار و فسادگر نیستند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

17- اهمیت مبارزه با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 80 - 5

5- لزوم مبارزه با مفسدان و تبه کاران

لو أن لی بکم قوه

18- برخورد با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 60 - 14

14 - تنها در صورت اقدام عملی افسادگران ، باید با آنها برخورد عملی کرد .

لئن لم ینته المنفقون و الذین فی قلوبهم مرض و المرجفون فی المدینه لنغریبنک بهم

19- بی لیاقتی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - مفسدان شایسته حکومت بر مردم نیستند .

ولا تتبع سبیل المفسدین

ص: 10

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 2

2- اسراف گران و فسادانگیزان ، فاقد صلاحیت رهبری و فرماندهی

و لاتطیعوا أمر المسرفین . الذین یفسدون فی الأرض

20- بینش مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 4

4- پایبندی عمیق به ارزش ها ، ساده لوحی و حماقت در نظر جامعه فاسد و منحرف

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون . . . قالوا إنما أنت من المسخرین

نسبت دادن جنون به صالح پیامبر می تواند صرفاً به دلیل ادعای رسالت از سوی وی نباشد بلکه بخاطر نصایح و اصرار وی بر رعایت تقوا و پایبندی به ارزش های الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 5

5- پایبندی عمیق به ارزش ها ، در نظر جامعه فاسد و منحرف ، ساده لوحی و حماقت است .

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون . . . قالوا إنما أنت من المسخرین

نسبت دادن جنون به شعيب(ع) می تواند صرفاً به دلیل ادعای رسالت نباشد؛ بلکه به خاطر اندرزها و اصرار وی بر رعایت تقوا و پایبندی به ارزش های الهی باشد.

21- تبعید مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 5

5- تبهاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزوا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی . . . او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 5

ص: 11

5 - محاربان و فسادگران در صورتی که به تبعید محکوم شوند ، همواره باید در تبعید بسر برند .

او ینفوا من الارض . . . الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم

ظاهر استثناء (الا الذین . . .) این است که به تمامی فزازه‌های آیه پیش مربوط می باشد. بنابراین حکم تبعیدی که پس از دستگیری صادر شود، هرگز الغا نخواهد شد، گر چه شخص تبعیدی توبه کند.

22- تحقیق تاریخ مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 4

4- ضرورت بررسی تحلیلی سرنوشت شوم مجرمان و تبهکاران تاریخ

فانظر کیف کان عقبه المجرمین

فعل «انظر» که به معنای «دقت کن» است، دلالت بر بررسی دقیق و تحلیلی دارد.

23- تشکل مفسدان قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 48 - 3

3 - فسادگران مخالف صالح ، سازمان یافته در نُه گروه

و کان فی المدینه تسعه رهط یفسدون فی الأرض

24- تعقل در فرجام مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 1

1 - خداوند ، خواهان اندیشیدن انسان در فرجام فسادگران گذشته تاریخ

فانظر کیف کان عقبه مکرهم

25- توبه مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 7، 2، 1

1 - سقوط حدود چهارگانه (قتل، به دار آویختن، قطع دست و پا و تبعید) از محاربان و فسادانگیزانی که پیش از دستگیری توبه

ص: 12

کنند .

انما جزوا الذين يحاربون .. الا الذين تابوا من قبل ان تقدروا عليهم

2- محاربان مفسد در صورتی که پیش از دستگیری توبه کنند ، به عذاب آخرت گرفتار نخواهند شد .

و لهم في الاخره عذاب عظيم. الا الذين تابوا من قبل ان تقدروا عليهم

7- راه توبه برای همه بندگان ، حتی محاربان و مفسدان ، باز است .

الا الذين تابوا من قبل ان تقدروا عليهم

26- توطئه مفسدان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 142 - 19

19 - موسی (ع) نگران توطئه مفسدان بنی اسرائیل در غیاب خویش

و لا تتبع سبيل المفسدين

27- تهدید مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 220 - 13، 15

13 - تهدید خداوند ، نسبت به فسادگران در امور ایتم

قل اصلاح لهم خير .. و الله يعلم المفسد من المصلح

15 - تهدید مصلح نما های مفسد و بشارت به مصلحان واقعی ، از جانب خدا

و الله يعلم المفسد من المصلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 63 - 3

3 - تهدید خداوند نسبت به مفسدان

فانّ اللّٰه علیم بالمفسدین

28- جداسازی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 97 - 5

ص: 13

5- جوامع شرور و غیرقابل اصلاح را، باید در پشت سد های دفاعی محصور ساخت .

فماسطوا أن يظهروه و ما استطعوا له نقبًا

ذوالقرنین، با آن که از شرق و غرب کشور خویش بازدید کرد، ولی به دیار یاجوج و ماجوج سفر نکرد و در متحول ساختن آنان به جامعه ای سالم، گامی برنداشت. دلیل این رفتار، می تواند ناامیدی او از اصلاح آن قبایل باشد. به همین جهت، ارتباط آنان را با جوامع دیگر قطع کرد تا دیگران از فسادگری آنان در امان باشند.

29- جهاد با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 40 - 1

1 - اهل ایمان باید با باور به یاری خداوند و سرپرستی او، به جهاد با کافران فتنه انگیز بپردازند .

وإن تولوا فاعلموا أن الله مولیکم نعم المولی و نعم النصیر

متعلق «تولوا» دست برداشتن از فتنه انگیزی است؛ یعنی «إن تولوا عن الانتهاء فلم یتروا الفتنه». و جواب شرط، به قرینه آیه قبل، جمله ای همانند «فقاتلوهم» است.

30- حتمیت شکست مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 12

12 - شکست نهایی در جنگ بین حق و باطل، سرنوشت محتوم حق ستیزان و باطل مداران مفسد است .

إن الله سیطله إن الله لا یصلح عمل المفسدین

31- حد مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 5

5 - تبهاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل، به دار آویختن، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزوا الذین یحاربون الله و رسوله و یسعون فی .. او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

ص: 14

32- حق ناپذیری مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين .. فأصمّهم وأعمى أبصرهم

33- خباثت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 9

9 - متجاوزان و فسادگران ، مانند سرزمین خبیث کم بهره از فیض الهی و انسانهایی بی ثمرند .

إنه لا يحب المعتدين. ولا تقسدا... والذی خبیث

34- ذلت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

11- ذلت و شکست ، مجازات دنیوی فساد انگیزان و عذاب جهنم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدن فی الأرض .. وإن عدتم عدنا وجعلنا جهنم للكفرین حصیراً

35- روحیه مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 16

16 - فسادگران دارای زمینه هایی برای تکذیب آیات الهی و انکار رسالت پیامبران

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

36- زمینه عذاب مفسدان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 5

ص: 15

5- طغیان کنندگان فسادگر، در معرض افتادن به کمین خداوند و گرفتاری ناگهانی به عذاب های الهی

الذین طغوا... الفساد... إن ربك لبالمرصاد

37- زوال قدرت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 6

6- اضمحلال شکوه و شوکت مفسدان جاه طلب تاریخ، شایان عبرت و درس آموزی

کیف کان عقبه المفسدین

38- سلب مصونیت از مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 60 - 8

8- ادامه اعمال خلاف، از سوی مفسدان در جامعه دینی، باعث سلب مصونیت از آنان می شود.

لئن لم ينته المنافقون والذین فی قلوبهم مرض و المرجفون فی المدینه لنغریتنک بهم

39- شکست مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

11- ذلت و شکست، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب جهنم، کیفر اخروی آنان است.

لتفسدن فی الأرض... و إن عدتم عدنا و جعلنا جهنم للكفرین حصیرًا

40- صفات مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 2

2- روح آلوده و فسادگر، افزون طلب و اشباع ناپذیر است.*

با این که تمامی قوم لوط، مبتلا به فساد اخلاق بودند و برای انجام اعمال زشت و انحراف جنسی خویش، محدودیتی نداشتند؛ با این حال چشم از میهمانی تازه وارد بر پیامبری که همواره در ستیز با ایشان بود، برنداشتند.

41- ظالم مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 7

7 - کافران محارب ، فتنه انگیزان و بازدارندگان از گسترش و حاکمیت دین الهی ، ظالم هستند .

فلا عدون إلا علی الظلمین

42- عبرت از فرجام مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 12،13،15،16

12 - شعیب ، مردم خویش را به مطالعه و بررسی فرجام شوم فسادگران تاریخ فراخواند .

و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

13 - شعیب ، کافران قوم خویش را به گرفتار آمدن به فرجامی همانند سرنوشت فسادگران پیشین تهدید کرد .

و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

15 - لزوم بررسی و تحلیل فرجام شوم و عبرت آموز فسادگران تاریخ

و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

16 - ترغیب مردم به عبرت گرفتن از فرجام شوم فسادگران تاریخ ، از وظایف مبلغان دین

قال . . . و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 6

6 - اضمحلال شکوه و شوکت مفسدان جاه طلب تاریخ ، شایان عبرت و درس آموزی

کیف کان عقبه المفسدین

43- عذاب دنیوی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 6

6 - مجرمان و تبهکاران در خطر گرفتاری به عذاب های دنیوی و سرنوشتی شوم

فانظر کیف كان عقبه المجرمين

ص: 17

44- عذاب مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 8

8- عذاب استیصال هر قومی تنها شامل مجرمان و تبهکاران آن قوم می شود و نه پاکان و بی گناهانشان .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط إنا لمنجّوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 3

3 - عذاب طغیان گران مفسد ، جلوه ربوبیت خداوند و در راستای پیشبرد راه پیامبران است .

رَبِّكَ

45- علم خدا به مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 9

9 - خداوند ، بهتر و بیشتر از هر کس ، به حال مفسدان روی زمین آگاه است .

و ربك أعلم بالمفسدين

46- فرجام امداد به مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 9

9- تأیید ، همراهی و تقویت عناصر فاسد و حاکمیت های ظالم ، دارای فرجامی هلاکت بار و مشترک با آنها

فأغرقته و من معه جميعاً

47- فرجام شوم مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- آنان که در زمین فساد می کنند، به سرایی شوم (دوزخ) گرفتار خواهند شد .

ص: 18

و الذين ... يفسدون في الأرض ... لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 14 - 10

10 - مفسدان ، داراي فرجامي شوم

فانظر كيف كان عقبه المفسدين

48- فرجام مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 84 - 6

6 - مجرمان و تبهکاران در خطر گرفتاری به عذاب های دنیوی و سرنوشتی شوم

فانظر كيف كان عقبه المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 86 - 14

14 - سد کنندگان راه خدا و ترسیم کنندگان چهره ای ناپسند از دین ، مردمی فسادگر و در خطر گرفتاری به سرنوشتی شوم هستند .

تصدون عن سبيل الله من ءامن به و تبغونها عوجاً .. و أنظروا كيف كان عقبه المفسد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 103 - 12، 13

12 - فسادگران در معرض گرفتار آمدن به سرنوشتی شوم

فانظر كيف كان عقبه المفسدين

13 - ضرورت بررسی و دقت در فرجام شوم فسادگران و تکذیب کنندگان آیات الهی و رسالت پیامبران

فظلموا بها فانظر كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7- یونس - 10 - 81 - 9

9- خداوند ، اجازه نمی دهد دستاورد اهل فساد ، فرجامی شایسته بگیرد .

إن الله لا يصلح عمل المفسدين

ص: 19

49- فرجام مفسدان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 3

3 - سرنوشت شوم قوم تبه‌کار لوط ، سرنوشتی عبرت آموز و شایان بررسی دقیق

فانظر كيف كان عقبه المجرمين

50- فسق مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 27 - 8

8 - آنان که در زمین فسادانگیز هستند ، فاسقند .

إلا الفسقين. الذين... يفسدون في الأرض

51- قبول توبه مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 13، 15

13 - خداوند پذیرای توبه بندگان ، حتی محاربان و فسادگران

إلا الذين تابوا... فاعلموا إنَّ اللهَ غفور رحيم

15 - سقوط حد از محاربان مفسد در صورت توبه ، پرتویی از رحمت و مغفرت الهی است .

إلا الذين تابوا... فاعلموا إنَّ اللهَ غفور رحيم

52- قتل مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 7، 9

7 - ادامه دهندگان به فساد در جامعه ، با آزار و اذیت زنان مؤمن ، هیچ محل امنی ندارند و باید به قتل برسند .

لئن لم ينته المنفقون و... لنغريبنك بهم... ملعونين أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا

«أين» مفيد عموم است و شامل همه جا می شود و از آن، جایی استثنا نشده است.

9- بر آحاد جامعه اسلامی، روا و جایز است که ادامه دهندگان به فساد را پس از فرمان حاکم اسلامی، با رعایت مراحل و شرایط، به قتل برسانند.

لئن لم ينته المنفقون... أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

ص: 20

در آیه پیش وقتی سخن از تهدید منافقان و بیماردلان و .. به میان آمد، خداوند فرمود: «اگر آنان، ادامه بدهند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را بر آنها چنان مسلط خواهد کرد که ادامه زندگی برای شان ممکن نباشد» و در این آیه، فعل های «أخذوا» و «قتلوا» را مجهول آورده و برای انجام دادن وظیفه یاد شده، کسی را معرفی نکرده است. به نظر می رسد، با توجه به مهدورالدم اعلام شدن گروه های یاد شده، در آیه، به مسلمانان اجازه می دهد که آن افراد را به قتل برسانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 62 - 1

1 - کشتن فسادگران در جامعه ، سنّت جاری خداوندی در میان امت های پیشین بود .

وَقْتُلُوا تَقْتِيلًا . سنّه الله فی الذین خلوا من قبل

53- قرآن و مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 27 - 9

9 - قرآن کسانی را به گمراهی می کشاند که : عهد های الهی را نقض کنند ، پیوندهایی که خداوند به برقراری آنها فرمان داده بگسلند و در زمین به فسادگری پردازند .

و ما یضل به إلا الفسقین. الذین ... یفسدون فی الأرض

54- قصاص مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 11

11 - حکم قصاص نفس و قانون اعدام مفسدان ، از احکام الهی در آیین بنی اسرائیل

انه من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض

55- قیاس صالحان با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 28 - 4.5

4 - مؤمنان نیکوکار در نگاه نظام ارزشی خدا با مفسدان برابر نیستند ، بلکه آنان برترند .

أم نجعل الذین ءامنوا و عملوا الصلحت کالمفسدین فی الأرض

5 - یکسان نبودن صالحان با مفسدان و تقوایپیشگان با تبه کاران ، امری بدیهی در نگاه عقل و منطق

ص: 21

أم نجعل الذين ءامنوا و عملوا الصلحت . . . كالفجّار

برداشت یاد شده از استفهام انکاری مستفاد از جمله «أم نجعل. . .» به دست می آید.

56- قیاس مؤمنان با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 28 - 4

4- مؤمنان نیکوکار در نگاه نظام ارزشی خدا با مفسدان برابر نیستند ، بلکه آنان برترند .

أم نجعل الذين ءامنوا و عملوا الصلحت كالمفسدين فى الأرض

57- کرى مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیماردلان گریزان از جهاد و فسادانگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين . . . فأصمّهم و أعمى أبصرهم

58- کفر مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 12

12- فسادانگیزان سرکش ، کافرند .

لتفسدنّ فى الأرض . . . و إن عدتم عدنا و جعلنا جهنّم للكافرين حصيراً

59- کورى مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیماردلان گریزان از جهاد و فسادانگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين . . . فأصمّهم و أعمى أبصرهم

ص: 22

60- کیفر اخروی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 16

16 - مجازات دنیوی محاربان و فسادانگیزان در مقایسه با مجازات اخروی آنان ، بسی اندک و ناچیز است .

ذلک لهم خزی فی الدنیا و لهم فی الاخره عذاب عظیم

تصریح به بزرگی عذاب محاربان در آخرت در مقابل کیفر دنیوی آنان، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

11- ذلّت و شکست ، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب جهنّم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدنّ فی الأرض ... و إن عدتم عدنا و جعلنا جهنّم للكفرین حصیرًا

61- کیفر دنیوی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 16

16 - مجازات دنیوی محاربان و فسادانگیزان در مقایسه با مجازات اخروی آنان ، بسی اندک و ناچیز است .

ذلک لهم خزی فی الدنیا و لهم فی الاخره عذاب عظیم

تصریح به بزرگی عذاب محاربان در آخرت در مقابل کیفر دنیوی آنان، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

11- ذلّت و شکست ، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب جهنّم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدنّ فی الأرض ... و إن عدتم عدنا و جعلنا جهنّم للكفرین حصیرًا

62- کیفر مفسدان

5 - تبهاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذین یحاربون اللّٰه ورسوله و یسعون فی . . . او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

7 - ضرورت اعمال حتمی کیفر محاربان و مفسدان و پرهیز از کوتاهی در اجرای حدود الهی بر ایشان

انما جزؤا الذین . . . ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم و ارجلهم

فعل «یقتلوا» و «یصلبوا» و «تقطع» از باب تفعیل است و دلالت بر تأکید اجرای حدود یاد شده دارد.

12 - کیفر های ویژه محاربان مفسد ، کیفرهایی خوار کننده و ذلت آور

ذلک لهم خزی فی الدنیا

14 - ضرورت برگزیدن شیوه ای ذلت آفرین و اهانت آمیز در اجرای حد بر محارب مفسد

ذلک لهم خزی فی الدنیا

«لهم خزی» می تواند ارشاد به چگونگی اجرای حد محاربان باشد. یعنی به گونه ای حدود الهی را بر آنان جاری کنید که به خواری آنان منجر گردد.

23 - اعدام و بدار آویختن ، مجازات محارب فسادگر در زمین در صورت ارتکاب قتل و غارت

انما جزؤا الذین یحاربون الله . . . او یصلبوا

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله ورسوله و سعی فی الارض فساداً . . . و ان قتل و اخذ المال قتل و صلب . . .

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

24 - قطع یک دست و یک پا از جهت مخالف ، مجازات محارب فسادگر در زمین ، در صورت غارت نمودن اموال بدون ارتکاب قتل

انما جزؤا الذین یحاربون الله . . . او تقطع ایدیهم و ارجلهم من خلف

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله ورسوله و سعی فی الارض فساداً . . . و ان اخذ المال و لم یقتل قطعت یده و رجله من خلاف . . .

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مردم ، فاقد هرگونه حقی در ثبوت و یا سقوط حد محاربان و مفسدان

الا الذین تابوا

خداوند حد محارب مفسد را در صورت توبه او ساقط کرده است و سقوط آن را مشروط به چیزی، مانند اعلام رضایت صاحبان حق، قرار نداده است. بنابراین در اثبات و نفی این حد، برای مردم حقی وجود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 9

9- مجازات و کیفر فسادانگیزان ، از سنت های تخلف ناپذیر الهی است .

وإن عدتم عدنا وجعلنا جهنم للكفرین حصيراً

ص: 24

63- کيفر همكاري با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 103 - 9

9- تأييد، همراهي و تقويت عناصر فاسد و حاكميت هاي ظالم، داراي فرجامي هلاكت بار و مشترك با آنها

فأغرقته و من معه جميعاً

64- لعن بر مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرين حق گريزان فسادانگيز و فاقد عواطف انساني

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گريزان، نشانگر آن است كه لعن آن گروه، مورد رضاي الهي و هماهنگ با اراده او است.

65- لعن بر مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 25 - 9

9- فسادگران در زمين به لعنت خداوند و دوري از رحمت او گرفتار خواهند شد .

و الذين .. يفسدون في الأرض أولئك لهم اللعنه

66- مبارزه با مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 193 - 2،8

2- لزوم مبارزه با فتنه و فتنه انگيزان

و قتلوهم حتى لا تكون فتنه

8 - تنها باید با ظالمان (کافران محارب و فتنه انگیزان و مانعان از گسترش و حاکمیت دین) مبارزه کرد .

فلا عدون إلا علی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 11

ص: 25

11 - ضرورت پاسداری از امنیت و سلامت جامعه ایمانی با سرکوب آشوبگران و فسادانگیزان

انما جزوا الذين يحاربون الله ورسوله و يسعون في الارض فساداً ان يقتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 21

21 - مبارزه با فساد و به انزوا کشاندن مفسدان ، از برنامه های اساسی پیامبران بود .

و لا تتبع سبيل المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 2

2 - لزوم مبارزه با فتنه و فتنه انگیزان

و قتلوهم حتى لا تكون فتنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 80 - 6, 2

2- آرزوی لوط (ع) به داشتن نیرویی برای مقابله با تبه کاران و دفاع از مهمانان خویش در برابر آنان

قال لو أن لی بکم قوه

«لو» در جمله فوق ، حرف تمناً و به معنای لیت (ای کاش) است.

6- آرزوی برخوردار بودن از نیرو و امکانات برای مبارزه با تباهی ها و تبه کاران ، آرزویی روا و پسندیده است .

لو أن لی بکم قوه أو ءاوی إلی رکن شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 30 - 6

6 - شایسته است برای مبارزه با مفاسد اجتماعی و مفسدان ، از خداوند استمداد شود .

قال رب انصرنی علی القوم المفسدین

67- مبارزه با هجوم مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 11

11- تهیه و تدارک استحکامات دفاعی ، جهت جلوگیری از رخنه مفسدان و دشمنان ویرانگر ، امری لازم است .

إِنَّ يَاجُوجَ وَ مَاجُوجَ مَفسدون فى الأرض فہل نجعل لک خرَجًا

ص: 26

68- مَبْغُوضِيَّتِ مَفْسِدَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 10

10 - مُفْسِد ، مَبْغُوضِ خَدَاوَنَدِ اسْت .

وَاللّٰهُ لَا يَحِبُّ الْمَفْسِدَ

69- مَحَاصِرُهُ مَفْسِدَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 97 - 5

5- جوامع شرور و غیرقابل اصلاح را ، باید در پشت سد های دفاعی محصور ساخت .

فَمَا اسْطَوْا اَنْ يَّظْهَرُوهُ وَ مَا اسْتَطَعُوا لَهٗ نَجْبًا

ذوالقرنین، با آن که از شرق و غرب کشور خویش بازدید کرد، ولی به دیار یاجوج و ماجوج سفر نکرد و در متحول ساختن آنان به جامعه ای سالم، گامی برنداشت. دلیل این رفتار، می تواند ناامیدی او از اصلاح آن قبایل باشد. به همین جهت، ارتباط آنان را با جوامع دیگر قطع کرد تا دیگران از فسادگری آنان در امان باشند.

70- مَحْرُومِيَّتِ مَفْسِدَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 37

37 - مفسده جویان ، محروم از جلب محبت الهی

وَاللّٰهُ لَا يَحِبُّ الْمَفْسِدِيْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 9

9 - متجاوزان و فسادگران ، مانند سرزمین خبیث کم بهره از فیض الهی و انسانهایی بی ثمرند .

اِنَّهٗ لَا يَحِبُّ الْمَعْتَدِيْنَ . وَ لَا تَقْسِدُوْا ... وَ الَّذِيْ خَبِثَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 27

27 - فسادگران ، از لطف و محبت خداوند محروم اند .

و لاتبع الفساد فی الأرض

ص: 27

71- مسؤولیت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 34 - 6

6 - خداوند فراخوان محاربان و مفسدان به دست شستن از فسادگری و ستیزه جویی با خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم

72- مفسد فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 33 - 5

5 - تبهاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی .. او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

73- مفسدان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 12

12- آنان که در زمین فساد می کنند ، به سرایی شوم (دوزخ) گرفتار خواهند شد .

و الذین .. یفسدون فی الأرض ... لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 14

14 - جهنم ، اقامتگاه شومی برای متکبران و مفسدان

اخذته العزّه بالاثم فحسبه جهنم و لبس المهاد

74- مفسدان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

ص: 28

11- ذلت و شکست ، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب جهنم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدن فی الأرض . . . وإن عدتم عدنا و جعلنا جهنم للكفرین حصیراً

75- مفسدان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 13 - 10

10 - قیامت ، روز باخواست از تبهکاران است .

و لیسنلنّ یوم القیمه

76- مفسدان دوران موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 18

18 - جامعه بنی اسرائیل در عصر موسی حاوی گروهی مفسد و با اندیشه ها و روشهایی نابهنجار

و لا تتبع سبیل المفسدین

77- مفسدان فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 20

20 - قارون ، عنصری فسادگر و تباهی آفرین بود .

و لاتبع الفساد فی الأرض

78- مفسدان قوم نُمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 4

4 - وجود افراد صد در صد فسادگر در جامعه نمودیان ، در عصر بعثت صالح (ع)

الذین یفسدون فی الأرض و لا یصلحون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 29

4- وجود مؤمنانی با تقوا در میان ثمودیان ، علی رغم وجود فساد و کفر فراگیر در جامعه

يقوم لم تستعجلون بالسيئه . . . دمرنهم وقومهم اجمعين ... و أنجينا الذين ءامنوا

79- مفسدان مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 14

14 - فرعون ، از زمره مفسدان تاریخ مصر و از تبار آنان

إنه كان من المفسدين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «من» در «من المفسدين»، نشویه و بیانگر خاستگاه خانوادگی فرعون باشد.

80- مفسدان و حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 22

22 - مفسدان شایسته حکومت بر مردم نیستند .

ولا تتبع سبيل المفسدين

81- ممانعت از مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 38 - 4

4- جلوگیری از فعالیت نیروهای مخرب و اخلال گر ، از مقتضیات حکومت مقتدر و آرمانی *

هب لي ملكًا . . . وءاخرين مقرنين في الأصفاد

برداشت یاد شده از آن جا است که سلیمان(ع) از خداوند خواستار حکومت مقتدر و بی نظیر شد و خداوند به این منظور، شیاطین اخلال گر و مخرب را در بند قرار داد. این نکته می رساند که برای اقتدار و موفقیت حکومت خوب و آرمانی، مبارزه با فعالیت نیروهای مخرب و اخلال گر و سد راه آنان شدن، امری لازم و ضروری است.

82- ممانعت از هجوم مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

10 - كهف - 18 - 97 - 4

4- پیش گیری از هجوم مفسدان به جامعه ، وظیفه حاکمان الهی است .

فما اسطعوا أن يظهروه و ما استطعوا له نقبًا

83- منشأ عذاب مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 8

8- نزول عذاب بر اقوام تبه کار ، برخاسته از ربوبیت خداوند است .

إنه قد جاء أمر ربك

84- مؤاخذه اخروی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 13 - 10

10 - قیامت ، روز باخواست از تبهکاران است .

و لیسئلنّ یوم القیمه

85- ناخشنودی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 1

1 - سنت الهی حاکم بر جوامع انسانی ، علی رغم ناخوشایندی تبه کاران و مجرمان ، پایدار کردن و بر کرسی نشاندن حق است .

و یحقّ الله الحقّ بکلمته و لو کره المجرمون

86- ناکامی مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 9

9 - خداوند ، اجازه نمی دهد دستاورد اهل فساد ، فرجامی شایسته بگیرد .

إن الله لا يصلح عمل المفسدين

ص: 31

87- نجات از مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 13

13 - رهاسازی انسان ها از اسارت نظام های فسادگر و غیر توحیدی ، ارزشی الهی

فأرسل معی بنی اسرائیل

88- نفرین بر مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزان فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذین لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

89- هشدار به مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 12

12 - فسادگران در معرض گرفتار آمدن به سرنوشتی شوم

فانظر کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 60 - 7

7 - لزوم هشدار به افراد فسادگر ، برای پایان دادن به کار خود ، پیش از اقدام عملی علیه آنان

لئن لم ینته المنفقون و الذین فی قلوبهم مرض و المرجفون فی المدینه لنغرینک بهم

90- هلاکت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 17، 18

17 - هلاکت اقوام مشرک و فسادگر پیشین و رهایی موحدان آن اقوام از عذاب های دنیوی ، دلیلی روشنگر فراسوی قوم شعیب

ص: 32

قد جاء تکم بینه من ربکم

برخی به قرینه آیات گذشته، برآند که مراد از «بینه» در آیه مورد بحث سرگذشت اقوامی است که مشرکانشان بر اثر شرکورزی، تکذیب انبیا و ابتلا به فسادهای اجتماعی، به عذاب گرفتار آمدند و موحدان صلاح پیشه از آن عذابها رهایی یافتند.

18 - نابودی اقوام مشرک و فسادگر پیشین ، روشنگر حقانیت توحید و رسالت پیامبران الهی است .

قد جاء تکم بینه من ربکم

ص: 33

2- مفلس

1- احکام مفلس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 280 - 1,4,5,6

1 - لزوم مهلت دادن به بدهکار تنگدست ، تا هنگام پرداخت بدهی خویش به سهولت

و ان کان ذو عسره فنظره الی میسره

4 - لزوم مهلت دادن رباخوار تائب به بدهکار تنگدست ، به هنگام باز پس گیری اصل سرمایه اش

و ان تبتم .. فنظره الی میسره

5 - توقیف بدهکار تنگدست و دارایی های وی - که بیش از گذران زندگی متعارفش نباشد - جایز نیست .

و ان کان ذو عسره فنظره الی میسره

6 - جواز اجبار بدهکار متمکن از سوی طلبکار ، برای پرداخت بدهی

و ان کان ذو عسره فنظره الی میسره

برداشت فوق از مفهوم جمله شرطیه «و ان کان ..» به دست آمده، چون لازمه مهلت ندادن، اجبار به پرداخت است.

2- عفو مفلس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 280 - 7,8,10,12,14

7 - ارجمندی والاتر گذشت طلبکار از بدهی وامداران تنگدست ، نسبت به مهلت دادن آنان

و ان تصدقوا خیر لکم

بنابراین احتمال که بهتر بودن گذشت، نسبت به مهلت دادن باشد؛ یعنی ثواب گذشت بیشتر از ثواب مهلت دادن است.

8 - ارزش والای گذشت طلبکار از بدهی وامدار تنگدست ، به جای بازپس گیری وام از وی

و ان تصدقوا خیر لکم

بنابراینکه بهتر بودن گذشت، در مقایسه با بازپس گیری وام باشد؛ یعنی گذشت از آن مال بهتر است از به دست آوردن آن ؛ چون

ص: 34

ثواب صدقه خواهد ماند، ولی مال به دست آمده بقایی ندارد.

10 - گذشت از بدهی وامداران تنگدست، نمونه ای از صدقه

و ان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون

گذشت از بدهی وامداران به صدقه تعبیر شده است.

12 - آگاهی به فرجام اعمال نیک (صدقه، گذشت از وامداران تنگدست و...) برانگیزنده آدمی برای انجام آن اعمال

و ان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون

مفعول «تعلمون» در برداشت فوق خیر بودن صدقه گرفته شده است؛ و جواب شرط (ان کنتم تعلمون) محذوف می باشد یعنی: اگر به نیکی صدقه آگاه باشید صدقه خواهید داد.

14 - ارزش والاتر گذشت از بدهی وامداران تنگدست، در صورت توجه و آگاهی به تنگدستی آنان

خیر لکم ان کنتم تعلمون

امام صادق (ع): «و ان کان ذو عسره...»، ان کنتم تعلمون انه معسر فتصدقوا علیه بما لکم علیه فهو خیر لکم

کافی، ج 4، ص 35، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 295، ح 1182.

3- مهلت به مفلسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 280 - 1,4,7

1 - لزوم مهلت دادن به بدهکار تنگدست، تا هنگام پرداخت بدهی خویش به سهولت

و ان کان ذو عسره فنظره الی میسره

4 - لزوم مهلت دادن رباخوار تائب به بدهکار تنگدست، به هنگام باز پس گیری اصل سرمایه اش

و ان تبتم... فنظره الی میسره

7 - ارجمندی والاتر گذشت طلبکار از بدهی وامداران تنگدست، نسبت به مهلت دادن آنان

وان تصدقوا خیر لکم

بنابراین احتمال که بهتر بودن گذشت، نسبت به مهلت دادن باشد؛ یعنی ثواب گذشت بیشتر از ثواب مهلت دادن است.

ص: 35

3- مقابله به مثل

1- مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 8

8 - جواز خدعه و نیرنگ ، در مقابل مکر و حيله دشمنان (مقابله به مثل) *

إِنَّ الْمُنْفِقِينَ يُخَدَعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدَعُهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 5

5 - قصاص و مجازات بدی و خطا ، باید مطابق و مماثل با خطا باشد ; نه متفاوت با آن

و جزؤا سیئنه سیئنه مثلها

2- اجتناب از مقابله به مثل با جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 2

2 - پرهیز ایمان آوردگان از اهل کتاب ، از مقابله به مثل کردن در برابر سخنان یاوه و بی ادبانه افراد نادان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

3- اجتناب از مقابله به مثل با یاوه گوینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 2

2- پرهیز ایمان آوردگان از اهل کتاب ، از مقابله به مثل کردن در برابر سخنان یاهو و بی ادبانه افراد نادان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

4- ارزش مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 126 - 5

5- صبر و شکیبایی ، مفیدتر و ارزشمندتر از قصاص و مقابله به مثل است .

وإن عاقبتهم فعاقبوا... و لئن صبرتم لهو خیر للصبیرین

5- بی عدالتی در مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 12،16

12 - بی عدالتی در مقابله به مثل ، خلاف تقواییست .

فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم و اتقوا الله

16 - خطر خروج از مرز عدالت و تقوا در جنگ و پاسخ به تعدیات دشمن (مقابله به مثل)

فاعتدوا علیه... و اتقوا الله

تأکید به رعایت تقوا با جمله «واتقوا الله» و نیز «واعلموا...» پس از تجویز مقابله به مثل، می رساند که: اجرای این قانون خطر عدم رعایت حد و مرز مقابله به مثل و خروج از عدالت را در پی دارد؛ لذا برای جلوگیری از ابتلا به این امر ناروا، بر رعایت تقوا تأکید شده است.

6- ترک مقابله به مثل با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 5،6

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست بعثت (در مکه) ، از هرگونه تعرض به دشمنان بدگو (پاسخ گفتن به بدگویی های آنان و مقابله به مثل) منع شد .

آیه بعد (ذرنی و المکذبین..) شاهد این است که این «هجر»، به معنای عدم تعرض و مقابله به مثل نکردن است.

6 - خودداری از تعرض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین، امری سزاوار و بایسته

ص: 37

و اهرهم هجرًا جمیلًا

7- تقوا در مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 11

11 - اهل ایمان ، موظف به رعایت تقوا حتی در پاسخگویی به تجاوزات دشمن

فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 13

13 - نگهداری حرمت ماه های حرام و رعایت تقوا در مقابله به مثل با دشمنان جنگ طلب در آن ماه ها ، مورد تأکید و عنایت خداوند

فلا تظلموا فیهن أنفسکم . . . و اعلموا أن الله مع المتقین

8- جواز مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 6

6 - جواز مقابله به مثل در پاسخ به تجاوزگری های دشمن

فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 1

1 - جزای بدی و کیفر خطاها در حد مقابله به مثل ، مجاز و مشروع است .

و الذین إذا أصابهم البغی . . . و جزوا سیئه سیئه مثلها

9- زمینه مقابله به مثل به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- وجود شرایط مساعد برای اقدام سریع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویارویی با توطئه های کافران ، در عصر بعثت

ص: 38

فرمان مهلت دادن، در صورتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داده می شود که شرایط برای انجام عملی شتابزده علیه کافران فراهم باشد.

10- سرزنش مقابله به مثل با یاوه گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 6

6- مقابله به مثل کردن در برابر یاوه گویی جاهلان ، امری نکوهیده در بینش الهی و به دور از شأن مؤمنان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

11- شرایط مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 1,2

1- لزوم رعایت عدالت و انصاف ، در مقابله به مثل با دشمنان

و إن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

2- لزوم رعایت تساوی همه جانبه در قصاص و مقابله به مثل

و إن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

12- صبر در مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 7

7- منفعت برتر و خیر مؤمنان به هنگام دعوت به اسلام ، در صبر و عدم تعجیل در انتقام از دشمنان و مقابله به مثل با آنان است .

ادع إلى سبيل ربك ... و إن عاقبتم فعاقبوا ... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین

13- عدالت در مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - رعایت تقوا در جنگ و حفظ عدالت در مقابله به مثل ، موجب جلب حمایت و امداد های الهی است .

واتقوا الله واعلموا أن الله مع المتقين

ص: 39

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 1،2

1- لزوم رعایت عدالت و انصاف ، در مقابله به مثل با دشمنان

و إن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

2- لزوم رعایت تساوی همه جانبه در قصاص و مقابله به مثل

و إن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 128 - 3

3- رعایت عدالت در مقابله به مثل و یا گذشت از آن ، نشانه تقوایبشگی و احسان و موجب جلب حمایت خداوند است .

و إن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به و لئن صبرتم ... إن الله مع الذين اتقوا و

14- عفو از مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 128 - 3،8

3- رعایت عدالت در مقابله به مثل و یا گذشت از آن ، نشانه تقوایبشگی و احسان و موجب جلب حمایت خداوند است .

و إن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به و لئن صبرتم ... إن الله مع الذين اتقوا و

8- گذشت از دشمن و چشم پوشی از انتقام و مقابله به مثل در راه تبلیغ دین ، از مصادیق احسان است .

و إن عاقبتهم فعاقبوا ... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین ... إن الله مع ... و الذين

15- لزوم مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 6

6 - لزوم برخورد با دشمن ، همانند خود او

وإما تخافن من قوم خيانه فانبد إليهم على سواء

برخی مراد از «سواء» را تساوی با دشمن در برخوردها و عملکردها دانسته اند. برداشت فوق بر اساس این معناست.

ص: 40

16- محدوده مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 8

8- پاسخ به تجاوز دشمن در نقض مقررات پذیرفته شده ، نباید بیش از آنچه دشمن مرتکب شده ، تحقق یابد .

فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم

کلمه «مثل» گویای برداشت فوق است.

17- مشروعیت مقابله به مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 4

4- قصاص و مقابله به مثل ، امری پذیرفته شده در اسلام

وإن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

18- مقابله به مثل با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 11

11- جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 1,7

1- لزوم رعایت عدالت و انصاف ، در مقابله به مثل با دشمنان

وإن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

7- منفعت برتر و خیر مؤمنان به هنگام دعوت به اسلام ، در صبر و عدم تعجیل در انتقام از دشمنان و مقابله به مثل با آنان است .

ادع إلى سبيل ربك . . . وإن عاقبتم فعاقبوا... ولئن صبرتم لهو خير للصبرين

19- مقابله به مثل با كافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 227 - 12

ص: 41

12 - تشویق شاعران مسلمان از سوی خداوند به مقابله به مثل کردن با شاعران کفرپیشه هجوگو

و انتصروا من بعد ما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 2

2 - ممنوعیت رفتار دوستانه و مسالمت جویانه ، با کافران معاند ، صرفاً مقابله به مثل است ؛ نه [جهاد] ابتدایی .

لاینهاکم .. إنّما ینهیکم اللّٰه

تأکید خداوند در نهی از رابطه دوستی با کافران، بر اقدامات عملی آنان علیه مسلمانان، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 34 - 2

2 - مؤمنان در قیامت ، همسان برخوردی که در دنیا از کافران دیده اند ، با آنان رفتار خواهند کرد .

إنّ الذین أجزموا كانوا من الذین ءامنوا یضحکون .. فالیوم الذین ءامنوا من الکفّٰا

20- مقابله به مثل با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 15

15 - تقویت روحیه متقین از جانب خدا ، برای جنگ و مقابله به مثل با مشرکان

واعلموا أنّ اللّٰه مع المتقین

21- مقابله به مثل با هجوسرایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 12

12 - تشویق شاعران مسلمان از سوی خداوند به مقابله به مثل کردن با شاعران کفرپیشه هجوگو

و انتصروا من بعد ما ظلموا

22- مقابله به مثل با استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 10

ص: 42

10- جواز استهزا و مسخره کردن استهزاگران ، در حد استهزای آنان

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

23- مقابله به مثل جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 11

11- جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

24- مقابله به مثل در عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 4

4 - جواز مقابله به مثل ، در برابر برخورد های ناپسند *

ادفع بالتي هي أحسن

از واژه «أحسن» - که صفت تفضیلی است - می توان استفاده کرد که برخورد نیک در برابر اعمال نادرست، بهترین روش و شیوه احسن است و این بدان معنا نیست که مقابله به مثل، در برابر بدی فاقد حسن باشد.

25- مقابله به مثل در ماههای حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 10

10 - حرمت آغاز جنگ در ماه های حرام و جواز جنگ های دفاعی و مقابله به مثل در برابر هجوم مشرکان

منها أربعة حرم .. فلا تظلموا فيهن أنفسكم و قتلوا المشركين كافة كما يقتلونكم

حرمت ماههای حرام، مقتضی ترک جنگ در آن ماههاست ; ولی چون ممکن است دشمن این حرمت را رعایت نکند، خداوند در این صورت تکلیف حرمت را از مسلمانان برداشته و فرموده که همانند آنان، شما نیز بجنگید.

26- مقابله به مثل مسلمانان مهاجر صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 3

ص: 43

3 - تجاوز دوباره مشرکان به مسلمانانی که با آنان ، مقابله به مثل کرده بودند (یعنی نظیر عقوبتی که بر آنها رفته بود ، به آنان عقوبت رسانده بودند) .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغی علیه

27- مقابله به مثل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 10

10- مقابله به مثل و حقیقت گویی ، از ویژگی های برخورد موسی (ع) با فرعون

إني لأظنك يموسى مسحورًا .. وإني لأظنك يفرعون مثبورًا

28- مقابله به مثل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 34 - 2

2 - مؤمنان در قیامت ، همسان برخوردی که در دنیا از کافران دیده اند ، با آنان رفتار خواهند کرد .

إنّ الذين أجرموا كانوا من الذين ءامنوا يضحكون .. فاليوم الذين ءامنوا من الكفّاء

29- مقابله به مثل مهاجران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 2

2 - مقابله به مثل یکی از مؤمنان صدر اسلام ، در پی عقوبتی که از سوی مشرکان بر او رفته بود .

و من عاقب بمثل ما عوقب به

از ظاهر آیه، چنین استفاده می شود که یکی از مؤمنان، در پی عقوبتی که از سوی مشرکان بر او رفته بود، دست به انتقام زد و مقابله به مثل کرد. سپس دوباره از سوی آنها مورد تجاوز و ستم قرار گرفت. خداوند در پی این تجاوز، به او وعده اکید داد که او را یاری خواهد کرد تا انتقام خود را بگیرد. اما در عین حال، با تذکر به این حقیقت که خداوند بخشنده و غفور است، توصیه نمود که اگر که از آن تجاوز درگذرد و متجاوز را مورد عفو و آمرزش قرار دهد، مناسب تر و پسندیده تر خواهد بود.

30- وعده مقابلہ بہ مثل بہ کافران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 44

3 - وعده خداوند بر مقابله به مثل با مکر کافران ، کافی برای شتاب نورزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد درخواست کیفر برای آنان

وأكید کیداً . فمهل

برداشت یاد شده، از حرف «فاء» در «فمهل» استفاده شده است؛ یعنی، حال که از مکر خداوند درباره کافران آگاه شدی، با خاطری آسوده به کافران فرصت ده؛ زیرا آنان هر چند در هر فرصت به مکر خود ادامه دهند، ولی مکر آنان مقهور مکر خداوند است.

ص: 45

4- مقارن بعثت

1- آگاهی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 16

16- مردم عصر بعثت از کیفر هلاکت بار الهی نسبت به اقوام ستمگر پیشین آگاه بودند .

الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثال

2- اصرار بر کفر کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2- خداوند ، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد ، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد .

إنهم یکیدون کیداً

3- افتراهای مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 12

12- اعتقاد برخی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عدم و حیانت قرآن و ساختگی بودن آن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ . . . لایأتون بمثله

از اینکه قرآن با قاطعیت تمام اعلام تحدی می کند، می توان آن را پاسخ این شبهه که «قرآن وحی نیست» تلقی کرد.

ص: 46

4- افراط مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 1

1 - افراط و زیاده روی مردم عصر بعثت در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع لطف خدا در فرستادن وحی نبود.

أفنزرب عنکم الذکر صفحاً أن کنتم قومًا مسرفین

با توجه به مقام آیه - که مسأله وحی را مطرح می کند - مراد از «اسراف»، افراط و زیاده روی در مخالفت با وحی خواهد بود.

5- افسانه های مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 5 - 3

3 - در عصر نزول قرآن، داستان ها و افسانه های گوناگون مکتوب وجود داشت .

وقالوا أسطیرا الأولین اکتبها

6- اهل کتاب مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 4

4 - موقعیت ممتاز و برجسته اهل کتاب در جامعه عرب عصر بعثت

وسئل من أرسلنا من قبلک من رسلنا

حکّم قرار دادن اهل کتاب درباره شرک و توحید، نشانی از موقعیت برجسته آنان دارد.

7- بت پرستی در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 9

9 - رواج شرک و بت پرستی در بین مردم جزیره العرب مقارن ظهور اسلام

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

ص: 47

8- بت پرستی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 4

4 - مشرکان ، به هنگام طلوع خورشید اسلام ، به معبود های متعددی اعتقاد داشتند .

ليضَلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا

«إله» مفرد «آلهه» به معنای معبود است و جمع آمدن آن حاکی است که مشرکان به چند معبود اعتقاد داشتند.

9- بی احترامی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ

10- بی سوادی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 2

2 - مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بی بهره از سواد خواندن و نوشتن

هو الذی بعث فی الأمّیین رسولا منهم

«أمّی» (مفرد «أمّیین»); یعنی، بی سواد، کسی که خواندن و نوشتن نمی داند.

11- بینش علمای دینی مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 9

9- بشر بودن پیامبران ، امری مسلّم نزد عالمان دینی و آگاهان تاریخ انبیا در عصر بعثت

و ما أرسلنا .. فسلوا أهل الذكر إن كنتم لاتعلمون

مقصود از «أهل الذكر» عالمان دینی است؛ زیرا اولاً عموم مردم از تاریخ پیامبران بی خبر بودند و این نوع اطلاعات در اختیار عالمان دینی بود و ثانیاً واژه «ذکر» در قرآن، بر کتاب های آسمانی و از جمله خود قرآن اطلاق گردیده است.

ص: 48

12- بینش مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 5

5- مردم عصر بعثت ، معتقد به توانایی علمی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ گویی به مسائل اسرارآمیز و ناشناخته ای چون روح

یسئلونک عن الروح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 3,4

2- نزول داستان اصحاب كهف در قرآن ، زمینه ساز اظهار نظرهایی گوناگون در میان مردم عصر بعثت ، در باره تعداد آنان شد .

سیقولون ... و يقولون ... و يقولون

حرف «سین» در «سیقولون» نشانه صدور آن گفته و گفته های بعدی در زمان آینده است و به قرینه «فلا تمار فیهم» این اقوال، در زمان حیات رسول الله (صلی الله علیه و آله) پیدا شده بود.

3- مردم عصر بعثت ، با اظهار سه نظریه متفاوت ، اصحاب كهف را سه ، یا پنج و یا هفت نفر می پنداشتند .

سیقولون ثلثه رابعهم کلبهم و يقولون خمسة . . . و يقولون سبعة

4- سگ اصحاب كهف ، چهارم یا ششم و یا هشتمین عضوگروه اصحاب كهف در نظر مردم بود .

سیقولون ثلثه رابعهم کلبهم و يقولون خمسة سادسهم کلبهم . . . و يقولون سبعة و ثامنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 4

4 - لزوم حفظ درختان بارور ، در باور مردمان عصر بعثت

ما قطعتم من لینه . . . فبإذن الله

از توضیح خداوند نسبت به مشروعیت عمل مسلمانان در قطع درختان بنی نضیر، چنین استفاده می شود که عمل آنان، برای مردم مدینه چه بسا سؤال برانگیز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 25 - 1

1 - برخی از مردم عصر بعثت ، قرآن را کلامی القا شده از سوی شیطان می پنداشتند .

و ما هو بقول شیطن

13- بینش مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 41 - 3

3 - پندار مشرکان عصر بعثت ، خاموش شدن فروغ دین و آیین نبوی ، با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 49

فَإِذَا نَذِهْبِنَّ بَكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ

آیه شریفه، گویا در پاسخ توهّم مشرکان است که می پنداشتند با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تمامی مسائل خاتمه خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 12

12- ارج و منزلت تورات نزد مشرکان عصر بعثت، به رغم عدم پیروی از آن

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمہ و هذا کتب مصدّق

این احتمال وجود دارد که تذکر به وجود مشابهت قرآن و تورات، از آن جهت باشد که مشرکان مکه - با این که عملاً پیرو تورات نبودند - نوعی احترام و قداست برای آن قائل بوده و به تکذیب آن اقدام نمی کردند. بر این اساس خداوند فرموده است: شما چگونه قرآن را دروغ می پندارید، با این که شبیه تورات است که نزد شما قرب و منزلت دارد.

14- بینش مورخان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 9

9- بشر بودن پیامبران، امری مسلم نزد عالمان دینی و آگاهان تاریخ انبیا در عصر بعثت

و ما أرسلنا .. فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مقصود از «أهل الذکر» عالمان دینی است؛ زیرا اولاً عموم مردم از تاریخ پیامبران بی خبر بودند و این نوع اطلاعات در اختیار عالمان دینی بود و ثانیاً واژه «ذکر» در قرآن، بر کتاب های آسمانی و از جمله خود قرآن اطلاق گردیده است.

15- پرسش مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 2

2- حقیقت روح، امری مبهم و سؤال برانگیز برای مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یسئلونک عن الروح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- مردم زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن حضرت، درباره ذوالقرنین، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند.

و یسئلونک عن ذی القرنین

«قرن» به معنای «شاخ» است. گفته اند وجه تسمیه «ذوالقرنین» آن بوده که وی، دو رشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته «قرن» به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند

ص: 50

نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

4- پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای مردم بود.

و یسئلونک عن ذی القرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 1

1 - پرسش از زمان فرارسیدن قیامت، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلونک عن الساعه اَیَّانَ مرسِیها

کلمه «مرسی»، به صورت های مصدر میمی، اسم زمان، اسم مکان و اسم مفعول کاربرد دارد (مفردات راغب). این کلمه در آیه شریفه - به قرینه «اَیَّانَ» که سؤال از زمان است - مصدر میمی می باشد. در این صورت «مرسی» به معنای وقوع و استقرار خواهد بود. مکرر بودن سؤال، از فعل مضارع «یسئلونک» استفاده شده است.

16- تأثیر قرآن در مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 3

3 - قرآن، دارای تأثیری شگرف در میان مردم عصر نزول

قالوا هذا سحر

این که مشرکان قرآن را سحر می خواندند، نشانگر تأثیر عمیق آن است.

17- تاریخ مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، معبودهایی متعدد را به عنوان «الهه» می پرستیدند.

واتَّخِذُوا مِن دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - صنعت شیشه و استفاده از آن برای روشنایی ، در عصر بعثت وجود داشت .

فی زجاجه الزجاجه كأنها كوكب درى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 51

7 - دعوت خدا و رسول او، مورد تکذیب مردم در نیمه نخست بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) قرار گرفت.

قل ما یعبؤا بکم ربی لولا دعاؤکم فقد کذبتم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مکه نازل گردیده است که نیمه نخست رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در آن قرار داشت. بنابراین خطاب «کذبتم» به مردم همین دوره از رسالت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 4,6

4 - بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، در عصری بود که مردم آن و پدرانشان هیچ پیامبری را درک نکرده و از وجود رسولان الهی محروم بودند.

لتنذر قومًا ما أنذرءاباؤهم

گفتنی است طبق آیات گوناگون از جمله آیه 24 سوره فاطر (وإن من أمة إلا خلا فیها نذیر) تمامی امت ها از اندازگران الهی برخوردار بودند. بنابراین مقصود از آیه شریفه، این نیست که مردم عصر رسالت، در تمامی اعصار گذشته از وجود پیامبران الهی محروم بودند؛ بلکه مقصود پدران نزدیک آنان است و یا مراد این است که هیچ پیامبری به صورت مباشر و از نزدیک به هدایت آنان نپرداخته است.

6 - مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در عصر جاهلیت، در غفلت و بی خبری بسر می بردند.

ما أنذرءاباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «هم» به مجموع «قوم» و «آباء» بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 11

11 - وجود مذاهب و ادیان گوناگون در جزیره العرب به هنگام بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیظهره علی الدین کلّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 2,9

2 - مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بی بهره از سواد خواندن و نوشتن

هو الذی بعث فی الأمّین رسولاً منهم

«أمّی» (مفرد «أمّیین»); یعنی، بی سواد، کسی که خواندن و نوشتن نمی داند.

9 - مردم جزیره العرب پیش از بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، در گمراهی آشکاری به سر می بردند .

وإن كانوا من قبل لفی ضلال مبین

«إن» در «وإن كانوا» مخفف از مثقله است; یعنی، «وإنّهم كانوا من قبل لفی ضلال مبین»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 41 - 5

ص: 52

5- ایمان به قرآن در میان مردم ، در نیمه نخست رسالت (مکه) بسیار اندک بود .

قلیلاً ما تؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 42 - 5

5- پندگیری و درس آموزی مردم از تعالیم قرآن ، در نیمه نخست رسالت بسیار ناچیز و اندک بود .

قلیلاً ما تذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 9

9- منکران معاد و فرعون صفتان عصر بعثت ، محروم از خشیت الهی و بی تفاوت در برابر عبرت های تاریخ

يقولون أئنا .. هل أتیک ... إن فی ذلک لعبره لمن یخشی

تصریح به «من یخشی» برای اشاره به نبود خشیت در وجود منکران معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4- کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها .. متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 3

3- آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لاتکرمون الیتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان ، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

و لاتحصّون علی طعام المسکین

«تحاصّ» (مصدر «تحاصّون»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی

ص: 53

تقدیر بهتر است. (البحرالمحیط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در عصر بعثت ، نامدار و بلندآوازه ساخت و آن حضرت را در اوج شهرت قرار داد .

و رفعنا لک ذکرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت ، مخالفانی متشکل و متحد با یکدیگر داشت .

فلیدع نادیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 198 - 16

16 - گمراهی مردم ، پیش از اسلام

و ان کنتم من قبله لمن الضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 228 - 22

22 - جامعه جاهلی عصر بعثت ، هیچ حقی را برای زنان معتبر نمی شمرد .

و لهنّ مثل الذی علیهنّ بالمعروف

با توجه به اینکه حقوق مردان بر زنان (علیهنّ) را مُسَلَّم گرفته و در صدد اثبات حقوق زنان بر مردان (لهنّ) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 13، 15، 22

13 - مسلمانان قبل از پذیرش اسلام ، گرفتار پراکندگی ، تفرقه ، جنگ و خصومت

اذ كنتم اعداء فآلف بين قلوبكم

15 - اخوت و برادری مسلمانان در سایه اسلام ، پس از تاریخی آکنده از دشمنی و کینه ، برهان خداوند برای فرمان به اعتصام به ریسمان الهی

و اعتصموا بحبل الله .. واذکروا نعمت الله علیکم اذ كنتم اعداء فآلف بين قلوب

22 - جامعه جزیره العرب در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تفرقه و نزاع ، در معرض نابودی و هلاکت

و كنتم علی شفا حفرة من النار

بنابراینکه «النار» ، استعاره از هلاکت و نابودی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 54

3 - آل عمران - 3 - 164 - 13، 12

12 - گمراهی آشکار مردم، پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

13 - هواپرستی و رواج ضد ارزش ها، جهل و محرومیت از تعالیم دین، از جلوه های گمراهی مردم، پیش از ظهور پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يزكّهم و يعلمهم الكتب و الحكمة و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 8

8 - مردم عصر بعثت، مردمانی شرک پیشه بودند.

يوحى إلىٰ أئمة إلهكم إله وحد... وويل للمشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 4

4 - وجود نظام طبقاتی، در جوامع عصر بعثت و پیش از آن

و كذلك ما أرسلنا من قبلك... إلا قال مترفوها

18- تقویت روحیه مسلمانان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 1 - 10

10 - توجّه به ماجرای اصحاب فیل، دلگرم کننده و اطمینان بخش برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان عصر بعثت

ألم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل

19- تکذیبگری کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند ، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد ، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

ص: 55

20- تکذیبگری مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 3

3 - تکذیب قرآن، از سوی گروهی از مردم در عصر نزول وحی

وإنا لنعلم أنّ منكم مكدّبین

21- توطئه کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2 - خداوند، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد.

إنّهم یکیدون کیداً

22- توطئه های کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 7

7 - وجود شرایط مساعد برای اقدام سریع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویارویی با توطئه های کافران، در عصر بعثت

فمهلّ الکفرین

فرمان مهلت دادن، در صورتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داده می شود که شرایط برای انجام عملی شتابزده علیه کافران فراهم باشد.

23- تهدید اهل تکاثر مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 3 - 4

4 - خداوند، تهدیدکننده افزون نمایان عصر بعثت به کیفری گریزناپذیر

ألهيكم التكاثر... كلاً سوف تعلمون

ص: 56

24- تهدید کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 6

6 - خداوند ، کافران عصر بعثت را به عذابی نزدیک تهدید کرد .

فمهل . . . رویداً

دادن مهلت کوتاه به منزله تهدید به عذاب، پس از انقضای مهلت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 7

7 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت به سرنوشتی نظیر فرجام قوم عاد

الم تر کیف فعل ربک بعاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 6

6 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت ، به فرجامی نظیر هلاکت قوم ثمود

الم تر کیف فعل ربک . . . و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت ، به گرفتار ساختن آنان در عقوبتی نظیر فرجام قوم فرعون

الم تر . . . و فرعون ذی الأوتاد

25- نهمتهای مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 1

1 - برخی از مردم عصر بعثت ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را دیوانه شمرده و او را به تدوین قرآن براساس اختلالات عقلی ، متهم می کردند .

و ما صاحبکم بمجنون

26- جادو در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 10

ص: 57

10- وجود پدیده سحر و جادو، در جامعه عصر بعثت

هذا سحر مبين

27- جنیان در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 4

4- ایمان گروهی از جن به قرآن، در مرحله آغازین نزول

إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا . يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ

28- حجاب زنان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 16

16 - استفاده از روسری، بدون پوشاندن گلو و سینه، از پوشش های زنان جزیره العرب پیش از تشریح حکم حجاب از جانب اسلام

و ليضربن بخمرهنّ على جيوبهنّ

29- خدانشناسی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 88 - 2

2- شناخت مردم عصر بعثت از خداوند، شناختی ضعیف و ناقص بود.

وقالوا اتّخذ الرحمن ولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 91 - 3

3- «رحمان» از اسامی و اوصاف خداوند، و شناخته شده برای مردم عصر بعثت

أَنْ دَعُوا لِلرَّحْمَنِ وَلِداً

30- خدائشناسی مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3،7

3 - باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن کان للرحمن ولد

7 - شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام «رحمان»

قل إن کان للرحمن

31- دامداری مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها .. متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعاً لکم و لأنعمکم

32- سرزمین ارم در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 1

1 - ساختمان های مرتفع سرزمین ارم ، بی نظیر در تمام سرزمین ها تا عصر بعثت

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبَلَدِ

33- شرک در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 9

9- رواج شرک و بت پرستی در بین مردم جزیره العرب مقارن ظهور اسلام

ص: 59

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

34- شرک عبادی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 5

5- شرک در عبادت و الوهیت ، بنیاد و اساس انحراف مردم عصر بعثت

أَئِمَّا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ... وَيُلِّمُ لِلْمُشْرِكِينَ . الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

35- شرک مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 8

8- مردم عصر بعثت ، مردمانی شرک پیشه بودند .

يُوحَىٰ إِلَىٰ أُمَّةٍ إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ... وَيُلِّمُ لِلْمُشْرِكِينَ

36- عبرت مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 6

6- آثار بر جا مانده از تمدن ها و دستاورد های اقوام و ملت های نیرومند پیشین ، قابل بازدید و مطالعه و درس آموز برای مردم عصر

بعثت

أَوَّلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا... وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً

37- عصیان مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 6

6- اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم يكن .. منفكين حتى تأتيهم البيئه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتيهم البيئه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتيان البيئه» مرادف است و عبارت «حتى اتيان البيئه» را می توان به معنای «حتى وقت اتيان البيئه» یا «حتى باتيان

ص: 60

البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن ... منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن ... منفکین بأی طریق حتی باتیان البینه».

38- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 2

2 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به وجود فرزند ، برای خدای رحمان

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

39- عقیده مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 12

12- اعتقاد برخی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عدم و حیانت قرآن و ساختگی بودن آن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ .. لا یأتون بمثله

از اینکه قرآن با قاطعیت تمام اعلام تحدی می کند، می توان آن را پاسخ این شبهه که «قرآن وحی نیست» تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 4

4 - مشرکان ، به هنگام طلوع خورشید اسلام ، به معبود های متعددی اعتقاد داشتند .

لیضلنا عن الهتنا

«إله» مفرد «آلهه» به معنای معبود است و جمع آمدن آن حاکی است که مشرکان به چند معبود اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 3

3- وجود اعتقاد و باور به الوهیت عیسی (ع) در جامعه عصر بعثت

وقالوا ألهتنا خير أم هو

40- عقيدہ مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 61

3 - باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن كان للرحمن ولد

7 - شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام «رحمان»

قل إن كان للرحمن

41- علم مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 5 - 1

1 - آگاهی مردم کافر عصر بعثت ، از سرنوشت شوم اقوام کافر پیش از خود

ألم یأتکم نبؤا الذین کفروا من قبل

استفهام در «ألم یأتکم»، تقریری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 18 - 4

4 - آشنایی مردم عصر نزول قرآن ، به سرنوشت هلاکت بار اقوام و ملت های تکذیب گر پیش از خود

فکیف کان نکیر

تعبیر «فکیف کان نکیر» (پس از انکار و کفر من چگونه بود؟) می رساند که مخاطبان آیات قرآن، از چگونگی کفر و عذاب اقوام پیش از خود، کم و بیش آشنا بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 3

3 - آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

42- علمای مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 10

10- وجود افرادی مطلع و آگاه به تاریخ انبیا در محیط جاهلی مشرکان عصر بعثت

فسلوا أهل الذکر

ص: 62

43- غفلت مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 6,7

6 - مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در عصر جاهلیت ، در غفلت و بی خبری بسر می بردند .

ما أنذر أباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «هم» به مجموع «قوم» و «آباء» بازگردد.

7 - غفلت و بی خبری مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در جاهلیت ، ناشی از نبودن پیامبر و منذر الهی در میان آنها بوده است .

ما أنذر أباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که «ما» در «ما أنذر» نافییه و جمله «فهم غفلون» متفرع بر نفی انذار باشد؛ یعنی، انذار نشدنشان موجب غفلت آنان گردید.

44- کشاورزی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها .. متعًا لکم ولأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعًا لکم ولأنعمکم

45- کشتیرانی در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اهمیت کشتی رانی ، در زندگی اقتصادی جامعه عصر بعثت *

اللّٰه الذی سخر لکم البحر لتجری الفلک فیہ بأمره

ص: 63

46- کفران مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 9

9- اکثر مردم در نیمه نخست بعثت، نعمت قرآن را قدر نشناخته و بدان بی اعتنائی کردند.

و لقد صرفنه بينهم ليدّكروا فإبى أكثر الناس إلاّ كفورًا

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است که نیمه نخست دوران بعثت در همین شهر سپری شد.

47- گمراهی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 9

9- مردم جزیره العرب پیش از بعثت پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)، در گمراهی آشکاری به سر می بردند.

وإن كانوا من قبل لفی ضلل مبین

«إن» در «وإن كانوا» مخفف از مثقله است؛ یعنی، «وإنهم كانوا من قبل لفی ضلال مبین»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 10

10- مردم، پیش از بعثت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، در انواع ظلمت ها به سر می برند.

ليخرج الذين ءامنوا و عملوا الصلحت من الظلمت إلى النور

48- محدوده علم مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 16، 15

15- اطلاعات علمی مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حقیقت روح، بسیار کم و ناچیز بود.

قل الروح من أمر ربّی و ما أوتیتم من العلم إلاّ قليلاً

بنابر اینکه مخاطبان آیه، مردم عصر بعثت باشند - نه همه انسانها در تمامی عصرها - برداشت فوق به دست می آید.

16- اطلاعات علمی مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بسیار کم و ناچیز بود.

و ما أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مخاطبان «و ما أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ» مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشند. و مراد از «العلم» مطلق دانش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 64

4 - مردم عصر بعثت، اطلاعاتی مخدوش و نادرست از داستان موسی و فرعون داشتند.

نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون بالحقّ

قید «بالحقّ» نشان می دهد که آنچه در میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ماجرای موسی (ع) و فرعون مطرح بود، با واقعیت انطباق نداشت.

49- محمد (صلی الله علیه و آله) و کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 7

7 - وجود شرایط مساعد برای اقدام سریع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویارویی با توطئه های کافران، در عصر بعثت

فمهلّ الکفرین

فرمان مهلت دادن، در صورتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داده می شود که شرایط برای انجام عملی شتابزده علیه کافران فراهم باشد.

50- محمد (صلی الله علیه و آله) و لعن کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور فرصت دادن به کافران عصر بعثت و پرهیز از نفرین و درخواست عذاب سریع برای آنان

فمهلّ الکفرین أمهلهم رویداً

«مهلّ» و «أمهل» به یک معنا است؛ گرچه برخی گفته اند: «مهلّ» فرمان به مهلت لحظه به لحظه و تدریجی است و «أمهل» فرمان به یک مهلت. تکرار فرمان با دو لفظ متفاوت - به گونه ای که دو فرمان مستقل به نظر آید - تأکید بیشتری به همراه دارد. کلمه «رویداً» ممکن است، تصغیر «رؤد» (مهلت دادن) باشد؛ یعنی، مهلت کوتاه و نیز می تواند اسم فعل و به معنای «أمهل» باشد که برای سومین بار فرمان مهلت را تکرار کرده است.

51- مخالفت مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - افراط و زیاده روی مردم عصر بعثت در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع لطف خدا در فرستادن وحی نبود.

أفنزرب عنکم الذکر صفحاً أن کنتم قومًا مسرفین

با توجه به مقام آیه - که مسأله وحی را مطرح می کند - مراد از «اسراف»، افراط و زیاده روی در مخالفت با وحی خواهد بود.

ص: 65

52- مردم مقارن بعثت و اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 22 - 16، 2

2- نزول داستان اصحاب کهف در قرآن، زمینه ساز اظهار نظرهایی گوناگون در میان مردم عصر بعثت، در باره تعداد آنان شد.

سیقولون... و یقولون... و یقولون

حرف «سین» در «سیقولون» نشانه صدور آن گفته و گفته های بعدی در زمان آینده است و به قرینه «فلا تمار فیهم» این اقوال، در زمان حیات رسول الله (صلی الله علیه و آله) پیدا شده بود.

16- تنها، گروهی اندک از مردم عصر بعثت، به شمار اصحاب کهف و زوایای سرگذشت آنان، آگاهی داشتند.

ما یعلمهم إلاّ قلیل

با آن که سخن در باره تعداد اصحاب کهف بود، در جمله «ما یعلمهم..» آگاهی بر خود اصحاب کهف، از اکثریت مردم نفی شده است. این مطلب، می رساند که دیگر زوایای ماجرای اصحاب کهف نیز مانند تعداد آنان، برای بیشتر مردم نامعلوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 26 - 1

1- مدّت درنگ اصحاب کهف در غار، میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد اختلاف بود.

قل الله أعلم

جمله «قل الله..» نشانه آن است که برخی از مردم، در باره مدّت بیان شده در آیه قبل، تشکیک کرده و نظری غیر آن را مطرح ساخته بودند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ آنان، با بیان علم برتر الهی به زمان بندی یاد شده، تأکید کرده و تردید در آن را مردود دانسته است.

53- مردم مقارن بعثت و اطعام مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

«تحاضّ» (مصدر «تحاضون»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی تقدیر بهتر است. (البحر المحیط)

54- مردم مقارن بعثت و ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 83 - 2

2- « ذوالقرنین » ، شخصیتی تاریخی و شناخته شده در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است .

و یسئلونک عن ذی القرنین

55- مردم مقارن بعثت و روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 15

15- اطلاعات علمی مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حقیقت روح ، بسیار کم و ناچیز بود .

قل الروح من امر ربی و ما أوتیتم من العلم إلا قليلاً

بنابر اینکه مخاطبان آیه، مردم عصر بعثت باشند - نه همه انسانها در تمامی عصرها - برداشت فوق به دست می آید.

56- مردم مقارن بعثت و قصه اصحاب كهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 13 - 4

4- اطلاعات مردم عصر بعثت از اصحاب كهف و سرگذشت آنان ، اطلاعات غیر واقعی و آمیخته با خرافات بود .

نحن نقصّ علیک نبأهم بالحقّ

قید «بالحقّ» تعریضی است که به ناقلان سرگذشت اصحاب كهف و بیان کننده این که نقل آنان، آمیخته به اموری غیر واقعی و خرافی است.

57- مردم مقارن بعثت و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 3

3- آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

ص: 67

58- مردم مقارن بعثت و مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان ، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

و لاتحَضُّونَ علی طعام المسکین

«تحاضُّ» (مصدر «تحاضُّونَ»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی تقدیر بهتر است. (البحرالمحیط)

59- مردم مقارن بعثت و یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لاتکرمون الیتیم

60- منابع کسب مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعاً لکم ولأنعمکم

61- منشأ گمراهی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 5

5 - شرک در عبادت و الوهیت ، بنیاد و اساس انحراف مردم عصر بعثت

أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ . . . وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ . الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

ص: 68

62- مورخان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 10

10- وجود افرادی مطلع و آگاه به تاریخ انبیا در محیط جاهلی مشرکان عصر بعثت

فسلوا أهل الذکر

63- موقعیت فرهنگی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 13 - 3

3- وضعیت فرهنگی و دینی مردم عصر پیامبراسلام ، شبیه و مانند وضعیت مردم انطاکیه هنگام آمدن رسولان به سوی آنان

و اضرب لهم مثلاً أصحاب القریه إذ جاءها المرسلون

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «أصحاب القریه» مردم شهر «انطاکیه» است (که هم اکنون جزء خاک ترکیه و از شهرهای تجاری آن می باشد). گفتنی است «إذ» ظرف زمان و بدل اشتمال، برای «أصحاب القریه» است؛ یعنی، مثل بزن از مردم انطاکیه، آن گاه که رسولان الهی به سوی شان آمدند.

64- مهلت به کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فرصت دادن به کافران عصر بعثت و پرهیز از نفرین و درخواست عذاب سریع برای آنان

فمهّل الکفرین أمهلهم رویداً

«مهّل» و «أمهل» به یک معنا است؛ گرچه برخی گفته اند: «مهّل» فرمان به مهلت لحظه به لحظه و تدریجی است و «أمهل» فرمان به یک مهلت. تکرار فرمان با دو لفظ متفاوت - به گونه ای که دو فرمان مستقل به نظر آید - تأکید بیشتری به همراه دارد. کلمه «رویداً» ممکن است، تصغیر «رؤد» (مهلت دادن) باشد؛ یعنی، مهلت کوتاه و نیز می تواند اسم فعل و به معنای «أمهل» باشد که برای سومین بار فرمان مهلت را تکرار کرده است.

65- نظام طبقاتی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 4

4 - وجود نظام طبقاتی ، در جوامع عصر بعثت و پیش از آن

ص: 69

و كذلك ما أرسلنا من قبلك . . . إلا قال مترفوها

66- ویژگیهای علم مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 5 - 2

2- آگاهی مردم عصر بعثت ، از سرنوشت اقوام کافر پیش از خود ، از راه اخبار و اطلاعات واصله بود .

ألم يأتكم نبؤا الذين كفروا من قبل

مطلب یاد شده، از آمدن تعبیر «نبأ» (خبر) به دست می آید.

ص: 70

1- آثار نفاخر به مقام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 3 - 3

3 - تلاش برای افزون تر قلمداد کردن ثروت و منزلت خویش از دیگران ، در پی دارنده کیفر الهی است .

سوف تعلمون

جمله «سوف تعلمون» تهدید است و از آن جا که صرف آگاهی به پوچی افتخارات، تهدید به شمار نمی آید؛ مراد هشدار به فرجامی است که اهل «تکاثر»، با آن مواجه خواهند شد.

2- ارزش مقام آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 7

7 - حضرت آدم دارای مقامی برتر در پیشگاه خداوند، نسبت به همسرش حوا

و یادم أسکن أنت و زوجک الجنة

محور قرار گرفتن آدم در خطاب الهی، می تواند نشان برتری وی نسبت به همسرش باشد.

3- ارزش مقام امامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 4

4- امامت ، مقام و منصبی برتر و سنگین تر از نبوت و پیامبری است .

و کلاً جعلنا صلحین . و جعلنهم أئمة یهدون بأمرنا

صالح قرار دادن و اعطای منصب امامت به ابراهیم(ع) از جانب خداوند، پس از نبوت و پیامبری ایشان بود. این می تواند بیانگر برتری و سنگینی مقام امامت در مقایسه با منصب نبوت باشد.

4- ارزش مقام تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 9

9- مقام تسلیم ، مقامی برتر از ایمان است .

إن كنتم ءامنتم بالله فعليه توكلوا إن كنتم مسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 18

18- تسلیم بودن در برابر خداوند ، مقامی بس بلند و ارزشمند

والله جعل لكم .. لعلكم تسلمون

برداشت فوق، با توجه به این است که هدف و فلسفه آفرینش انسان و اعطای نعمتهای گوناگون به او، «تسلیم بودن» دانسته شده است.

5- ارزش مقام تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 9

9 - هدایت و رسیدن به خداوند ، پاداشی برتر از بهشت و نعمت های آن

فاما الذين ءامنوا بالله .. و يهديهم إليه صراطاً مستقيماً

غالباً در مقام بیان پاداش، اول ادنی و آنگاه اعلی را ذکر می کنند ؛ بنابراین رسیدن به خدا و قرب به او «بهدیهم الیه» می تواند بهترین پاداش مؤمنان باشد.

6- ارزش مقام حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 7

7 - حضرت آدم دارای مقامی برتر در پیشگاه خداوند، نسبت به همسرش حوا

و یادم أسکن أنت و زوجک الجنه

ص: 72

محور قرار گرفتن آدم در خطاب الهی، می تواند نشان برتری وی نسبت به همسرش باشد.

7- ارزش مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 21

21 - مقام رضا، موقعیتی رفیع و ارزش مند و وصول به آن دشوار است.

فاصبر... و سبح بحمد ربك... لعلك ترضی

مسبوق شدن «ترضی» به حرف ترجی «لعل» و نیز برنامه ذکر شده در آیه برای هر شبانه روز، از موقعیت والای مقام رضا و دشواری رسیدن به آن حکایت دارد.

8- ارزش مقام رضوان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 6

6 - برخورداری مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت.

هاجر و اوجهدوا فی سبیل اللّٰه... یشرهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمه» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

9- ارزش مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 8

8- عبودیت و بندگی انسان، مقام و منزلتی والا است.

أسرى بعبده لیلاً

آوردن صفت «عبد» از میان سایر صفات پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند بدان جهت باشد که این صفت بسیار ارزشمند و والا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عبودیت و بندگی خدا، مقامی بس والا و جایگاهی مستحکم

ان عبادی لیس لک علیہم سلطن

ص: 73

به کار رفتن واژه «عبادی» به جای هر وصف دیگری و نیز تذکر سلطه نیافتن شیطان بر انسانهای واجد این صفت، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 10

10- عبودیت ، مقامی ارجمند و جایگاهی رفیع

بل عباد مکر مون

خداوند متعال در توصیف، تمجید و تکریم فرشتگان، عبودیت آنان را یادآور شده است و این مطلب می رساند که عبودیت، مقامی رفیع و ارجمند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25

10 - عبودیت و بندگی ، مقامی بس ستوده و ارزشمند و زمینه ساز برخورداری از فیوضات الهی

علی عبده

اختصاص به ذکر یافتن صفت «عبد» برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند گویای دو نکته باشد: 1- صفت «عبودیت» از جایگاه و ارزش ویژه ای برخوردار است. 2- همین صفت، موجب شایستگی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) برای دریافت وحی گردیده است.

10- ارزش مقام محمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 16

16- « مقام محمود » جایگاهی بس ارجمند و والا در میان مقامات معنوی

عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

با اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مقام و منزلت بس رفیع برخوردار بود، خداوند به او می فرماید: «نماز شب بخوان تا به مقام محمود برسی» و این حکایت از مطلب فوق دارد.

11- ارزش مقام نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 7

7- مشرکان معتقد به برتر بودن مقام رسالت از شأن بشر

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

ص: 74

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 4

4- امامت ، مقام و منصبی برتر و سنگین تر از نبوت و پیامبری است .

و کلاً جعلنا صلحین . و جعلنهم أئمه یهدون بأمرنا

صالح قرار دادن و اعطای منصب امامت به ابراهیم(ع) از جانب خداوند، پس از نبوت و پیامبری ایشان بود. این می تواند بیانگر برتری و سنگینی مقام امامت در مقایسه با منصب نبوت باشد.

12- استخفاف مقام الوهیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 43 - 4

4- هرگونه شرک ، مستلزم تنقیص و کوچک شمردن مقام رفیع خداوندی است .

قل لو كان معه ءالهه . . . سبحانه و تعالى عما یقولون علواً کبیراً

13- اهمیت دستیابی به مقام اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 8

8 - دستیابی به مقام « ولیّ اللّهی » و دریافت بشارت های ویژه در دنیا و آخرت ، برای اولیای خداوند کامیابی بسیار بزرگی است .

ألا إن أولیاء الله . . . لهم البشرى فی الحیوه الدنیا و فی الآخره . . . ذلک هو الفو

14- اهمیت مقام ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 8,9

8 - مقام ابراهیم ، باید به جایگاهی برای نماز اختصاص یابد .

و اتخذوا من مقام إبرهیم مصلیاً

«مصلی» اسم مکان از «صلاه» و به معنای جایگاه نماز است.

9- مقام ابراهیم، جایگاهی ارجمند و با عظمت

واتخذوا من مقام ابرهیم مصلی

تعیین «مقام ابراهیم» به عنوان جایگاه نماز و ضرورت برپایی نماز در آن مکان، بیانگر شرافت آن است.

ص: 75

15- اهمیت مقام امامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 12، 17، 18، 24

12 - دستیابی به مقام امامت ، منوط به داشتن شایستگی‌هایی ویژه است .

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت فاتمهن قال إنی جاعلک للناس إماماً

هدف از آزمونهای الهی - چنانچه از انتخاب اسم «رب» استفاده می شود - رشد دادن و تربیت کردن است؛ به عبارت دیگر به فعلیت رساندن استعدادهاست و از آن جا که منصب امامت پس از موفقیت ابراهیم(ع) در آزمونها؛ یعنی، پس از رشد یافتن و به فعلیت رسیدن استعدادهاش به او عطا شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

17 - پیراسته بودن از ظلم و ستمکاری ، از شرایط دستیابی به مقام امامت و پیشوایی مردم

قال لاینال عهدی الظلمین

18 - ستمکاران ، شایسته و سزاوار امامت و رهبری نیستند .

لاینال عهدی الظلمین

24 - عصمت از گناه شرط امامت است .

قال لاینال عهدی الظلمین

16- اهمیت مقام اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 2

2 - بشارت ها در دنیا و آخرت ، ویژه مؤمنانی است که با رعایت تقوای مستمر الهی ، به مقام « ولیّ اللّهی » رسیدند .

ألا إن أولیاء اللّهِ . . الذین ءامنوا و كانوا یتقون . لهم البشری فی الحیوه الدنیا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ال» در «البشری» برای استغراق باشد.

17- اهمیت مقام تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - منزلت فرشتگان، منزلت انقیاد و تسلیم در برابر خدا، به دور از هرگونه تکبر و عصیان در برابر او

فما یكون لک أن تتکبر فیها

ص: 76

18- اهمیت مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 10

10- عبودیت ، مقامی ارجمند و جایگاهی رفیع

بل عباد مکرمون

خداوند متعال در توصیف، تمجید و تکریم فرشتگان، عبودیت آنان را یادآور شده است و این مطلب می رساند که عبودیت، مقامی رفیع و ارجمند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 15

15 - بندگی شایسته خدا ، مقامی بس والا برای بشر

نعم العبد إله أوأب

19- تفاخر به مقام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 2 - 1

1 - عموم مردم تا لحظه مرگ ، گرفتار رقابت با یکدیگر و تفاخر به مال و مقام اند .

حتّی زرتم المقابر

20- زمینه دستیابی به مقام ابرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 12 - 5

5 - نقش اساسی و محوری صبر در راه خدا ، در رسیدن انسان به مقام ابرار

إنّ الأبرار . . . جزیهم بما صبروا جتّه و حریراً

21- زمينه مقام اولياء الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 63 - 3

3 - رعايت مستمر تقواى الهى ، زمينه ساز رسيدن به مقام ولى اللّهى است .

ص: 77

ألا إن أولياء الله .. الذين ءامنوا و كانوا يتقون

22- زمینه مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 24

24 - رضایت خاطر و آرامش درون ، از ثمرات تسبیح و تحمید خداوند در فرصت های مختلف شبانه روز *

و سبح بحمد ربك .. لعلك ترضى

ممکن است رضایت مطرح شده در این آیه، مقابل دل گیری حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) از سخنان کافران باشد که در صدر آیه مطرح بود. در این صورت مقصود، رضایت خاطر و آرام یافتن درون خواهد بود.

23- زمینه مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 27 - 11

11- دستیابی به مقام عبودیت و کرامت ، در پرتو تسلیم محض در برابر خداوند است .

مکرمون . لایسبقونه بالقول و هم بآمره یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 14

14 - رجوع بسیار و توجه همواره به خدا در زندگی ، موجب دستیابی انسان به مقام والای عبودیت الهی

نعم العبد إنه أواب

24- سختی مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 21

21 - مقام رضا ، موقعیتی رفیع و ارزش مند و وصول به آن دشوار است .

فاصبر . . . و سیح بحمد ربک ... لعلک ترضی

مسیوق شدن «ترضی» به حرف ترجی «لعلّ» و نیز برنامه ذکر شده در آیه برای هر شبانه روز، از موقعیت والای مقام رضا و دشواری رسیدن به آن حکایت دارد.

ص: 78

25- فضیلت مقام ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 27, 28

27 - از امام باقر (ع) روایت شده: « نزلت ثلاثه أحجار من الجنة ... و مقام ابراهیم ... »؛

سه سنگ از بهشت فرود آمده ... و از جمله آنها مقام ابراهیم است ... ».

28 - از امام باقر (ع) روایت شده است: « ... لقد وضع عبد من عباد الله قدمه على حجر فأمرنا الله تبارك و تعالی أن نتخذها مصلىً

... »؛

... بنده ای از بندگان خدا (ابراهیم (ع)) پایش را بر سنگی نهاد، پس خداوند (برای تجدید خاطره) به ما دستور داد که آن سنگ را جایگاه

نماز خویش کنیم ... ».

26- فضیلت مقام رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 52 - 2

2 - فضیلت و برتری مقام رسالت بر نبوت

و ما أرسلنا من قبلك من رسول و لانبئ

با توجه به تقدیم «رسول» بر «نبی»، مطلب فوق را به دست می آید.

27- فضیلت مقام نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 52 - 2

2 - فضیلت و برتری مقام رسالت بر نبوت

و ما أرسلنا من قبلك من رسول و لانبئ

با توجه به تقدیم «رسول» بر «نبی»، مطلب فوق را به دست می آید.

28- مقام آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 2

2 - آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، دارای شایستگی های ویژه

ص: 79

انَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّ اٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَّ اٰلَ عِمْرٰنَ عَلٰى الْعٰلَمِيْنَ

قطعاً گزینش خداوند، بر اساس شایستگی بوده است؛ زیرا ترجیح بلا مرجح در مورد خداوند حکیم، محال است.

29- مقام آل ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 2

2- آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، دارای شایستگی های ویژه

انَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّ اٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَّ اٰلَ عِمْرٰنَ عَلٰى الْعٰلَمِيْنَ

قطعاً گزینش خداوند، بر اساس شایستگی بوده است؛ زیرا ترجیح بلا مرجح در مورد خداوند حکیم، محال است.

30- مقام آل عمران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 2

2- آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، دارای شایستگی های ویژه

انَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّ اٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَّ اٰلَ عِمْرٰنَ عَلٰى الْعٰلَمِيْنَ

قطعاً گزینش خداوند، بر اساس شایستگی بوده است؛ زیرا ترجیح بلا مرجح در مورد خداوند حکیم، محال است.

31- مقام ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 65 - 1

1 - موقعیت ممتاز حضرت ابراهیم (ع)، حتی در میان اهل کتاب

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم

سعی هر یک از یهود و نصارا در انتساب ابراهیم به خویش، نشانه ارجمندی مقام آن حضرت نزد ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- موقعیت ممتاز حضرت ابراهیم (ع)، حتی در میان اهل کتاب

ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

هر یک از یهود و نصارا سعی داشتند ابراهیم (ع) را به خود منتسب نمایند و این، حاکی از موقعیت ممتاز آن حضرت نزد ایشان

ص: 80

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 6

6 - جایگاه والای حضرت ابراهیم (ع) در پیشگاه خداوند

فیه آیات بینات مقام ابرهیم

ظاهراً ارجمندی مقام ابراهیم (ع) در مسجد الحرام به جهت انتساب آن مقام به ابراهیم (ع) است.

32- مقام ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 13 - 1,3

1 - ابلیس دارای مقامی رفیع، قبل از کبرورزی و نافرمانی خداوند

قال فاهبط منها

مراد از ضمیر در «منها» و «فیها» منزلتی است که ابلیس همراه فرشتگان در آن منزلت بوده است.

3 - ابلیس از فرومایگان در پیشگاه خداوند است.

إنک من الصغیرین

33- مقام اخروی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 4

4 - منزلت و جایگاه اخروی انسان ها، در گرو اعمال ایشان است، نه ادعاها و آرزوهای خیالی آنان!

لیس بامانیکم و لا امانی أهل الکتب من یعمل سوءاً یجز به

34- مقام الوهیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 6

6 - الوهيت مقامى ناسازگار با زاده شدن و زاييدن

اتخذونى و امى الهين

ص: 81

35- مقام امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 14

14 - حضرت علی (ع) به منزله نفس پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دارای مقامی والا و ارجمند

و انفسنا و انفسکم

با توجه به تاریخ مسلم، از جمله شرکت کنندگان در مباحثه، علی (ع) بوده که از او تعبیر به «انفسنا» شده است. و مؤید آن روایات فراوانی از جمله روایت امام کاظم (ع) است که فرمود: ... فکان تأویل قوله تعالی ... «و انفسنا» علی بن ابیطالب (ع) ...

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 85، ح 9، ب 7؛ نورالثقلین، ج 1، ص 348، ح 162.

36- مقام امامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 5, 6, 8, 11

5 - خداوند، ابراهیم (ع) را به مقام والای امامت رسانید.

قال إني جاعلك للناس إماماً

6 - موفقیت ابراهیم (ع) در آزمون های الهی، موجب شایستگی او برای مقام امامت شد.

فاتمه قال إني جاعلك للناس إماماً

8 - امامت، مقامی برتر از نبوت*

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت فاتمه قال إني جاعلك للناس إماماً

11 - امامت، عهد و منصبی است والا و الهی و عطا کننده آن خداوند است.

إني جاعلك للناس إماماً .. لا ینال عهدی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - امامت و پیشوایی بر امت ها ، منصبی غیر از نبوت و رسالت است .

وقال موسى لأخيه هرون اخلفني في قومي

جمله «اخلفني في قومي» می رساند که موسی(ع) رسماً هارون را به امامت و رهبری بنی اسرائیل منصوب کرد. اگر پیامبری با امامت و رهبری تفاوتی نداشت نیازی نبود که موسی(ع) هارون را - که از پیامبران بود - به امامت منصوب کند.

ص: 82

37- مقام انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 5,6

5 - انبیا، انسانهایی ممتاز و برتر از همگان حتی فرشتگان و . . . .

انّ الله اصطفى . . . علی العالمین

6 - یادآوری امتیاز و برتری انبیای گذشته، عامل تسهیل پذیرش اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

اطيعوا الله و الرسول . . . انّ الله اصطفى

پس از امر به اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امتیاز انبیای گذشته را یادآور می شود تا بفهماند که امتهای گذشته نیز مأمور به اطاعت بودند؛ باشد که از این طریق، اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آسان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 4

4 - پیامبران، انسانهایی مافوق، نه مافوق انسان

ما کان لبشر ان یؤتیه الله الكتاب و الحکم

38- مقام پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 133 - 9

9 - بهشتِ تقواییان، منزلگاه پاکان

و سارعوا الی مغفره من ربکم و جنّه عرضها السموات و الارض اعدت للمتّقین

چون در آمدن به بهشتِ مهیّا شده برای تقواییان در گرو آمرزش گناهان است، آن بهشت، جایگاه پاکان از گناه خواهد بود.

39- مقام تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ابراهیم و اسماعیل (ع) از خداوند خواستند تا از میان نسلشان گروهی را به مقام تسلیم نایل سازد .

و من ذریتنا أمة مسلمة لك

در برداشت فوق «من» در «من ذریتنا» به معنای بعضی گرفته شده است.

6- تمامی ذریه ابراهیم و اسماعیل (ع) ، شایستگی نایل شدن به مراحل والای تسلیم را دارا نیستند .

و من ذریتنا أمة مسلمة لك

«من» در «من ذریتنا» برای تبعیض است و گویای برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 111 - 8

8 - حواریون پس از اظهار ایمان خالصانه ، از خداوند خواستند تا بر نیلشان به مقام تسلیم گواه باشد .

و اذ اوحیت . . . و اشهد باننا مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 5,6

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای مقام تسلیم و پذیرنده فرمانهای خدا

و بذلک أمرت و أنا أول المسلمین

«اسلام»، مصدر «المسلمین»، به معنای تسلیم شدن و متعلق «المسلمین» به دلیل جمله قبل فرمانهای خداوند است. بنابراین «انا أول المسلمین» یعنی من اول کسی هستم که تسلیم دستوره‌های خدا شده ام.

6 - جایگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقام تسلیم، جایگاهی برتر از همه تسلیم شدگان در برابر خدا

و أنا أول المسلمین

اول بودن گاهی به اعتبار زمان است و گاهی به اعتبار رتبه و مقام. به نظر می رسد در جمله «أنا أول المسلمین» دومین معنا مراد باشد.

40- مقام تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 3,8

3 - نیل به مقام قرب الهی ، بهره مندی کامل از بهشت و نعمت های آن و برخورداری از فضل الهی ، پاداش مؤمنان متمسک به خداوند

فاما الذین ءامنوا . . . فسیدخلهم فی رحمہ منہ و فضل و یهدیهم إلیہ

8 - ورود به بهشت و برخورداری از فضل خدا و رسیدن به مقام قرب الهی ، پاداش مؤمنان به خدا و پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

فاما الذین ءامنوا باللّٰه و اعتصموا . . . یهدیهم إلیہ صراطاً مستقیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 35 - 5.6

5 - لزوم سعی و تلاش برای یافتن راهی به مقام قرب الهی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

کلمه «الیه» متعلق به «الوسیله» است و وسیله به چیزی گفته می شود که باعث تقرب گردد، یعنی در پی یافتن چیزی باشید که شما را به خدا و قرب او برساند.

6 - نیل به مقام قرب الهی ، دارای روش ها و ابزار های مشخص

ص: 84

41- مقام رضای محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 22

22 - نیل پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مقام رضا، درگرو صبر، تسبیح و حمد مداوم پروردگار

فاصبر... و سبّح... لعلک ترضی

42- مقام رضای موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 1

1 - موسی (ع) با بیان آگاهی دقیق خداوند به خصوصیات او و خاندانش، خود را پذیرای خواسته های خداوند و راضی به انتخاب های او خواند.

إنک كنت بنا بصیراً

مراد از «نا» موسی (ع) و اهل او از جمله هارون (ع) است، موسی (ع) پس از پیشنهاد وزارت برای هارون بیان می دارد که خداوند! تو مرا و اعضای خاندانم را خوب می شناسی و ویژگی های برادرم هارون (ع) را نیز می دانی، این پیشنهاد من است، اما تصمیم تو هر چه باشد، تصمیمی آگاهانه و با بصیرت کامل است.

43- مقام زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 39 - 8

8 - مزلت متعالی یحیی و زکریا، در پیشگاه خداوند

فنادته الملائکه... یبشرك بیحیی

نزول ملائکه بر زکریا (ع)، دلالت بر عظمت مقام او دارد. و بشارت خداوند به اعطای یحیی به وی حاکی از ارجمندی مقام یحیی است.

44- مقام زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 85

2 - آل عمران - 3 - 42 - 14

14 - طهارت و پاکدامنی ، ملاکی برای ارزیابی مقام زن

طهرک و اصطفیک

45- مقام شاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 19

19 - شاکران ، دارای مقامی والاتر از تقوایبندگان

فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُشْكِرُونَ

اگر «لعلّ»، بیان و غایت «فَاتَّقُوا اللَّهَ» باشد، شکر، هدف و غایت تقوایببستگی خواهد بود.

46- مقام شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 15

15 - منزلت والای شهیدان

و يَتَّخِذُ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ

برگزیدن شهیدان از سوی خداوند، حاکی از مقام والای آنان است ؛ چون تا از آنان راضی نباشد و دوستشان نداشته باشد، آنان را برنمی گزیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 9

9 - اشتیاق مؤمنان به حضور در میدان جهاد و شهادت ، پس از آگاهی از درجات شهدای بدر

و لقد كنتم تَمْتُونُ الموت من قبل

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: فَانَّ الْمُؤْمِنِينَ لَمَّا اخبرهم الله بالآذی فعل بشهدهائهم یوم بدر و منازلهم من الجنّه رغبوا فی ذلک فقالوا اللهم ارنا القتال نستشهد فيه.

تفسیر قمی، ج 1، ص 119؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 319، ح 1.

47- مقام صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 86

3 - آل عمران - 3 - 146 - 12

12 - خداوند دوستدار پایمردان در جنگ و شکیبایان در برابر هجوم حوادث آن

فما وهنوا لما اصابهم في سبيل الله .. و الله يحب الصابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 11

11 - پیکارگران شکیبیا و نیایشگران به درگاه خدا، نیکوکار و محبوب خداوند هستند .

و کاتین من نبی قاتل .. ربنا ... و الله يحب المحسنين

48- مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 1 - 18 - 8

8- بندگی برای خدا، از شریف ترین و عزیزترین مرتبه ها، برای انسان است .

أنزل على عبده الكتب

استفاده از عنوان «عبد» برای معرفی پیامبر(صلی الله علیه و آله)، نشان دهنده جایگاه بلند این رتبه و منزلت، در قاموس کمالات و فضیلت های انسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 8

8- بندگی خداوند، مرتبتی والا و موجب ورود به بهشت

جنت عدن التي وعد الرحمن عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 19

19 - عبودیت و بندگی خدا، شرف و مقامی والا در بینش سلیمان (ع)

وَأَدْخَلَنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 8

8 - بندگی شایسته خدا ، مقامی بس والا برای بشر

نعم العبد إله أواب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 87

5- عبودیت خداوند، مقامی است بس ارجمند .

أليس الله بكاف عبده

49- مقام عدالتخواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 21 - 17، 15

15 - عدالتخواهان جانباخته در طریق عدل، رتبه ای پس از پیامبران را دارا هستند .

و يقتلون النّبيّن بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط من الناس فبشرهم بعذاب ال

بیان یک گونه عذاب برای قاتلین انبیا و عدالتخواهان، دلالت بر نزدیکی رتبه عدالتخواهان با انبیا دارد. و تقدیم انبیا بر عدالتخواهان حاکی از فضیلت افزونتر آنان است.

17 - ارجمندی عدالتخواهی و عدالتخواهان، نزد خداوند

و يقتلون النّبيّن . . . و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

مستفاد از ذکر عدالتخواهان در پی ذکر انبیای الهی و تهدید قاتلان آنان به عذاب دردناک.

50- مقام عصمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای مقام عصمت

و جنابک شهیداً علی هؤلاء

گواه بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به امت خویش، مستلزم عصمت اوست و گرنه او خود نیازمند شاهد دیگر بود.

51- مقام علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - ارجمندی فرشتگان و دانشمندان ، در پیشگاه خداوند

شهدالله... و الملئکه و اولوا العلم

از ذکر نام آنان به عنوان شاهدان و حدانیت خویش در کنار نام خود، استفاده شده است.

ص: 88

52- مقام عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 39 - 11

11 - حضرت مسیح (ع)، کلمه ای از جانب خداوند

بکلمه من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 45 - 14، 13، 9، 5، 4

4 - عظمت و اهمیّت بشارت اعطای عیسی به مریم

اذ قالت الملائکه یا مریم انّ الله یشرک

چون جمعی از فرشتگان این بشارت را آوردند و نه یک فرشته، عظمت و اهمیّت آن استفاده می شود.

5 - عیسی (ع)، کلمه ای والا، از جانب خداوند

انّ الله یشرک بکلمه منه اسمه المسيح عیسی ابن مریم

«کلمه» به صورت نکره، دلالت بر عظمت آن دارد. گویا کلمه ای است که به جهت عظمت آن، ناشناخته است.

9 - وجاهت و آبرومندی حضرت مسیح در دنیا و آخرت

اسمه المسيح عیسی ابن مریم وجیهاً فی الدنيا والاخره

13 - عیسی (ع)، از مقربان درگاه الهی

عیسی ابن مریم... و من المقربین

14 - عظمت عیسی (ع)، نزد خداوند

یشرک بکلمه منه... وجیهاً... و من المقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 46 - 6، 5، 4

4- حضرت عیسی (ع)، انسانی ممتاز و استثنایی

و یكلم الناس فی المهده و كهلا

سخن گفتن عیسی (ع) در گهواره، نشانگر شخصیت ممتاز و استثنایی اوست.

5- عیسی (ع)، صالحی از نسل صالحان

اسمه المسيح عیسی ابن مریم . . . و من الصالحین

6- صلاح و شایستگی عیسی (ع)، مزده خداوند به مریم

ییشرك بكلمه منه . . . و من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 55 - 6

ص: 89

6- مقام والای حضرت عیسی (ع) و تقرّب وی در پیشگاه خداوند

اِنِّیْ مُتَوَفِّیْکَ وَ رَافِعَکَ الِیَّ

«رافعک الیّ»، کنایه از قُرب آن حضرت نزد خداست؛ چون قُرب مکانی برای خداوند، تصوّر ندارد.

53- مقام قرب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 16

16 - بهشت ، مقام قرب الهی است . *

فی روضات الجنّات . . عند ربّهم

بنابراین احتمال که «عند ربّهم» خبر دیگری برای «الذین . . .» باشد، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 5

5 - بهشت ، سر منزل قرب و جوار الهی

ابن لی عندک بیتاً فی الجنّه

54- مقام قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 5

5 - خداوند عطا کننده کتاب و منصب قضاوت و نبوت به پیامبران است.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

55- مقام قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 4

4- داوود و سلیمان (ع)، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان . . . و کلاًء اتینا حکماً و علماً

ص: 90

56- مقام قضاوت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 4

4- داوود و سلیمان (ع)، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان . . . و کلاً اتینا حکماً و علماً

57- مقام کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 178 - 16

16 - مهلت یافتن و عمر طولانی کافران، گویای عزت و قرب آنان در نزد خدا نیست .

انّما نملی لهم لیزدادوا اثمًا و لهم عذاب مهین

58- مقام گواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 140 - 18

18 - منزلت والای گواهان بر حوادث تاریخی (شکست ها و پیروزی های مسلمانان) و بیانگران علل آن حوادث

و یتخذ منکم شهداء

چون در آیه شریفه متعلق شهادت ذکر نشده، می توان به قرینه آیات قبل - که علل حوادث تاریخی را تحلیل کرده است - چنین احتمال داد که مراد از شهیدان، گواهان شکستها و پیروزیهای مسلمانان باشند تا گواهی دهند آنجا که از خدا و رسولش پیروی شد و تقوا رعایت گردید، مسلمانان پیروز شدند و آنجا که بر خود اعتماد کردند و از خداوند غافل شدند و بی تقوایی و بی صبری پیشه کردند، شکست خوردند.

59- مقام لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 11، 19

11- مؤمنان قوم نوح ، مردمی مقرب درگاه خدا و برخوردار از مقام لقای او

إنهم ملقوا ربهم

جمله «إنهم ملقوا ربهم» می تواند بیانگر حال فعلی پیروان نوح باشد؛ یعنی ، هم اکنون به مقام لقای پروردگار رسیدند و همچنین می تواند خبر از فرجام اخروی آنان دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

ص: 91

19- اشراف قوم نوح ، ناآگاه به مرتبه والای « لقاء الله » و تقرب به درگاه خدا

إنهم ملقوا ربهم و لكنی أریکم قومًا تجهلون

60- مقام متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 15 - 7

7- تقوایشگان ، مقرب پروردگار خویش هستند .

لَّذین اتقوا عند ربهم

بهره مندی از بهشتی که در پیشگاه پروردگار است مستلزم تقرب متقین نزد اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 76 - 6

6- متقین ، محبوب خدا هستند .

فان الله یحب المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 123 - 19

19 - شاکران ، دارای مقامی والاتر از تقوایشگان

فاتقوا الله لعلکم تشکرون

اگر «لعل»، بیان و غایت «فاتقوا الله» باشد، شکر، هدف و غایت تقوایشگی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 133 - 18

18 - نیل به تقوا ، در گرو اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و فراهم آوردن زمینه آمرزش گناهان

و اطیعوا الله و الرسول . . . و سارعوا الی مغفره من ربکم و جنّه . . . اعدت للمتّ

معنای اینکه به سوی بهشت متّقیان بشتابید، این است که از زمره متّقیان شوید و مخاطبین این دعوت کسانی هستند که به اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و فراهم ساختن موجبات آمرزش، فراخوانده شدند. بنابراین از زمره اهل تقوا شدن به این است که از خدا و رسول او پیروی کرده و کاری کنند که گناهشان آمرزیده شود.

61- مقام مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 92

11 - پیکارگران شکیبا و نیایشگران به درگاه خدا، نیکوکار و محبوب خداوند هستند .

و کاین من نبی قاتل .. ربنا ... و الله یحبّ المحسنین

62- مقام محسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 10, 11, 12

10 - نیکوکاران ، محبوب خداوند هستند .

و الله یحبّ المحسنین

11 - پیکارگران شکیبا و نیایشگران به درگاه خدا، نیکوکار و محبوب خداوند هستند .

و کاین من نبی قاتل .. ربنا ... و الله یحبّ المحسنین

12 - معتقدین به خدایی بودن پیروزی ها و جویندگان بخشایش الهی ، از نیکوکاران و محبوبان خدا هستند .

ربنا اغفر لنا .. و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین ... و الله یحبّ

کلمه «المحسنین» پس از آیات گذشته بیانگر این معناست که دارندگان ویژگیهای شمرده شده، مصداق محسان هستند و از جمله آن ویژگیها، اعتقاد به ربوبیت خداوند و باور به خدایی بودن پیروزیهاست.

63- مقام محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 3 - 6, 9

6 - نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تکریم الهی نسبت به وی

نزل علیک الكتاب

از تقدّم ظرف «علیک» بر مفعول صریح، و همچنین خطاب به پیغمبر (صلی الله علیه و آله)، تکریم خداوند به آن حضرت استفاده شده است.

9 - نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر اساس شایستگی آن حضرت *

بنابراینکه «بالحق» متعلق باشد به «نزل» با قید «علیک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 7 - 40

40 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برترین راسخ در علم

و الراسخون فی العلم

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: رسول الله (صلی الله علیه و آله) افضل الراسخين.

بصائر الدرجات صفار، ص 203، ح 4 ب 10؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 164، ح 6.

ص: 93

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 8

8 - عظمت و جلالت مقام پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به او نزد خداوند

و هذا النبى و الذين امنوا

از اختصاص به ذکر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان با آنکه «للذين اتبعوه» شامل آنان نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 74 - 3

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مشمول رحمت خاص الهی

قل ان الفضل بيد الله .. يختص برحمته من يشاء

بنابراینکه مراد از فضل الهی، نبوت و برگزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

64- مقام مخلصان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 11

11 - خلوص و پاکی مریم و برگزیدگی او، زمینه سرآمد شدن او بر زنان جهان

ان الله اصطفيك و طهرک و اصطفيك على نساء العالمين

به نظر می رسد تقدیم جمله «اصطفیک و طهرک» بر «اصطفیک على نساء العالمين»، دلالت داشته باشد بر دخالت برگزیدگی و طهارت مریم برای سرآمد شدن او.

65- مقام مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 4،7،8،22

4 - عظمت شخصیت حضرت مریم (س) در پیشگاه خداوند

والله اعلم بما وضعت و ليس الذكر كالأُنثى

بنابراینکه «ال» در «الأُنثى»، عهد حضوری باشد. یعنی پسری که تو می خواستی، مانند این دختر که به تو دادیم نیست. و این لحن، نشانگر عظمت شخصیت حضرت مریم است.

7- شرافت مریم (س) بر همه مردان عصر خویش

و ليس الذكر كالأُنثى

الف و لام در «الأُنثى»، عهد حضوری و اشاره به مریم است. الف و لام «الذکر»، برای جنس یا استغراق است. گفتنی است که در

ص: 94

برداشت فوق جمله «و لیس الذکر کالأنثی» کلام خدا دانسته شده است.

8 - امیدبخشی خداوند به مادر مریم (س)، نسبت به آینده درخشان فرزندش

و لیس الذکر کالأنثی

بنابراینکه «و لیس الذکر کالأنثی»، کلام خدا باشد.

22 - اجابت دعای همسر عمران، در مورد حفظ مریم (س) و فرزندش از شرّ شیطان

و ائی اعیذها بک و ذریّتها من الشیطان الرجیم

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): ... و قال عیسی (ع) فیما یشی علی ربه: و اعاذنی و امی من الشیطان الرجیم فلم یکن له علینا سبیل.

الدر المنثور، ج 2، ص 184.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 8، 7، 3، 1

1 - مریم (س)، در پی نذر مادرش، از سوی خداوند به شایستگی پذیرفته شد.

فتقبّلها ربّها بقبول حسن

3 - عنایت ویژه خداوند به رشد و تربیت معنوی مریم (س)

و انبتھا نباتاً حسناً

7 - عظمت و تعالی معنوی و عصمت حضرت مریم (س)

فتقبّلها ربّها .. و انبتھا

از اینکه خداوند، خود مریم را پذیرفته به دست می آید که او از تمام جهات مورد رضایت خداوند است و این معنا ملازم عصمت است.

8 - محفوظ ماندن از شر شیطان و نیز پرورش معنوی، دو جنبه تربیت خداوند برای مریم

و ائی اعیذها بک و ذریّتها من الشیطان الرجیم فتقبّلها ربّها .. و انبتھا نباتاً

23 - برخورداری حضرت مریم (س)، از رزق ویژه الهی

وجد عندها رزقاً .. قالت هو من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 38 - 4، 3، 2

2- اذعان زکریا به عظمت و مقام معنوی مریم (س)

قالت هو من عند الله .. هنا لك دعا زکریا

3- دعای زکریا و تقاضای فرزند و نسل پاک ، تحت تأثیر حالات و مقامات مریم (س)

هنا لك دعا زکریا ربّه

بنابراینکه مشارالیه «هنا لك»، مشاهده مقامات عالی مریم (س) باشد.

4- زکریا با مشاهده رزقی که خارج از اسباب طبیعی به مریم اعطا شده بود ، علی رغم کهنسالی خود ، از خدا تمنای فرزند کرد .

هنا لك دعا زکریا ربّه

بنابراینکه مشارالیه «هنا لك»، اعطای رزق از راه غیر طبیعی به مریم باشد که خداوند، بدین گونه به آن اشاره کرده است: ان الله

ص: 95

یرزق من یشاء بغير حساب.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 -

3,5,6,7,8,9,11,12,15,17,18

3 - عظمت مقام و منزلت مریم، نزد پروردگار

و اذ قالت الملائكة يا مريم ان الله اصطفيك

نزول ملائکه بر مریم و برگزیدن وی، دلالت بر ارجمندی مقام مریم نزد خداوند دارد.

5 - برگزیدگی و پاکیزه گشتن مریم (س) از سوی خدا

یا مریم ان الله اصطفیک و طهرک

6 - پاکی و برگزیده شدن مریم، زمینه برگزیده شدن خاندان عمران نزد خداوند

یا مریم ان الله اصطفیک

«و اذ قالت ...» عطف است به «اذ قالت ...» در آیه سی و پنجم و ظرف است برای «اصطفی ... ال عمران»؛ یعنی آنگاه آل عمران برگزیده شدند که مریم را خداوند برگزید و پاک گردانید.

7 - مریم، دارای مقام عصمت از گناه

ان الله اصطفیک و طهرک

متعلق تطهیر حذف شده است و حذف متعلق، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی تطهیر از هر پلیدی. و چون هر گناهی، پلیدی است، بنابراین مریم (س) از ارتکاب هر گناهی مبرا و معصوم است.

8 - عنایت خاص خداوند به مریم (س)

یا مریم ان الله اصطفیک

9 - پاک گشتن مریم، در پرتو خالص گردانیدن او

ان الله اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

از اینکه جمله «و طهرک ..» پس از «اصطفیک» آمده، به نظر می‌رسد خالص گرداندن مریم، دخیل در تطهیر وی بوده است. گفتنی است که معنای «اصطفاء» خالص گرداندن از پلیدی‌هایی است که دیگران به آن مبتلا هستند (مفردات راغب).

11 - خلوص و پاکی مریم و برگزیدگی او، زمینه سرآمد شدن او بر زنان جهان

انّ الله اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

به نظر می‌رسد تقدیم جمله «اصطفیک و طهرک» بر «اصطفیک علی نساء العالمین»، دلالت داشته باشد بر دخالت برگزیدگی و طهارت مریم برای سرآمد شدن او.

12 - مریم، نمونه و الگویی برای تمامی زنان عالم

اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

15 - مریم، برگزیده خداون از نسل انبیای الهی

یا مریم انّ الله اصطفیک

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: .. اصطفیک من ذریّه الانبیاء.

مجمع البیان، ج 2، ص 746، نورالثقلین، ج 1، ص 336، ح 130.

17 - پاکدامنی پدران و مادران حضرت مریم (ع) از زنا

ص: 96

امام باقر (ع) در معنى آيه فوق فرمود: ... و طهرها من ان يكون فى ولادتها من آبائها و امهاتها سفاح ...

تفسير عياشى، ج 1، ص 173، ح 47؛ نورالثقلين، ج 1، ص 336، ح 127؛ بحار الانوار، ج 14، ص 192، ح 2.

18 - مريم برگزيده و سرآمد زنان عصر خویش

و اصطفيك على نساء العالمين

امام صادق (ع) فرمود: فرشتگان به حضرت فاطمه زهرا (س) گفتند: .. ان مريم كانت سيده نساء عالمها ...

علل الشرايع، ص 182، ح 1، باب 146. و ص 337، ح 131؛ نورالثقلين، ج 1، ص 336، ح 129.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 44 - 10، 9

9 - شخصيت والای معنوی مريم، مایه رقابت سران کنیسه در سرپرستی او *

و ما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايهم يكفل مريم .. اذ يختصمون

ظاهراً نزاع افراد برای به دست آوردن سرپرستی حضرت مريم بوده است و نه به عهده ديگری گذاشتن

10 - شناخته بودن شخصيت معنوی مريم (س)، در عصر خویش *

ايهم يكفل مريم .. اذ يختصمون

چون هر يك از سران کنیسه خواهان سرپرستی مريم بودند و در اين باره با يكديگر نزاع می کردند، معلوم می شود كه عظمت شخصيت آن حضرت برای همگان روشن و آشكار بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 45 - 7

7 - مريم، مادری ارزشمند و افتخارآفرين برای عيسى (ع) *

5 - احساس حضور و قرب مریم (س) ، نسبت به خداوند

قالت الملائكة .. قالت ربّ

از اینکه مریم در جواب بشارت ملائکه فرمود که از جانب من به خداوند بگویید، بلکه مستقیماً با خداوند سخن گفت (ربّ ائی ..)، معلوم می شود که خود را در حضور پروردگار می دانست.

7 - گفتگوی مریم و خداوند

قالت ربّ .. قال

8 - ادب حضرت مریم (ع) ، در مقابل تکلم با خداوند

قالت ربّ .. ولم یمسسنی بشر

از آمیزش، تعبیر به ملاقات و مسّ شده است.

66- مقام مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 10، 2، 1

1 - مسلمانان امرکننده به معروف، نهی کننده از منکر و مؤمن به خدا، بهترین امت ها هستند.

کنتم خیر امه اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر

2 - مسلمانان، بهترین امت برای خدمت به جوامع انسانی هستند؛ مشروط به اینکه امر به معروف و نهی از منکر کنند و مؤمن به خدا باشند.

کنتم خیر أمه أخرجت للناس

جمله «تأمرون بالمعروف ..»، حال است برای «خیر امه»؛ یعنی شما زمانی بهترین امت خواهید بود که دارای چنین حالت و ویژگی باشید؛ و قید «برای خدمت»، از «لام» در «لنناس» استفاده شده است.

10 - مسلمانان در آغاز بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از بهترین امت ها و مورد ستایش خداوند بودند.

کنتم خیر أمه أخرجت للناس

به قرینه «کنتم»، آیه فوق بیانگر یک مسأله تاریخی است و آن عبارت است از رفتار و روش مسلمین در آغاز بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 7

7 - برتری مسلمانان بر دیگران، در گرو ایمان آنان است.

و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

در برداشت فوق، جمله «و انتم الاعلون»، به منزله جواب شرط «ان کنتم ..» گرفته شده است.

67- مقام ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 12

شهدالله... و الملئکه و اولوا العلم

از ذکر نام آنان به عنوان شاهدان و حدانیّت خویش در کنار نام خود، استفاده شده است.

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 28 - 4،11

4 - سرپرستی و مدیریت در جامعه اسلامی ، مخصوص مؤمنان است .

لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ

11 - حاکمیت و سرپرستی کافران بر امور مؤمنان ، زمینه انحطاط و بی ارزشی مؤمنان در پیشگاه خدا

لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ .. و من يفعل ذلك فليس من الله في شيء

خروج از ولایت خدا، مستلزم انحطاط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 6،7،8

6 - سزاوارترین مردم به انتساب و پیوند دینی به حضرت ابراهیم (ع) ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانند ؛ نه یهود و نصارا .

ما كان ابرهيم يهودياً ولا نصرانياً .. انّ اولى الناس بابرهيم للذين اتبعوه

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به او ، همانند حضرت ابراهیم ، موحد و حنیف و تسلیم محض خداوند

ولكن كان حنيفاً مسلماً .. انّ اولى الناس ... وهذا التّبی و الذّین امنوا

8 - عظمت و جلالت مقام پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به او نزد خداوند

و هذا التّبی و الذّین امنوا

از اختصاص به ذکر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان با آنکه «للذین اتبعوه» شامل آنان نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 5

5 - توجه و لطف خاص خداوند به اهل ایمان

يا ايها الذّین امنوا ان تطيعوا

با توجه به آیات قبل که خطابِ مستقیم به اهل کتاب ندارد، ولی نسبت به اهل ایمان، خطابِ مستقیم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 12

12 - ستایش خداوند ، از مؤمنین اهل کتاب

من اهل الکتب امه . . . یؤمنون بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 10، 12، 9

9 - اعلام برتری مؤمنان بر دیگران ، برانگیزنده آدمی به ایمان واقعی

و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

خداوند برتری مسلمانان را در گرو ایمان واقعی آنان دانسته است. و چون انسانها ذاتاً خواهان برتری بر دشمنانشان هستند، برای

ص: 99

رسیدن به ایمان واقعی انگیزه پیدا می کنند.

10 - نقش توجه دادن اهل ایمان به برتریشان بر دیگران ، در تقویت روحیه آنان

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

12 - ضرورت توجه دادن مؤمنان به برتری آنان بر دیگران

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

69- مقام نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 8

8 - امامت ، مقامی برتر از نبوت *

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت فاتمهن قال إنی جاعلک للناس إماماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 8، 5، 4

4 - کافران، مدعی عدم شایستگی بشر برای احراز مقام رسالت و اختصاص آن به فرشتگان

و لو جعلنه ملکا

5 - خداوند، جز از جنس بشر، پیامبری برای آدمیان قرار نخواهد داد.

و لو جعلنه ملکا لجعلنه رجلا

8 - خداوند، فرشتگان را برای آدمیان به پیامبری برنمی گزیند.

و لو جعلنه ملکا لجعلنه رجلا

حرف «لو» در مواردی به کار می رود که شرط، امری ممتنع و غیرعملی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 5

5 - خداوند عطا کننده کتاب و منصب قضاوت و نبوت به پیامبران است.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 13

13 - امامت و پیشوایی بر امت ها ، منصبی غیر از نبوت و رسالت است .

وقال موسى لأخيه هرون اخلفنى فى قومى

جمله «اخلفنى فى قومى» می رساند که موسى(ع) رسماً هارون را به امامت و رهبری بنی اسرائیل منصوب کرد. اگر پیامبری با امامت و رهبری تفاوتی نداشت نیازی نبود که موسى(ع) هارون را - که از پیامبران بود - به امامت منصوب کند.

ص: 100

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 5

5- بشر ، شایسته دستیابی به مقام رسالت و پیامبری است .

و لا أقول إني ملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 7

7- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران است .

و ءاتني منه رحمه

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت آن دارد که در برداشت از آن به رحمت خاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 5

5- انبیای الهی ، برگزیدگی خویش را از سوی خداوند به مقام پیامبری ، نعمتی بزرگ از سوی او بر خود می دانستند .

و لکنّ الله یمنّ علی من یشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 7

7- نبوت ، مقامی انتصابی از ناحیه خداوند

و کلاًّ جعلنا نبیاً

70- مقام نبوت و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 10 - 3

3- درخواست علامت از خدا برای اطمینان فزون تر ، با مقام پیامبری سازگار است .

قال ربّ اجعل لي آية قال آيتك ألا تكلم الناس

71- مقام نوح (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 2

ص: 101

2- آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، دارای شایستگی های ویژه

انَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ اِدمَ وَنُوحًا وَّ اِبراهِیْمَ وَّ اِمرانَ عَلٰی الْعَالَمِیْنَ

قطعاً گزینش خداوند، بر اساس شایستگی بوده است؛ زیرا ترجیح بلا مرجح در مورد خداوند حکیم، محال است.

72- مقام نیکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 92 - 12، 8

8- مقام برّ، از درجات عالی کمال انسان

لن تنالوا البرّ حتی تنفقوا ممّا تحبّون

12- رسیدن به مقام برّ، در گرو پرداخت مقداری از مال خویش به امام (ع) در هر سال

لن تنالوا البرّ حتی تنفقوا ممّا تحبّون

امام صادق (ع): شنیدم از پدرم که می گفت: من مضت له سنه لم یصلنا من ماله قلّ او کثر، لم ینظر الله الیه یوم القیامه . . . اذ یقول: «لن تنالوا البرّ ...» فنحن البرّ و التقوی.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 184، ح 85؛ نورالتقلین، ج 1، ص 364، ح 238.

73- مقام همسر عمران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 36 - 14

14- تعالی روحی و معنوی مادر حضرت مریم (همسر عمران)

اذ قالت . . . ربّ . . . ائی سمّیتها مریم و ائی اعیدها

از توجه به خدا، خلوصش در نذر و نامی که برای فرزند خویش انتخاب کرد (مریم به معنی عابده)، برداشت فوق استفاده شده است.

74- مقام یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 39 - 12، 13، 14، 8

8 - منزلت متعالی یحیی و زکریا، در پیشگاه خداوند

فنادته الملائکه .. یبشرك بیحیی

نزول ملائکه بر زکریا (ع)، دلالت بر عظمت مقام او دارد. و بشارت خداوند به اعطای یحیی به وی حاکی از ارجمندی مقام یحیی است.

ص: 102

بیشرک بیحیی

با توجه به معنای لغوی کلمه «یحیی» (زنده می ماند)، با صیغه مضارع که حاکی از استمرار آن معناست.

13 - حضرت یحیی، بزرگوار و شریف و دوری گزین از زنان، به جهت پاکدامنی و عفت، و پیامبری از تبار صالحان

انّ الله يبشرك بيحیی . . . و سیداً و حصوراً و نبياً من الصالحین

«حصور» به کسی گفته می شود که از زنان دوری گزیند، یا بجهت ناتوانی جنسی و یا بجهت عفت و کنترل تمایلات جنسی. (مفردات راغب) و چون آیه در مقام ستایش از یحیی (ع) است دوری وی از زنان بجهت پاکدامنی بوده و نه ناتوانی. برداشت فوق را روایت امام باقر (ع) تأیید می کند که فرمود: «وسیداً و حصوراً» و الحصور الذی یأبی النساء . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 172، ح 45؛ مجمع البیان، ج 2، ص 742.

14 - اعتقاد به نبوت عیسی (ع)، ارزشی برای یحیی

مصدقاً بکلمه من الله

75- مقام یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 5

5 - رسیدن به یقین، مرتبه ای بلند برای انسان و قله ای برای معرفت و شناخت

و کذلک نری . . . و لیکون من الموقنین

مطرح ساختن «یقین»، به عنوان اصلیتترین هدف «ارائه ملکوت»، گویای عظمت یقین و اهل آن و همچنین نقطه نهایی در مقوله شناخت است.

76- موانع مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 8

8 - خیره شدن و دل بستگی به دنیا و زندگی مرفه دیگران ، مانع از دسترسی به مقام رضا است .

لعلک ترضی . و لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا

ممکن است این آیه در ارتباط با آخرین جمله آیه قبل باشد. مقتضای این ارتباط آن است که علاوه بر تسبیح و تنزیه پروردگار در شبانه روز - که موجب کسب رضایت خاطر است - چشم ندوختن به مال و منال دنیای دیگران نیز، دارای نقش مؤثر در وصول انسان به مقام رضا است.

ص: 103

77- مؤمنان و مقام تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 10

10 - راه یافتگان از مرحله ایمان به مقام تسلیم ، بر توکل به خدا توانمندند .

إن كنتم ءامنتم بالله فعليه توكلوا إن كنتم مسلمين

78- نعمت مقام تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 11 - 3

3 - بهره مندی از مقام قرب الهی در آخرت ، برترین نعمت

أولئك المقربون

ذکر مسأله تقرب به درگاه الهی قبل از «فی جنّات النعیم»، بیانگر برداشت یاد شده است.

79- نقش مقام قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 13

13 - حکومت و منصب قضاوت ، بستر بسیار لغزنده و رهبران و داوران در معرض مقهور شدن به دست هوای نفس

يداود إنا جعلنك خليفه في الأرض فاحكم بين الناس بالحق ولا تتبع الهوى

80- نماز در مقام ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 7,8,26,28,30

7 - زیارت کنندگان خانه خدا ، باید در مقام ابراهیم ، نماز بخوانند .

واتخذوا من مقام ابراهيم مصلى

گویا مقصود از نمازی که باید در مقام ابراهیم خوانده شود، نماز طواف است، نه سایر نمازها.

8 - مقام ابراهیم ، باید به جایگاهی برای نماز اختصاص یابد .

واتخذوا من مقام ابرهیم مصلی

«مصلی» اسم مکان از «صلاه» و به معنای جایگاه نماز است.

26 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: . . . « ان الله فضل مكة و جعل بعضها أفضل من بعض . فقال تعالى « واتخذوا

ص: 104

من مقام ابراهیم مصلی «...» ;

خداوند، مکه را فضیلت و برتری داده و بعضی از قسمتهای آن را بر قسمتهای دیگر برتری داده و فرموده است: از مقام ابراهیم جایگاهی برای نماز خود قرار دهید ...».

28 - از امام باقر (ع) روایت شده است: «... لقد وضع عبد من عباد الله قدمه علی حجر فأمرنا الله تبارک و تعالی أن نتخذها مصلی»
; ...

... بنده ای از بندگان خدا (ابراهیم (ع)) پایش را بر سنگی نهاد، پس خداوند (برای تجدید خاطره) به ما دستور داد که آن سنگ را جایگاه نماز خویش کنیم ...».

30 - «عن ابی الصباح الكنانی، قال سألت ابا عبد الله (ع) عن رجل نسی ان یصلی رکعتین عند مقام ابراهیم (ع) فی طواف الحج و العمره، فقال: ان کان فی البلد صلی رکعتین عند مقام ابراهیم (ع) فان الله عز و جل یقول: «واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی» و ان کان قد ارتحل فلا أمره ان یرجع ;

ابی الصباح کنانی از امام صادق (ع) سؤال کرد درباره کسی که دو رکعت نماز طواف حج و عمره را در مقام ابراهیم (ع) فراموش کرده است، حضرت فرمود: اگر هنوز در شهر مکه است، باید نماز را در مقام ابراهیم (ع) به جا آورد؛ زیرا خداوند عز و جل فرموده: مقام ابراهیم را برای نماز خود قرار دهید و اگر از شهر مکه کوچ کرده است من به او نمی گویم برگرد».

81- وصول به مقام تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 8

8 - رسیدن امت ها به مقام تسلیم در گرو بعثت پیامبران ; آموزش کتاب آسمانی و معارف و احکام دینی و پاک شدن از آلودگیهاست .

من ذریتنا امه مسلمه لک ... ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا ... یزکیهم

به نظر می رسد درخواست ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) برای بعثت پیامبری از میان ذریه آنها در پی درخواست تشکیل «امت مسلمه» بدین جهت باشد که: بعثت و هدفهای آن، از ضروریات بنیادی برای تشکیل «امت مسلمه» است.

82- ویژگیهای مقام تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 10 - 9

9 - مقام قرب الهی ، مقام امن و سلامت

إني لا يخاف لديّ المرسلون

ص: 105

83- مقام ابراهیم (ع)

{ مقام ابراهیم (ع) }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 23، 5، 3

3 - مقام ابراهیم در کعبه ، از آیات روشن خداوند

فیه آیات بیّنات مقام ابراهیم

5 - اهمیّت و ارزشمندی مقام ابراهیم (ع) در کعبه

فیه آیات بیّنات مقام ابراهیم

23 - مقام ابراهیم (ع) که نقش دو پای وی بر آن است و حجرالاسود و خانه اسماعیل نشانه هایی روشن در مسجدالحرام

فیه آیات بیّنات مقام ابراهیم

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از «ایات بیّنات» در آیه فوق فرمود: مقام ابراهیم حیث قام علی الحجر فأنثرت فیه قدماه و الحجرالاسود و منزل اسماعیل.

کافی، ج 4، ص 223، ح 1؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 187، ح 99.

84- اهمیت مقام ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 8، 9

8 - مقام ابراهیم ، باید به جایگاهی برای نماز اختصاص یابد .

و اتخذوا من مقام ابراهیم مصلی

«مصلی» اسم مکان از «صلاه» و به معنای جایگاه نماز است.

9 - مقام ابراهیم ، جایگاهی ارجمند و با عظمت

و اتخذوا من مقام إبراهيم مصلى

تعیین «مقام ابراهیم» به عنوان جایگاه نماز و ضرورت برپایی نماز در آن مکان، بیانگر شرافت آن است.

85- فضیلت مقام ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 27، 28

27 - از امام باقر (ع) روایت شده: «نزلت ثلاثه أحجار من الجنة . . . و مقام إبراهيم . . .»؛

سه سنگ از بهشت فرود آمده . . . و از جمله آنها مقام ابراهیم است . . .».

28 - از امام باقر (ع) روایت شده است: « . . . لقد وضع عبد من عباد الله قدمه على حجر فأمرنا الله تبارك و تعالی أن نتخذها

ص: 106

.. بنده ای از بندگان خدا (ابراهیم (ع)) پایش را بر سنگی نهاد، پس خداوند (برای تجدید خاطره) به ما دستور داد که آن سنگ را جایگاه نماز خویش کنیم ...».

86- مقام ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 65 - 1

1- موقعیت ممتاز حضرت ابراهیم (ع)، حتی در میان اهل کتاب

یا اهل الکتاب لم تحاجون فی ابرهیم

سعی هر یک از یهود و نصارا در انتساب ابراهیم به خویش، نشانه ارجمندی مقام آن حضرت نزد ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 5

5- موقعیت ممتاز حضرت ابراهیم (ع)، حتی در میان اهل کتاب

ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

هر یک از یهود و نصارا سعی داشتند ابراهیم (ع) را به خود منتسب نمایند و این، حاکی از موقعیت ممتاز آن حضرت نزد ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 97 - 6

6- جایگاه والای حضرت ابراهیم (ع) در پیشگاه خداوند

فیه آیات بینات مقام ابرهیم

ظاهراً ارجمندی مقام ابراهیم (ع) در مسجد الحرام به جهت انتساب آن مقام به ابراهیم (ع) است.

مقام اطمینان

87- {مقام اطمینان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 3

3 - رسیدن به مقام اطمینان ، رضایت از کار های خداوند و مورد پسند خدا بودن ، از نشانه های رسیدن به مقام عبودیت است .

يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ .. رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً . فادخلى فى عبدى

حرف «فاء»، برای تفریع ما بعد بر قبل است.

ص: 107

88- {مقام رضا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 24

24 - مؤمنان راستین ، در بهشت از خداوند راضی و خرسنداند .

و رضوا عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 3

3 - رسیدن به مقام اطمینان ، رضایت از کار های خداوند و مورد پسند خدا بودن ، از نشانه های رسیدن به مقام عبودیت است .

يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ .. رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً . فادخلي في عبادي

حرف «فاء»، برای تفریع ما بعد بر قبل است.

89- ارزش مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 21

21 - مقام رضا ، موقعیتی رفیع و ارزش مند و وصول به آن دشوار است .

فاصبر .. و سبِّح بحمد ربِّك ... لعلَّك ترضى

مسیوق شدن «ترضی» به حرف ترجی «لعلّ» و نیز برنامه ذکر شده در آیه برای هر شبانه روز، از موقعیت والای مقام رضا و دشواری رسیدن به آن حکایت دارد.

90- زمینه مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 24

24 - رضایت خاطر و آرامش درون ، از ثمرات تسبیح و تحمید خداوند در فرصت های مختلف شبانه روز *

و سبح بحمد ربّک . . . لعلّک ترضی

ممکن است رضایت مطرح شده در این آیه، مقابل دل گیری حضرت رسول(صلی الله علیه و آله) از سخنان کافران باشد که در صدر آیه مطرح بود. در این صورت مقصود، رضایت خاطر و آرام یافتن درون خواهد بود.

ص: 108

91- سختی مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 21

21 - مقام رضا، موقعیتی رفیع و ارزش مند و وصول به آن دشوار است.

فاصبر... و سبح بحمد ربّک... لعلّک ترضی

مسبق شدن «ترضی» به حرف ترجی «لعلّ» و نیز برنامه ذکر شده در آیه برای هر شبانه روز، از موقعیت والای مقام رضا و دشواری رسیدن به آن حکایت دارد.

92- موانع مقام رضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 8

8 - خیره شدن و دل بستگی به دنیا و زندگی مرفه دیگران، مانع از دسترسی به مقام رضا است.

لعلّک ترضی . و لاتمدّنّ عینیک إلی ما متّعنا

ممکن است این آیه در ارتباط با آخرین جمله آیه قبل باشد. مقتضای این ارتباط آن است که علاوه بر تسبیح و تنزیه پروردگار در شبانه روز - که موجب کسب رضایت خاطر است - چشم ندوختن به مال و منال دنیای دیگران نیز، دارای نقش مؤثر در وصول انسان به مقام رضا است.

مقام رضوان

93- {مقام رضوان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 3,4

3 - برخورداری از مقام رضوان (رضایت کامل خدا از انسان) از موهبت های خاص خداوند به مؤمنان مهاجر و مجاهد

هاجر و جاهد و فی سبیل اللّهِ... یبشّرهّم ربّهّم... و رضون

4 - بهره مندی از رضوان الهی (رضایت مندی خدا) ره آورد ایمان، هجرت و جهاد

الذین ءامنوا و ہاجرنا و جہدوا . . . یشرفہم ربہم برحمہ . . . و رضون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 22 - 6

ص: 109

6 - مؤمنان مهاجر و مجاهد ، علاوه بر بهره مندی از رحمت و رضوان الهی و بهشت ، از پاداشی ویژه و بزرگ در پیشگاه خداوند برخوردارند .

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. و جنت ... إن الله عنده أجر عظیم

قرار گرفتن جمله «إن الله عنده أجر عظیم» - که دارای معنای عام و کلی است - پس از ذکر پاداشهای گوناگون مؤمنان مهاجر و مجاهد ، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

94- ارزش مقام رضوان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 6

6 - برخوردارى مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان ، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت .

هاجر و جهدوا فی سبیل الله ... یشرهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمة» و «رضوان» بر «جنت» رساننده برداشت فوق است.

مقام عبودیت

95- {مقام عبودیت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 68 - 3

3 - بندگی و عبودیت ، بالاترین مرتبه کمال وجودی انسان

إلا المتّقین . یعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 6

6 - عبودیت و بنده صالح خدا بودن ، مقامی بس والا برای آدمیان

عبدین من عبادنا صلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 3

3 - رسیدن به مقام اطمینان ، رضایت از کار های خداوند و مورد پسند خدا بودن ، از نشانه های رسیدن به مقام عبودیت است .

يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ .. رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً . فادخلى فى عبدى

حرف «فاء»، برای تفریع ما بعد بر قبل است.

ص: 110

96- ارزش مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 8

8- عبودیت و بندگی انسان ، مقام و منزلتی والاست .

أسرى بعبده لیلاً

آوردن صفت «عبد» از میان سایر صفات پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند بدان جهت باشد که این صفت بسیار ارزشمند و والاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 4

4- عبودیت و بندگی خدا ، مقامی بس والا و جایگاهی مستحکم

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

به کار رفتن واژه «عبادی» به جای هر وصف دیگری و نیز تذکر سلطه نیافتن شیطان بر انسانهای واجد این صفت، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 10

10- عبودیت ، مقامی ارجمند و جایگاهی رفیع

بل عباد مکرمون

خداوند متعال در توصیف، تمجید و تکریم فرشتگان، عبودیت آنان را یادآور شده است و این مطلب می رساند که عبودیت، مقامی رفیع و ارجمند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 1 - 10

10 - عبودیت و بندگی ، مقامی بس ستوده و ارزشمند و زمینه ساز برخورداری از فیوضات الهی

اختصاص به ذکر یافتن صفت «عبد» برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند گویای دو نکته باشد: 1- صفت «عبودیت» از جایگاه و ارزش ویژه ای برخوردار است. 2- همین صفت، موجب شایستگی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) برای دریافت وحی گردیده است.

97- اهمیت مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 111

11 - انبیاء - 21 - 26 - 10

10- عبودیت ، مقامی ارجمند و جایگاهی رفیع

بل عباد مکرمون

خداوند متعال در توصیف، تمجید و تکریم فرشتگان، عبودیت آنان را یادآور شده است و این مطلب می‌رساند که عبودیت، مقامی رفیع و ارجمند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 15

15 - بندگی شایسته خدا ، مقامی بس والا برای بشر

نعم العبد إنّه أوّاب

98- زمینه مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 27 - 11

11- دستیابی به مقام عبودیت و کرامت ، در پرتو تسلیم محض در برابر خداوند است .

مکرمون . لایسبقونه بالقول و هم بامرهم یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 14

14 - رجوع بسیار و توجه همواره به خدا در زندگی ، موجب دستیابی انسان به مقام والای عبودیت الهی

نعم العبد إنّه أوّاب

99- مقام عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 1 - 8

8- بندگی برای خدا، از شریف ترین و عزیزترین مرتبه ها، برای انسان است.

أنزل علی عبده الکتب

استفاده از عنوان «عبد» برای معرفی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشان دهنده جایگاه بلند این رتبه و منزلت، در قاموس کمالات و فضیلت های انسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 112

10 - مریم - 19 - 61 - 8

8- بندگی خداوند ، مرتبتی والا و موجب ورود به بهشت

جنت عدن التي وعد الرحمن عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 19

19 - عبودیت و بندگی خدا ، شرف و مقامی والا در بینش سلیمان (ع)

و أدخلني برحمتك في عبادك الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 8

8 - بندگی شایسته خدا ، مقامی بس والا برای بشر

نعم العبد إنّه أواب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 5

5 - عبودیت خداوند ، مقامی است بس ارجمند .

أليس الله بكاف عبده

مقامات

100- آثار مقامات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 9

9- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : ما من عبد يريد أن يرتفع في الدنيا درجة فارتفع إلا وضعه الله في الآخرة درجة أكبر منها و أطول ثم قرء : « وللآخرة أكبر درجات و أكبر تفضيلاً » ;

از پیامبر (صلی الله علیه و آله) روایت شده است که فرمود: هیچ بنده ای نیست که بخواهد در دنیا درجه ای [از نظر مادی] پیشرفت کند و به آن هم دست یابد، مگر آنکه خداوند او را در آخرت درجه ای که بزرگ تر و پایدارتر از درجه دنیاست، پایین آورد؛ سپس [این آیه را] تلاوت فرمود: و للأخـره أكبر درجات و أكبر تفضیلاً».

101- آثار مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 113

6- عظمت معنوی انسان ها ، مقتضی پرداختن به سپاس و ستایش خدا در همه حال

أمرت أن أعبد... أن أكون من المسلمين . وأن أتلو القرآن ... وقل الحمد لله

آیه بالا نشان می دهد - که حتی فردی مثل پیامبر (صلی الله علیه و آله) که نزدیک ترین خلق به خدا است - هیچ گاه نباید از یاد خدا و سپاس و ستایش او غافل شود؛ یعنی، این گونه نیست که انسان ها با رسیدن به مقامات معنوی، از عبودیت، تسلیم و ستایش خدا معاف شوند.

102- آرزوی مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 15

15 - آرزوی بلند در امور معنوی (رسیدن به اوج مرتبه کمال و مقامات معنوی) ، امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و اجعلنا للمتقين إمامًا

103- ارزش مقامات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 4

4- مراتب و فضایل اخروی ، بسی برتر و بزرگتر از درجات دنیوی است .

و للأخرة أكبر درجت و أكبر تفضيلاً

104- ارزش مقامات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 4

4- مراتب و فضایل اخروی ، بسی برتر و بزرگتر از درجات دنیوی است .

و للأخرة أكبر درجت و أكبر تفضيلاً

105- ارزش مقامات صالحان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 23

ص: 114

23 - شکوه و اقتدار مادی ، رنگ باخته و غیرقابل اتکا در مقایسه با مقام صالحان ، در نزد مردان الهی

و أدخلنی برحمتک فی عبادک الصالحین

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که سلیمان(ع) با داشتن همه امکانات، باز آرزوی مقام صالحان را داشت.

106- ارزش مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 16، 13

13- مقام ارجمند حاصل آمده از نماز شب ، جایگاهی مورد ستایش و تمجید همگان

عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً

به صورت مطلق آورده شدن «مقاماً محموداً» می تواند مشعر به این باشد که: مقام محمود، جایگاهی است مورد تمجید همه خلائق.

16- «مقام محمود» جایگاهی پس ارجمند و والا در میان مقامات معنوی

عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً

با اینکه پیامبر(صلی الله علیه و آله) از مقام و منزلت بس رفیع برخوردار بود، خداوند به او می فرماید: «نماز شب بخوان تا به مقام محمود برسی» و این حکایت از مطلب فوق دارد.

107- اهمیت مقامات صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 83 - 3

3 - برخوردار از حکمت و معرفت و قرار گرفتن در زمره صالحان ، اوج کمال و سعادت انسان

ربّ هب لی حکماً وألحقنی بالصالحین

با توجه به این که حضرت ابراهیم(ع)، به عنوان بزرگ ترین آرمان های ارزشی، این دورا از درگاه خدا تمنا کرده است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

108- برتری مقامات مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مقام قرب خداوند، والاتر از مقام نیکوکاران، و مایه شایستگی انسان برای آگاهی از کردار نیکوکاران و مشاهده نامه اعمال آنان است .

ص: 115

109- تنوع مقامات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 19 - 2

2- درجات بالا در قیامت، انواع گوناگون دارد و برای صعود به آن راه های فراوانی به وجود خواهد آمد.

و فتحت السماء فکانت أوبًا

در سوره اعراف، آیه 40 آمده است: درب های آسمان به روی تکذیب گران و مستکبران گشوده نمی شود و آنان وارد بهشت نخواهند شد. بنابراین باز شدن آسمان و تعدد درهای آن در این آیه، ممکن است ناظر به نقطه مقابل آن باشد؛ یعنی برای ورود بهشتیان به بهشت، درب های گوناگون باز شده و راه های فراوانی به وجود خواهد آمد.

110- جهل به مقامات موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 3

3- عدم معرفت همراهان نزدیک موسی (ع) به مقام وی و شکست ناپذیری طرح و برنامه الهی او

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی. .. قال أصحاب موسی إنا لمدركون

تعبیر «أصحاب موسی» به جای بنی اسرائیل، می تواند تعریضی باشد به این که نه تنها بنی اسرائیل بلکه حتی یاران نزدیک موسی(ع) نیز به موفقیت آمیز بودن طرح و برنامه وی اطمینان نداشتند؛ بلکه با مشاهده فرعون، شکست موسی(ع) و گرفتاری خود را قطعی می دانستند.

111- درخواست مقامات صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 18

18 - دعای سلیمان به درگاه خدا، برای قرار گرفتن در زمره بندگان صالح

و أدخلنی برحمتک فی عبادک الصالحین

112- درخواست مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 116

16 - تمنای آدمی بر نایل شدن فرزندانش به مقامات معنوی ، تمنایی شایسته و نیکوست .

و من ذرّیتی

113- زمینه مقامات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 5

5- کسب فضایل معنوی و کوشش خود انسان ، مؤثر در برخورداری او از مواهب و نیکی ها در دنیا و مقامات عالی در آخرت

إن إبرهیم کان أُمَّه قانِتًا لله . . . وإنه فی الآخره لمن الصالحین

114- زمینه مقامات صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 20

20 - قرار گرفتن در زمره صالحان ، منوط به عمل نیک و رحمت ویژه الهی

و أن أعمل صلحًا ترضه وأدخلنی برحمتک فی عبادک الصالحین

115- زمینه مقامات مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 38 - 5

5 - عظمت فرزند ، مایه رفعت مقام مادر است .

إذ أوحینا إلی أُمّک

محتوای آنچه به مادر موسی(ع) گفته شد، نشان می دهد که هدف اصلی، حفاظت موسی(ع) بوده، گرچه اثر طبیعی آن، آرامش یافتن مادر موسی(ع) نیز بوده است. بنابراین دست یابی مادر موسی به وحی الهی، برخاسته از عظمت موسی(ع) است.

116- زمینه مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 11،12،15

11- کارسازی تهجد و شب زنده داری جهت نیل به مقام محمود ، بسته به اراده خداوند است .

ص: 117

عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

12- امید به دستیابی به مقامات رفیع معنوی ، آن گاه امکان پذیر است که رفتار و عملی مناسب خود را از پیش داشته باشد .

و من الیل فتهجد به .. عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در مسیر کسب کمالات معنوی برتر ، نیازمند انجام اعمالی مناسب با آن بود .

فتهجد به نافله لک عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 51 - 7

7- خلوص ، زمینه ساز دستیابی به رتبه های معنوی است .

إِنَّهٗ كَانَ مَخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 56 - 6

6- نقش ویژه صداقت پیشگی در راه یابی به مقام های معنوی و الهی

إِنَّهٗ كَانَ صَدِيقًا نَّبِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 18

18 - تأثیر مثبت و سازنده دعا و آرزو کردن در نیل به مقامات والا و رشد و کمال معنوی

وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 18

18 - نقش ممتاز صبر و شکیبایی ، در سعادت و بهره مندی انسان از پاداش های الهی و مقامات معنوی

إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

117- شرایط تحصیل مقامات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 75 - 3، 2

2 - حفظ ایمان تا زمان حضور در نزد پروردگار (قیامت) شرط برخورداری از درجات عالی در آخرت

و من یأته مؤمن ا

3 - کثرت عمل صالح، شرط حتمی در کنار ایمان، جهت برخورداری از درجات عالی آخرت است.

و من یأته .. مؤمن اقد عمل الصلحت

ص: 118

118- شرایط مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 12

12- اعطای حکمت و مقام معنوی و اجتماعی از سوی خداوند به انسان ، به سنی خاص مشروط نیست .

و ءاتینه الحکم صبیًا

119- عزیز مصر و مقامات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 5

5- عزیز مصر در پی خرید یوسف (ع) ، به شخصیت والا و منزلت بلند او اطمینان پیدا کرد .

لامرأته أكرمی مثویه عسی أن ینفعا

120- عقیده به مقامات ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 50 - 10

10- مشرکان برای ملائکه ، مقامات و رتبه عالی معتقد بودند .

و الملائکه و هم لایستکبرون . یخافون ربهم

احتمال دارد اختصاص به ذکر ملائکه از میان موجودات، برای بیان انقیاد آنان در برابر خداوند به خاطر عقیده مشرکان به مقامات عالیه ملائکه باشد و خداوند با تأکید بر منقاد بودن آنان، مشرکان را به کسب چنین روحیه ای دعوت می کند.

121- عوامل مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 96 - 10، 9

9- صبر و مقاومت ، دارای نقش اساسی در سعادت انسان و نیل به مقام والا در پیشگاه الهی

و لنجزينّ الذين صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا يعملون

ذکر صفت صبر و مقاومت به صورت اختصاصی از میان دیگر اوصاف خوب و ارزشمند مؤمنان، جهت پاداش و نیل به مقام معنوی، گویای برداشت فوق است.

ص: 119

10- عمل مستمر خود انسان، منشأ برخورداری وی از فضل الهی و نیل به مقام معنوی و سعادت اخروی

و لنجزینّ الذین صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 97 - 4

4- ایمان و عمل صالح، دو عامل برای دستیابی انسان به کمال و حیات برتر

من عمل صلحًا .. و هو مؤمن فلنحییته حیوه طیبه

مراد از جمله «نحییته حیاه طیبه» حیات معنوی است؛ چه اینکه روشن است کسانی که عمل صالح انجام می دهند، دارای حیات مادی اند و مراد از حیات معنوی، کمال وجودی و رشد و تعالی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 13، 8

8- تهجد و شب زنده داری، عاملی برای دستیابی انسان به مقامی ارجمند و پسندیده

فتهجد به نافلة لك عسی أن یبعثك ربك مقامًا محمودًا

13- مقام ارجمند حاصل آمده از نماز شب، جایگاهی مورد ستایش و تمجید همگان

عسی أن یبعثك ربك مقامًا محمودًا

به صورت مطلق آورده شدن «مقاماً محموداً» می تواند مشعر به این باشد که: مقام محمود، جایگاهی است مورد تمجید همه خلائق.

122- عوامل مؤثر در مقامات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 6

6- تلاش انسان در تفاوت درجات و مزایای اخروی او، نقشی تعیین کننده دارد.

من كان یرید العاجله .. و من اراد الآخره و سعی لها ... فضّلنا بعضهم علی بعض و ل

از اینکه خداوند در آیات پیش فرمود: «آخرت طلبان، در صورت تلاش متناسب با آخرت طلبی شان، جزا داده می شوند» و در این آیه می

فرماید: «آخرت، دارای درجاتی بس فراتر و عظیم تر از دنیا است» به دست می آید که برای نیل به مدارج برتر آخرت، تلاشی متناسب با آن لازم است.

123- فقرا و مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 16

ص: 120

16- ناشایست شمردن تهی دستان ، برای کسب خیر و مقام های معنوی ، گناه و پنداری است به دور از واقعیت .

لا أقول للذين تزدرى أعينكم . . . إني إذا لمن الظلمين

124- مراتب مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 6

6 - مقامات معنوی، درجات و مراتب گوناگونی دارد.

نرفع درجات من نشاء

گزینش صیغه جمع «درجات» به جای «درجه» می تواند اشاره به تعدد درجات و مراتب گوناگون آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 22, 23

22- مقامات معنوی ، دارای درجات و مراحل گوناگون است .

نرفع درجات من نشاء

برداشت فوق از جمع بودن کلمه «درجات» استفاده شده است.

23- تفاوت رتبه و منزلت انسان ها در پیشگاه خداوند

نرفع درجات من نشاء

125- مراتب مقامات مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 10

10- « عن أبوعمر والزيبري عن أبي عبد الله (ع) قال : قلت له : إن للإيمان درجات و منازل ، . . . ؟ قال : نعم ، قلت له : صفه لي . . . قال . . . : ثم ذكر ما فضل الله عزّوجلّ به أوليائه بعضهم على بعض فقال عزّوجلّ : . . . « انظر كيف فضّنا بعضهم على بعض و للأخره أكبر درجات و أكبر تفضيلاً » . . . فهذا ذكر درجات الإيمان و منزله عند الله عزّوجلّ ؛

ابوعمر و زيبري گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: [آیا] برای ایمان درجات و منازلی است . . . ؟ حضرت فرمود: بله، به حضرت گفتم:

برایم توصیف کن ...، فرمود: ... سپس [قرآن] آن چیزی که به وسیله آن خداوند بعضی از اولیایش را بر برخی دیگر برتری داده، یادآور شده و فرموده: ... «انظر کیف فضّلنا بعضهم علی بعض و للأخیره أكبر درجات و أكبر تفضیلاً» ... پس این است از موارد ذکر درجات و منازل ایمان در نزد خداوند عزّوجلّ».

ص: 121

126- مقامات آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 33 - 4

4- آدم (ع) ، خلیفه خداوند ، واسطه ای برای رسیدن فیض الهی به فرشتگان

یأدم أنبئهم بأسمائهم فلما أنبأهم بأسمائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 1,5

1 - خداوند پس از تعلیم حقایق هستی به آدم (ع) و اثبات لیاقت وی برای خلافت ، از فرشتگان خواست تا بر او سجده کنند .

و علم آدم الأسماء كلها . . . و إذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم

5- آدم (ع) ، دارای منزلت و مقامی فراتر از فرشتگان

و إذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم

از آن جایی که فرشتگان مأمور به سجده بر آدم(ع) شدند، فضیلت و برتری او معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 11 - 4,7,8

4 - خداوند پس از خلقت آدم(ع)، از فرشتگان خواست تا بر او سجده کنند.

ثم قلنا للملائكة اسجدوا لآدم

7 - همه فرشتگان پس از فرمان خدا، بر آدم(ع) سجده کردند.

قلنا للملائكة اسجدوا لآدم فسجدوا

8 - آدم(ع) انسانی ارجمند و برتر از فرشتگان

ثم قلنا للملائكة اسجدوا لآدم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ابلیس، از اطاعت فرمان خداوند در مورد سجده در برابر آدم، رو برتافت .

فسجدوا إلا إلیس أبی

127- مقامات ابرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 28 - 2

2 - مقربان درگاه خداوند، دارای مقامی برتر از نیکوکاران اند .

إنّ الأبرار .. عیناً یشرب بها المقربون

ص: 122

128- مقامات ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 5,6,7,9

5 - خداوند ، ابراهیم (ع) را به مقام والای امامت رسانید .

قال إني جاعلك للناس إماماً

6 - موفقیت ابراهیم (ع) در آزمون های الهی ، موجب شایستگی او برای مقام امامت شد .

فاتمهن قال إني جاعلك للناس إماماً

7 - رسیدن ابراهیم (ع) به مقام امامت ، پس از احراز مقام نبوت بوده است .

قال إني جاعلك للناس إماماً

«من ذریتی» دلالت می کند که: ابراهیم(ع) آن هنگام که به مقام امامت رسید، دارای فرزند بوده است و قطعاً ابراهیم(ع) پیش از آن که دارای فرزند شود، به مقام نبوت رسیده بود. بنابراین، نبوت او پیش از امامتش بوده است.

9 - ابراهیم (ع) ، پیشوا و امامی برای همه انسانها

قال إني جاعلك للناس إماماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 10,28

10 - حضرت ابراهیم (ع) ، در پیشگاه خداوند دارای منزلتی والاست .

واتخذوا من مقام إبرهیم مصلی

28 - از امام باقر (ع) روایت شده است : « . . . لقد وضع عبد من عباد الله قدمه علی حجر فأمرنا الله تبارک و تعالی أن نتخذها مصلی . . . »

.. بنده ای از بندگان خدا (ابراهیم (ع)) پایش را بر سنگی نهاد، پس خداوند (برای تجدید خاطره) به ما دستور داد که آن سنگ را جایگاه نماز خویش کنیم ... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ابراهیم (ع) از برگزیدگان خدا در دنیا و از صالحان و شایستگان سرای آخرت

و لقد اصطفينه في الدنيا وانه في الآخره لمن الصالحين

9 - ابراهیم (ع) از بندگان خالص خداوند

و لقد اصطفينه في الدنيا

«اصطفاء» به معنای گزینش کردن صفوه (خالص و نیکوی) هر چیزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 123

9- تسلیم بودن ابراهیم (ع) در برابر خدا، دلیل گزینش وی و شایستگی او برای ملحق شدن به صالحان سرای آخرت

لمن الصالحین. إذ قال له ربه أسلم قال أسلمت

«إذ» در جمله «إذ قال...» حرف تعلیل است، بیانگر علت گزینش ابراهیم و شایستگی او برای وارد شدن به جرگه صالحان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 14، 13، 8

8 - ابراهیم (ع)، دارای مقامی بس والا در پیشگاه خداوند

و اتخذ الله إبرهیم خلیلاً

13 - سجده های بسیار ابراهیم (ع)، موجب برگزیده شدن وی، از سوی خداوند، به عنوان خلیل

و اتخذ الله إبرهیم خلیلاً

امام صادق (ع) در مورد علت برگزیده شدن حضرت ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لکثره سجدوده علی الارض.

علل الشرایع، ص 34، ح 1، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 554، ح 584.

14 - رد نکردن درخواست نیازمندان و نیاز نبردن به درگاه غیر خدا، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) از سوی خداوند به عنوان خلیل

و اتخذ الله إبرهیم خلیلاً

امام صادق (ع) درباره علت برگزیده شدن حضرت ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند فرمود: لانه لم یرد احداً و لم یسال احداً قط غیر الله عز و جل.

عیون اخبار الرضا، ج 2، ص 76، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 554، ح 583.

15 - اطعام مردم و نماز شب، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) به عنوان خلیل، از سوی خداوند

و اتخذ الله إبرهیم خلیلاً

رسول خدا(صلی الله علیه و آله): ما اتخذ الله ابراهيم خلیلا الا لاطعامه الطعام و صلوته باللیل و الناس نیام.

علل الشرایع، ص 35، ح 4، ب 32؛ نورالثقلین، ج 1، ص 555، ح 586.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 4

4 - ورود ابراهیم(ع) در زمره اهل یقین، برجسته ترین هدف نمایاندن ملکوت (سلطنت و مالکیت خداوند) آسمانها و زمین به او بوده است.

و كذلك نرى ابراهيم ملكوت السموت و الأرض و ليكون من الموقنين

جمله «و ليكون . . .» عطف بر محذوف است. يعنى ارائه ملكوت به ابراهيم(ع) برای مقاصدى بوده و از آن جمله اينكه وى از اهل يقين باشد. بيان اين هدف از میان اهداف ديگر، نشانه برجسته بودن و اهميت آن است.

ص: 124

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 3

3 - ابراهیم (ع) دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند است.

و تلک حجتنا ءاتینها ابرهیم علی قومه نرفع درجت من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2 - ابراهیم، اسحاق (ع) و یعقوب (ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون (ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئک» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 7

7 - ابراهیم (ع) و خانواده او، دارای منزلت و مقامی والا در پیشگاه خداوند

رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 121 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) برگزیده خدا بود .

إن إبرهیم . . . اجته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 41 - 5

5- حضرت ابراهیم (ع) از صدیقان و از پیامبران الهی بود .

واذکر فی الکتب إبرهیم إنه کان صدیقاً نبیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 10، 1، 2

ص: 125

1- حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، برخوردار از منصب پیشوایی و رهبری در جامعه

و جعلنهم أئمة

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، به انتخاب و انتصاب خداوند بود.

و جعلنهم أئمة

10- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی که از سوی خداوند به آنان وحی می شد.

و أوحینا إلیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 9

9 - حضرت ابراهیم (ع)، در دنیا و آخرت مورد عنایت و توجه خاص خداوند بود.

و وهبنا له إسحق... و آتیناه أجره فی الدنيا و إنه فی الآخرة لمن الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 5

5 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) چهره های شاخص انبیای الهی اند.

و إذا أخذنا من النبیین میثقهم و منک و من نوح و إبرهیم و موسی و عیسی ابن مریم

ذکر نام این انبیا پس از آوردن واژه «النبیین» ذکر خاص پس از عام بوده و می تواند نشانه برتری آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 109 - 2

2 - حضرت ابراهیم (ع)، دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سلم علی إبرهیم

برداشت یاد شده از سلام همراه با تکریم خدا به ابراهیم (ع) به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حضرت ابراهیم (ع)، از بندگان مؤمن خدا

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

2 - حضرت ابراهیم (ع)، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا

برجسته و مقرب بودن ابراهیم(ع) از اضافه «عباد» به ضمیر جلاله «نا» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 3

3 - ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، از بندگان حقیقی و بلندمرتبه خداوند

ص: 126

عبدنا ابراهيم و اسحق و يعقوب

تصريح به عبد بودن ابراهيم، اسحاق و يعقوب (ع) - با آن كه همه انسان ها عبد هستند - و نیز اضافه آن به ضمير جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 2، 1

1 - ابراهيم ، اسحاق و يعقوب (عليهم السلام) ، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إناهم عندنا لمن المصطفين

«مصطفی» (مفرد «مصطفين») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

2 - عظمت مقام و قرب ابراهيم ، اسحاق و يعقوب (عليهم السلام) در پیشگاه خداوند

و إناهم عندنا لمن المصطفين

برگزیدگی ابراهيم (ع) و .. از سوی خداوند با آمدن قید «عندنا» (پیشگاه ما)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 4

4 - نوح ، ابراهيم ، موسى ، عيسى (ع) و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لكم من الدين ما وصّی به نوحًا . . . و موسى و عيسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 1

1 - نوح و ابراهيم (ع) ، از رسولان الهی

و لقد أرسلنا نوحًا و ابراهيم

129 - مقامات ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ابلیس پیش از تمرد از فرمان خدا، همپایه فرشتگان بود و در منزلت ایشان بسر می برد .

و إذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم فسجدوا إلا إبليس

از اینکه فرمان و خطاب خداوند به فرشتگان (قلنا للملائكة اسجدوا) شامل ابلیس نیز بود، معلوم است که: او در منزلت و مقام فرشتگان بسر می برد به گونه ای که از زمره ایشان محسوب می شد و یا واقعاً خودش نیز فرشته بود. برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 127

11 - ابلیس پیش از تمرد فرمان خدا، همپایه فرشتگان بود و در منزلت آنان بود.

قلنا للملائکه اسجدوا لأدم فسجدوا إلا إبليس

از اینکه فرمان و خطاب خداوند به ملائکه (قلنا للملائکه اسجدوا) شامل ابلیس نیز می شده، معلوم می شود او همپایه فرشتگان بوده به گونه ای که از زمره آنان محسوب می شده است.

130- مقامات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 9

9- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : ما من عبد يريد أن يرتفع في الدنيا درجة فارتفع إلا وضعه الله في الآخرة درجة أكبر منها و أطول ثم قرء : « و للآخرة أكبر درجات و أكبر تفضيلاً » ;

از پیامبر (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: هیچ بنده ای نیست که بخواهد در دنیا درجه ای [از نظر مادی] پیشرفت کند و به آن هم دست یابد، مگر آنکه خداوند او را در آخرت درجه ای که بزرگ تر و پایدارتر از درجه دنیاست، پایین آورد؛ سپس [این آیه را] تلاوت فرمود: و للآخرة أكبر درجات و أكبر تفضيلاً».

131- مقامات اخروی آخرت طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 8

8- آخرت طلبان مؤمن ، دارای مقامی بس ارجمند و برخوردار از درجات و مراتب بلند در روز رستاخیز

و من أراد الآخرة و سعى لها سعيها و هو مؤمن . . . و للآخرة أكبر درجات و أكبر تفضيل

132- مقامات اخروی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 3

3- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا ، حق گرایی ، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع) ، در برخوردارى او از نیکی ها و نعمت های الهی در دنیا و منزلت والا در آخرت

إن إبراهيم كان أمّهُ قانتاً لله . . . وءاتينه في الدنيا حسنه وإنه في الآخرة لمن

ص: 128

133- مقامات اخروی اصحاب الیمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 27 - 4

4- اصحاب الیمین ، دارای مقام و موقعیتی بس والا و خیره کننده در جهان آخرت

و أصحاب الیمین ما أصحاب الیمین

استفهام تعجبی در «ما أصحاب الیمین»، حاکی از آن است که این گروه از مردم در قیامت در درجه ای از سعادت قرار می گیرند که قالب های لفظی گنجایش بیان حقیقت آن را ندارد و هر بیننده ای را به شگفتی وا می دارد.

134- مقامات اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 - بندگان خالص خدا ، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد .

و یلقون فیها تحیه و سلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 1

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن ، پاداش بندگان خالص خدا

و عباد الرحمن ... أولئك یجزون الغرفه ... خلدین فیها حسنت مستقرًا و مقامًا

«مستقرًا» تمیز برای ضمیر در «حسنت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

135- مقامات اخروی بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 24 - 1

1 - اهل بهشت در روز قیامت ، دارای برترین جایگاه و نیکوترین بستر برای استراحت

أصحاب الجنة يومئذ خير مستقراً وأحسن مقيلاً

«مقیلاً» اسم مکان از ماده «قیلوله» است و «قیلوله» به معنای استراحت میان روز می باشد و مقصود از آن در آیه شریفه، مطلق آسایشگاه و محل استراحت؛ یعنی، بهشت است.

ص: 129

136- مقامات اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 1

1 - مقام و منزلت والای سابقون (پیشتازان) در آخرت، غیرقابل توصیف است.

و السابقون السابقون

«السابقون» دوم، می تواند تأکید برای «السابقون» اول باشد و نیز می تواند خبر برای آن باشد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است؛ زیرا با توجه به این که آیه شریفه در مقام شناساندن مقام و جایگاه سابقون است، معرفی آنان با همان عنوان «السابقون» بیانگر این است که مقام و منزلت سابقون، چنان عظیم است که در قالب هیچ لفظی نمی گنجد و تنها چیزی که درباره آنها می توان گفت، این است که بگوییم سابقون همان «سابقون» اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 11 - 1

1 - سابقون (پیشتازان)، برخوردار از مقام قرب الهی در آخرت

و السابقون السابقون . أولئك المقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 24 - 2

2 - برخورداری پیشتازان (سابقون)، از مقام قرب الهی در جهان آخرت و دستیابی آنان به بهشت سرشار از نعمت، پاداش الهی به آنان در قبال اعمال صالح شان

و السابقون السابقون . أولئك المقربون . فی جنّات النعیم ... جزاء بما كانوا یعم

137- مقامات اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 4

4- مرتبه و جایگاه صالحان در آخرت، مرتبه ای ویژه و متعالی

وإنه في الآخرة لمن الصالحين

از اینکه خداوند در مقام امتنان بر حضرت ابراهیم(ع)، ایشان را از زمره صالحان برشمرده است، نشان می دهد که مقام و منزلت صالحان بس بلند و عالی است و افرادی چون ابراهیم(ع) شایسته چنین مقامی اند (وإنه في الآخرة لمن الصالحين).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 75 - 1

1 - مؤمنان دارای عمل صالح ، از درجات و مراتب بلندی در آخرت برخوردارند .

و من يأتيه مؤمن ا... لهم الدرجت العلى

ص: 130

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 76 - 5

5 - خلود در بهشت عدن ، تبلور درجات عالی مؤمنان دارای عمل صالح در آخرت

لهم الدرجت العلی . جنت عدن ... خلدین

«جنت عدن» بدل برای «الدرجات العلی» است؛ یعنی، آن درجات بلند، همان باغ های بهشت عدن است.

138- مقامات اخروی علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 11 - 10

10 - خداوند ، درجات اخروی مؤمنان ، به خصوص اهل علم را ، که در مجالس - در صورت ازدحام جمعیت - از جای خود برمی خیزند و آن را در اختیار دیگران قرار می دهند ، بالا خواهد برد .

فانشزوا یرفع الله الذین ءامنوا منکم و الذین اوتوا العلم درجات

139- مقامات اخروی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 15

15- متقین در آخرت ، جایگاهی بس خوب دارند .

و لنعم دار المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 24 - 2

2- متقین ، برخوردار از برترین جایگاه و نیکوترین آسایشگاه در بهشت

أم جنته الخلد التي وعد المتقون . . . أصحاب الجنة يومئذ خیر مستقراً أحسن مقيلاً

آیه شریفه جایگاه اهل بهشت و برخورداری های آنان را، در برابر مجرمان مشخص کرده است؛ اما این که بهشتیان چه کسانی اند، در این آیه از آنان یاد نشده است؛ ولی در آیه 15 اهل بهشت به «متقین» توصیف شده است. ارتباط میان این دو دسته از آیات، می تواند گویای

برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 90 - 3

3 - ظهور ارزش تقوا و مقام متقین در رستاخیز

ص: 131

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 7

7- تقوا، دارای مراتب مختلف و تقوایبشگان برخوردار از جایگاه های گوناگون در بهشت

و سيق... إلى الجنة زمراً حتى إذا جاءوها وفتحت أبوابها

تقسیم شدن تقوایبشگان به چند دسته و گروه (زمراً) و نیز ورود آنان از درب های گوناگون بهشت، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 55 - 2

2- متقین در بهشت، برخوردار از مقامات معنوی، علاوه بر نعمت های مادی

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهْرٍ. فِي مَقْعَدِ صَدَقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که عبارت «فی مقعد صدق..» نعمتی متفاوت و حقیقتی ممتاز از نعمت باغ ها و نهرها باشد و به تعبیر دیگر، نظر به ارزش های معنوی داشته باشد.

140- مقامات اخروی محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 58 - 8

8- محسنان، دارای مقام و جایگاهی حسرت برانگیز در قیامت

لَوْ أَنَّ لِي كَرْهٌ فَأَكُونُ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

141- مقامات اخروی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 19، 20، 17

17- تجلی مقام ستایش انگیز پیامبر (صلی الله علیه و آله) در رستاخیز *

برداشت فوق بدان احتمال است که واژه «یبعثک» اشاره به بعث در قیامت و رستاخیز داشته باشد و «مقاماً» مصدر میمی و مفعول مطلق برای «أن یبعثک» باشد که در این صورت ترکیب آیه چنین می شود: «عسی أن یبعثک ربک بعثاً محموداً؛ خداوند تو را به شکل پسندیده ای در قیامت مبعوث می سازد».

19- « عن أحدهما قال : فی قوله : « عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً » قال : هی الشفاعة ;

از امام باقر(ع) یا امام صادق(ع) درباره سخن خدا «عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً» روایت شده است که فرمود: مراد از مقام محمود شفاعت است».

20- « قال علی بن ابی طالب (ع) : . . . ثم یجتمعون فی موطن آخر یكون فیہ مقام محمد (صلی الله علیه و آله) و هو المقام المحمود فیثنی علی الله تبارک و تعالی بما لم یثن علیه أحد قبله ثم یثنی علی الملائکه کلهم . . . ثم یثنی علی الرسل . . . ثم یثنی علی کل مؤمن و مؤمنه . . . فذلک قوله : « عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً . . . و هذا کلّه قبل الحساب . . . » ;

حضرت علی بن ابی طالب فرمود: .. سپس خداوند [در قیامت] مردم را در موضعی جمع می کند که مقام محمد (صلی الله علیه و آله) در آن جاست و آن مقام محمود است. پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) ثنای خدای - تبارک و تعالی - می گوید، به گونه ای که احدی قبل از او چنین ثنایی نگفته است؛ سپس به [ترتیب] بر تمامی فرشتگان ... و رسولان ... و تمامی مردان و زنان مؤمن درود می فرستد ... و این همان سخن خداست که: «عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً...» و تمام این امور پیش از حسابرسی است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 6,7

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای جایگاهی بس رفیع و بلند در جهان آخرت

إنّ الذی فرض علیک القرآن لرادک إلی معاد

برخی از مفسران آیه بالا را ادامه آیات پیشین - که مربوط به جهان آخرت است - دانسته و «معاد» را به جایگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آن جهان تفسیر کرده اند. بر این اساس نکره آمدن «معاد» حکایت از رفعت و بلندی عظیم آن جایگاه دارد.

7 - جایگاه رفیع پیامبر (صلی الله علیه و آله) در سرای آخرت ، پاداش رسالت او از جانب خداوند

إنّ الذی فرض علیک القرآن لرادک إلی معاد

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «معاد» جایگاه اخروی پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد. بنابراین مفاد آیه چنین می شود: آن کسی که این بار سنگین رسالت را بر دوش تو نهاد، قطعاً پاداشی به تو در قبال آن خواهد داد که در وصف نگنجد.

142- مقامات اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 4

4- مؤمنان راستین ، با فضیلت و مقرب الهی ، در قیامت در مکانی به دور از آتش دوزخ قرار خواهند گرفت .

إنّ الذین سبقت لهم منّا الحسنی أولئک عنها مبعدون

143- مقامات اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 20

20 - وعده خداوند به بهره مند ساختن مؤمنان راستین ، از رحمت خاص خویش در قیامت

ص: 133

و المؤمنون و المؤمنات .. أولئك سيرحمهم الله

تعبیر «سیرحمهم» که اختصاص به آینده دارد به جای «یرحم» می تواند اشاره به قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 8

8- آخرت طلبان مؤمن ، دارای مقامی بس ارجمند و برخوردار از درجات و مراتب بلند در روز رستاخیز

و من أراد الآخره و سعی لها سعیها و هو مؤمن .. و للآخره أكبر درجت و أكبر تفضیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 75 - 1

1 - مؤمنان دارای عمل صالح ، از درجات و مراتب بلندی در آخرت برخوردارند .

و من یأته مؤمن ا .. لهم الدرجت العلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 76 - 5

5- خلود در بهشت عدن ، تبلور درجات عالی مؤمنان دارای عمل صالح در آخرت

لهم الدرجت العلی . جنت عدن ... خلدین

«جنت عدن» بدل برای «الدرجات العلی» است؛ یعنی، آن درجات بلند، همان باغ های بهشت عدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 4

4- مؤمنان راستین ، با فضیلت و مقرب الهی ، در قیامت در مکانی به دور از آتش دوزخ قرار خواهند گرفت .

إنّ الذین سبقت لهم منّا الحسنی أولئک عنها مبعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 103 - 4

4- بهشتیان و مؤمنان راستین ، برخوردار از مقام و منزلتی والا در روز رستاخیز

و تتلقَّیهم الملائکه

استقبال فرشتگان از مؤمنان و بهشتیان، حاکی از منزلت و مقام والای آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 9

9 - پیوستن مؤمنان ، به درجه عالی پدران بهشتی خود ، تفضل الهی و نه مایه کم شدن از مقام پدر آنان و کاسته شدن از عمل آنان

أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ و ما أَلْتَنَّهُم من عملهم من شیء

ص: 134

جمله «ما ألتناهم..» معادل «ما نقصناهم» است و ضمیرهای «هم» به «الذین آمنوا» بازمی‌گردد. مقصود این است که خداوند، در ملحق کردن ذریه بهشتیان به آنان، از منزلت و درجه پدران چیزی نمی‌کاهد؛ بلکه بر درجه ذریه می‌افزاید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 11 - 10

10 - خداوند، درجات اخروی مؤمنان، به خصوص اهل علم را، که در مجالس - در صورت ازدحام جمعیت - از جای خود برمی‌خیزند و آن را در اختیار دیگران قرار می‌دهند، بالا خواهد برد.

فانشروا یرفع الله الذین ءامنوا منکم و الذین أوتوا العلم درجات

144- مقامات اخروی مؤمنان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 18

18- عقیده مندان به نزول قرآن از جانب خداوند و خیر بودن آن، دارای جایگاهی خوب در عالم آخرت

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرًا .. و لنعم دار المتّقین

145- مقامات اخروی مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 1

1- خداوند، به مسلمانهایی که مورد ستم واقع شده و به خاطر او هجرت کردند، جایگاه و مکانی شایسته در دنیا و پاداشی بس بزرگ تر در آخرت عطا می‌کند.

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا لنبوّئتهم فی الدنیا حسنه و لأجر الآخره أ

«فی» در «فی الله» به معنای «لام» و برای تعلیل است. بنابراین معنای عبارت «هجرت برای کسب رضای خداوند» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 59 - 2

2 - مؤمنان مهاجر، برخوردار از جایگاهی مطلوب و دلپذیر در جهان آخرت

والذين هاجروا... ليدخلنهم مدخلاً يرضونه

ص: 135

146- مقامات اخروی نیاکان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 9

9- پیوستن مؤمنان، به درجه عالی پدران بهشتی خود، تفضل الهی و نه مایه کم شدن از مقام پدر آنان و کاسته شدن از عمل آنان

أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلْتَنَّهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

جمله «ما ألتناهم..» معادل «ما نقصناهم» است و ضمیرهای «هم» به «الذین آمنوا» بازمی گردد. مقصود این است که خداوند، در ملحق کردن ذریه بهشتیان به آنان، از منزلت و درجه پدران چیزی نمی کاهد؛ بلکه بر درجه ذریه می افزاید.

147- مقامات ادريس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 56 - 3

3- حضرت ادريس (ع)، از صدیقان و دارای مقام نبوت بود.

إِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 57 - 1,4

1- خداوند، ادريس (ع) را به مقام ارجمند و والایی ترقی داد.

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا

4- خداوند، ادريس (ع) را به جایگاهی بلند بالا برد.*

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا

محتمل است مقصود از «مکان»، مکانی مادی باشد که در این صورت، مقصود عروج او به آسمان، همانند حضرت عیسی (ع) است.

148- مقامات اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ابراهیم، اسحاق(ع) و یعقوب(ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

2- نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 5

5- اسحاق و یعقوب (ع)، فرزندان ابراهیم و از پیامبران الهی بودند .

وهبنا له إسحق و یعقوب و کلاً جعلنا نبیاً

اسحاق(ع)، فرزند ابراهیم(ع) بود، ولی یعقوب(ع) به دلیل آیه بیست و هفتم سوره هود (و من وراء إسحاق یعقوب) فرزند اسحاق و نوه ابراهیم(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 10، 2، 1

1- حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، برخوردار از منصب پیشوایی و رهبری در جامعه

و جعلنهم أئمه

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، به انتخاب و انتصاب خداوند بود .

و جعلنهم أئمه

10- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی که از سوی خداوند به آنان وحی می شد .

و أوحینا إلیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 2

2- اسحاق (ع) (فرزند ابراهیم (ع)) ، از پیامبران الهی

و بشرنه یاسحق نبیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 3

3- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از بندگان حقیقی و بلندمرتبه خداوند

عبدنا ابرهیم و اسحق و یعقوب

تصریح به عبد بودن ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) - با آن که همه انسان ها عبد هستند - و نیز اضافه آن به ضمیر جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 137

1 - ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إتهم عندنا لمن المصطفین

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

2 - عظمت مقام و قرب ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) در پیشگاه خداوند

و إتهم عندنا لمن المصطفین

برگزیدگی ابراهیم (ع) و .. از سوی خداوند با آمدن قید «عندنا» (پیشگاه ما)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

149- مقامات اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط (ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 107 - 2

2 - فرزند ابراهیم (ع) (اسماعیل)، برخوردار از عظمت و مقام والا در پیشگاه خداوند

و فدینه بذبح عظیم

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که عظمت فدیة در قبال هر چیزی، حکایت از عظمت آن چیز دارد.

150- مقامات اصحاب اعراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 2، 4

2 - مردانی بلند مرتبه (أصحاب اعراف) ، بر بلندای حجاب حایل بین دوزخیان و بهشتیان حضور خواهند داشت .

و بینهما حجاب و علی الاعراف رجال

«عرف» به قسمتهای بالا و روین هر چیز بلند و مرتفع گفته می شود و جمع آن «اعراف» است. (لسان العرب). ال در «الاعراف» جانشین مضاف إليه است، یعنی: و علی اعراف الحجاب رجال.

4 - اعرافیان ، مؤمنانی با منزلتی بزرگ در پیشگاه خداوند و دارای مرتبه ای برتر از دیگر مؤمنان

و علی الاعراف رجال يعرفون كلاً بسیمهم و نادوا اصحاب الجنة أن سلم علیکم

از اینکه اصحاب اعراف در مکانی قرار دارند که مشرف به همگان هستند و هر شخص و یا طایفه ای را با علامتهای آنان می شناسند

ص: 138

و در صحنه قیامت با بهشتیان سخن می گویند و امنیت کامل را به آنان بشارت می دهند و فرمان دخول به بهشت را به آنان اعلام می دارند، می توان فهمید که آنان نسبت به دیگر مؤمنان، از مقامی برتر برخوردار هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 9

9 - اصحاب اعراف دارای مرتبه ای والا در پیشگاه خداوند و از کارگزاران صحنه قیامت هستند .

قالوا .. ادخلوا الجنة لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون

151- مقامات الیاس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 123 - 1

1 - الیاس (ع) ، از رسولان الهی

وإنّ الیاس لمن المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 130 - 2

2 - الیاس (ع) ، دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

سلم علی ال یاسین

از سلام همراه با تکریم خدا به الیاس پیامبر، می تواند برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 132 - 1,2

1 - الیاس (ع)، از بندگان مؤمن خدا

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

2 - الیاس (ع)، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا

ص: 139

152- مقامات الیسع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط (ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

153- مقامات امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 12

12 - عن أبي جعفر (ع) في قول الله تعالى: «الذين امنوا ولم يلبسوا ايمانهم بظلم ...»: «... هذه الآية نزلت في امير المؤمنين علي بن ابي طالب (ع) لأنه لم يشرك بالله طرفه عين قط ولم يعبد اللات والعزى ...»

از امام باقر (ع) درباره «الذين آمنوا ..» روایت شده است: این آیه درباره امیرالمؤمنین (ع) نازل شده؛ زیرا آن حضرت حتی یک لحظه به خداوند شرک نورزید و بتها (لات و عزى) را نپرستید ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 16، 17

16 - حمران: سمعت أبا جعفر (ع) يقول: في قول الله تعالى: «وأن هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل» قال: علي (بن ابي طالب) و الاثمه من ولد فاطمه، هم صراط الله فمن أباهم سلك السبل.

امام باقر (ع) درباره صراط در آیه فوق «وأن هذا صراط مستقيم» فرمود: «...» فرمود: مراد، علی بن ابی طالب (ع) و امامان از نسل فاطمه (س) هستند، هر کس از آنان دوری کند به راههای غیر الهی رفته است.

17 - عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): «... معاشر الناس أنا صراط الله المستقيم الذي أمركم باتباعه ثم علي من بعدى ثم ولدى من صلبه ائمه يهدون إلى الحق ...»

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است: «... ای مردم! من راه مستقیم خداوند هستم که (خداوند)، به پیروی از آن دستور داده و بعد از من، علی و فرزندان من از نسل وی امامانی هستند که مردم را به سوی حق دعوت و هدایت می کنند ...»

24- « سئل أبو الحسن الرضا (ع) عن قول الله عز وجل : « أفمن كان على بينه من ربه و يتلوه شاهد منه » فقال : أمير المؤمنين صلوات الله عليه الشاهد على رسول الله (صلى الله عليه و آله) ، و رسول الله (صلى الله عليه و آله) على بينه من ربه ;

از امام رضا(ع) از قول خدای عزوجل «أفمن كان على بينه من ربه و يتلوه شاهد منه» سؤال شد، فرمود: أميرالمؤمنين - که درود

خدا بر او باد - شاهد بر رسول خداست و رسول الله (صلی الله علیه و آله) بر حجتی روشن از جانب پروردگار خویش است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 6,7

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علی الباقر (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلی الله علیه و آله) وفرعها علی (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلی الله علیه و آله) و ثمرها أولادها (ع) و ورقها شیعتنا . . . » ;

جابر جعفی گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة. . .» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی (ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه (س) دختر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می باشد و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

7- « عمرو بن حریث قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء » قال : فقال : رسول الله (صلی الله علیه و آله) أصلها و أمير المؤمنين (ع) فرعها و الأئمة من ذریتهما أغصانها و علم الأئمة ثمرتها و شیعتهم المؤمنون ورقها . . . » ;

عمرو بن حریث گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة أصلها. . .» سؤال کردم پس [آن حضرت] فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ریشه آن درخت و أمير المؤمنين (ع) شاخه آن و ائمه (ع) از نسل آن دو، شاخه های فرعی آن و علم ائمه (ع) میوه های آن درخت می باشد و شیعیان مؤمن آنان برگهای آن درختند...».

154- مقامات امت وسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 29

29 - رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود : « یدعی نوح یوم القیامة فیقال له : هل بلغت ؟ فیقول : نعم ، فیدعی قومه فیقال لهم هل بلغکم ؟ فیقولون : ما أتانا من نذیر و ما أتانا من أحد ، فیقال لنوح : من یشهد لک ؟ فیقول : محمد (صلی الله علیه و آله) و أمته ، فذلک قوله : « و کذلک جعلناکم أمه وسطاً » قال : و الوسط العدل فتدعون فتشهدون له بالبلاغ . . . » ;

روز قیامت نوح (ع) دعوت به حضور می شود و به او گفته می شود: آیا رسالت خود را ابلاغ کردی؟ می گوید: آری پیش قومش دعوت می شوند و از آنان سؤال می شود: آیا به شما [رسالتش] را ابلاغ کرده است؟ آنان می گویند: ما را بیم دهنده ای نیامد. پس به نوح گفته می شود: چه کسی به نفع تو شهادت می دهد؟ پس وی می گوید: محمد (صلی الله علیه و آله) و امتش؛ و این است سخن خداوند: شما را امت وسط قرار دادیم. رسول خدا فرمود: مراد از وسط، عدل است. پس شما (مسلمانان) دعوت می شوید و به نفع او شهادت به ابلاغ رسالت می دهید ...».

155- مقامات انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 3

ص: 141

3 - فرشتگان و پیامبران ، دارای منزلتی والا در پیشگاه خداوند

من كان عدواً لله وملكته ورسله

از آن جا که قرآن، فرشتگان و پیامبران را قرین کلمه «الله» ذکر کرده و دشمنان آنان را مبعوض درگاه خدا شمرده، منزلت والای آنان در پیشگاه خدا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 12 - 15

15 - جایگاه والای پیامبران در پیشگاه خداوند

عزرتموهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 3

3 - پیامبران، آیات الهی هستند.

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون. و لقد كذبت رسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 87 - 4

4 - پیامبران، برگزیدگان خداوند و رهیافتگان به صراط مستقیم هستند.

و اجتنبهم و هديهم إلى صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 5, 6, 1

1 - سلسله پیامبران(ع) از منزلتی والا در پیشگاه خداوند برخوردارند.

أولئك الذين آتینهم الكتب

5 - خداوند عطا کننده کتاب و منصب قضاوت و نبوت به پیامبران است.

أولئك الذين آتاهم الكتب والحكم والنبوه

6 - پیامبران(ع) دارای حق حکومت و قضاوت در میان مردم هستند.

أولئك الذين آتاهم الكتب والحكم والنبوه

از جمله معانی مذکور برای واژه «حکم» قضاوت و همچنین حکومت است، لازم به ذکر است این دو معنی در طول یکدیگر و با هم متقارینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 6

6 - تسلیم بودن در برابر فرمان خداوند ، مرتبه ای از مقامات انبیای الهی است .

أمرت أن أكون من المسلمين

ص: 142

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 6

6- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران

و ءاتنی رحمه من عنده

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت دارد و توصیفش به «من عنده» حاکی از ارجمندی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 7

7- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران است .

و ءاتنی منه رحمه

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت آن دارد که در برداشت از آن به رحمت خاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 10

10- مقام نبوت ، روزی خاص و نیکوی خداوند به پیامبران است .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 8

8- پیامبران در پرتو امداد های الهی ، از گناه و فحشا ، مصون و معصومند .

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

از عبارت «لنصرف عنه ..» (تا بدی و پلیدی را از او دور سازیم) - که دور ساختن گناه از یوسف (ع) را به خداوند نسبت داده است - معلوم می شود مشاهده برهان نیز به توفیق الهی و امداد او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- پیامبران ، بدون اذن و رخصت خداوند نمی توانند آیت و معجزه ای به مردم ارائه کنند .

و ما كان لرسول أن يأتي بأية إلا بإذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 10،6

6- مرتبه و مقام معنوی انبیا ، متفاوت بوده و برخی از آنان بر بعضی دیگر برتری دارند .

و لقد فضّلنا بعض النبیین علی بعض

10- حضرت داوود (ع) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند

ص: 143

و لقد فضلنا بعض النبيين على بعض وءاتينا داود زبوراً

از اینکه خداوند، پس از ذکر برتری برخی از انبیا بر بعضی دیگر، از حضرت داوود(ع) سخن به میان آورده است، می تواند از باب ذکر خاص پس از عام، مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 6

6- پیامبران و رسولان الهی، در پیش گاه خداوند، دارای ارج اند.

جزاؤهم جهنم بما كفروا و اتخذوا آیتی و رسلی هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 7 - 5

5- بهره مندی پیامبران از وحی، وجه امتیاز و تفاوت آنان با سایر بشر

و ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً نوحی إليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 7

7 - پیامبران، بندگان خدا و برگزیدگان از جانب او

و سلم علی عباده الذین اصطفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 7

7- رسولان الهی، شخصیت های والا و ارجمند در پیشگاه خداوند

حتی یبعث فی أممها رسولاً

تنوین در «رسولاً» در اصطلاح اهل ادب، تنوین تفخیم و بیانگر عظمت و بزرگی «رسول» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیامبران ، از هرگونه گناه و خطاکاری معصوم اند .

إِنَّا أَخْلَصْنَهُمْ بِخَالصِهِ ذِكْرِي الدار

از این که خداوند پیامبران را به آخرت اندیشی خالص ساخت، می توان عصمت آنان را به دست آورد؛ زیرا ریشه گناه و خطاکاری بشر دنیاطلبی است و از آن جایی که انبیا از چنین خواسته ای مبرا بوده و تنها طالب آخرت اند؛ استفاده می شود که آنان هرگز گناه نمی کنند و معصوم اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - پیامبران ، از هر گناه و خطاکاری معصوم اند .

إِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفِينَ الْأَخْيَارِ

توصیف ابراهیم(ع) و .. از سوی خداوند به «أخيار» - به صورت مطلق - گویای این حقیقت است که پیامبران در همه افعال و صفات خود، از نیکان بودند و از آنان جز خوبی و کار خیر سر نمی زد و این همان حقیقت عصمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 48 - 5

5 - پیامبران ، از هرگونه گناه و خطاکاری معصوم اند .

و كَلَّ مِنَ الْأَخْيَارِ

توصیف اسماعیل(ع) و .. از سوی خداوند به «أخيار» - به صورت مطلق - گویای این حقیقت است که پیامبران در همه افعال و صفات خود از نیکان بودند و از آنان جز خوبی و کار خیر، سر نمی زد و این همان حقیقت عصمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 78 - 2

2 - رسولان الهی ، انسان هایی بزرگ و برجسته

و لقد أرسلنا رسلاً

تکثیر «رسلاً» می تواند برای افاده تعظیم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 51 - 5

5 - پیامبران و مرتبطان با علم وحی ، کلام الهی را بدون رؤیت خداوند دریافت می کنند .

و ما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحياً

156- مقامات انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - انسان دارای جایگاهی ویژه در فلسفه جهان آفرینش

هو الذی خلق لکم .. ثم استوی إلى السماء ... واذ قال ربّک

25 - انسان ، شایسته دستیابی به مقام خلافت الهی است .

إنی جاعل فی الأرض خلیفه

به قرینه آیات بعد که آدم (ع) - به عنوان نمونه ای از نوع انسان - برتر از فرشتگان و دارنده علم تمامی اسما معرفی شده و حقایقی (غیب آسمانها و زمین) به وی تعلیم داده شده، این نظر تأیید می شود که مراد از خلافت، خلافت الهی است؛ چرا که او تنها موجودی معرفی شده که مظهر علم الهی است.

ص: 145

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 23, 24

23 - کشتن انسانها به ناحق از محرمات الهی است.

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

«بالحق» صفت برای مفعول مطلق محذوف، یعنی «قتلا»، و «با» در آن به معنای ملابست است؛ یعنی: «لا تقتلوا النفس إلا قتلا متلبسا بالحق».

24 - حرمت کشتن انسان، از مشخصه های او در پیشگاه خداوند

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

«التي حرم الله» به دلیل استثنا (إلا بالحق)، صفت توضیحی برای «النفس» است. و این بدان معناست که حرمت کشتن انسان از تعاریف انسان شمرده و از مشخصه های او دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 11 - 13

13 - انسانها دارای زمینه های دستیابی به منزلتی فراتر از فرشتگان و شایسته شدن برای سجده ملائکه بر ایشان.

لقد مكنكم فى الأرض .. و لقد خلقناكم ... ثم قلنا للملائكة اسجدوا لآدم

آیه قبل دلالت می کند که مطالب عنوان شده در آیه مورد بحث - که از جمله آنها سجده فرشتگان بر آدم (ع) است - از نعمتهای الهی برای همه انسانهاست. در حالی که نه سجده بر آدم به منزله سجده بر همگان است و نه سجده بر او نعمت برای دیگران، بنابراین، می توان گفت جمله «قلنا للملائكة ...» پس از «خلقناکم» اشاره به این دارد که خداوند در همه انسانها این زمینه را ایجاد کرده است که بتوانند مسجود ملائکه بشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 5

5 - سوق دادن مردم به جایگاه بایسته آنان، پرتویی از ربوبیت خداوند بر ایشان است.

قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 29 - 13، 8

8- انسان ، برخوردار از مقام و شرافتی خاص

فإذا سوّيته و نفخت فيه من روحي

اضافه «روح» به «یای» متکلم، برای تشریف و تکریم است.

13- انسان ، دارای مقامی برتر از فرشتگان

إذ قال ربّك للملائكة . . . فقعدوا له سجدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 146

9 - حجر - 15 - 30 - 3

3- انسان ، دارای مقامی برتر از فرشتگان

فقعو له سجدين . فسجد الملائكة كلهم أجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 15

15- انسان ، بهره مند از لطف خاص خداوند و برخوردار از کرامت و مقام ویژه در جهان

والله جعل لكم من بيوتكم ... و جعل لكم من الجبال ... لعلكم تسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 70 - 3

3- توجه انسان به مقام و کرامت الهی خویش ، مستلزم پرهیز از ناسپاسی خداوند است .

فيغرقكم بما كفرتم ... و لقد كرمنا بني آدم

یادآوری کرامت انسانها پس از ذکر ماجرای کسانی که پس از رهایی از خطر مرگ به کفران نعمتهای الهی روی آوردند؛ می تواند مذمتی باشد برای آنان و نیز به انسانها توجه بدهد که کرامت انسانی مستلزم اجتناب از کفران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 1 - 8

8- بندگی برای خدا ، از شریف ترین و عزیزترین مرتبه ها ، برای انسان است .

أنزل علی عبده الکتب

استفاده از عنوان «عبد» برای معرفی پیامبر(صلی الله علیه و آله)، نشان دهنده جایگاه بلند این رتبه و منزلت، در قاموس کمالات و فضیلت های انسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 7

7- انسان ، محور و هدفی اصلی ، در نظام هستی است .

سَخَّرَ لَكُمْ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَافِي الْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 39 - 5

5- مردم ، بنده خداوند هستند .

يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 39 - 1

ص: 147

1 - خداوند ، انسان ها را جانشین خود در زمین برای چگونگی زیستن و هرگونه دخل و تصرف و بهره جستن از آن قرار داده است .

هو الذی جعلکم خلائف فی الأرض

«خلافت» به معنای نیابت از غیر است (مفردات راغب). در این که مقصود از نیابت چیست، میان مفسران سه دیدگاه وجود دارد: 1- جانشینی انسان ها از خداوند در اداره زندگی خویش؛ 2- جانشینی انسان ها و ملت ها به جای یکدیگر و به ارث بردن تمامی دارایی ها و تمدن های پیشینیان. 3- جانشینی انسان های حاضر از انسان های پیش از خلقت آدم(ع). برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 4

4 - انسان ، برخوردار از مقام و جایگاهی بس والا و ارزشمند در پیشگاه خداوند

ما منعک أن تسجد لما خلقت بیديّ

تعبیر «خلقت بیديّ» (با دو دست قدرت خویش آفریدم) - که درباره آفرینش انسان است - می تواند کنایه از این حقیقت باشد که انسان موجودی والا-مقام است؛ زیرا که او دست ساخته الهی است. همچنین اشاره به این نکته دارد که آفرینش او نیز بس مهم و مورد عنایت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 68 - 3

3 - بندگی و عبودیت ، بالاترین مرتبه کمال وجودی انسان

إلاّ المتّین . یعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 9

9- هدف قرار دادن لذت جویی و شکمبارگی در زندگی ، منشی حیوانی و نه شایسته مقام انسانی

و الذین کفروا یتمتّعون و یأکلون کما تأکل الأنعم

لحن شدید تویخی آیه و به شمار آوردن لذت جویی صرف و به دور از عقیده و ایمان در حد زندگی حیوانی، مطلب بالا را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- رتبه و مقام انسان در پیشگاه خداوند والاتر از نظام طبیعت است .

متعاً لکم

ص: 148

157- مقامات انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 20

20 - عن ابی عبداللہ (ع) [فی قوله تعالی:] «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ...»: فبدء بالمهاجرين الاولين على درجه سبقهم ثم ثنى بالانصار ثم ثلث بالتابعين لهم باحسان فوضع كل قوم على قدر درجاتهم و منازلهم عنده . . . .

از امام صادق (ع) درباره سخن خدای تعالی: «پیشگامان نخستین از مهاجرین و انصار و کسانی که با نیکوکاری از آنان پیروی کردند . . .» روایت شده که فرمود: پس خدای عز و جل مهاجران نخستین را بر اساس سابقه ایمانی آنان، در آغاز ذکر فرمود؛ سپس انصار را در رتبه دوم و تابعین به احسان را در رتبه سوم یاد نمود. بدین ترتیب هر گروه را بر مبنای درجه و منزلتی که نزد او داشتند [در کلام خود] جای داد.».

158- مقامات انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 17 - 5

5 - ارزش والای انفاق و مقام عالی انفاق گران ، در پیشگاه خداوند

إن تقرضوا الله قرضًا حسنًا يضعفه لكم

از این که انفاق به عنوان قرض به خدا شمرده شده و پاداشی مضاعف، در برابر آن وعده داده شده است، می توان مطلب بالا را به دست آورد.

159- مقامات اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 16,18

16 - اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از عصمت الهی برخوردارند .

إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ

«رجس» در اصل به معنای، «آلودگی و پلیدی مادی» است و در این جا، استعاره برای گناه است.

18 - اهل بيت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد توجه و عنایت خاص خداوند هستند .

إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ

ص: 149

160- مقامات ایوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 41 - 4

4 - ایوب (ع) ، بنده حقیقی و بلند مرتبه خداوند

واذکر عبدنا ایوب

تصریح به عبد بودن ایوب (ع) - با آن که همه انسان ها عبد خدا هستند - و نیز اضافه آن به ضمیر جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 11

11 - ایوب (ع) ، بنده شایسته خدا بود .

نعم العبد

161- مقامات ائمه (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 28

28 - « هشام بن الحکم عن ابی عبداللّٰه فی قول اللّٰه عز و جل : « إني جاعلك للناس إماماً » قال : فقال : لو علم اللّٰه ان اسماً أفضل منه لسمانا به ;

هشام بن حکم از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عز و جل فرموده «إني جاعلك للناس إماماً» روایت کرده، اگر خداوند بهتر و مناسبتر از لغت «امام» کلمه ای را می یافت هر آینه ما (ائمه) را به آن اسم، نام می نهاد.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 28

28 - از امام صادق (ع) درباره سخن خدای تبارک و تعالی که می فرماید : « و كذلك جعلناکم أئمة وسطاً لتكونوا شهداء علی الناس » روایت شده که فرمود : « نحن الشهداء علی الناس بما عندهم من الحلال و الحرام و ماضیوا منه ;

ما (ائمه) شاهد حلال و حرام و آنچه مردم از آن ضایع می کنند، هستیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 16، 17

16 - حمران: سمعت أبا جعفر (ع) يقول: في قول الله تعالى: «وأن هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل» قال: علي (بن ابی طالب) و الائمه من ولد فاطمه، هم صراط الله فمن أباهم سلک السبل.

امام باقر (ع) درباره صراط در آیه فوق «وأن هذا صراطي مستقیم...» فرمود: مراد، علی بن ابی طالب (ع) و امامان از نسل فاطمه (س) هستند، هر کس از آنان دوری کند به راههای غیر الهی رفته است.

ص: 150

17 - عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): .. معاشر الناس أنا صراط الله المستقيم الذي أمركم باتباعه ثم على من بعدى ثم ولدى من صلبه ائمه يهدون إلى الحق ...

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است: .. ای مردم! من راه مستقیم خداوند هستم که (خداوند)، به پیروی از آن دستور داده و بعد از من، علی و فرزندان من از نسل وی امامانی هستند که مردم را به سوی حق دعوت و هدایت می کنند ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 8

8- «عن الباقر (ع): ... نحن والله بقيه الله في أرضه ...» ;

از امام باقر (ع) روایت شده است: .. به خدا سوگند ما «بقیه الله» در زمین هستیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 24 - 6,7

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علي الباقر (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها في السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلى الله عليه وآله) وفرعها على (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلى الله عليه وآله) وثمرها أولادها (ع) وورقها شيعتنا ... » ;

جابر جعفی گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «کشجره طیبه..» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا (صلى الله عليه وآله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی (ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه (س) دختر رسول خدا (صلى الله عليه وآله) و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

7- « عمرو بن حريث قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها في السماء » قال : فقال : رسول الله (صلى الله عليه وآله) أصلها و أمير المؤمنين (ع) فرعها و الأئمة من ذريتهما أغصانها و علم الأئمة ثمرتها و شيعتهم المؤمنون ورقها ... » ;

عمرو بن حريث گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «کشجره طیبه أصلها..» سؤال کردم پس [آن حضرت] فرمود: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) ریشه آن درخت و أمير المؤمنين (ع) شاخه آن و ائمه (ع) از نسل آن دو، شاخه های فرعی آن و علم ائمه (ع) میوه های آن درخت می باشد و شیعیان مؤمن آنان برگهای آن درختند...».

162- مقامات برادران انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4- برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم(ع)، اسحاق و...) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم .. أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

ص: 151

163- مقامات برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 126 - 6

6 - انسان های برگزیده خداوند ، با همه ارجمندی و شرافت ، بنده و مملوک اویند .

و اتخذ الله إبراهيم خليلاً. و لله ما في السموت و ما في الأرض

جمله «لله ما في السموت . . .» می تواند به منظور پاسخ به سوالی باشد که ممکن است از گزینش ابراهیم به دوستی پیش آید. یعنی مپندارید که خداوند، ابراهیم(ع) را برای رفع نیاز به دوستی برگزید. بلکه ابراهیم(ع) و تمامی هستی ملک اوست.

164- مقامات برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 9

9- مقام والای برگزیدگان خداوند ، مانع تعجب و کنجکاوی آنان درباره رسالت های الهی فرشتگان و کسب اطلاعات درباره افعال خداوند نیست .

قالت أُنِّي يَكُون لِي غَلَمٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ

165- مقامات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 9

9 - بندگان خالص خدا (عبادالرحمان) دارای منزلت و مقامی بس رفیع در پیشگاه خداوند

و عباد الرحمن .. أولئك يجزون الغرفة بما صبروا

«أولئك» برای اشاره به بعید به کار می رود و در آیه شریفه برای بیان رفعت معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 21

21 - مقام بندگان صالح ، بالاترین جایگاه کمالی انسان

أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ .. وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا... وَأَدْخُلَنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان(ع) مقام «عباد صالح» را به عنوان آخرین و عالی ترین آرزوی خود مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 41 - 2

ص: 152

2- بندگان مخلص خدا، برخوردار از مقام و منزلتی بلند در پیشگاه خداوند

أولئك لهم رزق معلوم

اشاره کردن به بندگان خالص خدا با اسم اشاره بعید (اولئك) - با آن که در آیه پیش از آنان سخن گفته شد - گویای علو مرتبه و منزلت والای آنان در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 164 - 4

4- هر یک از بندگان مخلص خدا، دارای مقام و منزلتی معین و معلوم در پیشگاه خداوند *

إلاّ عباد الله المخلصين . . . و ما منّا إلاّ له مقام معلوم

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- آیه شریفه چون پس از بحث از بندگان مخلص خدا (عباد الله المخلصين) آمده است، می تواند در اوصاف اینان باشد. 2- برخی از روایاتی که امامان معصوم و اوصیای الهی را مصداق آیه شریفه دانسته اند (نورالثقلین، ج 4، ذیل آیه)، گویای همین مطلب است.

166- مقامات بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 43 - 7

7 - جایگاه رفیع بهشتیان، مشرف بر نهلهایی جاری

تجری من تحتهم الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 9

9 - بهشتیان در آستانه ورود به بهشت در عین امید به حضور در آن جایگاه رفیع، نگران از تغییر سرنوشت خویشند .

لم یدخلوها و هم یطمعون

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر فاعلی در «لم یدخلوها» و «یطمعون» به أصحاب الجنه، برگردانده شود. بر این مبنا جمله «لم یدخلوها» حال برای «أصحاب الجنه» است. گفتنی است «یطمعون» (امید دارند) اشاره به نگرانی آنان دارد که مبادا از ورود به بهشت منع گردند.

4- اهل بهشت از درجات و مراتبی مختلف ، برخوردارند .

لهم الدرجت العلی

ذکر «الدرجات» به صورت جمع، از کثرت و تعدد درجات و تفاوت آنها با یکدیگر حکایت دارد؛ زیرا اگر همه در یک رتبه بودند صیغه مفرد نیز برای افاده آن کافی بود.

ص: 153

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 103 - 4

4- بهشتیان و مؤمنان راستین ، برخوردار از مقام و منزلتی والا در روز رستاخیز

و تتلقَّیهم الملائکه

استقبال فرشتگان از مؤمنان و بهشتیان، حاکی از منزلت و مقام والای آنان است.

167- مقامات پاسداران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 13

13 - حمایت و حراست کنندگان از دین خدا، نزد او از مرتبه ای بلند برخوردارند.

فإن یکفر بها هؤلاء فقد و کلنا بها قوما لیسوا بها بکفرین

نکره آمدن کلمه «قوما» دال بر تفریح و بزرگداشت است، علاوه بر آنکه توصیف این قوم - با «و کلنا» و جملات پس از آن خالی از مدح نیست.

168- مقامات پدران انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4 - برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم(ع)، اسحق و ..) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم .. أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

169- مقامات پسر ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 3

3- پسر بشارت داده شده به ابراهیم (ع) دارای عظمت و مقامی والا

نیشرک بغلم علیم

تنوین تنکیر در «بغلام» برای تفخیم و تعظیم است.

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 10

10 - پسر بشارت داده شده به ابراهیم (ع) ، دارای عظمت و مقامی والا

و بشروه بغلم علیم

170- مقامات تسبیح کنندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 143 - 3

3 - تسبیح کنندگان ، دارای مقام والا در پیشگاه خداوند

فلولا أنه كان من المسبّحين

تعبیر «من المسبّحين» (او از تسبیح کنندگان است) درباره شخصیتی که او خود از پیامبران است، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

171- مقامات جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 4

4 - جبرئیل و میکائیل دارای مقامی برتر از سایر فرشتگان در پیشگاه خدا

من كان عدواً لله و ملائکته و رسله جبریل و میکیل

کلمه «ملائکته» شامل جبرئیل و میکائیل می شود. بنابراین ذکر بخصوص آنها از میان سایر فرشتگان، می تواند اشاره به برتری مقام آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 17 - 7

7- جبرئیل ، موجودی غیر جسمانی ، شریف و عالی مرتبه *

فأرسلنا إليها روحنا

اضافه «روح» به «نا» اضافه تشریفیه است. ارسال روح، گویای این است که آن روح، موجودی مستقل و مطیع خداوند بوده و توان سیر و ادای رسالت داشته است و محتوای رسالت خویش را درک می کرده است و تمثیل او به صورت بشر، دلیل قدرت او بر آن کار و سازگار بودن وجود او با تمثلات جسمانی است. قابل انطباق بودن این ویژگی ها بر جبرئیل سبب شده است که برخی مفسران، فرشته نازل شده بر مریم (س) را، جبرئیل دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 155

18 - نجم - 53 - 7 - 3

3 - جایگاه جبرئیل ، در برترین مرتبه و افق هستی قرار دارد .

و هو بالأفق الأعلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 4 - 3

3 - جبرئیل ، فرشته ای با عظمت و بلندمرتبه در سلسله فرشتگان و کارگزاران الهی در عالم

تعرج الملكة و الروح إليه

مطلب یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن «روح» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 20 - 3,6

3 - جبرئیل ، نزد خداوند ، دارای قدر و منزلتی والا است .

عند ذی العرش مکین

«مکین»، به معنای جا افتاده و دارای قدر و منزلت است. (مفردات راغب)

6 - «عن أبي عبد الله (ع) في قوله: «ذی قوّه عند ذی العرش مکین» قال: یعنی: جبرئیل...»؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «ذی قوّه عند ذی العرش مکین» روایت شده که مراد جبرئیل است. «..».

172- مقامات خانواده ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 7

7- ابراهیم (ع) و خانواده او ، دارای منزلت و مقامی والا در پیشگاه خداوند

رحمت الله و برکته علیکم أهل البيت

173- مقامات خانواده محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 11

11 - خاندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند، از مقامی والا برخوردار بودند.

وأمر أهلک بالصلوه

ص: 156

174- مقامات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 1 - 12، 11

11 - خداوند ، دارای برترین مقام ها و کامل ترین ویژگی ها است .

ربّک الأعلی

وصف «الأعلی» - به قرینه آیه بعد - به «ربّک» ارتباط دارد؛ نه «اسم ربّک».

12 - اختصاص والاترین مقام ها به خداوند ، دلیل لزوم تنزیه نام او از هر عیب و نقص است .

سَبَّحَ اسْمَ رَبِّکَ الأعلی

وصف «الأعلی»، در مقام تعلیل برای «سَبَّحَ» است.

175- مقامات خدا ترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 14 - 13

13- « عن ابن مسعود قال : لَمَّا نَزَلَتْ . . . « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ » تلا رسول الله (صلى الله عليه وآله) على أصحابه فخرّفتي مغشياً عليه . . . فبشّره النبي (صلى الله عليه وآله) بالجنة فقال « ذلك لمن خاف مقامي و خاف وعيدي »

ابن مسعود گفت: هنگامی که آیه «یاایها الذین آمنوا قوا أنفسکم و اهلیکم ناراً و قودها الناس و الحجاره» نازل شد، رسول خدا (صلى الله عليه وآله) آن را برای اصحابش تلاوت کرد. پس جوانی بر زمین افتاد و از هوش رفت پس پیامبر (صلى الله عليه وآله) او را به بهشت بشارت داد و فرمود: ... ذلك لمن خاف مقامي و خاف وعيدي».

176- مقامات خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 6

6- حصرت خضر ، دارای مقام نبوت بود . *

بدان احتمال که مراد از «رحمة من عندنا» نبوت باشد. آوردن ضمیر جمع در «عندنا» که حاکی از نقش وسایط در رحمت مورد نظر است و نیز اطلاق «رحمت» بر «نبوت» در برخی آیات دیگر، این احتمال را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 67 - 6

6- خضر، دارای مرتبه ای برتر از موسی (ع) بود. *

إِنك لَن تَسْتطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

ص: 157

177- مقامات خویشاوندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4 - برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم(ع)، اسحق و... بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخونهم .. أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

178- مقامات داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئک» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 10

10- حضرت داوود (ع)، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند

و لقد فضلنا بعض النبیین علی بعض و ءاتینا داود زبورًا

از اینکه خداوند، پس از ذکر برتری برخی از انبیا بر بعضی دیگر، از حضرت داوود(ع) سخن به میان آورده است، می تواند از باب ذکر خاص پس از عام، مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 7

7- داوود و سلیمان (ع)، از مقام قضاوت در میان مردم عصر خویش برخوردار بودند .

و داود و سليمان إذ يحكمان في الحرف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 79 - 4

4- داوود و سليمان (ع)، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

ص: 158

و داود و سلیمان . . . و کلاً ءاتینا حکماً و علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 4

4- داوود (ع)، برخوردار از مقامی والا و ممتاز در پیشگاه خداوند

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعُشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

تسخیر کوه ها برای تسبیح گویی به همراه داوود(ع)، از عظمت و والا مقامی این پیامبر حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 5

5- داوود (ع)، برخوردار از مقامی والا و ممتاز در پیشگاه خداوند

و الطير محشورة كل له اواب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 1,3

1- خداوند، داوود (ع) را جانشین خود در تدبیر امور مردم قرار داد.

يداود إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ

«خلیفه» به معنای کسی است که از ناحیه دیگری و به جای وی به تدبیر امور می پردازد و وقتی گفته شود: فلانی خلیفه خدا در زمین است؛ یعنی، خداوند تدبیر امور بندگانش را در زمین به او سپرده است (مجمع البیان، ذیل آیه).

3- داوود (ع)، برخوردار از مقام و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

يداود إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ

اعطای مقام «خلیفه الهی» به داوود(ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

179- مقامات ذاکران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - هدایت یافتگان و یادکنندگان آیات و معارف الهی از جایگاهی آکنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن یرد الله أن یهدیه .. قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون. لهم دارالسلام عند ربهم

180- مقامات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 159

11- ذوالقرنین از پیامبران بود و به مقام دریافت سخن های خداوند نایل شده بود . *

قلنا یذا القرنین

ظاهر کلمه «قلنا» خطاب مستقیم است، گرچه احتمال الهام و یا رساندن پیام به وسیله پیامبری دیگر نیز وجود دارد.

181- مقامات رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 6

6- پیامبران و رسولان الهی ، در پیش گاه خداوند ، دارای ارج اند .

جزاؤهم جهنم بما كفروا واتخذوا ٔایتی ورسلی هزواً

182- مقامات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 9

9- رهبری حق در نظام اسلامی ، دارای جایگاهی رفیع و مسلمانان وظیفه دار ایثار و فداکاری برای او

و لا یرغبوا بأنفسهم عن نفسه

از اینکه خداوند به مؤمنان فرمان داده است تا برای حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رهبر به حق جامعه اسلامی جان فشانی کنند، برداشت فوق استفاده می شود.

183- مقامات زائران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 9

9- مؤمنان با درک محضر و زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام آن حضرت و پیام و رحمت خداوند را دریافت خواهند نمود. *

و إذا جاءك الذین یؤمنون بأیتنا فقل سلم علیکم

آمدن نزد پیامبر(صلی الله علیه و آله)، که مضمون جمله «إذا جاءک» است، ظاهراً اختصاصی به زمان حیات ظاهری آن حضرت ندارد و شامل پس از آن نیز می‌گردد. کلمه «زیارت» در برداشت فوق برای اشاره بدین نکته آورده شده است.

ص: 160

184- مقامات زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط (ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 7 - 19 - 3

3- زکریا (ع) از مقام نبوت و تلقی وحی، برخوردار بود.

یزکریا إنا نبشرك بغلم

ظاهر آیه این است که زکریا، خود پیام الهی را دریافت کرده است، نه این که پیام خداوند را پیامبری دیگری دریافت کرده و به زکریا رسانده باشد.

185- مقامات زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 17 - 19 - 12

12- زن، موجودی توان مند بر عروج به درجات بالای معنویت و ملاقات و گفتگو با فرشتگان

فأرسلنا إليها روحنا فتمثل لها بشراً سوياً

186- مقامات سابق ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 11 - 11

11 - ابلیس پیش از تمرد فرمان خدا، همپایه فرشتگان بود و در منزلت آنان بود.

قلنا للملئکه اسجدوا لأدم فسجدوا إلا إبليس

از اینکه فرمان و خطاب خداوند به ملائکه (قلنا للملائکه اسجدوا) شامل ابلیس نیز می شده، معلوم می شود او همپایه فرشتگان بوده به گونه ای که از زمره آنان محسوب می شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 77 - 3

3 - برخورداری ابلیس از مقامی رفیع و منزلتی والا ، پیش از کبرورزی و نافرمانی خداوند

ص: 161

187- مقامات سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 7

7- داوود و سلیمان (ع) ، از مقام قضاوت در میان مردم عصر خویش برخوردار بودند .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 4

4- داوود و سلیمان (ع) ، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان . . . و کلاًء اتینا حکماً و علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 9

9 - افتخار سلیمان (ع) به مقام نبوت و رسالت الهی خود و نه مال و قدرت مادی

فماء اتین الله خیر ممآء اتیکم

مراد از «ما آتان الله» حقیقتی متفاوت با امکانات مادی است؛ چرا که اولاً دربار سبا نیز از آن امکانات مادی برخوردار بود ثانیاً بجای «خیر» باید می فرمود «ما آتانی الله اکثر ممآ آتاکم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 6

6- رجوع و توجه همواره سلیمان (ع) به خدا در زندگی ، موجب دستیابی او به مقام عبودیت الهی

نعم العبد إله أواب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إله أواب» در مقام تعلیل برای «نعم العبد» است؛ یعنی، چون سلیمان بسیار متوجه

خدا و پر مراجعه به او بود؛ بهترین عبد شناخته شد و به این مقام دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 40 - 1

1 - سلیمان (ع)، دارای قرب و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

و إنّ له عندنا لزلفی

«الزلفی» به معنای قرب و منزلت است.

ص: 162

188- مقامات شاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 9

9- گناهان بزرگ ، مانع پدید آمدن زمینه های سپاسگزاری به درگاه خدا و رسیدن به منزلت شاکران

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 4

4- رسیدن به مرتبه و منزلت شاکران ، از وظایف اساسی انسان و هدف از خلقت اوست .

ثم بعثناکم من بعد موتکم لعلکم تشکرون

به نظر می رسد سپاسگزاری - که به عنوان هدف از «بعثناکم» بیان شده - در برابر خصوص حیات دویاره نباشد، بلکه به عنوان هدف برای اصل حیات و زندگی مطرح باشد؛ یعنی، خداوند صاعقه زدگان بنی اسرائیل را حیات بخشید و هدف آن بود که در حیات دنیوی سپاسگزار باشند و به منزلت شاکران نایل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 17 - 11

11 - شکرگزاران، رهپویان صراط مستقیم الهی هستند.

لأقعدن لهم صرطک المستقیم . . . لاتجد أكثرهم شکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 16

16 - شاکران نعمت های خدا ، دارای مقامی بس والا در پیشگاه او

و کن من الشکرین

فرمان خداوند به پیامبری بزرگ چون موسی مبنی بر اینکه از شاکران باشد، حکایت از مقام بلند شاکران دارد.

189- مقامات شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 9، 8

8- خداوند، شعیب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید.

أرءیتم إن . . . رزقنی منه رزقاً حسناً

مقصود از «رزقاً حسناً» به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

ص: 163

9- برخورداری شعيب (ع) از مقام نبوت، برانگیزنده او به فراخوانی مردمان به توحيد و رعایت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا يشعيب أصلوتك تأمرک .. قال يقوم أريتم إن كنت علی بيّنه من ربي و رزقني

سخنان شعيب(ع) در آیه مورد بحث، پاسخی است به تحلیل استهزاآمیز قومش (أصلوتك). شعيب(ع) با جمله «أريتم...» بیان می دارد که منشأ مخالفت وی با آرا و عقاید آنان و عملکرد ناصوابشان، مسؤولیتی است که خداوند برعهده او قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 11

11- شعيب (ع)، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا إليه إن ربي رحيم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «إن ربي» گفته می شد «إن ربکم...». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانشند.

190- مقامات شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 154 - 2، 1

1 - کشته شدگان راه خدا، زنده و برخوردار از حیاتی ویژه اند .

ولا تقولوا لمن يقتل فی سبیل اللّٰه أموت بل أحياء

از آن جا که غیر شهیدان نیز از زندگی برزخی برخوردارند، معلوم می شود: حیاتی که خداوند برای شهیدان بیان داشته، حیات و زندگانی ویژه ای است.

2 - نباید کشته شدگان راه خدا را مرده خواند و آنان را در شمار مردگان قلمداد کرد .

ولا تقولوا لمن يقتل فی سبیل اللّٰه أموت بل أحياء

191- مقامات شیعیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - سنئل أبو عبدالله (ع) . . عن قول الله عز و جل: «من جاء بالحسنة فله عشر امثالها»، يجرى لهؤلاء ممن لا يعرف منهم هذا الأمر؟
فقال: إنما هذه للمؤمنين خاصة . . . .

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از اینکه آیا آیه «من جاء بالحسنة . . .» شامل آنان که شناختی به ولایت ندارند، می شود؟ فرمود: این آیه فقط
برای مؤمنان (شیعیان) است . . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 6,7

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علی الباقر (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلى الله عليه وآله) وفرعها علی (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلى الله عليه وآله) وثمرها أولادها (ع) وورقها شيعتنا . . . » ;

جابر جعفی گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة. . .» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا(صلى الله عليه وآله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی(ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه(س) دختر رسول خدا(صلى الله عليه وآله) می باشد و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

7- « عمرو بن حریث قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء » قال : فقال : رسول الله (صلى الله عليه وآله) أصلها وأمیر المؤمنین (ع) فرعها والأئمة من ذریتهما أغصانها و علم الأئمة ثمرتها و شيعتهم المؤمنون ورقها . . . » ;

عمرو بن حریث گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة أصلها. . .» سؤال کردم پس [آن حضرت] فرمود: رسول خدا(صلى الله عليه وآله) ریشه آن درخت و أمير المؤمنین(ع) شاخه آن و ائمه(ع) از نسل آن دو، شاخه های فرعی آن و علم ائمه(ع) میوه های آن درخت می باشد و شیعیان مؤمن آنان برگهای آن درختند...».

192- مقامات صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 96 - 5

5- صابران ، برخوردار از عنایت و فضل ویژه الهی

و لنجزینّ الذین صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 6

6- ارزش والای صبر و مؤمنان شکبیا ، در نزد خداوند

إنی جزیتهم الیوم بما صبروا

از آن جایی که خداوند، خود پاداش مؤمنان صابر را متکفل شده است، ارجمندی صبر و مؤمنان شکبیا در نزد خدا، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 20

20 - صابران ، برخوردار از جایگاهی والا و ویژه در پیشگاه خداوند

إِنَّمَا يُوفِّي الصَّبْرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

اعطای پاداش بی شمار به صابران و منحصر دانستن این پاداش به آنان، گویای برداشت یاد شده است.

ص: 165

193- مقامات صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عبدی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

194- مقامات صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عبدی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

195- مقامات صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عبدی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

196- مقامات صادقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 11، 8

ص: 166

8 - مرتبه «صادقین» برترین مرتبه ایمان و دینداری

اتقوا الله وكونوا مع الصديقين

دستور خدا به همراهی و همگامی با صادقان - پس از توصیه به تقوای پیشگی - بیانگر این حقیقت است که «مرتبه صادقین» مرتبه ای فراتر از مرتبه کسانی است که در راه تقوا گام می نهند و به تعبیر دیگر «صادقین» کسانی هستند که در اوج رعایت تقوایند.

11 - «صادقین» گروهی برگزیده و دارای مقام عصمت *

وكونوا مع الصديقين

از اینکه خداوند به طور مطلق به همراه و همگام بودن با «صادقین» فرمان داده است، احتمال می رود که «صادقین» گروهی خاص باشند که در همه اعمال و افکار خویش به مقام عصمت رسیده اند و فرمان به تبعیت مطلق از آنان، بدین جهت صورت گرفته است.

197- مقامات صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 1

1- صالح (ع)، از پیامبران و رسولان الهی بود .

و لقد أرسلنا .. و إلى ثمود أخاهم صالحاً

«إلى ثمود» عطف بر «إلى قومه» و «أخاهم» عطف بر «نوحاً» در آیه بیست و پنجم است؛ یعنی: لقد أرسلنا إلى ثمود أخاهم صالحاً.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 6

6- خداوند، صالح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

وآتني منه رحمه

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

198- مقامات صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 12

12 - بندگان خالص و برگزیده خدا در قیامت به گروه صالحان ملحق خواهند شد .

و لقد اصطفينه في الدنيا وانه في الآخرة لمن الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 167

10 - در آمدن به جرگه صالحان سرای آخرت ، در گرو تسلیم بودن و اطاعت کردن از خداوند است .

وإنه في الآخرة لمن الصالحين. إذ قال له ربه أسلم قال أسلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 84 - 6,7,8

6 - صالحان دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

7 - ایمان به خدا ، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) زمینه عروج به درجه صالحان

و ما لنا لانؤمن بالله وما جاءنا من الحق . . . یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

جمله «و نطمع . . .» می رساند که حتی پس از اعتراف به خدای یگانه نمی توان به همنشینی با صالحان یقین داشت بلکه ایمان مذکور تنها می تواند زمینه ساز نیل به درجه صالحان باشد.

8 - رسیدن به درجه و مقام صالحان در پرتو خواست و عنایت الهی است .

نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 6

6 - هدایت ویژه، پاداش خداوند به صالحان است.

کلا هدینا . . . کل من الصالحین

در آیه پیشین سخن از هدایت ویژه برای پیامبران بود و این آیه آنان را از زمره صالحان می شمارد. بنابراین وصف مذکور باید در حصول هدایت ویژه دارای نقش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 4

4- خداوند سرپرست و یاری دهنده همه صالحان است .

و هو يتولى الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 43

43- صالحان و مردان الهی ، پس از مرگ نیز شایسته احترام اند و آرامگاه آنان دارای منزلتی والا است .

لنتخذنّ علیهم مسجداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 75 - 5

5- مؤمنان دارای عمل صالح در پیشگاه پروردگارشان شأن و مقامی رفیع دارند .

ص: 168

و من یأته .. فأولئك لهم الدرجت

اسم اشاره «أولئك» که برای اشاره بعید به کار می رود، حاوی تکریم و بزرگداشت مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 10

10- صالحان ، بندگان خاص خداوند

عبادی الصالحون

بنابراین که «الصالحون» قید توضیحی برای «عبادی» باشد برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 21

21 - مقام بندگان صالح ، بالاترین جایگاه کمالی انسان

أن أشکر نعمتک .. و أن أعمل صالحاً... و أدخلنی برحمتک فی عبادک الصالحین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان(ع) مقام «عباد صالح» را به عنوان آخرین و عالی ترین آرزوی خود مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 9 - 6, 1, 5

1 - ایمان آورندگان دارای عمل صالح ، از سوی خداوند ، در زمره صالحان قرارخواهندگرفت .

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لندخلنهم فی الصلحین

5 - صالحان ، در پیشگاه خداوند ، مقامی ارجمند دارند .

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لندخلنهم فی الصلحین

این که خداوند، به مؤمنان شایسته کردار، وعده حتمی داده است که آنان را، وارد زمره صالحان بکند، نکته بالا، فهمیده می شود.

6 - خداوند ، مؤمنان دارای عمل صالح را ، در جایگاه صالحان ، وارد خواهد کرد .

و الذين ءامنوا و عملوا الصلحت لندخلنهم فى الصلحين

«لندخلنهم فى مدخل الصالحين».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - شورى - 42 - 23 - 2

2- اهل ايمان و عمل صالح ، بندگان خاص و مقرب خداوند

يبيّر الله عباده الذين ءامنوا و عملوا الصلحت

از اضافه «عباده» به ضمير راجع به «الله» - كه اضافه تشريفيه است - برداشت ياد شده استفاده مى شود.

ص: 169

199- مقامات طواف کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی للطائفین والعکفین والركع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و ... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

200- مقامات عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی للطائفین والعکفین والركع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و ... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

201- مقامات علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 14

14 - نابرابری ناآگاهان و آگاهان به محدوده قدرت و وظایف پیامبران، مانند نابرابری کوران و بینایان

قل لا أقول لکم .. إنی ملک ... قل هل یتوی الأعمی والبصیر أفلاتتفکرون

در اینکه مراد از «أعمی» و «بصیر» در آیه چیست، احتمالاتی وجود دارد؛ از آن جمله اینکه کسانی که پس از بیان محدوده قدرت و وظایف پیامبران این حقایق را دریافته و پذیرا می شوند، «بصیر» و آن کسانی که جاهلانه سخنهاى واهی گفته و درخواستهای نابجا دارند «أعمی» (کور) هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 12

12- برخورداران از علوم اعطایی خداوند ، بینشی پسندیده و مقامی والا دارند .

قال الذين أُوتوا العلم إن الخزي اليوم و السوء على الكافرين

ص: 170

202- مقامات علمای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 107 - 8

8- علم به حقایق دینی ارزشمند بوده و عالمان به آن دارای جایگاه و مقام والا در پیشگاه خداوندند .

إن الذين أوتوا العلم من قبله يخرون للأذقان

203- مقامات عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 20

20 - شخصیت فوق العاده حضرت عیسی (ع) زمینه غلو و گزافه گویی مسیحیان در مورد ایشان

ياهل الكتب لاتغلو فی دینکم .. انما المسيح عیسی ابن مریم رسول اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 5

5 - شخصیت والای مسیح (ع) و مقام بلند فرشتگان ، مانع آنها از بندگی خداوند نیست .

لن یستکف المسيح ان یكون عبداً للّٰه و لا الملائکه المقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 4

4 - حضرت عیسی (ع) ، دارای منزلتی والا و ارجمند در پیشگاه خدا

و قفینا علی ءاثرهم بعیسی ابن مریم

نام بردن عیسی (ع) از میان انبیای بنی اسرائیل، حکایت از ویژگی مقام آن حضرت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط (ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 2,3,4

2- بندگی خداوند، اولین اعتراف عیسی (ع) و بالاترین مقام در دیدگاه آن حضرت

قال إني عبد الله

ص: 171

تقدیم وصف بندگی، حتی بر نبوت و داشتن کتاب آسمانی، نشانه این است که در دیدگاه عیسی (ع)، این وصف برتر از سایر مقام های او بود.

3- حضرت عیسی (ع) در دوران نوزادی، دارای کتاب الهی و مقام نبوت بوده است.

ءاتینی الکتب و جعلنی نبیاً

4- حضرت عیسی (ع) در خردسالی، خود را بنده خدا، صاحب کتاب آسمانی و پیامبری الهی معرفی کرد.

قال اِنّی عبداللّٰه ءاتینی الکتب و جعلنی نبیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 34 - 2

2- حضرت عیسی (ع) فرزند مریم (ع) و دارای منزلتی والا است.

ذلک عیسی ابن مریم

«ذلک» برای اشاره به بعید به کار می رود. به کار بردن آن در جایی که مورد اشاره نزدیک باشد، بیانگر برجستگی منزلت مورد اشاره و بزرگداشت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 91 - 9

9- فرزند مریم (س) (عیسی (ع))، پرتو روح الهی و دارای مقامی بس بلند در پیشگاه خداوند

فنفخنا فیها من روحنا

اضافه «روح» به «نا» اضافه تشریفی و برای بیان شرافت و عظمت این روح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 5

5- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) چهره های شاخص انبیای الهی اند.

و إذا أخذنا من النبیّن میثقهم و منک و من نوح و ابرهیم و موسی و عیسی ابن مریم

ذکر نام این انبیا پس از آوردن واژه «النبیین» ذکر خاص پس از عام بوده و می تواند نشانه برتری آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 4

4 - نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا . . و موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 4

4 - عیسی (ع) ، از پیامبران الهی

و ققینا بعیسی

ص: 172

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 11

11 - فرزند حضرت مریم (س) (عیسی (ع))، پرتو روح الهی و دارای مقامی بس بلند در پیشگاه خداوند

فنفخنا فیه من روحنا

اضافه «روح» به «نا»، اضافه تشریفی و برای بیان شرافت و عظمت این روح است.

204- مقامات فاطمه (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 6

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علی الباقر (ع) عن قول الله عزّوجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلی الله علیه و آله) وفرعها علی (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلی الله علیه و آله) و ثمرها أولادها (ع) و ورقها شیعتنا . . . » ;

جابر جعفی گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة..» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی (ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه (س) دختر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می باشد و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

205- مقامات فرزندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4 - برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم (ع)، اسحق و ..) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

ومن ءابائهم وذریتهم وإخوانهم .. أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

206- مقامات قاریان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 3 - 5

5 - تلاوت وحی و قرآن کریم ، کاری ارزشمند است و قرائت کنندگان از جایگاهی بلند در پیشگاه خداوند برخوردارند .

فالتَّائِبَاتُ ذَكَرًا

ص: 173

از سوگند خداوند به تلاوت کنندگان وحی و قرآن کریم، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

207- مقامات کاتبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 16 - 4

4 - ارجمندی ، عظمت و پیراستگی صفحات قرآن و مقام والای نویسندگان آن ، تضمین کننده شایستگی آن برای غفلت زدایی و بیان حقایق

إنّھا تذکرة . . . فی صحف مکرّمة . مرفوعة مطهّرة . بأیدی سفرة . کرام برره

208- مقامات گواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 11، 13

11 - مسیحیان عصر بعثت پس از پذیرش اسلام با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیوستن به صف شاهدان و گواهان حقانیت قرآن بودند .

ربنا ءامنا فاکتبنا مع الشهدین

13 - ایمان زمینه نیل به منزلت رفیع شاهدان

ءامنا فاکتبنا مع الشهدین

کلمه «فاء» در «فاکتبنا» رساننده برداشت فوق است.

209- مقامات گواهان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 3 - 5

5 - گواهان صحنه قیامت ، دارای مقامی ارجمنداند .

و شاهد

210- مقامات لقمان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 2

ص: 174

2- لقمان، دارای مقامی والا نزد خداوند است .

و لقد آتینا لقمن الحکمه

211- مقامات لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 89 - 3

3- زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذین آتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 72 - 4

4- حضرت لوط (ع) دارای مقام و منزلتی والا در پیشگاه خداوند

لعمرك إنهم لفی سكرتهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- انبیاء - 21 - 74 - 2

2- حضرت لوط (ع) از جانب خداوند، از منصب قضاوت و داوری برخوردار بود .

و لوطًا آتینه حکمًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «حکم» به معنای «قضاوت» باشد (لسان العرب). گفتنی است کاربرد «حکم» به معنای «قضاوت»، بسیار شایع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- نمل - 27 - 54 - 1

1- لوط (ع)، از پیامبران الهی و ادامه دهنده خط رسالت

و لقد أرسلنا إلى ثمود أخاهم صالحاً . . . و لوطاً

کلمه «لوطاً» می تواند عطف به «صالحاً» و به تقدیر «و أرسلنا لوطاً» باشد. هم چنین می تواند مفعول برای فعل محذوف و به تقدیر «و اذکر لوطاً» باشد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 133 - 1

1 - لوط (ع) ، از رسولان الهی

و إنّ لوطاً لمن المرسلین

ص: 175

212- مقامات مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 15

15 - مادر موسی ، دارای مرتبت و مقامی ویژه در نزد خداوند

فرجعنک إلی أُمّک کی تقرّ عینها و لاتحزن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 13 - 5

5 - مادر موسی ، برخوردار از منزلتی بلند در پیشگاه خداوند و مورد لطف و عنایت ویژه او

و أوحینا إلی أُمّ موسی . . . و لتعلم أنّ وعد الله حقّ

مادر موسی، در این بخش از آیات محور داستان موسی قرار گرفته است و این می تواند حاکی از منزلت و جایگاه بلند او در نزد خداوند باشد.

213- مقامات متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 21

21 - ارجمندی تقواییشان در آیین مسیحیت

و ءاتینه الانجیل . . . هدی و موعظه للمتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 34 - 6

6 - ولایت و سرپرستی بر مسجدالحرام ، تنها شایسته تقواییشان است .

و ما كانوا أولیاءه إن أولیاءه إلا المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تقوایپیشگان ، دارای مقام و جایگاهی حسرت برانگیز در قیامت

أو تقول لو أن الله هدینی لکنت من المتّقین

از این که کافران می گویند: اگر خداوند ما را هدایت می کرد از تقوایپیشگان بودیم، به دست می آید که افراد با تقوا، از چنان مقام والایی برخوردارند که کافران درباره آنان غبطه خورده و آرزو می کنند که ای کاش از زمره آنان بودند.

ص: 176

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 14، 1

1 - تقوایشگان ، پس از حسابرسی اعمالشان ، دسته دسته و گروه گروه به سوی بهشت هدایت خواهند شد .

و وضع الكتب ... و قضی بینهم بالحقّ ... و سيق الذین اتقوا ربّهم إلى الجنّه

14 - تقوایشگان ، در بهشت ، جاودانه خواهند ماند .

فادخلوها خلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 68 - 1

1 - تقوایشگان ، بندگان خاص و راستین خداوند

إلا المتّین . یعباد لا خوف

از این که خداوند، متقین را بنده خود خوانده است (یا عباد)، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 55 - 1

1 - متقین ، برخوردار از جایگاهی والا و زوال ناپذیر ، در پیشگاه خداوند

فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر

راستین بودن جایگاه پرهیزکاران، ممکن است در مقام نوعی مقایسه میان مقامات دنیوی - که ناپایدار و اعتباری است - با درجات آخرت

- که پایدار و جاویدانی است - باشد.

214- مقامات متوکلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 6

6- انسان موحّد و متکی به خداوند ، انسانی هدایت یافته است .

و جعلنه هدی . . . ألا تتخذوا من دونی وکیلاً

«آن» در «ألا تتخذوا» برای تفسیر عبارت «جعلناه هدی لبنی اسرائیل» است و توحید و عدم اتکا به غیر خدا را مظهر و مصداق هدایت معرفی می کند. بنابراین مؤحد، شخص هدایت یافته است.

215- مقامات مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

7 - توبه - 9 - 20 - 6

6 - مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خدا، دارای برترین مرتبه و بزرگترین درجه در پیشگاه خداوند

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أعظم درجه عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 3,6

3 - برخورداری از مقام رضوان (رضایت کامل خدا از انسان) از موهبت های خاص خداوند به مؤمنان مهاجر و مجاهد

هاجروا و جهدوا فی سبیل الله .. یبشروهم ربهم ... و رضون

6 - برخورداری مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت .

هاجروا و جهدوا فی سبیل الله .. یبشروهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمه» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 1 - 5

5 - مجاهدان راه خدا، برخوردار از جایگاه و مقامی رفیع در پیشگاه الهی

و الصفت - ت صفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 2 - 5

5 - مجاهدان راه خدا، برخوردار از مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

فالزجرت زجرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 3 - 4

4 - مجاهدان راه خدا ، برخوردار از مقامی رفیع در پیشگاه الهی

فالتَّليتِ ذِكْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 173 - 4

4 - لشکریان الهی و مجاهدان راه خدا ، برخوردار از جایگاه بلند در پیشگاه خداوند

وإنَّ جندنا لهم الغلبون

برداشت یاد شده از اضافه «جند» (لشکر) به «نا» (خدا) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 178

19 - مجاهدان و پیکارگران راه خداوند، برخوردار از مقامی والا و ارزشمند در پیشگاه الهی

و ليعلم الله من ينصره ورسله

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که از «جهاد»، به نصرت خداوند و از «مجاهدان» به یاوران الهی، تعبیر شده است.

216- مقامات محبوبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 93 - 21

21 - محبوب خداوند شدن، رستگاری است. *

لعلکم تفلحون .. و الله يحب المحسنين

چون در آیه 90 حصول فلاح را در گرو اجتناب از شراب و قمار و .. شمرد و آنگاه در آیه مورد بحث پرهیز از شراب و قمار و ... را مرحله ای برای رسیدن به حب الهی دانست. می توان نتیجه گرفت که حب الهی رستگاری است.

217- مقامات محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 17

17 - اطاعت کنندگان دستورات خدا - در صورت نیکوکار بودن - از پاداشی افزونتر از دیگران، بهره مند خواهند شد .

و سنزید المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 85 - 11

11 - ایمان به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پرهیز از استکبار و نیکوکاری مایه رسیدن به مقام محسنین است .

و انهم لا يستکبرون .. و ذلک جزاء المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - رسیدن به مقام محسنین در گرو گذر از مراحل ایمان و تقوا

إذا ما اتقوا .. ثم اتقوا واحسنوا والله يحب المحسنين

18 - خداوند دوستار محسنان و نیکوکاران

والله يحب المحسنين

ص: 179

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 13، 11

11 - کثرت انبیا(ع) از نسل نوح، پاداش نیل او به مقام نیکوکاران است.

و نوحا هدینا من قبل و من ذریته .. و کذلک نجزی المحسنین

13 - تمسک به توحید و مبارزه با شرک، شرط ورود به جرگه نیکوکاران است.

و کذلک نجزی المحسنین

روشن است که مصداق برتر نیکوکاران در این آیه ابراهیم خلیل(ع) است و طبعی است که موصوف شدن آن حضرت به این وصف باید در تناسب و ارتباط با آیات پیشین باشد، و چون آیات گذشته عموماً درباره توحید ابراهیم(ع) و تلاش آن حضرت برای مبارزه با شرک بود، شاید بتوان گفت که این ویژگی از مقومات نیکوکار بودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 8

8 - نیکوکاران، مانند سرزمین طیب، سودمند و برخوردار از فیض فراوان خداوند

إن رحمت اللّٰه قریب من المحسنین. و هو الذی یرسل الریح ... و البلد الطیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 69 - 5

5 - خداوند، با محسنان است و به آنان عنایت دارد.

وإنّ اللّٰه لمع المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 58 - 6

6 - غبطه و حسرت کافران و گنه کاران به حال محسنان در قیامت

لوأنّ لی کرّه فأکون من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 21 - 2

2 - مقام قرب خداوند ، والاتر از مقام نیکوکاران ، و مایه شایستگی انسان برای آگاهی از کردار نیکوکاران و مشاهده نامه اعمال آنان است

یشهده المقریون

218- مقامات محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 180

1 - بقره - 2 - 23 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) عبد خدا و دارای مقامی والا در بندگی اوست .

مما نزلنا علی عبدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از بندگان خدا ، و بهره مند از فضل و بخشش خاص او

أن ينزل الله من فضله علی من یشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 14

14 - رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود : « انا دعوه ابراهيم قال و هو يرفع القواعد من البيت ربنا و ابعث فيهم رسولا منهم ... »

من اجابت شده دعای ابراهيم (ع) هستم. ابراهيم در حالی که پایه های خانه کعبه را بالا می برد، گفت: پروردگارا! در میان آنان پیامبری از خودشان مبعوث کن ... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 29

29 - رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود : « یدعی نوح یوم القیامه فیقال له : هل بلغت ؟ فیقول : نعم ، فیدعی قومه فیقال لهم هل بلغکم ؟ فیقولون : ما اتانا من نذیر و ما اتانا من أحد ، فیقال لنوح : من یشهد لك ؟ فیقول : محمد (صلی الله علیه و آله) و أمته ، فذلک قوله : « و کذلک جعلناکم أمه وسطاً » قال : و الوسط العدل فتدعون فتشهدون له بالبلاغ ... » ;

روز قیامت نوح (ع) دعوت به حضور می شود و به او گفته می شود: آیا رسالت خود را ابلاغ کردی؟ می گوید: آری پیش قومش دعوت می شوند و از آنان سؤال می شود: آیا به شما [رسالتش] را ابلاغ کرده است؟ آنان می گویند: ما را بیم دهنده ای نیامد. پس به نوح گفته می شود: چه کسی به نفع تو شهادت می دهد؟ پس وی می گوید: محمد (صلی الله علیه و آله) و امشش؛ و این است سخن خداوند: شما را امت وسط قرار دادیم. رسول خدا فرمود: مراد از وسط، عدل است. پس شما (مسلمانان) دعوت می شوید و به نفع او شهادت به ابلاغ رسالت می دهید ... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - انتظار و اشتیاق پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نسخ قبله سابق (بیت المقدس) دارای نقشی بسزا در نسخ آن بود .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها

تفریع جمله «فلنولينك . . .» بر «قد نرى ...» به وسیله حرف «فاء» می رساند که انتظار و اشتیاق پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تغییر قبله در آن امر مؤثر بوده است.

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند از شأن و عظمتی والا برخوردار بود .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها

ص: 181

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فرستاده خداوند

قد جاءکم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 5

5 - خداوند، بزرگترین گواه رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در برابر منکران است.

قل ای شیء أكبر شهده قل الله شهید بینی و بینکم

با توجه به این حقیقت که نزاع بین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان، نزاع شخصی نبوده، بلکه اختلاف بر سر درستی ادعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نزول وحی بر ایشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 11، 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آیت الهی و تکذیب رسالت وی انکار آیات خداوند و ستم است.

فإنهم لا یکذبونک و لكن الظلمین بأیت الله یجحدون

11 - ستیز کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مقابله با مقام الوهیت خداوند است.

قد نعلم إنه لیحزنک . . . و لكن الظلمین بأیت الله یجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برخوردار از ادله و براهین خداوند و دارای مقامی رفیع در پیشگاه اوست. *

و تلک حجتنا . . . نرفع درجت . . . إن ربک حکیم علیم

ضمیر «ربک» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. عدول از غیبت به خطاب، همراه با تأکید و تعلیل، اشاره به مرتبه والای

پیامبر(صلی الله علیه و آله) و برخورداری آن حضرت از حجت‌های الهی، مانند حضرت ابراهیم(ع)، می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 8

8 - حضرت محمد(صلی الله علیه و آله)، دارای کتاب و مقام حکم و قضاوت و نبوت از جانب خداوند است.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه فإن يكفر بها هؤلاء

گر چه در این آیه نام حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) به صراحت نیامده، ولی یاد انبیای گذشته و اشاره به مقامات آنان و همچنین سخن از کفر مردم مکه، با لطافتی تمام، اشاره به این دارد که خداوند همان مقامات را به حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) نیز عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 17

ص: 182

17 - عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): .. معاشر الناس أنا صراط الله المستقيم الذي أمركم باتباعه ثم على من بعدى ثم ولدى من صلبه ائمه يهدون إلى الحق ...

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است: .. ای مردم! من راه مستقیم خداوند هستم که (خداوند)، به پیروی از آن دستور داده و بعد از من، علی و فرزندان من از نسل وی امامانی هستند که مردم را به سوی حق دعوت و هدایت می کنند ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 5,6

5 - پیامبر (صلى الله عليه وآله) دارای مقام تسلیم و پذیرنده فرمانهای خدا

و بذلک أمرت و أنا أول المسلمين

«اسلام»، مصدر «المسلمين»، به معنای تسلیم شدن و متعلق «المسلمين» به دلیل جمله قبل فرمانهای خداوند است. بنابراین «انا أول المسلمين» یعنی من اول کسی هستم که تسلیم دستوره‌های خدا شده ام.

6 - جایگاه پیامبر (صلى الله عليه وآله) در مقام تسلیم، جایگاهی برتر از همه تسلیم شدگان در برابر خدا

و أنا أول المسلمين

اول بودن گاهی به اعتبار زمان است و گاهی به اعتبار رتبه و مقام. به نظر می رسد در جمله «أنا أول المسلمين» دومین معنا مراد باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 9

9 - تصریح تورات و انجیل به برخوردار بودن پیامبر موعود از مقام رسالت علاوه بر مقام نبوت

الرسول النبى الأمى الذى يجدونه مكتوبا عندهم فى التوریه و الإنجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 16

16 - حضرت محمد (صلى الله عليه وآله)، پیامبری از جانب خدا و دارای مقام رسالت، بدون آنکه درسی خوانده و یا خطی نوشته باشد

فامنوا بالله و رسوله النبى لا مى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 3

3 - ذلت و خواری یهودیان با مسلط ساختن مردمی بر آنان ، پرتوی از ربوبیت خدا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای تقویت و گسترش آیین وی

و إذ تأذن ربك

برداشت فوق از کلمه «رب» و اضافه شدن آن به ضمیری که برای خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کار رفته، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 14

ص: 183

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) بنده کامل خداوند و دارای مقامی بس ارجمند در پیشگاه او

و ما أنزلنا علی عبدنا

مراد از «عبدنا» پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و توصیف خداوند از او به «بنده ما»، اشاره به خلوص کامل وی در بندگی خداوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 1

1 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده خداست .

هو الذی أرسل رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 14

14 - محمد (صلی الله علیه و آله) ، رسول و فرستاده خدا

و الذین يؤذون رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 62 - 10

10 - منزلت والای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جایگاه ویژه اش در نزد خداوند

و الله ورسوله أحق أن یرضوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از حرمت و جایگاهی والا در نزد خداوند

من یحادد الله ورسوله

با توجه به اینکه خصومت با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) مساوی خصومت با خدا شمرده شده، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 19

19 - ولایت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بر مؤمنان، نشأت یافته از مقام رسالت آن حضرت

و یطیعون الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 16

16 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) واسطه رسیدن فیض الهی به جامعه اسلامی

أن أغنیهم الله و رسوله من فضله

ذکر «رسوله» بعد از «الله» و ارجاع ضمیر «من فضله» تنها به خدا، بیانگر این نکته می تواند باشد که: فضل و فیض از آن

ص: 184

خداست و رسولش، واسطه رساندن فیض خدا به خلق اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای مقام ولایت و مؤمنان موظف به پیروی بی چون و چرا از آن حضرت

ما کان... أن يتخلفوا عن رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 14، 19

14 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، امین وحی و پیرو بی چون و چرای فرمان های الهی

إن أتبع إلا ما یوحى إلیّ

19 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، شخصیتی معصوم و به دور از هر نافرمانی و گناه

إن أتبع إلا ما یوحى إلیّ إنی أخاف إن عصیت ربی عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 2

2 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده خدا بوده و آیات قرآن را به دستور او بر مردم می خواند .

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 8

8 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از پیام های متقن، روشن و اساسی قرآن

کتب أحکمت ءایته ثم فصلت... إنی لکم منه نذیر و بشیر

جمله «إنی لکم منه...» نیز همانند «لاتعبدوا...» تفسیر «کتاب أحکمت...» می باشد؛ یعنی، از پیامهای این کتاب، رسالت و نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علي الباقر (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها في السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلى الله عليه وآله) وفرعها علي (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلى الله عليه وآله) وثمرها أولادها (ع) وورقها شيعتنا . . . » ;

جابر جعفی گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة. . .» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا (صلى الله عليه وآله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی (ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه (س) دختر رسول خدا (صلى الله عليه وآله) می باشد و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

7- « عمرو بن حريث قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها في السماء » قال : فقال :

رسول الله (صلى الله عليه وآله) أصلها وأمير المؤمنين (ع) فرعها والأئمة من ذريتهما أغصانها و علم الأئمة ثمرتها وشيعتهم المؤمنون ورقها...؛

عمرو بن حريث گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «كشجره طيبه أصلها..» سؤال کردم پس [آن حضرت] فرمود: رسول خدا(صلى الله عليه وآله) ریشه آن درخت و أميرالمؤمنين(ع) شاخه آن و ائمه(ع) از نسل آن دو، شاخه های فرعی آن و علم ائمه(ع) میوه های آن درخت می باشد و شیعیان مؤمن آنان برگهای آن درختند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 2

2- پیامبراسلام (صلى الله عليه وآله) برخوردار از منزلت ویژه و مقامی والا در پیشگاه خداوند

لعمرك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 9

9- پیامبر (صلى الله عليه وآله) ، دارای مقام عصمت

و جئنا بک شهیداً علی هؤلاء

گواه بودن پیامبر(صلى الله عليه وآله) نسبت به امت خویش، مستلزم عصمت اوست و گرنه او خود نیازمند شاهد دیگر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 7

7- پیامبراکرم (صلى الله عليه وآله) در عین رفعت مقام و عروج به معراج ، عبد و بنده خدا بود .

أسرى بعبده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 8

8- پیامبر (صلى الله عليه وآله) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند است .

و لقد فضلنا بعض النبیین علی بعض

ذکر «و لقد فضّلنا بعض ..» پس از ذکر برخوردهای مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سؤالیهای آنان احتمال دارد پاسخ سؤال مقدری باشد و یا جواب اشکالی باشد که مشرکان درباره شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تحت ربوبیت و عنایت ویژه خداوند

إن ربّك أحاط بالناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 186

10 - اسراء - 17 - 74 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مواضع دینی - اجتماعی خویش - به عنایت خداوند - معصوم بود .

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای شخصیت و مقامی بس والا و با عظمت در پیشگاه الهی

و إن کادوا لیستفزّونک من الأرض لیخرجوک منها وإذا لایلثون خلفک إلاّ قليلاً

احتمال دارد که ذکر پیامد اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه، (هلاکت مشرکان) به دلیل شخصیت آن حضرت باشد و این، نشان می دهد که چنین اهانتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای خداوند قابل تحمل نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 2

2- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، شخصیتی که از جانب خداوند به او وحی می شد .

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 87 - 5

5- جایگاه ویژه و رفیع پیامبر (صلی الله علیه و آله) نزد خداوند

إن فضله کان علیک کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 1 - 6,7

6- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، بنده خدا و مفتخر به عبودیت او است .

أنزل علی عبده الکتب

7- نقش عبادت و عبودیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در نایل شدن آن حضرت به مقام رسالت و نزول قرآن برایشان

أنزل علی عبده الکتب

وصف و یاد کردن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان «بندی خداوند» در بیان نازل کردن قرآن بر او، می تواند این معنا را برساند که: «بنده خدا» بودن و او را بندگی و عبادت کردن، از زمینه های مهم برای تحمّل رسالت و دریافت وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 23

23 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در زندگی خویش از تکامل معنوی برخوردار بود .

فاصبر . . . لعلک ترضی

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 48 - 5

5 - قضاوت میان مردم ، از مسؤولیت ها و منصب های پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 6

6 - قضاوت میان مردم ، از مسؤولیت ها و منصب های پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده ای از جانب خداوند

و ما كنت ثاوياً في أهل مدين . . . و لکنّا کنا مرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 11

11 - مقام پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، بزرگ داشته شده است .

فلاتکن فی مریه من لقائه

در صورتی که مراد از «لقائه» رسیدن کتاب و وحی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، آوردن «لقاء» به جای کلمه ای مثل «إیتاء» و امثال آن، حکایت از بزرگداشت و تعظیم پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحت توجه و عنایت ویژه خداوند بود .

اضافه «رَبِّ» به ضمیر مخاطب - که مرجع آن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است - می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند ، شخصیتی گرامی و با عظمت

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

مخاطب قرار دادن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با صفت «النَّبِيُّ» به جای نام آن حضرت، می تواند برای تعظیم و بزرگداشت آن بزرگوار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 188

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از عنایت ویژه خداوند، برخوردار بود.

ما یوحى إلیک من ربک

اضافه شدن «رب» به ضمیر مخاطب مفرد - که مرجع آن پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - با توجه به این که خداوند، رب همه مؤمنان و انسان ها است، از عنایت ویژه خداوند به آن حضرت حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) چهره های شاخص انبیای الهی اند.

و إذا أخذنا من النبیین میثقتهم و منک و من نوح و ابرهیم و موسی و عیسی ابن مریم

ذکر نام این انبیا پس از آوردن واژه «النبیین» ذکر خاص پس از عام بوده و می تواند نشانه برتری آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای شأن و عظمتی بس مهم در پیشگاه خداوند

و إن كنتنّ تردن الله و رسوله

ذکر «رسوله» در کنار «الله» و در مقابل «تردن الحیاه الدنیا» با این که سخن از دنیاخواهی و زیستن در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می تواند اشاره به مقام و جلالت شأن آن حضرت، در نزد خداوند داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای شأن و منزلتی والا در پیشگاه خداوند

و من یقنت منکنّ لله و رسوله

ذکر «رسوله» در کنار «الله» با این که سخن از ناسازگاری همسران پیامبر با او در زمینه مسایل دنیوی بود و باید تنها از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تبعیت از آن حضرت سخن گفته می شد، می تواند برای بیان این منظور باشد که اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) از

اطاعت خداوند، جدا نیست و این حکایت از شأن و عظمت آن بزرگوار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 38 - 6

6 - خداوند به حفظ شخصیت اجتماعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهتمام ویژه ای داشته است .

ما كان على النبيّ من حرج فيما فرض الله له

آیه، در صدد دفاع از ازدواج پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مطلقه پسرخوانده اش است. از آن جایی که طبق شأن نزول ها، ازدواج با مطلقه پسرخوانده، امری شایسته نبوده و پیامبر (صلی الله علیه و آله) که به فرمان خداوند، اقدام به آن کرده، احتمال داشت مورد شماتت قرار بگیرد خداوند، از آن حضرت دفاع کرده است. و این، حکایت از عنایت خداوند به آن حضرت دارد.

ص: 189

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 53 - 17

17 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حفظ حریم و حرمت او ، عنایت ویژه داشت .

لاتدخلوا بيوت النبيّ . . . فإذا طعمتم فانتشروا ... إنّ ذلكم كان يؤذي النبيّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 56 - 2,4,5

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، دارای مقام و عظمتی ویژه در پیش گاه خداوند

إنّ الله و ملئكتہ يصلّون علی النبيّ

از صلوات خداوند و فرشتگان بر آن حضرت ، استفاده می شود که او شخصیتی صاحب فضیلت در پیش گاه خدا است.

4 - رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، شخصیتی شناخته شده و دارای منزلتی والا نزد ملائکه

إنّ الله و ملئكتہ يصلّون علی النبيّ

5 - پیامبری و نبوت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مایه فضیلت و مورد عنایت خاص خدا بودن است .

إنّ الله و ملئكتہ يصلّون علی النبيّ

احتمال دارد که ذکر «نبيّ» با «ال» به جای اسم خاص رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) برای بیان شأن و منزلت آن حضرت به خاطر وصف نبوت باشد. به عبارت دیگر ، وصف «النبيّ» مشعر به علت صلوات خداوند بر او و نیز لزوم صلوات مؤمنان بر او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 69 - 9

9 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دارای شخصیتی والا در پیش گاه خداوند و مورد عنایت ویژه او بود .

يأيّها الذين ءامنوا لا تكونوا كالذين ءاذوا موسى فبرأه الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، دریافت کننده وحی از جانب خداوند

و الذی أوحینا إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 3 - 4

4 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، از رسولان الهی است .

إنک لمن المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 3,4

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بنده برجسته و مقرب خداوند

ص: 190

أليس الله بكاف عبده

برداشت یاد شده از اضافه «عبد» به ضمیر اسم جلاله - که از نوع اضافه تشریفی است - استفاده می شود.

4 - عبودیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برجسته ترین صفت آن حضرت

أليس الله بكاف عبده

توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صفت عبودیت و انتخاب این صفت از میان دیگر اوصاف آن حضرت، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 4

4 - نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحًا . . . و موسى و عيسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 11 ، 1

1 - وحی به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، استمرار وحی بر انبیای پیشین است .

و كذلك أوحينا إليك

برداشت یاد شده بر این پایه مبتنی است که مشاراً الیه «ذلک»، مطلق وحی باشد (که از آیه قبل استفاده می شود).

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بنده برگزیده خدا و بهره مند از هدایت ویژه قرآن

و لكن جعلناه نورًا نهدى به من نشاء من عبادنا

با توجه به لفظ «لكن» - که برای استدراک جمله قبل (ما كنت تدرى ما الكتاب و لا الإيمان) است - می توان گفت که عبارت «من نشاء من عبادنا» گر چه عام است؛ ولی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از مصادیق بارز آن می باشد. به ویژه که در قسمت پایانی آیه شریفه آن حضرت را هدایتگر دیگر مردمان به راه حقیقت معرفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 17

17 - دستیابی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منصب رسالت در پرتو برخورداری آن حضرت از ربوبیت ویژه الهی

و رحمت ربّک خیر ممّا یجمعون

اضافه «ربّ» به کاف خطاب گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 33 - 5

5- ولایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مردم، نشأت یافته از منصب رسالت الهی آن حضرت

أطیعوا الله و أطیعوا الرسول

وصف «الرسول»، می تواند مشعر به علیت باشد؛ یعنی، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ولایت بر خلق را برای او به ارمغان آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 191

2- راهیابی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نهایت نزدیکی و عالی ترین مرتبه تقرب به خداوند

فکان قاب قوسین أو أدنی

در صورتی که ضمائر غایب در آیات پیشین، مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، مطلب بالا استفاده می شود. گفتنی است که تعبیر «قاب قوسین» کنایه از شدت نزدیکی و تقرب آن حضرت، به خداوند به هنگام دریافت وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تقرب فزاینده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خداوند، زمینه قابلیت آن حضرت برای دریافت مفاهیم عالی وحی *

ثمّ دنا .. فأوحى إلی عبده ما أوحى

در صورتی که ضمائر آیات پیشین (هو .. دنا...) به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بازگردد، از ترتب «فأوحى...» بر «دنافتدلی» مطلب بالا استفاده می شود.

4- «عبودیت»، عالی ترین عنوان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در اوج تقرب به خداوند

ثمّ دنا فتدلی .. فأوحى إلی عبده ما أوحى

به کار رفتن وصف «عبد» برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) - در پی ترسیم جایگاه قرب آن حضرت - بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، رسول و فرستاده خداوند است .

ءامنوا باللّٰه ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، رسول و فرستاده خداوند است .

و الرسول يدعوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 2

2 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، رسول خدا و پیام آور او است .

اتَّقُوا اللَّهَ و ءَامِنُوا بِرَسُولِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 9 - 4

4 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، رسول خدا و پیام آور از جانب او

و معصیت الرسول

ص: 192

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 12 - 2

2 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، رسول خدا و پیام آور از جانب او بود .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 13 - 11

11 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، رسول خدا و پیام آور از جانب او

و أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 20 - 3

3 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، رسول و پیام آور از جانب خداوند

يُحَادِّثُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 22 - 7

7 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، رسول و پیام آور از جانب خداوند

مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 1

1 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، فرستاده خداوند است .

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 6

6 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ)، رسول خدا و پیام آور از جانب او

و اللہ یعلم انک لرسولہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 4

4 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ) رسول خدا و پیام آور از جانب او

یستغفر لکم رسول اللہ

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 7

7 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) رسول خدا و پیام آور از جانب او

علی من عند رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای منصب حکومت و ولایت

و أطیعوا الله و أطیعوا الرسول

برخی از مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «أطیعوا الرسول»، اطاعت در امور حکومتی و ولایی است؛ زیرا اگر مراد احکام و اوامر الهی باشد، ذکر «أطیعوا الله» کافی است و تکرار «أطیعوا» درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای مقامی والا در پیشگاه خداوند و شایسته اهدای شرح صدر

الم نشرح لك صدرک

«لام» در «لك» یا برای تعلیل است یا انتفاع. در صورت اول، مفاد آیه این است که: آیا به خاطر خودت به تو شرح صدر ندادیم؟ این تعبیر دلالت دارد که شخصیت نبی اکرم (صلی الله علیه و آله)، علتی کافی برای عطای شرح صدر بود. در صورت دوم، نشانه ارجمندی آن حضرت است که خداوند، در جهت منافع پیامبر (صلی الله علیه و آله) نعمت شرح صدر را در اختیارش نهاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، برهانی روشن بر لزوم دست کشیدن اهل کتاب و مشرکان از کفر و شرک خویش

حتى تأتيهم البيّنة . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

2- بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عبدی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

ص: 194

220- مقامات مخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 41 - 2

2 - بندگان مخلص خدا، برخوردار از مقام و منزلتی بلند در پیشگاه خداوند

اولئک لهم رزق معلوم

اشاره کردن به بندگان خالص خدا با اسم اشاره بعید (اولئک) - با آن که در آیه پیش از آنان سخن گفته شد - گویای علو مرتبه و منزلت والای آنان در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 164 - 4

4 - هر یک از بندگان مخلص خدا، دارای مقام و منزلتی معین و معلوم در پیشگاه خداوند *

إلاّ عباد الله المخلصین . . . و ما منّا إلاّ له مقام معلوم

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- آیه شریفه چون پس از بحث از بندگان مخلص خدا (عباد الله المخلصین) آمده است، می تواند در اوصاف اینان باشد. 2- برخی از روایاتی که امامان معصوم و اوصیای الهی را مصداق آیه شریفه دانسته اند (نورالثقلین، ج 4، ذیل آیه)، گویای همین مطلب است.

221- مقامات مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 9

9 - مریم (ع) مادر مسیح (ع)، بانویی بسیار راستگو

و امه صدیقه

«صدیق» به کسی گفته می شود که بسیار راستگو باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 17 - 5

5- مریم (س)، دارای منزلتی والا در پیشگاه خداوند

فأرسلنا إليها روحنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 25 - 6,7

ص: 195

6- حضرت مریم (س) مورد عنایت ویژه خداوند و دارای کرامت بود .

و هژی ایلیک . . . تسقط

7- به بار نشستن فوری درخت خرما و نیرومندی مریم (س) برای تکان دادن آن ، از کرامات او بود .

و هژی ایلیک . . . تسقط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 8

8 - عفت و پاک دامنی مریم (س) ، زمینه ساز برخورداری او از عنایات ویژه الهی

الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رَوْحِنَا

تقدیم عبارت «الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا» بر «فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رَوْحِنَا»، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

222- مقامات مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 29

29 - رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: « یدعی نوح یوم القیامه فیقال له : هل بلغت ؟ فیقول : نعم ، فیدعی قومه فیقال لهم هل بلغکم ؟ فیقولون : ما أتانا من نذیر و ما أتانا من أحد ، فیقال لنوح : من یشهد لک ؟ فیقول : محمد (صلی الله علیه و آله) و أمته ، فذلک قوله : « و کذلک جعلناکم أمه وسطاً » قال : و الوسط العدل فتدعون فتشهدون له بالبلاغ . . . » ;

روز قیامت نوح(ع) دعوت به حضور می شود و به او گفته می شود: آیا رسالت خود را ابلاغ کردی؟ می گوید: آری پیش قومش دعوت می شوند و از آنان سؤال می شود: آیا به شما [رسالتش] را ابلاغ کرده است؟ آنان می گویند: ما را بیم دهنده ای نیامد. پس به نوح گفته می شود: چه کسی به نفع تو شهادت می دهد؟ پس وی می گوید: محمد(صلی الله علیه و آله) و امتش؛ و این است سخن خداوند: شما را امت وسط قرار دادیم. رسول خدا فرمود: مراد از وسط، عدل است. پس شما (مسلمانان) دعوت می شوید و به نفع او شهادت به ابلاغ رسالت می دهید ...» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 13

13 - جنگ با اسلام و مسلمین ، جنگ با خداست .

و اعلموا أنكم غير معجزى الله و أن الله مخزى الكافرين

قرار داده شدن مشرکان در برابر خدا - با اینکه آنان با اسلام و مسلمین مبارزه می کردند - نشانگر این حقیقت است که: نبرد با اسلام و اسلامگرایان، جنگ با خداست.

ص: 196

223- مقامات مسیحیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 85 - 10

10 - مسیحیان فروتن و مؤمن به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمره محسنان اند.

و انهم لایستکبرون... و ذلک جزاء المحسنین

224- مقامات مصلحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 5

5 - کسانی که ایمان آورند و کار شایسته انجام دهند، نه از آینده خویش بیمناک و نه بر گذشته خویش غمناک هستند.

فمن ءامن و اٰصلح فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون

غالباً «خوف» در مورد ترس از آینده و «حزن» در مورد اندوه بر گذشته به کار می رود.

225- مقامات معنوی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 5

5 - همراهی کوه ها در تسبیح الهی با داوود (ع)، نمود قدرت و مقام معنوی آن حضرت

ذالآید إته اَوَاب . إنا سَخَّرنا الجبال معه یسَّبِحُن

جمله «إنا سَخَّرنا الجبال...» می تواند تعلیل برای «ذالآید...» باشد؛ یعنی، داوود(ع) شخصیتی نیرومند در عبادت بود، زیرا ما کوه ها را با

او همراه کردیم تا در صبح و شام با وی به تسبیح پردازند.

226- مقامات معنوی سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 18 - 7

7- آگاهی مورچه به مقام معنوی و عدالت سلیمان

لا یحطمنکم سلیمان و جنوده و هم لایشعرون

تعبیر «و هم لایشعرون» بیانگر این نکته است که آن مورچه می دانست که سلیمان در صورت توجه، نخواهد گذاشت که مورچگان مورد ستم قرار گیرند و پایمال شوند.

ص: 197

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 5

5- اطلاع بلقیس از مقام معنوی و قدرت سلیمان (ع) و تسلیم شدنش در برابر او، قبل از رسیدن به دربار وی

و أُوتینا العلم من قبلها و کُنَّا مسلمین

ضمیر «من قبلها» به آیه و بینه برمی گردد که از عمل خارق العاده دربار سلیمان به دست می آید.

227- مقامات معنوی مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 7 - 4

4- برخورداری مادر موسی از مقام بالای معنوی

و أوحینا إلی أمّ موسی

شایستگی مادر موسی برای دریافت وحی از جانب خداوند، بیانگر مطلب یاد شده است.

228- مقامات معنوی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 15، 7

7- بشارت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسیدن به مقامی پسندیده و ارجمند در پرتو تهجد و شب زنده داری

فتهجد... عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در مسیر کسب کمالات معنوی برتر، نیازمند انجام اعمالی مناسب با آن بود.

فتهجد به نافله لک عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

229- مقامات معنوی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 20

20- یوسف (ع) برخوردار از مقام های بلند معنوی و نایل شده به مراحل و درجاتی از کمال

نرفع درجت من نشاء

ص: 198

230- مقامات مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 21 - 1

1 - مقربان درگاه خداوند ، شاهد و ناظر دیوان اعمال نیکوکاران اند .

یشهده المقربون

ظاهر آن است که مراد از «مقربون»، افرادی غیر از «أبرار» است. این گروه - با توجه به «عیناً یشرب بها المقربون» در آیات بعد - ممکن است کسانی باشند که گوی سبقت را از ابرار ربوده و به مقام قرب الهی رسیده اند. نظارت و مشاهده اعمال ابرار - که از کارهای مقربان شمرده شده - بیانگر برتری مقام آنان از مقام ابرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 28 - 2

2 - مقربان درگاه خداوند ، دارای مقامی برتر از نیکوکاران اند .

إنّ الأبرار .. عیناً یشرب بها المقربون

231- مقامات ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 3,4

3 - فرشتگان و پیامبران ، دارای منزلتی والا در پیشگاه خداوند

من کان عدواً لله و ملئکته و رسله

از آن جا که قرآن، فرشتگان و پیامبران را قرین کلمه «الله» ذکر کرده و دشمنان آنان را مبعوض درگاه خدا شمرده، منزلت والای آنان در پیشگاه خدا به دست می آید.

4 - جبرئیل و میکائیل دارای مقامی برتر از سایر فرشتگان در پیشگاه خدا

من کان عدواً لله و ملئکته و رسله جبریل و میکیل

کلمه «ملائکته» شامل جبرئیل و میکائیل می شود. بنابراین ذکر بخصوص آنها از میان سایر فرشتگان، می تواند اشاره به برتری مقام آنان

باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 5

5 - شخصیت والای مسیح (ع) و مقام بلند فرشتگان ، مانع آنها از بندگی خداوند نیست .

لن يستكف المسيح ان يكون عبداً لله و لا الملائكة المقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 6

ص: 199

6- از دیدگاه برخی مردم در اختیار داشتن خزاین الهی و آگاهی به غیب و فرشته بودن، نشانه پیامبری است.

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله و لا أعلم الغیب و لا أقول لكم إنی ملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 13 - 7

7- منزلت فرشتگان، منزلت انقیاد و تسلیم در برابر خدا، به دور از هرگونه تکبر و عصیان در برابر او

فما یكون لك أن تتكبر فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 116 - 5

5- ابلیس، از اطاعت فرمان خداوند در مورد سجده در برابر آدم، رو برتافت.

فسجدوا إلا ابلیس أبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 1 - 2

2- فرشتگان، برخوردار از جایگاه و مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

والصفّ - ت صفّا

سوگند خداوند به فرشتگان، گویای عظمت و مقام رفیع آنان در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 2 - 2

2- فرشتگان، برخوردار از مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

فالزّجرت زجرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 3 - 2

2- فرشتگان ، برخوردار از مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

فالتلّیت ذکراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 164 - 1

1 - هر یک از فرشتگان ، دارای مقام و منزلتی معلوم و معین در پیشگاه خداوند

و ما منّا إلاّ له مقام معلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 200

6- فرشتگان تدبیرکننده امور جهان ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

فالمدبرّت أمراً

232- مقامات ملائکه ثبت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 11 - 1

1 - فرشتگان ناظر و مراقب انسان ها ، شخصیت هایی ارجمند و دارای ارزش و احترام در پیشگاه خداوند

کراماً

آنچه در مقوله خود دارای شرافت و برجستگی باشد، به کرم توصیف می شود. (مفردات راغب)

233- مقامات ملائکه وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 5 - 5

5- فرشتگان وحی ، موجوداتی بس بلند مرتبه و ارجمند در پیشگاه خداوند

و المرسلت عرفاً .. فالملقیة ذکرًا

برداشت یاد شده، به این سبب است که فرشتگان، مورد سوگند الهی قرار گرفتند.

234- مقامات مناجات کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 12

12 - نیایش کنندگان به درگاه خداوند، نزد او ارزشمندند ؛ هر چند تهیدست باشند.

ولا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوة والعشیّ یریدون وجهه

235- مقامات موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 6

6- انسان مّوحد و متکی به خداوند ، انسانی هدایت یافته است .

ص: 201

و جعلنه هدى . . ألا تتخذوا من دونى وكيلاً

«أن» در «ألا تتخذوا» برای تفسیر عبارت «جعلناه هدى لبنى إسرائيل» است و توحید و عدم اتکا به غیر خدا را مظهر و مصداق هدایت معرفی می کند. بنابراین مؤحد، شخص هدایت یافته است.

236- مقامات موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 2

2- موسی (ع) دارای مقامی والا در پیشگاه خداوند

و إذ وعدنا موسی أربعین ليله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 164 - 5،7،10

5 - خداوند ، بدون واسطه با حضرت موسی (ع) سخن گفت .

و کلم الله موسی تکلیماً

تصریح به اسم جلاله «الله» در جمله «کلم الله موسی» بر خلاف فعلهای گذشته (اوحینا و ..) برای رساندن این معناست که خداوند خود با وی سخن گفت و واسطه ای در بین نبود.

7- عظمت خاص حضرت موسی (ع) در پیشگاه خداوند *

و کلم الله موسی تکلیماً

ذکر نام موسی (ع) جدای از سایر پیامبران و توصیف او به کلیم الله، دلالت بر مقام والای وی دارد.

10 - گفتگوی خداوند با موسی (ع) به مقدار صد و بیست و چهار هزار کلمه در مدت سه شبانه روز

و کلم الله موسی تکلیماً

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): ان الله ناجی موسی بن عمران (ع) بمائه الف کلمه و اربعه و عشرين الف کلمه فی ثلثه ایام و لیالیهن . . .

خصال صدوق، ص 641، ح 20، باب ما بعد الالف؛ نورالثقلین، ج 1، ص 574، ح 675.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون (ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 202

3 - موسی (ع) پیامبری مستجاب الدعوه و از منزلتی والا در پیشگاه خدا برخوردار بود .

ادع لنا ربك بما عهد عندك

مراد از عهده‌ی که خداوند بر موسی دارد، به مناسبت تقاضای فرعونیان از موسی و درخواست دعا برای آنان، استجابت دعای او به درگاه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 12

12 - موسی (ع) ، علاوه بر مقام نبوت ، منصب امامت و رهبری سیاسی بنی اسرائیل را نیز عهده دار بود .

وقال موسی لأخيه هرون اخلفني في قومي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 1, 2, 3, 5

1 - موسی (ع) برگزیده خدا و برتر از همه مردم عصر خویش

قال يموسى إني اصطفيتك على الناس

«اصطفا» به معنای به دست آوردن خالص هر چیزی است. (مفردات راغب). و چون «اصطفيتك» به «علی» متعدی شده، معنای برتری نیز در آن تضمین شده است.

2 - خداوند به دلیل خلوص موسی (ع) ، وی را برگزید و بر همگان برتری داد .

قال يموسى إني اصطفيتك على الناس

چون «اصطفا» به معنای گزینش خالص یک چیز است، جمله «اصطفيتك» می رساند که موسی انسانی خالص بوده و همین خلوص وی دلیل اختیار و انتخاب وی شده است.

3 - اعلام گزینش موسی و برتری او بر همگان ، از سخنان خداوند با موسی در میعادگاه مناجات

قال يموسى إني اصطفيتك على الناس

5 - خداوند با اعطای پیام های خویش به موسی (ع) و سخن گفتن با وی ، او را بر همه مردم عصرش برتری داد .

اصطفتیک علی الناس برسالتی و بکلمی

حرف «باء» در «برسالتی» و «بکلامی»، «باء» استعانت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 1

1- موسی (ع) از پیامبران دارای کتاب آسمانی است .

و لقد آتینا موسی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 1

1- حضرت موسی (ع) ، همراه با آیات و معجزات متعدد از سوی خداوند برای مردم عصر خویش مبعوث شد .

ص: 203

و لقد أرسلنا موسى بأيتنا أن أخرج قومك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 67 - 6

6- خضر ، دارای مرتبه ای برتر از موسی (ع) بود . *

إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 51 - 6

6- حضرت موسی (ع) برگزیده خداوند و دارای مقام رسالت و نبوت بود .

إِنَّهُ كَانَ مَخْلُصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

فرق «رسول» و «نبی» این است که هر کس رسالت الهی دارد «نبی» نیز می باشد، زیرا «نبی» یعنی دارای خبر، ولی ممکن است کسی نبی باشد، اما به سوی شخصی یا قومی ارسال نشده و حامل رسالت الهی نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 5

5- حضرت موسی (ع) ، در نزد خداوند ، مقامی برتر از هارون (ع) داشت .

ووهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبياً

چون نبوت هارون موهبت برای موسی (ع) دانسته شده؛ چنین برمی آید که مقام موسی بسی بلندتر از هارون باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 13 - 4، 2، 1

1 - خداوند ، موسی (ع) را به پیامبری برگزید و در وادی طوی او را از انتخاب شدن به رسالت ، آگاه ساخت .

و أنا اخترتك فاستمع لما يوحى

به قرینه «لما يوحى»، اختیار شدن موسی (ع) به معنای گزینش او برای پیامبری و تحمل وحی الهی است.

2- موسی (ع) برگزیده خداوند و بهترین فرد زمان خویش برای دریافت وحی و ابلاغ پیام الهی بود.

و أنا اخترتك

«اختیار» از ماده خیر و به معنای «اصطفاء» (برگرفتن خالص هرچیز) است (لسان العرب).

4- خداوند، موسی (ع) را پس از برگزیدن به پیامبری، به گوش فرادادن و دریافت وحی فرمان داد.

و أنا اخترتك فاستمع لما یوحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 32 - 5

5- اصالت موسی (ع) در رسالت نسبت به هارون (ع)

و أشركه فی أمری

ص: 204

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 41 - 4

4- موسی (ع)، از مقامی والا و بلند مرتبه نزد خداوند و از اخلاصی کامل در برابر او برخوردار بود.

واصطنعتک لنفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 68 - 5

5 - خداوند، به موسی (ع) اطمینان بخشید که توان او برتر از همه ساحران حاضر در صحنه مبارزه و مقام او رفیع تر از فرعون و فرعونیان است.

إِنك أنت الاعلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 1,5

1- حضرت موسی و هارون (ع)، دو پیامبر دارای کتاب آسمانی و رسالت مشترک

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الفرقان» کتاب آسمانی تورات باشد. بر این اساس دادن کتاب آسمانی به هارون در کنار حضرت موسی (ع)، بیانگر این است که او نیز مانند موسی (ع) در نبوت و دریافت کتاب آسمانی شریک و برابر بود.

5- حضرت موسی و هارون (ع)، دو پیامبر برخوردار از حجت و برهان الهی

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان

یکی از معانی لغوی «فرقان» حجت و برهان است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 1

1 - موسی و هارون (ع)، دو پیام آور الهی

ثم أرسلنا موسى وأخاه هرون بآيتنا و سلطن ميين

«آيه» (مفرد «آيات») به معنای نشانه است و «سلطان» مرادف حجت و «ميين» (از «إبانه») به معنای روشن و آشکار است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 5

5 - موسى (ع) ، دارای مقامی ویژه در نزد خدا و واسطه وصول رحمت و هدایت الهی به بنی اسرائیل

إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

آمدن تعبیر «إِنَّ مَعِيَ رَبِّي» (پروردگار من با من است) به جای «إِنَّ مَعَنَا رَبَّنَا» (پروردگار ما با ما است) نشان دهنده برخورداري شخص موسی(ع) از امداد خاصه الهی است؛ که در پرتو آن امداد، بنی اسرائیل نیز نجات می یافتند.

ص: 205

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 10 - 8

8 - اعطای مقام رسالت از جانب خداوند به موسی (ع) در وادی طور

یموسی لاتخف إتی لایخاف لدی المرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 30 - 2

2 - آتش طور ، وسیله ای برای کشاندن موسی (ع) به وادی طور ، جهت سخن گفتن خدا با وی و دریافت رسالت الهی

فلما أتيتها نودی . . . یموسی إتی أنا الله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 43 - 1

1 - موسی (ع) ، از پیامبران صاحب کتاب

و لقد آتینا موسی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 5

5 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) چهره های شاخص انبیای الهی اند .

و إذا أخذنا من النبیین میثقهم و منک و من نوح و ابرهیم و موسی و عیسی ابن مریم

ذکر نام این انبیا پس از آوردن واژه «النبیین» ذکر خاص پس از عام بوده و می تواند نشانه برتری آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 120 - 2

2 - موسی و هارون (علیهما السلام) ، دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سلم علی موسی و هرون

از سلام همراه با تکریم خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 122 - 1,2

1 - موسی و هارون (علیهما السلام)، از بندگان مؤمن خدا

إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

2 - موسی و هارون (علیهما السلام)، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

برجسته و مقرب بودن موسی و هارون (علیهما السلام)، از اضافه «عباد» به ضمیر «نا» به دست می آید.

ص: 206

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 4

4 - نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا . . . و موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 2

2 - موسی (ع) ، رسول الهی

و فی موسی إذ أرسلناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 4

4 - موسی (ع) ، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل

و قد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

237- مقامات مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 10

10 - عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق (ع) از معنای « بسم الله الرحمن الرحيم » سؤال کردم ، آن حضرت فرمود : « الباء بهاء الله و السین سناء الله و المیم مجد الله - و روی بعضهم ملک الله - والله إله کل شیء » [و الرحمن لجميع العالم و الرحیم بالمؤمنین خاصه ؛

«بای» بسم الله، نشانگر خوبی و حسن خداوند و «سین» اشاره به رفعت او و «میم» اشاره به مجد و عظمت اوست. و بعضی روایت کرده اند که: [میم] اشاره به ملک و سلطنت خداوند است و «الله» معبود همه چیز است [و] «رحمان» نظر به رحمت او در باره همه عالم و «رحیم» نظر به رحمت او فقط درباره مؤمنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - مؤمنان راستین در پیشگاه خدا ، بسیار عزیز و محترم هستند .

إنما نحن مستهزون. الله يستهزئ بهم

خداوند در مقام پاسخ، به استهزاگری منافقان نسبت به مؤمنان خود در مقام پاسخ و دفاع برآمده و با ابتدا به نام جلاله «الله» خود را استهزا کننده آنان قرار داده است. این نحوه برخورد گویای نکاتی از جمله: مقام و عزت مؤمن در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 207

6 - کشتن مؤمنان به آیین الهی، از محرمات مؤکد است .

لاتسفکون دماءکم

هر چند آیه بیانگر میثاقهای خدا با بنی اسرائیل است، ولی بیان آن در قرآن، نشانه آن است که رعایت آنها وظیفه همه مخاطبان قرآن می باشد.

7 - بیرون کردن موحدان از کاشانه و دیارشان و آواره ساختن ایشان، از محرمات مؤکد الهی است .

و لاتخرجون أنفسکم من دیرکم

جمله «لاتخرجون...» [همکیشان] خود را از خانه هایشان بیرون نمی کنید) همانند جمله «لاتسفکون...» جمله خبری است در مقام انشا؛ یعنی، «... بیرون نکنید». ایراد جمله خبری در مقام انشا برای رساندن تأکید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - بهره وری مؤمنان از روزی ها و نعمت های خداوند، مقصود اصلی از اعطای آنها به انسانهاست . *

یأیها الذین ءامنوا کلوا من طیب ما رزقکم

قرآن در توصیه به اهل ایمان - مبنی بر بهره گیری از نعمتها - (کلوا من طیب ما رزقکم) تصریح کرده که خداوند آن نعمتها را روزی ایشان قرار داده است ولی در توصیه به عموم مردم در آیه 168 (کلوا مما فی الأرض) بیان نداشت که خداوند امکانات زمین را روزی همگان قرار داده است. از مقایسه میان این دو تعبیر و تفاوت یاد شده می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - کسانی که به تمامی پیامبران الهی ایمان دارند، از مقام و کرامتی والا، برخوردارند .

و الذین ءامنوا باللّٰه ورسله و لم یفرقوا بین أحد منهم أولئک

اشاره به مؤمنان با کلمه «أولئک»، حکایت از مقام رفیع آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 35 - 3

3 - كرامت و مقام والای مؤمنان در پیشگاه خداوند

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

خطاب مستقیم خداوند، نشانه كرامت مخاطبان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 5

5 - مؤمنان ، شایسته ترین انسان ها برای بهره جویی از مواهب پاکیزه خداوند

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ

مخاطب قرار دادن اهل ایمان - نه همه مردم - و سپس توصیه به بهره برداری از طیبات، اشاره به این است که تنها مؤمنان شایسته

ص: 208

ترین افراد برای بهره مندی از مواهب الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 2

2 - تفضل الهی بر اهل ایمان با برداشتن مؤاخذه و بازخواست از سوگندهای لغو و بی هدف .

لايؤاخذكم الله باللغو في أيمانكم

لحن امتثالی جمله «لايؤاخذكم» می رساند که عدم مؤاخذه نسبت به سوگندهای لغو و بی هدف، برخاسته از تفضل و لطف خدا به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 8

8 - کافران با مشاهده مقام و جایگاه مؤمنان در قیامت به آن حسرت می خورند.

يليتنا نرد و لا نکذب بآيت ربنا و نکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 5

5 - کسانی که ایمان آورند و کار شایسته انجام دهند، نه از آینده خویش بیمناک و نه بر گذشته خویش غمناک هستند.

فمن ءامن و أصلح فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون

غالباً «خوف» در مورد ترس از آینده و «حزن» در مورد اندوه بر گذشته به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 7

7 - مؤمنان در پیشگاه خداوند ارزشمندند؛ هر چند که فقیر و فاقد موقعیت اجتماعی باشند.

أهؤلاء من الله علیهم من بیننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فروتنی در برابر مؤمنان و ابراز مهر و محبت به آنان

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

پیشی گرفتن در سلام از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها به عنوان یک وظیفه خاص و محدود مطرح نشده است، بلکه این موضوع به عنوان جلوه ای از تواضع و اخلاق متعالی مطرح شده است.

5 - خداوند، مؤمنان به آیات خود را در سلامت و امنیت واقعی قرار می دهد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

سلام خداوند لفظ و کلام نیست، بلکه فعلی از افعال اوست که همان نزول سلامتی و امنیت از جانب اوست. راغب اصفهانی در این مورد گوید: «السلامه التعری من الأفات الظاهره و الباطنه ... کل ذلك من الناس بالقول، و من الله تعالی بالفعل».

11 - پروردگار عالم بر خود واجب کرده که مؤمنان به آیاتش را مشمول رحمت خویش گرداند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 160 - 10

10 - سئل أبو عبدالله (ع) . . . عن قول الله عز و جل: «من جاء بالحسنة فله عشر امثالها»، يجرى لهؤلاء ممن لا يعرف منهم هذا الأمر؟ فقال: إنما هذه للمؤمنين خاصة . . .

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از اینکه آیا آیه «من جاء بالحسنة . . .» شامل آنان که شناختی به ولایت ندارند، می شود؟ فرمود: این آیه فقط برای مؤمنان (شیعیان) است . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 4

4 - اعرافیان ، مؤمنانی با منزلتی بزرگ در پیشگاه خداوند و دارای مرتبه ای برتر از دیگر مؤمنان

و علی الاعراف رجال يعرفون كلاً بسيمهم و نادوا اصحاب الجنة أن سلم عليكم

از اینکه اصحاب اعراف در مکانی قرار دارند که مشرف به همگان هستند و هر شخص و یا طایفه ای را با علامتهای آنان می شناسند و در صحنه قیامت با بهشتیان سخن می گویند و امنیت کامل را به آنان بشارت می دهند و فرمان دخول به بهشت را به آنان اعلام می دارند، می توان فهمید که آنان نسبت به دیگر مؤمنان، از مقامی برتر برخوردار هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 4

4 - مؤمنان راهی بهشت با فرمان اصحاب اعراف به آن جایگاه رفیع وارد خواهند شد .

ادخلوا الجنة

ظاهر این است که جمله «اهؤلاء الذين . . .» دنباله سخنان اصحاب اعراف با کافران مستکبر باشد. یعنی: قالوا . . . هؤلاء الذين . . . بر این تقدیر جمله «ادخلوا . . .» نیز سخن اعرافیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 24

24 - لزوم پرهیز از تحقیر مؤمنان وظیفه شناس در برابر دشمنان دین

فلا تشمت بی الأعداء

هارون با تفریع جمله «فلا تشمت . . .» به وسیله حرف «فاء»، بر کوتاهی نورزیدن خویش در مبارزه با عوامل فساد، این نکته را گوشزد کرد که چون وظیفه خویش را انجام داده است، شایسته نیست در برابر دشمنان مؤاخذه و تحقیر شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 6

6 - مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خدا، دارای برترین مرتبه و بزرگترین درجه در پیشگاه خداوند

ص: 210

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا . . . أعظم درجه عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 3,6

3 - برخوردارى از مقام رضوان (رضایت کامل خدا از انسان) از موهبت های خاص خداوند به مؤمنان مهاجر و مجاهد

هاجروا و جهدوا فی سبیل الله . . . یبشرهم ربهم . . . و رضون

6 - برخوردارى مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان ، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت .

هاجروا و جهدوا فی سبیل الله . . . یبشرهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمه» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 12

12 - مؤمن ، دارای حرمتی والا در پیشگاه خداوند

فیسخرون منهم سخر الله منهم و لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 14، 11

11 - مؤمنان ، برخوردار از منزلتی والا و جایگاهی بلند در پیشگاه خداوند

و بشر الذین ءامنوا أن لهم قدم صدق عند ربهم

«قدم صدق» می تواند کنایه از ارزش والای مؤمنان در نزد پروردگار باشد.

14 - برخوردارى از جایگاه بلند و حسن سابقه در پیشگاه پروردگار ، بشارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مؤمنان

و بشر الذین ءامنوا أن لهم قدم صدق عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 103 - 5

5 - مؤمنان در پیشگاه الهی ، از جایگاه ویژه برخوردار بوده و از الطاف خاص او بهره مند هستند .

ثم ننجی رسلنا و الذین ءامنوا کذلک حقاً علینا ننج المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 14

14 - مؤمنان ، در پیشگاه خداوند از جایگاه عظیمی برخوردارند .

أمرت أن أكون من المؤمنین

از اینکه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) خود را فردی از مؤمنان معرفی می کند، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 211

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 2

2- بندگان راستین و مؤمن برخوردار از لطف و عنایت ویژه خداوند و دارای مقام و منزلتی خاص در پیشگاه او

قل لعبادی

برداشت فوق بر این اساس است که اضافه در «عبادی» تشریفیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 75 - 5

5 - مؤمنان دارای عمل صالح در پیشگاه پروردگارشان شأن و مقامی رفیع دارند .

و من یأتہ . . . فأولئک لهم الدرجت

اسم اشاره «أولئک» که برای اشاره بعید به کار می رود، حاوی تکریم و بزرگداشت مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 9 - 6، 1

1 - ایمان آورندگان دارای عمل صالح ، از سوی خداوند ، در زمره صالحان قرارخواهندگرفت .

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لندخلنهم فی الصلحین

6 - خداوند ، مؤمنان دارای عمل صالح را ، در جایگاه صالحان ، وارد خواهد کرد .

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لندخلنهم فی الصلحین

«لندخلنهم فی مدخل الصالحین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 56 - 2

2 - مؤمنان ، بندگان خاص خدایند .

یعبادی الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 7

7 - مؤمنان راستین ، تحت عنایت و توجه ویژه پروردگارند .

یدعون ربهم

اضافه «رب» به ضمیر «هم» - که مرجع آن مؤمنان است - با توجه به این که پروردگار، رب همه انسان ها است، می تواند به نکته یاد شده اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 11

11 - مؤمنان ، در پیش گاه خداوند ، شخصیتی برجسته دارند .

ص: 212

و كان بالمؤمنين رحيمًا

آوردن اسم ظاهر به جای ضمیر، می تواند به خاطر تمجید و ستایش از مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 7

7 - ایمان ، گوهری بس ارزشمند و مؤمنان دارای مقامی والا نزد پروردگار

و يؤمنون به

مفسران گفته اند: یادآوری ایمان فرشتگان به خدا - با آن که این حقیقتی روشن برای همگان است - می تواند به منظور بیان مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 2

2 - اهل ایمان و عمل صالح ، بندگان خاص و مقرب خداوند

يَسِّرُ اللَّهُ عِبَادَةَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

از اضافه «عباده» به ضمیر راجع به «اللّه» - که اضافه تشریفیه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

238- مقامات مؤمنان به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 55 - 5

5 - تصدیق کنندگان پیامبران ، برخوردار از مقامی والا در نزد خداوند

إِنَّ الْمُتَّقِينَ... فِي مَقْعَدِ صَدَقٍ

با توجه به مقابله «المتقین» با تکذیب کنندگان پیامبران استفاده می شود که عنوان «متقی» بر «تصدیق گران انبیا» اطلاق شده است و اینان از جایگاهی راستین برخوردارند.

239- مقامات مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مؤمنان حقیقی، برخوردار از درجاتی والا در پیشگاه خداوند

لهم درجت عند ربهم

کلمه «درجت»، که به صورت نکره آورده شده، حکایت از والایی آن درجات و مراتب قرب دارد؛ به گونه ای که برای انسانها ناشناخته است.

ص: 213

240- مقامات مؤمنان صابر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 3

3 - مؤمنانی که از سر باور به « از خدا بودن و به او بازگشتن » مصایب راه ایمان را تحمل می کنند ، از مقامی والا در پیشگاه خداوند برخوردارند .

قالوا إنا لله و إنا إليه راجعون. أولئك عليهم صلوات من ربهم

241- مقامات مؤمنان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 9

9- مؤمنان دارای عمل صالح ، به مقام عبودیت خداوند نائل شده اند .

من ... ءامن و عمل صلحاً فأولئك يدخلون الجنة ... جنّت عدن التي وعد الرحمن عباد

242- مقامات مؤمنان عامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 6

6 - مؤمنانی که کار شایسته انجام دهند، نه ترس بر آنان مسلط گردد و نه اسیر اندوه دایم شوند.

فمن ءامن و أصلح فلا خوف عليهم و لا هم يحزنون

از معانی حرف «علی» استیلا و غلبه است. در این جمله استیلائی ترس بر مؤمنان نفی شده است، نه اینکه هیچگاه در معرض آن قرار نمی گیرند. همچنین «لا يحزنون»، بیانگر نفی استمرار حزن بر آنان است نه تلقی مطلق حزن.

243- مقامات مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 11، 18

11- مؤمنان قوم نوح ، مردمی مقرب درگاه خدا و برخوردار از مقام لقای او

جمله «إنهم ملقوا ربهم» می تواند بیانگر حال فعلی پیروان نوح باشد؛ یعنی ، هم اکنون به مقام لقای پروردگار رسیدند و

همچنین می تواند خبر از فرجام اخروی آنان دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

18- اشراف و سران کفرپیشه قوم نوح ، ناآگاه به مقام بلند مؤمنان و پیروان آن حضرت

و لکنی أریکم قومًا تجهلون

به قرینه «إنهم ملاقوا ربهم» می توان گفت که: مفعول «تجهلون» مقام والا و ارجمند مؤمنان به نوح(ع) است. براین اساس «أراکم...»؛ یعنی ، می دانم که شما به مقام والا ی مؤمنان (لقای آنان با خدا) آگاهی ندارید.

244- مقامات مؤمنان نخستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 3، 2

2 - کسانی که در آینده ایمان آورند ، هجرت کنند و در صف مجاهدان به جهاد پردازند ، همانند مؤمنان و مهاجران نخستین ، مؤمنانی حقیقی و راستین هستند .

أولئك هم المؤمنون حقا . . . و الذين ءامنوا من بعد ... فأولئك منكم

3 - کسانی که پس از مؤمنان و مهاجران نخستین ایمان آورند ، همانند مؤمنان نخستین از مغفرت خدا و روزی های با کرامت او بهره مند خواهند شد .

لهم مغفرة و رزق كريم. و الذين ءامنوا من بعد ... فأولئك منكم

245- مقامات مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 11

11 - مؤمنان غیر مهاجر در صورت هجرت ، همسان با دیگر مهاجران در برخورداری از حقوق ولایت و حمایت مقرر شده در میان مؤمنان

ما لکم من ولیّتهم من شیء حتی یهاجروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 6

6- مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خدا، دارای برترین مرتبه و بزرگترین درجه در پیشگاه خداوند

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أعظم درجه عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 21 - 3,6

3- برخورداری از مقام رضوان (رضایت کامل خدا از انسان) از موهبت های خاص خداوند به مؤمنان مهاجر و مجاهد

ص: 215

هاجروا و جهدوا فی سبیل اللّٰه . . . یبشروهم ربهم ... و رضون

6 - برخورداری مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان ، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت .

هاجروا و جهدوا فی سبیل اللّٰه . . . یبشروهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمة» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 20

20 - عن ابی عبداللّٰه (ع) [فی قوله تعالی : « و السّابِقون الأوّلون من المهاجرین و الانصار و الذین اتّبعوهم باحسان . . . » : فبدء بالمهاجرین الأوّلین علی درجه سبقهم ثم ثنی بالانصار ثم ثلث بالتّابعین لهم باحسان فوضع کل قوم علی قدر درجاتهم و منازلهم عنده . . .]

از امام صادق (ع) درباره سخن خدای تعالی : «پیشگامان نخستین از مهاجرین و انصار و کسانی که با نیکوکاری از آنان پیروی کردند . . . » روایت شده که فرمود: پس خدای عز و جل مهاجران نخستین را بر اساس سابقه ایمانی آنان، در آغاز ذکر فرمود؛ سپس انصار را در رتبه دوم و تابعین به احسان را در رتبه سوم یاد نمود. بدین ترتیب هر گروه را بر مبنای درجه و منزلتی که نزد او داشتند [در کلام خود] جای داد.».

246- مقامات مهندین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 9

9 - عنایت ویژه الهی به برخی هدایت یافتگان یا مستقر ساختن آنان بر راه مستقیم

یجعلہ علی صرط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 127 - 4, 1

1 - هدایت یافتگان و یادکنندگان آیات و معارف الهی از جایگاهی آکنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن یرد اللّٰه أن یردہ . . . قد فصلنا الایت لقوم یدکرون. لهم دارالسلام عند ربهم

4 - هدایت یافتگان هشیار و متذکر، مقرب درگاه پروردگار و در پرتوی ولایت او قرار دارند.

فمن یرد الله . . . لقوم یذکرون. لهم دارالسلام عند ربهم و هو ولیهم

247- مقامات میکائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 216

4 - جبرئیل و میکائیل دارای مقامی برتر از سایر فرشتگان در پیشگاه خدا

من کان عدواً لله و ملئکته و رسله جبریل و میکیل

کلمه «ملائکته» شامل جبرئیل و میکائیل می شود. بنابراین ذکر بخصوص آنها از میان سایر فرشتگان، می تواند اشاره به برتری مقام آنان باشد.

248- مقامات ناظران عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 11 - 1

1 - فرشتگان ناظر و مراقب انسان ها ، شخصیت هایی ارجمند و دارای ارزش و احترام در پیشگاه خداوند

کراماً

آنچه در مقوله خود دارای شرافت و برجستگی باشد، به کرم توصیف می شود. (مفردات راغب)

249- مقامات نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و ... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

250- مقامات نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 11، 3

3 - نوح (ع) هدایت یافته به توحید و برهانهای آن و دارای مرتبه ای بلند بود.

و نوحا هدينا من قبل

11 - كثر انبياء (ع) از نسل نوح، پاداش نيل او به مقام نيكوکاران است.

و نوحا هدينا من قبل و من ذريته . . . و كذلك نجزي المحسنين

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون (ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 4

4 - نوح (ع) و دیگر رسولان الهی، دارای عصمت و میرا از هر گونه گمراهی

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

جمله «لکنی رسول ...» به منزله تعلیلی است برای تبری نوح از هر گونه گمراهی. بنابراین جمله «لیس بی ضلله» به همراه «و لکنی ...» علاوه بر عصمت نوح، دلالت بر عصمت تمامی رسولان الهی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 1

1 - نوح (ع)، از پیامبران و رسولان الهی است.

و لقد أرسلنا نوحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5

5 - خداوند، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید.

ءاتی رحمة من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 3

3- حضرت نوح (ع)، از جانب خداوند، از علم، حکمت و منصب قضاوت برخوردار بود.

و لوطاً اتینه حکماً و علماً .. و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که عبارت «نوحاً» عطف بر «و لوطاً اتیناه» باشد؛ یعنی، همان گونه که به لوط(ع) علم، حکمت و .. دادیم، به نوح(ع) نیز عطا کردیم. گفتنی است واژه «حکم» هم به معنای حکمت استعمال می شود و هم به معنای قضاوت (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 1

ص: 218

1- نوح (ع)، از رسولان الهی بود.

و لقد أرسلنا نوحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 5

5- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) چهره های شاخص انبیای الهی اند.

و إذا أخذنا من النبيّن میثقمهم و منک و من نوح و ابرهیم و موسی و عیسی ابن مریم

ذکر نام این انبیا پس از آوردن واژه «النبيّن» ذکر خاص پس از عام بوده و می تواند نشانه برتری آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 79 - 2,4

2- نوح (ع)، پیامبری برجسته در سلسله پیامبران الهی و دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سلم علی نوح فی العلمین

برداشت یاد شده از قید «فی العالمین» برای سلام به دست می آید؛ زیرا در این سوره خداوند سلام و تحیت خود را نسبت به چند پیامبر بزرگ (همچون ابراهیم، موسی و هارون علیهم السلام) نقل فرموده، ولی بدون این قید آورده است؛ مانند: آیه 109 (سلام علی ابراهیم) و آیه 120 (سلام علی موسی و هارون).

4- نوح پیامبر، برخوردار از مقام و احترام ویژه در میان همه نسل ها و برای همیشه تاریخ

سلم علی نوح فی العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 1,2,3

1- حضرت نوح، از بندگان مؤمن خدا

إنّه من عبادنا المؤمنین

2- نوح پیامبر، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

برجسته و مقرب بودن نوح(ع)، از اضافه «عباد» به ضمیر جلاله «نا» به دست می آید.

3- عبودیت و ایمان نوح (ع) ، موجب دستیابی او به پاداش هایی همانند پاداش های محسنان از سوی خداوند

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّه من عبادنا المؤمنین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّه من عبادنا ..» تعلیل برای جمله «إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ» است؛ یعنی، چون نوح(ع) از مؤمنان و بندگان خالص خدا بود، به او همانند پاداش محسنان، پاداش دادیم. گفتنی است که مقصود از آن، اجابتِ دعا، نجاتِ از مشکلاتِ اندوه بار و باقی ماندن نسل و نام نیک آن حضرت در تاریخ می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 4

4- نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

ص: 219

شرح لكم من الدين ما وصّى به نوحًا . . و موسى و عيسى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 9 - 5

5 - مقام عبوديت و بندگي خداوند ، از اوصاف عالي حضرت نوح (ع)

فكذبوا عبدنا

وصف «عبدنا» در مقام يادکرد از تلاش های نوح(ع)، بيانگر مطلب ياد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حديد - 57 - 26 - 1

1 - نوح و ابراهيم (ع) ، از رسولان الهی

و لقد أرسلنا نوحًا و إبراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - نوح - 71 - 1 - 1

1 - حضرت نوح (ع) ، از رسولان الهی

إنا أرسلنا نوحًا

251- مقامات وفاداران به عهد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - احزاب - 33 - 23 - 3

3 - وفاداران به عهد خود ، از مسلمانان مدینه ، مردانی مورد ستایش خداوندند .

من المؤمنین رجال صدقوا ما عهدوا الله عليه

آوردن «رجال» - به صورت نکره - برای زیادت در تعریف و تمجید است.

252- مقامات هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون (ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتاهم الكتب والحكم والنبوه

ص: 220

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 1,4,5

1- برانگیخته شدن هارون (ع) به نبوت، موهبت خداوند و پرتوی از رحمت او به موسی (ع) بود.

و وهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبياً

4- هارون، برادر موسی (ع)، و دارای مقام رفیع نبوت

أخاه هرون نبياً

5- حضرت موسی (ع)، در نزد خداوند، مقامی برتر از هارون (ع) داشت.

و وهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبياً

چون نبوت هارون موهبت برای موسی (ع) دانسته شده؛ چنین برمی آید که مقام موسی بسی بلندتر از هارون باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 32 - 5

5- اصالت موسی (ع) در رسالت نسبت به هارون (ع)

و أشركه في أمري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 14

14 - هارون، دارای حق ولایت و اطاعت بر بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع) بود.

و لقد قال لهم هرون... فاتَّبِعُونِي و اطِيعُوا أَمْرِي

فرمان هارون (ع) به پیروی و اطاعت مردم از او، حاکی از ثبوت حق ولایت و اطاعت او، بر عهده بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 7

7- هارون (ع) در عین دارا بودن مقام نبوت، موظف به پیروی از موسی (ع) و فرمان های او بود.

ما منعك .. ألا تتبعن أفعصيت أمري

«ألا تتبعن» خطاب به هارون(ع) و دال براین نکته است که او در عین نبوت، موظف به پیروی از فرمان های موسی(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 1,5

1- حضرت موسی و هارون (ع)، دو پیامبر دارای کتاب آسمانی و رسالت مشترک

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الفرقان» کتاب آسمانی تورات باشد. بر این اساس دادن کتاب آسمانی به هارون در کنار حضرت موسی(ع)، بیانگر این است که او نیز مانند موسی(ع) در نبوت و دریافت کتاب آسمانی شریک و برابر بود.

ص: 221

5- حضرت موسی و هارون (ع)، دو پیامبر برخوردار از حجت و برهان الهی

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان

یکی از معانی لغوی «فرقان» حجت و برهان است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 1

1 - موسی و هارون (ع)، دو پیام آور الهی

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون بآیتنا و سلطن مبین

«آیه» (مفرد «آیات») به معنای نشانه است و «سلطان» مرادف حجت و «مبین» (از «ایانه») به معنای روشن و آشکار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 120 - 2

2 - موسی و هارون (علیهما السلام)، دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سلم علی موسی و هرون

از سلام همراه با تکریم خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 122 - 1,2

1 - موسی و هارون (علیهما السلام)، از بندگان مؤمن خدا

إنهما من عبادنا المؤمنین

2 - موسی و هارون (علیهما السلام)، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إنهما من عبادنا المؤمنین

برجسته و مقرب بودن موسی و هارون (علیهما السلام)، از اضافه «عباد» به ضمیر «نا» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 55 - 13

13 - همسران رسول الله، زنانی صاحب ارزش در نزد خداوند بودند.

و اتقین الله

التفات از غیبت به خطاب در «اتقین الله» می تواند به خاطر اهتمام و عنایت خاص به آنان باشد که حکایت از صاحب فضیلت بودن آنان می کند.

ص: 222

254- مقامات هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 67 - 2,3

2 - هود، رسولی از جانب خدا

و لکنی رسول من رب العلمین

3 - هود با استناد به رسالت الهی خود، خویشتن را از هر گونه سفاهت و کم خردی مبرا دانست .

قال یقوم لیس بی سفاهه و لکنی رسول من رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 3

3 - هود، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

أبلغکم رسلت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 2

2- رسالت هود (ع)، محدود به قوم عاد بود .

وإلی عاد أخاهم هوداً

255- مقامات یحیی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 7 - 9

9- حضرت یحیی (ع)، شخصیتی الهی و مورد عنایت خاص خدا بود.

لم نجعل له من قبل سمياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 10، 9، 2

2- یحیی (ع) دریافت کننده وحی و دارای شخصیتی ممتاز در پیشگاه خداوند بود.

ص: 223

در باره این که ندای «یا ییحیی» گفته چه کسی بود، دو احتمال وجود دارد: 1- از جانب خداوند و توسط فرشته وحی؛ 2- توصیه زکریا به فرزندش ییحیی. ظاهر آیه مؤید احتمال اول است. برداشت یاد شده نیز بر همین اساس است.

9- خداوند، ییحیی (ع) را در کودکی به اجرای احکام الهی توان مند ساخت.

و آتینه الحکم صبیئاً

در برداشت یاد شده «حکم» به معنای حاکمیت و اجرای قضاوت گرفته شده است. در (قاموس) آمده است: حاکم به کسی گفته می شود که حکم را به مرحله اجرا درآورد.

10- حضرت ییحیی، برخوردار مقام قضاوت در ایام کودکی

و آتینه الحکم صبیئاً

«حکم» بر اساس یکی از معانی متعددی که برای آن ذکر شده است، مصدر و به معنای قضاوت کدن است (لسان العرب).

15- «عن النبی (صلی الله علیه و آله) فی قوله «و آتینه الحکم صبیئاً» قال: أعطی الفهم و العباده و هو ابن سبع سنین؛

1. الدر المنثور، ج 5، ص 484.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 14 - 7

7- حضرت ییحیی (ع)، مبراً از گناه در برابر خدا *

و لم یکن .. عصیاً

می توان گفت جمله «و لم یکن .. عصیاً» بر نفی مطلق سرپیچی و عصیان (رد حاجت های مردم، معصیت پروردگار) دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 15 - 4

4- حضرت ییحیی (ع) دارای کرامت و ارجمندی ویژه در پیشگاه خداوند

و سلم علیه یوم ولد و یوم یموت و یوم یبعث حیاً

256- مقامات یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2 - ابراهیم، اسحاق (ع) و یعقوب (ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

ص: 224

2- نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 5

5- اسحاق و یعقوب (ع)، فرزندان ابراهیم و از پیامبران الهی بودند .

وهبنا له إسحق و یعقوب و کلاً جعلنا نبیاً

اسحاق(ع)، فرزند ابراهیم(ع) بود، ولی یعقوب(ع) به دلیل آیه بیست و هفتم سوره هود (و من وراء إسحاق یعقوب) فرزند اسحاق و نوه ابراهیم(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 10، 1

1- حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، برخوردار از منصب پیشوایی و رهبری در جامعه

و جعلنهم أئمه

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، به انتخاب و انتصاب خداوند بود .

و جعلنهم أئمه

10- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی که از سوی خداوند به آنان وحی می شد .

و أوحینا إلیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 3

3 - ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، از بندگان حقیقی و بلندمرتبه خداوند

عبدنا ابراهيم و اسحق و يعقوب

تصريح به عبد بودن ابراهيم، اسحاق و يعقوب (ع) - با آن كه همه انسان ها عبد هستند - و نيز اضافه آن به ضمير جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 2، 1

1 - ابراهيم ، اسحاق و يعقوب (عليهم السلام) ، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و اِنَّهم عندنا لمن المصطفين

«مصطفی» (مفرد «مصطفين») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

2 - عظمت مقام و قرب ابراهيم ، اسحاق و يعقوب (عليهم السلام) در پیشگاه خداوند

و اِنَّهم عندنا لمن المصطفين

ص: 225

برگزیدگی ابراهیم(ع) و .. از سوی خداوند با آمدن قید «عندنا» (پیشگاه ما)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

257- مقامات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 2

2- رؤیای یوسف گویای آن بود که به مقامی رفیع نایل خواهد شد و بر برادرانش سیادت خواهد یافت .

بینی لا تقصص رءیاک علی إخوتک فیکیدوا

از اینکه برادران یوسف در صورت شنیدن رؤیایش درصدد ضربه زدن به او برمی آمدند ، دو نکته روشن می شود: 1- رتبه و منزلت والای یوسف(ع); 2- آشنایی برادران او به تعبیر و تأویل رؤیا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 12، 1

1- رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود .

و كذلك یجتیبک ربک

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتیبک ربک» ؛ یعنی ، پروردگارت تو را برمی گزیند و برای خویش خالص می گرداند ، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

12- خداوند به واسطه یوسف (ع) ، نعمت کامل و تمام خویش را بر خاندان یعقوب ارزانی داشت .

و كذلك .. و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

یوسف(ع) از خاندان یعقوب(ع) بود و «آل یعقوب» شامل او نیز می شد. بنابراین آوردن «علیک» و عطف کردن «آل یعقوب» بر آن، می تواند حاکی از نکته ای باشد که در برداشت فوق آمده است. قابل ذکر است که تأویل ستارگان، ماه و خورشید بر برادران و پدر و مادر یوسف(ع) مؤید آن نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 10،12

10- یوسف (ع) در سنین کودکی ، شایستگی دریافت وحی را دارا بود .

فلما ذهبوا به . . . وأوحینا إلیه

ص: 226

12- یوسف (ع) در سنین کودکی به نبوت رسید . *

و أوحینا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 6

6- یوسف (ع) در سن جوانی و برخوردار شدن از رشد ، به مقام نبوت نایل گردید .

و لما بلغ أشده ءاتینه حکمًا و علمًا

برداشت فوق ، بر اساس نظر برخی از مفسران است که «حکم» را به مقام نبوت و «علم» را به دانش شریعت ، تفسیر کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 6،16

6- یوسف (ع) ، در عنفوان جوانی از ارتکاب هر گناه کوچک و بزرگی ، مصون و معصوم بود .

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء إنه من عبادنا المخلصین

16- « عن الرضا (ع) : لقد همّت به و لولا أن رأی برهان ربّه لهمّ بها كما همّت به ، لكنّه كان معصوماً ، والمعصوم لایهمّ بذنب . . . » ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: آن زن قصد یوسف کرد و اگر یوسف برهان پروردگارش را ندیده بود، قصد آن زن می کرد همان گونه که زن او را قصد کرد ; ولی یوسف معصوم بود و معصوم قصد گناه نمی کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 7

7- شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم ، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلّی أرجع إلی الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 2

2- یوسف (ع) در سرزمین مصر به منزلتی والا و قدرتی بلامنازع دست یافت .

مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ

«تمکین» (مصدر مَكَّنَّا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت بخشیدن است. مناسبت حکم و موضوع و نیز قید «فی الأرض» می رساند که معنای دوم اراده شده است. بنابراین «مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ»؛ یعنی، به یوسف در سراسر سرزمین مصر قدرت و سلطنت بخشیدیم. و «حَيْثُ يَشَاءُ» حاکی از نبود قدرتی در برابر اوست.

258- مقامات یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 227

3 - زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط (ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 139 - 1

1 - یونس (ع)، از رسولان الهی

وإن یونس لمن المرسلین

259- منشأ مقامات محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 36 - 4

4 - بهره مند ساختن تقواییان از پاداش های آخرت، جلوه تدبیر خداوند در ترفیع بخشیدن به مقام پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

رَبِّک

«رَبِّ» مصدر و به معنای تربیت است و مجازاً در معنای «تربیت کننده» استعمال می شود (مفردات راغب). تأکید بر واژه «رَبِّک»، گویای آن است که اعطای پاداش به متقین، در راستای تربیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و افزودن رشد آن حضرت است.

260- منشأ مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 13

13 - خداوند، اعطاکننده خیر و نیکی به انسان ها و رساننده آنان به مقام های معنوی است.

لا أقول .. لن یؤتیهم الله خیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 9

9- دستیازی به مقامات والای معنوی (مقام محمود) ، هر چند با تلاش و کوشش قرین باشد ، منوط به امداد و توفیق الهی است .

فتهجّد به .. عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

ص: 228

261- منشأ مقامات معنوی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 24

24- خداوند بر اساس مشیت خویش ، برتری دهنده برخی از انسان ها بر برخی دیگر و اعطا کننده کمال به بهره مندان از آن نرفع درجت من نشاء

اساس مشیت خویش ، برتری دهنده برخی از انسانها بر برخی دیگر و اعطا کننده کمال به بهره مندان از آن

262- مؤمنان و مقامات صادقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 9

9 - دستیابی به مرتبه صادقین ، آرمانی ارزشمند برای مؤمنان

اتقوا الله و كونوا مع الصديقين

263- نقش مقامات فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 38 - 5

5 - عظمت فرزند ، مایه رفعت مقام مادر است .

إذ أوحينا إلى أمك

محتوای آنچه به مادر موسی (ع) گفته شد، نشان می دهد که هدف اصلی، حفاظت موسی (ع) بوده، گرچه اثر طبیعی آن، آرامش یافتن مادر موسی (ع) نیز بوده است. بنابراین دست یابی مادر موسی به وحی الهی، برخاسته از عظمت موسی (ع) است.

مقامات معنوی

264- آثار مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عظمت معنوی انسان ها ، مقتضی پرداختن به سپاس و ستایش خدا در همه حال

أمرت أن أعبد .. أن أكون من المسلمين . وأن أتلو القرآن ... وقل الحمد لله

آیه بالا نشان می دهد - که حتی فردی مثل پیامبر (صلی الله علیه و آله) که نزدیک ترین خلق به خدا است - هیچ گاه نباید از یاد خدا و سپاس و ستایش او غافل شود؛ یعنی، این گونه نیست که انسان ها با رسیدن به مقامات معنوی، از عبودیت، تسلیم و ستایش خدا معاف

ص: 229

265- آرزوی مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 15

15 - آرزوی بلند در امور معنوی (رسیدن به اوج مرتبه کمال و مقامات معنوی) ، امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و اجعلنا للمتقين إمامًا

266- ارزش مقام محمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 16

16- «مقام محمود» جایگاهی بس ارجمند و والا در میان مقامات معنوی

عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

با اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مقام و منزلت بس رفیع برخوردار بود، خداوند به او می فرماید: «نماز شب بخوان تا به مقام محمود برسی» و این حکایت از مطلب فوق دارد.

267- ارزش مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 16، 13

13- مقام ارجمند حاصل آمده از نماز شب ، جایگاهی مورد ستایش و تمجید همگان

عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

به صورت مطلق آورده شدن «مقاماً محموداً» می تواند مشعر به این باشد که: مقام محمود، جایگاهی است مورد تمجید همه خلایق.

16- «مقام محمود» جایگاهی بس ارجمند و والا در میان مقامات معنوی

عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

با اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مقام و منزلت بس رفیع برخوردار بود، خداوند به او می فرماید: «نماز شب بخوان تا به مقام محمود برسی» و این حکایت از مطلب فوق دارد.

ص: 230

268- درخواست مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 16

16 - تمنای آدمی بر نایل شدن فرزندانش به مقامات معنوی ، تمنایی شایسته و نیکوست .

و من ذرّیتی

269- زمینه مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 11، 12، 15

11- کارسازی تهجد و شب زنده داری جهت نیل به مقام محمود ، بسته به اراده خداوند است .

عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

12- امید به دستیابی به مقامات رفیع معنوی ، آن گاه امکان پذیر است که رفتار و عملی مناسب خود را از پیش داشته باشد .

و من الّیل فتهجّد به . . . عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در مسیر کسب کمالات معنوی برتر ، نیازمند انجام اعمالی مناسب با آن بود .

فتهجّد به نافله لک عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 51 - 7

7- خلوص ، زمینه ساز دستیابی به رتبه های معنوی است .

إنّه کان مخلصًا و کان رسولاً نبیًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 56 - 6

6- نقش ویژه صداقت پیشگی در راه یابی به مقام های معنوی و الهی

إِنَّهٗ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 18

18 - تأثیر مثبت و سازنده دعا و آرزو کردن در نیل به مقامات والا و رشد و کمال معنوی

و اجعلنا للمتقين إمامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 18

ص: 231

18 - نقش ممتاز صبر و شکیبایی ، در سعادت و بهره مندی انسان از پاداش های الهی و مقامات معنوی

إنّما یوفّی الصّبرون أجرهم بغير حساب

270- شرایط مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 12

12- اعطای حکمت و مقام معنوی و اجتماعی از سوی خداوند به انسان ، به سنی خاص مشروط نیست .

و ءاتینہ الحکم صبیّاً

271- عوامل مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 96 - 10، 9

9- صبر و مقاومت ، دارای نقش اساسی در سعادت انسان و نیل به مقام والا در پیشگاه الهی

و لنجزینّ الذین صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا یعملون

ذکر صفت صبر و مقاومت به صورت اختصاصی از میان دیگر اوصاف خوب و ارزشمند مؤمنان، جهت پاداش و نیل به مقام معنوی، گویای برداشت فوق است.

10- عمل مستمر خود انسان ، منشأ برخورداری وی از فضل الهی و نیل به مقام معنوی و سعادت اخروی

و لنجزینّ الذین صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 97 - 4

4- ایمان و عمل صالح ، دو عامل برای دستیابی انسان به کمال و حیات برتر

من عمل صلحاً .. و هو مؤمن فلنحییته حیوه طیبه

مراد از جمله «نحییته حیاه طیبه» حیات معنوی است؛ چه اینکه روشن است کسانی که عمل صالح انجام می دهند، دارای حیات مادی اند و مراد از حیات معنوی، کمال وجودی و رشد و تعالی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 13، 8

8- تهجد و شب زنده داری ، عاملی برای دستیازی انسان به مقامی ارجمند و پسندیده

فتهجد به نافلة لك عسى أن يبعثك ربك مقامًا محمودًا

13- مقام ارجمند حاصل آمده از نماز شب ، جایگاهی مورد ستایش و تمجید همگان

ص: 232

عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً

به صورت مطلق آورده شدن «مقاماً محموداً» می تواند مشعر به این باشد که: مقام محمود، جایگاهی است مورد تمجید همه خلائق.

272- فقرات و مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 16

16- ناشایست شمردن تهی دستان ، برای کسب خیر و مقام های معنوی ، گناه و پنداری است به دور از واقعیت .

لا أقول للذین تزدری أعینکم . . . إنی إذا لمن الظلمین

273- مراتب مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 22،23

22- مقامات معنوی ، دارای درجات و مراحل گوناگون است .

نرفع درجت من نشاء

برداشت فوق از جمع بودن کلمه «درجات» استفاده شده است.

23- تفاوت رتبه و منزلت انسان ها در پیشگاه خداوند

نرفع درجت من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 6

6 - مقامات معنوی، درجات و مراتب گوناگونی دارد.

نرفع درجت من نشاء

گزینش صیغه جمع «درجات» به جای «درجه» می تواند اشاره به تعدد درجات و مراتب گوناگون آن باشد.

274- مقامات معنوی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 5

5 - همراهی کوه ها در تسبیح الهی با داوود (ع) ، نمود قدرت و مقام معنوی آن حضرت

ص: 233

ذالْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ . إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ

جمله «إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ...» می تواند تعلیل برای «ذالْأَيْدِ...» باشد؛ یعنی، داوود(ع) شخصیتی نیرومند در عبادت بود، زیرا ما کوه ها را با او همراه کردیم تا در صبح و شام با وی به تسبیح پردازند.

275- مقامات معنوی سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 18 - 7

7 - آگاهی مورچه به مقام معنوی و عدالت سلیمان

لَا يَحْطُمَنَّكُمْ سُلَيْمَنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

تعبیر «وهم لا يشعرون» بیانگر این نکته است که آن مورچه می دانست که سلیمان در صورت توجه، نخواهد گذاشت که مورچگان مورد ستم قرار گیرند و پایمال شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 5

5 - اطلاع بلقیس از مقام معنوی و قدرت سلیمان (ع) و تسلیم شدنش در برابر او، قبل از رسیدن به دربار وی

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ

ضمیر «من قبلها» به آیه و بینه بر می گردد که از عمل خارق العاده دربار سلیمان به دست می آید.

276- مقامات معنوی مادر موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 7 - 4

4 - برخوردارى مادر موسى از مقام بالای معنوی

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ

شایستگی مادر موسی برای دریافت وحی از جانب خداوند، بیانگر مطلب یاد شده است.

277- مقامات معنوی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 15، 7

7- بشارت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسیدن به مقامی پسندیده و ارجمند در پرتو تهجد و شب زنده داری

ص: 234

فتهجّد . . . عسی أن یبعثک ربّک مقاماً محموداً

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در مسیر کسب کمالات معنوی برتر، نیازمند انجام اعمالی مناسب با آن بود.

فتهجّد به نافلة لک عسی أن یبعثک ربّک مقاماً محموداً

278- مقامات معنوی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 20

20- یوسف (ع) برخوردار از مقام های بلند معنوی و نایل شده به مراحل و درجاتی از کمال

نرفع درجت من نشاء

279- منشأ مقامات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 13

13- خداوند، اعطاکننده خیر و نیکی به انسان ها و رساننده آنان به مقام های معنوی است.

لا أقول . . . لن یؤتیهم الله خیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 9

9- دستیازی به مقامات والای معنوی (مقام محمود)، هر چند با تلاش و کوشش قرین باشد، منوط به امداد و توفیق الهی است.

فتهجّد به . . . عسی أن یبعثک ربّک مقاماً محموداً

280- منشأ مقامات معنوی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 24

24- خداوند بر اساس مشیّت خویش، برتری دهنده برخی از انسان ها بر برخی دیگر و اعطا کننده کمال به بهره مندان از آن

نرفع درجت من نشاء

اساس مشیت خویش ، برتری دهنده برخی از انسانها بر برخی دیگر و اعطا کننده کمال به بهره مندان از آن

ص: 235

6- مقتضیات

1- احکام و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 1,4

1 - لزوم پایداری اهل ایمان در برابر لشکری با نیرویی ده برابر، حکمی که پس از گذشت مدتی تخفیف داده شد.

الئن خفف الله عنکم

4 - بروز ضعف در جامعه ایمانی صدر اسلام، موجب تخفیف حکم پایداری در برابر دشمنان شد.

الئن خفف الله عنکم و علم أن فیکم ضعفا

2- اسلام و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 3

3 - انعطاف پذیری و تناسب با شرایط زمان و مکان، ویژگی احکام اسلام

فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتکم الذین کفروا

3- تورات و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 4

4 - الواح اهدا شده به موسی (ع) (تورات) تأمین کننده همه نیازهای هدایتی مردم عصر موسی (ع) با بیانی روشن

و کتبنا... تفصیلا لکل شیء

ص: 237

4- دین و مقتضیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 14

14 - انعطاف پذیری احکام و قوانین دین و ملاحظه ضرورت ها در تشریح آن قوانین

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا اثم علیه

5- قرآن و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 5

5- قرآن ، در هر عصر و زمان و در سطح جهانی ، توانا و شایسته برای مبارزه با جریان کفر و شرک

فلا تطع الکفرین و جهدهم به جهاداً کبیراً

فرمان خداوند به جهاد بزرگ با کافران به وسیله قرآن - پس از یادآوری جاودانگی و جهانی بودن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - حاکی از آن است که قرآن، کتابی توانا و شایسته برای مبارزه جهانی و همیشگی با جریان کفر و شرک است.

6- مقتضیات و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 25

25 - شرایط و مقتضیات خاص هر امت ، دلیل ارائه شریعت های متعدد از جانب خداوند

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

ظاهراً «منکم» متعلق به «جعلنا» است و اشاره به ریشه تعدد شرایع دارد. یعنی اختصاص هر امتی از شما مردم به شریعتی خاص، برخاسته از خصلتهای خودتان می باشد.

ص: 238

1- احیای مقتول بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 15، 11، 5، 4، 2

2 - مقتول قوم موسی در پی زده شدن پاره ای از گاو ذبح شده بر وی ، زنده شد .

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

عبارت «كذلك يحيى الله الموتى؛ خداوند بدین سان مردگان را زنده می کند» پس از جمله «فقلنا . . .» دلالت بر زنده شدن آن مقتول دارد.

4 - مقتول قوم موسی پس از زنده شدن ، قاتل خویش را معرفی کرد .

والله مخرج ما كنتم تكتمون. فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

بیان زنده شدن مقتول بنی اسرائیل، پس از بیان وعده الهی به افشای هویت قاتل، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی: فضربوه بها فصار حياً و قال إن فلاناً قتلنى.

5 - حیات بخشی به مقتول بنی اسرائیل ، کار خداوند بود .

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

از هدفهای بیان این حقیقت که «خداوند مردگان را زنده می کند» - پس از بیان زنده شدن مقتول بنی اسرائیل به وسیله زدن عضوی از گاو بر آن - رساندن این معناست که: حیات بخشی به آن مقتول فعل خداوند بود، نه اثری از عضو آن گاو ذبح شده.

11 - داستان کشته شدن فردی از قوم موسی و احیای دوباره او ، معجزه و رخدادی سزاوار به خاطر سپردن و به یادداشتن

و إذ قتلتم نفساً .. فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذكروا» می باشد.

15 - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل و معرفی قاتل خویش ، از آیات خدا و از نشانه های اقتدار اوست .

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك .. يريكم آيته لعلكم تعقلون

از مصداقهای «آیاته» - که آیه ناظر به آن است - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل می باشد.

2- اختیارات اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 12، 8

8- تصمیم گیری درباره قاتل ، مخصوص اولیای مقتول است و باید در جهت منافع آنان باشد .

فقد جعلنا لولیّه سلطناً

برداشت فوق، با توجه به لام در «لولیّه» است که اختصاص و منفعت را افاده می کند.

12- سلطه اولیای مقتول بر قاتل ، زمینه لغزش و زیاده روی آنان در اعمال سلطه خویش

جعلنا لولیّه سلطناً فلا یسرف فی القتل

نهی الهی، نوعی هشدار است و هشدار، نشانگر وجود لغزشگاه می باشد و «فاء» در «فلا یسرف» - که برای نتیجه است - نیز تأیید دیگری است بر مطلب فوق.

3- اختیارات اولیای مقتول در قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 10، 11، 8

8 - اولیای مقتول می توانند قاتل را از قصاص عفو کنند .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «من» قاتل و مقصود از «أخیه» ولی مقتول می باشد. ضمیرهای «له» و «أخیه» به «من»، یعنی قاتل باز می گردد و «شیء» عبارت است از حق قصاص. بنابراین جمله «فمن عفی ...» چنین معنا می شود: پس آن قاتلی که از طرف ولی مقتول چیزی از حق قصاص بر او بخشیده شود ...

10 - حق قصاص حتی با عفو یکی از اولیای مقتول ساقط می شود .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «شیء» چنانچه گذشت حق قصاص است. نکره آوردن «شیء» اشاره به این دارد که: اگر بخشی از حق قصاص نیز مورد عفو قرار گیرد، قاتل قصاص نمی شود و این فرض در صورتی است که اولیای مقتول متعدد بوده و برخی از آنها قاتل را عفو کنند.

11 - ولیّ مقتول ، بهتر است قاتل را عفو کرده و از حق خویش (قصاص) درگذرد .

فمن عفی له من أخیه شیء

ترغیب ولیّ مقتول به گذشت از حق قصاص، از جمله اهدافی است که می توان از کاربرد کلمه «أخیه» به جای ولیّ مقتول استفاده کرد.

4- حقوق اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 8

ص: 240

8 - اولیای مقتول می توانند قاتل را از قصاص عفو کنند .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «من» قاتل و مقصود از «أخیه» ولی مقتول می باشد. ضمیرهای «له» و «أخیه» به «من»، یعنی قاتل باز می گردد و «شیء» عبارت است از حق قصاص. بنابراین جمله «فمن عفی ...» چنین معنا می شود: پس آن قاتلی که از طرف ولی مقتول چیزی از حق قصاص بر او بخشیده شود ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 32

32 - آزاد کردن بنده مؤمن در قتل خطائی ، ادای حق خداوند و پرداخت دیه آن ، ادای حق اولیای مقتول است .

و من قتل مؤمناً خطأً فتحریر رقبه مؤمنه و دیه مسلمة الی اهله

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: اما تحریر رقبه مؤمنه ففیما بینه و بین الله و اما الدیه المسلمة الی اولیاء المقتول ..

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 262، ح 217؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 473.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 16، 11، 10، 8، 7، 6

6- خداوند ولی کسی را که به ناحق و مظلومانه کشته شود ، بر قاتل او ، سلطه بخشیده است .

و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیة سلطناً

7- ولی مقتول بحق (کسی که مطابق قانون الهی کشته شده) فاقد هرگونه سلطه بر قاتل است .

و لا تقتلوا ... إلا بالحق و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیة سلطناً

8- تصمیم گیری درباره قاتل ، مخصوص اولیای مقتول است و باید در جهت منافع آنان باشد .

فقد جعلنا لولیة سلطناً

برداشت فوق، با توجه به لام در «لولیة» است که اختصاص و منفعت را افاده می کند.

10- زیاده روی اولیای مقتول، در انتقام گیری از قاتل، ممنوع و حرام است.

فلایسرف فی القتل

11- اولیای مقتول، دارای حق قصاص و کشتن قاتل

جعلنا لولیة سلطناً فلایسرف فی القتل

16- تشریح حق قصاص و سلطه برای اولیای مقتول، حمایت الهی از آنان است.

و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیة سلطناً .. إنه کان منصوراً

برداشت فوق، بنابراین نکته است که ضمیر «إنه» به ولیّ مقتول باز گردد.

ص: 241

5- حمایت از اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 14،16

14- توجه ولی مقتول به حمایت خدا از او، بازدارنده وی از زیاده روی و تجاوز در قصاص است.

جعلنا لولیة سلطناً فلا یسرف فی القتل إنه کان منصوراً

16- تشریح حق قصاص و سلطه برای اولیای مقتول، حمایت الهی از آنان است.

و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیة سلطناً .. إنه کان منصوراً

برداشت فوق، بنابراین نکته است که ضمیر «إنه» به ولی مقتول باز گردد.

6- حمایت از مقتول مظلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 17

17- حمایت از کشته شده به ظلم، امری عقلی و فطری در میان جوامع بشری

و من قتل مظلوماً .. إنه کان منصوراً

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که «یاری شدن مقتول» (منصوراً) از سوی خداوند نباشد؛ بلکه اصلی باشد که در نزد همه مردم رایج است. و جمله «إنه کان منصوراً»، خبر از یک واقعیت عینی و اجتماعی می دهد.

7- رفتار اولیای مقتول با قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 18

18 - اولیای مقتول در صورت گذشت از حق قصاص و مطالبه دیه از قاتل، باید با وی به گونه ای پسندیده رفتار کنند.

فمن عفی له من أخیه شیء فاتباع بالمعروف

فاعل «اتباع» محتمل است ولی مقتول، و محتمل است قاتل باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا «اتباع بالمعروف»؛ یعنی، اولیای مقتول باید به گونه ای پسندیده با قاتل رفتار کنند؛ وی را آزار ندهند؛ در گرفتن دیه بر او سخت نگیرند؛ و بیش از

حد متعارف از او مطالبه نکنند و ... .

8- رفتار قاتل با اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 19

ص: 242

19 - قاتل باید با نیکی و رفتاری پسندیده ، دیه را به اولیای مقتول بپردازد .

فاتباع بالمعروف و أداء إلیه یاحسن

فاعل «أداء» قاتل است و ضمیر در «إلیه» به «أخیه» - که مراد از آن ولی مقتول است - باز می گردد. بنابراین جمله «أداء إلیه...»; یعنی، قاتل باید دیه را با رعایت احسان به ولی مقتول بپردازد؛ بدین صورت که در پرداخت دیه تأخیر نکند و کمتر از مقدار تعیین شده بپردازد و موجب ناراحتی اولیای مقتول نگردد.

9- زمینه لغزش اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 12

12- سلطه اولیای مقتول بر قاتل ، زمینه لغزش و زیاده روی آنان در اعمال سلطه خویش

جعلنا لولیة سلطناً فلا یسرف فی القتل

نهی الهی، نوعی هشدار است و هشدار، نشانگر وجود لغزشگاه می باشد و «فاء» در «فلا یسرف» - که برای نتیجه است - نیز تأیید دیگری است بر مطلب فوق.

10- گناه مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 7

7 - خداوند ، گناهان مقتول به ناحق را به پای قاتل او ثبت خواهد کرد .

انی ارید ان تبوا باثمی و اثمک

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «اثمی»، مطلق گناهان باشد. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام باقر(ع) تأیید می کند که فرمود: من قتل مؤمناً متعمداً اثبت الله علیه جمیع الذنوب و بری المقتول منها و ذلک قول الله تعالی «انی ارید ان تبوا باثمی و اثمک فتکون من اصحاب النار».

ثواب الاعمال و عقاب الاعمال (مترجم)، ص 636، ح 9، باب عقاب من قتل نفساً متعمداً؛ نورالثقلین، ج 1، ص 613، ح 133.

11- محدوده اختیارات اولیای مقتول

18- « عن أبي عبد الله (ع) قال : إذا اجتمعت العده على قتل رجل واحد حكم الوالى أن يقتل أيهم شأؤوا و ليس لهم أن يقتلوا أكثر من واحد إن الله عزّوجلّ يقول : « و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً فلا يسرف فى القتل » ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: هر گاه گروهی یک مرد را به قتل برسانند والی حکم می کند که هر کدام از قاتلین را که اولیای دم بخواهند بکشند و آنان حق ندارند بیش از یک نفر را بکشند. همانا خداوند - عزوجل - می فرماید: و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطاناً فلا یسرف فی القتل».

12- مذکر بودن مقتول بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 6

6 - مقتول قوم موسی از جنس ذکور بود .

فقلنا اضربوه ببعضها

برداشت فوق از آوردن ضمیر مذکر «ه» در «إضربوه» - که به «نفساً» بر می گردد - استفاده شده است.

13- مصالح اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 8

8- تصمیم گیری درباره قاتل ، مخصوص اولیای مقتول است و باید در جهت منافع آنان باشد .

فقد جعلنا لولیّه سلطاناً

برداشت فوق، با توجه به لام در «لولیّه» است که اختصاص و منفعت را افاده می کند.

14- نسب فرعونی مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 33 - 2

2- مرد قبطی کشته شده به دست موسی ، از وابستگان حکومت فرعون بود .

قال ربّ إني قتلت منهم نفساً

15- نصرت اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- « عن إسحاق بن عمار قال : قلت لأبي الحسن (ع) إن الله عزّوجلّ يقول في كتابه : « . . . فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً

ص: 244

« فما هذا الإسراف الذي نهى الله عزوجل عنه قال : نهى أن يقتل غير قاتله أو يمثل بالقاتل قلت : فما معنى قوله : « إنه كان منصوراً » قال :
وأي نصره أعظم من أن يدفع القاتل إلى أولياء المقتول فيقتله و لا تبعه تلزمه من قتله في دين و لا دنيا ؛

اسحاق بن عمار گوید: به امام موسی بن جعفر (ع) گفتم: همانا خدای - عزوجل - در کتابش می فرماید: «.. فلا یسرف فی القتل إنه کان منصوراً» این اسراف چه اسرافی است که خداوند عزوجل از آن نهی کرده است [راوی گوید] گفتم: پس معنای سخن خدا «إنه کان منصوراً» چیست؟ فرمود: چه نصرتی بزرگ تر از اینکه قاتل به اولیای مقتول داده می شود و آنان قاتل را می کُشند و پیامدهایی که لازمه قتل است - چه پیامدهای دینی و چه دنیایی - دامنگیر آنان نمی شود».

16- ولایت اولیای مقتول در دوران صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 8

8 - وجود قانون ولایت اولیای مقتول برای خونخواهی وی ، در عصر صالح پیامبر

لنبيته و أهله ثم لنقولن لوليّه ما شهدنا مهلك أهله

ص: 245

8- مقدر

1- بهترین مقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 23 - 3

3 - خداوند ، بهترین نظم دهنده و تقدیرکننده است .

فنعلم القدرون

2- روزی مقدر انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 4, 3

3 - هر انسانی دارای نصیب و بهره ای ثبت شده و حتمی در دنیا است.

أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب

4 - همه مردم، حتی افترا زندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

«الكتاب» مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. «من» برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

مقدرات

3- آثار ایمان به مقدرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 246

10 - ایمان و اعتقاد به اینکه خوشی ها و ناخوشی ها ، و شکست ها و پیروزی ها بر اساس تقدیر خداست ، مقتضی توکل بر او و روی بر تافتن از دیگران

قل لن یصیبنا إلا ما كتب الله لنا .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

4- آثار بی ایمانی به مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 6,8

6- بی اعتقادی به تقدیر الهی ، باعث می شود که رویداد های تلخ و ناگوار برای انسان ، امری غیرمنتظره باشد و وی را از پای در آورد .

ما أصاب من مصیبه .. لکیلا تأسوا علی ما فاتکم

8 - غمگین شدن در ناملایمات و شادمانی کردن در برخورداری ها ، نشانه بی اعتقادی به تقدیر الهی است .

لکیلا تأسوا علی ما فاتکم و لاتفرحوا بما آتیکم

«أسی» (مصدر «تأسوا») به معنای اندوهگین شدن و «فرح» (مصدر «لاتفرحوا») به معنای شادمانی کردن است. بنابراین «لاتأسوا»؛ یعنی، غمگین نشوید و «لاتفرحوا»؛ یعنی، شادمانی نکنید؛ زیرا آنچه به شما می رسد - چه خوب و چه بد - قبلاً تعیین شده است.

5- اهمیت تسلیم به مقدرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 18

18- لزوم تسلیم شدن در برابر خداوند و احکام و مقدرات او

توفنی مسلماً

«اسلام» (مصدر مسلماً) به معنای تسلیم شدن و انقیاد است. نیاوردن متعلق «مسلماً» برای رساندن شمول و عموم آن می باشد؛ یعنی ، تسلیم در برابر هر آنچه خداوند بخواهد فرمان دهد و یا تقدیر کند.

6- ایمان به مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - پذیرش مقدرات الهی با دیده رضایت و خشنودی ، بازتاب شکیبایی و بی عیب و نقص خواندن خداوند در ساعات شبانه روز

ص: 247

و لولا کلمه سبقت من ربک . . . و سبح بحمد ربک ... لعلک ترضی

متعلق کلمه «ترضی» به قرینه آیه قبل - سنت امهال کافران است و مفاد آیه این است که به وسیله صبر و تسبیح و مداومت بر ثنای خداوند، محبت کارهای او در نفس انسان رسوخ می کند. در نتیجه مهلتی که به کافران داده می شود و نیز دیگر سنت های الهی را خواهد پسندید. حرف «لعل» نیز بیانگر به وجود آمدن زمینه رضایت، پس از تسبیح مکرر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 3

3 - ایمان و اعتقاد به تقدیر الهی (هر چیزی در زندگی بشر از قبل تعیین و در کتابی نوشته شده است) ، باعث می گردد که آدمی در مقابل رویداد ها - چه خوب و چه بد - خود را نبازد .

ما أصاب من مصیبه . . . لکیلا تأسوا علی ما فاتکم و لاتفرحوا بما آتیکم

جمله «لکیلا تأسوا..» تعلیل برای آیه پیشین است؛ یعنی، ما این حقیقت را (هر حادثه ای از پیش مکتوب و مقدر شده است) بازگو کردیم؛ بدان جهت که معرفت و آگاهی به آن، باعث شود تا شما در برابر نامایمات، غمگین نشوید و نیز در مقابل برخورداری ها، شادمانی نکنید.

7- بیش مکذبان مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7 - باورنداران به تقدیر الهی ، برخورداری ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندی و فخرفروشی می شوند .

لکیلا . . . و لاتفرحوا بما آتیکم و الله لایحب کلّ مختال فخور

8- تغییر مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 17

17 - تنها خداوند بر بازگرداندن گزند های تقدیر شده ، تواناست .

فلامردّ له و ما لهم من دونه من وال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تقدیر های پیشین ، بر اساس مشیت الهی قابل تغییر و تحول و محو و اثباتند .

لکل أجل کتاب. یمحوا الله ما یشاء و یشبث

ص: 248

9- تفاخر مکذبان مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7 - باورنندگان به تقدیر الهی ، برخورداری ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندی و فخرفروشی می شوند .

لکیلا . . . و لاتفرحوا بما آتیکم و الله لایحب کلّ مختال فخور

10- جهل به مقدرات انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 10 - 3

3 - محرومیت جن از شناخت مقدرات الهی ، درباره اهل زمین پس از ممنوعیت آنان از استراق سمع آسمان

و انا لاندری اشرّ اُرید بمن فی الارض أم اراد بهم ربهم رشداً

11- حاکمیت مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 7

7- تقدیر ها و مشیت های الهی ، حاکم بر تدبیر بندگان است .

و لما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم ما کان یغنی عنهم من الله من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 57 - 8

8 - تقدیر الهی ، حاکم بر جوامع بشری و فرد فرد اعضای آن

إلا امرأته قدرنها من الغبرین

از عبارت «قدرناها» استفاده می شود که نه تنها جریان های عمومی در قلمرو تقدیر الهی قرار دارند؛ بلکه سرنوشت هر فرد نیز در آن مشخص شده است.

12- حتمیت مقدرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 4 - 4

4- پایداری و خلل ناپذیری امور، پس از تقدیر در شب قدر *

فیها یفرق کلّ امر حکیم

مراد از «امر حکیم»، ممکن است امور مستحکمی باشد که در نتیجه تفریق و تقدیر، تحقق آن حتمی شده و بی چون و چرا صورت خواهد گرفت.

13- حتمیت مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 49 - 8

8 - هیچ امتی نه پیشتر از اجل قطعی و مدت مقدر خود منقرض می شود و نه بیشتر از آن پایدار می ماند .

لكل أمة أجل إذا جاء أجلهم فلا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 13، 11

11- هیچ کس و هیچ تدبیر و برنامه ای نمی تواند از اجرای تقدیرها، مشیت ها و فرمان های تکوینی خدا جلوگیری کند .

ما أُنغنی عنکم من الله من شیء إن الحکم إلاّ لله

«اغناء» (مصدر اُنغنی) از غَنَا و به معنای کفایت کردن و منع نمودن است (برگرفته شده از لسان العرب). «من شیء» مفعول برای «ما اُنغنی» و «من الله» حال برای «شیء» می باشد. بنابراین جمله «ما اُنغنی عنکم...» چنین معنا می شود: من [با تدبیر خویش] کفایت نمی کنم و باز نمی دارم چیزی (بلا و مصیبتی) را که از ناحیه خداوند [مقدر] باشد.

13- حاکمیت بر تمام هستی و علل و اسباب، از آن خداوند است و جملگی مقهور حکم و تقدیر اویند .

وادخلوا من أبواب متفرقة و ما أُنغنی عنکم من الله من شیء إن الحکم إلاّ لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- تدبیر یعقوب (ع) (ورود فرزندانش به مصر از دروازه های متعدد) مانع پیشامدی که خداوند برای آنان مقدر کرده بود ، نشد .

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء

ضمیر در «یغنی» به یعقوب(ع) و یا تدبیر او - که از «ادخلوا من أبواب متفرقه» استفاده می شود- بر می گردد. مآل هر دو احتمال یک معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 17

ص: 250

17- تنها خداوند بر بازگرداندن گزند های تقدیر شده ، تواناست .

فلامرّد له و ما لهم من دونه من وال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 12

12 - مصونیت نیافتن انسان از مقدرات الهی ، با گریز از خطرگاه های تکلیف و مسؤولیت

قل فمن یملک لکم من اللّٰه شیئاً إن اراد بکم ضرّاً او اراد بکم نفعاً

با توجه به صدر آیه شریفه - که درباره تخلف برخی اعراب از دعوت پیامبر(صلی الله علیه و آله) بود - تعبیر «فمن یملک..» می رساند که اساس تخلف آنان، تلاش برای گریز از خطراتی بود که در سفر مکه پیش بینی می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 1 - 9

9 - «عن الرضا (ع) ليله القدر یقدر الله عزوجلّ فیها ما یكون من السنه إلى السنه من حیاه او موت او خیر او شرّ او رزق فما قدره فی تلك اللیله فهو من المحتوم ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: خداوند در شب قدر، آنچه را که از این سال تا سال بعد پیش خواهد آمد مقدر می فرماید؛ از زندگی یا مرگ؛ از خوب یا بد، یا روزی. پس آنچه را خداوند در این شب مقدر فرمود، آن حتمی خواهد بود».

14- خیریت مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 5 - 3

3 - هیچ شری ، در مقدرات الهی وجود ندارد .

سلم هی

سلامتی شب قدر، به سالم بودن مقدرات الهی در آن شب است؛ در نتیجه خدای تعالی در مقدرات خویش، تنها خیر و سلامتی را تقدیر می کند. در احتمالی دیگر، «من کلّ أمر» در آیه قبل، به «سلام هی» در این آیه مربوط است و مفاد آن چنین می شود: «هی سلام من کلّ أمر». در این صورت باید پس از «بإذن ربهم» وقف کرد و مراد از «کلّ أمر» امور ناخوشایند خواهد بود.

15- رضایت به مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 20

20 - راضی بودن به آنچه خدا مقرر کرده و شکایا بودن بر آن ، تأمین کننده خیر و مصلحت واقعی انسان است .

لن نصبر علی طعام وحد . . . قال أئتبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

ص: 251

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 97 - 9

9- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) [في قوله تعالى « فلنحييَنَّه حياه طيبه » قال] : إنها القناعه و الرضا بما قسم الله ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که [درباره سخن خدا] «فلنحييَنَّه حياه طيبه» فرمود: همانا آن حیات طیبه قناعت و راضی بودن به آن چیزی است که خدا قسمت کرده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 20

19 - پذیرش مقدرات الهی با دیده رضایت و خشنودی ، بازتاب شکیبایی و بی عیب و نقص خواندن خداوند در ساعات شبانه روز

و لولا كلمه سبقت من ربك . . . و سبح بحمد ربك ... لعلك ترضى

متعلق کلمه «ترضی» به قرینه آیه قبل - سنت امهال کافران است و مفاد آیه این است که به وسیله صبر و تسبیح و مداومت بر ثنای خداوند، محبت کارهای او در نفس انسان رسوخ می کند. در نتیجه مهلتی که به کافران داده می شود و نیز دیگر سنت های الهی را خواهد پسندید. حرف «لعل» نیز بیانگر به وجود آمدن زمینه رضایت، پس از تسبیح مکرر است.

20 - انسان باید به تمام خواسته ها ، تدبیر ها و سنت های خداوند خشنود باشد و آنها را از هر عیب و نقص مبرا بداند .

لعلك ترضى

16- شك در مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 10 - 5

5- تردید جن پس از ممنوع شدن از استراق سمع آسمان ، در شناخت تقدیر الهی درباره اهل زمین و خیر و رشد بودن آفرینش آنها *

و انا لاندرى اشرُّ اريد بمن فى الأرض أم اراد بهم ربهم رشداً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که ممنوعیت جن از استراق سمع آسمان، ظرف زمان برای پیدایش این سؤال باشد که خداوند، برای چه منظوری اهل زمین را آفرید؛ نه این که به چه هدفی آنان از استراق سمع، ممنوع شدند؟

17- عجز از درک مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 10 - 2

2- ناتوانی مؤمنان جن ، از درک صحیح تقدیر الهی در ممنوعیت آنان از استراق سمع آسمان

وَأَنَا لَانَدِرِي أُشْرُ أُرِيدُ بَمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا

ص: 252

18- عقیده به مقدرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 1

1 - اعتقاد مؤمنان راستین به نرسیدن هیچ خوشی و ناخوشی به آنان ، جز بر اساس تقدیر الهی

قل لن یصیبنا إلا ما کتب الله لنا

19- علم به مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 9

9- عدم آگاهی کامل یونس (ع) از تمامی مقدرات الهی نسبت به خویش

و ذالنون . . . فظن أن لن نقدر علیه

20- عوامل تحقق مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 18

18 - انسان و انتخاب او دارای نقشی بسزا در تحقق مقدرات الهی است .

و ابتغوا ما کتب الله لکم

فرمان الهی به انسانها، مبنی بر اینکه در پی دست یافتن به مقدرات الهی باشند (و ابتغوا ما کتب الله لکم) گویای این است که: تحقق برخی از آنچه که خداوند برای انسان مقدر کرده، مشروط به انتخاب و عملکرد او نیز هست؛ یعنی، انسان در تحقق آنها نقش دارد.

21- لاوی و مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 11

11- لاوی بازگشت از مصر بدون بنیامین را به پیام رخصتی از ناحیه یعقوب (ع) و یا به تقدیر و حکمی از جانب خدا موکول کرد .

فلن أبرح الأرض حتى يأذن لي أبي أو يحكم الله لي

گویا مقصود لاوی از «حتی یأذن لی اَبی» این معنا باشد که پدرش یعقوب اطمینان کند که ما در ننگه داری از بنیامین کوتاهی

ص: 253

نکردیم و مصداق سخنی که خود گفته بود (إلا أن يحاط بكم) تحقق یافت. و یا اگر چنین اطمینانی پیدا نکرد، از پیمان خویش چشم پوشی کند و در نتیجه اجازه بازگشت را به من بدهد. و مراد از «یحکم الله» شاید این باشد که تقدیر الهی سبب شود من بتوانم بنیامین را از دست عزیز مصر برهانم و با او بازگردم.

22- مقدرات انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 2

2 - ثبت پیشاپیش همه مقدرات انسان ها ، از سوی خداوند

قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا

23- مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 30 - 5

5 - خداوند تقدیر خویش را بر خلقت و خلافت انسان در زمین ، به فرشتگان اعلام کرد .

و إذ قال ربك للملائكة إني جاعل في الأرض خليفة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 4

4 - یهودیان ، اختصاص یافتن بهشت را به قوم یهود ، حکم و تقدیری الهی می شمردند .

إن كانت لكم الدار الآخرة عند الله

«عند الله» متعلق به «كانت» است و مفادش این است که ثبوت آخرت برای یهود در نزد خداست؛ یعنی، او این معنا را پذیرفته، تحقق بخشیده و مقرر ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 2

2 - خداوند با خارج ساختن لوط و بستگان قومش از دیارشان ، وی را از عذاب مقدر شده برای قوم لوط نجات بخشید .

چون جمله «فانجینه» در مقابل جمله «كانت من الغبرین» (همسر لوط در زمره باقی ماندگان بود) قرار گرفته است، معلوم می شود نجات از عذاب قوم لوط در گرو خارج شدن از شهر و دیار آنان بوده است. بنابراین «فانجینه» یعنی: فانجینه باخراجنا اياه من بینهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 10

10 - تقدیر الهی بر ذلت یهودیان متمرّد ، امری عبرت آموز و شایان به یاد داشتن

و إذ تأذن ربك ليعثن

برداشت فوق با توجه به فعل مقدر «أذكر» استفاده شده است ; یعنی: «أذكر إذ تأذن ربك . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 3، 2

2 - فرمان خداوند و تقدیر او ، عامل حرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سوی جنگ بدر

أخرجك ربك من بيتك بالحق

اسناد «أخرجك» به «ربك» می رساند که حرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به فرمان و تقدیر الهی بوده است، نه تصمیمی از جانب خود آن حضرت.

3 - تقدیر خداوند بر وقوع جنگ بدر ، در جهت تدبیر امور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای پیشبرد رسالت وی

أخرجك ربك من بيتك بالحق

«رب» به معنای مدبر و مربی است و اضافه آن به «ك» در جمله «كما أخرجك ربك» می رساند که از اهداف تقدیر الهی بر خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تدبیر امور وی بوده که طبعاً برای تکمیل رسالت او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 9، 10

9 - تقدیر و اراده خداوند ، تحقق بخش جنگ بدر و شکل دهنده مقدمات آن

ولكن ليقضى الله أمرا كان مفعولا

10 - وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد ، امری از پیش رقم خورده و تعیین شده

ولكن ليقضى الله أمرا كان مفعولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 6

6 - انسان در تحقق سرنوشت خویش مؤثر است؛ هر چند از سوی خداوند مقدر شده باشد.

إذ يريكموهم إذالتقيتم .. ليقضى الله أمرا كان مفعولا

تمهیداتی از قبیل رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کم جلوه دادن هر یک از دو سپاه در نظر دیگری و مانند آنها، که به منظور ترغیب طرفین به رویارویی است، نشان می دهد که تحقق جنگ بدر از اختیار طرفین خارج نبوده و امکان تخلف داشته است. جمله «ولو أريكم كثيرا ...» در آیه قبل نیز این معنا را تأیید می کند. و اگر آن امر مقدر، یعنی تحقق جنگ بدر، از اختیار طرفین جنگ خارج بود، نیازی به این تمهیدات ترغیب کننده نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 68 - 2,6

ص: 255

2- گرفتار نشدن مجاهدان بدر به عذاب الهی در کارزار بدر ، امری تقدیر شده از جانب خداوند

لولا كتب من الله سبق لمسكم فيما أخذتم عذاب عظيم

6- تقدیر و قضای الهی بر پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، مانع شکست مسلمانان ، علی رغم تحقق مقتضی آن (گرفتن اسیر پیش از سرکوبی کامل دشمن)

لولا كتب . . . عذاب عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 51 - 3

3- پیروزی و یا شکست سپاه اسلام ، منوط به مشیت خدا و تنها بر اساس تقدیر اوست .

قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 49 - 6

6- خداوند ، برای حیات و انقراض هر جامعه و امتی ظرف زمانی مشخصی ، از پیش مقدر فرموده است .

لكل أمه أجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 7 - 15

15- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : إن الله قدّر مقادير الخلايق قبل أن يخلق السموات والأرض بخمسين ألف سنة و كان عرشه على الماء ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: خداوند پنجاه هزار سال قبل از خلقت آسمانها و زمین ، مقدرات مخلوقات را تعیین کرد در حالی که عرش خدا بر آب بود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 40 - 14

14- تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و أهلك إلا من سبق عليه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 6

6- دوری از رحمت خدا در سرای آخرت ، امری تقدیر شده برای کفرپیشگان و ستمگران قوم نوح

فكان من المغرقين . . . وقيل بعداً للقوم الظالمين

«بُعْدًا» مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) می باشد و جمله در اصل چنین بوده: وقيل ليبعدُ بعداً القوم الظالمون؛ یعنی، و گفته شد که ستمگران قوم نوح باید از رحمت خدا دور باشند و از آن جا که آنان در دنیا عذاب شدند، معلوم می شود مراد از جمله «وقيل . . .» دوری از رحمت خدا در آخرت است.

ص: 256

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 96 - 4

4- تسلط موسی (ع) بر فرعونیان و مغلوب ساختن آنان ، امری تقدیر شده از ناحیه خداوند

و لقد أرسلنا موسی بآیتنا و سلطن مبین

در برداشت فوق ، «سلطان» به معنای تسلط و غلبه ظاهری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 7,9

7- امتناع خداوند از داوری میان حق و باطل در عرصه حیات دنیوی ، بر اساس تقدیری است که خود مقرر کرده است .

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

9- خداوند بر اساس تقدیر خویش ، به منکران حقانیت تورات مهلت داده است و درباره آنان در دنیا داوری نخواهد کرد .

فاختلف فیه و لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 13

13- اتراق کاروانیان در اطراف چاه کنعان ، نجات دادن یوسف (ع) از آن چاه و به همراه خویش بردن او ، به تقدیر خداوند و تحت نظارت دقیق او انجام می گرفت .

و جاءت سیّاره .. والله علیم بما یعملون

مراد از «ما» در «ما یعملون» می تواند کالا قرار دادن یوسف(ع) باشد (أسرّوه بضاعه). و نیز محتمل است همه داستان کاروان، در رابطه با یوسف(ع) باشد. بنابر فرض نخست، علم خدا به رفتار آنان (کالا قرار دادن) کنایه از کیفردهی است و بنابر فرض دوم، علم خدا کنایه از تقدیر و تدبیر اوست ؛ یعنی، تمام مقدماتی که مایه نجات یوسف(ع) از چاه شد (گذر کردن کاروان در اطراف کنعان، منزل کردن در اطراف چاه و ...) همه به نظارت خدا و تدبیر او بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 16,18

16- آموزش تحلیل رخداد ها و تأویل رؤیاها ، هدف تقدیر الهی از کشاندن یوسف به خانه عزیز مصر

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

«لام» در «لنعلّمه» لام غایت است و بیانگر غرض و هدف متعلق می باشد.

18- روند حوادث و رخداد های تاریخ ، به تدبیر و تقدیر خدا و در اختیار اوست .

وقال الذی اشتريه . . . و كذلك مكّنا ليوسف في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 5

5- خداوند پیشامد ناگواری را برای فرزندان یعقوب در مصر ، تقدیر کرده بود .

ص: 257

ما كان يغني عنهم من الله من شيء

جمله «ما كان يغني..» از آنچه ذیل شماره 11 از آیه قبل آورده شد، معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 21

21- «عن أبي عبد الله (ع) قال: إن أبي كان يقول: إن الله قضى قضاءً حتماً لا ينعم على عبده بنعم فسلبها إياه قبل أن يحدث العبد ذنباً يستوجب بذلك الذنب سلب تلك النعمه وذلك قول الله: «إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم»؛

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: پدرم می فرمود خداوند به قضای حتمی خود مقرر کرده است که هر نعمتی را به بنده اش بدهد از او باز نستاند، مگر اینکه آن بنده گناهی را مرتکب شود که موجب سلب آن نعمت گردد و این است سخن خدا که فرمود: «إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 10

10- حوادث و وقایع را خداوند از پیش تقدیر و تعیین کرده است .

لکل أجل كتاب

«أجل» به معنای مدت و «كتاب» مصدر و به معنای اسم مفعول (مکتوب) است و در آیه شریفه به معنای امر تقدیر شده می باشد. بنابراین «لکل أجل كتاب» ؛ یعنی ، برای هر زمانی تقدیری ثابت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 4 - 2

2- مرگ و میرها و تحولات طبیعی در جوامع ، به دست خداوند و به تقدیر اوست .

و ما أهلكنا من قرية إلاّ و لها كتاب معلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 5 - 2

2- هر امتی ، دارای اجلی مقدر و تعیین شده از جانب خداوند و غیر قابل تغییر

ما تسبق من أمه أجلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 21 - 3

3- خداوند ، هر چیزی را از خزانه خویش ، با حدّ معین و روشنی فرو می فرستد .

و ما ننزله إلا بقدر معلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 2

ص: 258

2- باقی ماندن همسر لوط (ع) در میان عذاب شدگان قوم لوط، به تقدیر و دستور خدا بود.

إلا امرأته قدرنا إنها لمن الغيرين

تردیدی نیست که همه مقدرات به دست خداوند است و انتساب تقدیر (قدرنا) به فرشتگان، می تواند به خاطر این باشد که آنان مجری این تقدیر بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 1

1- خداوند، پیشاپیش حضرت لوط (ع) را از مقدر شدن عذاب بر قومش آگاه ساخت.

وقضينا إليه ذلك الأمر

متعددی شدن «قضینا» به «إلی» متضمن معنای «أوحینا» است. بنابراین معنای جمله «وقضینا إليه ذلك الأمر» چنین می شود: ما این امر (عذاب) را به او (لوط(ع)) وحی کردیم و آگاهش ساختیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 69 - 16

16- خداوند، شفای امراض انسان را از راه علل و اسباب طبیعی، مقدر کرده است.

شراب مختلف ألونه فيه شفاء للناس

برداشت فوق، به خاطر این است که خداوند بهبودی بیماری انسان را به وسیله عسل - که از راههای طبیعی به دست می آید و خود از عوامل طبیعت است - قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 1

1- فزونی روزی برخی از انسان ها بر بعضی دیگر، به دست خداوند و به تقدیر اوست.

والله فضل بعضكم على بعض في الرزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 8

8- تنها روزی های حلال و پسندیده ، روزی مقدر و خدادادی است ، نه روزی های حرام و ناپسند .

و من رزقنه مّنّا رزقاً حسناً

از اینکه خداوند روزی خویش را (رزقناه) به روزی حسن و پسندیده مقید ساخته است (رزقاً حسناً) می توان به این برداشت دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 13 - 6

6- « عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر و أبي عبد الله (عليهما السلام) عن قوله : « و كلّ إنسان ألزمنه طائره في عنقه » قال : قدره الذی قدر علیه ;

ص: 259

محمد بن مسلم از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - درباره سخن خدا «و کلّ إنسان أئمنه طائرته فی عنقه» روایت کرده است که فرمودند: کسی که می بایستی سرنوشت انسان را مقدر کند، تقدیر کرده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 30 - 3

3- ربوبیت خدا، مقتضی مقدر کردن تفاوت روزی برای بندگان است.

إن ربك ييسر الرزق لمن يشاء ويقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 4,5

4- ویرانی شهرها و مرگ و میر همه مردمان قبل از قیامت، امری حتمی، غیر قابل تغییر و نوشته شده در کتاب تقدیر الهی است.

كان ذلك في الكتب مسطورًا

«ال» در «الکتاب» برای معرفه و عهد است و مراد از آن، لوح محفوظ و کتاب تقدیر است.

5- خداوند، دارای مقدراتی از پیش تعیین شده برای تحولات و رخداد های عالم

وإن من قرية إلا نحن مهلكوها .. أو معدّبوها ... كان ذلك في الكتب مسطورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 13

13- تولد عیسی (ع) بدون پدر و نشانه بودن او برای قدرت خداوند و رحمت الهی بودن او، از مقدرات خداوند و غیر قابل تغییر بود.

كذلك .. و لنجعله آیه للناس و رحمه منّا و كان أمراً مقضياً

جمله «كان أمراً مقضياً» ممکن است تنها در باره تولد عیسی (ع) باشد و ممکن است به هر سه موضوعی که در آیه ذکر شده است، مربوط باشد. «مقضیاً» اسم مفعول از «قضاء» است؛ یعنی آنچه قطعی شده و فیصله یافته باشد. «أمر» در معانی «فرمان» و «حادثه» استعمال می شود. کلمه «مقضیاً» قرینه بر اراده معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 7

7- خداوند دارای قدرت مطلق است و بر پدیدآوردن هر آنچه تقدیر کرده توانا است .

إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 38

38 - بازگشت موسی (ع) از مدین و آمدن به وادی طوی در کوه طور ، براساس تقدیر و برنامه تنظیم شده از جانب خداوند بود .

فلبث سنین فی أهل مدین ثم جئت علی قدر یموسی

ص: 260

از معنای «قدر» قضای الهی و تقدیر او است. گفته شده است: این کلمه، اسم مصدر برای «قدر» به معنای مقدر ساختن است (لسان العرب). راغب نیز می گوید: «قدر» زمان و مکان مقدر شده برای هر چیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 2

2- داشتن ایمان راستین و منزلت نیکو و متصف بودن به خصال پسندیده ، بسته به تقدیر الهی است .

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مَتَا الْحَسَنَى

جمله «سبقت لهم متا» بیانگر مقدر شدن «الحسنی» (نیکو بودن) از پیش به وسیله خداوند است؛ یعنی، کسانی که ما از قبل برای آنان مقدر کردیم. ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 21 - 1

1 - وجود و کارایی دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای انسان ، آکنده از درس ها و عبرت هایی از تقدیر و تدبیر الهی است .

وإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً

«أنعام»؛ یعنی، گله های شتر، گاو و گوسفند. «عبره» و «إعتبار» نیز به معنای پندگرفتن و اندرز یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 14، 12

12 - همه پدیده های جهان ، از هر جهت ، دارای اندازه و مقدار مشخص است .

وخلق كلّ شيء فقدره تقدیراً

14 - جهان آفرینش ، جلوه تقدیر خداوند

الذی له ملک السموت .. وخلق كلّ شيء فقدره تقدیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 1

1 - نزول باران به اندازه های مختلف - (کم و یا فراوان) - و در سرزمین های گوناگون ، به تقدیر خداوند است .

و لقد صرفناه بینهم

«تصریف» (مصدر «صرفنا») به معنای تغییر دادن چیزی از حالتی به حالت دیگر است و چون این واژه از باب تفعیل است، دلالت بر کثرت وقوع این معنا می کند. بر این اساس، مقصود از تغییر دادن آبها (صرفناه)، تغییر دادن مقدار و محل فرود آنها است. گفتنی است که برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیر مفرد در «صرفناه» به «ماء» بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 4

4 - مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال طرکم عند اللّٰه بل أنتم قوم تفتنون

ص: 261

عبارت «طائركم..»؛ یعنی، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده، نزد خدا است. مقصود این است که وجود من تأثیری در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است. گفتنی است که در برداشت یاد شده، «فتنه» در جمله «بل أنتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 57 - 2،7

2 - تقدیر عذاب برای کافران و نیز نجات مؤمنان، متکی به اراده الهی است.

فأنجینہ و أهله إلاّ امرأته قدرنہا من الغبرین

برداشت یاد شده با توجه به انتساب فعل «أنجینا» و «قدرنا» به خداوند است.

7 - فرو گذاشتن همسر لوط در میان قوم محکوم به عذاب، براساس تقدیر الهی و برنامه از پیش تعیین شده

قدرنہا من الغبرین

«غبور» (مصدر «غابرین») به معنای باقی ماندن است؛ یعنی، ما مقدر کردیم که همسر لوط از جمله باقی ماندگان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 5

5 - زیبایی، طراوت و نشاط آفرینی گیاهان برای انسان، امری مهم و براساس تقدیر و برنامه الهی

فأنبتنا به حدائق ذات بهجه

تذکر خداوند به بهجت آفرینی بوستان ها برای آدمیان، نشانگر اهمیت آن و تدبیر و تقدیر الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 72 - 3

3 - تقدیر کیفر اخروی برای کافران، علاوه بر کیفر دنیوی آنان

ردف لكم بعض الذی تستعجلون

همان طور که گفته شد، قید «بعض الذی..» می رساند که عذاب دنیوی تنها بخشی از مجازات های الهی است که در حق کافران اعمال می شود و آنان باید در انتظار کیفرهای اخروی نیز باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 5

5 - توشه زندگی انسان ، تأمین شده از سوی خداوند

و لتبتغوا من فضله

از مفاد عبارت «لتبتغوا» (تا بجویید) استفاده می شود که روزی انسان از پیش برای وی تأمین شده است; منتها انسان برای دستیابی به آن باید به دنبالش برود و تلاش کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

4- زیادی و کمی روزی انسان ها ، براساس مشیت و تقدیر خداوند است .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

«يقدر» - از مصدر «قدر» - به معنای «اندازه گیری» و نیز «سخت گیری» آمده است (مفردات راغب). در آیه، به قرینه «یبسط» (گسترش می دهد) معنای دوم مراد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - توجّه به تقدیر روزی انسان ها از سوی خداوند ، از بین برنده روحیه بخل و تنگ نظری است .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ . . . فَأَتَى الْقُرْبَى حَقَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مدت زمان اقامت انسان ها در برزخ ، امری مقدر و تعیین شده در کتاب الهی (لوح محفوظ) است .

لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مقدرات الهی ، در خلق و ایجاد پدیده ها ، پایان ناپذیرند .

و لَوْ أَتَمَّافِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمَ . . . مَا نَفَدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ

احتمال دارد مراد از «کلمات الله» آن دسته از مقدراتی باشد که هنوز به شرف تکوین نرسیده و در مرحله تقدیر است. پایان ناپذیری، و غیرمتناهی بودن، می تواند قرینه باشد که مراد از «کلمات» مقدرات و اوامر تقدیری اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برای بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، عذاب الهی مقرر شده بود.

لقد حقّ القول علی اکثرهم

«حقّ» به معنای «ثبت» است و مقصود از «قول» عذاب الهی می باشد. این مطلب به قرینه دیگر آیاتی است که در آن واژه ای مشابه «قول» به کار رفته است مثل «و لکن حَقَّت کلمه العذاب علی الکافرین» (زمر، آیه 71). گفتنی است مقصود از اکثریت در آیه شریفه - به دلیل این که این آیه در نیمه نخست رسالت و در مکه نازل گشت - آن دسته از مشرکان و کافرانی است که در ابتدای دعوت اسلام به مخالفت با آن برخاستند (مانند سران قریش، چون ابوجهل و ابولهب); نه اکثریت توده مردم که پس از چندی مسلمان شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 37 - 3

ص: 263

3 - نظام حاکم بر شب و روز و توالی نور و ظلمت بر زندگی اهل زمین ، به تقدیر و تدبیر خدا است .

و آیه لهم الیل نسلخ منه النهار فإذا هم مظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 38 - 5

5 - حرکت خورشید بر مداری مشخص و سمت و سوی قرارگاه ویژه خود ، به تقدیر و تدبیر خداوند است .

و الشمس تجری لمستقر لها ذلك تقدیر العزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 39 - 2

2 - حرکت ماه به سمت و سوی منزل های خود ، به تقدیر و تدبیر خدا است .

و القمر قدرنه منازل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 44 - 2

2 - رحمت خدا و تقدیر زندگی محدود و موقت دنیا ، فلسفه استمرار حیات بشر و نجات او از عوامل مرگ و نابودی است .

و لا هم ینقذون . إلا رحمه متا و متعا إلى حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 42 - 10

10 - مرگ ، قضا و حکم صادره از سوی خداوند و سرنوشتی محتوم

اللّه یتوفی الأنفس حین موتها .. فیمسک الّتی قضی علیها الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 68 - 3,4

3 - خداوند ، بر پدید آوردن هر آنچه تقدیر کرده ، توانا است .

فإذا قضى أمراً فإنما يقول له كن فيكون

4- خداوند ، هر چیزی را تقدیر کند با گفتن « باش و به هستی درآ » آن را پدید می آورد .

فإذا قضى أمراً فإنما يقول له كن فيكون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 78 - 6

6- تمامی معجزات فرستادگان الهی ، به اذن خدا و در چهار چوب مشیت و مصالح مقدر شده او بود .

و ما كان لرسول أن يأتي بأية إلا بإذن الله

ص: 264

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 10 - 3

3 - خداوند ، پدیدآورنده و تقدیرکننده مواد غذایی موجودات در زمین

و قدر فیها اَقوتها

بنابر این که مراد از «قدر فیها..» پدیدآوردن قوت موجودات همراه با تقدیر و اندازه گیری باشد، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 12 - 7,8

7 - گشایش و تنگنایی روزی ، بر اساس خواست و تقدیر خداوند است .

بیسط الرزق لمن یشاء و یقدر

8 - میزان روزی آدمیان ، همواره از سوی خداوند قابل تغییر و فزونی و کاستی است .

بیسط الرزق لمن یشاء و یقدر

برداشت یاد شده از فعل مضارع «بیسط» و «یقدر» - که دلالت بر استمرار و تجدد می کند - صورت گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 5,6

5 - عوامل طبیعی جهان هستی ، تحقق بخش مقدرات و مشیت الهی است .

ینزل بقدر ما یشاء .. و ینشر رحمته

6 - بارش باران ، پس از خشکسالی و نومیدی انسان ، نمودی از تقدیر الهی در معیشت انسان

و لکن ینزل بقدر ما یشاء .. ینزل الغیث من بعد ما قنطوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 11 - 1

1 - نزول باران ، نعمتی الهی و براساس تقدیر منظم و اندازه معین

و الذی نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ

واژه «قدر» (قید «نزل») می تواند به معنای اندازه باشد؛ یعنی، باران را به اندازه معین نازل می کند. هم چنین می تواند به معنای تقدیر و برنامه باشد؛ یعنی، باران براساس تقدیر و برنامه منظم نازل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 6,7

6 - هر انسانی در زندگی مادی خویش ، دارای سهمی از قبل تعیین شده است .

نحن قسمنا بينهم معيشتهم في الحيوه الدنيا

7 - طبقات اجتماعی و تفاوت سطح زندگی آنان ، بسته به تدبیر الهی و تابع تقدیر و برنامه ریزی او است .

ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات

ص: 265

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 12 - 4

4 - رخدادها و حوادث جهان ، مسبوق به تقدیر و برنامه از پیش تعیین شده خداوند

فالتقى الماء على أمر قد قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 49 - 1

1 - تمامی موجودات و قوانین هستی ، براساس اندازه گیری ، محاسبه و برنامه دقیق الهی شکل گرفته است .

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 60 - 2,5

2 - خداوند ، تقدیرکننده مرگ میان انسان ها

نحن قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

5 - مرگ ، نشانه ناتوانی خداوند از زنده نگه داشتن مردم نیست ؛ بلکه تقدیری حکیمانه است .

نحن قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَ مَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ

آیه شریفه درصدد بیان این حقیقت است که وجود مرگ در میان انسان ها، نشانگر این نیست که عواملی بیرون از اراده الهی آنان را از میان می برد و خداوند با این که می خواهد که آنها را زنده نگه دارد، آن عوامل بر اراده او غلبه پیدا می کنند. خدا مغلوب چیزی واقع نمی شود؛ بلکه مرگ تقدیری حکیمانه از سوی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 87 - 2

2 - گریز ناپذیر بودن مرگ ، نشان تقدیر الهی بودن آن

نحن قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ ... فَلَوْلَا ... تَرْجِعُونَهَا

فعل «ترجعونها» مدخول «لولا» در «فلولا إذا بلغت الحلقوم» است و تفریع آن بر آیه «نحن قدّرنا بینکم الموت»، بیانگر مطلب بالا می باشد زیرا مفاد آن این است که اگر مرگ تقدیر الهی نبود - بلکه امری اتفاقی بود - امکان داشت از آن جلوگیری یا چاره جویی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 3 - 3

3 - بنی نضیر ، به خاطر توطئه و خیانت ، مستحق کیفر و مجازاتی سخت بودند و اجرای حکم تبعید علیه آنان ، تقدیری همراه با تخفیف برای ایشان بود .

ولولا أن... لعذبهم فی الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 266

6 - مقدرات الهی برای خلق ، دارای ملاک است .

كتب الله عليهم الجلاء .. ذلك بأنهم شاقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 11، 12، 9

9 - خداوند ، برای هر چیزی اندازه ای و برای هر امری در این عالم ، اسباب و عللی قرار داده است .

قد جعل الله لكل شيء قدرًا

11 - در دست خدا بودن مقررات امور عالم ، مقتضی توکل بندگان به او است .

من يتوكل على الله فهو حسبه .. قد جعل الله لكل شيء قدرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که جمله «قد جعل الله..» در مقام بیان برای وجوب توکل بر خداوند (من يتوكل على الله فهو حسبه) است.

12 - احکام و رهنمود های الهی درباره طلاق ، مبتنی بر تقدیر حکیمانه خداوند است .

فطلّقوهنّ لعدّتهنّ .. فامسكوهنّ بمعروف أو فارقوهنّ .. قد جعل الله لكل شيء قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 1، 2

1 - خداوند ، تقدیرکننده مرگ و حیات انسان ها

الذی خلق الموت و الحیوه

«خلق» در اصل به معنای «تقدیر» است (قاموس المحيط و مفردات راغب) و در آیه 60 سوره «واقعه» به همین معنا به کار رفته است «نحن قدرنا بینکم الموت و ما نحن بمسبوقین».

2 - تقدیر مرگ و حیات برای بشر ، جلوه فرمانروایی و قدرت مطلق و بی پایان خداوند است .

بیده الملک و هو علی کلّ شیء قدیر . الذی خلق الموت و الحیوه

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «الذی خلق الموت.»، درصدد توضیح و تبیین آثار و جلوه های ملک و قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 3 - 1

1 - نزول عذاب بر کافران و بازداشتن آن به تقدیر و فرمان خداوند است .

بعذاب واقع . للكفرین ... من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 9

9 - اجل انسان ها ، به دست خدا و به تقدیر او است .

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ

ص: 267

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 5

5 - بلندی و کوتاهی شب و روز ، به تقدیر و اندازه گیری خداوند است .

والله یقدر الیل و النهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 23 - 1

1 - رشد جنین از آغاز تا کامل شدن خلقت وی ، با محاسبات و اندازه گیری های دقیق از سوی خداوند همراه است .

ألم نخلقکم من ماء .. فقدرنا

عبارت «فقدرنا»، می تواند عطف بر «جعلناه فی قرار..» و یا متفرع بر آن باشد. در صورت اول، مفاد آیه چنین می شود: پس از این که نطفه را برای مدتی معین در رحم قرار دادیم، به اندازه گیری آن پرداختیم؛ یعنی، با محاسبات و اندازه گیری های دقیق، نطفه را در رحم رشد می دهیم تا آن گاه که انسانی تام و کامل گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 19 - 6

6 - توانمندی های انسان و ویژگی های جسمی ، اخلاقی و رفتاری او ، دارای میزانی تعیین شده از سوی خداوند

فقدّره

حدّ نهایی و اندازه هر چیزی را «قدر» آن می گویند (مقایس اللغه). بنابراین، تقدیر؛ یعنی، اندازه و مقدار چیزی را مشخص ساختن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 20 - 4

4 - توانمندی برای حرکت در راه اطاعت خداوند ، از جمله مقدرات الهی در وجود انسان است .

فقدّره . ثمّ السبیل یسّره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - کیفر های تعیین شده برای فاجران ، حکم تقدیر شده خداوند و گریزناپذیر است . *

إِنَّ كِتَابَ الْفَجَّارِ لَفِي سَجِّينٍ

«کتاب» - در یک احتمال - به معنای مکتوب است. در این احتمال، مراد نوشته های تقدیر شده الهی، درباره کیفر فاجران و «کتابت» به معنای قضای حتمی و حکم تخلف ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 5 - 3

ص: 268

3- سیر صعودی و نزولی گیاهان و روئیدن و تبدیل شدن آنها به خاشاک ، نمونه ای از نظم تقدیر شده آفریده های خداوند است .

الذی قدر .. أخرج المرعى . فجعله غثاء أحوی

24- مقدرات معلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 8

8- وابستگی برخی مقدرات الهی به عملکرد آدمیان (تقدیر معلق)

كتب الله لكم .. فانها محرمة عليهم اربعین سنه

25- مقدرات همسر لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 18

18- همسر لوط ، باید به عذابی که برای قوم لوط مقدر شده بود ، گرفتار می شد .

إنه مصیبا ما أصابهم

ضمیر در «إنه» به اصطلاح ضمیر شأن است و حاکی از تأکید می باشد.

26- مکذبان مقدرات خدا و امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7- باورنداران به تقدیر الهی ، برخوردارى ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندى و فخرفروشى می شوند .

لكيلا .. و لاتفرحوا بما آتاكم و الله لا يحب كل مختال فخور

27- مؤمنان و مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 6,7

6 - مؤمنان راستین ، همه مقدرات الهی ، حتی سختی ها ، را در جهت منافع و مصالح خویش می دانند .

قل لن یصیبنا إلا ما کتب الله لنا هو مولینا

ص: 269

به کارگیری «لام» انتفاع (لنا) برای عموم رخدادهای (خوشیها و ناخوشیها) بیانگر برداشت فوق است.

7- مؤمنان راستین در اندیشه انجام وظیفه و تسلیم بودن به مشیت خدا و پذیرای هر پیروزی و شکست در راه او

إِنْ تَصْبِكُ حَسَنَةً تَسْؤَهُمْ قُلْ لَنْ يَصْبِيَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا

28- نبوت و جهل به مقدرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 10

10- عدم تنافی مقام نبوت با آگاهی نداشتن از مقدرات الهی نسبت به خویش

فَطَنُّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ

29- نقش مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 30 - 1,5

1- زیادی و کمی روزی انسان ها ، تنها متکی به مشیت خداوند و تقدیر اوست .

إِنْ رَبِّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

«يقدر» اگرچه به معنای اندازه و تقدیر است، اما به قرینه «يبسط» (توسعه می دهد) مراد از آن کم دادن است.

5- توجه به نقش اصلی مشیت و تقدیر خدا در روزی انسان ها ، زمینه ساز اجتناب از بخل و افراط در انفاق به بخشش همه اموال و داراییهاست .

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ .. إِنْ رَبِّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ

جمله «إِنْ رَبِّكَ ..» در مقام تعلیل برای جمله «وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ...» است. بنابراین مفهوم آیه چنین می شود: خداوند روزی رسان است، پس نباید از ترس تهیدستی، بخل ورزید و انفاق نکرد.

1- آثار سوء استفاده از مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 94 - 9

9- سست کردن ایمان مردم با سوء استفاده از مقدسات دین ، « صد عن سبیل الله » است .

و لاتتخذوا ایمنکم دخلاً .. و تذوقوا السوء بما صددتم عن سبیل الله

از اینکه خداوند از حنث سوگند و فریب کاری، به سد راه خدا تعبیر کرد (بما صددتم عن سبیل الله)، استفاده می شود که سست کردن ایمان مردم با حنث سوگند و فریب کاری، مصداق بارز سد راه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 7

7- دروغ گویی ، استفاده ابزاری از مقدسات و عملکرد های ناپسند ، نشانه های مُهر شدن دل است .

ذلک بأنهم ءامنوا ثم کفروا فطبع علی قلوبهم

2- اجتناب از اهانت به مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 6

6- ضرورت اجتناب و نیز بازداشتن مردم ، از به کارگیری کلمات توهین آمیز به مقدسات دین

لاتقولوا رعنا

ص: 271

3- احترام به مقدسات دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 7

7- رعایت ادب در برخورد با عقاید و مقدسات دیگران - هر چند باطل باشد - امری پسندیده است .

و الذين يدعون من دون الله لا يخلقون شيئاً وهم يخلقون

کاربرد کلمات «الذین» و «هم» - که در ذوی العقول استعمال می شوند - برای معبودهای مشرکان - که معمولاً از سنگ، چوب و .. بوده اند - می تواند اشاره به نکته یاد شده داشته باشد.

4- اهانت به مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 8

8 - سکوت و سازشکاری مؤمن در قبال اهانت به مقدسات و آیات الهی ، موجب همانندی وی با کافران و منافقان است .

فلا تقعدوا معهم .. إنکم إذاً مثلهم إن الله جامع المنافقین و الکفرین فی جهنم

5- اهانت به مقدسات اقوام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 2

2 - ممنوعیت اهانت به مقدسات اقوام و ملتها

و لاتسبوا الذین يدعون من دون الله

فعل نهی «لاتسبوا» ظهور در حرمت دارد، گفتمی است این برداشت مبتنی بر آن است که جمله «فیسبوا الله ..» حکمت برای نهی باشد، نه علت آن.

6- اهمیت پاسداری از مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 3,6

3- لزوم حفظ و حراست حریم قدس خداوند از بدگویی دیگران

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغير علم

6- لزوم پرهیز از برخوردهای نادرستی که سبب تحریک دشمنان علیه دین و اهانت به مقدسات مسلمین گردد.

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغير علم

ص: 272

7- حرمت مقدسات اقوام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 2

2 - ممنوعیت اهانت به مقدسات اقوام و ملتها

و لاتسبوا الذین یدعون من دون الله

فعل نهی «لاتسبوا» ظهور در حرمت دارد، گفتنی است این برداشت مبتنی بر آن است که جمله «فیسبوا الله . . .» حکمت برای نهی باشد، نه علت آن.

8- حرمت مقدسات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 1

1 - لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

و لاتسبوا الذین یدعون من دون الله

درباره مراد از موصول «الذین . . .» دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی: «لاتسبوا الذین یدعونهم». البته عائد صله «هم» حذف گردیده است.

9- دشنام به مقدسات کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 4

4 - دشنام به کافران و مقدسات آنها، در صورتی که موجب عکس العمل متقابل آنان گردد، حرام است.*

و لاتسبوا . . . فیسبوا الله عدوا بغیر علم

در صورتی که جمله «فیسبوا . . .» علت نهی باشد، نه حکمت آن، حرمت دشنام به کافران و مقدسات آنها به مواردی محدود است که عکس العمل متقابل مشرکان را در پی داشته باشد.

10- سوء استفاده از مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 9،10

ص: 273

9 - قَسَم و شاهد گرفتن خداوند ، دستاویز منافقان برای اثبات اظهاراتِ خود

و يُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ

10 - بهره گیری منافقان از باور ها و مقدّسات مؤمنان ، برای رسیدن به اغراض خویش

و يُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ

قسم به خداوند که از مقدّسات مسلمین است، دستاویز برخی از مردم برای قبولاندن عقاید بی پایه خویش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 62 - 8

8 - سوء استفاده منافقان از مقدّسات

يُحْلِفُونَ بِاللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 15

15 - توجه به علم و آگاهی خداوند ، مانع سوء استفاده انسان ، از خصلت های الهی به مظلومان در بدگویی ظالمان

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا

جمله «كان الله...»، می تواند هشداری به مظلومان باشد که مبادا از حکم الهی سوء استفاده کنند و در بدگویی و غیبت ظالم از حد تجاوز نمایند و یا هشدار به کسانی باشد که مظلوم نیستند و به بهانه این که مظلومند، علیه بی گناهی افشاگری کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 21 - 3

3 - سوگند دروغ، شیوه ای شیطانی در فریب دادن دیگران

وَقَاسِمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 8

8 - یهودیان دنیاگرا به بهانه مغفرتی تضمین شده از جانب خدا، از فرمان های وی سرپیچی می کردند و مرتکب گناه می شدند .

یاخذون عرض هذا الأدنی و یقولون سیغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 12

12 - سوء استفاده منافقان از ارزش ها و مقدسات مؤمنان در جهت اهداف خائنانه خویش

اتخذوا مسجداً .. و لیحلفن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 2 - 2

ص: 274

2- استفاده ابزاری از ارزش ها و مقدسات ، شیوه منافقان است .

اتخذوا ایمنهم جنّه

11- سوگند به مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 3

3- استفاده از سوگند به خدا و مقدسات دینی ، برای پوشش چهره کریه و مزورانه خویش و فرار از فریضه جهاد ، از اوصاف منافقان است .

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

12- هتک مقدسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 4

4- بی احترامی برخی اهل کتاب به مقدسات اسلام ، دلیل تحریم ایجاد رابطه ولایی و دوستی با آنان

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً من الذین اتوا الکتب . . . أولیاء

هدف از تبیین «الذین» با جمله «اتخذوا . . .»، بیان علت تحریم ایجاد روابط دوستی با اهل کتاب است.

ص: 275

1- مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 2

2 - موسی (ع) دارای مقامی والا در پیشگاه خداوند

و إذ وعدنا موسی أربعین ليله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 10

10 - حضرت ابراهیم (ع) ، در پیشگاه خداوند دارای منزلتی والا است .

و اتخذوا من مقام ابرهیم مصلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 5

5 - ساختن کعبه ، فرمانی از جانب خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع) و مایه تقرب آنان به درگاه خدا

و إذ یرفع ابرهیم القواعد من البیت و اسمعیل ربنا تقبل منا

تقاضای ابراهیم و اسماعیل (ع) از خداوند مبنی بر پذیرفته شدن عملشان (ساختن کعبه)، مستلزم آن است که خداوند فرمان به ساختن کعبه داده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند از شأن و عظمتی والا برخوردار بود .

قد نرى تقلب وجهک فی السماء فلنولينک قبله ترضيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 253 - 1

1 - منزلت والای رسولان الهی نزد خداوند

تلک الرّسل

کلمه «تلک» - که برای اشاره به دور است - بیانگر مقام بلند و منزلت والای پیامبران الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 285 - 4

4 - عظمت مقام پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند

امن الرّسول بما انزل الیه من ربّه

اضافه «رب» به ضمیر، اضافه تشریفیه است که عظمت مقام آن حضرت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 15 - 7

7 - تقوایبشگان، مقرب پروردگار خویش هستند .

لّلذین اتقوا عند ربّهم

بهره مندی از بهشتی که در پیشگاه پروردگار است مستلزم تقرب متّین نزد اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 3

3 - عظمت مقام و منزلت مریم، نزد پروردگار

و اذ قالت الملائکه یا مریم انّ الله اصطفیک

نزول ملائکه بر مریم و برگزیدن وی، دلالت بر ارجمندی مقام مریم نزد خداوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 45 - 13، 14

13 - عیسی (ع)، از مقربان درگاه الهی

عیسی ابن مریم . . . و من المقربین

14 - عظمت عیسی (ع)، نزد خداوند

بیشترک بکلمه منه . . . و جیهاً . . . و من المقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 47 - 5

5 - احساس حضور و قرب مریم (س)، نسبت به خداوند

قالت الملائكة . . . قالت ربّ

از اینکه مریم در جواب بشارت ملائکه فرمود که از جانب من به خداوند بگویید، بلکه مستقیماً با خداوند سخن گفت (رب ائی . . .)،

ص: 277

معلوم می شود که خود را در حضور پروردگار می دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 6

6 - مقام والای حضرت عیسی (ع) و تقرب وی در پیشگاه خداوند

اتی متوفیک و رافعک الی

«رافعک الی»، کنایه از قرب آن حضرت نزد خداست؛ چون قرب مکانی برای خداوند، تصور ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 6

6 - جایگاه والای حضرت ابراهیم (ع) در پیشگاه خداوند

فیه آیات بینات مقام ابرهیم

ظاهراً ارجمندی مقام ابراهیم (ع) در مسجد الحرام به جهت انتساب آن مقام به ابراهیم (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 22

22 - مقام والای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند

و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحیماً

از اینکه خداوند پذیرش توبه بندگان را مشروط به استغفار رسول برای آنان کرده، مقام والای او نزد خداوند معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 4

4 - مقام والای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پیشگاه خداوند

فلا وربک

اضافه «رب» به ضمیر خطاب، اضافه تشریفیه است و حکایت از مقام والای مخاطب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 69 - 2

2 - عظمت مقام رسول الله (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند

و من یطع الله و الرسول

قرار گرفتن اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ردیف اطاعت از خداوند، حکایت از عظمت آن بزرگوار در پیشگاه او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 80 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای منزلتی والا در پیشگاه خداوند

ص: 278

من يطع الرسول فقد اطاع الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 8

8 - ابراهیم (ع) ، دارای مقامی بس والا در پیشگاه خداوند

و اتخذ الله ابرهیم خلیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 158 - 4

4 - مقام و منزلت خاص حضرت عیسی (ع) نزد خداوند

بل رفعه الله إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 13

13 - عظمت و احترام ویژه عیسی (ع) در پیشگاه خداوند *

و أوحینا إلی . . . عیسی و ایوب و یونس و هرون و سلیمان

پیامبران شمرده شده پس از عیسی، از نظر زمان مقدم بر او هستند ولی خداوند وی را قبل از آنان ذکر کرده تا به عظمت ویژه وی اشاره کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 164 - 7

7 - عظمت خاص حضرت موسی (ع) در پیشگاه خداوند *

و کلم الله موسی تکلیماً

ذکر نام موسی (ع) جدای از سایر پیامبران و توصیف او به کلیم الله، دلالت بر مقام والای وی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - عظمت حضرت مریم (ع) در پیشگاه الهی

انما المسيح عیسی ابن مریم رسول اللہ و کلمته القها إلى مریم

19 - عظمت و ارزش والای حضرت عیسی (ع) در پیشگاه خداوند

انما المسيح عیسی ابن مریم رسول اللہ و کلمته القها إلى مریم

از اینکه خداوند عیسی (ع) را به مسیح (مبارک) لقب داده، و نیز او را کلمه و روح خود شمرده، عظمت و قداست او نزد خداوند به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 279

4 - مائده - 5 - 12 - 15

15 - جایگاه والای پیامبران در پیشگاه خداوند

عزرتموهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 3,15

3 - هر یک از یهود و نصارا، خورا از مقربان خداوند می پندارند .

وقالت الیهود و النصری نحن ابنوا الله و احبوه

بنابر اینکه مقصود از «ابناء»، معنای کتابی آن (مقربان) باشد.

15 - همسانی و همگونی یهود و نصارا با دیگر انسان ها ، دلیل نادرستی پندار آنان بر محبوبیت و تقرب در پیشگاه خداوند

نحن ابنوا الله و احبوه .. بل انتم بشر ممن خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 15

15 - مقام والای هاییل در پیشگاه خداوند *

فبعث الله غراباً .. لیریه کیف یوری سوءه اخیه

بر اساس این احتمال که هدف از فرستادن کلاغ و آموزش هاییل، پنهان سازی جسد هاییل باشد، نه برطرف کردن تحیر و سرگردانی هاییل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 4

4 - حضرت عیسی (ع)، دارای منزلتی والا و ارجمند در پیشگاه خدا

وقفینا علیء اثرهم بعیسی ابن مریم

نام بردن عیسی (ع) از میان انبیای بنی اسرائیل، حکایت از ویژگی مقام آن حضرت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - صالحان دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 9، 8، 7، 4، 3

3 - ابراهیم (ع) دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند است.

و تلک حجتنا ءاتینها ابرهیم علی قومہ نرفع درجت من نشاء

4 - دریافت کنندگان براهین از جانب خداوند، دارای مقامی والا در پیشگاه او هستند.

ص: 280

و تلک حجتنا ءاتینہا ابرہیم علی قومہ نرفع درجت من نشاء

7 - حاملان ادله و براهین توحید، برخوردار از جایگاهی بلند در پیشگاه خداوند هستند.

و تلک حجتنا ءاتینہا ابرہیم . . . نرفع درجت من نشاء

8 - پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) برخوردار از ادله و براهین خداوند و دارای مقامی رفیع در پیشگاه اوست. *

و تلک حجتنا . . . نرفع درجت ... إن ربک حکیم علیم

ضمیر «ربک» خطاب به پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) است. عدول از غیبت به خطاب، همراه با تأکید و تعلیل، اشاره به مرتبه والای پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) و برخوردار از آن حضرت از حجتہای الہی، مانند حضرت ابرہیم (ع)، می تواند باشد.

9 - اعطای برہانہای توحیدی بہ رفعت یافتگانی از مردم (پیامبران)، جلوه ای از اتقان و استحکام بخشی خداوند بہ امور است.

و تلک حجتنا . . . نرفع درجت ... إن ربک حکیم علیم

از جمله معانی «حکیم»، محکم است، یعنی اتقان بخشی بہ چیزی. در لسان العرب آمده است: «و الحکیم ... او هو الذی یحکم الاشیاء و متقنہا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 1

1 - سلسله پیامبران (ع) از منزلتی والا در پیشگاه خداوند برخوردارند.

أولئک الذین ءاتینہم الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 6

6 - کسانی کہ آیات الہی و معارف آن را فراگرفته و آن را بہ فراموشی نسپردہ و غفلت نمی کنند، نزد خداوند ارجمندند.

قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 127 - 1،4

1 - هدایت یافتگان و یادکنندگان آیات و معارف الهی از جایگاهی آکنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن یرد الله أن یهدیه .. قد فصلنا الایة لقوم یدکرون. لهم دارالسلام عند ربهم

4 - هدایت یافتگان هشیار و متذکر، مقرب درگاه پروردگار و در پرتوی ولایت او قرار دارند.

فمن یرد الله .. لقوم یدکرون. لهم دارالسلام عند ربهم و هو ولیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 11

11 - تخلف آدم و همسرش از فرمان الهی، سبب دورگشتن آنان از مقام قرب خدا شد.

نادیهما ربهما ألم أنهکما عن تلکما الشجرة

واژه «ندا» معمولاً در مواردی به کار برده می شود که مخاطب فاصله نسبتاً زیادی با ندا دهنده داشته باشد. و خداوند این واژه را پس از تخلف آدم و همسرش به کار برد.

ص: 281

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 4

4 - اعرافیان ، مؤمنانی با منزلتی بزرگ در پیشگاه خداوند و دارای مرتبه ای برتر از دیگر مؤمنان

و علی الاعراف رجال يعرفون كلاً بسیمهم و نادوا اصحاب الجنة أن سلم علیکم

از اینکه اصحاب اعراف در مکانی قرار دارند که مشرف به همگان هستند و هر شخص و یا طایفه ای را با علامتهای آنان می شناسند و در صحنه قیامت با بهشتیان سخن می گویند و امنیت کامل را به آنان بشارت می دهند و فرمان دخول به بهشت را به آنان اعلام می دارند، می توان فهمید که آنان نسبت به دیگر مؤمنان، از مقامی برتر برخوردار هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 9

9 - اصحاب اعراف دارای مرتبه ای والا در پیشگاه خداوند و از کارگزاران صحنه قیامت هستند .

قالوا .. ادخلوا الجنة لا خوف علیکم و لا أنتم تحزنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 134 - 3

3 - موسی (ع) پیامبری مستجاب الدعوه و از منزلتی والا در پیشگاه خدا برخوردار بود .

ادع لنا ربك بما عهد عندك

مراد از عهدی که خداوند بر موسی دارد، به مناسبت تقاضای فرعونیان از موسی و درخواست دعا برای آنان، استجابت دعای او به درگاه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 4 - 3

3 - مؤمنان حقیقی ، برخوردار از درجاتی والا در پیشگاه خداوند

لهم درجات عند ربهم

کلمه «درجت»، که به صورت نکره آورده شده، حکایت از والایی آن درجات و مراتب قرب دارد ؛ به گونه ای که برای انسانها ناشناخته

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 33 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای منزلتی عظیم و کرامتی والا در پیشگاه خداوند

و ما كان الله ليعذبهم وأنت فيهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 14

ص: 282

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) بنده کامل خداوند و دارای مقامی بس ارجمند در پیشگاه او

و ما أنزلنا علی عبدنا

مراد از «عبدنا» پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و توصیف خداوند از او به «بنده ما»، اشاره به خلوص کامل وی در بندگی خداوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 11

11- مؤمنان قوم نوح، مردمی مقرب درگاه خدا و برخوردار از مقام لقای او

إنهم ملقوا ربهم

جمله «إنهم ملقوا ربهم» می تواند بیانگر حال فعلی پیروان نوح باشد؛ یعنی، هم اکنون به مقام لقای پروردگار رسیدند و همچنین می تواند خبر از فرجام اخروی آنان دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 2

2- بندگان راستین و مؤمن برخوردار از لطف و عنایت ویژه خداوند و دارای مقام و منزلتی خاص در پیشگاه او

قل لعبادی

برداشت فوق بر این اساس است که اضافه در «عبادی» تشریفیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 7

7- فرشتگان، بندگان مقرب و مکرم خداوند هستند.

بل عباد مکرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 4

4- داوود (ع)، دارای قرب و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

وإنَّ له عندنا لزلْفَى

«الزلفى» به معنای قرب و منزلت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 2

2- عظمت مقام و قرب ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) در پیشگاه خداوند

وإنَّهم عندنا لمن المصطفین

برگزیدگی ابراهیم(ع) و .. از سوی خداوند با آمدن قید «عندنا» (پیشگاه ما)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 283

16 - زمر - 39 - 33 - 6

6 - تقوایپیشگان ، دارای قرب و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

«أُولَئِكَ» برای اشاره به افراد و اشخاص دور دست وضع شده است. استعمال آن در مورد تقوایپیشگان، برای بیان عظمت و بلندمرتبگی آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بنده برجسته و مقرب خداوند

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

برداشت یاد شده از اضافه «عبد» به ضمیر اسم جلاله - که از نوع اضافه تشریفی است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 2

2 - اهل ایمان و عمل صالح ، بندگان خاص و مقرب خداوند

يَبْشُرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

از اضافه «عباده» به ضمیر راجع به «اللّه» - که اضافه تشریفیه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 7

7 - صدیقان و شهدا (گواهان) ، غنوده در جوار قرب الهی

هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ

2- آسایش اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ره یافتگان به مقام قرب الهی در جهان آخرت (پیشتازان)، در اوج راحتی و آسایش

فأما إن كان من المقربین . فروح

«روح» در معانی راحت (آسایش) و رحمت به کار می رود (القاموس المحيط). برداشت یاد شده بر پایه معنای اول است. گفتنی است که نکره آمدن «روح»، نشان دهنده کمال آسایش مقربان در سرای آخرت است.

ص: 284

3- آشامیدنیهای اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 28 - 1,3

1 - چشمه « تسنیم » سیراب کننده مقربان درگاه خداوند است .

عیناً یشرّب بها المقربون

«عیناً» حال برای «تسنیم» است و «باء» در «بها» - که برای استعانت می باشد - قرینه است بر این که در فعل «یشرّب» علاوه بر نوشیدن، معنای «سیراب شدن» نیز تضمین شده است. برخی آن را به معنای «من» گرفته و تضمین معنای سیراب شدن را ضروری نمی دانند.

3- آشامیدنی مقربان درگاه الهی ، تنها از چشمه تسنیم و خالص و ناب خواهد بود .

تسنیم . عیناً یشرّب بها المقربون

در جمله «یشرّب بها المقربون»، سخنی از امتزاج به میان نیامده است؛ با آن که درباره «رحیق» ابرار گفته شده: «مزاجه من تسنیم». بنابراین نوشیدنی مقربان، با چیزهای دیگر آمیخته نخواهد بود.

4- اخلاص مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 5,7

5 - مقربان درگاه خداوند همواره و خالصانه بر آستان او سجده می برند .

إن الذین عند ربک . . . له یسجدون

تقدیم «له» بر «یسجدون» دلالت بر حصر و حکایت از خلوص دارد.

7 - لزوم اقتدا به مقربان الهی و الگو قرار دادن آنان در عبادت خالصانه خدا و تنزیه او از هر عیب و نقص

اذکر ربک . . . إن الذین عند ربک لا یتکبرون عن عبادته

5- اغوانا پذیری مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 2

2- شگرد های مختلف شیطان در تسلط بر بندگان واقعی خدا ، بی تأثیر است .

و استغفر ... و أجلب علیهم ... و شارکهم ... و عدهم ... إن عبادی لیس لک علیهم سلط

ص: 285

6- الگوگیری از مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 7

7 - لزوم اقتدا به مقربان الهی و الگو قرار دادن آنان در عبادت خالصانه خدا و تنزیه او از هر عیب و نقص

اذکر ربک .. إن الذین عند ربک لا یتکبرون عن عبادته

7- برتری مقامات مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 21 - 2

2 - مقام قرب خداوند ، والاتر از مقام نیکوکاران ، و مایه شایستگی انسان برای آگاهی از کردار نیکوکاران و مشاهده نامه اعمال آنان است

یشهده المقربون

8- برتری مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 28 - 2

2 - مقربان درگاه خداوند ، دارای مقامی برتر از نیکوکاران اند .

إنّ الأبرار .. عیناً یشرب بها المقربون

9- پاداش مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 4

4 - میهمانان قرب خداوند در آخرت ، به همه خواسته های خود دست یافته ، از پاداش خویش خشنود خواهند بود .

راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 286

10 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) « لا يمسه إلا المطهرون » قال : المقربون ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره «مطهرون» در آیه «لا يمسه إلا المطهرون» روایت شده که مراد مقربان هستند».

11- تداوم تسبیح مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 20 - 1،2

1- تسبیح مداوم و شبانه روزی مقربان درگاه الهی

و من عنده . . . یسبحون الیل والنهار

2- سستی ناپذیری مقربان الهی (فرشتگان) در تسبیح مستمر خداوند

و من عنده . . . یسبحون الیل والنهار لایفترون

«فتر» (مصدر «یفترون») به معنای ضعف و سستی است.

12- تسبیح مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 2،7

2 - مقربان درگاه خدا همواره او را تسبیح می کنند و وی را از هر نقص و عیب منزّه می شمردند .

إن الذین عند ربک . . . یسبحونه

نزد خدا بودن به معنای تقرب داشتن به درگاه اوست. بنابراین «الذین عند ربک»، یعنی مقربان درگاه خدا.

7 - لزوم اقتدا به مقربان الهی و الگو قرار دادن آنان در عبادت خالصانه خدا و تنزیه او از هر عیب و نقص

اذکر ربک . . . إن الذین عند ربک لا یتکبرون عن عبادته

13- تفاوت مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تفاوت درجات در پیشگاه خداوند ، وابسته به عملکرد انسان

فضّل الله المجاهدون باموالهم و انفسهم على القاعدین درجه

ص: 287

14- تقلید از مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 7

7 - لزوم اقتدا به مقربان الهی و الگو قرار دادن آنان در عبادت خالصانه خدا و تنزیه او از هر عیب و نقص

اذکر ربک .. إن الذین عند ربک لا یتکبرون عن عبادته

15- تواضع مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 1

1 - مقربان درگاه خدا هیچگاه در برابر او خود را بزرگ نمی شمردند و از پرستش او روگردان نمی شوند .

إن الذین عند ربک لا یتکبرون عن عبادته

«استکبار» به معنای خودبزرگ بینی است و چون به حرف «عن» متعدی شده، معنای اعراض و رویگردانی در آن اشراب شده است. یعنی «لا یرضون عن عبادته مستکبرین».

16- حامی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 8

8- بندگان مقرب ، برخوردار از حمایت (حفاظت و کارسازی) خداوند در برابر وسوسه ها و بدخواهی های شیطان

و استغزز من استطعت .. إن عبادی لیس لک علیهم سلطن و کفی برّک وکیلاً

«و کفی برّک وکیلاً» می تواند تعلیلی بر عبارت «إن عبادی ..» باشد. بنابراین، مقصود عبارت این می شود: ابلیس بر بندگان خدا سلطه ای ندارد. چون خداوند، حامی کفایت کننده ای برای آنان است.

17- حسابرسی از مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 23 - 5

5- خدایان پنداری مشرکان (مقربان و فرشتگان) خود مورد محاسبه و بازخواست قرار خواهند گرفت .

لا یسل عمّا یفعل و هم یسلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که ضمیر «هم» به «من عنده» بازگردد؛ که از آنان به مقربان درگاه الهی و مصداق بارز آن «فرشتگان» تعبیر می شود.

ص: 288

18- حسن فرجام مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 95 - 1

1 - برپایی قیامت ، تقسیم شدن مردم به سه دسته (مقربان ، اصحاب الیمین و اصحاب الشمال) و فرجام نیک دو دسته اول و بدفرجامی دسته آخر ، امری قطعی ، یقینی و غیرقابل تردید است .

إِنَّ هَذَا لَهُوَّ حَقُّ الْيَقِينِ

«هذا» به آنچه در سوره واقعه مطرح شده اشاره دارد و محور آن مطالبی است که در برداشت بالا آمده است. گفتنی است که تعبیر «حَقُّ الْيَقِينِ» از باب اضافه صفت به موصوف است؛ یعنی، «الْيَقِينِ الْحَقُّ» و حق به معنای ثابت و استوار است. بنابراین «الْيَقِينِ الْحَقُّ»؛ یعنی، یقینی که ثابت است و هرگز تردید در آن راه ندارد.

19- خشیت مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 28 - 15

15- خشیت و ترس از خداوند ، از ویژگی های بندگان مقرب و از اوصاف پسندیده است .

بل عباد مكرمون ... و هم من خشيته مشفقون

20- خضوع مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 6

6- مقربان الهی (فرشتگان) ، از عبادت خداوند تکبر نمیورزند .

و من عنده لا یتکبرون

مقصود از «من عنده» - طبق نظر مفسران - فرشتگان است.

21- دعای مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - دعای مقربان الهی درباره دیگران مقرون به اجابت

ص: 289

قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا أنزل علينا مائدة من السماء

22- رضایت مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 4

4 - میهمانان قرب خداوند در آخرت ، به همه خواسته های خود دست یافته ، از پاداش خویش خشنود خواهند بود .

راضیه

23- سجده مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 5

5 - مقربان درگاه خداوند همواره و خالصانه بر آستان او سجده می برند .

إن الذین عند ربک . . . له یسجدون

تقدیم «له» بر «یسجدون» دلالت بر حصر و حکایت از خلوص دارد.

24- عبادات مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 6،8

6- مقربان الهی (فرشتگان) ، از عبادت خداوند تکبر نمیورزند .

و من عنده لایستکبرون

مقصود از «من عنده» - طبق نظر مفسران - فرشتگان است.

8- مقربان درگاه خداوند از عبادت او هیچ گاه ملول و خسته نمی شوند .

من عنده لایستکبرون عن عبادته و لایستحسرون

«استحسار» (مصدر «یستحسرون») به معنای تعب و ملالت است.

25- عبادت مقربان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 1،7

ص: 290

1 - مقربان درگاه خدا هیچگاه در برابر او خود را بزرگ نمی‌شمرند و از پرستش او روگردان نمی‌شوند .

إن الذین عند ربک لایستکبرون عن عبادته

«استکبار» به معنای خودبزرگ بینی است و چون به حرف «عن» متعدی شده، معنای اعراض و رویگردانی در آن اشراب شده است. یعنی «لایعرضون عن عبادته مستکبرین».

7 - لزوم اقتدا به مقربان الهی و الگو قرار دادن آنان در عبادت خالصانه خدا و تنزیه او از هر عیب و نقص

اذکر ربک .. إن الذین عند ربک لایستکبرون عن عبادته

26- عبودیت مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 4

4 - هیچیک از فرشتگان الهی حتی مقربان آنها از بندگی خدا ابایی ندارند .

لن یستکف المسیح ان یکون عبداً لله و لا الملئکه المقربون

کلمه «مقربون» در برداشت فوق صفت احترازی گرفته شده است، و چون فرشتگان مقرب از عبادت خدا ابایی ندارند فرشتگان دیگر نیز بی تردید چنان هستند.

27- عطر زندگی اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 3

3 - فضای زندگی مقربان (پشتازان) در آخرت، معطر به وسیله انواع گیاهان خوشبو

فأما إن کان من المقربین .. وریحان

«ریحان» اسم جنس و دربرگیرنده انواع گیاهان خوشبو و معطر است.

28- عظمت روزی اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 4

4- رزق و عطای الهی به مقربان در جهان آخرت ، بس عظیم و قابل توجه است .

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ .. . وَرِيحَان

«ریحان» به معنای رزق نیز آمده است. در این صورت نکره آمدن آن، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 291

29- فضایل اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 88 - 4

4 - ره یافتگان به مقام قرب الهی (پیشتازان) ، در جهان آخرت برخوردار از شأنی ویژه نزد خداوند

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ

تقدیم مقربین بر دیگران، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 2

2 - مقربان (پیشتازان) ، بهره مند از رحمت بی کران و فراگیر الهی در جهان آخرت

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ . فَرُوح

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «روح» به معنای رحمت باشد.

30- فضایل مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 206 - 1,5

1 - مقربان درگاه خدا هیچگاه در برابر او خود را بزرگ نمی شمردند و از پرستش او روگردان نمی شوند .

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ

«استکبار» به معنای خودبزرگ بینی است و چون به حرف «عن» متعدی شده، معنای اعراض و رویگردانی در آن اشراب شده است. یعنی

«لایعرضون عن عبادته مستکبرین».

5 - مقربان درگاه خداوند همواره و خالصانه بر آستان او سجده می برند .

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ .. لَهُ يَسْجُدُونَ

تقدیم «له» بر «یسجدون» دلالت بر حصر و حکایت از خلوص دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 8

8- مقربان درگاه خداوند از عبادت او هیچ گاه ملول و خسته نمی شوند .

من عنده لا یتکبرون عن عبادته و لا یتحسرون

«استحسار» (مصدر «یتحسرون») به معنای تعب و ملالت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 292

10 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) « لا يمسه إلا المطهرون » قال : المقربون ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره «مطهرون» در آیه «لا يمسه إلا المطهرون» روایت شده که مراد مقربان هستند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 7

7 - « عن أبي بصير ، قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : « فأما إن كان من المقربين فروح وريحان » قال : في قبره « و جنة نعيم » قال : في الآخرة ... ؛

ابی بصیر گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: اگر محتضر از مقربان باشد، «روح و ریحان» در قبر او و «جنته نعیم» در آخرت او خواهد بود».

31- کمی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 6

6- بندگان نفوذناپذیر خداوند ، دارای جمعیتی اندک در مقایسه با کل انسانها

لأحتكن ذرّيته إلا قليلاً .. إن عبادي ليس لك عليهم سلطان

عبارت «إن عبادي ليس لك عليهم سلطان» به منزله بیان برای «إلا قليلاً» است؛ یعنی، اینکه شیطان گفت: جز اندکی همه را اغوا می کنم، خداوند در صدد بیان مصداقهای استثنای آن کلام است.

32- گواهی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففين - 83 - 21 - 3

3 - مقربان درگاه خداوند گواهان نامه اعمال نیکوکاران اند .

يشهده المقربون

فعل «يشهده»، یا از «شهود» به معنای حضور است و یا از «شهاده» که این اثر در نهاییه آن را «خبر دادن از مشاهدات خویش» معنا کرده

است؛ در هر صورت گواه بودن «مقرَّبون» استفاده می شود؛ زیرا در معنای اول حضور و نظارت آنان به منظور گواهی دادن است و معنای دوم - که در آن صورت «یشهده» به معنای «یشهد به» خواهد بود - صریح در نکته یاد شده است.

ص: 293

33- مصونیت مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 42 - 5

5- ابلیس ، از سلطه بر بندگان خالص و مقرب خدا ، ناتوان است .

إلاّ عبادک منهم المخلصین . . . إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

برداشت فوق، بر این اساس است که مقصود از «عبادی» همان «عباد مخلص» باشد که در جمله «إلاّ عبادک منهم المخلصین» آمده است که خداوند در پاسخ ادعای ابلیس بر اغوا نکردن بندگان خالص می فرماید: «او اصلاً توانایی انجام چنین کاری را ندارد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 1

1- بندگان مقرب خدا ، مصون از سلطه شیطان هستند .

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

34- مقامات اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 4

4- مؤمنان راستین ، با فضیلت و مقرب الهی ، در قیامت در مکانی به دور از آتش دوزخ قرار خواهند گرفت .

إنّ الذین سبقت لهم منّا الحسنی أولئک عنها مبعدون

35- مقامات مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 21 - 1

1 - مقربان درگاه خداوند ، شاهد و ناظر دیوان اعمال نیکوکاران اند .

یشهده المقربون

ظاهر آن است که مراد از «مقربون»، افرادی غیر از «أبرار» است. این گروه - با توجه به «عیناً یُشرب بها المقربون» در آیات بعد - ممکن است کسانی باشند که گوی سبقت را از ابرار ربوده و به مقام قرب الهی رسیده اند. نظارت و مشاهده اعمال ابرار - که از کارهای مقربان شمرده شده - بیانگر برتری مقام آنان از مقام ابرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 28 - 2

2 - مقربان درگاه خداوند، دارای مقامی برتر از نیکوکاران اند.

ص: 294

إِنَّ الْأَبْرَارَ .. عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ

36- مقربان در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 5

5- ره یافتگان به مقام قرب در آخرت (پیشتانان)، برخوردار از بهشتی سرشار از نعمت

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ .. وَجَنَّتٍ نَعِيمٍ

واژه «نعیم»، به معنای نعمت فراوان آمده است (مفردات راغب).

37- مقربان در قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 7

7- «عن أبي بصير، قال: سمعت أبا عبد الله (ع) يقول: «فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرُوحٌ وَرِيحَانٌ» قال: في قبره «وَجَنَّهٌ نَعِيمٌ» قال: في الآخرة...»

ابی بصیر گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: اگر محتضر از مقربان باشد، «روح و ریحان» در قبر او و «جَنَّة نَعِيم» در آخرت او خواهد بود.

38- مقربان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 88 - 1

1- دسته ای از انسان ها در جهان آخرت، جزء مقربان درگاه خداوند هستند.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 4

4- میهمانان قرب خداوند در آخرت، به همه خواسته های خود دست یافته، از پاداش خویش خشنود خواهند بود.

راضيه

ص: 295

39- مقربان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 2

2- تأکید فرعون بر قرار گرفتن ساحران در زمره مقربان وی ، با پیروزی بر موسی (ع)

وإنکم إذا لمن المقربین

40- مقربان و استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 7

7- مقام قرب خداوند ، جایگاه و مرتبتی ناسازگار با استکبار در عبادت و گردن فرازی در برابر او است .

و من عنده لایستکبرون عن عبادته

با توجه به آمدن تعبیر «لایستکبرون عن عبادته» به جای «لایستکبرون عنه» برداشت یاد شده به دست می آید.

41- نشاط مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 8

8- مقربان درگاه خداوند از عبادت او هیچ گاه ملول و خسته نمی شوند .

من عنده لایستکبرون عن عبادته و لایستحسرون

«استحسار» (مصدر «یستحسرون») به معنای تعب و ملالت است.

42- نیازهای معنوی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 7

7- تمامی ره پویان مسیر هدایت ، حتی بندگان مقرب الهی ، نیازمند بشارت های پیوسته و مستمر خدا هستند .

برداشت یاد شده باتوجه به دومطلب است: الف) بندگان مقرب الهی از «عباده الذین ءامنوا» استفاده می شود. ب) با توجه به واژه «یَبْشِرُ» - که از باب تفعیل و مفید تکرار است - این نکته بر می آید که مؤمنان صالح، نیازمند بشارت های مداوم خداوند هستند.

43- نیازهای مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 10

10- انسان به هر مرحله از قرب و منزلت الهی برسد ، نیازمند به عبادت (نماز و . . .) و خدمت به خلق (انفاق) است .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا ممّا رزقنهم

اضافه «عباد» به «یاء» متکلم، تشریفیه و بیانگر قرب و منزلت بندگان به پیشگاه خداوند است. بنابراین فرمان خداوند به آنان برای اقامه نماز و انفاق، نشانگر آن است که بنده، هر چند به مقام قرب الهی رسیده باشد، نیازمند به انجام دو فریضه نماز و انفاق است.

44- ویژگیهای مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 28 - 15

15- خشیت و ترس از خداوند ، از ویژگی های بندگان مقرب و از اوصاف پسندیده است .

بل عباد مکرمون . . . و هم من خشیته مشفقون

ص: 297

11- مقررات

1- اجتناب از مقررات غیر دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 15

15 - نیل به تقوا در گرو عمل به احکام دین و پرهیز از قوانین غیر الهی است.

ذلکم وصیکم به لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 155 - 4

4 - ضرورت پرهیز از قوانین و دستورهای غیر قرآنی

فاتبعوه و اتقوا

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق «اتقوا» پیروی از غیر قرآن باشد.

2- اهمیت سهولت مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 88 - 9

9- پرداختن حکومت های الهی به مبارزه با ظلم و نیز تلاش برای سبک بار ساختن مقررات اجتماعی مؤمنان ، امری لازم است .

قال أما من ظلم فسوف نعذبه . . . و أما من ءامن . . . سنقول له من أمرنا يسراً

3- پیروی از مقررات غیر دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 298

9 - ضرورت پرهیز از احکام و قوانین غیر الهی

ولا تتبعوا السبل

مراد از «سبل»، به دلیل اینکه در مقابل «صراطی مستقیماً» - که همان قوانین الهی است - قرار گرفته، مقررات و احکام غیر الهی است.

10 - پیروی از قوانین غیر الهی موجب دور ماندن از راه خدا و نرسیدن به مقام قرب او می شود.

و أن هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله

11 - پیروی از قوانین غیر الهی موجب تشتت و تفرقه جوامع و مانع وحدت آنان است.

ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم

ضمیر در «فتفرق» به «السبل» برمی گردد و «باء» در «بکم» برای تعدیه است. بنابراین «فتفرق بکم» یعنی آن راهها شما را گروه گروه ساخته و متفرق می سازد.

4- حاکمیت مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 7

7 - تدبیر های الهی و قوانین اجتماعی ، دارای حاکمیت بی چون و چرا بر زندگی انسان

ولولا أن يكون الناس أمّة

5- مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 38

38 - برقراری مقررات الهی - اجتماعی در جامعه ، مرهون تعاون و همکاری است .

اوفوا بالعقود . . . تعاونوا على البر والتقوى

فرمان خداوند به تعاون در انجام کارهای نیک پس از بیان مقررات اجتماعی - الهی (اوفوا بالعقود . . . لاتحلوا...)، رهنمودی برای پیاده کردن آن مقررات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 -

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 -

ص: 299

6- نقش مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 8

8 - دستیابی انسان به مال و ثروت ، تنها در پرتو استفاده وی از قوانین طبیعی و اجتماعی است .

و لولا أن یکون الناس أمه وحده

چنانچه مراد از «امت واحده» تساوی انسان ها در برابر بهره گیری از اسباب و وسایل در تأمین معیشت باشد، مفاد آیه این خواهد شد که اگر نه این بود که همه مردم امت واحده هستند و در برابر قوانین طبیعت یکسانند، ما برای کافران استثنا قائل شده و آنها را از ثروت چشمگیری بهره مند می ساختیم؛ ولی همه با هم یکسانند و هر شخصی چه مؤمن باشد و چه کافر، تنها از ابزار مادی باید بهره بگیرد.

مقررات اجتماعی

7- اهمیت سهولت مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 9

9- پرداختن حکومت های الهی به مبارزه با ظلم و نیز تلاش برای سبک بار ساختن مقررات اجتماعی مؤمنان ، امری لازم است .

قال أمّا من ظلم فسوف نعدّبه . . . و أمّا من ءامن ... سنقول له من أمرنا يسراً

8- حاکمیت مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 7

7 - تدبیر های الهی و قوانین اجتماعی ، دارای حاکمیت بی چون و چرا بر زندگی انسان

و لولا أن یکون الناس أمه

9- مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 38

38 - برقراری مقررات الهی - اجتماعی در جامعه ، مرهون تعاون و همکاری است .

ص: 300

فرمان خداوند به تعاون در انجام کارهای نیک پس از بیان مقررات اجتماعی - الهی (اوفوا بالعقود .. لاتحلوا...), رهنمودی برای پیاده کردن آن مقررات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 -

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 -

10- نقش مقررات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 8

8 - دستیابی انسان به مال و ثروت ، تنها در پرتو استفاده وی از قوانین طبیعی و اجتماعی است .

ولولا أن يكون الناس أمّة واحدة

چنانچه مراد از «امت واحده» تساوی انسان ها در برابر بهره گیری از اسباب و وسایل در تأمین معیشت باشد، مفاد آیه این خواهد شد که اگر نه این بود که همه مردم امت واحده هستند و در برابر قوانین طبیعت یکسانند، ما برای کافران استثنا قائل شده و آنها را از ثروت چشمگیری بهره مند می ساختیم؛ ولی همه با هم یکسانند و هر شخصی چه مؤمن باشد و چه کافر، تنها از ابزار مادی باید بهره بگیرد.

1- اهمیت امنیت از مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 12

12- لزوم تلاش برای در امان ماندن از مکر و حيله ديگران

لا تقصص... فيكيدوا لك كيداً

2- توطئه مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 108 - 10

10 - علم و احاطه خداوند بر توطئه ها و نقشه های سرّی دغلبازان و عملکرد آنان

و هو معهم اذ يبيتون ما لا يرضى من القول و كان الله بما يعملون محيطاً

«بيتون»، از ماده «بيتوته»، به معنای شب را به صبح آوردن است، و به قرينه جمله های گذشته، مراد از آن، توطئه ها و نيرنگهائی است که شبانه و در خلوت طرح می شود.

3- حتميت عذاب مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 10

10 - سنت و حکم الهی درباره عقوبت و عذاب حيله گران عليه اديان الهی ، تبدیل ناپذير بوده و قابل انتقال به ديگران نيست .

و لا يحيق المكر السيِّ إلاّ بأهله... فلن تجد لسنّت الله تبديلاً و لن تجد لسن

4- دشمنی مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 4

4- فریبکاران ، دشمنان بشریت اند .

و لا یغرنکم باللّٰه الغرور . . . فاتخذوه عدوًّا

5- سنت کیفر مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 7

7- کیفر شدن مکاران تاریخ ، سنت الهی است .

فهل یظرون إلاّ سنّت الأوّلین

6- نقش مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 5 - 8

8- دین و معارف الهی ، در معرض کج فهمی و تحریف معنوی با توطئه فریبکاران

و لا یغرنکم باللّٰه الغرور

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که فریب خوردن انسان به وسیله فریبکاران درباره خداوند و دین او، می تواند با تحریف معارف الهی و معرفی نادرست آن صورت پذیرد.

ص: 303

1- آثار تبیین مکان بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 6 - 4

4- نمایاندن جایگاه بهشتیان به آنان، زداینده نگرانی‌ها از خاطر ایشان*

و يصلح بالهم... عرفها لهم

ارتباط «یصلح بالهم» با «عرفها لهم» ممکن است این گونه باشد که خداوند، با شناساندن جایگاه بهشتیان به آنان پس از شهادتشان، به همه نگرانی‌های آنان پایان داده و قلبشان را آرامش بخشیده و امورشان را اصلاح کرده باشد.

2- ارزش مکان‌ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 9

9- عبادت و نماز در کنار خانه خدا، برخوردار از فضیلت و ارزش بیشتری در مقایسه با سایر سرزمینها

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي... عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

برداشت فوق‌مبتهی بر این احتمال است که اقامه نماز در غیر مکه برای فرزندان حضرت ابراهیم(ع) ممکن بود؛ ولی حضرت ابراهیم(ع) برای فضیلت عبادت در جوار خانه خدا آن مکان را برای فرزندانش برگزید.

3- بدترین مکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 56 - 3

3- دوزخ، بستر و جایگاهی بد و ناگوار

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبئسَ المهاد

«مهاده» به معنای بستر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 59 - 2

2 - دوزخ ، مکانی بس ناگوار و سخت

هذا فوج مقتحم معکم

برداشت یاد شده با توجه به معنای «مقتحم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 8

8 - دوزخ ، قرارگاهی بد و ناگوار

فبئس القرار

4- بهترین مکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 24 - 3

3 - بهشت ، برترین جایگاه و نیکوترین آسایشگاه

أصبح الجنة يومئذ خير مستقراً وأحسن مقيلاً

5- پاکی مکان گفتگوی خدا با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 12 - 10

10 - مکان های تکلم خداوند با پیامبران و بندگان خویش ، مکان هایی مقدس و طاهر و شایسته احترامند .

یموسی . إني أنا ربك ... إنيك بالواد المقدس طوى

گرچه دلیل تقدس وادی طوی در آیه نیامده است، ولی مجموع آیه حکایت از ارتباط تکلم خداوند با تقدس آن سرزمین دارد، چه تقدس

سابق، سبب انتخاب آن برای تکلم شده باشد و چه تکلم خداوند به آن قداست بخشیده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 16 - 6

6 - جایگاه سخن گفتن خداوند با پیامبران، جایگاهی مقدس و پاک و شایسته احترام است.

إذ ناديه رَبِّهِ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

ص: 305

ارتباط «ناداه» با «المقدس»، بیانگر این است که یا خداوند برای تکلم با بندگان، جایی مقدس را برمی‌گزیند و یا تکلم او، مایه تقدس آن سرزمین می‌گردد. در هر دو صورت، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

6- تقدس مکان گفتگوی خدا با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 12 - 10

10 - مکان های تکلم خداوند با پیامبران و بندگان خویش ، مکان هایی مقدس و طاهر و شایسته احترامند .

یموسی . إني أنا ربك ... إني بالوالمقدس طوي

گرچه دلیل تقدس وادی طوی در آیه نیامده است، ولی مجموع آیه حکایت از ارتباط تکلم خداوند با تقدس آن سرزمین دارد، چه تقدس سابق، سبب انتخاب آن برای تکلم شده باشد و چه تکلم خداوند به آن قداست بخشیده باشد.

7- خدا و مکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 12

12- خداوند ، منزله از تحیز ، جسمیت و قابل رؤیت بودن و دیگر اوصاف ماده است .

أو تأتي بالله .. قل سبحان ربّي

چون درخواست مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) (أو تأتي بالله) مستلزم جسمانیت، جا به جایی و قابل رؤیت بودن خداوند بود، جمله «سبحان ربّي» می تواند پاسخ چنین درخواست غیر منطقی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 8 - 11

11 - خدا ، حقیقتی نامحدود ، منزله از مکان و جا گرفتن در آتش و محدود شدن در آن

أن بورك من في النار .. و سبحن الله رب العلمين

مطرح شدن تسبیح الهی در پی تجلی خدا در آتش طور، بدان جهت است که کسی این نشانه را با پدیدآورنده نشانه، اشتباه نگیرد و خدای لامکان را محدود در مکان نپندارد.

9 - « عن علی بن الحسن بن علی بن الفضّال عن أبيه قال : سألت الرضا علی بن موسى (ع) عن قول الله عزّوجلّ : « کلاًّ إثمهم عن ربّهم يومئذ لمحبوبون » فقال : إنّ الله تبارک و تعالی لا یوصف بمکان یحلّ فیہ فیحبّ عنه فیہ عباده و لکنّه یعنی : أنّهم عن ثواب ربّهم لمحبوبون ;

علی بن حسن بن علی بن فضال از پدرش (حسن) روایت کرده که از امام رضا(ع) درباره قول خدای عزوجل: «كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ» سؤال کردم، فرمود: خدای تبارک و تعالی توصیف نمی شود به داشتن مکانی که در آن جا گیرد و بندگانش از دیدن او در آن جا مانع داشته باشند؛ بلکه معنای آیه این است که آنان از ثواب پروردگارشان محجوب و محروم اند».

8- سوگند به مکان ستارگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 75 - 3,5

3 - سوگند الهی ، به نظام ستارگان آسمان

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ

برداشت یاد شده بر این اساس است که «مواقع» به معنای مکان های استقرار ستارگان باشد.

5 - «عن بعض أصحابنا : قال : سألته عن قول الله عزوجل : «فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ» قال : أعظم إثم من يحلف بها ;

برخی از اصحاب از [امام] درباره سخن خداوند عزوجل «فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ» سؤال کردند، حضرت فرمود: بزرگ است گناه کسانی که به آن (مواقع نجوم) قسم می خورند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 1,3

1 - سوگند به نظام ستارگان ، سوگندی بزرگ و قابل توجه

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ . وَإِنَّ لِقِاسِمٍ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٍ

3 - درک عظمت سوگند به نظام ستارگان ، در گرو داشتن علم نجوم (کیهان شناسی)

و إِنَّ لِقِاسِمٍ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٍ

برداشت یاد شده بر این اساس است که متعلق «لو تعلمون» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لو تعلمون احوال مواقع النجوم».

9- شرایط مکان خوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 31 - 6

6- جایگاه خوب ، جایی است که تمامی خواسته های انسان در آن برآورده شود .

ولنعلم دار المتقين . جنّات عدن ... لهم فيها ما يشاءون

ص: 307

10- شومترین مکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 4

4- کسانی که در قیامت به روافتان به سوی جهنم سوق داده می شوند ، دارای شوم ترین جایگاه و بی راهه ترین مسیراند .

الذین يحشرون على وجوههم إلى جهنم أولئك شرّ مكاناً وأضلّ سبيلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «الذین» مبتدا و «أولئك» خبر آن باشد.

11- فضیلت مکان ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 6

6- کانون های ذکر خدا ، دارای عظمت و رفعت مقام

فی بیوت أذن الله أن ترفع ويذكر فيها اسمه

12- قداست مکان گفتگوی خدا با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 16 - 6

6- جایگاه سخن گفتن خداوند با پیامبران ، جایگاهی مقدس و پاک و شایسته احترام است .

إذ ناديه رَبّه بالواد المقدّس طوى

ارتباط «ناداه» با «المقدس»، بیانگر این است که یا خداوند برای تکلم با بندگان، جایی مقدس را برمی گزیند و یا تکلم او، مایه تقدس آن سرزمین می گردد. در هر دو صورت، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

13- مکان آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 3

3- قسمت های درونی تر و مرکزی دوزخ ، مکان جوشش و جریان آب های داغ

فاعتلوه إلى سواء الجحيم . ثم صبوا فوق رأسه من عذاب الحميم

از ارتباط با آیه قبل - که پس از کشانده شدن دوزخیان به قسمت های داخلی تر، فرمان ریختن آب های جوشان مطرح شده است - استفاده می شود که رسیدن آنان به وسط جهنم ریختن آب جوشان را میسر می سازد.

ص: 308

14- مکان آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 17 - 3

3 - آسمان های هفتگانه ، بر فراز سر آدمیان و هر یک بر روی دیگری قرار دارد .

و لقد خلقنا فوقكم سبع طرائق

15- مکان استقبال یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 5

5- یوسف (ع) در بیرون شهر مصر ، جایگاهی را برای مراسم استقبال از خاندانش تدارک دید .

فلما دخلوا علی یوسف

جمله «آن گاه که بر یوسف(ع) وارد شدند» (فلما دخلوا علی یوسف) می رساند که یوسف(ع) در ساختمان و یا چادرهایی منزل گرفته بود. در غیر این صورت واژه ورود و دخول جایگاهی نداشت؛ بلکه کلمه ملاقات و مانند آن مناسب می نمود.

16- مکان استقرار خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 6

6 - خداوند در برج ها و منزلگاه های آسمانی ، خورشید را قرار داد .

و جعل فیها سراجا

برداشت فوق، بر این اساس مبتنی است که ضمیر «فیها» به «بروج» بازگردد.

17- مکان استقرار عرش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 17 - 5

5 - مسند قضای الهی در قیامت ، بر فراز خلاق و در منظر همگان

و یحمل عرش ربّک فوقهم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مرجع ضمیر «فوقهم»، خلاق در محشر باشد.

ص: 309

18- مکان استقرار عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 12، 13، 5

5 - استقرار مریم و نوزادش (عیسی) ، در سرزمینی بلند ، آرام و دارای آبی روان

و آوینهما إلى ربوه ذات قرار و معین

12 - « عن أبي جعفر (ع) قال : قال أمير المؤمنين (ع) في قول الله عزّ وجلّ « و آویناهما إلى ربوه ذات قرار و معین » قال الربوه الكوفه و القرار المسجد و المعین الفرات ;

از امام باقر (ع) روایت شده است که امیرالمؤمنین (ع) درباره سخن خدای - عزّوجلّ - «و آویناهما إلى ربوه ذات قرار و معین» فرمود: مراد از «ربوه» کوفه و «قرار» مسجد [کوفه] و «معین» فرات است.».

13 - « عن النبي (صلى الله عليه و آله) انه تلا- هذه الآية « و آویناهما إلى ربوه ذات قرار و و معین » . . . قال : هي بالشام بأرض يقال لها الغوطه ، مدینه يقال لها دمشق هي خير مدن الشام ;

از رسول خدا (صلى الله عليه و آله) روایت شده که آن حضرت آیه «و آویناهما إلى ربوه ذات قرار و معین» را قرائت کرد و فرمود: این (ربوه) در شام است در سرزمینی بنام غوطه. آن شهری است به نام دمشق که بهترین شهرهای شام است.».

19- مکان استقرار ماه (گردون)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 8

8 - خداوند در برج ها و منزلگاه های آسمانی ، ماه تابان را قرار داد .

بروجًا و جعل فیها . . . قمرًا منیرًا

20- مکان استقرار مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 12، 13، 5

5 - استقرار مریم و نوزادش (عیسی) ، در سرزمینی بلند ، آرام و دارای آبی روان

وآوینهما إلى ربوه ذات قرار و معین

12 - « عن أبي جعفر (ع) قال : قال أمير المؤمنين (ع) في قول الله عزّوجلّ « و آدیناهما إلى ربوه ذات قرار و معین » قال الربوه الكوفه و القرار المسجد و المعین الفرات ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که امیرالمؤمنین(ع) درباره سخن خدای - عزّوجلّ - «و آویناهما إلى ربوه ذات قرار و معین» فرمود: مراد از «ربوه» کوفه و «قرار» مسجد [کوفه] و «معین» فرات است.

ص: 310

13 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) أنه تلا هذه الآية « و آويناها إلى ربوه ذات قرار و و معين » . . . قال : هي بالشام بأرض يقال لها الغوطه ، مدینه یقال لها دمشق هی خیر مدن الشام ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده که آن حضرت آیه «و آويناها إلى ربوه ذات قرار و و معين» را قرائت کرد و فرمود: این (ربوه) در شام است در سرزمینی بنام غوطه. آن شهری است به نام دمشق که بهترین شهرهای شام است».

21- مکان اعتکاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 25، 26

25 - اعتکاف کنندگان در مساجد حتی در شب های اعتکاف نیز از آمیزش جنسی باید پرهیز کنند .

فالن بشروهن . . . و لاتبشروهن و أنتم عكفون فی المسجد

جمله «و لاتبشروهن» به منزله تبصره ای است برای «فالآن باشروهن»؛ یعنی، توهم نشود که حلیت آمیزش در شبهای روزه، شامل حال اعتکاف نیز می شود.

26 - محل اعتکاف مساجد است .

و أنتم عكفون فی المسجد

قید «فی المساجد» توضیحی و برای بیان محل اعتکاف است. بنابراین معنای جمله «و لاتبشروهن و أنتم . . .» این نیست که اگر در مسجد اعتکاف کردید آمیزش حرام است و در غیر آن حرام نیست؛ زیرا در این صورت ظاهر آن بود که عبارت به این گونه بیان می شد: و أنتم فی المساجد عاكفين.

22- مکان اغواگری ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 39 - 7

7- زمین ، مرکز فعالیت و اغواگری ابلیس است .

لأزیننّ لهم فی الأرض

23- مکان افق اعلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- « سدره المنتهی » ، در مکانی فروتر از افق اعلی (مقام جبرئیل) قرار دارد .

ثم دنا فتدلّی . . . و لقد رءاه نزله أُخری . عند سدره المنتهی

ص: 311

به کار رفتن واژه «نزله» - از ماده «نزول» (فرود آمدن) - نشانگر آن است که جایگاه اصلی جبرئیل (افق اعلی) بسی فراتر از جایگاه «سدره المنتهی» قرار دارد.

24- مکان امتحان انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 14 - 3

3 - دنیا، محل تکلیف و میدان آزمون انسانهاست .

ثم جعلنکم خلف فی الأرض .. لننظر کیف تعملون

25- مکان انتصاب هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 36 - 5

5 - وادی طوی در کوه طور، مکان اعطای شرح صدر و بیان روان به موسی (ع) و نصب هارون به مقام وزارت موسی (ع) بود .

قال رب اشرح .. قال قد أتیت سؤلک

26- مکان انشقاق آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 1 - 4

4 - «عن علی قال : تنشق السماء من المجزّه ;

از علی (ع) روایت شده که فرمود: آسمان از طریق کهکشان از هم گسیخته می شود».

27- مکان انعقاد نطفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 21 - 3

3 - رحم، مناسب ترین و آسیب ناپذیرترین جا، برای نطفه و تبدیل آن به فرزندی سالم

فجعلنه فی قرار مکین

وصف «مکین»، ممکن است به مطلب یاد شده اشاره داشته باشد.

ص: 312

28- مکان بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 48 - 12

12 - با وجود تأثیر باد ها در ایجاد ابر های باران زا ، انتخاب نقطه ای برای بارش باران ، به دست خداوند است .

یرسل الرياح فتثير سحابا .. فتری الودق یخرج من خلله فإذا أصاب به من یشاء

29- مکان بازجویی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 62 - 3

3- بتکده قوم ابراهیم ، محل محاکمه و بازجویی ابراهیم (ع) *

قالوا أنت فعلت هذا بالهتنا یابرهیم

«هذا» اشاره به شیء نزدیک است و مشارالیه آن، عمل ابراهیم (ع) (شکستن بت ها) است. از این رو می توان استفاده کرد که محل محاکمه آن حضرت در خود بتکده و یا نزدیک به آن بوده است.

30- مکان باغ سوخته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 8

8 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله : « إنا بلوناهم کما بلونا أصحاب الجنة » . . . هی الجنة التي كانت فی الدنيا و كانت فی الیمن یقال له الرضوان علی تسعة أمیال من صنعاء ;

از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند (إنا بلوناهم کما بلونا أصحاب الجنة) روایت شده است: .. [مراد از «جَنَّة»] باغی است که در دنیا بوده و در یمن قرار داشت که آن را «رضوان» می گفتند و در فاصله نُه میلی «صنعاء» واقع شده بود.

31- مکان باغهای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 22 - 3

3- بوستان های مؤمنان در بهشت ، مسرت آفرین و در جایی بلند قرار دارد .

فی جَنَّةِ عالیہ

ص: 313

32- مکان بحر مسجور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 6 - 3

3 - « عن علی بن ابی طالب (ع) فی قوله « و البحر المسجور » قال : البحر فی السماء تحت العرش ;

از امام علی (ع) درباره قول خداوند « و البحر المسجور » روایت شده که فرمود: دریایی است در آسمان در زیر عرش».

33- مکان برگزیدگی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 36 - 6

6 - هارون (ع) در وادی طوی به مقام نبوت و رسالت برگزیده شد .

هارون أخی . . . و أشركه فی امری ... قد أتیت سؤلک

چنانچه مراد از «أشركه فی امری» درخواست نبوت و رسالت برای هارون (ع) باشد، اجابت آن در وادی طوی انجام پذیرفت.

34- مکان بشارت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 11

11- نوید تولد اسحاق و یعقوب به ابراهیم (ع) و همسرش ساره، در جلسه پذیرایی ابراهیم از فرشتگان بیان شد .

فبشّرناها بإسحق و من وراء إسحق یعقوب

35- مکان بشارت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 11

11- نوید تولد اسحاق و یعقوب به ابراهیم (ع) و همسرش ساره، در جلسه پذیرایی ابراهیم از فرشتگان بیان شد .

فبشّرناها بإسحق و من وراء إسحق یعقوب

36- مکان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 8,9

8 - بهشت، حقیقتی موجود در آسمان

لا تفتح لهم أبواب السماء ولا يدخلون الجنة

برداشت فوق مبتنی بر این است که «السماء» در جمله «لا تفتح...» حقیقتی مقابل زمین باشد. در این صورت مراد از نگشودن درهای آسمان، به قرینه فراز بعد، باز نبودن آنها برای ورود کافران به بهشت خواهد بود.

9 - آسمان حاوی بهشت، دارای درهایی متعدد و راههایی گوناگون برای ورود به آن جایگاه برین

لا تفتح لهم أبواب السماء ولا يدخلون الجنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 2

2 - بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ و با فاصله ای زیاد از آن

و نادى اصحاب النار اصحاب الجنة ان أفيضوا علينا

کلمه «افاضه» که به معنای ریزش است، حکایت از این دارد که بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ قرار گرفته است. به کارگیری ندا (خواندن با صدای بلند)، اشاره به دوری بهشت و دوزخ از یکدیگر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 22 - 5

5 - بهشت موعود الهی، در آسمان قرار دارد. *

وفى السماء... و ما توعدون

با توجه به این که عمده ترین وعده خداوند به آدمیان بهشت است، بسیاری از مفسران «ما توعدون» را به معنای بهشت گرفته اند.

37- مکان بهشت آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - حسین بن میسر گوید : « سألت أبا عبد الله عن جنة آدم . فقال : جنة من جنات الدنيا تطلع في ها الشمس و القمر و لو كانت من جنات الآخرة ما خرج من ها ابداً ؛

از امام صادق (ع) از بهشت آدم (ع) سؤال کردم، فرمود: باغی از باغهای دنیا بود که ماه و خورشید در آن طلوع می کرد و اگر از بهشتهای آخرت بود، هرگز از آن خارج نمی گشت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - بهشتی که آدم (ع) و حوا در آن سکونت داشتند، مکانی غیر از زمین و بالاتر و برتر از آن بود.

قلنا اهبطوا... و لكم في الأرض مستقر

جمله «و لكم في الأرض مستقر» دلالت می کند بر اینکه: بهشتی که آدم(ع) و حوا در آن سکونت داشتند در زمین نبوده و کلمه «اهبطوا» می رساند که آن جایگاه، برتر و بالاتر از زمین بوده است.

38- مکان بهشت عدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 23 - 11

11- « رسول الله (صلی الله علیه و آله) قال : جنه عدن و هی فی وسط الجنان... فسورها یاقوت أحمر و حصاها اللؤلؤ... »

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده است که فرمود: بهشت عدن در وسط بهشت هاست... پس دیوار آن یاقوت سرخ و سنگریزه های آن لؤلؤ می باشد...».

39- مکان بیت المعمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 6,7,8

6 - « فی مجمع البیان ، (فی قوله) « و البیت المعمور » هو بیت فی السماء الرابعه بحیال الکعبه تعمره الملائکه بما یكون منها فیہ من العباده... و روی ایضاً عن أميرالمؤمنین (ع) قال : و یدخله کلّ یوم سبعون ألف ملک... »

در مجمع البیان آمده است: بیت المعمور خانه ای است در آسمان چهارم موازی کعبه، که فرشتگان با عبادت خود آن را آباد نگه می دارند.. و این مطلب از امام علی(ع) نیز روایت شده و فرموده است: در هر روزی هفتاد هزار فرشته [برای عبادت] داخل آن بیت می شوند...».

7 - « عن النبی (صلی الله علیه و آله) ، قال : « البیت المعمور » فی السماء السابعه یدخله کلّ یوم سبعون ألف ملک لایعودون إلیه حتّی تقوم الساعه »

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که بیت المعمور در آسمان هفتم قرار گرفته و هر روز، هفتاد هزار فرشته [برای عبادت] وارد آن می شوند [و این فرشتگان پس از خروج] دیگر باز نمی گردند و این کار تا قیامت ادامه دارد...».

8 - « عن ابی هریره عن النبی (صلی الله علیه و آله) قال : البیت المعمور فی السماء الدنيا... »

ابی هریره از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت نموده که بیت المعمور در آسمان دنیا است.».

40- مکان بیعت رضوان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 316

6 - صورت گرفتن بیعت رضوان ، در سایه درخت « سمره »

بیایعونک تحت الشجره

«الف و لام» در «الشجره» برای عهد است و اشاره به درخت خاصی دارد که بیعت زیر آن صورت گرفت.

41- مکان پاداش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 10

10 - دنیا ، محل تلاش و آخرت جای کیفر و پاداش و مواجه شدن با نتیجه تلاش است .

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ .. لَتَجْزِي كُلَّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 7

7 - جهان آخرت ، جهان کیفر و پاداش است .

يَوْمَئِذٍ يُؤَقِّبُهمُ اللهُ دِينَهُمُ الْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 31 - 10

10 - «عن زيد بن وهب إنَّ علياً (ع) قال : . . . و لکنَّه جعل الدنيا دار الأعمال و جعل الآخره دار الجزاء و القرار « ليجزى الذين أسأوا بما عملوا و يجزى الذين أحسنوا بالحسنى » . . . ;

زيد بن وهب گوید: امام علی (ع) فرمود: . . . خداوند دنیا را خانه عمل و آخرت را منزل جزا و آرامش قرار داده است تا بدکاران را به کیفر بدی هایشان برساند و نیکوکاران را پاداش نیک دهد» . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 15

15 - جهان آخرت ، جهان کیفر و پاداش الهی

وفی الآخره عذاب شدید و مغفره من اللّٰه و رضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 35 - 3

3 - دنیا ، محل تلاش و آخرت ، جای بهره مندی از تلاش ها است .

فإذا جاءت الطامّة الكبرى . يوم يتذكّر الإنسان ما سعى

بیان «یادآوری اعمال در قیامت» ، صرفاً به منظور خبر از آینده نیست؛ بلکه بشارت دادن و انذار انسان ها نسبت به فرجام

ص: 317

اعمالشان است.

42- مکان پاداش عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 111 - 10

10- دنیا ، میدان عمل و آخرت صحنه دریافت پاداش و کیفر است .

یوم تأتي . . . و توفى كل نفس ما عملت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 10

10 - دنیا ، عرصه تلاش و کوشش و جهان آخرت ، عرصه اجر و پاداش

للذين أحسنوا في هذه الدنيا حسنة

43- مکان پرورش نطفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 13 - 2

2- رحم ، جایگاهی استوار و قرارگاهی امن برای پرورش نطفه

ثم جعلناه نطفه في قرار مكين

44- مکان پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 4

4 - بهشت ، قرارگاه و اقامت گاهی نیکو و شایسته برای آدمی

حسنه مستقرًا و مقامًا

45- مکان پیدایش معادن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 19 - 8

ص: 318

8- کوه ها ، محل پیدایش معادن

و اُنبتنا فیها من کلّ شیء موزون

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «فیها»، «رواسی» باشد. در این صورت مراد آیه، پیدایش معدنها خواهد بود.

46- مکان پیدایش منی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 7 - 1

1 - محل پیدایش نطفه مرد (منی) ، بین تیره پشت و استخوان های قفسه سینه قرار دارد .

یخرج من بین الصلب و الترائب

«صلب»؛ استخوانی است که از قسمت بالای پشت، نزدیک گردن شروع شده و تا دنبالچه (که جای آن در انسان در جایگاه دم در حیوانات است) ادامه یافته است (قاموس). «تربیه» (مفرد «ترائب»); یعنی، بالاترین استخوان قفسه سینه که زیر چانه قرار گرفته است (نهایه ابن اثیر). تمام اهل لغت آن را جای گردن بند از قفسه سینه می دانند (لسان العرب). برخی آن را به تمام استخوان های قفسه سینه و گروهی به چهار استخوان از سمت راست و چهار استخوان از سمت چپ اطلاق می کنند (قاموس). خروج نطفه از آن محل، ممکن است به اعتبار تغذیه کیسه منی از آن جا باشد.

47- مکان پیدایش نطفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 7 - 1,2

1 - محل پیدایش نطفه مرد (منی) ، بین تیره پشت و استخوان های قفسه سینه قرار دارد .

یخرج من بین الصلب و الترائب

«صلب»؛ استخوانی است که از قسمت بالای پشت، نزدیک گردن شروع شده و تا دنبالچه (که جای آن در انسان در جایگاه دم در حیوانات است) ادامه یافته است (قاموس). «تربیه» (مفرد «ترائب»); یعنی، بالاترین استخوان قفسه سینه که زیر چانه قرار گرفته است (نهایه ابن اثیر). تمام اهل لغت آن را جای گردن بند از قفسه سینه می دانند (لسان العرب). برخی آن را به تمام استخوان های قفسه سینه و گروهی به چهار استخوان از سمت راست و چهار استخوان از سمت چپ اطلاق می کنند (قاموس). خروج نطفه از آن محل، ممکن است به اعتبار تغذیه کیسه منی از آن جا باشد.

2- بین استخوان های قفسه سینه و تیره پشت مردان و زنان ، جایگاه خروج عنصر تشکیل دهنده جسم انسان است . *

يخرج من بين الصلب و الترائب

چنانچه مراد از «ماء دافق» در آیه قبل، نطفه مرد و تخمک زن باشد، مفاد این آیه نیز مشترک خواهد بود.

ص: 319

48- مکان تبلیغ یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 4

4 - محل تبلیغ و رسالت یونس پیامبر (ع) ، به دریا نزدیک بود . *

إذ أبق إلى الفلك المشحون

49- مکان تربیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 11

11 - مسجد ، باید پایگاهی برای تربیت و تهذیب انسان های شایسته باشد .

لمسجد أئسس . . . فیه رجال یحبون أن یتطهروا

50- مکان تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 11، 15

11 - مسجد ، باید پایگاهی برای تربیت و تهذیب انسان های شایسته باشد .

لمسجد أئسس . . . فیه رجال یحبون أن یتطهروا

15 - مکان و محیط مناسب ، از زمینه های لازم برای طهارت و خودسازی و کمال معنوی

لمسجد أئسس علی التقوی . . . فیه رجال یحبون أن یتطهروا

51- مکان تسبیح خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 10

10 - منزل های عظمت یافته به اذن خداوند ، محل تسبیح شبانه روزی مردمان شایسته است .

فى بىوت أذن الله أن ترفع . . . يسبح له فيها بالغدو والأصال

ص: 320

52- مکان تشریح نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 5

5 - وجوب اقامه نماز ، در مکه تشریح شده است .

و أقيموا الصلوة

53- مکان تشریح نماز های یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 18

18 - نماز های یومیه ، مشتمل بر تسبیح و تحمید پروردگار و تشریح شده در مکه ، پیش از هجرت

و سَبِّحْ .. قبل طلوع ... ءانآی الَّیل فسَبِّحْ و أطراف النهار

این آیه، با اوقات چهار نماز تناسب دارد: صبح (قبل طلوع الشمس)، عصر (قبل غروب ها)، صبح و مغرب (اطراف النهار) و عشا (من آناء اللیل). برخی با توجیه (اطراف النهار) به این که وسط روز نیز طرف آن است، نماز ظهر را نیز مشمول آیه دانسته اند؛ ولی چون سوره «طه» در مکه و پیش از سوره «اسرا» - که حکم نماز ظهر در آن آمده - نازل شده است، می توان گفت که نماز ظهر را مطرح نکرده است.

54- مکان تقدیر روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 22 - 4

4 - تقدیر روزی آدمیان در آسمان و عالم بالا *

وفی السَّماء رزقکم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «فی السَّماء رزقکم» به قرینه برخی آیات دیگر - که تقدیر امور زمین از سوی آسمان دانسته شده - به معنای تقدیر روزی مردم در آسمان باشد.

55- مکان نوبه آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- توبه آدم (ع) و دریافت کلمات از ناحیه خداوند ، پس از استقرارش در زمین بود . *

ولکم فی الأرض مستقر .. فتلقى ءادم من ربه کلمت

ص: 321

برداشت فوق با عنایت به حرف «فاء» در «فتلقى . . .» - که برای ترتیب است - استفاده می شود.

56- مکان توقف کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 4

4- با فرمان الهی به آسمان و زمین ، آب ها کاسته شد ، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات ، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید .

و غیض الماء و قضی الأمر واستوت علی الجودی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 11

11- « عن أبي عبدالله (ع) قال : . . . فنزل نوح بالموصل من السفينه مع الثمانين . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: . . . نوح با هشتاد نفر همراه در موصل از کشتی پیاده شد . . .».

57- مکان تولید عسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 69 - 10

10- شکم زنبور های عسل ، محل تبدیل میوه ها و شهد گیاهان به عسل

ثمّ کلی من کلّ الثمرت . . . یخرج من بطونها شراب

58- مکان تیمم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 6 - 20,45

20 - چیزی که بر آن تیمم می شود ، باید پاک ، پاکیزه و مباح باشد .

فتمموا صعيداً طيباً

«طیب» در لغت به معنای طاهر و حلال آمده و حلال بودن خاک به معنای مباح بودن آن است.

45- تیمم ، باید بر زمین پاکیزه باشد .

فتمموا صعیداً طیباً

از امام صادق(ع) درباره «صعیداً طیباً» در آیه فوق روایت شده: «الصعید» الموضع المرتفع و «الطیب» الموضع الذی ینحدر عنه

ص: 322

مرتفع بودن زمین و عبور آب بر روی آن که در حدیث آمده، کنایه از پاکیزه بودن زمین است چون اگر زمین گود باشد، جایگاه کثافات شده و آب در آن مانده و لجن می گردد.

معانی الاخبار، ص 283؛ نورالثقلین، ج 1، ص 485، ح 275.

59- مکان جنه المأوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 15 - 1

1 - « جنه المأوی » ، در مجاورت « سدره المنتهی » قرار دارد .

عند سدره المنتهی . عندها جنّه المأوی

ضمیر «عندها» به «سدره المنتهی» بازمی گردد.

60- مکان جنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 11

11- رحم زنان ، قرارگاه جنین

و تقرّی الأرحام مانشاء

61- مکان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 2

2 - بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ و با فاصله ای زیاد از آن

و نادى اصحاب النار اصحاب الجنة أن أفیضوا علينا

کلمه «افاضه» که به معنای ریزش است، حکایت از این دارد که بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ قرار گرفته است. به کارگیری ندا (خواندن با صدای بلند)، اشاره به دوری بهشت و دوزخ از یکدیگر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 2

2 - دوزخ ، در جایگاهی به دور از صحنه قیامت

ص: 323

فرمان خدا مبنی بر راندن مشرکان به راهی که به دوزخ می انجامد (پس از محاکمه آنان) گویای مطلب یاد شده است.

62- مکان چله نشینی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 14

14 - خداوند از موسی (ع) خواست تا مناجات و عبادت ویژه او در مکانی به دور از بنی اسرائیل باشد .

و وعدنا موسی . . . اخلفنی فی قومی

از اینکه موسی برای آمدن به میقات، هارون را به جانشینی خویش معرفی کرد، معلوم می شود وی در مدت میقات در میان بنی اسرائیل نبوده و از آنان فاصله داشته است.

63- مکان چوپانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 18 - 6

6 - سرزمینی که موسی (ع) در آن دام داری و شبانی می کرد ، درختانی داشت که برگ آن برای تغذیه دام مناسب بود .

و أهش بها علی غنمی

64- مکان حسابرسی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 43 - 2

2 - وجود نقطه ای مشخص ، برای محاکمه و حساب رسی کافران در قیامت

کأنهم إلى نصب یوفضون

65- مکان حسابرسی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - زمین پس از تحولاتی در سه مرحله (« لرزش ویرانگر در پایان عمر دنیا » ، « اخراج مردگان از درون خود در آغاز قیامت » و « اظهار اطلاعات بایگانی شده در خود ») ، مکان حسابرسی اعمال انسان ها خواهد شد .

ص: 324

إذا زلزلت . . . و أخرجت ... تحدّث أخبارها

آیات این سوره می تواند بیانگر حوادث آخرت باشد که از پایان نظام موجود، شروع می شود. تعبیر «یومئذ» - در این احتمال - نشانگر وقوع تمام آن حوادث، در یک زمان گسترده است.

66- مکان حشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 107 - 2

2- زمین ، محل رخداد قیامت و حشر انسان ها *

فیذرها قاعاً صَفْصَفًا . لا تری فیها عوجًا و لا أمتًا

مسطح شدن زمین ممکن است جهت آماده سازی آن برای برانگیختن مردم باشد. بنابراین قیامت و صحنه رعب انگیز آن، بر روی همین زمین اتفاق خواهد افتاد.

67- مکان حیوانات در کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3- داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلک فیها . . و أهلک فإذا استویت أنت ... علی الفلک

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استویت. . علی الفلک» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

68- مکان خروج منی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 7 - 6

6- « دخل أبوحنيفة على الصادق (ع) قال (ع) . . . انّ المنی . . . يخرج من جميع الجسد . . . فقال أبوحنيفة : كيف يخرج من جميع الجسد و الله يقول : « يخرج من بين الصلب و الترائب » ؟ قال أبو عبد الله (ع) فهل قال : لا يخرج من غير هذين الموضعين ؟ . . . »

ابوحنیفه خدمت امام صادق(ع) رسید، حضرت فرمود: ... منی ... از تمامی جسد خارج می شود ... ابوحنیفه عرض کرد: چطور از تمامی بدن خارج می شود؛ در حالی که خداوند می فرماید: «یخرج من بین الصلب و الترائب»؟ امام صادق(ع) فرمود: آیا خدا فرموده است که از غیر این دو موضع خارج نمی شود؟».

ص: 325

69- مکان خواب اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 11 - 8

8- غار ، محلّ به خواب رفتن چند ساله اصحاب کهف

فَضْرِبْنَا عَلٰى اٰذَانِهِمْ فِى الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا

70- مکان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 4

4 - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان ، به هنگام تبلیغ ، تربیت و هدایت

ثُمَّ اِنِّىْ دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا .. وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

71- مکان درخت طوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 29 - 5

5- « سئل رسول الله (صلى الله عليه و آله) عن طوبى قال : شجرة أصلها فى دارى و فرعها على أهل الجنة ثم سئل عنها مرّة أخرى فقال : فى دار على (ع) . . . ان دارى و دار على فى الجنة بمكان واحد ;

از رسول خدا(صلى الله عليه و آله) درباره طوبی سؤال شد، فرمود: درختی است که ریشه آن در خانه من و شاخه های آن بر سر بهشتیان است. سپس مرتبه دیگری از [رسول خدا] سؤال شد، حضرت فرمود: در خانه علی(ع) است ... همانا خانه من و علی(ع) در بهشت در یک مکان است».

72- مکان ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مساجد ، جایگاه عبادت خدا و یاد کردن نام اوست .

مسجد الله أن يذكر فيها اسمه

سجده، بارزترین نمود پرستش است و تعبیر از پایگاههای دینی اهل ایمان به مسجد (جایگاه سجده) بیانگر این است که: آن پایگاهها محل عبادت و پرستش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 1

1 - مثل نور خدا ، همانند چراغ دانی است دربرگیرنده چراغی پر فروغ و نورافشان که در خانه هایی است که به اذن خداوند ، رتبه رفیع یافته اند و همواره مرکز یاد خدا هستند .

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه . . . فی بیوت اذن الله أن ترفع و یذک

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که «فی بیوت» متعلق به «مشکوه» و صفت برای آن باشد.

73- مکان رشد ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 4

4- رشد ابراهیم (ع) در محیط غیر شرک و مواجهه او با محیط شرک آلود ، امری سؤال انگیز برای وی

إذ قال لأبيه و قومه ما تعبدون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که پرسش ابراهیم(ع)، پرسشی طبیعی و برخاسته از فطرت توحیدی وی بود و نه تدبیری در جهت طرح مسائل توحیدی با مردم. بر این اساس روشن می شود که آن حضرت در محیطی غیر شرک می زیسته است از این رو با مشاهده بت پرستی مردم، شگفت زده شد و از آن کار استفسار نمود.

74- مکان رشد جنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 13

13 - شکم مادران ، بستر مناسب رشد جنین و تکامل نطفه انسان .

يخلقكم في بطون أمهتكم خلقاً من بعد خلق في ظلمت ثلاث

تصريح به آفرینش انسان در شکم مادران، می تواند گویای مطلب بالا باشد.

ص: 327

75- مکان رکوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18

18 - خانه خدا جایگاه طواف، اعتکاف، عبادت، رکوع و سجود (نماز) است.

أن طهرا بيتی للطائفین والعکفین والرکع السجود

عکوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

76- مکان روزی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 6

6- نام و نشان هر جنبنده، مقدار و نوع روزی آن و نیز مکانی که باید در آن روزی داده شود، در کتابی ثبت شده است.

و ما من دابه.. کل فی کتب

مضاف الیه کلمه «کل» محذوف است و جمله های پیشین گویای آن است؛ یعنی: «کل دابه و ما یتعلق بها فی کتاب مبین»

77- مکان رویش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 64 - 1

1 - «زقوم» درختی است که از قعر دوزخ می روید.

أم شجره الزقوم .. إنها شجره تخرج فی أصل الجحیم

78- مکان زایمان مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 23 - 3

3- زایمان مریم (س) در سرزمینی گرمسیر و دارای نهال های نخل صورت گرفت .

فأجاءها المخاض إلى جذع النخلة

«نخل» در سرزمینی می روید که دارای آب و هوای گرم باشد.

ص: 328

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 1

1- مریم (س)، در کنار درخت خرما وضع حمل نمود و عیسی (ع) را به دنیا آورد .

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ .. فَنَادِيهَا

«فاء» در «فناداها» فصیحه است و از جمله ای محذوف، قبل از خود، حکایت می کند و مضمون آن جمله، خبر از ولادت عیسی (ع) در کنار درخت است.

79- مکان زندگی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 25 - 1

1 - زمین عرصه حیات و مرگ آدمیان

قال فيها تحبون و فيها تموتون

80- مکان زندگی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 6

6- فرزندان یعقوب در کنار پدر و پیرامون او زندگی می کردند .

و لما فتحوا متعهم .. قالوا يابانا ما نبغى هذه بضعتنا ردت إلينا

81- مکان زندگی زنبور عسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 68 - 4

4- دامنه کوه ها، بالای درختان و بناها و سایبانها، مکانی طبیعی و مناسب برای زندگی زنبورهای عسل

وأوحى ربك إلى النحل أن اتخذى من الجبال بيوتاً و من الشجر و ممّا يعرشون

82- مکان زندگی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 25 - 2

ص: 329

2- زمین، عرصه حیات و مرگ شیاطین نیست.

قال فیها تحیون و فیها تموتون و منها تخرجون

تکرار کلمه «قال» (قال اهبطوا .. قال فیها تحیون) می تواند اشاره به تغییر مخاطب در دو جمله «اهبطوا ...» و «فیها تحیون» داشته باشد. در آیه قبل انسانها و نیز شیطان مورد خطاب بودند و در این آیه تنها انسانها مخاطب هستند. و شیاطین مورد خطاب نیستند. بنابراین می توان گفت زمین عرصه حیات و مرگ شیاطین نیست.

83- مکان ستارگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 3

3 - خداوند ، در آسمان ها برج ها و منزلگاه هایی برای ستارگان قرار داد .

الذی جعل فی السماء بروجًا

«بروج» (جمع «برج») به معنای قصرها است؛ ولی مقصود از آن در آیه شریفه - مطابق دیدگاه بیشتر مفسران و اهل لغت - می تواند دو چیز باشد: 1- منازل و قرارگاه های معین برای ستارگان و کواکب. 2- خود کواکب و ستارگان. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 75 - 2

2 - ستارگان آسمان ، دارای مکانی معین و فاصله های ثابت و تغییرناپذیر

فلا أقسم بموقع النجوم

در صورتی که «موقع» (مفرد «مواقع») اسم مکان (محل استقرار) باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 11 - 1

1 - آسمان ، دارای باران های پیاپی و فاصله های مداوم و جایگاه ظهور مکرر ستارگان

و السماء ذات الرجوع

«رَجْع» به معنای بازگرداندن و «رجوع» به معنای بازگشتن است (مفردات راغب). «ذات الرجع» وصفی است که بر ثبوت و تداوم دلالت دارد و مراد از آن می‌تواند بازگشت دادن بخارهای متصاعد به صورت باران باشد. گفته «مقایس اللغه» - که «رَجْع» را به معنای «باران» دانسته است - این احتمال را تأیید می‌کند. برخی از مفسران، آن را بر تمام فایده‌های آسمانی، ظهور مکرر ستارگان در شب‌ها، تأثیر حوادث آسمانی در پیدایش مکرر فصول سال، تطبیق داده‌اند.

ص: 330

84- مکان سجده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 25

25 - از علی (ع) روایت شده که: «انه اراد جميع الارض لقول النبي (صلى الله عليه وآله) جعلت لى الارض مسجداً...»؛

مراد از مساجد الله در آیه فوق، تمامی زمین است؛ به خاطر سخن پیامبر که فرمود: زمین برای من جایگاه سجده قرار داده شد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18

18 - خانه خدا جایگاه طواف، اعتکاف، عبادت، رکوع و سجود (نماز) است.

أن طهرا بيتى للطائفين و العكفين و الركع السجود

عكوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و... است - می باشد.

85- مکان سدره المنتهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 14 - 2

2 - «سدره المنتهی»، در مکانی فروتر از افق اعلی (مقام جبرئیل) قرار دارد.

ثم دنا فتدلی... و لقد رءاه نزله أُخرى . عند سدره المنتهی

به کار رفتن واژه «نزله» - از ماده «نزل» (فرو آمدن) - نشانگر آن است که جایگاه اصلی جبرئیل (افق اعلی) بسی فراتر از جایگاه «سدره المنتهی» قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 15 - 1

1 - «جنه المأوی»، در مجاورت «سدره المنتهی» قرار دارد.

عند سدره المنتهى . عندها جنّهُ المأوى

ضمير «عندها» به «سدره المنتهى» بازمى گردد.

86- مكان سكونت جن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 331

3- جنیان ، همانند انسان در زمین سکونت دارند .

والأرض وضعها للأنام

در صورتی که «أنام» به معنای جن و انس باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

87- مکان سکونت ساره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 26 - 5

5- محل سکونت همسر ابراهیم (ع) مجزا از محیط پذیرایی میهمانان *

فراغ إلى أهله

حرکت مخفیانه ابراهیم(ع) به سوی اهل، در جایی فرض می شود که محیط خانواده آن حضرت در معرض دید میهمانان نبود.

88- مکان ظهور ملائکه وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 4

4- هر ناحیه ای از آسمان می توانست و احتمال داشت که محل ظهور و پیدایش فرشته وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد .

قد نرى تقلب وجهك في السماء

از اینکه پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای مشاهده نزول فرشته وحی به نقطه ای خاص و معین چشم نمی دوخت و صورتش را به هر سویی می چرخانید، به برداشت فوق می توان دست یافت.

89- مکان ظهور وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 3

3- آسمان محل ظهور و بروز وحی بر پیامبران

قد نرى تقلب وجهك فى السماء

90- مكان عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 332

1 - بقره - 2 - 114 - 10، 7

7 - مساجد ، جایگاه عبادت خدا و یاد کردن نام اوست .

مسجد الله أن يذكر فيها اسمه

سجده، بارزترین نمود پرستش است و تعبیر از پایگاههای دینی اهل ایمان به مسجد (جایگاه سجده) بیانگر این است که: آن پایگاهها محل عبادت و پرستش می باشد.

10 - غفلت از یاد خدا در جایگاه عبادت (مسجد و . . .) امری نکوهیده و نارواست .

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فيها اسمه

عبارت «آن یذکر فیها اسمہ» بیانگر این است که: دلیل ناروا بودن و ستمکار شمردن بازدارندگان مردم از حضور در مساجد، یاد نشدن نام خداست. بنابراین جمله «من أظلم...» شامل کسانی که در جایگاههای عبادت از یاد خدا غافلند نیز، می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 115 - 6

6 - در هر کجای زمین ، می توان روی به خدا آورد و به عبادت و یاد او پرداخت .

فأینما تولوا فثم وجه الله

«اینما» از اسمای شرط و جواب آن محذوف است و جمله «ثم وجه الله» جانشین آن می باشد. جمله با تقدیر آن چنین است: «اینما تولوا فلا جناح علیکم لان هناک وجه الله». (اقتباس از المیزان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 158 - 1

1 - کوه صفا و مروه ، دو علامتی که خداوند آنها را نشانه جایگاه عبادت قرار داده است .

إن الصفا و المروه من شعائر الله

بنابراین توصیف «صفا و مروه» به «شعائر الله» می رساند که: خداوند آن دو مکان را علامتی قرار داده تا بندگانش در آن جا، او را عبادت کنند.

91- مکان عبادت ابراهیم (ع)

2- کعبه ، محل عبادت حضرت ابراهیم (ع)

و إذ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

«تَبَوَّءَهُ» (مصدر «بَوَّأْنَا») به معنای «مَبَاءَهُ و مرجع قراردادن است؛ یعنی، «به خاطر بسپار آن زمانی را که ما محل کعبه را برای ابراهیم(ع) محل مراجعه قراردادیم». مراجعه مکرر حضرت ابراهیم (ع) به محل کعبه یا به منظور عبادت خدا بوده است و یا برای ساختن بنای آن، برداشت فوق بر پایه احتمال اول است.

ص: 333

92- مکان عبور بنی اسرائیل از رود نیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 5

5- محل عبور موسی (ع) و بنی اسرائیل از رود نیل ، گذرگاهی وسیع و گسترده دامن

و اترک البحر رهوًا

برداشت یادشده بنابر این نکته است که «رهوًا» به معنای راه وسیع باشد؛ همان گونه که راغب در «مفردات» آن را پذیرفته است.

93- مکان عبور موسی (ع) از رود نیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 5

5- محل عبور موسی (ع) و بنی اسرائیل از رود نیل ، گذرگاهی وسیع و گسترده دامن

و اترک البحر رهوًا

برداشت یادشده بنابر این نکته است که «رهوًا» به معنای راه وسیع باشد؛ همان گونه که راغب در «مفردات» آن را پذیرفته است.

94- مکان عذاب اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 13

13 - « جهنم » ، نام محل عذاب در آخرت

حسبهم جهنم یصلونها

95- مکان عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 5

5- سرزمین قوم لوط ، محل نزول عذاب الهی بر آنان

إلا امرأته إنها لمن الغبرين

«غابر» (مفرد غابرين) در لغت به معنای باقی و بازمانده است و مقصود از بازماندگان، عموم مردم لوط - به استثنای آل لوط - است که در شهر ماندند و عذاب الهی آنان را فرا گرفت.

ص: 334

96- مکان فرود کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 5

5- فرود آمدن کشتی نوح ، در محلی غیر از محل زندگی نخستین او

و قل ربّ انزلنی منزلاً مبارکاً

همان طور که در برداشت پیشین گفته شد، «منزل» می تواند اسم مکان باشد. بنابراین درخواست فرود آمدن در یک جای پربرکت، بیانگر تغییر مکان و مفید برداشت فوق است.

97- مکان قتل هابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 20

20 - کوه قاسیون در دمشق ، مکان کشته شدن هابیل توسط برادرش

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده: بدمشق. جبل یقال له قاسیون فیه قتل ابن آدم اخاه.

الدرالمنثور، ج 3، ص 61.

98- مکان قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 10

10 - سینه ، جایگاه قلب آدمیان

فتکون لهم قلوب . . . و لکن تعمی القلوب التي فی الصدور

99- مکان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 107 - 2

2- زمین ، محل رخداد قیامت و حشر انسان ها *

فیذرها قاعاً صفصفاً . لاترى فيها عوجاً ولاًمناً

ص: 335

مسطح شدن زمین ممکن است جهت آماده سازی آن برای برانگیختن مردم باشد. بنابراین قیامت و صحنه رعب انگیز آن، بر روی همین زمین اتفاق خواهد افتاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 14 - 3

3 - عرصه قیامت ، مکانی مشخص و از پیش تعیین شده است .

فإذا هم بالساهرة

حرف «ال» در «الساهرة»، گویای این است که جایگاه حضور مردم در قیامت، از پیش مشخص شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 5 - 3

3 - کره زمین ، عرصه برپایی قیامت

یوم . . . و تكون الجبال

100- مکان کشتی سازی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 17، 2

2- کارگاه کشتی سازی نوح ، مجاور گذرگاه عمومی و در دید و منظر همگان بود .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه

17- « عن أبي عبدالله (ع) [فی حدیث] : . . . . . فعمل نوح سفینه فی مسجد الکوفه بیده . . . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی] فرمود: . . . نوح به دست خود در مسجد کوفه کشتی ساخت...».

101- مکان کشف آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 3

3- یوسف (ع) در بازرسی بار بنیامین ، جام شاهی را از بار وی بیرون آورد .

ثم استخرجها من وعاء أخيه

ضمیر مفعولی در «استخرجها» به «صواع» و یا «سقایه» باز می گردد. قابل ذکر است که آوردن فعل «استخرج» (بیرون آورد) به جای «وجد» (یافت) به خاطر این است که یوسف(ع) می دانست جام شاهی در اثاثیه بنیامین است.

ص: 336

102- مکان کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 7

7- کفر و ناسپاسی ، محدود به دنیاست و در آخرت حتی کافران ، ثناگوی خداوند خواهند بود .

یوم یدعوکم فتستجیبون بحمدہ

بنابر اینکه مخاطب «یدعوکم» منکران قیامت باشد، استفاده می شود که آنان تنها در دنیا مجال کفر و کفران داشتند، ولی در آخرت حمد و ثنا خواهند گفت.

103- مکان کیفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 10

10 - دنیا ، محل تلاش و آخرت جای کیفر و پاداش و مواجه شدن با نتیجه تلاش است .

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ .. لِتَجْزِيَ كُلَّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 7

7- جهان آخرت ، جهان کیفر و پاداش است .

يَوْمَئِذٍ يُؤْقِطُهُمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 15

15 - جهان آخرت ، جهان کیفر و پاداش الهی

و فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَ مَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- دنیا، محل تلاش و آخرت، جای بهره مندی از تلاش ها است.

فإذا جاءت الطامة الكبرى . يوم يتذکر الإنسان ما سعی

بیان «یادآوری اعمال در قیامت»، صرفاً به منظور خبر از آینده نیست؛ بلکه بشارت دادن و انذار انسان ها نسبت به فرجام اعمالشان است.

ص: 337

104- مکان کیفر عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 111 - 10

10- دنیا، میدان عمل و آخرت صحنه دریافت پاداش و کیفر است.

یوم تأتي... و توفى كل نفس ما عملت

105- مکان گفتگوی خدا با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 52 - 2

2- کوه طور، مکانی مبارک و محلی که خداوند از آن ناحیه با موسی (ع) سخن گفت.

و ندینه من جانب الطور الأيمن

«الأيمن» - که در این برداشت به معنای مبارک گرفته شده است - ممکن است وصف برای «الطور» باشد و ممکن است وصف برای «جانب» گرفته شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 12 - 1

1 - دره طوی - در صحرای سینا - سرزمین تکلم خداوند با موسی (ع)

يموسى . اِنِّى اَنَا رَبُّكَ ... اِنِّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى

«واد» مخفف «وادی»، یعنی حد فاصل بین کوه ها که راه عبور سیلاب باشد (مصباح). «طوی» ممکن است نام دره ای پایین کوه طور باشد (لسان العرب). در این صورت بدل یا عطف بیان برای «الواد المقدس» خواهد بود و ممکن است به معنای «ساعه» و «لحظه» باشد (لسان العرب). که ظرف برای «المقدس» می شود؛ یعنی دره ای که در برهه ای از زمان (اشاره به لحظه تکلم خداوند با موسی (ع)) تقدس یافته است.

106- مکان گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - بنی اسرائیل ، محل استقرار گوساله سامری را عبادت گاه خود قرار داده و ساعات فراوانی را به عبادت آن اختصاص دادند .

لن نبرح علیه عکفین

ملازمت و مداومت، از لغت «عاکفین» به دست می آید.

ص: 338

107- مکان مبارزه با شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 7

7- جایگاه عبادت و راز و نیاز با خدا ، میدان نبرد با شیطان و دیگر موانع راه خدا *

المحراب

در وجه نام گذاری «محراب» گفته شده است که نمازگزار در آن جا، با شیطان محاربه می کند. هم چنین با پیدا کردن حضور قلب با نفس خود می جنگد (مصباح).

108- مکان مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 34 - 7

7- انسان ها ، از جایگاه و مکان مرگ خویش ، بی اطلاع اند .

و ما تدری نفس بأیّ أرض تموت

109- مکان مرگ شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 25 - 2

2- زمین، عرصه حیات و مرگ شیاطین نیست.

قال فیها تحیون و فیها تموتون و منها تخرجون

تکرار کلمه «قال» (قال اهبطوا... قال فیها تحیون) می تواند اشاره به تغییر مخاطب در دو جمله «اهبطوا...» و «فیها تحیون» داشته باشد. در آیه قبل انسانها و نیز شیطان مورد خطاب بودند و در این آیه تنها انسانها مخاطب هستند. و شیاطین مورد خطاب نیستند. بنابراین می توان گفت زمین عرصه حیات و مرگ شیاطین نیست.

110- مکان مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - از علی (ع) روایت شده که: «انه اراد جميع الارض لقول النبي (صلى الله عليه وآله) جعلت لي الارض مسجداً . . .» ;

مراد از مساجد الله در آیه فوق، تمامی زمین است؛ به خاطر سخن پیامبر که فرمود: زمین برای من جایگاه سجده قرار داده شد . . .».

ص: 339

111- مکان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 8

8 - معاد انسان ها در عالم آخرت ، تحقق پیدا خواهد کرد .

كيف بدأ الخلق ثم الله ينشئ النشأه الآخره

112- مکان معاهده مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 5

5 - انعقاد پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان در کنار مسجدالحرام

إلا الذين عهدتم عند المسجدالحرام

113- مکان ملاقات موسی (ع) با خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 64 - 1,2

1- مسأله ماهی و حرکت غیرعادی آن در آب ، نشانه ای برای جایگاه ملاقات موسی و خضر (ع) بود .

قال ذلك ما كُنا نبغ

«بغی» به معنای «طلب» است و «ذلك ما كُنا نبغ» یعنی: «آنچه پیوسته در طلب او بودیم، همان علامت و نشانه است.» . یاء «نبغی» - در پایان سخن موسی (ع) - به منظور تخفیف کلام، حذف شده است.

2- حضرت موسی (ع) ، از رخداد علائمی برای یافتن جایگاه حضرت خضر (ع) قبلاً مطلع بود .

قال ذلك ما كُنا نبغ

114- مکان ملاقات موسی (ع) و خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- موسى (ع) از امکان دسترسی به خضر، در محل تلاقی دو دریا، مطلع بود.

لأبرح حتى أبلغ مجمع البحرين

ص: 340

115- مکان مهمانی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 8

8 - زمین ، ضیافتگاه الهی برای انسان ها

و قل ربّ أنزلنی منزلاً مبارکاً

عبارت «منزلاً مبارکاً» کنایه از سرزمینی پر خیر و برکت است. به کارگیری «منزل» برای سرزمین ها، مفید برداشت فوق است.

116- مکان ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 1

1 - جهنم ، قرارگاه و اقامتگاهی بس بد و آزاردهنده

عذاب جهنّم . . . إنّها ساءت مستقرّاً و مقامّاً

«مستقرّاً» تمیز برای ضمیر مستتر در «ساءت» و به معنای محل استقرار است. «مقام» نیز اسم مکان و به معنای اقامتگاه می باشد.

117- مکان نامه عمل کم فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 7 - 6

6 - نامه عمل کم فروشان ، در جایگاهی پست نگه داری خواهد شد .

ویل للمطفّفين . . . إنّ کتب الفجّار لفی سجّین

118- مکان نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 44 - 1

1 - بخش غربی وادی طور ، محل نزول تورات بر موسی (ع)

و ما كنت بجانب الغربي إذ قضينا إلى موسى الأمر

مراد از «أمر مقضى» تورات است که خداوند در کوه طور به موسی (ع) عطا فرمود.

ص: 341

119- مکان نفوذ شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 222 - 1

1 - قلب هر انسان دروغ پرداز و گنه پیشه ، محل واقعی نزول شیاطین

تنزل علی کل آفاک ائیم

«آفاک» از ریشه «إفک» (قلب کردن حقیقت) مشتق شده است. بنابراین «آفاک» به کسی گفته می شود که دروغ پردازی کند. «ائیم» نیز از ماده «إثم» (گناه) به معنای گنه پیشه است.

120- مکان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18

18 - خانه خدا جایگاه طواف ، اعتکاف ، عبادت ، رکوع و سجود (نماز) است .

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

عکوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

121- مکان نوح (ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3 - داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلک فیها .. و أهلک فإذا استویت أنت ... علی الفلک

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استویت.. علی الفلک» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

122- مكان ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 342

2- اسحاق (ع)، پس از هجرت ابراهیم (ع) از منطقه اصلی زندگی اش، متولد شد.

وقال إني مهاجر... ووهبنا له إسحق

برداشت بنابراین است که در آیات، آنچه بر حضرت ابراهیم(ع) به ترتیب رخ داده، منعکس شده است.

123- مکان هبوط آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 23,25

23 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: « فأوحى الله تعالى إلى جبرئيل ان اهبطهما إلى البلده المباركه مکه فهبط بهما جبرئيل فألقى آدم على الصفا وألقى حواء على المروه... »

خداوند به جبرئیل وحی کرد که آدم و حوا را به شهر مبارک مکه فرود آور. پس جبرئیل آدم(ع) را بر کوه صفا و حوا را بر کوه مروه فرود آورد...»

25 - « عن أمير المؤمنين (ع) (في حديث طويل) وفيه سأله عن أكرم واد على وجه الأرض فقال واد يقال له « سرانديب » سقط فيه آدم من السماء ;

از امیر المؤمنین (ع) در ضمن « حدیثی طولانی » از شریف ترین مکانهای روی زمین سؤال شد، آن حضرت فرمود: آن مکان « سرانديب » [سری لانکا، لغت نامه دهخدا] است که آدم (ع) از آسمان به آن جا نازل شد.»

124- مکان هبوط حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 23

23 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: « فأوحى الله تعالى إلى جبرئيل ان اهبطهما إلى البلده المباركه مکه فهبط بهما جبرئيل فألقى آدم على الصفا وألقى حواء على المروه... »

خداوند به جبرئیل وحی کرد که آدم و حوا را به شهر مبارک مکه فرود آور. پس جبرئیل آدم(ع) را بر کوه صفا و حوا را بر کوه مروه فرود آورد...»

125- مکان هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 3

3 - هدایت و راه یابی به نور ویژه خداوند ، دارای راه ها و مکان های ویژه است .

ص: 343

يهدى الله لنوره من يشاء .. فى بيوت أذن الله أن ترفع

126- مکان همسفران نوح (ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3- داخل کشتی نوح، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود.

فاسلک فیها .. و أهلك فإذا استويت أنت ... على الفلك

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استويت .. على الفلك» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

127- نشانه های مکان ملاقات با خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 64 - 1,2

1- مسأله ماهی و حرکت غیرعادی آن در آب، نشانه ای برای جایگاه ملاقات موسی و خضر (ع) بود.

قال ذلک ما کنا نبغ

«بغی» به معنای «طلب» است و «ذلک ما کنا نبغ» یعنی: «آنچه پیوسته در طلب او بودیم، همان علامت و نشانه است.» . یاء «نبغی» - در پایان سخن موسی (ع) - به منظور تخفیف کلام، حذف شده است.

2- حضرت موسی (ع)، از رخداد علائمی برای یافتن جایگاه حضرت خضر (ع) قبلاً مطلع بود.

قال ذلک ما کنا نبغ

128- نقش مکان در جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 69 - 10

10 - سحر، عملی بی ارزش است و تغییر مکان دادن ساحر، تأثیری در ثمربخشی آن ندارد.

و لا یفلح الساحر حیث أتى

129- نقش مکان عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 344

25 - نقش مکان عبادت در ارزش آن

اتخذوا من مقام إبراهيم مصلًى . . . طهرا بيتى للطائفين و العكفين و الركع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 16 - 6

6- در آیین مریم (س)، شرق خانه و یا معبد، مکانی مناسب تر برای عبادت بود. *

إذ انتبذت من أهلها مكاناً شرقياً

است.

130- نقل مکان عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 4

4 - نقل مکان کردن مریم به همراه نوزادش (عیسی)، به محلی دیگر غیر از زادگاه او

و ءاوينهما إلی ربوه

«إیواء» (مصدر «آوینا») به معنای امکان و جای دادن است. «ربوه» نیز به تپه و هر زمین بلند گفته می شود. «ذات قرار» (مرادف «مستقر»)

به معنای جای زیست است و «معین» به آبی که بر روی زمین جاری باشد، گفته می شود.

131- نقل مکان مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 4

4 - نقل مکان کردن مریم به همراه نوزادش (عیسی)، به محلی دیگر غیر از زادگاه او

و ءاوينهما إلی ربوه

«إیواء» (مصدر «آوینا») به معنای امکان و جای دادن است. «ربوه» نیز به تپه و هر زمین بلند گفته می شود. «ذات قرار» (مرادف «مستقر»)

به معنای جای زیست است و «معین» به آبی که بر روی زمین جاری باشد، گفته می شود.

132- ویژگیهای مکان نامه عمل فاسقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 8 - 2

ص: 345

2- مخزن نامه های عمل بدکاران ، دارای ویژگی هایی فراتر از حد بیان است و پستی و گریزناپذیر بودن آن قابل توصیف نیست .

و ما ادریک ما سجین

ریشه کلمه «سجین» بر زندان بودن جایگاه نامه عمل بدکاران دلالت دارد و پستی آن، از تقابل با «علیین» در آیات بعد استفاده می شود.

مکان ها

133- ارزش مکان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 9

9- عبادت و نماز در کنار خانه خدا ، برخوردار از فضیلت و ارزش بیشتری در مقایسه با سایر سرزمینها

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي . . . عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که اقامه نماز در غیر مکه برای فرزندان حضرت ابراهیم(ع) ممکن بود؛ ولی حضرت ابراهیم(ع) برای فضیلت عبادت در جوار خانه خدا آن مکان را برای فرزندان برگزید.

134- نقش مکان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 11

11- مکان ها و موقعیت ها دارای نقش مؤثری در توفیق یافتن انسان بر عبادت و اقامه نماز است .

أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي . . . عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

اسکان فرزندان در جوار خانه خدا برای اقامه نماز می تواند بیانگر این حقیقت باشد که مکانهای مناسب، چون خانه خدا، در توفیق یافتن انسان برای عبادت مؤثر است.

ص: 346

1- آتش جهنم و مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 2

2 - آتش جهنم به هنگام دیدن تکذیب کنندگان قیامت از راه دور ، به جوش و خروش آمده و فریاد خشمگینانه سرخواهد داد .

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظًا وزفيرًا

2- آثار استکبار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 10

10 - درخواست نزول ملائکه برای خویش و رؤیت خداوند از سوی منکران معاد ، برخاسته از روحیه استکباری و خود برتری آنان

لولا أنزل علينا الملائكة أو نرى ربنا لقد استكبروا في أنفسهم

3- آثار پندارهای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 1

1 - منکران معاد ، بر اثر پندارهایی انباشته در ذهن خود ، قرآن را تکذیب می کنند .

بل الذين كفروا يكذبون . والله أعلم بما يععون

«وعاء»؛ یعنی، ظرف و «أوعيت الزاد و المتاع» زمانی گفته می شود که آن را در «وعاء» قرار دهی (لسان العرب). ظرف مورد نظر، ممکن است ذهن و قلب منکران معاد باشد که جایگاه باورهای آنان است.

4- آثار ترس اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 4

4- آثار ترس و دلهره، آشکار در چهره ستمکاران و منکران معاد، در قیامت

تری الظلمین مشفقین

واژه «تری» اشعار به مطلب یاد شده دارد.

5- آثار دروغگویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 9

9- سیه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین، کیفر مخالفت آنان با نماز، هدایت و تقوا

لنسفعا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای «سفع» در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های «کاذبه» و «خاطئه» (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

6- آثار ذکر انحطاط مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 2 - 5

5- توجه به سقوط اخلاقی منکران معاد، تا حد خشونت با یتیمان، مایه پرهیز از تکذیب آخرت است.

فذلک الذی یدع الیتیم

7- آثار ذکر رذایل اخلاقی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 1 - 5

5 - توجّه به خصلت های ناروای تکذیب گران آخرت ، بازدارنده انسان از تکذیب آن است .

أرءیت الذی یکذب بالدين

ص: 348

8- آثار ذکر فرجام مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 8

8- آگاهی و توجه به سرنوشت شوم تکذیب کنندگان انبیای الهی، بازدارنده انسان از تکذیب و زمینه ساز رویکرد به دین

فأذاقهم الله الخزی . . . أكبر لو كانوا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 8

8- توجه به معاد و سرنوشت تکذیب کنندگان پیامبران بازدارنده انسان از مخالفت با دعوت فرستادگان الهی است .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

با توجه به تقدیر «ذکرهم» یا «أندرهم» و امثال آن به عنوان عامل «یوم»، برداشت بالا استفاده می شود.

9- آثار طغیانگری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 11

11- درخواست نزول ملائکه برای خویش و رؤیت خداوند از سوی منکران معاد، برخاسته از روح طغیان و سرکشی در وجود آنان

وقال الذین لا یرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه أو نرى ربنا لقد استکبروا ف

10- آثار عذاب مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 7

7- باز ایستادن ظالمان تکذیب گر از نطق و سخن، با مشاهده نزول عذاب الهی بر آنان

و وقع القول علیهم . . . فهم لا ینتظون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «وقع القول. . .» حلول عذاب باشد.

11- آثار عذاب مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 25 - 5

5 - عذاب غافلگیرانه تکذیب کنندگان پیامبران در گذشته ، تهدیدی علیه دشمنان دین است .

ص: 349

كذّب الذين من قبلهم فأتاهم العذاب من حيث لا يشعرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تهدید و هشدار و عبرت آموزی است.

12- آثار گناه مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 9

9- سیه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و تقوا

لنسفعا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای «سفع» در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های «کاذبه» و «خاطئه» (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

13- آرزوی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 7

7 - منکران قرآن پس از برپایی قیامت در آرزوی یافتن شفیعیان نجات دهنده از عذاب و یا بازگشت به دنیا برای انجام اعمالی سعادت آفرین

يقول الذين نسوه... فيشفعوا لنا او نرد فنعمل غير الذين كنا نعمل

14- آسایش مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 182 - 2

2- خداوند با عواملی خام کننده و خالی از هشدار (رفاه ها و آسایش ها . . .) تکذیب کنندگان آیات را به سیر در راه سقوط وامی دارد .

سنستدرجهم من حيث لا يعلمون

15- آشامیدنهای اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آب داغ و جوشان ، نوشیدنی تکذیب گران گمراه در جهان آخرت

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ . فنزل من حميم

«حميم»، به معنای آبی است که به شدت گرم باشد.

16- ابتلای مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 17

17 - مرگ، آغاز گرفتاری مشرکان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

حتى إذا جاءتهم رسلنا يتوفونهم قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 183 - 3

3 - تکذیب کنندگان آیات خداوند گرفتار مکر و کید او خواهند شد .

این کیدی متین

17- ابتلائات مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 11

11 - جوامع تکذیب کننده پیامبران الهی در خطر گرفتار شدن به کمبودها و مشکلات زندگی

ولو أن أهل القرى ءامنوا . . . و لكن كذبوا فأخذنهم بما كانوا يكسبون

از مصادیق مورد نظر برای «فأخذنهم . . .» به دلیل آیه 94، گرفتار شدن تکذیب کنندگان انبیا به کمبودها و مشکلات است.

18- اتحاد مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 2

2- قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) اقوامی متشکل، همسو و متحد در مخالفت با پیامبران خود

كذبت قبلهم قوم نوح .. ثمود قوم لوط و أصحاب لئیکه أولئک الأحزاب

برداشت یاد شده از به کار رفتن تعبیر «احزاب» درباره این اقوام، استفاده می شود.

ص: 351

19- اتمام حجت با مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 4

4- هلاکت جوامع کفرپیشه و تکذیب گر تاریخ ، نتیجه عملکرد خود آنها و پس از اتمام حجت الهی بر آنان

ثم أرسلنا .. بآيتنا و سلطن مبین ... فکذبوهما فکانوا من المهلکین

20- اتمام حجت بر مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 26 - 2

2- عذاب شدن کافران تکذیب گر پس از اتمام حجت و ارائه معجزات و دلایل آشکار و کتاب های روشنگر بوده است .

كذب الذين من قبلهم جاءتهم رسلهم بالبينت .. ثم أخذت الذين كفروا فكيف كان نك

21- اتمام حجت بر مکذبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 59 - 2

2- با شناخت آیات و نشانه های خداوند ، هیچ عذری از کافران و منکران خداوند پذیرفته نیست .

لو أن الله هدىنى لكنت من المتقين .. بلى قد جاءتك آيتى فكذبت بها

آیه شریفه، پاسخی است به ادعای کافران که می گفتند: اگر خداوند ما را هدایت می کرد، ما با تقوا می شدیم و قهراً گرفتار عذاب نمی گشتیم.

22- اتمام حجت بر مکذبان نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 5

5- آیات قرآن ، اتمام حجت خداوند بر منکران رسالت

أولم تأتهم بيّنه . . . ولو أنا أهلكنهم بعذاب من قبله . . . فنتبّع آيتك

ص: 352

23- احتضار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 2

2 - منکران معاد ، هنگام مرگ ملائکه را مشاهده خواهند کرد .

قال الذین لایرجون لقاءنا .. یوم یرون الملائکه لابیشری یومئذ للمجرمین

مراد از «یوم» در آیه شریفه، هم می تواند هنگام مرگ باشد و هم می تواند روز قیامت. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

24- اختلاف مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 3 - 3، 1

1 - منکران معاد در عصر بعثت ، درباره وضعیت انسان پس از مرگ ، تحلیل های گوناگون و متناقضی ارائه می کردند .

الذی هم فیه مختلفون

3 - منکران معاد ، در خودداری از پذیرش آن بر هیچ شیوه و دستاوردی ، اتفاق نظر ندارند .

الذی هم فیه مختلفون

اختلاف منکران معاد، ممکن است در انگیزه ها و روش ها باشد؛ به این که برخی با تردید و دسته ای با استبعاد، موضع گیری می کنند و جمعی عناد ورزیده و گروهی محال بودن آن را معتقداند.

25- ادعای روشنفکری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 17

17- منکران معاد ، توجیه کنندگان کفر خویش ، با روشنفکر مآبی و اتهام ارتجاع به دین

فیقول ما هذا إلاّ أسطیر الأولین

آیه بعد، گوینده «ما هذا إلاّ..» را وعده به عذاب داده است. از این نکته استفاده می شود که نسبت دادن «أسطیر الأولین» به وعده های حق، نه از سر جهل و نادانی؛ بلکه به دلیل کفر و گستاخی بوده است و با این تعبیر، کافران توجیه گر کفر خویش بوده اند.

26- ادعای مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 353

4- منکران معاد ، مدعیان روشنفکری و بالا بودن سطح فکری خویش

فالذین لایؤمنون بالآخره . . . إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین

27- ادعای مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 3

3 - منکران دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مدعی وجود حجابی نفوذناپذیر میان آنان و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

وقالوا . . . و من بیننا و بینک حجاب

28- ارزشگذاری مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 4 - 4

4 - منکران جهان آخرت ، گرفتار ملاک های غلط در میدان ارزش گذاری

إنّ الذین لایؤمنون بالآخره زیّتا لهم أعمالهم

29- ازدیاد پلیدی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 5

5 - خداوند ، پیوسته بر پلیدی کافران و تکذیب کنندگان پیامبران خود می افزاید .

و یجعل الرجس علی الذین لایعقلون

30- استکبار مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 3

3- آنان که به عالم آخرت ایمان نمی آورند ، قلبهایی حق ناپذیر و روشی مستکبرانه دارند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون

ص: 354

31- استکبار مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 13

13 - تکذیب کنندگان پیامبران ، مردمی مستکبر و سرکش بوده اند .

عذاب الخزی

«خزی» به معنای خواری و ذلت است، اضافه «عذاب» به «خزی» از باب اضافه موصوف به صفت می باشد. توصیف عذاب به خزی می تواند اشاره به این حقیقت باشد که خداوند، عذاب استیصال را در ازای وضعیت روحی و عملکرد عذاب شوندگان، مقرر کرده است و چون تکذیب گران پیامبران، مردمانی مستکبر و سرکش بودند، خداوند آنان را گرفتار عذابی کرد که آنان را بشکند و به ذلت بکشاند.

32- استکبار مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 7

7 - کفرپیشگان و تکذیب گران صدراسلام ، مردمانی بودند خودبزرگ بین و استکبار پیشه .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا .. عذاب مهین

33- استکبار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 9

9 - منکران معاد ، گرفتار خود بزرگ بینی و استکبار در درون جان خویش

وقال الذین لایرجون لقاءنا .. لقد استکبروا فی أنفسهم

34- استمهال مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 1

1 - مهلت دادن به کافران تکذیب گر و شتاب نکردن در کیفر آنان ، سنت الهی

سنستدرجهم... وأملی لهم

ص: 355

35- استمهال مکتبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 1

1 - مهلت دادن به کافران تکذیب گر و شتاب نکردن در کیفر آنان ، سنت الهی

سنستدرجهم ... و املی لهم

36- استهزاهای مکتبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 10

10- منکران پیامبران ، در طول تاریخ ، آیات خداوند و انذار های رسولان الهی را به تمسخر و استهزا گرفتند .

و ما نرسل المرسلین .. واتخذوا آیتی و ما أنذروا هزواً

37- استهزاهای مکتبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 12

12 - برخورد بازیگرانه و تمسخر آمیز دین ناباوران با مسأله قیامت

فذرهم یخوضوا و یلعبوا حتی یلقوا یومهم الذی یوعدون

38- استهزاهای مکتبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 2

2- منکران ربوبیت خدا و کافران به قیامت از سر استهزا و ناباوری ، خواهان تعجیل در فرا رسیدن عذاب های موعود

یستعجلونک بالسیئه

«استعجال» (مصدر يستعجلون) به معنای درخواست عجله است. حرف «باء» در «بالسیئه» برای تعدیه و «ال» در آن عهد ذهنی است ;

یعنی، آن بدی و مراد از آن به قرینه «قد خلت من قبلهم المثالات» عذاب است. بنابراین «یستعجلونک بالسیئه» ; یعنی، از تو می خواهند در آوردن آن عذاب وعده داده شده تعجیل کنی.

ص: 356

39- استهزاهای مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 2

2- منکران ربوبیت خدا و کافران به قیامت از سر استهزا و ناباوری، خواهان تعجیل در فرا رسیدن عذاب های موعود

یستعجلونک بالسیئه

«استعجال» (مصدر یستعجلون) به معنای درخواست عجله است. حرف «باء» در «بالسیئه» برای تعدیه و «ال» در آن عهد ذهنی است؛ یعنی، آن بدی و مراد از آن به قرینه «قد خلت من قبلهم المثلات» عذاب است. بنابراین «یستعجلونک بالسیئه»؛ یعنی، از تو می خواهند در آوردن آن عذاب وعده داده شده تعجیل کنی.

40- استهزاهای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 19

19- منکران معاد، پس از مشاهده ناکامی خویش در انکار معاد، آن را به استهزا گرفتند.

فسینغضون إلیک رءوسهم ویقولون متی هو

این احتمال که سر تکان دادن آنان (فسینغضون إلیک رءوسهم) از روی استهزا بوده، استفاده می شود که آنان درصدد استهزای معاد برآمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 12 - 1

1 - تمسخر و ریشخند، برخورد منکران معاد در برابر گزارش های رستاخیز

قالوا تلک إذا کره خاسره

فعل «قالوا» ممکن است از صدور این گفتار در قیامت خبر دهد که ماضی بودن آن، برای بیان قطعی بودن آن است و نیز می تواند حاکی از گفته کافران در دنیا باشد. برداشت یاد شده، براساس دومین احتمال است. «تلک» - که اشاره به بعید است - مؤید این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - منکران معاد، آیات مربوط به آن را، عاری از حقیقت پنداشته و شوخی قلمداد می کردند .

و ما هو بالهزل

هدف از توصیف قرآن به دوری از مزخرفات و مهملات، بیان اوصاف قرآن نیست؛ زیرا در توصیف چیزی، به بیان حداقل کمال آن بسنده نمی شود. بنابراین مراد، نفی پندار مخالفان است.

ص: 357

41- استهزای اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 3

3 - سخن ملامت بار و استهزاآمیز مأموران الهی نسبت به تکذیب گران ، به هنگام رویه رو شدن آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جمله «هذه النار..»، می تواند گفتار الهی و یا سخن مأموران خداوند (همانان که تکذیب گران را به عنف و قهر به سوی دوزخ رانده اند) باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال دوم است.

42- استهزای اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 3

3 - تکذیب کنندگان قیامت ، علاوه بر گرفتاری به کیفر جسمانی (سوختن) ، به کیفر روانی (تحقیر و استهزا) نیز مبتلا خواهند شد .

و إذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً .. لا تدعوا اليوم ثبوراً وحداً و ادعوا ثبوراً ک

جمله «لا تدعوا..» - به جای جواب مناسب با «دعوا هنالك ثبوراً» - می تواند برای تحقیر و استهزای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 1

1 - استهزا شدن تکذیب گران در آستانه دوزخ ، به وسیله یادآوری سخنان کفرآلودشان به ایشان

أفسح هذا

استفهام در «أفسح هذا» برای تهکم و استهزا است.

43- استهزای اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5- استهزا شدن ، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

به کار رفتن واژه «هدایت» - که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است - درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 25 - 2

ص: 358

2- سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتنصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که درصدد توییخ و تهکم است - به دست می آید.

44- استهزای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 3

3- پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز منکران معاد، از زمان برپایی رستاخیز و مجازات کافران

لقد وعدنا هذا.. و يقولون متی هذا الوعد

مراد از «الوعد» به قرینه آیات پیشین، می تواند وعده رستاخیز باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

45- اصرار مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 3

3- اصرار کفرپیشگان بر تکذیب پیامبران و عناد و لجاجت آنان، موجب یأس پیامبران از موفقیت خویش و ایمان آوردن قومشان

حتّی إذا استئیس الرسل

متعلق «استئیس» ایمان آوردن مردم و موفقیت پیامبران است.

46- اضطراب اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 2

2- ناراحتی و اضطراب شدید کافران و منکران معاد، در لحظه دیدن عذاب قیامت

فلما رأوه زلفه سیئت وجوه الذین کفروا

زشت و کریه شدن کافران، به هنگام مشاهده قیامت، بیانگر ناراحتی و اضطراب شدید آنان در آن هنگام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 8 - 2

2 - صحنه برپایی قیامت برای منکران معاد ، صحنه ای هراس انگیز و اضطراب آور خواهد بود .

قلوب یومئذ واجفه

ص: 359

مراد از «قلوب» - به قرینه «يقولون أعتا لمردودون في الحافره» در آیات بعد - قلب منکران معاد است.

47- اعتراض مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 1

1- منکران اعجاز قرآن ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر ارائه نکردن معجزات اقتراحی و پیشنهادی آنان ، مورد انتقاد قرار می دادند .

وقالوا لولا یأتینا بـآیه من ربّه

48- اعراض مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 6

6- مشرکان و منکران روز قیامت و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، روی گردانان از دعوت الهی اند .

والذین لم یتجیبوا له

آیات گذشته شاهد بر این است که مقصود از «الذین لم یتجیبوا له» مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناباوران به قیامت می باشد.

49- اعراض مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 6

6- مشرکان و منکران روز قیامت و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، روی گردانان از دعوت الهی اند .

والذین لم یتجیبوا له

آیات گذشته شاهد بر این است که مقصود از «الذین لم یتجیبوا له» مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناباوران به قیامت می باشد.

50- اعراض مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 6

6- مشرکان و منکران روز قیامت و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، روی گردانان از دعوت الهی اند .

ص: 360

والذین لم یتجیبوا له

آیات گذشته شاهد بر این است که مقصود از «الذین لم یتجیبوا له» مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناباوران به قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 51 - 2

2 - روی گردانی کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از سخن بیداربخش و پندآموز قرآن ، همراه با ترس و نگرانی از آینده خویش بود .

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ

از تشبیه اعراض کافران از قرآن، به فرار گورخران از شیر ژیان - که همراه با ترس و اضطراب شدید است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

51- افتراهای مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 1

1 - نسبت کذب و افترا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دیگر موضع گیری های منکران ، در قبال وحی قرآنی

اللّٰهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ . . . أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

ارتباط این آیه با آیات 17 و 18 می تواند توجیه گر واژه «أم» باشد؛ یعنی، منکران قرآن گاهی با انکار معاد می خواهند وحی را انکار کنند و زمانی هم با نسبت کذب به پیامبر درصدد انکار حقانیت قرآن می باشند.

52- افساد مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 14

14 - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا ، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند .

فَظَلَمُوا بِهَا فَاَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَ الْمُفْسِدِينَ

به کارگیری عنوان «مفسدین» برای فرعون و اشرافیان دربارش می تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی (ع) را نپذیرفتند. همچنین می تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

ص: 361

53- افساد مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 14

14 - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند.

فَظَلَمُوا بِهَا فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَ الْمُفْسِدِينَ

به کارگیری عنوان «مفسدین» برای فرعون و اشرافیان دربارش می تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی(ع) را نپذیرفتند. همچنین می تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

54- افساد مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 6,8

6 - کسانی که به آسمانی بودن قرآن باور دارند و در عین حال آن را تکذیب می کنند، مفسد هستند.

و منهم من یؤمن به... و ربک أعلم بالمفسدین

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیر «هم» به تکذیب کنندگان برگردد و مراد از «المفسدین» دسته اول (من یؤمن به) باشد.

8 - کسانی که قرآن را تکذیب می کنند، مردمی مفسد هستند.

و منهم من یؤمن به و منهم من لا یؤمن به و ربک أعلم بالمفسدین

55- اقرار مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 2

2 - حتمیت یافتن مجازات الهی درباره تکذیب کنندگان آیات او، پس از متقاعد شدن آنان نسبت به مجرم بودن خویش

أَكْذَبْتُمْ بآيَاتِي... و وقع القول عليهم

برخی از مفسران کلمه «وقع» را به معنای «حَقَّقَ» (قطعیت یافت) گرفته اند. گفتنی است که واژه «القول» - چنان که پیش از این نیز گفته شد

- کنایه از عذاب است.

56- اقرار مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 362

5 - منکران حقانیت قرآن ، در روز قیامت و بروز حقایق قرآن ، به حقانیت رسالت پیامبران اعتراف خواهند کرد .

یوم یأتی تأویله یقول الذین نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر مفعولی در «نسوه» به «کتب» در آیه قبل برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 2

2 - تصریح منکران قرآن ، به نفوذناپذیری قلب و گوش آنان در برابر وحی

وقالوا قلوبنا فی أکثه . . . و فی ءاذاننا وقر

57- اقرار مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 4

4 - منکران قیامت با برپایی آن به درستی و راستی گفتار انبیا درباره معاد پی خواهند برد و بدان اعتراف خواهند کرد .

یوم یأتی تأویله یقول الذین نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق

ضمیر مفعولی در «نسوه» می تواند به «کتب» در آیه قبل برگردد. بر این مبنا «ال» در «الحق» جنسیه است و مراد از آن حقانیت رسالت انبیاست. و نیز می تواند آن ضمیر به «یوم یأتی تأویله»، که همان روز قیامت است، برگردانده شود. در این صورت «ال» در «الحق» عهدیه است و اشاره به حقانیت روز قیامت دارد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 15

15 - اعتقاد و اعتراف برخی از منکران قیامت به ربوبیت خدای یگانه

و ما أظنّ الساعه قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

58- اقرار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - منکران معاد در قیامت به حقانیت رستاخیز با سوگند اقرار می کنند.

و لو ترى إذ وقفوا على ربهم قال أليس هذا بالحق قالوا بلى وربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 363

8 - منکران قیامت ، ناتوان از ارائه دلیلی قطعی بر نفی معاد و معترف به امکان وقوع آن

قلتم ما ندری ما الساعه . . . و ما نحن بمستیقنین

از آیه شریفه استفاده می شود که منکران معاد، با ادعای «ما ندری» و «إن نظنّ. . .» درصدد انکار معاداند؛ لیکن براین دعوی هیچ دلیل اثباتی و قطعی ندارند؛ بلکه به گونه ضمنی امکان آن را معترف اند (و ما نحن بمستیقنین).

59- اکثریت مکذبان نعمتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 4

4- اکثر انکار کنندگان نعمت های الهی ، مصداق و مجسمه کامل کفرند .

يعرفون نعمت الله . . . و أكثرهم الكفرون

برداشت فوق، بنابراین نکته است که ضمیر «هم» به فاعل «يعرفون» باز گردد و الف و لام در «الكافرون» برای استغراق باشد.

60- انتقام از مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 22 - 4,6

4 - خداوند ، از مجرمان منکر آیات الهی قطعاً انتقام خواهد گرفت .

ذکر بآیت ربّه ثمّ أعرّض عنها إنّنا من المجرمین منتقمون

6 - عذاب بزرگ اخروی ، همان انتقام الهی از مجرمان تکذیب کننده آیات خدا است .

ذوقوا عذاب النار الذی کنتم به تکذّبون . . . العذاب الأكبر . . . إنّنا من المجرمین من

61- انتقام از مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 12,14,15

12 - انتقام خداوند از مخالفان انبیا و سرکوب آنان ، (جلوه ای از) نصرت مؤمنان است .

فانتقمنا من الذين أجرموا و كان حقاً علينا نصر المؤمنين

14 - تکذیب انبیا و برخورد منفی با پیام آنان ، در پی دارنده انتقام الهی و عذاب است .

فانتقمنا من الذين أجرموا

مراد از «أجرموا» به قرینه این که سخن از ارسال انبیا و انتقام از مخالفان آنان است، تکذیب است.

ص: 364

15 - دل داری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با بازگویی مشکلات پیامبران پیشین و انتقام از مخالفان آنان

و لقد أرسلنا .. و كان حقاً علينا نصر المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 1

1 - تکذیب کنندگان و مخالفان پیامبران ، گرفتار خشم و انتقام الهی در گذشته تاریخ

قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون . فانتقمنا منهم

62- انحطاط تدریجی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 5

5 - خداوند ، تکذیب کنندگان قرآن و معاد را به تدریج به ورطه سقوط می کشاند .

سنستدرجهم

«استدرج» (مصدر «سنستدرج») در اصل به معنای نزدیک کردن کسی به سوی چیزی است و مقصود از آن در این آیه، بردن و نزدیک کردن کافران به ورطه سقوط و هلاکت است؛ به گونه ای که خود متوجه آن نشوند (برگرفته از لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 2

2 - مهلت دادن به تکذیب گران ، در راستای سقوط تدریجی آنان است ؛ نه در جهت منافع آنان

سنستدرجهم .. و أُملى لهم

عبارت «أُملى لهم» تأکید و بیان دیگری برای مسأله سقوط تدریجی کافران است؛ یعنی، ما به آنان مهلت دادیم تا سقوط تدریجی آنان تحقق یابد.

63- انحطاط تدریجی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 5

5 - خداوند ، تکذیب کنندگان قرآن و معاد را به تدریج به ورطه سقوط می کشاند .

سنستدرجهم

«إستدراج» (مصدر «سنستدرج») در اصل به معنای نزدیک کردن کسی به سوی چیزی است و مقصود از آن در این آیه، بردن و نزدیک کردن کافران به ورطه سقوط و هلاکت است؛ به گونه ای که خود متوجه آن نشوند (برگرفته از لسان العرب).

ص: 365

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 2

2 - مهلت دادن به تکذیب گران ، در راستای سقوط تدریجی آنان است ؛ نه در جهت منافع آنان

سنستدرجهم .. و اُملی لهم

عبارت «اُملی لهم» تأکید و بیان دیگری برای مسأله سقوط تدریجی کافران است؛ یعنی، ما به آنان مهلت دادیم تا سقوط تدریجی آنان تحقق یابد.

64- انذار مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 23 - 3

3- هشدار خداوند به منکران عالم آخرت

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره .. لاجرم أن الله یعلم ما یسرون و ما یعلن

اعلام علم قطعی خداوند به همه نیات و رفتارهای منکران آخرت، کنایه از تهدید و هشدار به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 4

4 - هشدار خداوند به کافران به عالم آخرت ، مبنی بر این که آنان در احاطه کامل مأموران الهی اند .

الذین لایؤمنون بالأخره .. أفلم یروا إلی ما بین یدیهم و ما خلفهم

«فا» در «أفلم یروا» تفریع بر «بل الذین لایؤمنون ..» است. توجه دادن به این که پشت سرشان آسمان و زمین است، کنایه از احاطه مأموران الهی (آسمان - زمین) بر آنان است.

65- انذار مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 12

12 - خداوند ، به منکران آتش دوزخ ، هشدار داده است .

ذوقوا عذاب النار الذى كنتم به تكذبون

66- انذار مكذبان ربوبيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 366

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بیم دادن به کسانی که آیات روشن توحید و ربوبیت خداوند را نپذیرفته، از آن اعراض می کنند.

فإن أعرضوا فقل أندرتم

آیات پیشین - که بیانگر دلایل توحید و ربوبیت یگانه خداوند بود - قرینه بر این است که متعلق «أعرضوا» دلایل روشن توحید و ربوبیت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکران ربوبیت خدا و انکار کنندگان سرای آخرت را به عذاب های دنیوی هشدار می داد.

و يستعجلونك بالسینه

67- انذار مكدبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 6 - 1

1 - انذار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در منکران قرآن و کافران به آن، بی تأثیر بود.

إن الذين كفروا سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم

«انذار» (مصدر اندرت) به معنای خبر دادن و مطلع ساختن از چیزی است که باید از آن ترسید و دوری کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 10

10 - کافران منکر حقانیت قرآن، به عذاب استیصال تهدید شدند.

هل ينظرون إلا أن تأتيهم الملائكة أو يأتي أمر ربك كذلك فعل الذين من قبلهم ..

68- انذار مكدبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- انذار غافلان و منکران قیامت و بیم دادن آنان از زمینه های حسرت در آن از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ . . . وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 11 - 3

ص: 367

3- ترسیم رخداد های پراضطراب هستی در آستانه قیامت ، هشدار ی به تکذیب کنندگان آن است .

یوم تمور . . . و تسیر الجبال ... فویل یومئذ للمکذبین

69- انذار مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 10

10 - تهدید شدن تکذیب کنندگان دعوت خدا و رسول او ، به عذاب و کیفر از سوی خداوند

قل مایعبؤا بکم ربی . . . فقد کذبتم فسوف یكون لزاماً

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام تهدید کافران و مشرکان است؛ همان طور که آیات گذشته در تشویق مؤمنان و بندگان خالص خدا بود.

70- انذار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 7,9

7 - تهدید شدن منکران معاد از سوی خداوند ، به فرو بردن در زمین

إن نشأ نخسف بهم الأرض

9 - تهدید شدن منکران معاد ، به سقوط قطعه هایی از آسمان بر سرشان

إن نشأ . . . أو نسقط علیهم کسفاً من السماء

71- انگیزه مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 6

6- تکذیب کنندگان پیامبران ، دارای انگیزه ها و شیوه های مشترک در مخالفت با پیامبران

فلیأتنا بایه . . . ماءمنت قبلهم من قریه أهلکنها أفهم یؤمنون

خداوند در آیه قبلی، یادآور شد که مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار معجزه ای (همانند معجزات پیامبران پیشین) برای اثبات رسالت خود شدند. در این آیه نیز فرمود: امت های پیشین در عین دیدن معجزات پیامبران، ایمان نیاوردند، قهراً شما هم ایمان نخواهید آورد. این یادآوری حاکی از آن است که انگیزه ها و شیوه های مبارزه تکذیب گران پیامبران همسان بوده است.

ص: 368

72- انگیزه مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 8

8 - حق ستیزی ، انگیزه اصلی بیشتر کافران منکر قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود ، نه ناشناخته بودن حقانیت آن دو برای آنها .

أم یقولون به جتّه . . . و اکثرهم للحقّ کرهون

73- انگیزه مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 8

8 - حق ستیزی ، انگیزه اصلی بیشتر کافران منکر قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود ، نه ناشناخته بودن حقانیت آن دو برای آنها .

أم یقولون به جتّه . . . و اکثرهم للحقّ کرهون

74- اولین مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 5

5- قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب کننده پیامبر خود

فقد کذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب کننده، بیانگر مطلب فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 5

5- قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب گر پیامبر خود

کذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب گر، بیانگر مطلب یاد شده است.

75- بشارت شکست مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 2

2 - پیشگویی قرآن و بشارت خداوند به شکست خفت بار کافران تکذیب گر

ص: 369

برخی از مفسران، بر این عقیده اند که آیه شریفه درصدد پیشگویی و بشارت به شکست ذلت بار کافران در جنگ های آتی است.

76- بشارت شکست مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 7

7- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر شکست قریب الوقوع تکذیب کنندگان و بدگویان

و مهّاهم قليلاً

77- بهانه جویی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 6

6- فروماندن ظالمان تکذیب کننده آیات خدا، از عذرآوری و بهانه تراشی در محکمه الهی، پس از قطعی شدن عذاب بر آنان

وقع القول علیهم... فهم لا ینطقون

در برداشت یاد شده قید «پس از قطعی شدن...»، بر این اساس است که «وقع القول...» به معنای «حقّ القول...» باشد.

78- بهانه جویی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 9

9- درخواست معجزه، همانند معجزات پیامبران پیشین، از بهانه های مشرکان برای نپذیرفتن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

وأسروا النجوى الذین ظلموا... فلیأتنا بایه كما أرسل الأؤلون

79- بهانه جویی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 18

18- منکران معاد پس از دریافت دلیل های قاطع و غیر قابل انکار قرآن بر حقانیت معاد به طرح مسائلی بی ثمر و بی تأثیر در اصل مسأله معاد، روی آوردند .

و یقولون متی هو

ص: 370

منکران معاد علی رغم پرسشهای به ظاهر استدلالی نخستین، به پرسشهایی روی آوردند که نه ثمری برای آنان داشت و نه حقانیت معاد بر دانستن آنها متکی بود چه اینکه قیامت واقعیتی است حتمی الوقوع و دانستن و ندانستن زمان آن، در آن واقعیت تأثیری ندارد.

80- بی ارزشی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 93 - 2

2 - تکذیب گران گمراه ، عناصری بی ارزش و فاقد حرمت و احترام در آخرت

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمَكْذِبِينَ الضَّالِّينَ . فنزل من حمیم

واژه «نزل» به چیزی گفته می شود که صاحب خانه برای میهمان می آورد و از او پذیرایی می کند و معمولاً بهترین خوردنی و آشامیدنی است که صاحب خانه در اختیار دارد. به کار گیری این واژه (نزل) برای آشامیدنی دوزخیان، تعبیری استهزاآمیز بوده و بیانگر مطلب یاد شده است.

81- بی اعتنایی به مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 4

4 - خداوند ، برحذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ترتیب اثر دادن به تهدید های تکذیب کنندگان دین و هراس از آرایش نیروی آنان

فلیدع نادیه . . . کلاً لا تطعه

82- بی ایمانی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 50 - 3

3 - ایمان نیاوردن تکذیب گران به قرآن ، امری شگفت آور است .

فبأی حدیث بعده یؤمنون

83- بی ایمانی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 22 - 3

ص: 371

3 - منکران معاد ، نه تنها به هشدار های قرآن ایمان نیاورده و در برابر آن فروتنی نمی کنند ؛ بلکه پا را فراتر نهاده و قرآن را تکذیب می کنند

بل ... یكدبون

84- بی پناهی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 67 - 2

2 - کافران و ناباوران به رستاخیز ، در زندگی فاقد تکیه گاه مطمئن بوده و در مواجهه با حوادث ، زود خود را می بازند و دچار یأس و احساس حرمان می شوند .

لونشاء .. فظلمت تفکھون . انا لمغرمون . بل نحن محرومون

روی سخن در این آیات، با کافران و کسانی است که در برابر مسأله معاد، موضع گیری ناباورانه دارند.

85- بی تأثیری دفاع اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 35 - 2

2 - بی فایده بودن هر گونه سخن تکذیب گران ، در دفاع از خویش به روز رستاخیز

هذا یوم لاینطقون

مطابق نظر مفسران، سخن نگفتن تکذیب گران یا به دلیل ترس شدید آنان و یا به خاطر بی فایده بودن سخن آنان، در دفاع از خویش است.

86- بی تأثیری معجزه بر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 8

8 - معجزات انبیا بی تأثیر در کفر پیشگان و تکذیب کنندگان معارف الهی برای ایمان به آن معارف

ولقد جاءتهم رسلهم بالبینت فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا من قبل

87- بی تقوایی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 372

5- بی تقوایی و هواپرستی ، بزرگ ترین مشکل تکذیب کنندگان دین در قیامت

فویل یومئذ للمکذبین . . . هذه النار التي كنتم بها تكذبون ... إنَّ الْمُتَّقِينَ فِي

در این آیات، «متَّقین» جبهه مقابل «مکذِّبین» قرار گرفته است. از این تقابل مطلب استفاده می شود.

88- بی تقوایی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 44 - 8

8 - تکذیب گران روز جزا ، فاقد تقوا و روح احسان و نیکوکاری اند .

ویل یومئذ للمکذِّبین . . . إنَّ الْمُتَّقِينَ ... إِنَّا كَذَلِك نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

از تقابل تکذیب گران با تقواییان و محسنان در آیات مورد بحث، برداشت یاد شده استفاده می شود.

89- بی عقلی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 3

3 - کسانی که پیامبران الهی را تکذیب کنند و به آیات و نشانه های خدا ایمان نیاورند ، مردمی بی خرد و نادان هستند .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

مراد از «الذین لا یعقلون» - به قرینه مقابله با «ما کان لنفس أن تؤمن . . .» - تکذیب کنندگان و کافران هستند. گفتنی است ذکر «لا یعقلون» به جای «لا یؤمنون» برداشت فوق را تأیید می کند.

90- بی عقلی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 3

3 - کسانی که پیامبران الهی را تکذیب کنند و به آیات و نشانه های خدا ایمان نیاورند ، مردمی بی خرد و نادان هستند .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

مراد از «الذين لا يعقلون» - به قرینه مقابله با «ما كان لنفس أن تؤمن . . .» - تکذیب کنندگان و کافران هستند. گفتنی است ذکر «لا يعقلون» به جای «لا يؤمنون» برداشت فوق را تأیید می کند.

ص: 373

91- بی عقلی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 19 - 9

9- ناباوران به حقایق قرآن و الهی بودن آن ، از خردمندی بی بهره اند .

أفمن يعلم . . . كمن هو أعمى إنما يتذكر أولوا الألباب

92- بی عقلی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 3

3 - درخواست نامه های سرگشاده و جداگانه برای خود ، جلوه نابخردی و سبک مغزی کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فما لهم عن التذکره معرضین . . . بل یرید کلّ امرئ منهم أن یوتی صحفًا منشره

93- بی لیاقتی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 20

20- مشرکان ، کافران به خدا و ناباوران به قیامت ، فاقد صلاحیت برای ارائه برنامه و مقررات برای انسانها

إنی ترکت ملّہ قوم لایؤمنون باللّٰه و هم بالأخره هم کفرون

94- بی مبالاتی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 10 - 7

7- بی مبالاتی در سوگند یاد کردن و فرومایگی ، از ویژگی های کافران تکذیب کننده رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فلاتطع المکذّبین . . . حلاف مهین

صفت «حلاف مهین» و دیگر اوصافی که در آیات بعد ذکر می شود، مربوط به کافرانی است که رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

را تکذیب می کردند.

ص: 374

95- بی منطقی استدلال مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 6

6- زندگی ، تلاش و استدلال های منکران وحی ، حرکتی بازیگرانه و فاقد بنیاد های متقن

فی شکّ یلعبون

96- بی منطقی تلاش مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 6

6- زندگی ، تلاش و استدلال های منکران وحی ، حرکتی بازیگرانه و فاقد بنیاد های متقن

فی شکّ یلعبون

97- بی منطقی زندگی مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 6

6- زندگی ، تلاش و استدلال های منکران وحی ، حرکتی بازیگرانه و فاقد بنیاد های متقن

فی شکّ یلعبون

98- بی منطقی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 84 - 10

10 - تکذیب بی دلیل آیات الهی ، شیوه مستمر و عادت همیشگی کافران

أماذا کنتم تعملون

تعبیر «کنتم تعملون» ماضی استمراری و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 7

7 - دشمنان دیانت و ستیزہ جویان با آیات الہی ، فاقد منطق و برہان

الذین یجدلون فی ءایت اللہ بغير سلطن اتيہم

ص: 375

برداشت یادشده بر این اساس است که «بغیر سلطان . . .» قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران با آیات الهی، بدون حجت و برهان به مجادله می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 2

2 - دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی، فاقد منطق و برهان

الذین یجدلون فی آیت اللّٰه بغیر سلطن اّتیهم

برداشت یاد شده بر این اساس است که عبارت «بغیر سلطان» قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران در آیات الهی، بدون حجت و برهان به جدال بر می خیزند.

99- بی منطقی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 5

5 - سستی عقاید مشرکان و ناتوانی آنان از برخورد منطقی با تعالیم قرآن

بل عجت و یسخرون

توسّل مشرکان به تمسخر در برابر تعالیم قرآن و رسالت پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله)، گویای حقیقت یاد شده است.

100- بی منطقی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 10

10- کافران و منکران برپایی قیامت، فاقد توجیه و تفسیر صحیح و حق مدارانه برای آفرینش جهانند و یا مردمی پوچ گرامی باشند.

و ما خلقنا السموت . . . إلاّ بالحقّ و إنّ الساعه لأتیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 3 - 3

3 - منکران قیامت، فاقد دلیل و برهان یقینی و اطمینان آور بر انکار آن

أیحسب الإنسان أن نجمع عظامه

مطلب یاد شده با توجه به آمدن فعل «یحسب» (گمان می کند)، استفاده می شود.

ص: 376

101- بی منطقی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 7

7 - رفاه زدگان کفرپیشه عصر بعثت ، فاقد کمترین عذر قابل پذیرش در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ .. أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ ... بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ

102- بی منطقی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 8

8- مشرکان در انکار معاد ، فاقد استدلال و دلیل قطعی و تنها متکی بر استبعاد هستند .

أَءَظْهَرَ كُنَّا عَظْمًا وَرَفْتًا أَمْ لَمْ نَجْعَلِ لَهُمْ عَذَابًا جَدِيدًا

از اینکه مشرکان، در انکار معاد تنها به استبعاد پرداختند، نشان می دهد که آنان دلیلی برای تکذیب خود نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 98 - 4

4- انکار معاد از سوی مشرکان ، صرفاً متکی بر استبعاد بود نه مبتنی بر دلیل و برهان

وَقَالُوا أَءِذَا كُنَّا عَظْمًا وَرَفْتًا أَمْ لَمْ نَجْعَلِ لَهُمْ عَذَابًا جَدِيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 82 - 6

6 - منکران معاد ، متکی به صرف استبعاد و فاقد هرگونه دلیل عقلی و یقینی

أَفَلَا تَعْقِلُونَ .. قَالُوا أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَمْ لَمْ نَجْعَلِ لَهُمْ عَذَابًا جَدِيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 48 - 3

3 - کافران ، برای انکار قیامت فاقد برهان اند و جز استبعاد و شگفت آور بودن برپایی آن ، دلیلی ندارند .

أءنّاء لمبعوثون . أوءاباؤنا الأؤلون

برداشت یاد شده از آن جا است که دو آیه مورد بحث - که درصدد بیان دلایل انکار معاد از سوی کافران است - مطلبی از آنان جز استبعاد و شگفتی آنان یاد نکرده است.

ص: 377

103- بی یاوری اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 7

7 - تکذیب کنندگان دین، در قیامت از یاری هم نشینان خویش محروم خواهند بود.

فلیدع نادیه

امر در «فلیدع»، تعجیزی و بیانگر آن است که شخص گرفتار، نمی توان هم نشینان خود را به یاری بخواند.

104- بی یاوری اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 34 - 1

1 - منکران معاد، محروم از رحمت حق و وانهاده به خویش در اوج گرفتاری های قیامت

وقیل الیوم ننسکم

نسیان در آیه شریفه، کنایه از روی گردانی خداوند از کافران و وانهادن آنان به حال خودشان است.

105- بیش باطل مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 11 - 1

1 - انسان در دیدگاه منکران معاد؛ پس از مرگ نابود شده و از او چیزی جز استخوان های پوسیده باقی نمی ماند.

أءذا کنا عظماً نخره

«نخیر»؛ یعنی، صدای بینی و «نخره» به استخوان کهنه و پوسیده ای گفته می شود که با اندک تماسی از هم بپاشد و چنانچه قدری از آن

باقی باشد - به گونه ای که با وزش باد به صدا درآید - به آن «ناخر» می گویند. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 12 - 2

2- منکران معاد، حیات دوباره انسان ها را پس از مرگ، حیاتی بی ثمر و سراسر زیان وانمود می کنند.

قالوا تلک إذا کره خاسره

«کره»؛ یعنی، رجوع. نسبت دادن زیان کاری به رجوع - نه رجوع کنندگان - مبالغه در ترسیم زیان کاری است.

ص: 378

106- بیش غلط مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 4 - 3

3 - بیش غلط منکران آخرت در تشخیص زشتی کردار خویش ، کیفری الهی برای آنان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَلَهُمْ

تعبیر «زینّا» (ما آراستیم) اشاره به این حقیقت دارد که بیش نادرست کافران در عرصه ارزش گذاری، نتیجه ای است که خداوند در ازای حق ناپذیری آنان مقرر فرموده است.

107- بیش مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 8

8 - گروهی از انسان ها به خاطر نپذیرفتن قیامت ، دین خدا را دینی منحرف می پندارند و از آن رویگردان می شوند .

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَفُورُونَ

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و هم بالآخره کفرون» جمله حالیه و در مقام تعلیل باشد که در اصطلاح به آن حال معلله گفته می شود. بر این مبنا آیه اشاره به این معنا دارد که: برخی انسانها به علت نپذیرفتن قیامت، می پندارند دینی که در آن زنده شدن مردگان مطرح باشد دینی بی اساس و دارای اعوجاج است و در نتیجه از آن رویگردان شده و دیگران را از آن باز می دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 3

3- منکران قیامت ، زنده شدن مردگان خاک گشته را امری بس بعید می شمردند .

أَعْدَا كُنَّا تَرَبًّا أَعْدَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ

استفهام در جمله «أعدا ..» استفهام انکاری است و تکرار آن دلالت بر شدت انکار و استبعاد دارد.

108- بیش مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با نادیده گرفتن معجزه قرآن، آن حضرت را فاقد هرگونه معجزه معرفی می کردند.

وقالوا لولا یأتینا بـایه من ربّه أولم تأتھم بیّنه

ص: 379

109- بیش مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 2

2 - منکران معاد دارای بینشی سطحی و مادی هستند.

وقالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا و ما نحن بمبعوثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 6

6- منکران معاد ، بر این پندار بودند که خداوند خود ، انسان های مرده را زنده نمی کند .

و أقسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 4

4 - در نظر منکران معاد ، انسان موجودی صرفاً مادی و جسمانی است .

أیعدکم .. و کنتم تراباً و عظاماً أنکم مخرجون

از این که اشراف ، خاک و استخوان شدن را به خود انسان نسبت داده اند نه به جسم او (یعنی نگفتند «و کان جسمکم تراباً..») استفاده می شود که آنان برای انسان ، هویتی بیرون از کالبد و جسم او معتقد نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 14

14- وعده الهی به معاد ، اسطوره ای کهنه و بی اساس ، در نگاه نسل کافر عصیانگر

و الذی قال لولدیة أفت لکما أتعذنتنی أن أخرج .. فیقول ما هذا إلا أسطیر الأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 10 - 3، 2

2 - منکران معاد ، زنده شدن اهل قبور را شگفت آور خوانده و آن را بعید می شمارند .

يقولون أئنا لمردودون في الحافره

یکی از معانی «حافره» قبر است (مفردات راغب). قید «فی الحافره» حال و مفاد جمله «أئنا...» این است که آیا ما در حالی که در قبر هستیم، به زندگی بازگردانده خواهیم شد؟!

3 - استبعاد ، تنها واکنش منکران معاد

يقولون أئنا لمردودون في الحافره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 11 - 3، 2

2 - از هم پاشیده شدن اجزای بدن انسان پس از مرگ ، مایه استبعاد معاد در دیدگاه منکران آن

ص: 380

أءذا كُنا عظمًا نخره

3- استبعاد تنها واکنش منکران معاد، در برابر هشدار های الهی نسبت به حوادث پس از مرگ

أءذا كُنا عظمًا نخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 14 - 2

2- منکران معاد، آیات مربوط به آن را، عاری از حقیقت پنداشته و شوخی قلمداد می کردند.

و ما هو بالهزل

هدف از توصیف قرآن به دوری از مزخرفات و مهملات، بیان اوصاف قرآن نیست؛ زیرا در توصیف چیزی، به بیان حداقل کمال آن بسنده نمی شود. بنابراین مراد، نفی پندار مخالفان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 3

3- مصرف ثروت برای رفع نیازمندی های مردم، در دیدگاه منکران معاد، خسارتی سنگین و جبران ناپذیر است.

أهلکت مالاً لبدًا

انتخاب تعبیر «أهلکت» و پرهیز از گفتن «أنفقت» و نظایر آن، بیانگر این است که گوینده، مال های مصرف شده را «هلاک شده» می پندارد. این بیشش ممکن است برخاسته از انکار پاداش انفاق، بر اثر انکار معاد باشد.

110- بیشش مکذبان مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7- باورنداران به تقدیر الهی، برخوردارى ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندى و فخر فروشى می شوند.

لكيلا . . . ولا تفرحوا بما آتاكم و الله لا يحبّ كلّ مختال فخور

111- پاسخ به شبهات مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به پرسش ها و شبهه انگیزی های کافران و منکران معاد ، در باور های دینی مردم و آگاهی دادن به آنان

و يقولون متى هذا الوعد . . . قل إنما العلم عند الله

ص: 381

112- پاسخ شبهات مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسخ گویی به کافران درباره وقوع حتمی قیامت

وقال الذین کفروا لاتأتینا الساعه قل بلی

113- پاسخ شبهات مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 18، 15، 5

5- خداوند، پیشاپیش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کرد که منکران معاد، پس از دریافت جواب شبهه استبعاد معاد، از پدیدآورنده آن سؤال خواهند کرد.

فسیقولون من یعیدنا

15- منکران معاد، پس از دریافت جواب شبهات خود درباره معاد، با شگفتی از زمان وقوع آن می پرسیدند.

فسینغضون إلیک رءوسهم و یقولون متی هو

بنابر اینکه حرکت دادن سر، همانگونه که در استعمال لغوی آن آمده است، برای اظهار تعجب و شگفتی باشد (لسان العرب)، برداشت فوق به دست می آید.

18- منکران معاد پس از دریافت دلیل های قاطع و غیر قابل انکار قرآن بر حقانیت معاد به طرح مسائلی بی ثمر و بی تأثیر در اصل مسأله معاد، روی آوردند.

و یقولون متی هو

منکران معاد علی رغم پرسشهای به ظاهر استدلالی نخستین، به پرسشهایی روی آوردند که نه ثمری برای آنان داشت و نه حقانیت معاد بر دانستن آنها متکی بود چه اینکه قیامت واقعیتی است حتمی الوقوع و دانستن و ندانستن زمان آن، در آن واقعیت تأثیری ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 79 - 2

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به شبهات کافران و منکران معاد با استدلال و برهان

قال من يحي العظم و هي رميم . قل يحييها الذي أنشأها أول مره

ص: 382

114- پاسخ مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار پاسخ گویی به اتهامات مشرکان مبنی بر ساختگی بودن قرآن با روشن کردن حقیقت وحی

إنما أنت مفتر .. قل نزلہ روح القدس من ربک

115- پرسش مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 15، 5

5- خداوند، پیشاپیش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کرد که منکران معاد، پس از دریافت جواب شبهه استبعاد معاد، از پدیدآورنده آن سؤال خواهند کرد.

فسیقولون من یعیدنا

15- منکران معاد، پس از دریافت جواب شبهات خود درباره معاد، با شگفتی از زمان وقوع آن می پرسیدند.

فسینغضون إلیک رءوسهم و یقولون متی هو

بنابر اینکه حرکت دادن سر، همانگونه که در استعمال لغوی آن آمده است، برای اظهار تعجب و شگفتی باشد (لسان العرب)، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 3

3- پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز منکران معاد، از زمان برپایی رستاخیز و مجازات کافران

لقد وعدنا هذا.. و یقولون متی هذا الوعد

مراد از «الوعد» به قرینه آیات پیشین، می تواند وعده رستاخیز باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

116- پرسشهای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منکران معاد در عصر بعثت، با پرسش از یکدیگر، در پی تصور زوایای آن بودند.

عمّ یتساءلون

«عمّ» در اصل «عن ما» بوده و «ما» برای استفهام است. «تساؤل» (مصدر «یتساءلون»); یعنی، سؤال از یکدیگر. آیات بعد - که درباره مظاهر قدرت خداوند و اوصاف قیامت است - و نیز وعده حتمی به آگاه شدن - در جمله «سیعلمون» - جملگی گویای آن است که مورد پرسش، مسائل مربوط به جهان آخرت است و نشان می دهد که پرسش کنندگان، معاد را باور نداشتند و با سؤالات

ص: 383

خود - چنانچه به انگیزه کشف حقیقت باشد - درصدد آگاهی به کیفیت معاد بوده اند.

117- پشیمانی مکذبان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قليل ليصبحنّ ندمين

118- پشیمانی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 4

4 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

يليتنا نرد و لا نکذب بآيت ربنا و نکون من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 12

12 - منکران قرآن ، در قیامت ، با پی بردن به زیانکاری خویش و واهی بودن افکار و عقاید خود ، از اعمال و رفتار گذشته خویش پشیمان خواهند شد .

نرد فنعمل غير الذی کنا نعمل قد خسروا أنفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون

جمله «قد خسروا ..» و «ضل عنهم ...» به منزله تعلیلی است برای «نرد فنعمل ...» یعنی آرزوی بازگشت به دنیا و تدارک گذشته ها بدان علت است که کفرپیشگان خود را زیانکار می بینند و باورهای خویش را بر باد رفته می یابند.

119- پشیمانی مکذبان هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قليل ليصبحنّ ندمين

ص: 384

120- پلیدی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 2

2- غیر مؤمنان به عالم آخرت ، زشت صفت و بد سیرتند .

للذین لایؤمنون بالآخره مثل السوء

مراد از «مثل السوء» - چنان که نوع مفسران گفته اند - صفت سوء و زشت است.

121- پلیدی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 4

4 - کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی ، مردمی پلید هستند .

و يجعل الرجس علی الذین لایعقلون

122- پندار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 3

3 - جاودانه پنداشتن دنیا و استبعاد معاد از سوی ناباوران ، بر پایه گمان است ؛ نه برهان و یقین .

إنه ظنّ

123- پیروی از مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 13

13 - مؤمنان نباید در افکار و اعمال و سنتها از مشرکان و منکران معاد تقلید کنند.

و لا تتبع أهواء الذین . . . و هم بریهم یعدلون

124- پیشگوی شکست مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 385

2 - پیشگویی قرآن و بشارت خداوند به شکست خفت بار کافران تکذیب گر

سنسمه علی الخرطوم

برخی از مفسران، بر این عقیده اند که آیه شریفه درصدد پیشگویی و بشارت به شکست ذلت بار کافران در جنگ های آتی است.

125- تبری از مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 13

13- یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله و هم بالأخره هم كفرون

126- تبیین فرجام مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 4

4 - ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین، از وظایف رهبران الهی

فذکر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

127- تجاوزگری مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع)، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان، مهر زده بود.

فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

تعبیر به اسم فاعل (المعتدین) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9- تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند.

فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطیع علی قلوب المعتدین

ص: 386

128- تحدى با مكذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 49 - 11

11 - تحدى با منكران قرآن ، روشى ارائه شده از سوى خدا به پيامبر (صلى الله عليه و آله) براى اثبات دروغ گويى و انگيزه هاى حق ستيزانه آنان

قل فاتوا بكتب من عند الله هو اهدى منهما

امر در «فاتوا» به اصطلاح براى تعجيز (نشان دادن عجز ناتوانى كافرين) و تحدى است.

129- تحقير اخروى مكذبان قيامت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 13 - 2

2 - افكنده شدن منكران قيامت به جهنم ، همراه با تحقير و اجبار است .

و إذا ألقوا منها

واژه «ألقوا» (به صيغه مجهول) به جاى «ادخلوا»، حاكى از اجبارى و تحقير آميز بودن ورود به جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 14 - 3

3 - تكذيب كنندگان قيامت ، علاوه بر گرفتارى به كيضر جسمانى (سوختن) ، به كيضر روانى (تحقير و استهزا) نيز مبتلا خواهند شد .

و إذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً .. لا تدعوا اليوم ثبوراً وحداً و ادعوا ثبوراً ك

جمله «لا تدعوا..» - به جاى جواب مناسب با «دعوا هنالك ثبوراً» - مى تواند براى تحقير و استهزاي آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مرسلات - 77 - 39 - 2

2 - تحقير و عذاب روحى تكذيب گران روز جزا ، در قيامت از سوى خداوند

فان کان لکم کید فکیدون

امر در «فکیدون»، تعجیزی و مفید سرزنش و تحقیر است.

130- تحقیر اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 18 - 2

2- مشرکان و منکران قیامت، با وضعیتی ذلت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد.

ص: 387

«داخر» (مفرد «داخرون») به معنای «صغیر» و «ذلیل» است و جمله «أَنْتُمْ دَاخْرُونَ» حال برای فاعل فعل مقدر (تبعثون) می باشد.

131- تحقیر مکذبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9- تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إِنَّ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی(ع) باشد.

132- تحقیر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 8

8 - تکذیب دین و روی گردانی از آن ، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى . . . كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ

گرفتن موهای جلو سر - علاوه بر تحقیر - شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده - به قرینه «سندع الزبانیه» (در آیات بعد) - مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

133- تحقیر مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 5 - 3

3 - سرگردانی و تحقیر در زندگی دنیایی ، عذابی جانکاه ورنجی طاقت فرسا برای منکران آخرت

فَهْمُ يَعْمَهُونَ . أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ

جمله «أُولَئِكَ الَّذِينَ . . .» می تواند تفسیر برای «عَمَهُ» در «فَهْمُ يَعْمَهُونَ» باشد.

134- تحیر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحق لما جاءهم وهم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

135- تحیر مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 186 - 6,7,8

6 - خداوند منکران قرآن را در انکار و طغیانشان به حال خود رها می سازد .

و یدرهم فی طغینهم

7 - کفرپیشگان منکر قرآن ، مردمی متحیر و سرگردان در وادی گمراهی و طغیانگری

و یدرهم فی طغینهم یعمهون

در برداشت فوق «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» گرفته شده است، «عَمَهُ» (مصدر «یعمهون») به معنای تحیر و سرگردانی است.

8 - کفرپیشگان منکر قرآن راهی برای نجات از تحیر و سرگردانی ندارند .

و یدرهم فی طغینهم یعمهون

معنای جمله «یدرهم .. .» «بنابراینکه «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» باشد، چنین می شود: خداوند منکران قرآن را رها نمی سازد تا همچنان در وادی طغیان، سرگردان بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل كذبوا بالحقِّ لما جاءهم و هم في أمر مريج

يكي از نمودهای پریشان گوئی تكذيب گران معاد اين است كه مي گویند چون بدن انسان در خاك متلاشی مي شود پس چگونه مي تواند از خاك دوباره برآید؛ اين در حالی است كه خود مي دانند انسان براي نخستين بار نيز از همين خاك برآمده است.

136- تحير مكذبان محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 389

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحق لما جاءهم و هم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

137- تحیر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحق لما جاءهم و هم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

138- تداوم عذاب مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت .

لاتدعوا الیوم ثبورا و حدًا و ادعوا ثبورا کثیرا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی.

139- تذکر به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - یادآوری آخرین لحظات زندگی انسان (هنگام احتضار و حالات تکان دهنده محتضر) ، از سوی خداوند به کافران و منکران معاد ، برای بیدار کردن آنان از غفلت و مستی

كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ

ص: 390

140- تذکر ذلت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 3

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتناصرون

141- تذکر عجز اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 3

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتناصرون

142- تذکر فرجام مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 6

6 - یادآوری سرنوشت شوم تکذیب کنندگان آیات حق، هشدار جدی برای مشرکان عصر بعثت و مایه تحکیم روحیه استقامت و پایداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فانتقمنا منهم فانظر کیف کان عقبه المکذبین

143- ترس اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 2

2 - منکران رستاخیز و دنیامداران، هراسناک از دستاورد های خود، در قیامت

تعبیر «الظالمین» در آیه شریفه، عنوانی است که بر منکران معاد و دنیامداران مطرح در آیات پیشین اطلاق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 35 - 1

1 - تکذیب گران روز جزا، در آن روز از شدت ترس دم برنخواهند آورد.

هذا يوم لا ينطقون

144- ترس اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 8 - 2

2 - صحنه برپایی قیامت برای منکران معاد، صحنه ای هراس انگیز و اضطراب آور خواهد بود.

قلوب یومئذ واجفه

مراد از «قلوب» - به قرینه «يقولون أعتا لمرودون فی الحافره» در آیات بعد - قلب منکران معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 1,2

1 - منکران معاد، با چشمانی فروافتاده و در نهایت خواری و ذلت، در صحنه قیامت ظاهر خواهند شد.

أبصرها خشعه

«خاشع» به شخصی گفته می شود که به زمین چشم دوخته باشد (لسان العرب). توصیف «أبصار القلوب» به آن، مجاز و حاکی از شدت ضعف و ذلت شخص است؛ تا آنجا که گویا قلب او که موجودی مستقل فرض شده است، دارای چشمانی است که خشوع و فروتنی، در آن جایگیر شده است.

2 - قیامت، حادثه ای سنگین و با عظمت و صحنه سایه افکندن نگرانی و ترس بر منکران معاد

أبصرها خشعه

فروتنی و ذلت منکران معاد در صحنه قیامت، حاکی از عظمت و هول آور بودن آن است.

145- ترس مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- روی گردانی کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سخن بیداربخش و پندآموز قرآن، همراه با ترس و نگرانی از آینده خویش بود.

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ

از تشبیه اعراض کافران از قرآن، به فرار گورخران از شیر ژیان - که همراه با ترس و اضطراب شدید است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

ص: 392

146- ترسناکی عذاب مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 26 - 3

3 - عذاب شدن کافران تکذیب گر ، بسیار هراس انگیز و شگفت آور بوده است .

ثم أخذت الذین کفروا فکیف کان نکیر

استفهام در جمله «فکیف کان نکیر»، استفهام تعجبی و بیانگر شدت کیفر است.

147- تشویق مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 58 - 4

4 - تشویق منکران معاد از سوی خداوند ، به مطالعه در فرایند پیدایش انسان از منی

أفرءیتم ما تمنون

148- تعجب اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 19 - 5

5 - بهت زندگی مشرکان و منکران معاد ، پس از زنده شدن آنان در روز رستاخیز

فإذا هم ینظرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که نگاه کردن منکران قیامت، از نوع نظاره انسان بهت زده باشد؛ زیرا منکران معاد هرگز روزی را پیش بینی نمی کردند که ناگهان زنده شوند و به مجازات برسند.

149- تعقل در فرجام مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 1

1 - انسان ، وظیفه دار سنجش میان فرجام تقوایبشگان و تکذیب کنندگان قیامت و دوزندگی بهشت و جهنم ، با تفکر در رهنمود های قرآن

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

ص: 393

150- تفاخر مکذبان مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7 - باورنداران به تقدیر الهی ، برخورداری ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندی و فخرفروشی می شوند .

لکیلا . . . و لاتفرحوا بما آتیکم و الله لایحب کلّ مختال فخور

151- تفریط مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 8

8 - منکران معاد در قیامت بر سهل انگاری و بی توجهی خود در مورد قیامت بسیار حسرت و تأسف خواهند خورد.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يحسرتنا علی ما فرطنا فیها

مرجع ضمیر در «فرطنا فیها» می تواند «الساعة» باشد. و مراد از «الساعة» ممکن است قیامت باشد، در این صورت معنی جمله چنین می شود «یا حسرتنا علی ما فرطنا فی امر القیامه».

152- تکبر مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 4 - 1

1 - انسان های ناباور به جهان آخرت ، مغرور و سرخوش از کردار های زشت خویش

إنّ الذین لایؤمنون بالأخره زیّتا لهم أعمالهم

«تزیین» (مصدر «زیّتا») به معنای آراستن و زیبا جلوه دادن است. عبارت «زیّتا لهم أعمالهم»؛ یعنی، اعمال آنان را به گونه ای می آراییم که مجذوب آن شوند.

153- تکبر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 1

1 - کسانی که بدون هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) بر می خیزند ، در دل آنان نوعی کبر و خودبرتربینی نهفته است .

ص: 394

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَنٍ أَتَيْهِمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ

«سلطان» به معنای حجت و برهان است.

154- تکبر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 1

1 - کسانی که بدون هیچ دلیل و برهانی، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) بر می خیزند، در دل آنان نوعی کبر و خودبرتربینی نهفته است.

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَنٍ أَتَيْهِمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ

«سلطان» به معنای حجت و برهان است.

155- تکبر مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 2

2 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی مغرور و خودخواه بودند.

بل یرید کلّ امریء منهم أن یوتی صحفًا منشره

این که کافران برای هر یک از خودشان، در انتظار ارسال نامه ای جداگانه از سوی خدا بودند، نشانه غرور و خودخواهی آنان است.

156- تکبر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 22 - 3

3 - منکران معاد، نه تنها به هشدار های قرآن ایمان نیاورده و در برابر آن فروتنی نمی کنند؛ بلکه پا را فراتر نهاده و قرآن را تکذیب می کنند

بل... یکذبون

157- تکذیبگری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 22 - 3

ص: 395

3 - منکران معاد ، نه تنها به هشدار های قرآن ایمان نیاورده و در برابر آن فروتنی نمی کنند ؛ بلکه پا را فراتر نهاده و قرآن را تکذیب می کنند .

بل . . . یكدبون

158- تلاش مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 7

7 - منکران وقوع قیامت ، در صدد بودند تا با طرح عدم امکان بازآفرینی اجساد قطعه قطعه شده انسان ها پس از مرگ ، عقیده خود را توجیه کنند .

وقال الذین کفروا لا تأتینا الساعه . . . وقال الذین کفروا هل ندلکم علی رجل ینبئ

159- تلاش مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 5

5 - تلاش وحی ناباوران ، برای مأیوس ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از دعوت آنان به اسلام

وقالوا . . . فاعمل إننا عملون

از مانع تراشی های مشرکان و تأکیدهای مکرر آنها مبنی بر نرسیدن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنان و نیز تأکیدشان بر پابندی به کیش خویش ، مطلب بالا استفاده می شود.

160- تناقض گویی مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحقّ لما جاءهم وهم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند

از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

ص: 396

161- تناقض گویی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحقّ لَمَّا جاءهم و هم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

162- تناقض گویی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحقّ لَمَّا جاءهم و هم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

163- تناقض گویی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحقّ لَمَّا جاءهم و هم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

164- تنوع عذاب مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 55 - 17

17- عذاب كافران به قرآن ، ممكن است انواعى مغاير با عذاب پيشينيان باشد .

أن تأتيهم سنّهُ الأولين أو يأتيهم العذاب قبلاً

ص: 397

چنان چه «قُبلاً» جمع «قبیل» باشد، به معنای انواع و اقسام گوناگون است و مراد آیه این می شود که عذاب این کافران، لزوماً، از همان انواع عذاب پیشینیان نیست، بلکه ممکن است آنان به انواع گوناگون دیگری از عذاب مبتلا شوند.

165- توجیه گری مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 7

7- منکران وقوع قیامت، در صدد بودند تا با طرح عدم امکان بازآفرینی اجساد قطعه قطعه شده انسان ها پس از مرگ، عقیده خود را توجیه کنند.

وقال الذین كفروا لا تأتینا الساعه .. وقال الذین كفروا هل ندلكم علی رجل ینبئ

166- توجیه گری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 17

17- منکران معاد، توجیه کنندگان کفر خویش، با روشنفکر مآبی و اتهام ارتجاع به دین

فیقول ما هذا إلاّ أسطیر الأولین

آیه بعد، گوینده «ما هذا إلاّ..» را وعده به عذاب داده است. از این نکته استفاده می شود که نسبت دادن «أسطیر الأولین» به وعده های حق، نه از سر جهل و نادانی؛ بلکه به دلیل کفر و گستاخی بوده است و با این تعبیر، کافران توجیه گر کفر خویش بوده اند.

167- توصیه به مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 95 - 2

2- ایمان آوردن به معاد و دست برداشتن از انکار و تکذیب آن، توصیه اکید الهی به همه کافران و تکذیب گران

وَأما إن كان من المكذبین .. إن هذا لهو حقّ الیقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 2

2 - توصیه خداوند به کافران و منکران قیامت به ایمان به خدا ، پیامبر اسلام و قرآن

فامنوا بالله ورسوله و النور الذی أنزلنا

ص: 398

بیشتر مفسران مقصود از «نور» در این آیه را قرآن کریم می دانند.

168- توصیه به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 63 - 4

4- توصیه منکران معاد از سوی خداوند ، به مطالعه در چگونگی رشد و نمو دانه های پاشیده شده در زمین بهوسیله کشاورزان ، برای پی بردن به قدرت الهی و پذیرش امکان معاد

أفرءیتم ما تحرثون

169- نوطنه مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 5

5- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قبال هجوم کافران و تکذیب گران

إنّ عذاب ربّک لوقع

از این که پس از تأکیدهای فراوان، خداوند روی سخن را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) متوجه ساخته و به آن حضرت اطمینان می دهد که عذاب کافران قطعی است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

170- نوطنه های مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 2

2- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت ها و کارشکنی های تکذیب گران

فذرنی و من یکذب بهذا الحدیث

171- تهدید مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 1

1 - كافران تكذيب گر ، از سوى خداوند به عذاب خفت بار تهديد شدند .

سنسمه على الخرطوم

ص: 399

«وَسْم» (از ریشه «نسمه») به معنای داغ نهادن است و «خرطوم» در اصل به معنای بینی فیل می باشد. تعبیر «بر بینی او داغ خواهیم زد»، کنایه از این است که او را به شدت ذلیل خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 1

1 - مرفهان تکذیب گر از سوی خداوند ، به عذاب و شکست تهدید شدند .

و ذرنی و المکذبین

تعبیر (مرا با تکذیب گران واگذار) تعبیری تهدیدآمیز است. تهدید الهی هم ممکن است، ناظر به شکست کافران در جنگ ها باشد و هم عذاب اخروی.

172- تهدید مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 52 - 3

3 - کافران منکر نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکر آیات الهی قرآن ، مورد تهدید خداوندند .

و ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . . وقالوا لولا أنزل علیه آیت ... أولم یکف

اعلام کفایت گواهی خداوند میان منکران و پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند تهدیدی برای کافران منکر قرآن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 53 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، کافران منکر آیات الهی را ، به عذاب ، تهدید کرده بود .

و یتعجلونک بالعذاب

«ال» در «العذاب» می تواند عهد باشد و اشاره به عذابی باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آن وعده داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 54 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران منکر آیات الهی را، تهدید به عذاب کرده بود .

یستعجلونک بالعذاب

173- تهدید مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 11

ص: 400

11- خداوند ، تکذیب کنندگان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به فرجام شوم و گرفتار آمدن به عذاب استیصال تهدید کرد .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 26 - 4

4 - کفرپیشگان تکذیب گر ، مورد تهدید خداوند و در معرض عذاب الهی

ثم أخذت الذین کفروا فکیف کان نکیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 18 - 3

3 - تهدید شدن کافران تکذیب گر ، به نزول عذاب الهی همچون اقوام و ملل پیشین

و لقد کذب الذین من قبلهم فکیف کان نکیر

174- تهدید مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 1

1 - تکذیب کنندگان دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ولکن کذب و تولی . . . اولی لک فأولی

عبارت «اولی لک فأولی» - مانند «ویل لک» - برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از مفردات راغب و تفاسیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 35 - 1

1 - تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ولكن كذب وتولى . . . ثم أولى لك فأولى

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

ص: 401

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 17 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و نابودی

ثم تتبعهم الآخريين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ويل يومئذ للمكذبين

«ويل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ويل يومئذ للمكذبين

«ويل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ويل يومئذ للمكذبين

«ويل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

ص: 402

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 47 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - حکم نافذ و قضاوت حکیمانه خداوند ، تهدیدی برای تکذیب کنندگان دین و منکران قیامت

فما یکذّٰبک بعد بالدين . أليس الله بأحکم الحکمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 4

4 - تکذیب کنندگان تعالیم هدایت گر دین و دستورات تقوایشگی آن ، طغیان گر و مورد تهدید الهی اند .

لیطغی . . . أریئت إن کذب و تولّی

سیاق آیات، بر تهدید دلالت دارد.

ص: 403

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 14 - 5

5 - خداوند ، تکذیب گران دین و روی گردانان از آن و نهی کنندگان مردم از نماز را ، به عذاب خویش تهدید کرده است .

ألم يعلم بأنّ الله يري

جمله «ألم يعلم...» در مقام تهدید و حاکی از کیفرهایی است که نظارت خداوند، آن را به دلالت التزامی می رساند.

175- تهدید مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 3

3 - مشرکان مخالف قرآن در صدر اسلام ، به کیفر و عذاب الهی تهدید شدند .

فكفروا به فسوف يعلمون

جمله «فسوف يعلمون» جمله ای است تهدید آمیز علیه مشرکان مخالف قرآن. در این که این تهدید مربوط به چه مسأله ای است و متعلق علم در (يعلمون) چیست، دو دیدگاه وجود دارد: 1- عذاب استیصال، 2- پی آمدهای ناگوار اجتماعی و فردی کفر و شکست خوردن جبهه کفر در آینده نزدیک. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 59 - 1

1- تهدید منکران پیام های روشن و قابل درک قرآن ، به فرجامی سخت از سوی خداوند

فإنّما يسرّنه .. فارتقب إنّهم مرتقبون

عبارت «إنّهم مرتقبون»، کنایه از این است که کافران به بیان های روشن و حی ایمان نمی آورند تا سرانجام وعیدهای ما تحقق یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و معاد ، از سوی خداوند به عذاب تهدید شدند .

فذرني و من يكذب بهذا الحديث

مقصود از «حديث» يا قرآن است و يا مسأله معاد كه در آيه پيش مطرح شده است. گفتني است كه تعبير «فذرني و من يكذب» و مانند آن، در مورد تهديد به كار مي رود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - انشفاق - 84 - 23 - 7

7 - خداوند ، منكران معاد و تكذيب كنندگان قرآن را ، به مؤاخذه افكار و كردارشان تهديد کرده است .

ص: 404

و الله أعلم بما يوعون

مقصود از بیان آگاهی خداوند، به افکار انباشته در ظرف ذهن و کردار موجود در نامه عمل، تهدید به مؤاخذه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 19 - 3

3 - خداوند ، تهدید کننده کافران و تکذیب کنندگان قرآن به سرنوشتی همچون فرجام فرعونیان و قوم ثمود

هل أتيك . . . فرعون و ثمود . بل الذين كفروا في تكذيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 20 - 7

7 - خداوند ، تهدید کننده کافران و تکذیب کنندگان قرآن ، به سرنوشتی همچون فرجام فرعونیان و قوم ثمود

هل أتيك حديث الجنود . . . و الله من ورائهم محيط

176- تهدید مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 2 - 3

3 - تهدید منکران قیامت ، به دست برداشتن از انکار آن تا فرصت باقی مانده

ليس لوقعتها كاذبه

«کاذبه» می تواند صفت برای موصوف مقدر باشد (نفس کاذبه). در این صورت آیه شریفه نظر به کافران دارد که تا وقت باقی است، دست

از انکار قیامت بردارند؛ زیرا روزی که قیامت واقع شود، آنان جز تسلیم شدن در برابر واقعیت و گرفتار سرافکنندگی شدن فرجامی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 46 - 3

3 - تهدید تکذیب گران روز جزا ، به محرومیت از موهبت های بهشتی

كلوا و تمتعوا قليلاً

امر در «كلوا و تمتعوا» در معنای تهدید و انذار به كار رفته است. در آیات گذشته، از مواهب بهشت و تأمین خواسته های تقوایندگان در آن، سخن به میان آمده است. از این مطلب استفاده می شود که این تهدید، ناظر به محرومیت از موهبت های بهشتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 8 - 7

7 - حکم نافذ و قضاوت حکیمانه خداوند ، تهدیدی برای تکذیب کنندگان دین و منکران قیامت

ص: 405

فما يكذبك بعد بالدين . أليس الله بأحكم الحكمين

177- تهديد مكذبان متقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - علق - 96 - 13 - 4

4- تكذيب كندگان تعاليم هدايت گر دين و دستورات تقواپيشگي آن ، طغيان گر و مورد تهديد الهی اند .

ليطغى .. أريت إن كذب و تولي

سياق آیات، بر تهديد دلالت دارد.

178- تهديد مكذبان محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 47 - 12

12 - خداوند ، تكذيب كندگان پيامبر اكرم (صلى الله عليه و آله) را به عذاب استيصال تهديد فرمود .

فإذا جاء رسولهم قضى بينهم بالقسط و هم لا يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 48 - 1

1 - خداوند ، تكذيب كندگان پيامبر اكرم (صلى الله عليه و آله) را به عذاب استيصال تهديد کرده بود .

و يقولون متى هذا الوعد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 101 - 13

13- خداوند ، مشركان عصر بعثت و منكران رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله) را به عذاب و كيفر تهديد كرد .

فما أغنت عنهم ءالهمتهم .. لما جاء أمر ربك

خطاب كردن به پيامبر (صلى الله عليه و آله) (لما جاء أمر ربك) و (ذلك من أنباء القرى نقصه عليك) در بيان نتیجه گیری از سرگذشت

اقوام پیشین، حاوی این نکته است که: مشرکان عصر پیامبر نیز در خطر گرفتار شدن به آن گونه عذابها بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 1

1- خداوند منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را همواره به عذاب های دنیوی تهدید می کرد .

و إن مَّا نرِیتک بعض الذی نعدهم

ص: 406

تحقق بخشیدن برخی از عذابهای موعود در حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که مفاد «ترینک بعض الذی نعدهم أو نتوفینک» است - حاکی از آن است که مراد از وعیدها (نعدهم) عذابهای دنیوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 41 - 4

4- خداوند کفرپیشگان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به هلاک ساختن آنان و از میان بردنشان تهدید کرد .

أولم یروا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 52 - 3

3 - کافران منکر نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکر آیات الهی قرآن ، مورد تهدید خداوندند .

و ما یجحد بآیتنا إِلَّا الکفرون .. وقالوا لولا أنزل علیه آیت ... أولم یکف

اعلام کفایت گواهی خداوند میان منکران و پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند تهدیدی برای کافران منکر قرآن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 10

10 - منکران نبوت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند تهدید شده اند .

إِنَّ رَبِّكَ هُوَ یَفْصَلُ بَیْنَهُمْ یَوْمَ الْقِیَمَةِ

به قرینه خطاب «رَبِّک» احتمال دارد مرجع ضمیر در «بَیْنَهُمْ» مشرکان و کافرانی باشند که نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را قبول نداشتند و خداوند، با این بیان درصدد تهدید آنها است.

179- تهدید مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 8

8 - تهدید شدن منکران قیامت و جرم پیشگان ، به عذاب قهر الهی در قیامت

الذین لایرجون لقاءنا .. لا بشری یومئذ للمجرمین و یقولون حجراً محجوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 51 - 3

3 - تهدید منکران معاد از سوی خداوند ، به عذاب سخت اخروی

ثم إنكم أيها الضالون المكذبون

خبر «إن» - که در آیه بعد آمده - بیانگر عذاب هولناک منکران رستاخیز است.

ص: 407

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و معاد ، از سوی خداوند به عذاب تهدید شدند .

فذرني و من يكذب بهذا الحديث

مقصود از «حدیث» یا قرآن است و یا مسأله معاد که در آیه پیش مطرح شده است. گفتنی است که تعبیر «فذرني و من يكذب» و مانند آن، در مورد تهدید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 17 - 6

6 - صحنه داوری در قیامت ، تهدیدی گریزناپذیر برای منکران معاد و شبهه افکنان در حقیقت آن

عمّ يتساءلون .. . إنّ يوم الفصل كان ميقتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 3

3 - خداوند ، با توبیخ کسانی که به تفریحات خانوادگی سرگرم شده و معاد را بعید شمردند ، آنان را به مؤاخذه اخروی تهدید کرد .

بلی إنّ ربّه کان به بصیراً

خبر از آگاهی خداوند به کارها و خصلت های منکران معاد، تهدید آنان به مؤاخذه با تعبیری توبیخ آمیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 7

7 - خداوند ، منکران معاد و تکذیب کنندگان قرآن را ، به مؤاخذه افکار و کردارشان تهدید کرده است .

والله أعلم بما یوعون

مقصود از بیان آگاهی خداوند، به افکار انباشته در ظرف ذهن و کردار موجود در نامه عمل، تهدید به مؤاخذه است.

180 - نهمتهای مکذبان آخرت

1- منکران آخرت ، آیات قرآن را سخنانی ساختگی و قصه های نوشته شده پیشینیان قلمداد می کردند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره . . . و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أس

«أساطیر» (جمع أسطوره) به معنای داستانهای ساختگی و سخنان موهومی است که به صورت مکتوب می باشد.

181- نهتہای مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 3

3- اتهام سحر و ساحری به پیامبران و وحی ، زشت ترین موضع گیری تکذیب گران علیه آنان *

أفسحر هذه

اختصاص به ذکر یافتن موضوع «سحر»، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 13 - 5,11,3

3- تکذیب کنندگان قیامت ، معارف قرآن را نوشته هایی بی اساس و ساخته و پرداخته پیشینیان می دانند .

قال أسطیر الأولین

((أساطیر)) جمع «أسطورة»)) به سخن های زیبا و نوشته شده ای گفته می شود که در محتوا، شبیه یاوه سرایی باشد (لسان العرب). مراد از استناد «أساطیر» به «أولین» یا این است که این اساطیر، تراوش افکار آنان است و یا این که زندگانی آنان، در این افسانه ها ترسیم شده است. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال نخست است.

5- منکران قیامت ، قرآن را مجموعه ای افسانه ای ، درباره نسل های انقراض یافته بشر می دانند .

إذا تتلی علیه ءایتنا قال أسطیر الأولین

ر. ک. توضیح 3

11- منکران قیامت ، آن را خرافه ای ساخته و پرداخته افسانه پردازان پیشین می دانند .

و ما یکذب به إلا.. قال أسطیر الأولین

182- نهتہای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 17

17- منکران معاد ، توجیه کنندگان کفر خویش ، با روشنفکر مآبی و اتهام ارتجاع به دین

فيقول ما هذا إلا أسطير الأولين

آیه بعد، گوینده «ما هذا إلا...» را وعده به عذاب داده است. از این نکته استفاده می شود که نسبت دادن «أسطير الأولين» به وعده های حق، نه از سر جهل و نادانی؛ بلکه به دلیل کفر و گستاخی بوده است و با این تعبیر، کافران توجیه گر کفر خویش بوده اند.

183- جاودانگی عذاب مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 409

3 - کفر پیشه گان مکذبان آیات الهی ، همواره در عذاب خواهند ماند .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا .. فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

«محضرون» - اسم مفعول «إحضار» - به چیزی گفته می شود که همواره حاضر باشد. چنین نکته ای، مستلزم این است که افراد یاد شده، هیچ گاه از عذاب غایب نباشند.

184- جمعیت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 5

5 - تکذیب کنندگان انبیای پیشین بر اثر برخورداری از رفاه و آسایش جمعیتشان افزایش یافت .

حتى عفوا

از معانی «عفوا» زیاد شدن است. در لسان العرب آمده: «عفا القوم: كثروا».

185- جهل مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 3

3 - کسانی که پیامبران الهی را تکذیب کنند و به آیات و نشانه های خدا ایمان نیاورند ، مردمی بی خرد و نادان هستند .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

مراد از «الذين لا يعقلون» - به قرینه مقابله با «ما كان لنفس أن تؤمن ..» - تکذیب کنندگان و کافران هستند. گفتمی است ذکر «لا يعقلون» به جای «لا يؤمنون» برداشت فوق را تأیید می کند.

186- جهل مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 3

3 - کسانی که پیامبران الهی را تکذیب کنند و به آیات و نشانه های خدا ایمان نیاورند ، مردمی بی خرد و نادان هستند .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

مراد از «الذين لا يعقلون» - به قرینه مقابله با «ما كان لنفس أن تؤمن . . .» - تکذیب کنندگان و کافران هستند. گفتنی است ذکر «لا يعقلون» به جای «لا يؤمنون» برداشت فوق را تأیید می کند.

ص: 410

187- جهل مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 19 - 5

5- آنان که الهی بودن قرآن و حقایق آن را باور ندارند ، کوردل و جاهلند .

أفمن يعلم أنما أنزل إليك من ربك الحق كمن هو أعمى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 101 - 7

7- بیشتر منکران و تکذیب کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به حقیقت نسخ و حکمت آن جاهل بودند .

و إذا بدلنا آیه .. أكثرهم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 6

6- عوامل و زمینه های سقوط و هلاکت تکذیب گران ، ناشناخته برای خود آنان

سنستدرجهم من حیث لا يعلمون

188- جهل مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 11 - 1

1 - منکران روز جزا ، فرومانده در گرداب جهالت و گرفتار غفلت و بی خبری

الذین هم فی غمره ساهون

«غمره» به معنای فرورفتن در جهل و نادانی و «ساهی» به معنای غافل و بی خبر است.

189- جهل مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بیشتر منکران و تکذیب کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به حقیقت نسخ و حکمت آن جاهل بودند .

وإذا بدلنا آیه .. أكثرهم لا يعلمون

ص: 411

190- چشمهای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 1

1 - منکران معاد ، با چشمانی فروافتاده و در نهایت خواری و ذلت ، در صحنه قیامت ظاهر خواهند شد .

أبصرها خشعه

«خاشع» به شخصی گفته می شود که به زمین چشم دوخته باشد (لسان العرب). توصیف «أبصار القلوب» به آن، مجاز و حاکی از شدت ضعف و ذلت شخص است؛ تا آنجا که گویا قلب او که موجودی مستقل فرض شده است، دارای چشمانی است که خشوع و فروتنی، در آن جایگیر شده است.

191- حالات اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 2، 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در حالی که به غل و زنجیر بسته شده اند ، به جایگاهی تنگ در دوزخ افکنده خواهند شد .

و إذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً مقرنين

«قرن» (ریشه «مقرنین») در اصل به معنای ریسمانی است که چند شتر را به هم ببندند؛ ولی به قرینه آیه 49 سوره ابراهیم (تری المجرمین یومئذ مقرنين فی الأصفاد) می توان گفت: مقصود غل و زنجیری است که به وسیله آن، منکران معاد را به هم می بندند. غل و زنجیر است.

2 - افکنده شدن منکران قیامت به جهنم ، همراه با تحقیر و اجبار است .

و إذا ألقوا منها

واژه «ألقوا» (به صیغه مجهول) به جای «ادخلوا»، حاکی از اجباری و تحقیر آمیز بودن ورود به جهنم است.

192- حالات مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 1 - 2

2 - تکذیب کنندگان آخرت ، دارای حالات و رفتاری شگفت آور و غیرقابل انتظار

استفهام با جمله «أرءیت» - آن هم در زمانی که تکذیب گران معاد، فراوان و در دید همگان اند - پرسش حقیقی از دیدن یا دانستن نیست؛ بلکه مجازی است که برای بیان غیر منتظره بودن حال آن افراد است. ادامه سوره، بیانگر این است که علت این شگفتی، پیدایش آثاری است که تکذیب معاد آنها را در پی دارد. مخاطب آیه شریفه، هر کسی است که این سخن به او می رسد و

می توان گفت: خطاب به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است؛ اما چون جنبه رسالت او مورد نظر نبوده، اختصاص به شخص آن حضرت ندارد و مفاد آیه، دیگران را نیز دربر می گیرد.

193- حالات مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 15

15 - حالت درونی تکذیب کنندگان آیات الهی مانند حالت سگ تشنه ای است که همواره له له می زند .

ذلک مثل القوم الذین کذبوا بآیتنا

«ذلک» اشاره به حالتی است که جمله «فمثله . . .» آن را درباره سگ بیان داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 1,5

1 - حالت جوامع تکذیب کننده آیات الهی ، حالتی شوم است .

ساء مثلاً القوم الذین کذبوا بآیتنا

5 - کسانی که با تکذیب آیات الهی بر خود ستم می کنند ، حالتی شوم و ناهنجار دارند .

ساء مثلاً القوم الذین . . . أنفسهم کانوا یظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «أنفسهم کانوا یظلمون» عطف بر «کذبوا بآیتنا» باشد ؛ یعنی: «ساء مثلاً القوم الذین أنفسهم کانوا یظلمون». قابل ذکر است که در برداشتهای گذش--ته جم---له «أنفسهم کانوا یظلمون» عطف بر جمله «ساء مثلاً . . .» گرفته شده بود.

194- حتمیت حشر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 1

1- خداوند با سوگند به ربوبیت خویش ، بر ختمی بودن احضار منکران معاد و شیاطین به گردآوری آنان در قیامت تأکید کرده است .

فوربک لنحشرنهم والشیطن

ضمیر مفعولی در «لنحشرنهم» به «انسان» در آیه قبل بازمی گردد و مراد منکران معاد است که زنده شدن دوباره را بعید شمرده بودند.

«حشر»؛ یعنی، جمع کردن و برخی آن را جمع کردنی که افراد را به محل اجتماع سوق دهند، معنا نموده اند (مصباح).

ص: 413

195- حتمیت عذاب مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 1

1 - تحقق عذاب الهی برای تکذیب گران ، حتمی و غیر قابل تردید است .

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ

متعلق «لواقع» حذف شده و به قرینه آیات بعد - که درباره تکذیب گران است - تقدیر آن باید چنین باشد: «إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ عَلَى الْمَكْذِبِينَ».

196- حتمیت عذاب مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 39 - 1

1 - درماندگی تکذیب گران روز جزا در قیامت ، از هر گونه چاره اندیشی برای رهایی خویش از عذاب الهی

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونَ

197- حتمیت عذاب مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 33 - 6

6 - نبودن کمترین گریزگاه در قیامت برای منکران معاد

و حَاقٌ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ

مفاد «حاق بهم» (نزول و احاطه بر کافران) می تواند کنایه از این باشد که آنچه در قیامت بر کافران اتفاق می افتد گریزناپذیر است.

198- حتمیت کیفر مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 2

2 - مظاهر قدرت خداوند ، در نظام تشریح و تکوین ، گواه حتمی بودن مجازات کافران تکذیب‌گر

و الطّور . و ... إنّ عذاب ربّک لوقع

در آیات پیشین، تعبیر «و کتاب ..»، اشاره به نظام تشریح و تعبیر «والسقف...» اشاره به قدرت خداوند در نظام تکوین دارد. از ارتباط این دو با «إنّ عذاب ربّک لواقع» مطلب بالا استفاده می‌شود.

ص: 414

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 2

2- قرار و بی قراری تکذیب گران در آتش دوزخ ، بی تأثیر در تغییر کیفر آنان

فاصبروا أو لاتصبروا سواء علیکم

199- حتمیت کیفر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 6,2

2 - حتمیت یافتن مجازات الهی درباره تکذیب کنندگان آیات او ، پس از متقاعد شدن آنان نسبت به مجرم بودن خویش

أکذبتهم بآیتی . . . و وقع القول علیهم

برخی از مفسران کلمه «وقع» را به معنای «حَقَّ» (قطعیت یافت) گرفته اند. گفتنی است که واژه «القول» - چنان که پیش از این نیز گفته شد - کنایه از عذاب است.

6 - فروماندن ظالمان تکذیب کننده آیات خدا ، از عذرآوری و بهانه تراشی در محکمه الهی ، پس از قطعی شدن عذاب بر آنان

وقع القول علیهم . . . فهم لاینطقون

در برداشت یاد شده قید «پس از قطعی شدن...» ، بر این اساس است که «وقع القول...» به معنای «حَقَّ القول...» باشد.

200- حتمیت کیفر مکذبان دعوت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 8

8 - پیامد و کیفر تکذیب دعوت خدا و رسول او ، همواره با تکذیب کنندگان بوده و آنان حتماً گرفتار آن خواهند شد .

فقد کذبتهم فسوف یکون لزاماً

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- واژه «لزام» مصدر و به معنای لازم و پیوسته است. 2- فاعل «یکون» ضمیری است که به مصدر فعل «کذبتهم» بازمی‌گردد. بر این اساس معنای آیه چنین می‌شود: «فسوف یکون جزاء التکذیب لازماً لکم».

201- حتمیت کیفر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 6

6 - سوگند خداوند در تأکید بر مؤاخذه حتمی تکذیب گران دین و مخالفان نماز، هدایت و تقوا

ص: 415

لئن لم ينته لنسفعا بالناصيه

«لام» در «لئن..» لام قسم است.

202- حتميت كيفر مكذبان محمد(صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 77 - 8

8 - پيامد و كيفر تكذيب دعوت خدا و رسول او ، همواره با تكذيب كنندگان بوده و آنان حتماً گرفتار آن خواهند شد .

فقد كذبتهم فسوف يكون لزاماً

برداشت ياد شده با توجه به دو نکته است: 1- واژه «لزام» مصدر و به معنای لازم و پیوسته است. 2- فاعل «يكون» ضميرى است كه به مصدر فعل «كذبتهم» بازمى گردد. بر اين اساس معنای آيه چنين مى شود: «فسوف يكون جزاء التّكذيب لازماً لكم».

203- حسابرسى اخروى از مكذبان الياس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 127 - 2

2 - قوم تكذيب كننده الياس ، در روز قيامت براى حسابرسى و كيفر احضار خواهند شد .

فإنّهم لمحضرون

204- حسابرسى اخروى از مكذبان انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 127 - 3

3 - تكذيب كنندگان پيامبران و اديان الهى ، براى حسابرسى و كيفر در روز قيامت احضار خواهند شد .

فإنّهم لمحضرون

205- حسابرسى اخروى مكذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بصیر بودن خداوند به ویژگی های منکران معاد ، دلیل لزوم محشور ساختن آنان و حسابرسی از آنها است .

ظنّ أن لن یحور . بلی إنّ ربّه کان به بصیرًا

ص: 416

206- حسابرسی دنیوی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 11

11- حسابرسی و مجازات کفرپیشگان و منکران رسالت در دنیا

و علینا الحساب

از آن جا که مقصود از تهدیدهای اشاره شده در این آیه عذابهای دنیوی است ، معلوم می شود مراد از حساب در جمله «علینا الحساب» نیز حسابرسی در دنیا است.

207- حسابرسی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 26 - 3

3- روی گردانان از رهنمود های پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کافران به آن ، در قیامت مورد حسابرسی و مؤاخذه قرار خواهند گرفت .

إلا من تولى و كفر ... ثم إن علينا حسابهم

208- حسابرسی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 23 - 1

1 - خداوند ، تمامی اعمال و رفتار مجرمان و منکران معاد را ، در روز رستاخیز محاسبه و رسیدگی خواهد کرد .

و قدمنا إلى ما عملوا من عمل فجعلناه هباء منثورًا

فعل «قدمنا» در آیه شریفه - طبق نظر مفسران - به معنای «قصدنا» «عمدنا» (قصد آهنگ [کاری] کردیم) است و مقصود از آن، پرداختن به حساب اعمال مجرمان حساب اعمال مجرمان و بررسی آنها می باشد.

209- حسرت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 20 - 1

1 - اظهار تأسف و حسرت منکران معاد بر حال زار خود ، پس از برانگیخته شدن در قیامت

فإذا هم ينظرون . وقالوا یویلنا

ص: 417

«ویل» واژه ای است که برای اظهار تأسف و حسرت به کار می رود و ضمیر متکلم مع الغیر (نا) برای تأکید و اهتمام به این امر است.

210- حسرت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 8

8 - منکران معاد در قیامت بر سهل انگاری و بی توجهی خود در مورد قیامت بسیار حسرت و تأسف خواهند خورد.

حتی إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يحسرتنا علی ما فرطنا فیها

مرجع ضمیر در «فرطنا فیها» می تواند «الساعة» باشد. و مراد از «الساعة» ممکن است قیامت باشد، در این صورت معنی جمله چنین می شود «یا حسرتنا علی ما فرطنا فی امر القیامة».

211- حشر اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 2

2 - بصیر بودن خداوند به ویژگی های منکران معاد، دلیل لزوم محشور ساختن آنان و حسابرسی از آنها است.

ظنّ أن لن یحور . بلی إنّ ربّه کان به بصیراً

212- حشر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 5

5- برانگیختن منکران معاد و مجازات آنها، پرتویی از ربوبیت خداوند است.

فوربک لنحشرنّهم . . . حول جهنّم

213- حق ستیزی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع)، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان، مهر زده بود.

ص: 418

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

تعبیر به اسم فاعل (المعتدين) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9- تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 7

7- انكارِ رسولان الهی ، بینشی متکی به باطل و در جهت ستیز با حقیقت است .

و یجدل الذین كفروا بالبطل لیدحضوا به الحق

214- حق ناپذیری مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 22 - 3

3- آنان که به عالم آخرت ایمان نمی آورند ، قلبهایی حق ناپذیر و روشی مستکبرانه دارند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون

215- حق ناپذیری مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 6 - 8

8 - مشکل منکران قرآن ، نهفته در خودشان و نه ناشی از نارسایی مفاهیم وحی

نتلوها علیک بالحق فبأیّ حدیث بعد الله و آئینه یؤمنون

خداوند با تعبیر «فبأیّ حدیث...»، تأثیر و کارایی والا و بی نظیر قرآن را یادآور شده است. این تعبیر تعریضی به کافران نیز دارد که کفر و

بی ایمانی آنان، برخاسته از نارسایی مفاهیم وحی نیست؛ بلکه ریشه در لجاج، عناد و سست اندیشی نهفته در درون آنها دارد.

216- حق ناپذیری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 28 - 7

7 - تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ناپذیری منکران معاد

ص: 419

وقالوا ما هي إلا حياتنا الدنيا .. وتري كل أمه جائيه

217- حق ناپذیری مکذبان نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی ، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلبستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

218- حق ناپذیری مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی ، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلبستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

219- حق ناشنوایی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 6

6- مردمی که به آیات قرآن گوش سپارند و به آن ایمان نیاورند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حق ناتوان است .

و منهم من یستمعون إلیک أفأنت تسمع الصمّ و لو کانوا لا یعقلون

220- ختم قلب مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- کسانی که از موضع حق ناپذیری، به آخرت ایمان نمی آورند، خداوند بر قلبهایشان پوششی قرار می دهد که قادر به فهم قرآن

ص: 420

نباشند .

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه

221- ختم قلب مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 10

10 - خداوند قلب های کفرپیشگان و تکذیب کنندگان انبیا را از دریافت حقایق دین و معارف الهی محروم می سازد .

کذلک یطبع الله علی قلوب الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 6,8

6 - اقوام تکذیب کننده پیامبران ، به خاطر مهر شدن دل‌هایشان و با وجود معجزات و براهین روشن ، توانایی پذیرش آنان را نداشتند .

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

تعبیر به «فما کانوا لیؤمنوا» به جای «فما آمنوا بما کذبوا به» بیانگر وجود نوعی مانع است که آنان را از ایمان آوردن باز می داشت. در جمله بعد، از آن مانع تعبیر به «طبع قلوب» شده است.

8 - خداوند ، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) ، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان ، مهر زده بود .

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

تعبیر به اسم فاعل (المعتدین) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

222- ختم قلب مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 4,2,1

1 - خداوند قلب منکران قرآن را از فهمیدن معارف دین و گوش آنان را از شنیدن حقایق دینی ، بازداشته است .

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم

«ختم» به معنای بستن درب چیزی با گل و مانند آن و به اصطلاح لاک و مهر کردن، است. بسته شدن قلب، کنایه از درک نکردن و نفهمیدن است. و «علی سمعهم» می تواند عطف بر «علی قلوبهم» باشد و نیز می تواند خبر برای «غشاوه» باشد. در برداشت فوق، احتمال اول لحاظ شده است.

2- بر گوش و چشم منکران آن، حجایی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین، ناتوان ساخته است.

و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

ص: 421

«غشاوه» به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق «علی سمعهم» خبر برای «غشاوه» گرفته شده است.

4- مؤثر نبودن انذار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کافران منکر قرآن، ناشی از مسدود بودن ابزار درک و فهم ایشان است.

سواء علیهم ءانذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون. ختم الله علی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 2

2- تصریح منکران قرآن، به نفوذناپذیری قلب و گوش آنان در برابر وحی

وقالوا قلوبنا فی أكنة... و فی ءاذاننا وقر

223- خجلت اخروی مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 3

3- منکران لقاء الله در قیامت، مردمانی سرافکنده و شرمسارند.

بل هم بلقاء ربهم كفرون... و لو ترى إذ المجرمون ناكسوا رءوسهم

224- خدا و مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 23 - 1

1- خداوند، قطعاً به تمامی آنچه که منکران آخرت پنهان می سازند و یا علنی می کنند، آگاهی کامل دارد

لاجرم أن الله يعلم ما یسرّون و ما یعلنون

ضمیر فاعلی در «ما یسرّون و ما یعلنون» به «الذین لا یؤمنون بالأخـره» در آیه قبل برمی گردد.

225- خدا و مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 23 - 4

4- آگاهی خداوند از نیت ها و حالات درونی منکران معاد ، برخاسته از علم غیب اوست .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره . . . لاجرم أن الله يعلم ما یسرون

ص: 422

226- خرافه پرستی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 4

4- ناباوران نسبت به آخرت، گرفتار توهمات و خرافات در معارف اعتقادی خویش

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ... وَ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «ظن» در آیه شریفه، مفهوم گسترده لغوی آن را دارد؛ که حتی شامل توهمات و احتمالات ضعیف نیز می شود.

227- خست مکذبان کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 1

1 - تکذیب کنندگان مجازات های الهی، نه خود به تغذیه مسکینان کمک می کنند و نه دیگران را به آن وادار می سازند.

و لا يحضّ علی طعام المسکین

تعبیر «حضّه علی الامر»؛ یعنی، او را بر آن کار وادار ساخت (مصباح). مراد از «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» است و ممکن است طعام [اسم مصدر و] به معنای اطعام باشد؛ مانند «عطاء» به معنای «اعطاء». (البحرالمحیط)

228- خشونت اخروی با مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 1

1 - قیامت روز رانده شدن تکذیب گران، با شدت و خشونت به سوی آتش دوزخ

یوم یدعّون إلی نار جهنّم دعّا

«دعّ» (مصدر مجهول «یدعّون») به معنای رانده شدن همراه با تندی و خشونت است و ضمیر «یدعّون» به «مکذّبین» بازمی گردد.

229- خواسته های اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تکذیب کنندگان قیامت ، به هنگام گرفتاری در تنگنای آتشین دوزخ ، مرگ و نابودی خویش را خواهند خواست .

وإذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً مقرنين دعوا هنالك ثبورا

ص: 423

«ثبوراً» به معنای هلاکت است و «دعا» (ریشه «دعوا») به معنای خواندن با صدای بلند است و مقصود از «دعوا» این است که تکذیب کنندگان قیامت، فریاد می کشند و مرگ را آرزو و طلب می کنند.

230- خواسته های اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 5

5 - منکران معاد ، با مشاهده ملائکه در قیامت ، از آنان درخواست خواهند کرد که متعرض ایشان نشده و اقدامی علیه آنان انجام ندهند .

یوم یرون الملائکه لالبشری . . . و یقولون حجراً محجوراً

«حجراً محجوراً» سخنی است که عرب به هنگام رویه رو شدن با دشمن و یا هجوم بلا و حوادث هولناک می گوید و مقصود اصلی در این کلام، امان خواستن و پناه بردن است.

231- خواسته های مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 53 - 3، 1

1 - کافران منکر آیات الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان تعجیل در عذاب خود بودند .

و یتستعجلونک بالعذاب

3 - کافران منکر آیات الهی ، بر عذاب خواهی خود از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مصرّ بودند و بر آن پافشاری می کردند .

و یتستعجلونک بالعذاب

فعل مضارع «یتستعجلون» دلالت بر استمرار و پافشاری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 54 - 3، 1

1 - کافران منکر آیات الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار تعجیل در عذاب خود بودند .

یتستعجلونک بالعذاب

3 - کافران منکر آیات الهی ، بر عذاب خواهی خود از پیامبر (صلی الله علیه و آله) پافشاری می کردند .

يستعجلونك بالعذاب

فعل مضارع «يستعجلون» بر استمرار و اصرار، دلالت دارد.

ص: 424

232- خواسته های مکذبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 2

2- منکران ربوبیت خدا و کافران به قیامت از سر استهزا و ناباوری، خواهان تعجیل در فرا رسیدن عذاب های موعود

یستعجلونک بالسیئه

«استعجال» (مصدر یستعجلون) به معنای درخواست عجله است. حرف «باء» در «بالسیئه» برای تعدیه و «ال» در آن عهد ذهنی است؛ یعنی، آن بدی و مراد از آن به قرینه «قد خلت من قبلهم المثلات» عذاب است. بنابراین «یستعجلونک بالسیئه»؛ یعنی، از تو می خواهند در آوردن آن عذاب وعده داده شده تعجیل کنی.

233- خواسته های مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 158 - 1, 2

1 - آمدن فرشتگان و یا آشکار شدن خداوند، از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ينظرون إلا أن تأتيهم الملائكة أو يأتي ربك

«نظر»، مصدر «ينظرون»، در اینجا به معنای انتظار و توقع است. استفهام به دلیل «إلا» استفهام انکاری می باشد و بنابراین «هل ينظرون» یعنی «ما ينظرون». انتظارهایی که در آیه شریفه مطرح شده هم می تواند توقعاتی باشد که از سوی مشرکان مطرح شده و هم می تواند بیان حالت آنان باشد. یعنی اگر کسی قرآن را، که دلیلی روشن است، نپذیرد، تنها در صورتی که فرشتگان بر او حاضر شوند و یا ... ایمان می آورد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

2- تحقق برخی از آیات الهی (برخی از حقایق مطرح شده در قرآن، مانند قیامت) از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ينظرون إلا أن .. يأتي بعض آيات ربك

مراد از «بعض آیات ربك»، به دلیل «لا ينفع نفساً إيمانها»، آیتی است که مشاهده آن، حتی منکران قرآن را به ایمان وامی دارد. بنابراین می توان گفت مقصود، قیامت و مانند آن است. گفتنی است تکرار فعل «إتيان» (تأتیهم، یأتی ربك و یأتی بعض آیات) در آیه شریفه حکایت از تفاوت معنای اراده شده از هر یک دارد. «إتيان» در «یأتی بعض آیات» به معنای تحقق یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- منکران اعجاز قرآن ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر ارائه نکردن معجزات اقتراحی و پیشنهادی آنان ، مورد انتقاد قرار می دادند .

وقالوا لولا یأتیناب-ایه من ربّه

ص: 425

234- خواسته های مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 2

2- منکران ربوبیت خدا و کافران به قیامت از سر استهزا و ناباوری، خواهان تعجیل در فرا رسیدن عذاب های موعود

یستعجلونک بالسیئه

«استعجال» (مصدر یستعجلون) به معنای درخواست عجله است. حرف «باء» در «بالسیئه» برای تعدیه و «ال» در آن عهد ذهنی است؛ یعنی، آن بدی و مراد از آن به قرینه «قد خلت من قبلهم المثلات» عذاب است. بنابراین «یستعجلونک بالسیئه»؛ یعنی، از تو می خواهند در آوردن آن عذاب وعده داده شده تعجیل کنی.

235- خواسته های مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 1

1 - منکران ملاقات با خدا (معاد)، در صدر اسلام، معترضان خواستار نزول ملائکه بر خویش و رؤیت آنها بودند.

وقال الذین لایرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه

«رجاء» در لغت به معنای امید است؛ ولی در جمله «لایرجون لقاءنا» کنایه از انکار قیامت و رویه رو شدن با جزای الهی است.

236- خواسته های مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 9

9 - منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصرار داشتند که آن حضرت معجزه دلخواه آنان را سریعاً ارائه کند.

ما عندی ما تستعجلون به

همان گونه که در آیات همین سوره، مانند آیه 8، 37 مطرح شده، از خواسته های منکران، نزول معجزاتی ویژه بوده است. لذا ممکن است مراد از «ما تستعجلون» همین گونه در خواستها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تكذيب كندگان پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، خواستار نزول سريع و بدون تأخير عذاب بودند .

و يستعجلونك بالعذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

19 - قلم - 68 - 8 - 3

ص: 426

3 - سازش و دست برداشتن از مواضع عقیدتی ، درخواست کافران تکذیب گر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

فلاتطع المکذبین

آیه بعد، قرینه است که مورد اطاعت، سازش بر سر مواضع عقیدتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 3

3 - درخواست نامه های سرگشاده و جداگانه برای خود ، جلوه نابخردی و سبک مغزی کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فما لهم عن التذکره معرضین .. بل یرید کلّ امریء منهم أن یوتی صحفًا منشره

237- خواسته های مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 1

1 - منکران ملاقات با خدا (معاد) ، در صدر اسلام ، معترضانه خواستار نزول ملائکه بر خویش و رؤیت آنها بودند .

وقال الذین لایرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه

«رجاء» در لغت به معنای امید است؛ ولی در جمله «لایرجون لقاءنا» کنایه از انکار قیامت و روبه رو شدن با جزای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 4

4 - کافران و منکران معاد ، خواستار تحقق سریع وعده برپایی قیامت

و یقولون متی هذا الوعد .. و قیل هذا الذی کنتم به تدعون

«تدعون» می تواند از ماده «دعا» باشد. در این صورت به معنای «تطلبون» (درخواست می کردید) خواهد بود. برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

238- خیال پردازی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پیروی از هوا و گمان و آرزوپردازی های بی حاصل ، از ویژگی های ناباوران به آخرت

إن هی إلاّ أسماء سمّیتموها .. إن یتبعون إلاّ الظنّ و ما تهوی الأنفس ... أم لل

ارتباط آیات، نشانگر این است که منکران آخرت، از ویژگی های یاد شده برخوردارند.

ص: 427

239- خیرخواهی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 3

3- منکران آخرت شرّ و بدی را بسان خیر و خوبی خواستارند .

و أن الذین لایؤمنون بالأخره . . . و یدع الإنسن بالشرّ دعاءه بالخیر

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که مقصود از «الإنسان» مطلق انسانها نباشد - چنانکه برخی از مفسران گفته اند -؛ بلکه الف و لام «الإنسان» برای عهد ذکری است و اشاره به منکران معاد می باشد که در آیه قبل (الذین لایؤمنون بالأخره . . .) آمده است.

240- دروغگویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 1

1 - نهی کنندگان از نماز و تکذیب گران دین ، مردمی خطاکار و دروغ گویند .

ینهی . . . کذب . . . ناصیه کذبہ خاطئه

241- دروغگویی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 13

13 - منکران قرآن به دروغ در حقانیت قرآن و آسمانی بودن آن ، اظهار تردید می کردند .

و إن کنتم فی ریب . . . فأتوا بسوره . . . إن کنتم صدقین

متعلق «صادقین» به قرینه «إن کنتم فی ریب» شک و تردید مشرکان در آسمانی بودن قرآن است؛ یعنی: إن کنتم صادقین فی انکم مرتابون .
..؛ اگر در اظهار تردید راستگو هستید چنین کنید. این معنا کنایه از دروغگویی آنان در اظهار شک و تردید است.

242- دروغگویی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود .

ناصیه کذبہ خاطئہ

دروغ گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی ها، در چهره او نمایان

ص: 428

است.

243- دروغگویی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 7

7 - منکران معاد ، اشخاصی دروغگویند .

بل أتینهم بالحقّ وإِنَّهم لکذّبون

244- دشمنی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 3

3- اصرار کفرپیشگان بر تکذیب پیامبران و عناد و لجاجت آنان ، موجب یأس پیامبران از موفقیت خویش و ایمان آوردن قومشان

حتّی إذا استئیس الرسل

متعلق «استئیس» ایمان آوردن مردم و موفقیت پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 4

4 - مشرکان و تکذیب کنندگان رسالت پیامبران ، دشمنان خدا هستند .

فإن أعرضوا فقل أنذرتکم . . . يحشر أعداء الله إلى النار

245- دشمنی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 6

6 - کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، دشمنان خدا و امت اسلامی اند .

عدوّی وعدوّکم . . . وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

246- دشمنی مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 429

6 - کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دشمنان خدا و امت اسلامی اند.

عدوی و عدوکم... و قد کفروا بما جاءکم من الحق

247- دعوت از مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 34 - 1

1 - دعوت خداوند، از منکران قرآن برای هماوردی با مضامین بلند آن

فلیأتوا بحدیث مثله

248- دعوت از مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 68 - 2

2 - دعوت از منکران معاد، به مطالعه در آب نوشیدنی و کیفیت قرار گرفتن آن در دسترس آنان برای پی بردن به قدرت الهی

أفرء یتیم الماء الذی تشرّبون

خطاب در این بخش از آیات، متوجه کافران و منکران معاد است. دعوت از آنان برای مطالعه در نقش آب شرب در زندگی بشر، بدان منظور است که آنان پی به قدرت الهی ببرند و بدین وسیله از انکار رستخیز - که از غفلت کردن از قدرت الهی نشأت می گیرد - دست بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 71 - 3

3 - دعوت از کافران و منکران معاد به مطالعه در چوب آتش زنه، برای پی بردن به قدرت خداوند و توانایی او بر احیای مردگان

أفرء یتیم النار الّتی تورون

با توجه به این که روی سخن در این آیات با منکران معاد است، توجه دادن به مسأله کیفیت افروختن آتش و روشن کردن آن با عمل ساییدن، گویای برداشت یاد شده است.

249- دلائل مکذبان قیامت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 4

ص: 430

4- بعید شمردن حیات دوباره انسانها ، دلیل انکار سرای آخرت از سوی کافران به قیامت

أءذا کتّا ترّباً ءنا لفی خلق جدید

250- دلایل مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 2 - 5

5- چشم پوشی کافران ، از عظمت خدشه ناپذیر قرآن و تمسک آنان به بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای انکار رسالت آن حضرت

و القرءان المجید . بل عجبوا أن جاءهم منذر منهم فقال الكفرون هذا شیء عجیب

از ارتباط این آیه با آیه قبل - که سوگند به ارجمندی قرآن بود - می توان استفاده کرد که خداوند قبل از هر چیز، عظمت خدشه ناپذیر آیات قرآن را به کافران یادآور شده و ایشان را به سبب تمسک به مسائل بی ارزش، ملامت کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 10

10 - منافقان ، نازل نشدن عذاب الهی به خاطر اهانت های آنان به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را دلیل عدم رسالت آن حضرت می پنداشتند .

و یقولون فی أنفسهم لولا یعدّنا الله بما نقول

251- دلایل مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 4

4- بعید شمردن حیات دوباره انسانها ، دلیل انکار سرای آخرت از سوی کافران به قیامت

أءذا کتّا ترّباً ءنا لفی خلق جدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 66 - 2

2- استبعاد، از مهم ترین پایه های باور و اندیشه منکران معاد

أَءِذَا مَا مِتَّ لَسَوْفَ أُخْرَجَ حَيًّا

مبنای قرآن در نقل سخنان دیگران، گزیده گویی است. نقل این سخن از منکران معاد، نشانگر این نکته است که مهم ترین اساس بینش منکران معاد، همین استبعاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 431

4 - تبدیل شدن انسان ها به استخوان کهنه و پوسیده ، دلیل و شاهد مثال کافران برای دور شمردن برپایی قیامت و زنده شدن مجدد انسان ها

و ضرب لنا مثلاً .. قال من يحي العظم و هی رمیم

برداشت یاد شده با توجه به این مطلب است که جمله «قال من يحيي ..» استتاف بیانی است؛ یعنی، بیان برای جمله «ضرب لنا مثلاً» است.

252- ذکر مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 7

7 - یاد امت های هلاک شده و تکذیب گرانبیا در داستان ها ، تنها اثر بر جای مانده از آنها در تاریخ

و جعلنهم أحادیث

«أحادیث» جمع «أحدوثة» است. «أحدوثة» نیز به داستان های شگفتی گفته می شود که با آب و تاب نقل شده و با ولعی خاص شنیده می شود.

253- ذلت اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 2

2 - ذلیل بودن و مقهوریت تکذیب گران ، در صحنه قیامت

يوم يدعون إلى نار جهنم دعاً

254- ذلت اخروی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 87 - 10

10 - قیامت روز ذلت کافران و پایان بخشیدن به گردن فرازی گردنگشان دنیا

أَكْذِبْتُمْ بآئِي . . . وَ كَلَّ أَتَوْه دَخْرِيْن

هرچند تعبیر «كلّ أتوه» شامل همه مؤمنان و کافران می شود؛ اما با توجه به اصل تناسب و ارتباط آیات، می توان گفت که نظر عمده، متوجه تکذیب کنندگان آیات الهی است. مبنی بر این که آنان گرچه در دنیا ظالمانه کفر ورزیده اند؛ اما باید بدانند که در آخرت، مجال گستاخی برای هیچ یک از آنان نیست.

ص: 432

255- ذلت اخروی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 14

14 - وضعیت کافران به قرآن در قیامت ، رقت بار و شگفت آور است .

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن .. و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربّ

جواب «لو» محذوف است و عبارت می تواند چیزی همانند و لو ترى .. لرأيت أمراً عجباً باشد.

256- ذلت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 7

7- خداوند ، شیاطین و منکران معاد را در قیامت ، خوار و ذلیل ، بر زانو نشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد .

ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثّياً

«جثّياً» (جمع «جاثی») حال است و «جاثی» به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی «جثّی» را جمع «جثوه» دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 18 - 2

2- مشرکان و منکران قیامت ، با وضعیتی ذلت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد .

و أنتم دخرون

«داخر» (مفرد «داخرون») به معنای «صغیر» و «ذلیل» است و جمله «أنتم داخرون» حال برای فاعل فعل مقدر (تبعثون) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 1

1 - منکران معاد، با چشمانی فروافتاده و در نهایت خواری و ذلت، در صحنه قیامت ظاهر خواهند شد .

أبصرها خشعه

«خاشع» به شخصی گفته می شود که به زمین چشم دوخته باشد (لسان العرب). توصیف «أبصار القلوب» به آن، مجاز و حاکی از

ص: 433

شدت ضعف و ذلت شخص است؛ تا آنجا که گویا قلب او که موجودی مستقل فرض شده است، دارای چشمانی است که خشوع و فروتنی، در آن جایگیر شده است.

257- ذلت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 1

1 - عذاب دنیایی تکذیب کنندگان پیامبران الهی در تاریخ، عذابی ذلت بار و خوارکننده بود.

فأذاقهم الله الخزي في الحيوه الدنيا

258- ذلت مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 19

19 - منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد.

و للکفرین عذاب مهین

259- ذلت مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 19

19 - منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد.

و للکفرین عذاب مهین

260- ذلت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 1

1 - آوردن ذلتبار منکران به پیشگاه پروردگار در قیامت، صحنه ای عجیب و دهشتنا

ولو ترى إذ وقفوا على ربهم

ص: 434

261- رازهای مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 23 - 1

1- خداوند، قطعاً به تمامی آنچه که منکران آخرت پنهان می سازند و یا علنی می کنند، آگاهی کامل دارد

لاجرم أن الله يعلم ما یسرّون و ما یعلنون

ضمیر فاعلی در «ما یسرّون و ما یعلنون» به «الذین لایؤمنون بالأخره» در آیه قبل برمی گردد.

262- رازهای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 23 - 4

4- آگاهی خداوند از نیت ها و حالات درونی منکران معاد، برخاسته از علم غیب اوست .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره . . . لاجرم أن الله يعلم ما یسرّون

263- رجعت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 6

6- تکذیب آیات الهی، بارزترین و محوری ترین جرم رجعت شوندهگان

فوجًا ممّن یکذب بآیتنا

264- رد بهانه جویی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 69 - 6

6- بستن راه توجیه منکران، حکمت برانگیخته شدن پیامبران از میان مردم محیط خویش

أم لم یعرفوا رسولهم فهم له منکرون

قرآن، ضمن ردّ موجه بودن انکار کافران، به این نکته اشاره می کند که: اگر شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای شما ناشناخته بود و او در میان شما رشد نکرده بود، راهی برای تردید در حقانیت او وجود داشت؛ اما حتی چنین مجالی نیز، در اختیار شما گذاشته نشده است.

ص: 435

265- ردّ خواسته های مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 2, 1

1 - استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت .

لاتدعوا الیوم ثبوراً وحداً و ادعوا ثبوراً کثیراً

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی.

2 - درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای مرگ و هلاکت خویش ، بی نتیجه بوده و آنان برای همیشه در آتش خشمگین جهنم خواهند سوخت .

بل کذبوا بالساعه ... لاتدعوا الیوم ثبوراً وحداً و ادعوا ثبوراً کثیراً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «و ادعوا ثبوراً کثیراً» کنایه از این باشد که چون درخواست کافران برای مرگ و یا نجات، پذیرفته نمی شود و باید تا ابد در آتش بسوزند. از این رو از روی استهزا به آنان گفته می شود: بسیار درخواست هلاکت [و یا نجات] کنید.

266- رد عذرخواهی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 36 - 2, 1

1 - تکذیب کنندگان روز جزا، در آن روز اجازه عذرخواهی نخواهند داشت .

و لایؤذن لهم فیعتذرون

2 - عذر کافران تکذیب گر در روز رستاخیز ، پذیرفته نخواهد شد .

و لایؤذن لهم فیعتذرون

267- رد عقیده مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 4 - 1

1 - رد پندار منکران معاد (پندار عدم توانایی خدا بر گردآوری استخوان های مردگان و احیای مجدد آنها) از سوی خداوند

أیحسب الإنسان . . . بلی قدرین

ص: 436

268- رذایل اخلاقی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 49 - 3

3 - پندناپذیری کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امری شگفت آور است .

فما لهم عن التذکره معرضین

برداشت یاد شده، بر این اساس است که اسم استفهام «ما» برای افاده تعجب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 2

2 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی مغرور و خودخواه بودند .

بل یرید کلّ امریء منهم أن یوتی صحفًا منشّره

این که کافران برای هر یک از خودشان، در انتظار ارسال نامه ای جداگانه از سوی خدا بودند، نشانه غرور و خودخواهی آنان است.

269- رفاه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 182 - 2

2 - خداوند با عواملی خام کننده و خالی از هشدار (رفاه ها و آسایش ها . . .) تکذیب کنندگان آیات را به سیر در راه سقوط وامی دارد .

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

270- رفاه مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 2,8

2 - خداوند تکذیب کنندگان انبیای پیشین را از سختی های بیدارکننده رهانید و زندگی آنان را به رفاه و آسایش خام کننده تبدیل کرد .

أخذنا أهلها بالبأساء . . . ثم بدلنا مكان السيئه الحسنه حتی عفوا

8 - تحلیل سختی های بیدارکننده و هدفدار به حوادثی برخاسته از عوامل طبیعی و بدون هدف ، تحلیل نادرست منکران رسالت پس از رسیدن به رفاه و آسایش

قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء

ص: 437

271- رنجهای اخروی مکذبان هدایت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 5

5 - رنج کافران و منکران هدایت‌های الهی در آخرت، سرآمد تمام رنج‌های دیگران در دنیا است.

الأشقی

«أشقی»، اسم تفضیل است و در این که مراد برتری شقاوت در مقایسه با چه کسی است؛ گفته‌های چندی ابراز شده است؛ از جمله این که «أشقی» تعبیری دیگر از «کافر» است. چه آن که تمام سختی‌های مردم در دنیا (از قبیل فقر و مرض و...) در برابر سختی و شقاوت حاصل از کفر، اندک است.

272- روحیه مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 9

9 - تکذیب قرآن، نشانه وجود روحیه جرم‌پیشگی و بزهکاری در تکذیبگر

أو كذب بأیته إنه لا یفلح المجرمون

273- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 11

11 - تحدی با منکران قرآن، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ‌گویی و انگیزه‌های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

274- روش اثبات دروغ‌گویی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

ص: 438

275- روش برخورد با مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 11

11 - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

276- روش برخورد مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 66 - 4

4- عکس العمل نوع انسان ها در برابر وعده بهشت و نعمت های آن از جانب خداوند ، انکار و استبعاد معاد است .

جنت عدن التي وعد الرحمن . . . و يقول الإنسن أءذا ما متّ

چنانچه دو آیه قبل (« و ما ننزل . . . سمیاً») جملاتی معترضه و بریده از آیات قبل و بعد باشد، آیه مورد بحث در ادامه آیات قبل از این دو آیه خواهد بود که در مورد بهشت و نعمت های آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 16

16- اهانت به پدر و مادر ، در شأن منکران معاد و نه معتقدان به حقانیت وعده های خداوند *

الذی قال لولديه أفّ لكما أتعداننی أن أخرج . . . ما هذا إلاّ أسطیر الأولین

آیات پیشین، حاوی سفارش خداوند در زمینه احسان به والدین بود و در مقابل، در این آیه به دو صفت ناشایست اشاره شده است: 1- بی احترامی به والدین، 2- انکار معاد. از قرین آمدن این دو نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

277- روش پاسخ به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، شیوه پاسخ گویی به منکران معاد را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) آموخت .

قالوا... قل

ص: 439

278- زشتی صورت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 1

1 - زشت و کریه شدن چهره های کافران و منکران معاد ، در لحظه مشاهده عذاب قیامت

فلما رأوه زلفه سیئت وجوه الذین کفروا

واژه «سوء» مرادف «قبیح» و «سیئه» مقابل «حسنه» است.

279- زمینه تنبه مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 4

4 - خداوند ، به همه اقوام کافر و تکذیب گر ، فرصت می داد تا شاید متنبه شوند و دست از مخالفت بردارند .

فأملیت للکفرین ثم أخذتهم

«إملاء» (مصدر «أملیت») از «ملو» و به معنای فرصت دادن است؛ یعنی، آن اقوام تکذیب گر و کافر را فرصت دادم تا به خود بیایند و دست از مخالفت بردارند. آن گاه چون آنان از فرصت داده شده استفاده نکردند و هم چنان بر کفر و تکذیب خود اصرار ورزیدند، آنان را از میان برداشتم و نابودشان ساختم.

280- زمینه نهیمتهای مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر دعوت مؤمنان به مودت اهل بیت ، در معرض اتهام کذب از سوی عناصر سست ایمان *

أم یقولون افتری علی الله کذبًا

چنانچه مخاطب در «لا أسئلكم» مسلمانان باشند، از ارتباط «أم یقولون» با آیه شریفه، می توان استفاده کرد که فاعل «یقولون» عناصر سست ایمان هستند و نه مشرکان.

281- زمینه ذلت مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 67 - 2

2 - کافران و ناباوران به رستاخیز ، در زندگی فاقد تکیه گاه مطمئن بوده و در مواجهه با حوادث ، زود خود را می بازند و دچار یأس و احساس حرمان می شوند .

ص: 440

لو نشاء .. فظلمتم تفكّهون . إنا لمغرمون . بل نحن محرومون

روی سخن در این آیات، با کافران و کسانی است که در برابر مسأله معاد، موضع گیری ناباورانه دارند.

282- زمینه عذاب مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 26 - 2

2- عذاب شدن کافران تکذیب گر پس از اتمام حجت و ارائه معجزات و دلایل آشکار و کتاب های روشنگر بوده است .

كذّب الذين من قبلهم جاءتهم رسلهم بالبينت .. ثم أخذت الذين كفروا فكيف كان نك

283- زمینه عذاب مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 40 - 3

3 - منکران قیامت ، در آستانه سقوط در عذاب الهی و لبه پرتگاه آن

إنا أنذرناکم عذاباً قریباً

«قرب عذاب» - در این برداشت - به معنای ارتباط نزدیک آن به کافران گرفته شده است؛ یعنی، عذابی که کافران به آن انذار شده اند، با آنان ارتباطی تنگاتنگ دارد. بیان وصف «قرباً» برای نفس عذاب - نه زمان آن - این معنا را تقویت می کند.

284- زمینه کفر مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 19 - 4

4- ربوبیت خداوند ، مقتضی کیفر و مجازات کافران تکذیب گر و ثروتمندان مغرور

فلا تطع المکذّبین .. أن کان ذا مال و بنین ... فطاف علیها طائف من ربّک

285- زمینه هلاکت مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عوامل و زمینه های سقوط و هلاکت تکذیب گران ، ناشناخته برای خود آنان

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

ص: 441

286- زمینه یأس مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 67 - 2

2 - کافران و ناباوران به رستاخیز ، در زندگی فاقد تکیه گاه مطمئن بوده و در مواجهه با حوادث ، زود خود را می بازند و دچار یأس و احساس حرمان می شوند .

لو نشاء .. فظلمتم تفکھون . إنا لمغرمون . بل نحن محرومون

روی سخن در این آیات، با کافران و کسانی است که در برابر مسأله معاد، موضع گیری ناباورانه دارند.

287- زندگی دنیوی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 5 - 3

3 - سرگردانی و تحیر در زندگی دنیایی ، عذابی جانکاه و رنجی طاقت فرسا برای منکران آخرت

فهم یعمهون . أولئک الذین لهم سوء العذاب

جمله «أولئک الذین ..» می تواند تفسیر برای «عَمَهُ» در «فهم یعمهون» باشد.

288- زنگار قلب مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 14 - 4

4 - قلب منکران قرآن ، زنگار گرفته و چرکین است و از درک مفاهیم آن ناتوان می باشد .

کلاً بل ران علی قلوبهم

«رَیْن» (مصدر «ران») به معنای زنگار و چرک است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 15 - 4

4 - قلب تکذیب کنندگان قرآن و قیامت ، هرگز از آلودگی های گناه پاک نخواهد شد .

ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون . کلاً إنهم ... محجوبون

جمله بعد از «کلاً»، قرینه است بر این که آیه شریفه درصدد بیان تداوم یافتن نکته ای است که آیه قبل درباره قلب تکذیب گران مطرح کرده بود.

ص: 442

289- زنگار قلب مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 15 - 4

4- قلب تکذیب کنندگان قرآن و قیامت ، هرگز از آلودگی های گناه پاک نخواهد شد .

ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون . کلاً إثمهم ... محجوبون

جمله بعد از «کلاً»، قرینه است بر این که آیه شریفه درصدد بیان تداوم یافتن نکته ای است که آیه قبل درباره قلب تکذیب گران مطرح کرده بود.

290- زیان اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 45 - 6

6- مردمی که بر انکار معاد پای فشردند و از این گمراهی دست برنداشتند ، در قیامت مردمی زیانکار و ورشکسته خواهند بود .

و یوم یحشرهم .. قد خسر الذین کذبوا بقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 12 - 3

3- منکران معاد در قیامت ، زیان کاری خود را مشاهده کرده و به یکدیگر بازگو خواهند کرد .

قالوا تلک إذا کره خاسره

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال صدور سخن منکران معاد در قیامت است.

291- زیان در بینش مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 3

3- مصرف ثروت برای رفع نیازمندی های مردم ، در دیدگاه منکران معاد ، خسارتی سنگین و جبران ناپذیر است .

انتخاب تعبیر «أهلکت» و پرهیز از گفتن «أنفقت» و نظایر آن، بیانگر این است که گوینده، مال های مصرف شده را «هلاک شده» می پندارد. این بینش ممکن است برخاسته از انکار پاداش انفاق، بر اثر انکار معاد باشد.

292- زیان مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 99 - 4,5

4- کسانی که علی رغم تکذیب انبیا، خویشان را از عذاب الهی مصون می پندراند، زیانکار هستند.

و لكن كذبوا... فلا يأمن مكر الله إلا القوم الخسرون

5- تکذیب کنندگان انبیا، زیانکار هستند.

و لكن كذبوا... فلا يأمن مكر الله إلا القوم الخسرون

293- زیان مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 9

9- خطرساز بودن رهبران متکبر و منکر قیامت و روز حساب برای جامعه

كلّ متكبر لا يؤمن بيوم الحساب

پناه بردن موسی(ع) از شر متکبران منکر قیامت (چون فرعونیان)، گویای مطلب یاد شده است.

294- زیانکاری اخروی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 22 - 3

3- کفرپیشگانی که بر خدا دروغ می بندند و مردم را از راه خدا باز می دارند و قیامت را انکار می کنند، در سرای آخرت از دیگر کافران و گنهکاران، تباه تر و زیانکارترند.

و من أظلم... الذين يصدون... لاجرم أنهم في الآخرة هم الأخسرون

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مقیاس سنجش و تعیین زیانکار و زیانکارتر مراتب کفر باشد. براین مبنا آیه شریفه دلالت دارد براینکه: همه کافران در آخرت زیانکارند؛ ولی آنان که بر خدا دروغ بستند و... از دیگر کافران و گنهکاران، زیانکارتر می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشركان و منكران قيامت ، زيان كارترين مردم در قيامت

و هم فى الآخره هم الأخرسون

ص: 444

295- زیانکاری اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 27 - 5

5- روز قیامت ، هنگامه خسران و زیان دیدن باطل گرایان و منکران معاد

و یوم تقوم الساعه یومئذ یخسر المبطلون

«مبطلون»، به معنای واردشوندگان در باطل است.

296- زیانکاری مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 9

9- گرفتار شدن به دوزخ نمود زیانکاری تکذیب کنندگان آیات الهی است .

فأولئك هم الخسرون. و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

آیه مورد بحث می تواند توضیح زبانی باشد که در ذیل آیه قبل برای گمراهان بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 105 - 1

1- کافران به آیات پروردگار و منکران قیامت ، زیانکارترین مردم اند .

الأخسرین أعملاً .. أولئك الذین کفروا بآیت ربهم و لقاءه

کفر به لقای پروردگار، تعبیری دیگر از کفر به قیامت است، از آن جهت که ملاقات با پروردگار (با حساب و جزا و پاداش او) در قیامت صورت می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 63 - 4

4- کافران و منکران آیات الهی ، مردمی زیانکار و خسارت دیده اند .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ

297- زيانكارى مكذبان قرآن

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 445

12 - منکران قرآن، در قیامت، با پی بردن به زیانکاری خویش و واهی بودن افکار و عقاید خود، از اعمال و رفتار گذشته خویش پشیمان خواهند شد.

نرد فنعمل غیر الذی کنا نعمل قد خسروا أنفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون

جمله «قد خسروا...» و «ضل عنهم...» به منزله تعلیلی است برای «نرد فنعمل...» یعنی آرزوی بازگشت به دنیا و تدارک گذشته‌ها بدان علت است که کفرپیشگان خود را زیانکار می‌بینند و باورهای خویش را بر باد رفته می‌یابند.

298- زیانکاری مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 105 - 1

1- کافران به آیات پروردگار و منکران قیامت، زیانکارترین مردم اند.

الأخسرین أعمالاً.. أولئک الذین کفروا بأیت ربهم و لقاءه

کفر به لقای پروردگار، تعبیری دیگر از کفر به قیامت است، از آن جهت که ملاقات با پروردگار (با حساب و جزا و پاداش او) در قیامت صورت می‌گیرد.

299- زیانکاری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 5، 1

1 - تکذیب کنندگان معاد و حضور در پیشگاه خداوند بی تردید زیانکارند.

قد خسر الذین کذبوا بلقاء الله

5 - کسانی که تا قبل از مرگ منکر ملاقات خدا و معاد هستند، بدون تردید زیانکارند.

قد خسر الذین کذبوا بلقاء الله حتی إذا جاءتهم الساعه بغته

مراد از «الساعه» می‌تواند مرگ و یا قیامت باشد. در برداشت فوق «الساعه» به معنی مرگ گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- زندگی منکران معاد ، سراسر زیان کاری است .

إتھم کانوا خسرين

تعبیر «کانوا خاسرین»، دال بر استمرار و فراگیری خسران نسبت به سراسر زندگی منکران معاد است.

ص: 446

300- سخت ترین روزگار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 1

1 - روزی که خواسته مشرکان مجرم و منکران معاد مبنی بر نزول فرشتگان بر ایشان ، تحقق یابد ، روزی تلخ و ناخوشایند برای آنان خواهد بود .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملكة . . . يوم يرون الملكة لابس

301- سخن چینی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 11 - 7

7- عیب جوئی و سخن چینی ، از ویژگی های کافران تکذیب کننده رسالت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

فلاتطع المكذبین . . . همّاز مشاء بنمیم

302- سرزنش اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 3

3 - سخن ملامت بار و استهزاآمیز مأموران الهی نسبت به تکذیب گران ، به هنگام رویه رو شدن آنان با آتش دوزخ

هذه النار التي كنتم بها تكذبون

جمله «هذه النار. . .»، می تواند گفتار الهی و یا سخن مأموران خداوند (همانان که تکذیب گران را به عتف و قهر به سوی دوزخ رانده اند) باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال دوم است.

303- سرزنش اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 21 - 5,6

5 - منکران معاد ، به وقت زنده شدن شان در عرصه قیامت ، مورد سرزنش قرار خواهند گرفت .

هذا يوم الفصل الذى كنتم به تكذبون

جمله «هذا يوم الفصل» در مقام توبيخ و تقریر است.

6- سرزنش شدن ، نخستین عذاب روحی منکران معاد به وقت زنده شدن شان در عرصه قیامت

هذا يوم الفصل الذى كنتم به تكذبون

ص: 447

برداشت یاد شده از آن جا است که پیش از طرح هرگونه عذابی برای منکران معاد، آنان مورد سرزنش الهی قرار خواهند گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 25 - 2

2- سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتناصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که درصدد توبیخ و تهکم است - به دست می آید.

304- سرزنش مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 184 - 8

8 - تکذیب کنندگان پیامبران، مورد سرزنش و ملامت خداوند

فان کذبوک .. جاءو بالبینات و الزّبر و الکتب المنیر

جمله «جاءو بالبینات»، حال و یا صفت برای «رسل» است یعنی با اینکه انبیا دلایلی روشن برای رسالت خویش داشتند، اما عده ای با آنان مخالفت کردند و این تعبیر، گویای مذمت شدید از آنان است.

305- سرزنش مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 115 - 1

1 - توبیخ کافران از سوی خدا، به خاطر بی فرجام شمردن زندگی دنیوی و انکار حیات اخروی

أفحسبتم أنّما خلقنکم .. لاترجعون

استفهام در آیه یاد شده، برای انکار توبیخی است و مراد از ضمیرهای خطاب، کافران و منکران معاد می باشد. «حسبان» (مصدر «حسبتم») به معنای پنداشتن و «عبث» به معنای بی هدف است.

306- سرزنش مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- توییح کافران از سوی خدا، به خاطر تکذیب بی دلیل نشانه ها و آیات او

حتّی إذا جاءو قال أكذبتُم بایتی و لم تحیطوا بها علمًا

ص: 448

307- سرزنش مکذبان انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 8

8 - کسانی که انفاق را اتلاف مال می پندارند ، گرفتار پنداری موهوم و مذموم اند .

يقول أهلکت مالاً لبدًا . أیحسب أن لم یره أحد

308- سرزنش مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آشنایی کامل آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم . . . فقد لبثت فیکم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 50 - 5

5- کافران به خاطر انکار قرآن و حق ناشناسی آنان نسبت به آن ، مورد سرزنش خداوند قرار دارند .

أفأنتم له منکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 4

4 - کسانی که به قرآن ایمان نمی آورند ، شایسته سرزنش و نکوهش اند .

أفبهذا الحدیث أتم مدهنون

309- سرزنش مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرمان ملامت بار خداوند به تکذیب کنندگان قیامت ، برای چشیدن حرارت دوزخ و تحمّل رنج آن

اصلوها

ص: 449

«صَلَّى النَّارِ»؛ یعنی، چشیدن حرارت آتش و تحمل رنج آن. عبارت «اصلوها» (نظیر آیه قبل) می تواند کلام خداوند و یا سخن مأموران الهی باشد. در برداشت بالا، احتمال اول مورد نظر است.

310- سرزنش مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آشنایی کامل آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته عليكم .. فقد لبثت فيكم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 18

18- آنان که نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر بشر بودنش انکار می کنند ، سزاوار ملامتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 3

3 - سرزنش کافران از سوی خداوند ، به خاطر انکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) بدون هیچ عذر قابل قبولی

أفلم يدبروا القول .. أم تستلهم خرجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 26 - 3

3 - روی گردانان از رهنمود های پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کافران به آن ، در قیامت مورد حسابرسی و مؤاخذه قرار خواهند گرفت .

إلا من تولّى و كفر .. ثم إن علينا حسابهم

311- سرزنش مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مردم انطاکیه به علت کفر به خدا و انکار معاد، مورد انتقاد و سرزنش مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) قرار گرفتند .

و ما لی لا أعبد الذی فطرنی و إلیه ترجعون

بیشتر مفسران برآند که آیه شریفه، در مقام تعریض و سرزنش مردم کافر انطاکیه می باشد و آمدن آن در قالب «و ما لی لا أعبد»

ص: 450

به جای «و ما لكم لاتعبدون» برای تأکید بیشتر است. گفتنی است آمدن جمله «ترجعون» به صیغه مخاطب، مؤید این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 8

8 - منکران معاد ، شایسته نکوهش و سرزنش اند .

أفبهذا الحديث أتم مدهنون

در صورتی که مراد از «هذا الحديث» خبر قیامت باشد؛ نکوهش الهی نسبت به منکران آن، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 3

3 - سرزنش شدن کافران و منکران معاد ، به هنگام برپایی قیامت

وقيل هذا الذي كنتم به تدعون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که عبارت «وقيل هذا الذي...» به انگیزه توییح به کافران گفته شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 3

3 - خداوند ، با توییح کسانی که به تفریحات خانوادگی سرگرم شده و معاد را بعید شمردند ، آنان را به مؤاخذه اخروی تهدید کرد .

بلى إنّ ربّه كان به بصیراً

خبر از آگاهی خداوند به کارها و خصلت های منکران معاد، تهدید آنان به مؤاخذه با تعبیری توییح آمیز است.

312- سرزنش مکذبان نعمتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 4

4 - تکذیب نعمت های تجلی یافته الهی در حرکت کشتی ها بر دریا ، مورد نکوهش خداوند

وله الجوار المنشات... فبأیّ الآء ربکما تکذبان

1 - سرزنش شدن کافران جن و انس به خاطر تکذیب نعمت های خداوند و نادیده گرفتن فرجام گناه کاران

فیومئذ لایسل عن ذنبه . . . فبأیّء الآء ربکما تکذبان

تثییه آمدن «کما» و «تکذبان» به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

313- سرزنش مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 59 - 1

1 - توییح مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر باور نداشتن حقایق وحی و وعده های الهی

أفمن هذا الحديث تعجبون

314- سرزنش مکذبان وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 59 - 1

1 - توییح مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر باور نداشتن حقایق وحی و وعده های الهی

أفمن هذا الحديث تعجبون

315- سرزنشهای مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 52 - 3

3 - سرزنش شدن بندگان خالص خدا و باورداران به قیامت ، از سوی منکران آن

يقول أءنك لمن المصدّقين

در برداشت یاد شده، استفهام «أءنك» استفهام توییحی دانسته شده است.

316- سفاهت مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 3

3 - درخواست نامه های سرگشاده و جداگانه برای خود ، جلوه نابخردی و سبک مغزی کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فما لهم عن التذکره معرضین .. بل یرید کلّ امریء منهم أن یوتی صحفًا منشّره

317- سکوت اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 35 - 1

1 - تکذیب گران روز جزا ، در آن روز از شدت ترس دم برنخواهند آورد .

هذا يوم لا ينطقون

318- سنگرایی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 2

2 - تمسک پیامبران به استدلال و خرد ، در قبال سنت گرایي و آیین تقلیدی منکران

قل أو لو جئتكم بأهدى

319- سنگینی گوش مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 11

11- برخی از مردم ، در برابر آیات قرآن ، مانند کسانی اند که گوش شان ، سنگین ، و فهم آنها از کار افتاده است .

إنا جعلنا على قلوبهم أكنة أن يفقهوه و في آذانهم وقراً

تعبیرهای «على قلوبهم أكنة» و «فی آذانهم وقراً» تعبیراتی کنایی هستند، نه این که واقعاً، گوش و قلب آن ها، خللی ظاهری پیدا کرده باشد.

320- سیاه رویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 9

9- سیاه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و تقوا

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای «سفع» در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های «کاذبه» و «خاطئه» (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

321- شخصیت مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 5

5 - مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، حقّ دستور دادن به نمازگزاران هدایت پیشه و ترویج کننده تقوا را ندارند .

ینهی . عبداً إذا صلّى ... کذب و تولّى ... کلاً لا تطعه

322- شدت عذاب اخروی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 5

5 - عذاب تکذیب کنندگان پیامبران در آخرت ، بسی بزرگ تر و شدیدتر از عذاب ذلت بار آنان در دنیا است .

فأذاقهم الله الخزی فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أكبر

بزرگ تر بودن عذاب اخروی، می تواند اشاره به شدیدتر بودن آن در مقایسه با عذاب های دنیایی باشد.

323- شرایط ایمان مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 5

5 - رؤیت پروردگار ، شرط دیگر مشرکان و منکران معاد برای ایمان آوردن به خدای یکتا و پذیرش نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذین لایرجون لقاءنا .. أو نری ربّنا

324- شرحواهی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 3

3- منکران آخرت شرّ و بدی را بسان خیر و خوبی خواستارند .

وأن الذین لایؤمنون بالآخره .. و یدع الإنسن بالشرّ دعاءه بالخیر

برداشت فوق‌مبتنی بر این نکته است که مقصود از «الإنسان» مطلق انسانها نباشد - چنانکه برخی از مفسران گفته‌اند -؛ بلکه الف و لام «الإنسان» برای عهد ذکری است و اشاره به منکران معاد می‌باشد که در آیه قبل (الذین لایؤمنون بالأخره ..) آمده است.

ص: 454

325- شقاوت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 5

5- مشرکان و منکران رسالت پیامبران ، تشکیل دهنده گروه تیره بختان در سرای آخرتند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم . . . فمنهم شقی

آیات پیشین که سخن از شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران داشت ، قرینه بر این است که مشرکان و منکران رسالت ، مصداق بارزی از شقاوت‌مندانند.

326- شک مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 12

12- منکران حقانیت تورات ، علی رغم نداشتن یقین به نادرستی آن ، منکر حقانیت آن شده بودند .

و إنهم لفی شک منه مریب

مراد از ضمیر در «إنهم» کسانی اند که تورات را نپذیرفتند؛ به اصطلاح اهل ادب این ضمیر به نحو استخدام به اختلاف کنندگان - که از «فاختلف فیه» به دست می آید - برمی گردد. «مریب» یا لازم و به معنای دارای ریب و شک است و تأکید «شک» می باشد و یا متعدی و به معنای «تردید افکن» است.

327- شک مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 32

32- برخی از منکران معاد - به دلیل پی نبردن به زوایای سرگذشت اصحاب کهف - آن را نشانه امکان معاد نیافتند و بر تردید سابق خویش باقی ماندند .

لیعلموا . . . أن الساعة لاریب فیها . . . ربهم أعلم بهم

چنان چه مشاهده اصحاب کهف برای همه بازدیدکنندگان، مایه تقویت ایمان به معاد شده بود، مناسبتی نداشت که بگویند: «ربهم» بلکه می بایست تعبیر «ربنا» را جایگزین آن سازند و نسبت به موضوع اصحاب کهف اظهار بی اطلاعی نکنند.

328- شك مكذبان وحى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 9 - 1

ص: 455

1- کافران و منکران وحی ، گرفتار بازی در فضای شک و تردید

بل هم فی شکّ

این آیه در حقیقت پاسخی به این پرسش است که: چرا علی رغم دلایل روشن بر حقانیت وحی و رسالت پیامبران، گروهی به کفر و انکار وحی می گرایند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 12 - 4

4- پایان یافتن تردید ها و سست انگاری های منکران وحی ، با تحقق وعده های الهی در قیامت

بل هم فی شکّ . . . فارتقب یوم تأتی السماء بدخان مبین ... إنا مؤمنون

بنابراین که آیات پیشین در رابطه با قیامت باشد، برداشت بالا به دست می آید.

329- شکست مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 4

4 - اعلام خداوند مبنی بر شکست خوردن مشرکان مخالف قرآن و گرفتار شدن آنان به پی آمد های سوء کفرشان در آینده نزدیک

فکفروا به فسوف یعلمون

330- شکنجه جسمانی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 2

2 - تکذیب گران قیامت ، مبتلا به شکنجه روحی و جسمی در آخرت

هذه جهنّم الّتی یکذّب بها المجرمون

با این که مجرمان سرانجام به دوزخ افکنده می شوند؛ ولی با یادآوری تکذیب هایشان مورد شکنجه روحی نیز قرار می گیرند.

331- شکنجه روحی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 2

2- تکذیب گران قیامت ، مبتلا به شکنجه روحی و جسمی در آخرت

هذه جهنم التي يكذب بها المجرمون

ص: 456

با این که مجرمان سرانجام به دوزخ افکنده می شوند؛ ولی با یادآوری تکذیب هایشان مورد شکنجه روحی نیز قرار می گیرند.

332- صفات مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 3

3- منکران آخرت شرّ و بدی را بسان خیر و خوبی خواستارند .

و أن الذین لایؤمنون بالأخره . . . و یدع الإنسن بالشرّ دعاءه بالخیر

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که مقصود از «الإنسان» مطلق انسانها نباشد - چنانکه برخی از مفسّران گفته اند -؛ بلکه الف و لام «الإنسان» برای عهد ذکری است و اشاره به منکران معاد می باشد که در آیه قبل (الذین لایؤمنون بالأخره . . .) آمده است.

333- صفات مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 7

7 - کفرپیشگان و تکذیب گران صدراسلام ، مردمانی بودند خودبزرگ بین و استکبار پیشه .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا . . . عذاب مهین

334- صفات مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 44 - 8

8 - تکذیب گران روز جزا ، فاقد تقوا و روح احسان و نیکوکاری اند .

ویل یومئذ للمکذبین . . . إنّ المتّین . . . إنّ کذلک نجزی المحسنین

از تقابل تکذیب گران با تقوایپیشگان و محسنان در آیات مورد بحث، برداشت یاد شده استفاده می شود.

335- صفات مکذبان کیفر اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرخاش به یتیمان و راندن آنان از نزد خود، از کسی سرمی زند که جزای آخرت را دروغ می پندارد .

فذلک الذی یدع الیتیم

ص: 457

«ذلک»، اشاره به کسی است که آیه قبل او را تکذیب کننده روز جزا معرفی کرد. «دَعَّ» (مصدر «يُدْعُ»)، به معنای دور ساختن با خشونت است (قاموس). تعبیر «ذلک الذی...» - که مبتدای معرفه در کنار خبر معرفه ای قرار گرفته که بر جنس دلالت دارد - بیانگر حصر است.

336- صفات مکذبان کيفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 1

1 - تکذیب کنندگان مجازات های الهی ، نه خود به تغذیه مسکینان کمک می کنند و نه دیگران را به آن وادار می سازند .

و لا یحضّ علی طعام المسکین

تعبیر «حضّه علی الامر»؛ یعنی، او را بر آن کار وادار ساخت (مصباح). مراد از «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» است و ممکن است طعام [اسم مصدر و] به معنای اطعام باشد؛ مانند «عطاء» به معنای «اعطاء». (البحرالمحیط)

337- صفات مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 9

9 - منکران معاد ، گرفتار خود بزرگ بینی و استکبار در درون جان خویش

وقال الذین لا یرجون لقاءنا .. لقد استکبروا فی أنفسهم

338- صورت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 61 - 6

6 - کافران و منکران معاد ، در رستاخیز تغییر شکل یافته و به صورت هایی غیر از صورت انسانی محشور خواهند شد . *

علی أن نبذل أمثلکم

برخی از مفسران، احتمال داده اند که «أمثال» در آیه شریفه جمع «مثّل» و به معنای اوصاف است. بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «ما مرگ را در میان شما مقدر کردیم؛ برای این که در آینده، اوصاف شما را دگرگون کرده و در شکل و صورتی که نمی دانید ایجادتان کنیم». گفتمی است که روی سخن در این آیات، با کافران و منکران رستاخیز است.

339- ضعف علمی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 66 - 3

3 - منکران معاد ، ناتوان از رد علمی و یقینی آن

بل ادرک علمهم فی الآخره

ضمیر «علیهم» به منکران معاد بازمی گردد. بنابراین خداوند در رد آنان می فرماید: انکار آنها، انکار علمی و مبتنی بر پایه برهان نیست و با همه دلایلی که به خیال خود می آورند، باز هم یقین به عدم قیامت پیدا نخواهند کرد.

340- طغیان مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 186 - 6,7

6 - خداوند منکران قرآن را در انکار و طغیانشان به حال خود رها می سازد .

و یدرهم فی طغینهم

7 - کفرپیشگان منکر قرآن ، مردمی متحیر و سرگردان در وادی گمراهی و طغیانگری

و یدرهم فی طغینهم یعمهون

در برداشت فوق «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» گرفته شده است، «عَمَهُ» (مصدر «یعمهون») به معنای تحیر و سرگردانی است.

341- طغیانگری مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 4

4 - تکذیب کنندگان تعالیم هدایت گر دین و دستورات تقوایی آن ، طغیان گر و مورد تهدید الهی اند .

لیطغی . . . أرییت إن کذب و تولّی

سیاق آیات، بر تهدید دلالت دارد.

342- طغیانگری مکذبان متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 4

4- تکذیب کنندگان تعالیم هدایت گر دین و دستورات تقوایپیشگی آن ، طغیان گر و مورد تهدید الهی اند .

ص: 459

ليطغى . . . أراءيت إن كذب و تولّى

سياق آیات، بر تهديد دلالت دارد.

343- طغيانگری مكدبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 21 - 12

12 - منكران معاد، مردمانی سخت سرکش و طغيانگراند .

و قال الذين لا يرجون لقاءنا . . . و عتوتوا كبيرا

344- ظلم مكدبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 19 - 7

7- منكران آخرت از ستمكارانند و در قيامت از رحمت خداوند، محروم خواهند بود .

ألا لعنة الله على الظلمين. الذين ... هم بالأخره هم كفرون

345- ظلم مكدبان آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 37 - 1

1 - افترازنندگان بر خدا و تكذيب كنندگان آيات الهی، ستمكارترين مردمند.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بأيته

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 177 - 2,5

2- كفرپيشگان با تكذيب آيات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم كانوا يظلمون

5 - کسانی که با تکذیب آیات الهی بر خود ستم می کنند ، حالتی شوم و ناهنجار دارند .

ساء مثلا القوم الذين . . . أنفسهم كانوا يظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «أنفسهم كانوا يظلمون» عطف بر «كذبوا بآيتنا» باشد ؛ یعنی: «ساء مثلا القوم الذين أنفسهم كانوا يظلمون». قابل ذکر است که در برداشتهای گذش --ته جم---له «أنفسهم كانوا يظلمون» عطف بر جمله «ساء مثلا ...»

ص: 460

« گرفته شده بود.

346- ظلم مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 10

10 - تکذیب کنندگان قرآن ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن كذب بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3

3 - مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، مردمی ظالم و ستم پیشه اند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قيل للذين ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 12

12 - کافران به قرآن ، مردمانی ظالم اند .

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن .. و لو ترى إذ الظلمون

347- ظلم مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 6

6 - منکران قیامت ، از زمره ستمگران اند .

الذين لا يؤمنون بالأخرة .. و لو أن للذين ظلموا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، از منکران قیامت تعبیر به ظالم کرده است.

348- ظلم مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 9

9 - مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ستمگرند.

ص: 461

و الله أعلم بالظلمين

چون آیات گذشته در مقام احتجاج با مشرکان است، مصداق مورد نظر از ستمگران، آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3

3- مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، مردمی ظالم و ستم پیشه اند.

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قيل للذين ظلموا

349- ظلم مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 7

7- منکران معاد، در زمره ستم کاراند.

و يقول الإنسن .. و نذر الظلمین فیها جثیاً

از منکران معاد به عنوان «ظالم» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 3

3- شرک و تکذیب معاد ظلم است و مشرکان و تکذیب گران معاد، ظالم اند.

هذا يوم الفصل الذى كنتم به تكذبون . احشروا الذين ظلموا

برداشت یاد شده از ستم پیشه خواندن مشرکان و تکذیب کنندگان معاد، به دست می آید.

350- ظلمت مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذين كذبوا بآيتنا صم و بكم فى الظلمت

351- ظن مكذبان قيامت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 462

3- انکار قیامت از سوی جن و انس ، مبتنی بر ظن و گمان است ؛ نه علم و یقین .

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

از به کار رفتن ماده «ظن» در این آیه و آیات مشابه، در مورد نفی و انکار قیامت، مطلب یاد شده استفاده می شود.

4- هیچ کس در انکار قیامت ، علم و یقین ندارد .

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

352- عبرت از سرنوشت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 25 - 6

6- سرنوشت شوم و هلاکت بار تکذیب کنندگان پیامبران در گذشته ، عبرت آموز برای دیگران

كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَاْتَتْهُمْ الْعَذَابُ مِن حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

353- عبرت از فرجام مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 10، 7

7- سرنوشت شوم و ناگوار تکذیب کنندگان پیامبران ، مایه عبرت برای همگان

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

10- مخالفان و تکذیب کنندگان انبیای الهی ، در زندگی دنیایی نیز دارای فرجامی بد و عبرت آموزانند .

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

354- عبرت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 5

5 - شکست نهایی فرعون در مبارزه با موسی (ع) ، درس عبرتی برای مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکران معاد

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَن يَخْشَى

نقل داستان موسی (ع) و فرعون - پس از بیان شبهات منکران معاد و نیز خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با جمله «هل أتاك..» - بیانگر این است که مراد از توصیف داستان مزبور به عبرت، تهدید منکران معاد و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که چه بسا آنان نیز در نهایت، همچون فرعون به عذاب الهی گرفتار شوند.

ص: 463

355- عبرت ناپذیری مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 49 - 3

3 - پندناپذیری کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امری شگفت آور است .

فما لهم عن التذکره معرضین

برداشت یاد شده، بر این اساس است که اسم استفهام «ما» برای افاده تعجب باشد.

356- عبرت ناپذیری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 9

9 - منکران معاد و فرعون صفتان عصر بعثت، محروم از خشیت الهی و بی تفاوت در برابر عبرت های تاریخ

يقولون أءنا... هل أتیک... إن فی ذلک لعبره لمن یشی

تصریح به «من یشی» برای اشاره به نبود خشیت در وجود منکران معاد است.

357- عجب مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 4

4- منکران معاد، مدعیان روشنفکری و بالا بودن سطح فکری خویش

فالذین لایؤمنون بالآخره... إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین

358- عجب مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 2

2 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی مغرور و خودخواه بودند .

بل یرید کلّ امریء منہم أن یوتی صحفًا منشّره

این که کافران برای هر یک از خودشان، در انتظار ارسال نامه ای جداگانه از سوی خدا بودند، نشانه غرور و خودخواهی آنان است.

ص: 464

359- عجز اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 2

2 - تکذیب کنندگان قیامت ، ناتوان از توجیه تکذیب گری های خود به هنگام مشاهده آتش دوزخ

أفسح هذا أم أتمم لا تبصرون

360- عجز مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 6

6 - اقوام تکذیب کننده پیامبران ، به خاطر مهر شدن دل‌هایشان و با وجود معجزات و براهین روشن ، توانایی پذیرش آنان را نداشتند .

فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

تعبیر به «فما كانوا لیؤمنوا» به جای «فما آمنوا بما کذبوا به» بیانگر وجود نوعی مانع است که آنان را از ایمان آوردن بازمی داشت. در جمله بعد، از آن مانع تعبیر به «نطبع قلوب» شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 5

5 - منکران دین و رسالت پیامبران ، رودررو با اراده خداوند و ناتوان از مقابله با آن

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

361- عجز مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 1

1 - منکران قرآن و تورات ، ناتوان از پاسخ دادن به پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ارائه کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات)

قالوا سحران تظھرا .. فان لم یستجیبوا لک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 465

5- منکران دین و رسالت پیامبران ، رودررو با اراده خداوند و ناتوان از مقابله با آن

أم ابرموا أمراً فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 2

2- مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، هر چند فراوان و سازمان یافته باشند ، از مقاومت در برابر مأموران الهی عاجزانند .

ینهی . عبداً إذا صلی ... کذب و تولی ... فلیدع نادیه . سندع الزبانیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 1

1- تکذیب گران دین ، گرچه گروهی منسجم باشند ، از مانع شدن نمازگزاران ناتوان اند .

کلاً

حرف «کلاً» برای ردع و منع است و در آیه شریفه تکذیب گران دین را، از پندار موفقیت در باز داشتن مردم از نماز منع می کند.

363- عجز مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 1

1- منکران قرآن و تورات ، ناتوان از پاسخ دادن به پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ارائه کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات)

قالوا سحران تظھرا .. فإن لم یستجیبوا لک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 8

8- کافران تکذیب گر ، ناتوان از رهانیدن خود از سقوط و مبارزه با عوامل آن

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که چون عوامل و زمینه های سقوط، برای کافران ناشناخته و غافل گیرانه است؛ قهراً رهایی از آن نیز برای آنان ناممکن خواهد بود.

364- عجز مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 103 - 4

ص: 466

4- ناباوران به قیامت از درک دلالت عذاب های دنیوی ، بر قیامت و عذاب های اخروی ناتوانند .

إن فی ذلک لآیه لمن خاف عذاب الآخره

روشن است که دلالت عذابهای دنیوی بر حقانیت قیامت، اختصاص به گروهی خاص ندارد. بنابراین لام در «لمن خاف...» لام انتفاع است و بیانگر این نکته می باشد که: هر چند آیت بودن عذابها اختصاص به کسی ندارد؛ ولی ناباوران به قیامت از فهم آن محرومند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 32 - 8

8 - منکران قیامت ، ناتوان از ارائه دلیلی قطعی بر نفی معاد و معترف به امکان وقوع آن

قلتم ما ندری ما الساعه . . و ما نحن بمستیقین

از آیه شریفه استفاده می شود که منکران معاد، با ادعای «ما ندری» و «إن نظنّ...» درصدد انکار معاداند؛ لیکن براین دعوی هیچ دلیل اثباتی و قطعی ندارند؛ بلکه به گونه ضمنی امکان آن را معترف اند (و ما نحن بمستیقین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 39 - 1

1 - در ماندگی تکذیب گران روز جزا در قیامت ، از هر گونه چاره اندیشی برای رهایی خویش از عذاب الهی

فإن کان لکم کید فکیدون

365- عجز مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 66 - 3

3 - منکران معاد ، ناتوان از رد علمی و یقینی آن

بل ادرک علمهم فی الآخره

ضمیر «علیهم» به منکران معاد بازمی گردد. بنابراین خداوند در رد آنان می فرماید: انکار آنها، انکار علمی و مبتنی بر پایه برهان نیست و با همه دلایلی که به خیال خود می آورند، باز هم یقین به عدم قیامت پیدا نخواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - کافران تکذیب گر، ناتوان از رهانیدن خود از سقوط و مبارزه با عوامل آن

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که چون عوامل و زمینه های سقوط، برای کافران ناشناخته و غافل گیرانه است؛ قهراً رهایی از آن نیز برای آنان ناممکن خواهد بود.

ص: 467

366- عذاب اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 13 - 2

2 - تکذیب گران دین ستیز در قیامت ، گرفتار عذابی دردآور

والمکذبین... وعذاباً أليماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 31 - 2

2 - عذاب آتش دوزخ برای تکذیب گران ، مستمر و لحظه به لحظه است .

لاظلیل ولا یغنی من اللهب

سایه نبودن دود آتش و مانع نشدن آن از شعله ها، بیانگر استمرار و لحظه لحظه بودن آتش دوزخ برای تکذیب گران است.

367- عذاب اخروی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 8

8 - تکذیب کنندگان آیات و رسولان الهی ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز دچار عذابی دردناک و رنج آور خواهند شد .

الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم... کذبوا الرسل أغرقناهم... و أعتدنا للظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 16

16 - مستکبران و منکران آیات الهی ، به عذاب های سخت اخروی گرفتار خواهند شد .

فاستکبروا فی الأرض... وکانوا بآیتنا یجحدون... ولعذاب الأخره أحرزى

368- عذاب اخروی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تكذيب كنندگان آيات و رسولان الهی ، علاوه بر هلاكت دنیوی ، در آخرت نیز دچار عذابی دردناك و رنج آور خواهند شد .

الذین كذبوا بآیتنا فدمّرناهم .. . كذبوا الرسل أغرقناهم ... و أعتدنا للظالمین

ص: 468

369- عذاب اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 1

ص: 469

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 47 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

370- عذاب اخروی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 1

1- انکار کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) و اخروی اند

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

ص: 470

ضمیر در «أفأمنوا» می تواند به «أكثر الناس» در آیه 103 باز گردد. در این صورت مقصود از آن ضمیر کسانی اند که به قرآن و وحی الهی و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر شدند و آنها را انکار کردند.

371- عذاب اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 2

2- تکذیب گران قیامت ، مبتلا به شکنجه روحی و جسمی در آخرت

هذه جهنم التي يكذب بها المجرمون

با این که مجرمان سرانجام به دوزخ افکنده می شوند؛ ولی با یادآوری تکذیب هایشان مورد شکنجه روحی نیز قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 39 - 2

2- تحقیر و عذاب روحی تکذیب گران روز جزا، در قیامت از سوی خداوند

فإن كان لكم كيد فكيدون

امر در «فكيدون»، تعجیزی و مفید سرزنش و تحقیر است.

372- عذاب اخروی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 1

1- انکار کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) و اخروی اند

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

ضمیر در «أفأمنوا» می تواند به «أكثر الناس» در آیه 103 باز گردد. در این صورت مقصود از آن ضمیر کسانی اند که به قرآن و وحی الهی و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر شدند و آنها را انکار کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - خداوند، به علّت در پیش بودن عذاب اخروی، منافقان را به خاطر اهانت هایشان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) عذاب نمی کرد.

و يقولون فی أنفسهم لولا یعدّنا .. حسبهم جهنّم

ص: 471

373- عذاب اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 8

8 - تهدید شدن منکران قیامت و جرم پیشگان ، به عذاب قهر الهی در قیامت

الذین لایرجون لقاءنا .. لابیشری یومئذ للمجرمین و یقولون حجراً محجوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 21 - 6

6 - سرزنش شدن ، نخستین عذاب روحی منکران معاد به وقت زنده شدن شان در عرصه قیامت

هذا یوم الفصل الذی کنتم به تکذبون

برداشت یاد شده از آن جا است که پیش از طرح هرگونه عذابی برای منکران معاد، آنان مورد سرزنش الهی قرار خواهند گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5 - استهزا شدن ، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحیم

به کار رفتن واژه «هدایت» - که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است - درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 2,3

2 - سرزنش و استهزا ، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتنصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که درصدد توییخ و تهکم است - به دست می آید.

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ ، از عذاب های دیگر روحی

ما لکم لاتناصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 4

4 - منکران معاد، مورد شکنجه روحی و جسمی در قیامت

علی النار یفتنون . ذوقوا فتنتکم

تعبیر «یفتنون» ناظر به عذاب بدنی و عبارت های «ذوقوا» و «کنتم به تستعجلون»، در بردارنده سرزنش هایی است که عذاب روحی کافران را به دنبال دارد.

ص: 472

عذاب استیصال مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 5

5 - خداوند ، اقوام تکذیب گر و کفر پیشه تاریخ را پس از این که از فرصت داده شده استفاده نکردند و هم چنان بر کفر و انکار خود پای فشرده ، با عذاب استیصال نابود کرد .

فَأَمَلِيتَ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ

«نکیر» به معنای انکار (تغییر) است. و مقصود از آن به قرینه آیه بعد، تغییر نعمت به محنت، حیات به مرگ و نابودی و آبادانی به ویرانی است. گفتنی است که استفهام در جمله «فکیف کان نکیر»، استفهام تعجیبی و بیانگر شدت کیفر است.

374- عذاب جسمانی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 4

4 - منکران معاد ، مورد شکنجه روحی و جسمی در قیامت

علی النار یفتنون . ذوقوا فتنکم

تعبیر «یفتنون» ناظر به عذاب بدنی و عبارت های «ذوقوا» و «کنتم به تستعجلون»، دربردارنده سرزنش هایی است که عذاب روحی کافران را به دنبال دارد.

375- عذاب دنیوی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکران ربوبیت خدا و انکار کنندگان سرای آخرت را به عذاب های دنیوی هشدار می داد .

و یستعجلونک بالسیئه

376- عذاب دنیوی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- کفرورزان به آیات و هدایت های الهی ، سزاوار کیفر و عذاب در دنیا هستند .

و لولا کلمه سبقت من ربّک لکان لزاماً

کلمه «لزاماً» مصدر باب مفاعله است و خبر قرار گرفتن مصدر، حاکی از مبالغه است. بنابراین مفاد جمله «لکان لزاماً» چنین می

ص: 473

شود: [اگر سنت مهلت نبود] عذاب، ملازم مخالفان بود و [حتی اندک زمانی] از آنان فاصله نمی گرفت.

377- عذاب دنیوی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 5

5- عذاب تکذیب کنندگان پیامبران در آخرت، بسی بزرگ تر و شدیدتر از عذاب ذلت بار آنان در دنیا است.

فأذاقهم الله الخزي في الحيوه الدنيا و لعذاب الآخره أكبر

بزرگ تر بودن عذاب اخروی، می تواند اشاره به شدیدتر بودن آن در مقایسه با عذاب های دنیایی باشد.

378- عذاب دنیوی مکذبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 16

16- انکار کنندگان ربوبیت خدا، مخالفان پیامبران و پیروی کنندگان از سرکشان، در معرض عذاب های دنیوی اند.

و لما جاء أمرنا .. و تلك عاد جحدوا بأيت ربهم ... و اتبعوا أمر كل جبار عنيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکران ربوبیت خدا و انکار کنندگان سرای آخرت را به عذاب های دنیوی هشدار می داد.

و يستعجلونك بالسيئه

379- عذاب دنیوی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 1

1- انکار کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) و اخروی اند

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

ضمير در «أفأمنوا» می تواند به «أكثر الناس» در آیه 103 باز گردد. در این صورت مقصود از آن ضمیر کسانی اند که به قرآن و وحی الهی و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر شدند و آنها را انکار کردند.

ص: 474

380- عذاب دنیوی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 1

1- انکار کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) و اخروی اند

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

ضمیر در «أفأمنوا» می تواند به «أكثر الناس» در آیه 103 باز گردد. در این صورت مقصود از آن ضمیر کسانی اند که به قرآن و وحی الهی و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر شدند و آنها را انکار کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 17

17- گنهکاران و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی اند .

و لا یردّ بأسنا عن القوم المجرمین

381- عذاب دنیوی مکذبان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 5

5 - کافران تکذیب گر و ستیزه جوی قوم نوح و بعد از آنها ، به دلیل دوزخی بودن ، به عذاب دنیوی نیز گرفتار شدند .

فأخذتهم فكيف كان عقاب . و كذلك حقّت کلمت ربّک علی الذین کفروا أنّهم أصحاب النار

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که جمله «أنّهم أصحاب النار» - به تقدیر لام تعلیل - در مقام تعلیل باشد؛ یعنی، چون آنان از دوزخیان هستند، به عذاب الهی گرفتار آمدند.

382- عذاب ذلت بار مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 9

9 - جامعه های کفرپیشه و تکذیب گر ، در معرض عذاب ذلتبار الهی اند .

فلولا كانت قريه ءامنت .. لها ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخزي

383- عذاب روحی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 475

3 - تکذیب کنندگان قیامت ، علاوه بر گرفتاری به کیفر جسمانی (سوختن) ، به کیفر روانی (تحقیر و استهزا) نیز مبتلا خواهند شد .

وإذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً .. لاتدعوا اليوم ثبوراً وحداً وادعوا ثبوراً ك

جمله «لاتدعوا..» - به جای جواب مناسب با «دعوا هنالك ثبوراً» - می تواند برای تحقیر و استهزای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 39 - 2

2 - تحقیر و عذاب روحی تکذیب گران روز جزا ، در قیامت از سوی خداوند

فإن كان لكم فكيدون

امر در «فکیدون»، تعجیزی و مفید سرزنش و تحقیر است.

384- عذاب روحی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 21 - 6

6 - سرزنش شدن ، نخستین عذاب روحی منکران معاد به وقت زنده شدن شان در عرصه قیامت

هذا يوم الفصل الذي كنتم به تكذبون

برداشت یاد شده از آن جا است که پیش از طرح هرگونه عذابی برای منکران معاد، آنان مورد سرزنش الهی قرار خواهند گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5 - استهزا شدن ، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

به کار رفتن واژه «هدایت» - که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است - درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتناصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» - که در صدد توبیخ و تهکم است - به دست می آید.

3 - یادآوری ناتوانی و ذلت مشرکان و منکران معاد و نیز بطلان عقاید آنها در موقف و پیش از ورود به دوزخ، از عذاب های دیگر روحی آنان

ما لکم لاتناصرون

ص: 476

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 4

4 - منکران معاد ، مورد شکنجه روحی و جسمی در قیامت

علی النار یفتنون . ذوقوا فتنکم

تعبیر «یفتنون» ناظر به عذاب بدنی و عبارت های «ذوقوا» و «کنتم به تستعجلون»، در بردارنده سرزنش هایی است که عذاب روحی کافران را به دنبال دارد.

385- عذاب مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 4

4- کافران به قیامت و آنان که برای منحرف نشان دادن راه خدا تلاش می کنند ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند .

الذین .. یبغونها عوجًا و هم بالأخره هم کفرون. أولئک لم یکنوا معجزین فی الأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 5 - 3, 1

1 - عذاب سخت و رنج آور ، گریبانگیر منکران قیامت

أولئک الذین لهم سوء العذاب

«أولئک» اشاره به منکران جهان آخرت دارد. «سوء العذاب» نیز از باب اضافه صفت به موصوف و به معنای «العذاب السوء» می باشد؛ یعنی، اینان همان کسانی اند که آن عذاب سخت و جانکاه برایشان مقدر شده است.

3 - سرگردانی و تحیر در زندگی دنیایی ، عذابی جانکاه و رنجی طاقت فرسا برای منکران آخرت

فهم یعمهون . أولئک الذین لهم سوء العذاب

جمله «أولئک الذین ..» می تواند تفسیر برای «عَمَهُ» در «فهم یعمهون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران دروغ انگار آیات الهی و آخرت، گرفتار عذابند .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَ لِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

2- ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله، به عذاب، به صورت جبری است .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا .. فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 477

8 - کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند ، گرفتار عذاب خواهند شد .

الذین لایؤمنون بالآخره فی العذاب

386- عذاب مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 2، 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب گرفتار خواهند شد.

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم الهذاب

2 - ترس و اندوه، عذاب دنیوی تکذیب کنندگان آیات الهی

فمن ءامن و أصلح فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون. و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب

مطرح شدن عذاب برای تکذیب کنندگان، پس از نفی ترس و اندوه برای مؤمنان، اشاره به این است که عذاب دنیوی تکذیب کنندگان همان ترس و اندوه دنیوی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 3

3 - بهشتیان برای ملامت و سرزنش دوزخیان ، از آنان جویای تحقق وعید های الهی برای منکران آیات خداوند خواهند شد .

و نادى .. فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 6

6 - تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر گرفتار شدن به عذاب دنیوی هستند .

و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ستم پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر هلاکت و نابودی با عذاب های الهی

کذبوا بایت ربهم .. و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 73 - 6

6- تکذیب کنندگان آیات الهی ، مستحق عذاب استیصال و در معرض آن هستند .

و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

ص: 478

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 96 - 3، 1

1 - تکذیب آیات و نشانه های الهی ، زمینه ساز گرفتاری مکذبان به عذاب استیصال است .

و لا تكونن من الذين كذبوا بآيت الله . . . إن الذين حقت عليهم كلمت ربك

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود که: مراد از «الذين حقت عليهم» تکذیب کنندگان آیات الهی اند و از ذیل آیه بعد، جمله «حتی یروا العذاب الإلیم» و ذیل آیه بعد از این؛ یعنی، جمله «لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیاه الدنیا» استفاده می شود که مراد از «کلمت ربک» عذاب دنیوی استیصال است.

3 - محکوم شدن مکذبان آیات الهی به عذاب استیصال ، از شؤون ربوبیت الهی و مقتضای آن است .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 1

1 - نزول عذاب بر کافران تکذیب گر ، پس از پایان یافتن محاکمه آنان

قال أكذبتم بايتي . . . و وقع القول عليهم

در تفسیر «وقع القول عليهم» چند نظر ابراز شده است که از جمله آنها «حلول عذاب» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 16 - 2، 1

1 - کافران دروغ انگار آیات الهی و آخرت ، گرفتار عذابند .

و أما الذين كفروا و كذبوا بآيتنا و لقاي الأخره فأولئك في العذاب محضرون

2 - ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله ، به عذاب ، به صورت جبری است .

و أما الذين كفروا . . . في العذاب محضرون

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 11 - 2,5

2 - منکران آیات و نشانه های پروردگار ، دارای عذابی سخت و هول انگیز

و الذین کفروا بایت ربّهم لهم عذاب من رجز أليم

«رجز» در لغت، به معنای اضطراب می باشد (مفردات راغب).

5 - عذاب سخت منکران آیات الهی ، در قیامت به وسیله موادی آلوده و نفرت انگیز *

لهم عذاب من رجز أليم

«رجز» می تواند به معنای «رجس» و آلودگی باشد در این صورت اگر «من» نشویه باشد، برآشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 479

2 - گرفتاری به جهنم و عذاب الهی ، سرنوشت تکذیب کنندگان آیات الهی است .

ویل یومئذ للمکذبین

به قرینه «إذا تتلى عليه آیاتنا ..» در آیات بعد، عنوان «مکذبین»، تکذیب کنندگان آیات خداوند را در بر می گیرد.

387- عذاب مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 2

2 - تکذیب کنندگان انبیای الهی و رسالت های آنان در خطر نابودی با نزول عذابی سخت و ویرانگر

الذین کذبوا شعبياً کأن لم یغنوا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 96 - 13

13 - خداوند ، گرفتار کننده گنهکاران و تکذیب گران انبیا به عذاب

و لکن کذبوا فأخذنهم بما كانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 97 - 1,3

1 - امت های تکذیب کننده انبیا در معرض گرفتار آمدن به عذاب الهی به هر هنگام ، بویژه شبانگهان در حال خواب و بی خبری

أفأمن أهل القرى أن یأتیهم بأسنا بیثا و هم نائمون

تفریع جمله «أفأمن ..» بر «و لکن کذبوا فأخذنهم ...» می رساند که مراد از «أهل القرى» امتهای تکذیب کننده انبیاست.

3 - احساس مصونیت تکذیب کنندگان انبیا از گرفتار شدن به عذاب های دنیوی ، احساسی نابجا و به دور از واقعیت است .

أفأمن أهل القرى أن یأتیهم بأسنا

استفهام در جمله «أفأمن ..» استفهام انکاری توییخی است. یعنی اقوام کفرپیشه احساس امنیت از عذاب الهی دارند، ولی به خاطر نابجا

بودن چنین احساسی مورد ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 98 - 1

1 - جوامع تکذیب کننده رسولان الهی همواره در خطر گرفتار شدن به عذاب الهی ، بویژه به هنگام اشتغال به سرگرمی ها و بازیچه های روزانه

أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا ضحى وهم يلعبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 480

8- تکذیب کنندگان پیامبران پیشین به عذاب های دنیوی گرفتار شدند .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

مراد از ضمیر در «أفلم یسیروا» مشرکان و مخالفان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و مقصود از «الذین من قبلهم» امتهای پیش از ایشان می باشد.

10- مطالعه آثار باقیمانده از تکذیب کنندگان انبیا ، گویای عاقبت شوم آنان و گرفتار آمدنشان به عذاب های الهی است .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

11- خداوند ، تکذیب کنندگان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به فرجام شوم و گرفتار آمدن به عذاب استیصال تهدید کرد .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 8

8- نزول عذاب بر تکذیب کنندگان انبیا ، نمودی از امداد های خداوند به پیامبران خویش

جاءهم نصرنا فنجی من نشاء

مراد از یاری خدا (جاءهم نصرنا) به قرینه «فنجی من نشاء . . .» نزول عذاب است. بنابراین تعبیر کردن از نزول عذاب به آمدن یاری ، حکایت از برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 6، 7، 8، 9

6 - عذاب برخی از اقوام مکذّب انبیا (قوم عاد) با طوفان شن بود .

فمنهم من أرسلنا علیه حاصبًا

«حاصب» به «باد شدیدی که حامل شن و ماسه است» گفته می شود. گفتنی است که عذاب های یاد شده در آیه، براساس لفّ و نشر مرتب، مطابق با اقوام و اشخاص یاد شده در آیات پیش است.

7- برخی از اقوام مکذّب انبیا (قوم ثمود) با صیحه و صدایی مهیب و وحشت ناک ، عذاب و نابود شدند .

و عَادًا وَ ثَمُودًا .. فَكَالًا أَخَذْنَا بَذَنبِهِ ... وَ مِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ

8- برخی از مکذبان انبیا (قارون)، در کام زمین فرو رفتند و نابود گردیدند.

و قرون ... فَكَالًا أَخَذْنَا بَذَنبِهِ ... وَ مِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ

9- برخی از مکذبان انبیا (فرعون و هامان)، گرفتار امواج دریا شدند و غرق شدند.

و فرعون و ... فَكَالًا أَخَذْنَا بَذَنبِهِ ... وَ مِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 18

18 - امت های گذشته، در پی اصرار بر تکذیب تعالیم انبیا، به عذاب الهی گرفتار شدند.

و جاءتهم رسلهم بالبينت فما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

فعل «كانوا» با فعل مضارع «يظلمهم» مفید استمرار و اصرار است.

ص: 481

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 25 - 3, 4

3 - تکذیب کنندگان پیامبران ، از میان اقوام گذشته ، به عذاب الهی گرفتار شدند .

كذَّب الذين من قبلهم فأتاهم العذاب

4 - عذاب تکذیب کنندگان انبیای الهی ، غافلگیرانه بود .

فأتاهم العذاب من حيث لا يشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 1

1 - تکذیب کنندگان و مخالفان پیامبران ، گرفتار خشم و انتقام الهی در گذشته تاریخ

قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون . فاتتقنا منهم

388- عذاب مکذبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 13 - 18

18- خداوند کفرپیشگانی که علی رغم مشاهده آیات خدا ، ربوبیت او را منکر شوند ، به عذاب شدید و مکرری سخت تهدید کرده است .

و هم یجدلون فی الله و هو شدید المحال

389- عذاب مکذبان شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 1

1 - عذاب فرود آمده بر تکذیب کنندگان شعیب و کفرپیشگان مدین موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در آن دیار شد .

الذین کذبوا شعیباً کأن لم یغنوا فیها

ضمیر در «فیها» به «دار» در آیه قبل برمی گردد و «غنی» مصدر «لم یغنوا» به معنای اقامت کردن و سکونت گزیدن است. بنابراین «کأن

لم یغنوا» یعنی گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند. و این کنایه از نابودی دیار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 1

1 - شعیب (ع) پس از حتمیت نزول عذاب الهی بر تکذیب کنندگان رسالتش ، از آنان فاصله گرفت و به دیاری دیگر شتافت .

ص: 482

390- عذاب مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 19

19 - منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد .

و للکفرین عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 8

8 - در قیامت ، هیچ راه نجاتی برای کافران به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) وجود نخواهد داشت .

أولئك يؤمنون به و من یکفر به .. و اتقوا یوماً لا تجزی نفس عن نفس شیئاً

هدف از توصیف قیامت، به اینکه فدیة ای گرفته نمی شود و ..: مایوس کردن مستحقان عذاب است از اینکه راه نجاتی - جز ایمان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - برای خویش توهم کرده و به اعتبار آن دل خوش کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 3

3 - تکذیب کنندگان قرآن و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، همواره در معرض عذاب ناگهانی استیصال ، قرار دارند .

قل أرءیتم إن أتیکم عذابه بیتاً أو نهراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 55 - 18

18 - کافران به قرآن ، در خطر عذابی غافل گیرانه و یا عذابی رو در رو و آشکارند .

أن تأتيهم سنّهُ الأولین أو یأتیهم العذاب قبلاً

چنان چه «قُبلاً» مفرد باشد، به معنای «رؤیت شده» و «روبه رو» است و مراد آیه این می شود که کافران، چه بسا، به عذابی از نوع عذاب

پیشینیان - که به قرینه مقابله با «قُبلاً» غافل گیرانه بود - کیفر شوند و ممکن است به عذابی آشکار و رویاروی، گرفتار آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال» بوده است -؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را

ص: 483

می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَلَّى بِالنَّارِ وَصَلِيهَا صَلِيًّا قَاسِي حَرِّهَا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَصَلِيًّا فَلَانٌ بِالنَّارِ يَصَلِي صَلِيًّا احترق (سوخت).

391- عذاب مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 4

4- کیفر و عذاب تکذیب کنندگان قیامت ، بسیار شدید و هولناک خواهد بود .

سمعوا لها تغيظًا وزفيرًا

صدای خشمگینانه و پرخروش آتش جهنم، با دیدن منکران معاد از راه دور، حاکی از شدت و هولناکی عذاب و کیفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 4

4- آتش دوزخ برای منکران قیامت ، بسیار زجرآور و طاقت فرسا خواهد بود .

دعوا هنالك ثبورًا

درخواست هلاکت و مرگ در آتش دوزخ، حاکی از شدت دردناکی و طاقت سوزی آن آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 3,5

3- تکذیب کنندگان قیامت ، علاوه بر گرفتاری به کیفر جسمانی (سوختن) ، به کیفر روانی (تحقیر و استهزا) نیز مبتلا خواهند شد .

وإذا ألقوا منها مكانًا ضيقًا .. لاتدعوا اليوم ثبورًا وحدًا وادعوا ثبورًا ك

جمله «لاتدعوا..» - به جای جواب مناسب با «دعوا هنالك ثبورًا» - می تواند برای تحقیر و استهزای آنان باشد.

5- جهنم ، دارای انواع عذاب هلاکت بار برای تکذیب کنندگان قیامت

لاتدعوا اليوم ثبورًا وحدًا وادعوا ثبورًا كثيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مجرمان و منکران قیامت ، به عذاب ابدی و پایان ناپذیر گرفتار خواهند شد .

و لو ترى إذ المجرمون .. و ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در آن روز ، گرفتار جهنم و عذاب الهی خواهند بود .

ص: 484

«ویل» به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب). برخی آن را نام یکی از درب ها، یا درّه ای از جهنم می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز ، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

ثم إنهم لصالوا الجحيم

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال» بوده است -؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَ لَمِي بِالنَّارِ وَ صَ لَمِيهَا صَ لَمِيًّا قَاسِي حَرِّهَا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَ صَلِيَ فَلَانٌ بِالنَّارِ يَصَلِي صُلِيًّا أَحْتَرَقَ (سوخت).

392- عذاب مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 19

19 - منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد .

و للكفرین عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 8

8 - در قیامت ، هیچ راه نجاتی برای کافران به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) وجود نخواهد داشت .

أولئك يؤمنون به و من یکفر به . . . و اتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً

هدف از توصیف قیامت، به اینکه فدیة ای گرفته نمی شود و . . .؛ مایوس کردن مستحقان عذاب است از اینکه راه نجاتی - جز ایمان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - برای خویش توهم کرده و به اعتبار آن دل خوش کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 7

7 - خداوند آگاهتر از هر کس به اینکه در چه زمان و شرایطی مشرکان و منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) را عذاب کند.

لقضی الأمر بینی و بینکم و الله أعلم بالظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 3

3 - تکذیب کنندگان قرآن و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، همواره در معرض عذاب ناگهانی استیصال ، قرار دارند .

قل أرءیتم إن أتیکم عذابه بیتاً أو نهاراً

ص: 485

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 2

2- برخی از عذاب های وعده داده شده به منکران رسالت ، در حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحقق یافت .

وإن مَّا نرینک بعض الذی نعدهم

کلمه «بعض» در آیه شریفه گویای برداشت فوق است ؛ یعنی، آن کلمه می رساند که سخن درباره برخی از عذابهای اعلام شده است ؛ که احتمالاً پس از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحقق می یابد (أو توفینک) ولی آن بعض دیگر یا پیش از نزول این آیه تحقق یافته و یا پس از آن در زمان حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحقق خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 24 - 1

1 - گرفتاری به بزرگ ترین عذاب های خداوند ، فرجام کسانی است که از پند و اندرز های پیامبر (صلی الله علیه و آله) روی برگردانده ، به آن کفر میورزند .

إلا من تولّى و کفر . فیعذبه الله العذاب الأكبر

393- عذاب مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 10

10 - عذاب منکران معاد (کافران) به فرمان مستقیم خداوند در قیامت صورت می گیرد.

قال فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 69 - 4

4 - کیفر منکران معاد و ختم فرجام ایشان با عذابی مرگبار ، از سنت های خداوند است .

فانظروا کیف کان عقبه المجرمین

تعبیر «فانظروا» دربردارنده معنای عبرت گیری و درس آموزی است و عبرت گرفتن در صورتی معنا دارد که حکم جاری بر مجرمان

پیشین، درباره نسل های بعد نیز استمرار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 10

10 - سقوط قطعه هایی از آسمان بر سر منکران معاد، بسته به خواست و مشیت خدا است .

إن نشأ .. أو نسقط عليهم كسفاً من السماء

ص: 486

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 33 - 4

4 - گرفتار آمدن منکران معاد ، در قیامت به عذابی که آن را به استهزا می گرفتند و انکار می کردند .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

394- عذاب مکذبان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 133 - 2

2 - جاری شدن سیلاب و هجوم ملخ ها ، شپش ها و قورباغه ها و آلوده شدن زندگانی به خون ، از عذاب های نازل شده بر فرعونیان منکر رسالت موسی

فأرسلنا علیهم الطوفان و الجراد و القمل و الضفادع و الدم

«طوفان» آب فراوانی است که بر منطقه و یا مناطقی مستولی می شود. هر یک از «جراد» (ملخ) و «قمل» (شپش) اسم جنس است. ضفادع جمع ضفدع یا ضفدع (قورباغه) است.

395- عصیان مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 13

13 - تکذیب کنندگان پیامبران ، مردمی مستکبر و سرکش بوده اند .

عذاب الخزی

«خزی» به معنای خواری و ذلت است، اضافه «عذاب» به «خزی» از باب اضافه موصوف به صفت می باشد. توصیف عذاب به خزی می تواند اشاره به این حقیقت باشد که خداوند، عذاب استیصال را در ازای وضعیّت روحی و عملکرد عذاب شوندهگان، مقرر کرده است و چون تکذیب گران پیامبران، مردمانی مستکبر و سرکش بودند، خداوند آنان را گرفتار عذابی کرد که آنان را بشکند و به ذلت بکشاند.

396- عصیان مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سرپیچی تکذیب گران روز جزا، از فرمان رکوع و فروتنی در مقابل خداوند

و إذا قيل لهم اركعوا لا يركعون

ص: 487

397- عقیده باطل مکذبان انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 8

8 - کسانی که انفاق را اتلاف مال می پندارند ، گرفتار پنداری موهوم و مذموم اند .

يقول أهلکت مالا لبدا . أیحسب أن لم یره أحد

398- عقیده باطل مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 3

3 - منکران معاد ، فرورفته در کفر و در اوج پافشاری بر پندار باطل خویش

ما اکفره

از آیات بعد - که توجّه به مبدأ خلقت انسان را مقدمه توجّه به معاد در «ثمّ إذا شاء أنشره» قرار داده است - استفاده می شود که آیه شریفه بر منکران معاد نیز قابل تطبیق است. مفاد جمله «ما اکفره»، تعجب از رسوخ کفر در کافران است تا آن حد که به هیچ نحو زایل نمی شود. این تعبیر ممکن است، صیغه تعجب و یا استفهام باشد.

399- عقیده مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 97 - 2,3

2 - تکذیب کنندگان انبیا به پندار باطل خویشان را از عذاب های الهی مصون می شمردند .

أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

3 - احساس مصونیت تکذیب کنندگان انبیا از گرفتار شدن به عذاب های دنیوی ، احساسی نابجا و به دور از واقعیت است .

أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

استفهام در جمله «أفأمن . . .» استفهام انکاری توییخی است. یعنی اقوام کفرپیشه احساس امنیت از عذاب الهی دارند، ولی به خاطر نابجا بودن چنین احساسی مورد ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 9

9 - امت های کفرپیشه و تکذیب کننده انبیا در تاریخ گذشته ، اهل ایمان و گرایش به معارف دین نبودند .

ص: 488

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا من قبل

«ما» در «ما كانوا» برای نفی و «لام» در «ليؤمنوا» لام جحدود و تقويت كننده نفی است. بنابراین جمله «فما كانوا» با تأکید فراوان گرایش امتهای گذشته را به ایمان نفی می کند و آنها را اهل باور به دین نمی داند.

400- عقیده مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 5

5- یادآوری مواضع انکارآمیز تکذیب کنندگان قیامت از سوی مأموران الهی، به هنگام مواجهه آنان با آتش دوزخ

هذه النار التي كنتم بها تكذبون

401- عقیده مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 27 - 5

5- منکران معاد در عصر بعثت، آسمان را آفریده خداوند می دانستند.

أم السماء بنیها

استدلال آیه شریفه بر امکان معاد، بدون پذیرش آفریدگاری خداوند برای آسمان، ناتمام است.

402- علایق مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 1

1- علاقه شدید کافران تکذیب گر، به سازش کردن و نرمش نشان دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان و تلاش آنان در این راستا

وَدَّوْا لَوْ تَدَّهَّنْ فِیْهِنَّوْنَ

«إدهان» (مصدر «تدهن و یدهنون») به معنای مدارا و نرمش نشان دادن است. مقصود از آن در این آیه، سازش کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مواضع عقیدتی خویش و سستی کردن آن حضرت در برخورد با کافران است. گفتنی است سازش کردن و سستی نمودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در امر رسالت، تنها یک علاقه و تمایل برای کافران نبود؛ بلکه همراه با تلاش و اقدامات گسترده بوده است.

403- عمل مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 489

6 - خداوند ، به افکار و کردار منکران معاد و تکذیب کنندگان قرآن ، داناتر از هر کس دیگر است .

و الله أعلم بما يوعون

404- عمل مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، به افکار و کردار منکران معاد و تکذیب کنندگان قرآن ، داناتر از هر کس دیگر است .

و الله أعلم بما يوعون

405- عمل ناپسند مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - انسان های ناباور به جهان آخرت ، مغرور و سرخوش از کردار های زشت خویش

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَلَهُمْ

«تزیین» (مصدر «زینّا») به معنای آراستن و زیبا جلوه دادن است. عبارت «زینّا لهم أعمالهم»؛ یعنی، اعمال آنان را به گونه ای می آراییم که مجذوب آن شوند.

3 - بینش غلط منکران آخرت در تشخیص زشتی کردار خویش ، کیفری الهی برای آنان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَلَهُمْ

تعبیر «زینّا» (ما آراستیم) اشاره به این حقیقت دارد که بینش نادرست کافران در عرصه ارزش گذاری، نتیجه ای است که خداوند در ازای حق ناپذیری آنان مقرر فرموده است.

406- عمل ناپسند مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- کافران منکر حقانیت کتاب های آسمانی و استهزا کننده پیامبران ، دارای اعمال زشت متعددی بودند .

فأصابهم سيئات ما عملوا و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

ص: 490

407- عوامل اضطراب مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 5

5- اندیشه معاد و حیات اخروی، برهم زننده آرامش اشراف و مورد تکذیب اکید آنان

وقال الملائم من قومه... ایعدکم... آنکم مخرجون

408- عوامل حسرت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 20 - 4

4- نظام کیفر و پاداش الهی در روز رستاخیز، موجب تأسف و حسرت شدید منکران معاد خواهد شد.

وقالوا یویلنا هذا یوم الدین

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «هذا یوم الدین» استثنافیه و در مقام تعلیل برای مفاد جمله قبل است.

409- عوامل محرومیت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 2

2- کبرورزی مرفهان کفرپیشه، در برابر آیات الهی (قرآن) و تکذیب آن، عامل محرومیت آنان از نصرت خداوند در قیامت

لا تجترؤا الیوم... قد کانت ایتی تتلی علیکم... تنکصون... مستکبرین به

410- عوامل نگرانی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 21

21- وجود قیامت، دغدغه جدی انسان، حتی برای آنان که ظاهراً منکر آن هستند.

وما أظنّ الساعه قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

411- عوامل هلاکت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 491

4- هلاکت جوامع کفرپیشه و تکذیب گر تاریخ ، نتیجه عملکرد خود آنها و پس از اتمام حجت الهی بر آنان

ثم أرسلنا .. بآيتنا و سلطن مبین ... فکذبوهما فکانوا من المهلکین

412- عیب جوئی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 11 - 7

7- عیب جوئی و سخن چینی ، از ویژگی های کافران تکذیب کننده رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فلا تطع المكذبين ... همّاز مشاء بنمیم

413- غافلگیری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 19 - 4

4- مشرکان و منکران معاد ، خود را به طور ناگهانی در قیامت یافته و بر حال زار خود نظاره گر خواهند بود .

فإذا هم ينظرون

«إذا» برای مفاجات است که حاکی از ناگهانی انجام شدن مفاد آن است.

414- غضب مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 2 - 5

5- توجّه به سقوط اخلاقی منکران معاد ، تا حد خشونت با یتیمان ، مایه پرهیز از تکذیب آخرت است .

فذلک الذی يدع الیتیم

415- غفلت از فرجام مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تکذیب رسالت پیامبر اسلام از جانب کافران ، برخاسته از ناآگاهی و غفلت آنان ، از سرنوشت شوم تکذیب کنندگان بود .

فأذاقهم الله الخزی . . . لو كانوا يعلمون

ص: 492

416- غفلت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 2

2 - خداوند تکذیب کنندگان انبیای پیشین را از سختی های بیدارکننده رهانید و زندگی آنان را به رفاه و آسایش خام کننده تبدیل کرد .

أخذنا أهلها بالبأساء .. ثم بدلنا مكان السيئه الحسنه حتى عفوا

417- غفلت مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 11 - 1

1 - منکران روز جزا، فرومانده در گرداب جهالت و گرفتار غفلت و بی خبری

الذین هم فی غمره ساهون

«غمره» به معنای فرو رفتن در جهل و نادانی و «ساهی» به معنای غافل و بی خبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 12 - 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت، عناصری فرو رفته در باطل و سرگرم هوسرانی

للمکذبین . الذین هم فی خوض یلعبون

«خوض» به معنای وارد شدن در کارهای بیهوده و باطل و «لعب» (مصدر «یلعبون») به معنای سرگرمی و هوسرانی است.

418- فرجام اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 1

1 - چشیدن عذاب آتش دوزخ، فرجام نهایی تکذیب گران گمراه

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمَكْذِبِينَ الضَّالِّينَ ... وَتَصْلِيهِ جَحِيمٍ

«صَلَّى» (مبدأ اشتقاق «تصلیه») در معانی چشیدن، بریان شدن و افتادن به کار می رود. بنابراین «تصلیه جحیم» می تواند به معنای چشیدن آتش دوزخ، بریان شدن به وسیله آن و یا افتادن در آن باشد. برداشت بالا ناظر به معنای اول «تصلیه» است.

ص: 493

419- فرجام اخروی مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 3

3 - آتش دوزخ ، فرجام تکذیب کنندگان آن

فویل ... للمکذبین ... یوم یدعون إلی نار جهنم دعاً

420- فرجام دنیوی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 10

10 - مخالفان و تکذیب کنندگان انبیای الهی ، در زندگی دنیایی نیز دارای فرجامی بد و عبرت آموزانند .

فانتقمنا منهم فانظر کیف کان عقبه المکذبین

421- فرجام سخت مکذبان پادشاهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 10 - 1

1 - خداوند ، بخیلان و زراندوزانی را که تکذیب گر پادشاه های الهی اند ، به آینده ای سخت دچار و راه گرفتاری به آن را برایشان هموار می سازد .

فسنیسره للعسری

تعبیر «آسان ساختن» در این آیه، لزوماً تعبیری استهزاآمیز نیست؛ زیرا می توان گفت: مراد مهیا ساختن زمینه درافتادن به فرجام سخت است.

422- فرجام شوم مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 19 - 1

1 - منکران آیات الهی که به بردگان ، یتیمان و مسکینان خدمتی نکرده و صبر و ترحم ، را رواج ندهند ، در آخرت گرفتار فرجامی شوم و

نکبت بار خواهند شد .

و الذين كفروا بايتنا هم أصحاب المشئمه

«مشأمه» از «شؤم»، نقطه مقابل يُمن (صباح) گرفته شده است. (العين)

ص: 494

423- فرجام شوم مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 10،11

10- مطالعه آثار باقیمانده از تکذیب کنندگان انبیا، گویای عاقبت شوم آنان و گرفتار آمدنشان به عذاب های الهی است .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

11- خداوند، تکذیب کنندگان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به فرجام شوم و گرفتار آمدن به عذاب استیصال تهدید کرد .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 10

10 - مخالفان و تکذیب کنندگان انبیای الهی، در زندگی دنیایی نیز دارای فرجامی بد و عبرت آموزاند .

فانتقمنا منهم فانظر کیف کان عقبه المکذبین

424- فرجام شوم مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 4

4- ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین، از وظایف رهبران الهی

فذکر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

425- فرجام شوم مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 5 - 1

1 - فرجامی بسیار سخت، در انتظار منکران معاد

ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ

«ثُمَّ» برای تراخی است و مراد از آن در آیه شریفه، تراخی رتبی است؛ یعنی، آینده منکران معاد، مرحله‌ای دارد که یکی از دیگری دشوارتر خواهد بود.

ص: 495

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 137 - 6,8

6 - ضرورت کاوش و دقت در فرجام تکذیب کنندگان دین الهی

فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

8 - هشدار به مردم از عاقبت و فرجام شوم تکذیب کنندگان دین خداوند

فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 138 - 3,5

3 - توجه به سنت های الهی در جوامع بشری و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان ، روشنگر مردم است .

قد خلت من قبلکم سنن . . . هذا بیان للناس

بنابر اینکه «هذا»، اشاره به معارفی باشد که در آیه قبل (قد خلت . . .) بیان شده است.

5 - توجه به سنت های الهی در جوامع بشری و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان ، هدایتگر تقوایبندگان و پندی برای آنان

قد خلت من قبلکم سنن . . . هدی و موعظه للمتتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 5

5 - توجه به سنت های الهی در فرجام شوم تکذیب کنندگان دین خداوند ، از میان برنده هر گونه حزن و اندوه و سستی از جامعه ایمانی

فسیروا . . . فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین ... و لاتهنوا و لاتحزنوا

اگر جمله «و لا- تهنوا . . .»، عطف بر جمله «فانظروا کیف ...» باشد، معنای این دو آیه چنین می شود: شما محزون نباشید، عاقبت

تکذیب کنندگان آیات الهی (دشمن شما مسلمانان)، نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 11

11 - هشدار خداوند به افترا زندگان به او و تکذیب کنندگان آیات الهی و تهدید آنان به سرانجامی شوم

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بايته إنه لا يفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 496

1 - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تکذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

والذین کذبوا .. هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ورود تکذیب کنندگان و مستکبران به بهشت، مخالف سنتهای خداوند در نظام آفرینش

و لایدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط

ورود شتر به روزنه سوزن گرچه عقلا - محال نیست، ولی بر خلاف نظام جاری در طبیعت است. بنابراین به کارگیری ضرب المثل مذکور می تواند بیانگر این باشد که ورود تکذیب کنندگان به بهشت اگر چه امتناع عقلی ندارد، ولی با سنن الهی ناسازگار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - ضرورت بررسی و دقت در فرجام شوم فسادگران و تکذیب کنندگان آیات الهی و رسالت پیامبران

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

14 - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند .

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

به کارگیری عنوان «مفسدین» برای فرعون و اشرافیان دربارش می تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی(ع) را نپذیرفتند. همچنین می تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - توجه به داستان بلعم باعورا برانگیزاننده آدمی به تفکر در سرنوشت شوم تکذیب کنندگان و ایجادکننده زمینه های هدایت در وی است .

فأقصص القصص لعلمهم يتفكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 12

12 - تکذیب گران آیات الهی (قرآن) مردمانی بدفرجام

أو كذب بأياته إنه لا يفلح المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 87 - 10

10 - قیامت روز ذلت کافران و پایان بخشیدن به گردن فرازی گردنگشان دنیا

ص: 497

أَكْذَبْتُمْ بآيَتِي . . . وَكُلُّ أَتَوْه دَخْرِيْن

هرچند تعبیر «كُلُّ أَتَوْه» شامل همه مؤمنان و كافرين می شود؛ اما با توجه به اصل تناسب و ارتباط آیات، می توان گفت که نظر عمده، متوجه تكذیب کنندگان آیات الهی است. مبنی بر این که آنان گرچه در دنیا ظالمانه كفر ورزیده اند؛ اما باید بدانند که در آخرت، مجال گستاخی برای هیچ یک از آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 2

2- گرفتاری به جهنم و عذاب الهی ، سرنوشت تكذیب کنندگان آیات الهی است .

ویل یومئذ للمكذبین

به قرینه «إذا تتلى عليه آیاتنا. . .» در آیات بعد، عنوان «مكذبین»، تكذیب کنندگان آیات خداوند را در بر می گیرد.

428- فرجام مكذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 11 - 9، 1

1 - پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) مأمور ترغیب مردم به سیر در زمین و تدبر در سرانجام تكذیب کنندگان پیامبران الهی

قل سیروا فی الأرض ثم انظروا کیف كان عقبه المكذبین

9- لزوم نگرش عبرت آموز و توجه به سرانجام شوم تكذیب پیامبران و رسالت داران الهی

ثم انظروا کیف كان عقبه المكذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 1

1 - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تكذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

و الذین كذبوا . . . هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - بیان فرجام شوم کفرپیشگان و تکذیب کنندگان رسولان الهی ، روشی برای مبلغان دین برای شناساندن زیانکاران واقعی

الذین کذبوا شعبياً كانوا هم لخصرين

خداوند با بیان فرجام شوم کفرپیشگان، زیانکاران واقعی را به مردم معرفی کرد. بنابراین از راههای معرفی کردن زیانکاران واقعی بیان فرجام شوم آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - توجه جوامع بشری به فرجام شوم تکذیب کنندگان انبیا، زمینه ساز نگرانی ایشان در ابتلا به عذاب الهی و مایه گرایش آنان به ایمان و تقواست .

ولو أن أهل القرى .. أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جمله «أفأمن ..» عطف بر جمله «فأخذنهم بما كانوا يكسبون» است. یعنی آیا اقوام و ملت‌های کفرپیشه پس از آگاهی به سرنوشت شوم تکذیب کنندگان انبیا، باز هم عذاب الهی را انکار می‌کنند و خویشان را از گرفتار آمدن به آن مصون می‌پندارند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 2,4

2 - خداوند، تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) با بیان سرگذشت شوم کفرپیشگان تکذیب کننده انبیا (ع)

نقص علیک

مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) «علیک» در بیان سرگذشت امتهای تکذیب کننده گذشته می‌تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

4 - بیان سرنوشت شوم تکذیب کنندگان انبیا (ع) برای هشدار و تذکار آیندگان، از روش های هدایتی قرآن

تلک القرى نقص علیک من أنبائها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 13,14

13 - ضرورت بررسی و دقت در فرجام شوم فسادگران و تکذیب کنندگان آیات الهی و رسالت پیامبران

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

14 - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند .

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

به کارگیری عنوان «مفسدین» برای فرعون و اشرافیان دربارش می‌تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی (ع) را نپذیرفتند. همچنین می‌تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

1 - کسانی که هدایت و انذار های الهی را تکذیب کرده و از آن روی گردان شدند ، شقی ترین افراد و گرفتار دشوارترین فرجام اند .

الذی کذب و تولّی

آیات پیشین - که سخن از «هدایت» و «انذار» به میان آورده بود - قرینه است بر این که تکذیب و تولّی در رابطه با همان امور است.

ص: 499

430- فرجام مکذبان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 3

3 - تکذیب کنندگان شعيب (ع) ، خود به فرجام زیانباری که برای مؤمنان پیش بینی می کردند ، گرفتار شدند .

لئن اتبعتم شعيباً إنکم إذا لخرین .. الذین کذبوا شعيباً کأن لم یغنوا فیها

حصری که از ضمیر فصل استفاده می شود حصر قلب است. یعنی بیان می کند که پندار کفرپیشگان (زیانکاری مؤمنان) باطل است و خود آنان زیانکار هستند.

431- فرجام مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 12

12 - تکذیب گران آیات الهی (قرآن) مردمانی بدفرجام

أو کذب بأیته إنه لا یفلح المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 25 - 1

1- تکذیب کنندگان حقانیت قرآن ، سرانجام تمامی گناهان عمل خویش را در قیامت بر دوش خواهند کشید .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین . لیحملوا أوزارهم کامله یوم ال

لام «لیحملوا» لام عاقبت است و «أوزار» (جمع وزر) به معنای ثقل و سنگینی و کنایه از گناه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 59 - 1

1- تهدید منکران پیام های روشن و قابل درک قرآن ، به فرجامی سخت از سوی خداوند

فإنما یسرنه .. فارتقب إنهم مرتقبون

عبارت «إِنَّهُمْ مَرْتَبُونَ»، کنایه از این است که کافران به بیان های روشن وحی ایمان نمی آورند تا سرانجام وعیدهای ما تحقق یابد.

ص: 500

432- فرجام مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 11 - 12

12 - انکار لقای پروردگار از سوی کافران ، باعث نمی شود که آنان در پیشگاه خدا حاضر نشوند ، بلکه به اجبار به سوی خدا باز خواهند گشت .

بل هم بقاء ربهم كفرون . . . ثم إلى ربكم ترجعون

433- فرجام مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 9

9- دوزخ ، فرجام کافران به رسالت پیامبر و سرپیچی کنندگان از احکام اسلام

إنا أرسلناك بالحق . . . ولاتستل عن أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 8

8 - خداوند تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) با تبیین فرجام تکذیب کنندگان و منکران رسالتهای او

و كذلك نجزي الظالمين

حرف «ک» در «ذلک» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و از اهداف این خطاب پس از بیان کفر منکران رسالتهای الهی ، تسلی دادن به اوست .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 24 - 1

1 - گرفتاری به بزرگ ترین عذاب های خداوند ، فرجام کسانی است که از پند و اندرز های پیامبر (صلی الله علیه و آله) روی برگردانده ، به آن کفر میورزند .

إلا من تولى وكفر . فيعذبه الله العذاب الأكبر

434- فرجام مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 15

15 - انکار معاد، گناه و باری شوم بر دوش منکران معاد در قیامت است.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله . . . ألا ساء ما یزرون

ص: 501

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 69 - 4

4 - کیفر منکران معاد و ختم فرجام ایشان با عذابی مرگبار ، از سنت های خداوند است .

فانظروا کیف کان عقبه المجرمین

تعبیر «فانظروا» دربردارنده معنای عبرت گیری و درس آموزی است و عبرت گرفتن در صورتی معنا دارد که حکم جاری بر مجرمان پیشین، درباره نسل های بعد نیز استمرار داشته باشد.

435- فرجام مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 8

8 - خداوند ، با بیان عاقبت نیک یاران حضرت نوح (ع) و فرجام شوم تکذیب کنندگانش ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را دلداری داده و مشرکان را به عذاب استیصال تهدید نمود .

واتل علیهم نبأ نوح .. فانظر کیف کان عقبه المنذرین

436- فرجام مکذبان هدایت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 1

1 - کسانی که هدایت و انذار های الهی را تکذیب کرده و از آن روی گردان شدند ، شقی ترین افراد و گرفتار دشوارترین فرجام اند .

الذی کذب و تولی

آیات پیشین - که سخن از «هدایت» و «انذار» به میان آورده بود - قرینه است بر این که تکذیب و تولی در رابطه با همان امور است.

437- فروروی مکذبان خدا در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 8

8 - فرو کشیده شدن منکران معاد در زمین ، بسته به خواست و مشیت خداوند است .

إن نشأ نخسف بهم الأرض

ص: 502

438- فرومایگی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 10 - 7

7- بی مبالاتی در سوگند یاد کردن و فرومایگی ، از ویژگی های کافران تکذیب کننده رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فلاتطع المکذبین . . . حلاف مهین

صفت «حلاف مهین» و دیگر اوصافی که در آیات بعد ذکر می شود، مربوط به کافرانی است که رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را تکذیب می کردند.

439- فسق مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 8

8- انکار قرآن و دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه فسق و انحراف انکار کننده است .

و ما یکفر بها إلا الفسقون

440- فسق مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 8

8- انکار قرآن و دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه فسق و انحراف انکار کننده است .

و ما یکفر بها إلا الفسقون

441- فشار جهنم بر مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 6

6- « إن رسول الله (صلی الله علیه و آله) سئل عن قول الله « و إذا ألقوا منها مكاناً ضیقاً مقرّنين » قال : و الذی نفسی بیده أنّهم لیستکروهون فی النار کما یستکره الوتد فی الحائط .

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در باره قول خدا «إِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا..» سؤال شد؟ فرمود: قسم به کسی که جانم در دست او است آنان با اکراه و فشار در جهنم جای داده می شوند؛ همان گونه که میخ با فشار در دیوار کوبیده می شود.

ص: 503

442- فعلیت عذاب مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 10 - 6

6- عذاب از هم اکنون برای منکران آخرت آماده است .

أعتدنا لهم عذاباً أليماً

«أعتدنا» (با صیغه ماضی) اشاره به آماده بودن فعلی عذاب دارد.

443- فلسفه زندگی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 46 - 2

2 - خورد و خوراک و بهره ناچیز از لذت های مادی ، هدف زندگی کافران و منکران قیامت

كلوا و تمتعوا قليلاً

از این که به کافران گفته می شود: بخورید و بهره گیرید، می توان به این حقیقت دست یافت که آنان جز همین کار، هدف دیگری در زندگی ندارند و گرنه به آن فراخوانده می شدند.

444- فلسفه مهلت به مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 4

4 - خداوند ، به همه اقوام کافر و تکذیب گر ، فرصت می داد تا شاید متنبه شوند و دست از مخالفت بردارند .

فَأَمَلِيتَ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ

«إملاء» (مصدر «أملیت») از «مَلَوْ» و به معنای فرصت دادن است؛ یعنی، آن اقوام تکذیب گر و کافر را فرصت دادم تا به خود بیایند و دست از مخالفت بردارند. آن گاه چون آنان از فرصت داده شده استفاده نکردند و هم چنان بر کفر و تکذیب خود اصرار ورزیدند، آنان را از میان برداشتم و نابودشان ساختم.

445- فلسفه مهلت به مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 2

ص: 504

2 - مهلت دادن به تکذیب گران ، در راستای سقوط تدریجی آنان است ؛ نه در جهت منافع آنان

سنستدرجهم.. و اُملی لهم

عبارت «اُملی لهم» تأکید و بیان دیگری برای مسأله سقوط تدریجی کافران است؛ یعنی، ما به آنان مهلت دادیم تا سقوط تدریجی آنان تحقق یابد.

446- فلسفه مهلت به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 2

2 - مهلت دادن به تکذیب گران ، در راستای سقوط تدریجی آنان است ؛ نه در جهت منافع آنان

سنستدرجهم.. و اُملی لهم

عبارت «اُملی لهم» تأکید و بیان دیگری برای مسأله سقوط تدریجی کافران است؛ یعنی، ما به آنان مهلت دادیم تا سقوط تدریجی آنان تحقق یابد.

447- فلسفه نقل عذاب مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 9

9 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با بیان عذاب شدن ملت های تکذیب کننده پیامبران

و کذب الذین من قبلهم و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم فکذبوا رسلی فکیف کان نکیر

448- قیدهای اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 12 - 1

1 - تکذیب گران دین ستیز ، گرفتار قید و بند های گران در عرصه قیامت

إِنَّ لَدِينَا أُنْكَالًا

(نِکَل) (مفرد «أنکال») به معنای «قید شدید» است (قاموس المحيط).

449- کارگزاران خدا و مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 505

5- یادآوری مواضع انکارآمیز تکذیب کنندگان قیامت از سوی مأموران الهی، به هنگام مواجهه آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

450- کرى مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 2، 1

1 - خداوند قلب منکران قرآن را از فهمیدن معارف دین و گوش آنان را از شنیدن حقایق دینی، بازداشته است.

ختم الله على قلوبهم و على سمعهم

«ختم» به معنای بستن درب چیزی با گل و مانند آن و به اصطلاح لاک و مهر کردن، است. بسته شدن قلب، کنایه از درک نکردن و نفهمیدن است. و «على سمعهم» می تواند عطف بر «على قلوبهم» باشد و نیز می تواند خبر برای «غشاوه» باشد. در برداشت فوق، احتمال اول لحاظ شده است.

2 - بر گوش و چشم منکران آن، حجابی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین، ناتوان ساخته است.

و على سمعهم و على ابصرهم غشوه

«غشاوه» به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق «على سمعهم» خبر برای «غشاوه» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرو رفته در ظلمتها هستند.

و الذین کذبوا بأیتنا صم و بکم فی الظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 2

2 - تصریح منکران قرآن، به نفوذناپذیری قلب و گوش آنان در برابر وحی

وقالوا قلوبنا فى أكنه . . . وفى اءاذاننا وقر

451- كفر مكذبان آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 9

9- آيات خداوند را ، جز كافران ، كسى انكار نمى كند .

و ما يجحد بايتنا إلا الكفرون

ص: 506

452- کفر مکذبان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 4

4 - منکران اسلام - چه از اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین

حرف «من» برای تبیین است و مصداق «الذین کفروا» را، اهل کتاب و مشرکان معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 4

4 - منکران اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

إنّ الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین

453- کفر مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 2،8

2 - هیچ قومی از اقوام تکذیب کننده سابق - به جز قوم یونس - پیش از نزول عذاب استیصال، به دست کشیدن از تکذیب پیامبر خود و اظهار ایمان به او موفق نشدند .

فلولا کانت قریه ءامنّت فنفعها ایمنها إلا قوم یونس

8 - از تمام اقوام تکذیب کننده پیشین، تنها قوم یونس پیش از وقوع عذاب استیصال، از تکذیب دست برداشته و ایمان آوردند .

فلولا کانت قریه ءامنّت فنفعها ایمنها إلا قوم یونس لما ءامنوا کشفنا عنهم عذاب الخز

454- کفر مکذبان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 2

2 - منکران یگانگی خدا و معتقدان به تعدد معبود ، کافراند .

وقال الكفرون . . . أجعل الألهة إلهًا واحدًا

ص: 507

455- کفر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 9

9- افترازنندگان به خدا و تکذیب کنندگان حق، کافرند و جایشان در جهنم است.

و من أظلم ممن افترى على الله... أو كذب بالحق... أليس فى جهنم مثوى للكفر

«ال» در «الكافرين» برای عهد بوده و اشاره به همین افرادی دارد که در آیه، مورد بحث قرار گرفته اند.

456- کفر مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 6 - 2

2- منکران قرآن، به خدا و قیامت ایمان نخواهند آورد.

إن الذين كفروا... لا يؤمنون

متعلق «لا يؤمنون» به دلیل آیه هشت و نیز آیات قبل، خدا و قیامت است؛ یعنی: لا يؤمنون بالله و لا باليوم الآخر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 186 - 7,8

7- کفرپیشگان منکر قرآن، مردمی متحیر و سرگردان در وادی گمراهی و طغیانگری

و يذرههم فى طغينهم يعمهون

در برداشت فوق «فى طغينهم» متعلق به «يعمهون» گرفته شده است، «عَمَهُ» (مصدر «يعمهون») به معنای تحیر و سرگردانی است.

8- کفرپیشگان منکر قرآن راهی برای نجات از تحیر و سرگردانی ندارند.

و يذرههم فى طغينهم يعمهون

معنای جمله «يذرههم...» «بنابراینکه «فى طغينهم» متعلق به «يعمهون» باشد، چنین می شود: خداوند منکران قرآن را رها نمی سازد تا همچنان در وادی طغیان، سرگردان بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 1

1 - منکران قرآن ، کافراند .

ثم أورثنا الكتب . . . و الذين كفروا

مقصود از کفر در این آیه - به قرینه آیات پیشین که درباره قرآن کریم بود - انکار قرآن است.

ص: 508

457- کفر مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 20

20 - یهودیان منکر رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از زمره کافرانند و به عذابی خفت آور گرفتار خواهند شد.

و للکفرین عذاب مهین

458- کفر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 3

3 - منکران معاد، فرورفته در کفر و در اوج پافشاری بر پندار باطل خویش

ما اکفروه

از آیات بعد - که توجّه به مبدأ خلقت انسان را مقدمه توجّه به معاد در «ثمّ إذا شاء أنشره» قرار داده است - استفاده می شود که آیه شریفه بر منکران معاد نیز قابل تطبیق است. مفاد جمله «ما اکفروه»، تعجب از رسوخ کفر در کافران است تا آن حد که به هیچ نحو زایل نمی شود. این تعبیر ممکن است، صیغه تعجب و یا استفهام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 22 - 2

2 - منکران معاد، کافران.

لترکبنّ طبقاً عن طبق... بل الذین کفروا یکذبون

459- کفر مکذبان نعمتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 4

4- اکثر انکار کنندگان نعمت های الهی، مصداق و مجسمه کامل کفرند.

يعرفون نعمت الله... و اکثرهم الکفرون

برداشت فوق، بنابراین نکته است که ضمیر «هم» به فاعل «يعرفون» باز گردد و الف و لام در «الكافرون» برای استغراق باشد.

460- کم فروشی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 509

5- کم فروشی، گناهی در خور منکران معاد است و صدور آن از باورداران آخرت مایه شگفتی است.

ألا یظنُّ أولئک اثمم مبعوثون

461- کوردلی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 66 - 5

5- منکران آخرت، مردمی کور باطن و فاقد بصیرت

بل هم منها عمون

«عمی» (مفرد «عمون») یعنی کور، و مقصود از کوری در آیه، کوری دل است و نه کوری سر.

462- کوردلی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 11

11 - تکذیب کنندگان قوم نوح (ع)، مردمی کوردل بودند.

إنهم كانوا قوماً عمین

کلمه «عمین» جمع «عمی» به معنای فاقدان بصیرت است.

463- کوردلی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 11

11 - کافران و تکذیب کنندگان پیامبران، نابینایان واقعی و محروم از بینایی دل

أفلم یسیروا فی الأرض... و لکن تعمی القلوب التی فی الصدور

464- کوردلی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 19 - 5

5- آنان که الهی بودن قرآن و حقایق آن را باور ندارند، کوردل و جاهلند.

ص: 510

أفمن يعلم أنما أنزل إليك من ربك الحق كمن هو أعمى

465- کوردلی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 16

16 - مؤمنان به پیامبر(صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته و تکذیب کنندگان او کور و گمراه هستند.

فمن ءامن... والذین کذبوا... قل هل یتوی الأعمی و البصیر

چون موضوع آیات اثبات رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، می توان گفت مراد از «البصیر» مؤمنان به آن حضرت و مراد از «الأعمی» تکذیب کنندگان آن حضرت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 2

2 - مردمی که از نزدیک، اعمال و رفتار پیامبر(صلی الله علیه و آله) را نظاره کرده و از او تبعیت نمی کردند، همانند آن نابینایی اند که از نعمت بصیرت دل نیز محروم است.

و منهم من ینظر إلیک أفأنت تهدی العمی و لو کانوا لا یبصرون

466- کوری مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 2

2 - بر گوش و چشم منکران آن، حجابی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین، ناتوان ساخته است.

و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

«غشاه» به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق «علی سمعهم» خبر برای «غشاه» گرفته شده است.

467- کیفر اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 13 - 1

1 - تکذیب گران دین ستیز در قیامت ، با غذای گلوگیر کیفر می شوند .

والمکذبین . . . طعاماً ذا غصّه

ص: 511

468- کيفر اخروي مکذبان الياس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 127 - 2

2- قوم تکذيب کننده الياس ، در روز قيامت برای حسابرسی و کيفر احضار خواهند شد .

فإنهم لمحضرون

469- کيفر اخروي مکذبان انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 127 - 3

3- تکذيب کنندگان پیامبران و اديان الهی ، برای حسابرسی و کيفر در روز قيامت احضار خواهند شد .

فإنهم لمحضرون

470- کيفر اخروي مکذبان ربوبيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 5 - 11

11- منکران معاد و ربوبيت خدا در روز قيامت به غل ها و زنجيرهايی که بر گردنشان آويخته می شود ، گرفتار خواهند شد .

أولئك الأغفل في أعناقهم

471- کيفر اخروي مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 111 - 3

3- انکار کنندگان کتاب های آسمانی ، به کيفر و مجازات اخروي گرفتار خواهند شد .

وإن كلاً لما ليوفيتهم ربك أعمالهم

قابل ذکر است که مفسران درباره کلمه «لما» و معنا و جایگاه آن در آيه شريفه، سخنان بسیاری دارند. علاقه مندان را به کتابهای مفصل

تفسیری و ادبی ارجاع می دهیم. آنچه به نظر تکلفی ندارد این است که «لَمَّا» شرطیه است و فعل آن محذوف می باشد کلام با تقدیر آن چنین می شود: إِنَّ كَلَامًا لَمَّا أَتَتْهُمُ السَّاعَةُ لِيُؤْفِكُوهُمْ.

ص: 512

472- کيفر اخروي مکذبان کيفر های اخروي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - انفطار - 82 - 12 - 4

4- گنه کاران و تکذيب کنندگان کيفر های اخروي ، در قيامت به کيفر گناه و تکذيب خود گرفتار خواهند شد .

بل تکذبون بالدين ... يعلمون ما تفعلون

مطرح ساختن کتابت و علم کاتبان - به قرينه «بل تکذبون بالدين» - هشداري به تکذيب گران است که عمل آنان بي کيفر نخواهد ماند.

473- کيفر دنيوي مکذبان انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 64 - 5

5- خداوند ، قوم نوح (ع) را به خاطر تکذيب آياتش ، با غرق کردن در آب به هلاکت رساند .

و أغرقنا الذين كذبوا بآياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 40 - 11

11- حسابرسی و مجازات کفرپيشگان و منکران رسالت در دنيا

و علينا الحساب

از آن جا که مقصود از تهديدهای اشاره شده در اين آيه عذابهای دنيوي است ، معلوم می شود مراد از حساب در جمله «علينا الحساب» نیز حسابرسی در دنياست.

474- کيفر مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 11 - 5،8

5- مجازات کافران و تکذيب کنندگان آيات الهی ، از سنت های خداوند است .

كذاب ال فرعون و الذين من قبلهم كذبوا باياتنا فاخذهم الله بذنوبهم

خداوند همه کافران را در همه عصرها، تهدید به عذاب کرده و از این، عمومیت سنت الهی در مورد کافران، استنباط می شود.

8- فرعونیان و پیشینیان که تکذیب کنندگان آیات الهی بودند، گرفتار عقوبت شدید خدا شدند .

كذبوا باياتنا فاخذهم الله بذنوبهم و الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 513

2 - تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

475- کیفر مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 4 - 3

3 - بینش غلط منکران آخرت در تشخیص زشتی کردار خویش ، کیفری الهی برای آنان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَلَهُمْ

تعبیر «زینّا» (ما آراستیم) اشاره به این حقیقت دارد که بینش نادرست کافران در عرصه ارزش گذاری، نتیجه ای است که خداوند در ازای حق ناپذیری آنان مقرر فرموده است.

476- کیفر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 1

1 - آتش دوزخ ، کیفر و سزای انکار کنندگان و تکذیب کنندگان آیات الهی است .

و الَّذِينَ كَفَرُوا وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ

«تکذیب» (مصدر کذبوا) به معنای: نسبت دروغ دادن است. «آیاتنا» علاوه بر تعلقش به «کذبوا» متعلق به «کفروا» نیز می باشد. جمله «الذین کفروا...» عطف بر جمله «من تبع...» است و بیانگر گروهی است که هدایتها و رهنمودهای الهی را پذیرا نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 - عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَا تُبٰهُمُ أَنْبِؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تکذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

و الذین کذبوا .. هم فیها خلدون

3 - آتش دوزخ ابدی است و تکذیب کنندگان آیات الهی در آن جاودان هستند.

ص: 514

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 2

2 - تکذیب کنندگان و اعراض کنندگان از آیات الهی در بستری از آتش جهنم و توده هایی آتشین بر فراز خویش، گرفتار خواهند شد.

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 51 - 8

8 - بی اعتنائی خداوند به کافران و به فراموشی سپردن آنان در آخرت، سزای غفلت آنان از قیامت و انکار آیات الهی است .

فالیوم نسیهم كما نسوا لقاء یومهم هذا و ما كانوا بایتنا یجحدون

حرف «کاف» در «کما نسوا» تعلیلیه است و «ما» مصدریه ; یعنی «لنسیانهم». همچنین «ما» در «ما كانوا» مصدریه است و عطف بر «ما نسوا»، یعنی: لکونهم بایاتنا یجحدون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 182 - 1، 2

1 - خداوند تکذیب کنندگان آیاتش را بتدریج به ورطه های سقوط می کشاند تا شایسته دوزخ شوند .

و الذین کذبوا بایتنا سنستدرجهم من حیث لایعلمون

«استدرجه الی کذا» یعنی او را بتدریج و گام به گام به چیزی نزدیک کرد. متعلق «سنستدرجهم»، به دلیل آیه 179، جهنم است ; یعنی تکذیب کنندگان را بتدریج به جهنم نزدیک می کنیم.

2 - خداوند با عواملی خام کننده و خالی از هشدار (رفاه ها و آسایش ها . . .) تکذیب کنندگان آیات را به سیر در راه سقوط وامی دارد .

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 183 - 1، 2، 4

1 - سنت خداوند بر امهال کفرپیشگان تکذیب کننده و تأخیر در هلاکت و عذاب ایشان است .

و املی لهم إن کیدی متین

املاء (مصدر املی از ماده ملاوه) به معنای مهلت دادن و تأخیر انداختن است. به مناسبت اینکه حقیقت بیان شده (مهلت دادن و تأخیر انداختن) درباره تکذیب کنندگان آیات الهی است، معلوم می شود مراد از تأخیر، تأخیر در عذاب است.

2 - تکذیب کنندگان آیات الهی سزاوار عذاب از جانب خداوند هستند .

و املی لهم

آنگاه مهلت دادن و تأخیر انداختن عذاب موضوع پیدا می کند که استحقاق عذاب بالفعل وجود داشته باشد.

4 - تأخیر در عذاب تکذیب کنندگان و کشاندن تدریجی آنان به ورطه های سقوط با عواملی خوشایند و خام کننده ، مکر خدا با

ص: 515

ایشان است .

سنستدرجهم .. و املی لهم ان کیدی متین

مراد از «کید» همان استدراج و امهالی است که در آیه قبل مطرح شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 5

5 - خداوند ، آن دسته از قوم نوح را که آیات الهی را تکذیب کردند ، در آب غرق نمود .

و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 106 - 1

1- دوزخ ، جزای کافران به آیات الهی و منکران معاد است .

ذلک جزاؤهم جهنّم بما کفروا

مراد از کفر، به قرینه آیه قبل، کفر به آیات خدا و معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 6

6 - کافران به آیات خدا و معاد ، عذابی دردناک خواهند داشت .

و الذین کفروا بآیت اللّٰه و لقائه .. و أولئک لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 22 - 5

5 - گرفتار شدن تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب عظیم در قیامت ، حاصل و پی آمد اعراض آنان از آیات خدا ، پس از توجه به آنها است .

و لنذیقنهم من العذاب .. دون العذاب الأكبر ... و من أظلم ممّن ذکر بآیت ربّه

«و من أظلم..» به منزله تعلیل آیه قبل است و درصدد تبیین چرایی گرفتار آمدن مجرمان به عذاب سخت قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 29 - 8

8 - مجازات الهی ، در انتظار منکران معاد و تکذیب کنندگان آیات او است .

إِنَّهُمْ كَانُوا... و كَلَّ شَيْءٌ أَحْصِيْنَهُ كُنْبًا

جمله «وكلّ شيء...»، - پس از بیان انکار معاد و تکذیب آیات از سوی طغیانگران - تهدید آنان به مجازات در آخرت است.

ص: 516

477- کيفر مکذبان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

20 - بينه - 98 - 6 - 1

1 - کافران به اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - به آتش جهنم ، گرفتار خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

478- کيفر مکذبان انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 1

1 - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تکذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

وَالَّذِينَ كَذَبُوا... هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 99 - 1

1 - تکذیب کنندگان انبیا ، در معرض مکر خداوند و برنامه های پنهانی و ناشناخته وی برای مجازات آنان

أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 10

10- گروه ها و اقوامی که در طول تاریخ ، انبیای الهی را تکذیب کردند ، گرفتار عذاب شدند .

فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ

دعوت از مردم برای جهانگردی جهت مطالعه در عاقبت تکذیب کنندگان انبیا، دلالت بر این دارد که آنان دچار عذاب شده اند و مطالعه آن عبرت آموز است و اگر چنانچه به مرگ طبیعی مرده بودند، با انسانهای دیگر تفاوتی نداشتند و در نتیجه مزیتی برای مطالعه نخواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7- منکران رسالت پیامبران پس از دریافت آیات الهی ، سزاوار کیفری سخت و نابودی با عذاب استیصال

و لو انا اهلکنهم بعذاب من قبله لقالوا .. فنّبع ایتک

«عذاب» نکره است و ناشناخته بودن عذاب، حاکی از شدت سختی آن است؛ به گونه ای که حقیقت آن را نمی توان برای مخاطب ترسیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 517

1 - خداوند ، قوم نوح را به خاطر تکذیب رسولان الهی ، در میان امواج آب و توفان ، غرق ساخت .

وقوم نوح لما كذبوا الرسل أغرقنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 10

10 - تمامی اقوام تکذیب گر (چون قوم نوح) ، به خاطر مبارزه با حق (تعالیم پیامبران) ، در دنیا مورد عقوبت و کیفر الهی قرار گرفتند .

كذبت قبلهم قوم نوح .. ليدحضوا به الحق فأخذتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 6

6 - ربوبیت الهی ، مقتضی عذاب دادن و کیفر کردن کافران حق ستیز و تکذیب کننده

و كذلك حقت كلمت ربك على الذين كفروا أنهم أصحاب النار

479- کیفر مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 17 - 4

4 - عذاب جهنم ، کیفر تکذیب کنندگان آن

ثم يقال هذا الذي كنتم به تكذبون

480- کیفر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 6

6 - منکران دین بدون اتمام حجت با آنان ، به آتش دوزخ گرفتار نخواهند شد .

فإن لم تفعلوا ولن تفعلوا فاتقوا النار

جواب شرط «فان لم تفعلوا» محذوف است و جمله «فاتقوا ..» جانشین آن شده است. جمله با تقدیر آن چنین است: فان لم تفعلوا تمت علیکم الحججه و ثبت لیدیکم ان القرآن منزل من عندالله فاتقوا ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 2

ص: 518

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 2

2 - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 519

19 - مرسلات - 77 - 40 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 47 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 7,8

7 - گرفتن موهای بالای پیشانی تکذیب گران دین و کشاندن ذلیلانه آنان به سوی آتش، کیفر مخالفت آنها با نماز، هدایت و تقوا

ینهی . عبداً إذا صلی ... لئن لم ینته لفسفعاً بالناصیه

«ناصیه» به معنای انتهای رستنگاه مو از قسمت جلو سر است، ریشه این کلمه بر «علو» دلالت دارد و چون رستنگاه ناصیه در قسمت بالای سر است، این نام را بر آن نهاده اند (مقایس اللغه). قسمت جلو سر را نیز «ناصیه» گویند (تاج العروس). «نسفعن» - که «نون تأکید» آن به صورت تنوین نوشته می شود - یعنی، چنگ می زنیم و می کشانیم و ممکن است به معنای «سیاه می کنیم»، «نشانه می گذاریم» یا «به خواری می کشانیم» باشد. (برگرفته از قاموس)

8 - تکذیب دین و روی گردانی از آن، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أرءیت إن کذب و تولی . . . کلاً لئن لم ینته لفسفعاً بالناصیه

گرفتن موهای جلو سر - علاوه بر تحقیر - شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده - به قرینه «سندع الزبانیه» (در آیات بعد) - مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز

ص: 520

بعید نیست.

481- کيفر مکذبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 164 - 14

14 - منکران ربوبیت خداوند در قیامت مجازات خواهند شد.

فینبئکم بما کنتم فیه تختلفون

برداشت فوق بر این اساس است که «خبر دادن» (فینبئکم)، کنایه از کيفر دهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2 - شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، سزاوار گرزهای آهنین در دوزخ

و لهم مقمع من حدید

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حدید»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 6 - 1

1 - آتش جهنم، کيفر منکران ربوبیت خداوند

و للذین کفروا برّهم عذاب جهنّم

482- کيفر مکذبان عذاب کم فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 5

5 - کسانی که عذاب کم فروشان را تکذیب کنند، در قیامت به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد.

ویل للمطفّفين .. ویل یومئذ للمکذّبين

مراد از «مکذِّبین» - به قرینه آیه بعد - تکذیب گران روز قیامت و رخدادهای آن اند و از مصادیق بارز رخدادهای قیامت، عذابی است که آیه «ویل للمطفِّفین» بیان داشته است.

ص: 521

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إن الذين لا يرجون لقاءنا .. والذين هم عن آياتنا غفلون. أولئك مأويهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 11 - 7، 2، 3

2 - مجازات کفار و منکران قیامت (از میان برداشتن ایشان) منجر به انقراض نسل بشر خواهد شد .

و لو يعجل الله للناس الشر .. لقضى إليهم أجلهم

«ال» در «الناس» ال جنسیه و مفید استغراق است؛ یعنی، اگر سنت الهی درباره جوامع بشری این بود که هر انسان کفرپیشه را در دنیا بی درنگ مجازات کند، هر آینه تا کنون زمین از وجود انسان تهی شده و نسل بشر منقرض گشته بود. در حالی که این با فلسفه آفرینش انسان (ولکم فی الأرض مستقر و متاع إلى حین. بقره / 36) ناسازگار است.

3 - مجازات کفرپیشگان و منکران قیامت (از میان برداشتنشان) ناسازگار با فلسفه آفرینش انسان

و لو يعجل الله للناس الشر .. لقضى إليهم أجلهم

7 - منکران قیامت ، مستحق کیفر و عذاب الهی در دنیا هستند .

و لو يعجل الله .. لقضى إليهم فنذر الذين لا يرجون لقاءنا

از آیه شریفه استفاده می شود که: اگر مجازات منکران قیامت منجر به مرگ آنان نمی شد، خدا بدون مهلت آنان را سرکوب می کرد؛ یعنی، آنان استحقاق کیفر را دارند لکن مانع وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 11 - 6، 3

3 - آتش بر افروخته و پراشتهای دوزخ ، کیفر تکذیب قیامت

و أعتدنا لمن كذب بالساعة سعيراً

«سعیر»، به معنای آتش پراشتهاب و برافروخته است.

6- آتش جهنم، هم اکنون (پیش از برپایی قیامت) برای تکذیب کنندگان قیامت، آماده و مهیا است.

و أعتدنا لمن كذب بالساعة سعيراً

آمدن فعل «أعتدنا» (آماده کردیم) به صورت فعل ماضی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 4

4- کیفر و عذاب تکذیب کنندگان قیامت، بسیار شدید و هولناک خواهد بود.

سمعوا لها تغيظًا و زفيرًا

صدای خشمگینانه و پرخروش آتش جهنم، با دیدن منکران معاد از راه دور، حاکی از شدت و هولناکی عذاب و کیفر است.

ص: 522

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 55 - 3

3 - منکران قیامت ، در وسط دوزخ جای خواهند داشت .

فرءاء فی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 11 - 5

5 - تکذیب قیامت ، در نامه عمل تکذیب کنندگان ثبت شده و براساس آن کیفر خواهند دید .

کتب مرقوم . ویل یومئذ للمکذبین . الذین یکذبون بیوم الدین

484- کیفر مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 3

3- منکران حقانیت کتاب های آسمانی ، گرفتار عذاب شدند .

کذلک فعل الذین من قبلهم و ما ظلمهم الله و لکن كانوا انفسهم یظلمون . فأصابهم سیئ

485- کیفر مکذبان کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 3

3 - نماز خواندن تکذیب کنندگان کیفر های الهی ، بی ثمر بوده و مایه استحقاق عذاب جهنم است .

أرءیت الذی یکذب بالدین . . . فویل للمصلین

486- کیفر مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 49 - 5

5 - تعیین زمان کیفر تکذیب کنندگان ، تنها در اختیار خداوند است .

و يقولون متى هذا الوعد . . . قل لا أملك . . . إلا ما شاء الله

ص: 523

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 7

7 - محاکمه و مجازات منکران معاد، جلوه ای از ربوبیت خداوند است.

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم .. قالوا بلی و ربنا قال فذوقوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 12

12- منکران قیامت، به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد.

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 106 - 1

1- دوزخ، جزای کافران به آیات الهی و منکران معاد است.

ذلک جزاؤهم جهنّم بما کفروا

مراد از کفر، به قرینه آیه قبل، کفر به آیات خدا و معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 5

5- برانگیختن منکران معاد و مجازات آنها، پرتویی از ربوبیت خداوند است.

فوریک لنحشرنّهم .. حول جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 69 - 4

4- کیفر منکران معاد و ختم فرجام ایشان با عذابی مرگبار، از سنت های خداوند است.

فانظروا كيف كان عقبه المجرمين

تعبیر «فانظروا» در بردارنده معنای عبرت‌گیری و درس‌آموزی است و عبرت‌گرفتن در صورتی معنا دارد که حکم جاری بر مجرمان پیشین، درباره نسل‌های بعد نیز استمرار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 23 - 6

6 - کافران به آیات خدا و معاد، عذابی دردناک خواهند داشت .

و الذین کفروا بأیت اللّٰه ولقائه .. و أولئک لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 524

9 - خداوند ، قادر به مجازات گمراهان و منکران رستاخیز و لطف او به خلق مانع از سلب روزی آنان در دنیا است .

لفی ضلل بعید . الله لطیف بعباده یرزق من یشاء و هو القویّ العزیز

با توجه به معنای «لطیف» - که حکایت از رحمت و لطف دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 27 - 4

4 - محرومیت دوزخیان از هوای مطبوع و آب ، عقوبتی مناسب با انکار معاد

لایدوقون فیها بردًا و لا شرابًا . . . إثمهم کانوا لایرجون حسابًا

کیفر دوزخیان در آیات پیشین، به دو صورت نفی و اثبات بیان شده است؛ آنان از هوای سرد و نوشیدنی، محروم اند(نفی) و به نوشیدن «حمیم» و «غساق» مجبور خواهند بود(اثبات). «جزاء وفاقاً» آن را کیفری مناسب با کردار آنان - که آن هم به صورت نفی و اثبات بوده - بیان کرده است؛ آنها معاد را باور نداشتند(نفی) و آیات خدا را تکذیب می کردند(اثبات). آیه «جزاء وفاقاً» دلالت دارد که محرومیت، کیفری مناسب با بی اعتقادی است و نوشیدن مایع داغ و چرکین، کیفر مناسب تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 29 - 8

8 - مجازات الهی ، در انتظار منکران معاد و تکذیب کنندگان آیات او است .

إثمهم کانوا . . . و کلّ شیء أحصینه کتبًا

جمله «وکلّ شیء . . .»، - پس از بیان انکار معاد و تکذیب آیات از سوی طغیانگران - تهدید آنان به مجازات در آخرت است.

488- کیفر اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 11

11- منکران معاد و ربوبیت خدا در روز قیامت به غل ها و زنجیرهایی که بر گردنشان آویخته می شود ، گرفتار خواهند شد .

أولئک الأغلل فی أعناقهم

489- کیفیت حشر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 7

7- خداوند، شیاطین و منکران معاد را در قیامت، خوار و ذلیل، بر زانوشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد.

ص: 525

ثم لنحضرنهم حول جهنم جثيًا

«جثيًا» (جمع «جاثی») حال است و «جاثی» به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی «جثی» را جمع «جثوه» دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

490- گرایشهای مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 3

3- منکران آخرت شرّ و بدی را بسان خیر و خوبی خواستارند .

و أن الذین لایؤمنون بالأخره . . . و یدع الإنسان بالشرّ دعاءه بالخیر

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که مقصود از «الإنسان» مطلق انسانها نباشد - چنانکه برخی از مفسران گفته اند -؛ بلکه الف و لام «الإنسان» برای عهد ذکری است و اشاره به منکران معاد می باشد که در آیه قبل (الذین لایؤمنون بالأخره. ..) آمده است.

491- گفتگوی کارگزاران خدا با مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 3

3- سخن ملامت بار و استهزاآمیز مأموران الهی نسبت به تکذیب گران ، به هنگام رویه رو شدن آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جمله «هذه النار. . .»، می تواند گفتار الهی و یا سخن مأموران خداوند (همانان که تکذیب گران را به عنف و قهر به سوی دوزخ رانده اند) باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال دوم است.

492- گفتگوی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 12 - 3

3- منکران معاد در قیامت ، زیان کاری خود را مشاهده کرده و به یکدیگر بازگو خواهند کرد .

قالوا تلك إذا كره خاسره

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال صدور سخن منکران معاد در قیامت است.

ص: 526

493- گمراهی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 92 - 4

4 - تکذیب گران ، عناصری گرفتار ضلالت و گمراهی

و أمّا إن كان من المكذبین الضالّین

494- گمراهی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 8 - 9

9 - کسانی که به عالم آخرت ایمان نمی آورند ، در گمراهی ژرف اند .

الذین لایؤمنون بالأخره فی العذاب و الضلل البعید

495- گمراهی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 9 - 7

7 - کافران تکذیب کننده دین ، در گمراهی عمیق بسر می برند .

إن أتمم إلا فی ضلل کبیر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله «إن أتمم..» از سخنان نگهبانان دوزخ باشد.

496- گمراهی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 186 - 7

7 - کفرپیشگان منکر قرآن ، مردمی متحیر و سرگردان در وادی گمراهی و طغیانگری

و یدرهم فی طغینهم یعمهون

در برداشت فوق «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» گرفته شده است، «عَمَهُ» (مصدر «یعمهون») به معنای تحیر و سرگردانی است.

ص: 527

497- گمراهی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 8

8 - ناسپاسی در برابر لطف و رحمت الهی و سوء استفاده از آن ، نمودی از انحراف و گمراهی منکران قیامت

وإنّ الذين لا يؤمنون بالأخرة... و لو رحمناهم... فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 12

12 - پی بردن به حقانیت رستاخیز ، دارای راه علمی است و منکران آن گرفتار گمراهی اند .

و یعلمون أنّها الحقّ إلاّ إنّ الذين یمارون فی الساعه لفی ضلل بعید

498- گمراهی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 51 - 4

4 - تکذیب گران معاد ، عناصری گمراه

ثمّ إنّکم أنّها الضالّون المکذّبون

499- گناه مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 25 - 1

1- تکذیب کنندگان حقانیت قرآن ، سرانجام تمامی گناهان عمل خویش را در قیامت بر دوش خواهند کشید .

وإذا قیل لهم ماذا أنزل ربّکم قالوا أسطر الأولین . لیحملوا أوزارهم کامله یوم ال

لام «لیحملوا» لام عاقبت است و «أوزار» (جمع وزر) به معنای ثقل و سنگینی و کنایه از گناه است.

500- گناه مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود.

ناصیه کذبہ خاطئہ

ص: 528

دروغ گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی ها، در چهره او نمایان است.

501- گناه مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 12

12 - منکران معاد در قیامت با بار سنگین گناهان خویش حضور می یابند.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله . . . و هم یحملون أوزارهم علی ظهورهم

«أوزار»، جمع «وزر»، به معنی سنگینی است و مقصود از «أوزار» در آیه سنگینی گناهان است.

502- گناهکاری مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 15 - 4

4 - قلب تکذیب کنندگان قرآن و قیامت، هرگز از آلودگی های گناه پاک نخواهد شد .

ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون . کلاً إنهم ... محجوبون

جمله بعد از «کلاً»، قرینه است بر این که آیه شریفه درصدد بیان تداوم یافتن نکته ای است که آیه قبل درباره قلب تکذیب گران مطرح کرده بود.

503- گناهکاری مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 15 - 4

4 - قلب تکذیب کنندگان قرآن و قیامت، هرگز از آلودگی های گناه پاک نخواهد شد .

ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون . کلاً إنهم ... محجوبون

جمله بعد از «کلاً»، قرینه است بر این که آیه شریفه درصدد بیان تداوم یافتن نکته ای است که آیه قبل درباره قلب تکذیب گران مطرح کرده بود.

504- گناهکاری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 4

4 - منکران معاد ، مردمانی تبه کار و مجرم

الذین لایرجون لقاءنا .. یوم یرون الملائکه لالبشری یومئذ للمجرمین

505- لالی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 13، 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت

13 - عن أبی جعفر (ع) فی قوله: «الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم» یقول: «صم» عن الهدی و «بکم» لایتکلمون بخیر «فی الظلمات» یعنی ظلمات الکفر ...

از امام باقر (ع) درباره آیه «الذین کذبوا بآیتنا ..» روایت شده است: تکذیب کنندگان آیات الهی «کرانند» از (شنیدن آیات) هدایت، «لالند» از سخن خیر گفتن، «در تاریکیها قرار دارند» یعنی تاریکیهای کفر ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 7

7 - باز ایستادن ظالمان تکذیب گر از نطق و سخن ، با مشاهده نزول عذاب الهی بر آنان

و وقع القول علیهم .. فهم لاینطقون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «وقع القول ..» حلول عذاب باشد.

506- لجاجت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 5

5 - تکذیب کنندگان رسالت پیامبران پس از نوح (ع) ، علی رغم ارائه معجزات و دلیل های روشن به آنان ، همچنان بر ناباوری و تکذیب خود ، پای فشردند .

فجاءوهم بالبینت فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل

برداشت فوق مبتنی بر این است که مضاف الیه «قبل» ضمیر عاید به «مجیء» که از «جاءوهم بالبینات» استفاده می شود، بازگردد.

ص: 530

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 3

3- اصرار کفرپیشگان بر تکذیب پیامبران و عناد و لجاجت آنان ، موجب یأس پیامبران از موفقیت خویش و ایمان آوردن قومشان

حتّی إذا استئیس الرسل

متعلق «استئیس» ایمان آوردن مردم و موفقیت پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 10

10 - تکذیب شدن رسالت پیامبران الهی ، از روی عمد و لجاجت و باآگاهی از محتوای آن بوده است .

جاءتهم رسلهم بالبیّنات وبالزّبر وبالکتب المنیر

تکذیب شدن پیامبران الهی - به رغم آن که آنان در متن جامعه بودند (جائتهم) و معجزات و دلایل روشنی را به مردم ارائه نموده و کتاب روشنگر و قابل فهمی را به ایشان عرضه می کردند - حکایت از حقیقت یاد شده می کند.

507- لجاجت مکذبان بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 3

3 - گروهی از مردم با وجود هشدار های قرآن ، همچنان بر بی ایمانی خود باقی اند و ربوبیت و بصیرت الهی را انکار کرده و معاد و حسابرسی اعمال را نمی پذیرند .

إنّ ربّه کان به بصیراً .. فما لهم لایؤمنون

متعلق «لایؤمنون»، ممکن است معارفی باشد که در آیات پیشین بیان شد؛ از قبیل: ربوبیت و بصیرت الهی، نامه های اعمال، محاسبه و .

...

508- لجاجت مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 2

2 - پافشاری مستمر تکذیب گران در دنیا، بر انکار قیامت و عذاب دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جمله «کنتم بها تکذّبون» ماضی استمراری و بیانگر آن است که کافران تکذیب گر؛ هرگز حاضر نشده اند حقایق مربوط به جهان آخرت را بپذیرند؛ بلکه مصرانه آن را انکار می کنند.

ص: 531

509- لجاجت مکذبان حسابرسی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 3

3 - گروهی از مردم با وجود هشدار های قرآن ، همچنان بر بی ایمانی خود باقی اند و ربوبیت و بصیرت الهی را انکار کرده و معاد و حسابرسی اعمال را نمی پذیرند .

إِنَّ رَبَّهٖ كَانَ بِهِ بِصِيرًا .. . فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

متعلق «لایؤمنون»، ممکن است معارفی باشد که در آیات پیشین بیان شد؛ از قبیل: ربوبیت و بصیرت الهی، نامه های اعمال، محاسبه و . . .

510- لجاجت مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 50 - 2

2- سرسختی و لجاجت تکذیب گران صدر اسلام ، در پذیرش قرآن و اسلام

فَبَأَىٰ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ

511- لجاجت مکذبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 3

3 - گروهی از مردم با وجود هشدار های قرآن ، همچنان بر بی ایمانی خود باقی اند و ربوبیت و بصیرت الهی را انکار کرده و معاد و حسابرسی اعمال را نمی پذیرند .

إِنَّ رَبَّهٖ كَانَ بِهِ بِصِيرًا .. . فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

متعلق «لایؤمنون»، ممکن است معارفی باشد که در آیات پیشین بیان شد؛ از قبیل: ربوبیت و بصیرت الهی، نامه های اعمال، محاسبه و . . .

512- لجاجت مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 50 - 2

2 - سرسختی و لجاجت تکذیب گران صدر اسلام ، در پذیرش قرآن و اسلام

فبأیّ حدیث بعده یؤمنون

ص: 532

513- لجاجت مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 2

2 - پافشاری مستمر تکذیب گران در دنیا ، بر انکار قیامت و عذاب دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جمله «کنتم بها تکذّبون» ماضی استمراری و بیانگر آن است که کافران تکذیب گر؛ هرگز حاضر نشده اند حقایق مربوط به جهان آخرت را بپذیرند؛ بلکه مصرانه آن را انکار می کنند.

514- لجاجت مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 101 - 8

8- وجود برخی از افراد آگاه و مغرض ، در میان مشرکان و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل أكثرهم لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 3

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج در صدر اسلام

وإن یکذّبوک فقد کذّبت رسل من قبلک

از آهنگ آیه شریفه استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تکذیب شدنش اندوهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط «إن یکذّبوک» را محذوف و چنین دانسته اند: «إن یکذّبوک فلا تحزن و اصبر اذ قد کذّبت رسل من قبلک».

515- لجاجت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 16، 14

14- منکران معاد ، علی رغم دریافت پاسخ شبهات خویش درباره معاد ، با تکان دادن سر همچنان آن را مستبعد می شمردند .

تکان دادن سر از سوی مشرکان، پس از دریافت پاسخ شبهات خویش درباره معاد، می تواند به منظور استبعاد معاد باشد.

16- منکران معاد، علی رغم دریافت پاسخ شبهات خود درباره معاد، همچنان بر حفظ ذهنیت خود پای می فشردند .

از اینکه منکران معاد، پس از دریافت پاسخ تمامی شبهات خود درباره معاد، با تکان دادن سر آن را به استهزا گرفته و انکار می کردند، نشان می دهد که آنان، در پی حفظ ذهنیت دیرینه خود درباره معاد بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 6

6- خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) عنایت و لطف خاص داشته و او در قبال انکارکنندگان معاد، دلجویی کرده است .

فوربک لنحشرنهم والشیطین

ضمیر «فوربک» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. عنایت به آن حضرت هنگام قسم خوردن خداوند به نام مقدس خویش، نوعی اظهار لطف و دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال خیره سری های کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 3

3 - منکران معاد، فرورفته در کفر و در اوج پافشاری بر پندار باطل خویش

ما أکفره

از آیات بعد - که توجه به مبدأ خلقت انسان را مقدمه توجه به معاد در «ثم إذا شاء أنشره» قرار داده است - استفاده می شود که آیه شریفه بر منکران معاد نیز قابل تطبیق است. مفاد جمله «ماأکفره»، تعجب از رسوخ کفر در کافران است تا آن حد که به هیچ نحو زایل نمی شود. این تعبیر ممکن است، صیغه تعجب و یا استفهام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 3

3 - گروهی از مردم با وجود هشدار های قرآن، همچنان بر بی ایمانی خود باقی اند و ربوبیت و بصیرت الهی را انکار کرده و معاد و حسابرسی اعمال را نمی پذیرند .

إن ربّه کان به بصیراً... فما لهم لا یؤمنون

متعلق «لا یؤمنون»، ممکن است معارفی باشد که در آیات پیشین بیان شد؛ از قبیل: ربوبیت و بصیرت الهی، نامه های اعمال، محاسبه و .

516- لذت گرایی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 46 - 2

2 - خورد و خوراک و بهره ناچیز از لذت های مادی ، هدف زندگی کافران و منکران قیامت

كلوا و تمتعوا قليلاً

از این که به کافران گفته می شود: بخورید و بهره گیرید، می توان به این حقیقت دست یافت که آنان جز همین کار، هدف دیگری

ص: 534

در زندگی ندارند و گرنه به آن فراخوانده می شدند.

517- مادیگرایی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 2

2 - منکران معاد دارای بینشی سطحی و مادی هستند.

وقالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا و ما نحن بمبعوثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 4

4 - در نظر منکران معاد، انسان موجودی صرفاً مادی و جسمانی است.

أیعدکم .. و کنتم تراباً و عظماً أنکم مخرجون

از این که اشراف، خاک و استخوان شدن را به خود انسان نسبت داده اند نه به جسم او (یعنی نگفتند «و کان جسمکم تراباً...») استفاده می شود که آنان برای انسان، هویتی بیرون از کالبد و جسم او معتقد نبودند.

518- مجازات مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 11 - 7

7 - منکران قیامت، مستحق کیفر و عذاب الهی در دنیا هستند.

و لو یعجل الله .. لقضی إلیهم أجلهم فنذر الذین لایرجون لقاءنا

از آیه شریفه استفاده می شود که: اگر مجازات منکران قیامت منجر به مرگ آنان نمی شد، خدا بدون مهلت آنان را سرکوب می کرد؛ یعنی، آنان استحقاق کیفر را دارند لکن مانع وجود دارد.

519- مجرمیت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 12 - 6

6 - تکذیب کنندگان آیات الهی ، مردمانی مجرم و تبہکارند .

ثمَّ كان عقبه الذين أسئوا السوای أن کذبوا بأیت اللہ . . . و یوم تقوم الساعه ی

احتمال دارد که «ال» در «المجرمون» عهد بوده و مراد از آن، «الذین أسئوا السوای» باشد. این، از باب وضع اسم ظاهر به جای

ص: 535

ضمیر به جهت ذکر صفت دیگری برای آنان است.

520- مجرمیت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 10

10 - تکذیب کنندگان رسالت انبیا ، مردمانی مجرم اند .

فانتقمنا من الذین أجرموا

521- محاکمه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 6

6 - فروماندن ظالمان تکذیب کننده آیات خدا ، از عذرآوری و بهانه تراشی در محکمه الهی ، پس از قطعی شدن عذاب بر آنان

وقع القول علیهم ... فهم لا ینطقون

در برداشت یاد شده قید «پس از قطعی شدن...» ، بر این اساس است که «وقع القول...» به معنای «حقّ القول...» باشد.

522- محرومیت اخروی مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 13 - 3

3 - مرفهان تکذیب گر و دین ستیز ، از هرگونه آسایش و راحتی یا لذت و کام جویی در قیامت ، محروم خواهند بود .

وذرنی و المکذّبین أُولی النعمه . . . و طعامًا ذا غصّه و عذابًا ألیماً

تأکید خداوند بر گلوگیر و دردآور بودن کیفر صاحبان ثروت و رفاه، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

523- محرومیت اخروی مکذبان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 5

5 - محرومیت شرک پیشگان و منکران یگانگی خدا از سعادت اخروی

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

ص: 536

524- محرومیت اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 7

7 - تکذیب کنندگان دین ، در قیامت از یاری هم نشینان خویش محروم خواهند بود .

فلیدع نادیه

امر در «فلیدع»، تعجیزی و بیانگر آن است که شخص گرفتار، نمی توان هم نشینان خود را به یاری بخواند.

525- محرومیت اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 7

7 - ملائکه هنگام روبه رو شدن با منکران معاد در قیامت ، به آنان خواهند گفت که شما از غفران الهی و بهشت محرومید .

يوم يرون الملائكة لا بشرى يومئذ للمجرمين و يقولون حجراً محجوراً

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که فاعل «يقولون» ملائکه باشد و «حجراً محجوراً» نیز مقول قول ایشان باشد. گفتنی است که در این صورت، مقصود از این کلام، اعلام محرومیت و ممنوعیت منکران معاد از غفران الهی و بهشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 34 - 1

1 - منکران معاد ، محروم از رحمت حق و وانهاد به خویش در اوج گرفتاری های قیامت

وقيل اليوم ننسيكم

نسیان در آیه شریفه، کنایه از روی گردانی خداوند از کافران و وانهادن آنان به حال خودشان است.

526- محرومیت مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 7

7- منکران آخرت از ستمکارانند و در قیامت از رحمت خداوند ، محروم خواهند بود .

ألا لعنه الله على الظلمين. الذين ... هم بالأخره هم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 23 - 6

ص: 537

6- منکران عالم آخرت ، محروم از محبت خداوند

فالذین لایؤمنون بالآخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون . . . إنه لایحِبُّ المستکبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 5

5- کافران به آخرت ، از درک پیام های وحی محرومند .

و إذا قرأت القرآن جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالآخره حجابًا مستورًا

احتمال دارد مراد از جعل حجاب بین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کافران، این باشد که آنان در نتیجه ایمان نیاوردن به آخرت از درک و فهم آیات قرآن محروم شدند.

527- محرومیت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 4

4 - محرومیت تکذیب کنندگان آیات الهی از راههای تحصیل معرفت و شناخت

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 5, 6, 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر و خودبرتربینی معارف الهی را نپذیرند، از رحمتهای ویژه الهی در دنیا محرومند.

ان الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء

چنانچه جمله «لا تفتح . . .» بیان محرومیتی باشد که در دنیا دامنگیر تکذیب کنندگان می شود، گشوده نشدن درهای آسمان برای آنان، کنایه از شامل نشدن رحمتهای خاص الهی بر آنان است.

5 - تکذیب کنندگان آیات الهی و مستکبران، محروم از ورود به بهشت

إن الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها . . . لا یدخلون الجنة

6- ورود تکذیب کنندگان آیات الهی و مستکبران به بهشت، امری ناممکن، همچون عبور شتر از روزنه سوزن

و لا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط

«جمل» به معنای شتر است و «سم» به معنای روزنه ای است که در انتهای سوزن برای عبور نخ تعبیه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 96 - 5، 2

2- تکذیب کنندگانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند، زمینه پذیرش دعوت پیامبران را از دست داده و هرگز به آیات و نشانه های الهی ایمان نخواهند آورد.

ص: 538

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون

5- محروم ساختن تکذیب کنندگان آیات الهی از ایمان ، سنت خدا و مقتضای ربوبیت اوست .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 23 - 4

4- کافران به آیات خدا و معاد ، حظّی از رحمت خداوند ، نخواهند داشت .

و الذين كفروا بأيت الله ولقاءه أولئك ينسوا من رحمتي

«یَسُوا من رحمتی» می تواند جمله خبری باشد و می تواند کنایه از قضای الهی مبنی بر مشمول رحمت قرار نگرفتن افراد یاد شده باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

528- محرومیت مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 23 - 7

7- منکران حق ، از محبت خداوند محرومند .

فالذين لا يؤمنون بالأخرة قلوبهم منكرة وهم مستكبرون . . . إنه لا يحبّ المستكبرين

529- محرومیت مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 42 - 6، 5، 3، 2

2- مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند مانند کسانی هستند که از حس شنوایی محروم و از نیروی عقل و اندیشه بی بهره اند .

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

3- مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت ، ناتوان بود .

و منهم من يستمعون إليك أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

5- مردمی که به آیات قرآن گوش فرادهند و به آن ایمان نیاورند ، مانند کسانی هستند که از حس شنوایی محروم و از قوه عاقله بی نصیبند .

و منهم من يستمعون إليك أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

6- مردمی که به آیات قرآن گوش سپارند و به آن ایمان نیاورند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حق ناتوان است .

و منهم من يستمعون إليك أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

ص: 539

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 15 - 5

5 - تکذیب کنندگان قیامت و منکران قرآن ، از ملاقات خداوند و دیدار رحمت او در قیامت محروم اند .

إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ

محجوب بودن از خداوند، نمی تواند به معنای ندیدن با چشم باشد؛ زیرا این امر به کافران اختصاص ندارد. بنابراین مراد، رانده شدن از درگاه الهی و محرومیت از دیدار جلوه های خداوند (از قبیل رحمت و ثواب الهی و یا نظایر آن) است.

530- محرومیت مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 51 - 10

10 - خداوند ، منکران قیامت را از بهشت و مواهب آن محروم خواهد کرد .

إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيَّ الْكُفْرِينَ .. فاليوم ننسبهم كما نسوا لقاء يومهم هذا

از مصادیق کلمه «الکفرین» به دلیل «کما نسوا لقاء يومهم هذا»، منکران قیامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 46 - 3

3 - تهدید تکذیب گران روز جزا ، به محرومیت از موهبت های بهشتی

كلوا و تمتعوا قليلاً

امر در «كلوا و تمتعوا» در معنای تهدید و انذار به کار رفته است. در آیات گذشته، از مواهب بهشت و تأمین خواسته های تقواییشان در آن، سخن به میان آمده است. از این مطلب استفاده می شود که این تهدید، ناظر به محرومیت از موهبت های بهشتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 15 - 5

5 - تکذیب کنندگان قیامت و منکران قرآن ، از ملاقات خداوند و دیدار رحمت او در قیامت محروم اند .

محجوب بودن از خداوند، نمی تواند به معنای ندیدن با چشم باشد؛ زیرا این امر به کافران اختصاص ندارد. بنابراین مراد، رانده شدن از درگاه الهی و محرومیت از دیدار جلوه های خداوند (از قبیل رحمت و ثواب الهی و یا نظایر آن) است.

531- محرومیت مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 2

2 - مردمی که از نزدیک، اعمال و رفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نظاره کرده و از او تبعیت نمی کردند، همانند آن نابینایی اند که از نعمت بصیرت دل نیز محروم است.

و منهم من ينظر إليك أفانت تهدى العمى و لو كانوا لا يبصرون

532- محرومیت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 23 - 4

4 - کافران به آیات خدا و معاد، حظی از رحمت خداوند، نخواهند داشت.

و الذين كفروا بأيت الله و لقاءه أولئك يئسوا من رحمتي

«یئسوا من رحمتی» می تواند جمله خبری باشد و می تواند کنایه از قضای الهی مبنی بر مشمول رحمت قرار نگرفتن افراد یاد شده باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 9

9 - منکران معاد و فرعون صفتان عصر بعثت، محروم از خشیت الهی و بی تفاوت در برابر عبرت های تاریخ

يقولون أءنا... هل أتیک... إنّ فی ذلک لعبره لمن یخشی

تصریح به «من یخشی» برای اشاره به نبود خشیت در وجود منکران معاد است.

533- محمد (صلی الله علیه و آله) و مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 26 - 1

1 - خداوند، شیوه پاسخ گویی به منکران معاد را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) آموخت.

قالوا... قل

534- مشکلات اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 541

5- بی تقوایی و هواپرستی، بزرگ ترین مشکل تکذیب کنندگان دین در قیامت

فویل یومئذ للمکذبین . . . هذه النار الّتی کنتم بها تکذبون ... إنّ المتّقین فی

در این آیات، «متّقین» جبهه مقابل «مکذّبین» قرار گرفته است. از این تقابل مطلب استفاده می شود.

535- مشکلات اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 34 - 1

1 - منکران معاد، محروم از رحمت حق و وانهاده به خویش در اوج گرفتاری های قیامت

وقیل الیوم ننسیکم

نسیان در آیه شریفه، کنایه از روی گردانی خداوند از کافران و وانهادن آنان به حال خودشان است.

536- مطالعه فرجام مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 17، 10، 9

9- خداوند، فراخوان مردم به گشت و گذار در مناطق زمین برای مشاهده عاقبت و فرجام تکذیب کنندگان پیامبران

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

10- مطالعه آثار باقیمانده از تکذیب کنندگان انبیا، گویای عاقبت شوم آنان و گرفتار آمدنشان به عذاب های الهی است .

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

17- آنان که در فرجام تکذیب کنندگان پیامبران نمی اندیشند و نیکویی سرای اخروی تقوایشگان را در نمی یابند، سزاوار سرزنش و ملامتند .

أفلم یسیروا . . . أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- لزوم جهانگردی و سیر و سیاحت ، جهت مطالعه در عاقبت شوم تکذیب کنندگان انبیا

فسيروا فى الأرض فانظروا كيف كان عقبه المكذبين

«انظروا» (از مصدر نظر) به معنای گرداندن چشم برای درک و دریافت چیزی و دیدن آن است.

ص: 542

537- معجزه برای مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 18

18- اعطای معجزه به امت های حق ناپذیر و تکذیب کننده آیات الهی ، کاری بیهوده و دور از ساحت خداست .

و ما منعنا أن نرسل . . . و ما نرسل بالآیت إلاّ تخویفاً

عبارت «و ما نرسل بالآیات إلاّ تخویفاً» (ما معجزات را جز برای بیم دادن نفرستادیم) می تواند توضیحی باشد برای امتناع خداوند از ارائه معجزه به امتهای بعدی به خاطر تکذیب شدن معجزات توسط پیشینیان. با این بیان که هدف از ارائه معجزه بیم دادن است. وقتی امتها آن را تکذیب کنند، ارائه آن لغو و بیهوده خواهد بود و چنین امری از ساحت خداوند به دور است.

538- مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 12

12 - مدعیان تحریمهای بی اساس، تکذیب کننده آیات خداوند و منکران آخرت هستند.

قل هلم . . . و لا تتبع أهواء الذين كذبوا بآيتنا و الذين لا يؤمنون بالأخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 37 - 17

17- مصریان عصر یوسف (ع) ، به خداوند ایمان نداشتند و سرای آخرت را انکار می کردند .

إني تركت ملّة قوم لا يؤمنون بالله و هم بالأخرة هم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 2

2- منکران عالم آخرت ، منکر نزول قرآن از جانب خداوند بودند .

فالذين لا يؤمنون بالأخرة . . . إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين

رفع «أساطير» به خاطر خبر برای مبتدای محذوف بودن («المنزل» یا «الذی یسئل عنه») است که مراد از آن قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 3

3- مشرکان عصر جاهلی ، منکر عالم آخرت بودند .

لذین لایؤمنون بالأخره

این آیه، در سیاق آیاتی است که در مذمت مشرکان بود و این خود قرینه ای است بر اینکه مراد از «الذین»، مشرکانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 543

1 - انسان های ناباور به جهان آخرت ، مغرور و سرخوش از کردار های زشت خویش

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ

«تزیین» (مصدر «زینّا») به معنای آراستن و زیبا جلوه دادن است. عبارت «زینّا لهم أعمالهم»؛ یعنی، اعمال آنان را به گونه ای می آراییم که مجذوب آن شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 6

6 - فرعون و سپاهیان سرکش وی ، عناصری بی ایمان و بی اعتقاد به آخرت بودند .

و ظَنُّوا أَنَّهُم إِلَيْنَا لَا يَرْجِعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 3

3 - ایمان نداشتن به جهان آخرت ، از اوصاف مهم و شناخته شده مشرکان صدر اسلام

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

توصیف مشرکان به ایمان نداشتن به آخرت و انتخاب این وصف از میان اوصاف دیگر آنان، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

539- مکذبان آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 3

3 - فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

قال رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ... قال ... لِأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ . قال أُولَئِكَ بَشَرٌ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و پذیرفت.

540- مکذبان آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 3

3 - فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

ص: 544

قال رب السموت و الأرض . . . قال . . . لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجنتك بشيء

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و پذیرفت.

541- مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 1,2

1 - دوزخ جایگاه کفرپیشگان و تکذیب کنندگان آیات خداوند

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحاب الجحیم

2 - مشرکان و یهودیان ، مردمانی کفر پیشه و تکذیب کننده آیات الهی

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود مصداق بارز از «الذین کفروا و کذبوا . . .» مشرکان و یهودیان منکر قرآن و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 25

25 - بنی اسرائیل ، آیات خدا را انکار کردند و به آنها کفر ورزیدند .

کانوا یکفرون بآیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 6,8,2

2 - تکذیب کنندگان آیات خداوند، ستمگرترین مردم هستند.

و من أظلم ممن . . . أو کذب بآيته

6 - مشرکان، از مصداق بارز افترا زندگان به خدا و تکذیب کنندگان آیات الهی هستند.

أنتكم لتشهدون أن مع الله الهه . . من أظلم ممن افترى ... أو كذب بايته

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه . . و من أظلم ... إنه لایفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 8

8 - کافران تکذیب کننده آیات الهی حتی در صورت بازگشت به دنیا ایمان نمی آورند.

ص: 545

فقالوا يلبتنا نرد . . . و لوردوا لعادوا لما نهوا عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 6

6 - ستمکاران آیات الهی را انکار می کنند.

و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 7

7 - قطع هر گونه امداد الهی به ظالمان تکذیب کننده آیات الهی *

فقطع دابر

«دابر» به معنی پشت و عقب است و از معانی محتمل کنایی در آیه قطع هر گونه امداد و فیض الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 12

12 - مدعیان تحریمهای بی اساس، تکذیب کننده آیات خداوند و منکران آخرت هستند.

قل هلم . . . و لا تتبع أهواء الذين كذبوا بآيتنا و الذين لا يؤمنون بالأخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 6

6 - آنان که آیات الهی را دروغ بشمارند و از سر تکبر آنها را انکار کنند، از ستم پیشگانند.

إن الذين كذبوا . . . كذلك نجزي الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 16

16 - فسادگران دارای زمینه هایی برای تکذیب آیات الهی و انکار رسالت پیامبران

فَظَلَمُوا بِهَا فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 136 - 4,6,8

4 - فرعونیان آیات الهی را تکذیب کرده و به آن بی اعتنا بودند .

بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

در برداشت فوق ضمیر «عنها» به «ایتنا» برگردانده شده است. گفتمی است که در این صورت «غفلت» به معنای بی اعتنایی خواهد بود، نه به معنای بی خبری؛ زیرا جمله قبل (کذبوا...) دلالت می کند که فرعونیان از آیات الهی بی خبر نبودند.

6 - فرعونیان با غفلت از انتقام گیری خداوند، آیات او را تکذیب کردند .

ص: 546

بأنهم كذبوا بايتنا و كانوا عنها غفلين

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «عنها» به «نقمت» (برگرفته شده از «انتقمنا») برگردد و جمله «و كانوا ..» حال برای ضمیر «كذبوا» باشد. گفتمی است در این صورت غفلت به معنای حقیقی آن (بی خبر بودن و توجه نداشتن) خواهد بود.

8 - بی اعتنایان به آیات الهی و تکذیب کنندگان آنها، در خطر گرفتار شدن به انتقام خداوند هستند .

فانتقمنا منهم .. بأنهم كذبوا بايتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 16، 5، 4

4 - گروهی از انسان ها هیچ نشانه ای را که برای اثبات حقانیت دین به آنان ارائه شود، تصدیق نمی کنند و بدان ایمان نمی آورند .

وإن يروا كل آية لا يؤمنوا بها

5 - خداوند دارندگان روحیه ناباوری به آیات الهی را از درک آیات و معارف خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آيتي الذين يتكبرون .. وإن يروا كل آية لا يؤمنوا بها

جمله «إن يروا ..» عطف بر «يتكبرون ...» و صله دیگری برای «الذين» است. یعنی: «سأصرف عن آيتي الذين إن يروا ...». بنابراین «إن يروا» اشاره به گروهی دیگر دارد که خداوند آنان را از درک آیات و معارف بازمی دارد.

16 - گروهی از مردم عصر موسی آیات خدا را دروغ پنداشتند و به آنها بی اعتنا بودند .

ذلک بأنهم كذبوا بايتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 17

17 - بلعم باعورا پس از ایمان به آیات الهی آنها را تکذیب کرد .

فمثله كمثل الكلب .. ذلک مثل القوم الذين كذبوا بايتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 3، 4

3 - تکذیب کنندگان آیات الهی با تکذیبشان ضرری را متوجه ساحت قدس الهی نخواهند کرد .

وأنفسهم كانوا يظلمون

تقدیم «أنفسهم» بر «یظلمون» مفید حصر است و این حصر می تواند در ارتباط با خداوند ایراد شده باشد ; یعنی: مکذبان با تکذیب آیات، به خداوند ضرر نمی رسانند و تنها به خود ستم می کنند.

4 - تکذیب کنندگان آیات الهی با تکذیبشان ضرری را متوجه دیگران نخواهند کرد .

وأنفسهم كانوا يظلمون

برداشت فوق بر این مبناست که حصر در ارتباط با دیگران، پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، مطرح باشد ; یعنی: تکذیب کنندگان با تکذیب آیات ضرری را متوجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) و یا مسلمانان نخواهند کرد، بلکه خود ضرر خواهند دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 547

4 - تصدیق کنندگان آیات الهی ، هدایت یافتگان ، و تکذیب کنندگان آیات الهی ، ضلالت پیشگاند .

الذین کذبوا بآیتنا .. من یهد الله فهو المهتدی و من یضلل

با توجه به آیه قبل معلوم می شود مصداق مورد نظر برای ضلالت، تکذیب آیات خداوند است و مصداق هدایت، تصدیق آیات و ایمان به آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 3, 8

2 - فرعونیان و پیشینیان آنان مردمی گنهکار و تکذیب کننده آیات الهی

کذبوا بآیت ربهم فأهلکنهم بذنوبهم

3 - آل فرعون از مظاهر بارز تکذیب کنندگان آیات الهی

کذاب ءال فرعون و الذین من قبلهم کذبوا بآیت ربهم

8 - تکذیب کنندگان آیات و نشانه های خداوند ظالم هستند .

کذبوا بآیت ربهم .. و کل كانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 95 - 1

1 - اقوام پیامبران پیشین ، آیات و نشانه های الهی را تکذیب کردند .

و لا تکنون من الذین کذبوا بآیت الله

با توجه به ارتباط این آیه با آیه های قبل می توان گفت که مراد از « الذین کذبوا بآیت الله » اقوام پیامبران گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 8

2- اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلک عاد جحدوا بآیت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

8- توده های قوم عاد، به پیروی از فرمان سران خویش، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند.

و تلک عاد جحدوا بآیت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر کل جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی، انکار آنهاست.

فأبی الظلمون إلا کفورًا

ص: 548

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 4

4- فرعون آیات و معجزات الهی موسی (ع) را سحر خواند و آن را وسیله ای برای بیرون راندن فرعونیان از مصر دانست .

لتخرجنا من أرضنا بسحرک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 1،2

1- خداوند ، حضرت نوح (ع) را از گزند تکذیب کنندگان آیات الهی نجات داد و از او کاملاً حمایت کرد .

و نصرنه من القوم الذین کذبوا بآیتنا

واژه «نصر» هرگاه با «من» متعدی شود، متضمن معنای نجات و خلاصی است (برگرفته از «قاموس المحيط»).

2- قوم نوح ، آیات الهی را تکذیب کردند .

و نصرنه من القوم الذین کذبوا بآیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 4

4- شقاوت و گمراهی ، عامل روی آوردن سران و اشراف مرقه ، به تکذیب آیات الهی

ألم تکن ءیتی . . . تکذبون . قالوا ربنا غلبت علینا شقوتنا و کنا قومًا ضالِّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4- فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذهبا إلى القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 82 - 3

3 - تردید و ناباوری نسبت به آیات الهی ، مشکل مجموعه های آینده بشری

أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 10

10 - اکثر مشرکان مکہ ، کافر بوده و به آیات خدا ، ایمان نیاوردند .

و من هؤلَاءِ من یؤمن به و ما یجحد بآیتنا إِلَّا الْکَافِرُونَ

به قرینه «و من هؤلَاءِ من یؤمن به»، «الکافرون»، اکثر مشرکان مکہ را تشکیل می دهند.

ص: 549

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 42 - 1

1 - فرعونیان ، تمامی آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

كذَّبوا بآيتنا كُلِّها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 6

6 - قوم يهود ، تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)

بئس مثل القوم الذين كذَّبوا بآيت الله

ص: 550

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 10 - 1

1 - کسانی که به کفر و تکذیب آیات الهی پردازند ، اهل دوزخ اند .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 28 - 1

1 - طغیان گران دوزخی ، آیات الهی را دروغ شمرده و بر تکذیب آن اصرار میورزیدند .

و کذبوا بآیتنا کذاباً

«کذاباً» (مصدر باب «تفعیل»)، مفعول مطلق است که بر تأکید دلالت دارد.

542- مکذبان آیات خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 2

2 - کفر پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، برای همیشه در دوزخ خواهند بود .

أولئک أصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 54 - 6

6 - عذاب کافران منکر آیات خدا ، در جهنم قطعی است .

یستعجلونک بالعذاب وإنّ جهنم لمحیطه بالکفرین

جمله اسمیه "إنّ جهنم" و تأکید "إنّ" بر حتمیت عذاب، دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 16 - 2

2- ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله، به عذاب، به صورت جبری است.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا... فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 12، 11

11 - کافران و تکذیب گران آیات الهی، اهل دوزخ اند.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

ص: 551

12 - دوزخ ، جایگاه ابدی کافران و تکذیب گران بوده و آنان هرگز از آن رهایی نخواهند یافت .

أولئك أصحاب الجحيم

«صاحب» (مفرد «أصحاب») به معنای یار و ملازم است. بنابراین «أصحاب الجحيم»; یعنی، کسانی که با دوزخ یار و ملازم بوده و هرگز از آن جدا نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 10 - 2

2 - گرفتاری به جهنم و عذاب الهی ، سرنوشت تکذیب کنندگان آیات الهی است .

ویل یومئذ للمکذبین

به قرینه «إذا تتلى عليه آیاتنا ..» در آیات بعد، عنوان «مکذبین»، تکذیب کنندگان آیات خداوند را در بر می گیرد.

543- مکذبان آیات خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 12 - 7

7 - بدکاران دروغ انگار آیات الهی ، در روز قیامت ، ناامید و اندوه ناک اند .

ثمّ کان عقبه الذین أسئوا السوای أن کذبوا بأیت الله .. و یوم تقوم الساعه ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 19 - 2

2 - سمت چپ در آخرت ، جایگاه استقرار کسانی است که به آیات الهی کفر ورزیده و از آزادسازی بردگان ، غذا دادن به یتیمان و مستمندان و توصیه یکدیگر به صبر و ترحم ، امتناع کرده اند .

فکّ رقبه .. و الذین کفروا بایتنا هم أصحاب المشئمه

چنانچه «مشأمه» به معنای «سمت چپ» باشد - که در «صحاح» از جمله معانی آن شمرده شده است - برداشت یاد شده استفاده می شود. کلمه «أصحاب»، بیانگر حضور طولانی «اصحاب المشأمه» در سمت چپ است به گونه ای که با آن مصاحبت داشته و از آن فاصله نمی گیرند.

544- مکذبان آیات خدا و چهارپایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 13، 12

12 - تکذیب کنندگان آیات الهی ، در محروم بودن از درک معارف الهی مانند چارپایانند .

أولئك كالأنعم

ص: 552

همسانی گمراهان تکذیب کننده آیات با چهارپایان و به اصطلاح «وجه شبهه»، به دلیل جمله «لایفقهون بها و ..» (محرومیت از درک معارف الهی) است.

13 - تکذیب کنندگان آیات الهی به دلیل بهره نگرفتن از ابزار شناخت معارف الهی از چهارپایان بدترند .

بل هم أضل

حرف «بل» برای اضراب است که در این مورد به معنای انتقال از غرضی به غرض مهمتر می باشد. در نتیجه مفاد «بل» این است که اگر چه تکذیب کنندگان مانند چهارپایان از درک آیات الهی محرومند، ولی چون از ابزاری برای شناخت آیات الهی بهره مند بودند که حیوانات فاقد آن هستند، باید آنان را از چهارپایان نیز فرومایه تر خواند.

545- مکذبان آیات خدا و سگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 15

15 - حالت درونی تکذیب کنندگان آیات الهی مانند حالت سگ تشنه ای است که همواره له له می زند .

ذلک مثل القوم الذین کذبوا بآیتنا

«ذلک» اشاره به حالتی است که جمله «فمثله ..» آن را درباره سگ بیان داشت.

546- مکذبان آیات خدا هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 97 - 2

2 - تکذیب کنندگان محکوم به عذاب استیصال ، آن گاه که عذاب دردناک الهی را ببینند و راهی جز تسلیم شدن برای آنان نماند ، از تکذیب دست برداشته و اظهار ایمان خواهند کرد .

إن الذین حقت علیهم کلمت ربک لایؤمنون .. حتی یروا العذاب الالیم

547- مکذبان آیات معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 28 - 2

2- آیات معاد در دیدگاه طغیان‌گران، دروغ و به دور از واقعیت است.

و کذبوا بآیاتنا کذاباً

مراد از «آیاتنا» - به قرینه «لایرجون حساباً» در آیه قبل - آیاتی است که معاد را مطرح کرده بود.

ص: 553

548- مکذبان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 2

2 - انکار رسالت حضرت ابراهیم (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی، از سوی قوم او (کلدانیان)

فقد کذبت... و قوم ابرهیم و قوم لوط

549- مکذبان احیای مردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 78 - 4,5

4 - تبدیل شدن انسان ها به استخوان کهنه و پوسیده، دلیل و شاهد مثال کافران برای دور شمردن برپایی قیامت و زنده شدن مجدد انسان ها

و ضرب لنا مثلاً... قال من یحیی العظم و هی رمیم

برداشت یاد شده با توجه به این مطلب است که جمله «قال من یحیی...» استتلاف بیانی است؛ یعنی، بیان برای جمله «ضرب لنا مثلاً» است.

5 - کافران، خدا را از احیای مجدد انسان ها پس از مرگ، ناتوان می دانستند.

و ضرب لنا مثلاً... قال من یحیی العظم و هی رمیم

مقصود از «ضرب لنا مثلاً» (برای ما مثل آورد) می تواند این معنا باشد که: کافران، قدرت خدا را با قدرت دیگران یکی می دانستند؛ یعنی، همان گونه که همه از احیای استخوان کهنه ناتوان اند، او نیز مانند همه ناتوان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 81 - 7

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند.

أولیس الذی خلق السموت والأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

550- مکذبان اخروی معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 554

8- مشرکان در قیامت، پرستش و بندگی معبود های ساختگی را انکار کرده و با آنها به ستیز و دشمنی خواهند پرداخت.

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر «یکفرون» و «یکنونون» مشرکان و مرجع ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» الهه دانسته شده و کفر نیز به معنای انکار گرفته شده است.

551- مکذبان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 31 - 6

6 - ابوجهل، نه دین اسلام را تصدیق کرد و نه نماز گزارد.

فلاصدق و لاصلی

براساس شأن نزول، این آیه تا آیه 35 درباره ابوجهل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 32 - 3

3 - ابوجهل، دین اسلام را تکذیب و از پذیرش تعالیم آن امتناع کرد.

ولکن کذب و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 7

7 - کافران به اسلام (یهودیان، مسیحیان، مجوسیان و مشرکان)، شرورترین مردم و بدترین مخلوقات اند.

الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین . . . أولئک هم شرّ البریّه

«بریه» (فعیله به معنای مفعوله) با کلمه «بری» (به وزن «عصا»؛ یعنی، خاک) هم خانواده است و تمام خاکیان، از جمله بشر را شامل می شود (مصباح و مفردات). برخی گفته اند: این کلمه با فعل «برء» (به معنای «خَلَقَ») هم خانواده است و بر تمام مخلوقات تطبیق می کند.

552- مکذبان اسلام در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 1

1 - کافران به اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - به آتش جهنم ، گرفتار خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

ص: 555

553- مکذبان اعجاز قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 3

3- کافران عصر بعثت ، علی رغم روشن بودن اعجاز قرآن و هماهنگی آن با دیگر کتاب های آسمانی ، آن را نادیده گرفتند و معجزه بودن آن را انکار می کردند .

لولا یأتیناب--ایه من ربّه أولم تأتهم

554- مکذبان الیاس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 127 - 1

1 - الیاس پیامبر (ع) از سوی قوم خود مورد تکذیب قرار گرفت .

وإنّ الیاس لمن المرسلین . إذ قال لقومه ألا تتفون ... فکذبوه

555- مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 16

16 - فسادگران دارای زمینه هایی برای تکذیب آیات الهی و انکار رسالت پیامبران

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 14

14 - از علی (ع) روایت شده است : « قلت : أربعاً أنزل الله تعالی تصدیقی بها فی کتابه . . . قلت : فمن جهل شیئاً عاداه ، فأنزل الله : »

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه . . . ;

چهار مطلب گفتم که خداوند تصدیق مرا بر آن چهار مطلب، در کتاب خود نازل فرمود . . . [یکی اینکه] گفتم: کسی که جاهل به چیزی باشد با آن دشمنی می کند؛ پس خداوند این مطلب را نازل فرمود: بلکه چیزی را تکذیب کردند که به علم آن احاطه نداشتند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 556

4 - هیچ پیامبری بعد از نوح (ع) مبعوث نشد مگر اینکه قومش در برابرش ایستادند و رسالتش را انکار و او را به دروغ گویی متهم کردند .

ثم بعثنا من بعده رسلا إلى قومهم فجاءوهم بالبينت فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به م

«فاء» در «فجاءوهم» فای فصیحه بوده و بر حذف جمله قبل از خودش دلالت دارد و تقدیر آن چنین است: «... رسلا إلى قومهم فكذبوهم فجاءوهم بالبينات ...» .

5 - تکذیب کنندگان رسالت پیامبران پس از نوح (ع) ، علی رغم ارائه معجزات و دلیل های روشن به آنان ، همچنان بر ناباوری و تکذیب خود ، پای فشردند .

فجاءوهم بالبينت فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل

برداشت فوق مبتنی بر این است که مضاف الیه «قبل» ضمیر عاید به «مجیء» که از «جاءوهم بالبينات» استفاده می شود، بازگردد.

8 - خداوند ، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) ، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان ، مهر زده بود .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

تعبیر به اسم فاعل (المعتدين) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9 - تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 10

10 - طبقه سران و اشراف ملتها ، پشتتاز در کفر و انکار پیامبران الهی هستند .

فقال المأ الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 80 - 1

1 - اصحاب حجر (قوم ثمود) رسالت رسولان الهی را تکذیب کردند .

و لقد كذب أصحاب الحجر المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 9

9- برخوردارى پیامبر از اوصاف بشرى ، دستاویز اشرف جامعه پس از نوح در انکار رسالت وی

ما هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 4

ص: 557

4- همه پیامبران ، مورد تکذیب و انکار جوامعی قرار گرفتند که به سوی آن مبعوث شده بودند .

كُلِّ مَا جَاءَ أُمَّهُ رَسُولَهَا كَذَّبُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 2

2- قوم نوح ، رسالت و پیامبری نوح (ع) و دیگر پیامبران الهی پیش از او را تکذیب کردند .

كذَّبُوا الرِّسْلَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمع آمدن «رسل» به لحاظ مجموعه پیامبران الهی پیش از نوح(ع) باشد؛ که در این صورت الف و لام «الرسل» برای عهد خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 5

5- «عن أبي جعفر (ع) : فمكث نوح (ع) في قومه ألف سنة إلا خمسين عاماً لم يشاركه في نبوته أحد و لکنه قدم علی قوم مکذبین للأنبياء (ع) الذين كانوا بينه وبين آدم (ع) و ذلك قول الله عزوجلّ : « كذّبت قوم نوح المرسلين » . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده: . . . نوح(ع) 950 سال در میان قومش درنگ کرد و احدی در نبوتش با او شریک نبود؛ لکن نوح(ع) بر قومی فرستاده شده بود که آن قوم پیامبرانی را که بین نوح(ع) تا آدم(ع) بودند، تکذیب می کردند. این سخن خداوند عزوجلّ است که: « کذّبت قوم نوح المرسلین » . . .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 18 - 2

2- وجود تکذیبگران انبیا در امت های پیش از ظهور اسلام

و إن تکذَّبوا فقد کذَّب أمم من قبلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 8

8- جمعی از مردم اقوام گذشته ، به پیامبران ایمان آوردند و جمعی دیگر ، آنان را تکذیب کردند .

لقد أرسلنا .. رسلاً ... فانتقمنا من الذين أجرموا

«فاء» در «فانتقمنا» فصیحه است و حکایت از این می کند که پس از آمدن انبیا، جمعی ایمان آوردند و جمعی، تکذیب کردند و خداوند، از گروه دوم، انتقام گرفت. لازم به ذکر است که «و کان حقاً...» نیز مؤید نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 34 - 2,5

2- مترفان، به هر پیامبری که از جانب خداوند به سوی مردم مبعوث می شد، اعلام می کردند که تعالیم او را نمی پذیرند.

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون

5- مترفان، هیچ تعلیمی از تعالیم آسمانی پیامبران را قبول نداشتند.

ص: 558

قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون

برداشت یاد شده از آن جا است که موصول «ما أرسلتم به» اطلاق دارد و شامل هر تعلیمی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 1

1 - ملت های قبل از مشرکان مکه نیز ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

و كذَّب الذين من قبلهم ... فكذبوا رسلي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 12 - 1

1 - قوم نوح ، عاد و فرعون ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم نوح و عاد و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 1

1 - قوم ثمود ، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم ... ثمود و قوم لوط و أصحاب لئيكه

مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «أصحاب الأيكة» قوم شعيب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 2، 1

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

قوم نوح ... ثمود ... أصحاب لئيكه ... إن كلَّ إلاكذب الرسل

2 - تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب) ، بسیار شدید بود .

إن كلَّ إلاكذب الرسل

«إن» نافیہ و «کلّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «کلّهم». عبارت «إلاّ کذب الرسل» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 25 - 1

1 - اقوامی پیش از مشرکان صدر اسلام، به تکذیب پیامبران خویش پرداخته بودند .

کذب الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 559

16 - غافر - 40 - 5 - 2

2- اقوام و ملت های پس از قوم نوح ، پیامبران الهی را تکذیب کردند .

كذّبت . . . و الأحزاب من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 2

2- قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، پیوسته با دعوت پیامبران خود به مخالفت بر می خاستند .

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3- قوم نوح ، اصحاب رسّ و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

كذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرسّ و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 1

1- قوم عاد و فرعون و قوم لوط ، از تکذیب کنندگان پیامبران ، در گذشته تاریخ

كذّبت قبلهم . . . و عاد و فرعون و إخوان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 1

1- اصحاب « ایکه » و قوم « تُبَع » ، از اقوام تکذیب کننده پیامبران

كذّبت قبلهم . . . و أصحاب الأیكه و قوم تبّع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 1

1- قوم عاد، از جمله ملت های حق ستیز و تکذیب گر پیامبران

کذبت عاد

556- مکذبان انبیا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 1

1- تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

ص: 560

فأما الذين شقوا ففى النار

557- مکذبان انبیا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 5

5- ظهور ماهیت زشت حق ستیزان منکر پیامبران ، در روز قیامت *

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

احتمال دارد «غداً» اشاره به روز قیامت داشته باشد.

558- مکذبان انبیا در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2- سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

واتل عليهم نبأ نوح . . . فإن كنت فى شك مما أنزلنا إليك فسئل الذين يقرءون الكتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

559- مکذبان انذارهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 3

3- قوم ثمود ، از جمله ملت های تکذیب کننده انذار های الهی ، پس از قوم نوح و عاد

كذبت ثمود بالنذر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قوم لوط ، تكذيب گر انذار ها و هشدار های الهی

كذبت قوم لوط بالتذر

ص: 561

«نذر» جمع «نذیر» است. «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر»، مراد از «نذر» در این آیه «انذارها» است؛ نه انذارگران.

3- قوم لوط ، از جمله امت های تکذیب گر انذار های الهی ، پس از قوم ثمود

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً .. كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِر

مؤخر آمدن ذکر قوم لوط پس از قوم ثمود، می تواند به دلیل تقدم تاریخی قوم ثمود بر آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 2

2- برخی از نمازگزاران ، کیفر های الهی را باور نداشته و هشدار به آن را دروغ می دانند .

أرءیت الذی یکذب بالذین .. فویل للمصلین

«فاء» در «فویل» برای تقریب است و دلالت دارد که مراد از «مصلین» (در این آیه)، همان کسانی اند که در آغاز سوره، به «تکذیب کنندگان جزا» توصیف شده اند.

560- مکذبان انذارهای خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2- تکذیب کنندگان هدایت ها و انذار های الهی و اعراض کنندگان از آن ، در آتش جهنم مخلداند .

فَأَنْذَرْتُمْ نَارًا تَلْطَى . لَا يَصْلِيهَا إِلَّا ... الذی کذب و تولی

561- مکذبان انذارهای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 2 - 6

6- اظهار ناباوری کافران ، نسبت به درستی انذار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحقق آن

فقال الکفرون هذا شیء عجیب

چنانچه «هذا» اشاره به پیام ها و محتوای انذارهای «منذر» باشد - نه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) - برداشت بالا به دست می آید.

562- مکذبان انذارهای هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 1

ص: 562

1 - قوم ثمود، تکذیب‌گر اندازها و هشدارهای پیامبر خویش

کذبت ثمود بالتندر

«نذر» جمع «نذیر» است. «نذیر» بر دو معنا اطلاق می‌شود: «انذار» و «منذر». در برداشت، معنای اول در نظر گرفته شده است.

563- مکذبان برتری موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 2

2 - فرعونیان، منکر هر گونه امتیاز برای موسی و هارون (ع)

فقالوا انؤمن لبشرین مثلنا

564- مکذبان برتری هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 2

2 - فرعونیان، منکر هر گونه امتیاز برای موسی و هارون (ع)

فقالوا انؤمن لبشرین مثلنا

565- مکذبان پاداش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 7

7 - مشرکان، هیچ اعتقادی به روز رستاخیز و انتظار کیفر و پاداش الهی در آن روز را نداشته‌اند.

بل کانوا لایرجون نشورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 86 - 2

2 - شرک‌پیشگان صدر اسلام، منکر هر گونه کیفر و پاداش پس از مرگ

خطاب در آیه شریفه متوجه کسانی است که مرگ را پایان زندگی دانسته و درباره کیفر و پاداش پس از مرگ، موضع انکارآمیز داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 1 - 1

1 - گروهی از مدعیان اسلام در عصر بعثت ، جزای اخروی را دروغ دانسته ، آن را تکذیب می کردند .

الذی یکذب بالذین

«دین»، به معنای جزا است و در معانی «عادت»، «عبادت»، «حساب»، «طاعت»، «سیرت» و «ملت» نیز به کار می رود (قاموس). آیات بعد - که درباره نمازگزاران و ریاکاران سخن می گوید - قرینه بر اراده معنای «جزا» و «حساب» است. از کلمات «مصلین» و نظایر آن - که جمع آمده است - استفاده می شود که مراد از «الذی» در این آیه، جنس است؛ هرچند در شأن نزول ها بر افرادی نظیر ولید و ابوسفیان، تطبیق داده شده است.

566- مکذبان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 2

2 - مشرکان و کافران ، منکر توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام بودند .

أنتم عنه معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 9

9 - مردم مصر (فرعونیان و قبطیان) ، منکر یکتایی خدا و مشرک بودند .

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به

567- مکذبان توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 8

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

و یعبدون من دون الله . . . و یقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 7

7- نجات یافتگان از ناگواری ها که به شرک روی می آورند - با وجود التماس به درگاه خداوند به هنگام گرفتاری - توحید ربوبی را قبول نداشته و عوامل دیگری را در نجات خود دخیل می دانند .

ص: 564

ثم إذا كشف الضر عنكم إذا فريق منكم برّبهم يشركون

«برّبهم» متعلق به فعل «یشرکون» است. ذکر «ربّ» به جای مطلق آوردن کلام و یا ذکر سایر موارد توحید، حکایت از شرک ربوبی آنان می کند و خود همین می تواند قرینه باشد که روی آوردن به شرک ربوبی، احتمال دارد ناشی از عقیده به تأثیر عوامل دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 8

8 - کافران و مشرکان ، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند .

و يعبدون من دون الله . . . و كان الكافر على ربه ظهيرا

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعلیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتنی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

568- مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 3

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده ; گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند .

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 12، 8

8 - انکار پیشین تورات از سوی کافران ، نشانه بهانه جویی و عدم صداقت آنان در پیشنهاد خویش

أولم يكفروا بما أوتى موسى من قبل

12 - اقدام حق ستیزان صدراسلام به انکار صریح قرآن و تورات و تأکید بر کفر خویش نسبت به آن دو

وقالوا إنا بكلّ كفرون

569- مکذبان نهادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قوم و قبيله پيامبر، تهديد به عذاب از جانب خداوند را باور نكرده و آن را تكذيب كردند.

قل هو القادر على أن يبعث عليكم عذابا... و كذب به قومك

در آيه «قل هو القادر» وعيدهايي از جانب خداوند مطرح گرديد. محتمل است مرجع ضمير «كذب به» همان وعيدهاي مطرح

ص: 565

شده در آیه قبل باشد برداشت فوق بر این اساس استوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 19 - 2

2- کفرپیشگان، بر تکذیب وعده ها و تهدید های الهی، اصرار ورزیده و از فرجام پیشینیان عبرت نمی گیرند.

بل الذین کفروا فی تکذیب

حرف «فی»، ظرفیه و بیانگر غوطهور بودن کافران در تکذیب است. متعلق تکذیب به قرینه «بل هو قرآن مجید» - در آیات بعد - قرآن است که وعده ها و تهدیدهایی که در آیات قبل آمده بود، بخشی از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 5

5- قوم ثمود، کیفر های طغیان را دروغ انگاشته، تهدید های الهی را تکذیب کردند.

کذّبت ثمود بطغویها

کلمه «طغواها»، می تواند قرینه بر مراد از «کذّبت» باشد؛ یعنی، ثمودیان هشدارهای رسول الهی درباره عواقب طغیان را تکذیب می کردند.

570- مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 2

2- تردید و ناباوری مشرکان صدر اسلام نسبت به دوزخ و وجود درختی به نام زقوم در آن

إنّ شجرت الزقوم

تأکید با «إنّ» و جمله اسمیه از تردید یا نکار مخاطبان نسبت به مضمون آن می کند آیه 50 «إنّ هذا ما کنتم به تمترون» مؤید برداشت می باشد.

571- مکذبان حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- منكران حدود الهی در حكم كافرين اند .

و تلك حدود الله و للكافرين عذاب أليم

ص: 566

572- مکذبان حسابرسی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 2

2 - سران کفر و شرک ، در اوج غرور و ناباوری نسبت به معاد و حسابرسی الهی به سر می بردند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

از استهزای معاد به وسیله کافران و درخواست شتاب در نزول عذاب قیامت، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 27 - 2

2 - طغیان گران دوزخی ، حسابرسی قیامت را انکار کرده و احتمال حقانیت آن را نیز مردود می دانستند .

إنهم كانوا لا يرجون حساباً

نقی «امید»، بیانگر این است که انکار قیامت از سوی دوزخیان، به حدی شدید بود که آنان احتمال آن را نیز نمی دادند و حتی اندک امیدی به آن نداشتند.

573- مکذبان حشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 3,5

3 - مشرکان به حشر و معاد ، کفر ورزیده و منکر آن بودند .

ولو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به ... وقد كفروا به

5 - مشرکان ، بدون این که درباره قیامت و حشر آگاهی داشته باشند ، آن را انکار می کنند .

وقال الذين كفروا لا تأتينا الساعة .. و يقذفون بالغيب

متعلق «يقذفون بالغيب» ذکر نشده و به قرینه مقام می تواند حشر، پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن باشد. برداشت یاد شده بنابر احتمال اول است. گفتنی است که مراد از «يقذفون بالغيب» و براساس تخمین و ناآگاهانه اظهار نظر کردن است.

574- مکذبان حق در جهنم

9- افترازنندگان به خدا و تکذیب کنندگان حق ، کافرند و جایشان در جهنم است .

و من أظلم ممّن افترى على الله .. أو كذب بالحقّ... أليس في جهنّم مثوى للكفر

«ال» در «الكافرين» برای عهد بوده و اشاره به همین افرادی دارد که در آیه، مورد بحث قرار گرفته اند.

575- مکذبان حقانیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 7 - 1

1- کفرپیشگان عصر بعثت ، مدعی نبود معجزه و آیتی بر حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

576- مکذبان حقانیت وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 44 - 1

1 - ناباوری کفرپیشگان به حقانیت وعده های الهی ، حتی با مشاهده نمود های عینی عذاب و سقوط سنگی از آسمان بر آنان

وإن يروا كسفاً .. يقولوا سحاب مركوم

577- مکذبان حیات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 1

1- سوگند مشرکان به خدا ، برای مورد انکار قرار دادن حیات اخروی انسانها

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لايبعث الله من يموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 3، 1

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکه، منکر قیامت و هر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

وقالوا إن هي إلا حياتنا الدنيا

3- برخی کافران، حتی در صورت بازگشت به دنیا، زندگی را منحصر به دنیا دانسته و قیامت را انکار می کنند.

و لو ردوا لعادوا .. وقالوا إن هي إلا حياتنا الدنيا

جمله «وقالوا» می تواند عطف بر جمله «لعادوا» باشد. یعنی اگر به دنیا بازگردند، به همان روش باطل خودروی آورده و باز هم معاد را انکار می کنند.

ص: 568

578- مکذبان حیات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 7

7- خانواده یعقوب ، اظهارات او را درباره زنده بودن یوسف (ع) ، انکار می کردند .

قال أبوهم .. لولا أن تقتدون

روشن است که جمله «ینی لأجد ..» نمی تواند بیانگر جواب «لولا ...» باشد ؛ زیرا یعقوب (ع) را چه به سستی اندیشه متهم می کردند یا نمی کردند، بوی یوسف (ع) را شنیده بود. بنابراین جواب شرط محذوف است و قرینه های حالی و مقامی می تواند مؤید این احتمال باشد که جواب شرط جمله ای است نظیر «لما کذبتُمونی و ...» (مرا تکذیب نمی کردید و نزدیک بودن وصال یوسف (ع) را باور می کردید).

579- مکذبان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 1

1 - دوزخ جایگاه کفرپیشگان و تکذیب کنندگان آیات خداوند

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 3, 1

1 - قیامت روز رانده شدن تکذیب گران ، با شدت و خشونت به سوی آتش دوزخ

یوم یدعون إلى نار جهنم دعاً

«دع» (مصدر مجهول «یدعون») به معنای رانده شدن همراه با تندی و خشونت است و ضمیر «یدعون» به «مکذبین» بازمی گردد.

3 - آتش دوزخ ، فرجام تکذیب کنندگان آن

فویل .. للمکذبین ... یوم یدعون إلى نار جهنم دعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 3

3- سخن ملامت بار و استهزاآمیز مأموران الهی نسبت به تکذیب گران ، به هنگام رویه رو شدن آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جمله «هذه النار ..»، می تواند گفتار الهی و یا سخن مأموران خداوند (همانان که تکذیب گران را به عنف و قهر به سوی دوزخ رانده اند) باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 569

1 - چشیدن عذاب آتش دوزخ ، فرجام نهایی تکذیب گران گمراه

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ... وَتَصْلِيهِ جَحِيمٍ

«صَلَّى» (مبدأ اشتقاق «تصلیه») در معانی چشیدن، بریان شدن و افتادن به کار می رود. بنابراین «تصلیه جحیم» می تواند به معنای چشیدن آتش دوزخ، بریان شدن به وسیله آن و یا افتادن در آن باشد. برداشت بالا ناظر به معنای اول «تصلیه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 12 - 2

2 - تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

580- مکذبان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 11 - 2

2 - قیامت ، روزی بس سخت و ناگوار ، برای تکذیب کنندگان آن

فویل یومئذ للمکذبین

مراد از «مکذبین» - به قرینه آیه 14 - تکذیب کنندگان قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 1

1 - مواجه گشتن تکذیب گران ، با حقایق مورد انکار خویش در قیامت

هذه النار التي كنتم بها تكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 12 - 1

1 - تکذیب گران دین ستیز ، گرفتار قید و بند های گران در عرصه قیامت

إِنَّ لَدِينَا أَنْكَالًا

«نِکَل» (مفرد «أنکال») به معنای «قید شدید» است (قاموس المحيط).

581- مکذبان درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 570

2- تردید و ناباوری مشرکان صدر اسلام نسبت به دوزخ و وجود درختی به نام زقوم در آن

إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقْمِ

تأکید با «إِنَّ» و جمله اسمیه از تردید یا نکار مخاطبان نسبت به مضمون آن می کند آیه 50 «إِنْ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ» مؤید برداشت می باشد.

582- مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 2

2- دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، از خصوصیات کافران است .

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصَّدَقِ

مخاطبان آیه شریفه - به قرینه ذیل آیه (مَثْوَى لِلْكَافِرِينَ) - کافران می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 1

1 - قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ

583- مکذبان دین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 11

11 - جهنم ، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصَّدَقِ .. أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوَى لِلْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 571

19 - مرسلات - 77 - 19 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

ص: 572

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 47 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

584- مکذبان رازقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 47 - 8، 4

4 - کافران صدر اسلام ، منکر رازقیت خدا برای بشر بودند و عقیده به آن را به مسخره می گرفتند .

و إذا قيل لهم أنفقوا مما رزقكم الله قال الذين الذين كفروا للذين آمنوا أنطعم من لوی

برداشت یاد شده از آن جا است که کافران، جمله «من لو شاء الله أطعمه» (اگر خدا می خواست او را می خورانید) را از سر استهزا و

تمسخر می گفتند و به آن باور نداشتند.

8 - کافرانِ صدر اسلام ، عقیده به روزی رسانی خدا برای انسان ها را باطل دانسته و مؤمنان را در گمراهی محض می پنداشتند .

قال الذين كفروا للذين آمنوا أنطعم من لوليشاء الله أطعمه إن أنتم إلا في ضلل م

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «إن أنتم إلا في ضلال مبين» دنباله گفتار کافران باشد.

585- مکذبان ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 573

13 - قیامت روز مؤاخذه منکران ربوبیت خداست .

أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا هَذَا غَفْلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 8

8 - فرعون و پیروان او، به خدای آفریننده هستی معترف بودند و ربوبیت او را انکار می کردند .

مَنْ رَبِّكُمْ... رَبَّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 5

5 - ربوبیت خداوند بر انسان ها مورد انکار کافران عصر بعثت قرار داشت .

مَنْ رَبِّهِ

چنانچه کافران به ربوبیت خداوند معترف بودند، می گفتند: «رَبَّنَا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جبهه توحید، جبهه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جبهه شرک، جبهه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به پروردگاری غیر او .

هَذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 3

3 - مشرکان مکه، ربوبیت خداوند را بر همه قبول نداشتند .

لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَاتٍ مِنْ رَبِّهِ

تعبیر «رَبِّهِ» و اضافه «رَبِّ» به ضمیر مفرد مذکر غایب - که مرجع اش پیامبر است - حکایت از نکته فوق می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 126 - 1

1 - قوم الیاس ، منکر ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها

أَتَدْعُونَ بَعْلًا .. اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

یادآوری ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها، گویای این مطلب است که قوم الیاس، منکر این حقیقت بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 8،15

ص: 574

8 - فرعون ، منکر ربوبیت خداوند

و لیدع ربّه

15 - اعتقاد به ربوبیت خداوند ، در آیین مردم عصر فرعون مردود بود .

و لیدع ربّه .. آن یبذل دینکم

دین حضرت موسی بر ربوبیت خداوند استوار بود. بنابراین دین مردم مصر - که مطابق اعتقادات موسی(ع) در حال تغییر بود - در تضاد با اعتقاد به ربوبیت خداوند قرار داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 13

13 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به خالقیت خدا و منکر ربوبیت مطلقه وی بودند .

قل أنتم لتکفرون بالذی خلق .. ذلک ربّ العلمین

تعبیر «تجعلون له أنداداً» نشان می دهد که مشرکان اصل وجود خدا و خالقیت او را قبول داشته اند ولی برای او شریک در آفرینش و ربوبیت قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 9

9 - اصرار و لجاجت فرعونیان ، در نپذیرفتن ربوبیت مطلقه الهی ، حتی پس از گرفتار آمدن به عذاب

ادع لنا ربّک

فرعونیان به جای «ربّنا» «ربّک» گفته اند؛ با این که موسی(ع) خداوند را «ربّ العالمین» معرفی کرد. از این مطلب اعتراف نکردن به ربوبیت مطلقه و در نتیجه لجاجت آنان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 5

5 - بخش عظیمی از انسان ها - با وجود دلایل فراوان بر ربوبیت خداوند - همچنان بر انکار آن اصرار میورزند .

قتل الإنسن ما أكفّره

نفرین «قتل الإنسان» عموم انسان ها و افراد را می گیرد زیرا حرف «ال» در آن یا برای استغراق است و یا بر ماهیت دلالت دارد و جنس انسان مورد نفرین قرار گرفته است. از آنجا که در این موارد عموم حقیقی مراد نیست، چنین تعبیری بیانگر کثرت چشمگیر افراد مورد نظر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 12، 9، 8، 4

4 - شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند .

قل من یرزقکم من السماء و الأرض . . . فسیقولون اللّٰه

ضمیر فاعلی در «سیقولون» به مشرکان بر می گردد.

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، در عین اینکه به مالکیت و حاکمیت خدا بر قوا و حواس آدمی اعتقاد داشتند ، منکر ربوبیت او

ص: 575

بودند .

أمن يملك السمع والأبصر . . . فسيقولون الله

9- شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می دانستند ، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند .

و من يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي . . . فسيقولون الله

12- مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

و من يدبر الأمر فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 3 - 2

2- شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر ربوبیت خدا بودند .

قال الكفرون إن هذا لسحر مبين. إن ربكم الله

به کارگیری حرف تأکید (إن) و اسمیه بودن جمله «إن ربكم الله» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 1

1- عرب جاهلی ، مردمانی شرک پیشه و منکر ربوبیت خداوند

و يعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 59 - 2

2- اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلك عاد جحدوا بأيت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 2

2- قوم عاد، ربوبیت خدا را انکار کرده و از فرمانش سرپیچی کردند .

ألا إن عادًا كفروا ربهم

چون «ربهم» بدون واسطه حرف «باء» مفعول برای «كفروا» قرار گرفته است ، می توان گفت: در «كفروا» معنای عصیان و نافرمانی اشراب شده است؛ یعنی: عصوا ربهم کافرین به.

ص: 576

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 2

2- قوم ثمود، ربوبیت خداوند را انکار کردند و از فرمانش سرپیچی نمودند.

ألا إن ثمودا كفروا ربهم

چون «ربهم» بدون واسطه حرف «باء» مفعول برای «كفروا» قرار گرفته است، می توان گفت در «كفروا» معنای عصیان و نافرمانی اشراب شده است؛ یعنی: عصوا ربهم کافرین به.

586- مکذبان ربوبیت خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 6

6 - برای شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، در دوزخ جامه هایی از آتشی ویژه می برند و بر آنان می پوشانند.

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ

تکثیر «نار» نشانگر این نکته است که جامه هایی که برای اهل شرک خواهند برید از جنس آتشی به خصوص خواهد بود نه از هر آتشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2 - شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، سزاوار گرزهای آهنین در دوزخ

و لهم مقمع من حديد

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حديد»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

587- مکذبان رحمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 7,8

7- کافران و مشرکان مکه، نسبت به نام «رحمان» برای خداوند، بسیار حساس و منکر رحمانیت او بودند.

و هم بذكر الرحمن هم كفرون

اختصاص به ذکر یافتن نام «رحمان» از میان دیگر نام های مقدس پروردگار و نیز تکرار «هم»، بیانگر برداشت یاد شده است.

8- کافران مکه ، منکر خدای رحمان بودند .

و هم بذكر الرحمن هم كفرون

گفتنی است که کافران منکر نام رحمان بودند؛ به اولویت استفاده می شود که منکر ذات خدای رحمان نیز بوده اند.

ص: 577

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، منکر رحمانیت خدا بودند .

و إذا قيل لهم اسجدوا للرحمن قالوا وما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

588- مڪذبان رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 4

4 - يهود به سبب انكار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکر نزول هرگونه وحی بر افراد بشر شدند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء

589- مڪذبان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 2

2 - انكار رسالت شعيب (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی از سوی مردم مدین

فقد كذبت . . . و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 176 - 1

1 - تكذيب رسالت شعيب ، از سوی مردم سرزمین «ایکه»

كذب أصحاب ليکه المرسلين

بسیاری از مفسران برآنند که «ایکه» سرزمینی است مجاور «مدین» که شعيب (ع) بر آنان و اهل مدین مبعوث شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 1,2

1 - مردم آیکه ، منکر هر گونه امتیاز و شایستگی شعیب (ع) برای رسالت الهی

و ما أنت إلا بشر مثلنا

2 - بشر بودن ، مانع رسالت و پیامبری در دید مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 578

13 - شعراء - 26 - 187 - 4

4- پافشاری مردم آیکه ، بر کفر و انکار رسالت شعیب (ع)

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 189 - 1

1 - پافشاری مردم « آیکه » ، بر تکذیب شعیب (ع) و انکار رسالت او

فكذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 1

1 - مردم مدین ، رسالت شعیب (ع) را نپذیرفتند و او را تکذیب کردند .

و إلى مدین أخاهم شعيباً . . . فكذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 4

4- دو قوم عاد و ثمود ، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند .

و إلى مدین أخاهم شعيباً . . . فكذبوه فأخذتهم الرجفة...و عادًا و ثمودًا و قد تبى

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «و لقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسالهم فكذبوهم فأخذتهم الرجفة»

590- مکذبان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 80 - 3

3- اصحاب حجر (قوم ثمود) رسالت حضرت صالح (ع) را مورد تکذیب قرار دادند .

و لقد كذب أصحاب الحجر المرسلين

برداشت فوق بنابرین احتمال است که مراد از «المرسلین» حضرت صالح(ع) باشد که پیامبر قوم ثمود بود و جمع آورده شدن «المرسلین» می تواند به این دلیل باشد که آن قوم با تکذیب صالح(ع) در حقیقت همه انبیای الهی را مورد تکذیب قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 141 - 1

1 - تکذیب رسالت صالح (ع) از سوی قوم ثمود

کذبت ثمود المرسلین

ص: 579

عده ای مفسران برآند که «ثمود» نام جد اعلای قوم صالح می باشد. بنابراین تسمیه آن قوم به ثمود از باب تسمیه یک قبیله به نام نیای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 3

1 - ثمودیان ، منکر هرگونه امتیاز و شایستگی صالح (ع) ، برای رسالت الهی

قالوا .. ما أنت إلا بشر مثلنا

3 - ویژگی های بشری صالح (ع) ، مانع از رسالت وی در دیدگاه ثمودیان

قالوا .. ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 4

4 - دو قوم عاد و ثمود ، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند .

و إلى مدین آخاهم شعیباً .. فکذبوه فأخذتهم الرجفه...و عادًا و ثمودًا و قد تبی

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «و لقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسالهم فکذبوهم فأخذتهم الرجفه»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 4

4 - «عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) قال: قلت له: «كذبت ثمود بالنذر...» قال هذا كان بما كذبوا صالحاً...» ;

ابی بصیر از امام صادق (ع) درباره آیه «کذبت ثمود بالنذر...» سؤال نمود... امام فرمود: این زمانی بود که صالح (ع) را تکذیب کردند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 1

1 - قوم صالح ، رسالت او را تکذیب کرده ، فرمان رعایت ناقه و شرب آن را دروغ انگاشتند .

591- مکذبان عذاب اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 3

3- کافران مکه ، منکر قیامت و عذاب های اخروی بودند .

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

ص: 580

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 53 - 2

2 - مشرکان ، تهدید به عذاب جاویدان قیامت را باور نکرده ، آن را ادعای بی اساس می انگاشتند .

ثم قيل .. ذوقوا عذاب الخلد ... و يستنبئونك أحق هو

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «هو» به «عذاب الخلد» (در آیه پیش) عاید باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 6,7

6 - مشرکان ، منکر کیفر و عذاب در قیامت

ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذّبون

7 - تکذیب وجود عذاب و کیفر در قیامت از سوی مشرکان ، امری همیشگی است .

ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 9

9 - مشرکان ، منکر برپایی قیامت و عذاب الهی در آن روز

و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در توصیف مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 6 - 1

1 - کافران ، برپایی قیامت و عذاب آن را ، امری بعید و به دور از حقیقت می دانند .

إنّهم یرونه بعیداً

با توجه به این که کافران، منکر معاد بودند، مقصود آنان از «بعید»، بعید زمانی نیست؛ بلکه مقصود دور بودن از دایره امکان است.

592- مکذبان عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 53 - 1

1 - مشرکان تهدید به عذاب استیصال را باور نکرده ، آن را ادعای بی اساس می انگاشتند .

و یستنبئونک أحق هو قل ای و ربی إنه لحق

جمله «ای و ربی إنه لحق» - که مرکب از قسم، جواب قسم، جمله اسمیه و تأکید است - بیانگر شدت انکار مشرکان در مورد عذاب می باشد.

ص: 581

593- مکذبان عذاب کم فروشان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 5

5 - کسانی که عذاب کم فروشان را تکذیب کنند ، در قیامت به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

ویل للمطففین .. ویل یومئذ للمکذبین

مراد از «مکذبین» - به قرینه آیه بعد - تکذیب گران روز قیامت و رخدادهای آن اند و از مصادیق بارز رخدادهای قیامت، عذابی است که آیه «ویل للمطففین» بیان داشته است.

594- مکذبان عذابهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 4

4 - فرعون با ناباوری نسبت به عملی شدن وعده عذاب در باره پیشینیان ، نظر موسی (ع) را در مورد آنان جویا شد .

قال فما بال القرون الأولى

سؤال فرعون از حال پیشینیان، پس از گفته موسی(ع) (أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ) از ناباوری او حکایت دارد؛ زیرا وی آنان را نابود شده و بی نشان و اثر می دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 47 - 2

2 - کفرپیشگان عصر بعثت ، وعده عذاب را دروغ پنداشته و آن را به ریشخند می گرفتند .

و يستعجلونك بالعذاب

از این که تکذیب گران، از پیامبر(صلی الله علیه و آله) می خواستند وعده خود را عملی سازد و هر چه زودتر عذاب را بر آنان نازل کند، معلوم می شود که آنان تهدید پیامبر(صلی الله علیه و آله) را تهدیدی تو خالی می انگاشتند و با درخواست تسریع عذاب، آن را به ریشخند می گرفتند.

595- مکذبان عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 37 - 2

2- گروهی از مردم زمان مریم به عیسی (ع) و گفته های او ایمان آوردند و گروهی کفر ورزیدند .

فاختلف الأحزاب من بينهم فویل للذین کفروا

ص: 582

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 9

9- بنی اسرائیل ، به رغم روشن بودن معجزات و دلایل حقانیت رسالت عیسی (ع) ، آنها را نپذیرفتند .

فلما جاءهم بالبیت قالوا هذا سحر

596- مکذبان عیسی (ع) در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 37 - 3

3- قیامت ، روزی سخت و هلاکت بار برای کفرورزان به عیسی (ع) و گفته های او

فویل للذین کفروا من مشهد یوم عظیم

«ویل»، یعنی عذاب و هلاکت (لسان العرب). هلاکت بار بودن قیامت کنایه از شدت عذاب است، در حدی که اگر در قیامت نیز مرگ وجود می داشت گرفتاران به عذاب، زنده نمی ماندند.

597- مکذبان قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 78 - 5

5- کافران ، خدا را از احیای مجدد انسان ها پس از مرگ ، ناتوان می دانستند .

و ضرب لنا مثلاً .. قال من یحیی العظم و هی رمیم

مقصود از «ضرب لنا مثلاً» (برای ما مثل آورد) می تواند این معنا باشد که: کافران، قدرت خدا را با قدرت دیگران یکی می دانستند؛ یعنی، همان گونه که همه از احیای استخوان کهنه ناتوان اند، او نیز مانند همه ناتوان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 5

5- انکار قدرت خداوند بر حیات مجدد انسان ها و برپایی قیامت از سوی کافران

قالوا ربنا ائمتنا ائمتین و احييتنا ائمتین فاعترفنا بذنوبنا

اعتراف کافران در روز قیامت به دو بار مردن و زنده شدن و نیز گنه کار بودن شان، نشانگر آن است که آنان در دنیا منکر توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها بودند. از این رو به خطاکار بودن شان اعتراف می کنند.

ص: 583

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 15

15 - مخالفان هیچ شاهی را که بر وجود همانندی سخنی با قرآن شهادت بدهد نخواهند یافت .

وادعوا شهداءکم من دون اللّٰه

چنانچه «شهداء» به معنای گواهان باشد، استثناء «من دون اللّٰه» از جمله قبل، ناظر به سخن متعارفی است که انسانها هنگام نداشتن شاهد بر مدعای خویش آن را بر زبان جاری می کنند؛ یعنی، گواهانی را فرا خوانید تا نظر دهند و اگر نیافتید نگویید: خدا شاهد است که این سخن همانند قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام دلیل روشن حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (قرآن) را تکذیب می کردند.

قل انی علی بینه من ربی و کذبتم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 1

1 - قبیله و قوم پیامبر (قریش) با وجود حقانیت قرآن و معارف و وعده های آن به تکذیب آن پرداختند.

و کذب به قومک و هو الحق

در آیه 57 «قل انی علی بینه» موضوع بحث «قرآن» بود و آیات بعد از آن نیز وعده های قرآن را مطرح ساخته است. بنابراین مرجع ضمیر «به» می تواند «قرآن» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 1,9

1 - تنها راه ایمان به قرآن برای منکران قرآن ، تحقق تهدیدها و بروز حقایق آن است .

و لقد جنّهم بکتب .. هل ينظرون إلا تأويله

ضمیر در «تأویله» به «کتب» در آیه قبل برمی گردد. و مراد از تأویل کتاب الهی، به قرینه فرازهای بعد، بروز و ظهور حقایق قرآن و تحقق تهدیدها و وعده های آن است. و جمله «هل ينظرون ...» با توجه به اینکه ناظر به آیه قبل است، چنین معنا می شود: برای منکران قرآن جهت تصدیق آن راهی جز ظهور حقایق قرآنی، که در قیامت تحقق می یابد، نیست.

9- منکران قرآن با بی اعتنایی به معارف آن، تباہ کننده سرمایه عر خویش هستند.

قد خسروا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 15 - 6

6- انکار رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و آسمانی بودن قرآن، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

قال الذین لا یرجون لقاءنا ائت بقراءان غیر هذا

ص: 584

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 1

1 - مشرکان ، آیاتی از قرآن را که حامل معارفی بلند بوده و در ظرف کوچک ذهن آنان جای نمی گرفت ، انکار می کردند .

أم یقولون افتریه . . . بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ما» در «بما لم یحیطوا . . .» اشاره به دسته ای از آیات قرآن باشد و مای محذوف در «لما یأتهم تأویل» - که عطف بر «لم یحیطوا» و به تقدیر «و کذبوا بما لم یأتهم تأویل» است - اشاره به دسته ای دیگر از آیات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 3، 2، 1

1 - برخی مشرکان ، با اینکه آسمانی بودن قرآن را باور داشتند ، به تکذیب آن برمی خاستند .

بل کذبوا . . . و منهم من یؤمن به

این برداشت مبتنی بر این است که: ضمیر «هم» - با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - به تکذیب کنندگان قرآن برگردد و از «یؤمن» زمان حال اراده شده باشد.

2 - برخی مشرکان ، آسمانی بودن قرآن را باور نداشته ، آن را تکذیب می کردند .

و منهم من لا یؤمن به

این برداشت نیز مبتنی بر این است که ضمیر «هم» به تکذیب کنندگان قرآن برگردد.

3 - هرگز همه مردم روی زمین ، قرآن را انکار و تکذیب نخواهند کرد .

و منهم من یؤمن به و منهم من لا یؤمن به

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ضمیر «منهم» عموم مردم باشد ؛ که در این صورت، آیه در مقام بیان حال آنان به هنگام روبرو شدنشان با قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 1

1 - برخی از مشرکان با اینکه مکرراً به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش می سپردند و آیات الهی را از زبان او می شنیدند ، به

تکذیب آن برخاسته ، انکارش می کردند .

و منهم من يستمعون إليك . . . و لو كانوا لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 5

5- گروههایی از اهل کتاب ، قسمتهایی از قرآن را نمی پذیرفتند و حقانیت آن را انکار می کردند .

و من الأحزاب من ينكر بعضه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 91 - 2

ص: 585

2- کفار قریش ، پس از نزول قرآن و ظهور اسلام ، آیات قرآن را به چند دسته تقسیم کرده و هر دسته را با تهمت و افترا و ترفند های گوناگون ، به استهزا گرفته و منکر شدند .

المقتسمین. الذین جعلوا القرآن عصین

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از این آیه و آیه قبل - چنان که در شأن نزولها آمده است - کفار قریش باشد که همگی (حدود 16 نفر) به شکلهای گوناگون به هلاکت رسیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 2

2- منکران عالم آخرت ، منکر نزول قرآن از جانب خداوند بودند .

فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ .. إِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنزِلَ رَبِّكُمْ قَالُوا أَسْطُرُ الْأُولِينَ

رفع «أساطیر» به خاطر خبر برای مبتدای محذوف بودن («المنزل» یا «الذی یسئل عنه») است که مراد از آن قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 10

10- برخورد منکرانه کافران و مشرکان مکه با قرآن ، برخاسته از منطق و عقل نبود ؛ بلکه انگیزه نفسانی - روانی داشت .

و إِذَا ذُكِرَتْ رَبِّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبُرِهِمْ نَفْوَراً

«نفرت» از مقولات نفسانی - روانی است. بنابراین موضع نفرت آلود مشرکان با قرآن، برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 9

9- مشرکان مکه ، نسبت به آسمانی بودن قرآن و رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بی اعتقاد بودند .

أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرَقِيكَ حَتَّىٰ تَنْزِلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ

از اینکه آنان، نامه و کتابی را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستند که خود از آسمان آورده باشد، حکایت از آن دارد که: قرآن را - که به صورت وحی بر آن حضرت نازل می شده است - قبول نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران ، منکر نزول وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند و قرآن را دروغ و ساخته و پرداخته او می دانستند .

وقال الذين كفروا إن هذا إلا إفك افتريه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 200 - 1

1 - مجرمان متعصب عرب ، منکر آسمانی بودن قرآن ، علی رغم جریان آن در قلب هایشان به زبان عربی روشن

كذلك سلكنه في قلوب المجرمين

ص: 586

«كذلك» به فرض نزول قرآن به زبان غیر عربی (و لو نزلناه علی بعض الأعجمین.. ..) اشاره دارد. «سلوک» (مصدر «سلکنا») به معنای وارد کردن و راه دادن است. ضمیر مفعول در «سلکنا» به قرآن بازمی‌گردد؛ یعنی، «مثل ذلك السلوک سلکنا القرآن فی قلوب المجرمین». مقصود این است که همان طور که اگر قرآن به زبان عجمی نازل می‌گردید و بر این مجرمان تلاوت می‌شد، از آن چیزی نمی‌فهمیدند، اکنون هم که به زبان عربی شیوا و روشن نازل شده است، از آن چیزی نمی‌فهمند و به آن ایمان نمی‌آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 12

12 - اقدام حق ستیزان صدر اسلام به انکار صریح قرآن و تورات و تأکید بر کفر خویش نسبت به آن دو

وقالوا إنا بكلّ كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 12

12 - مشرکان مکه ، از سر لجاجت ، قرآن را نپذیرفتند و به آن ایمان نیاوردند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب .. و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون

«جحد» نفی کردن چیزی است که دل، اثبات می‌کند و اثبات چیزی است که دل، نفی کرده است (مفردات راغب) بنا بر معنای لغوی، «جحد»، منطبق بر لجاجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 10

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه ، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود .

ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون .. و ما يجحد بآيتنا إلا الظلمون

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می‌کند و اثبات چیزی است که دل نفی می‌کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتنی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 50 - 2

2 - مشرکان مکه ، نزول وحی را ، به عنوان آیه ای از جانب خدا قبول نکرده و خواستار معجزه حسی شدند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب . . . و ما يجحد بآيتنا ... وقالوا لولا أنزل عليه آى-

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صفات - 37 - 170 - 1

1 - مشركان ، به رغم ادعای آمادگی برای ایمان آوردن به کتاب آسمانی ، به قرآن کفر ورزیدند .

لو أن عندنا ذكراً من الأولين . لكتنا عباد الله المخلصين . فكفروا به

ص: 587

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 2

2- دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، از خصوصیات کافران است .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

مخاطبان آیه شریفه - به قرینه ذیل آیه (مَثْوَى لِلْكَافِرِينَ) - کافران می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 2

2- انکار لجاجت آمیز وحی و قرآن ، از سوی مشرکان مکه

و رسول مبین . و لَمَّا جَاءَهُم الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 4

4- نکوهش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری تکذیب گرانه آنان در برابر قرآن

و تجعلون رزقكم انكم تكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 6

6- قوم یهود ، تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)

بئس مثل القوم الذين كذبوا بآيات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 15 - 4

4- تلاوت آیات قرآن بر کافران تکذیب گر و انکار عمدی آن از سوی آنان

إذا تلى عليه آيتنا قال أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 3

3 - تکذیب قرآن ، از سوی گروهی از مردم در عصر نزول وحی

وإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مَكَذِبِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 22 - 3

3 - منکران معاد ، نه تنها به هشدار های قرآن ایمان نیاورده و در برابر آن فروتنی نمی کنند ؛ بلکه پا را فراتر نهاده و قرآن را

ص: 588

تکذیب می کنند .

بل . . . یکذبون

599- مکذبان قرآن در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 10

10 - منکران قرآن و سنگ های دوزخ ، هیزم و آتشگیره های آتش جهنمند .

فاتقوا النار وقودها الناس و الحجاره

«وقود» به هیزم و نیز به چیزی که با آن آتش روشن می کنند، گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 11

11 - جهنم ، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق . . . أليس في جهنم مثوى للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 2

2 - منکران حقانیت قرآن ، گرفتار آتش دوزخ در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ

برداشت یاد شده بر این اساس است که خبر «إِنَّ» در «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا» - به قرینه آیه قبل - جمله «يلقى في النار» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففين - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز ، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

ثمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال») بوده است -؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَدَّ لَمِيَّ بِالنَّارِ وَصَدَّ لَمِيَّهَا صَدَّ لَمِيَّاً قَاسِي حَرِّهَا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَصَلِيَ فَلَانٌ بِالنَّارِ يَصَلِي صُلِيّاً أَحْتَرَقَ (سوخت).

600- مکذبان قرآن در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 589

4 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

یلتینا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 12، 7، 5

5 - منکران حقانیت قرآن، در روز قیامت و بروز حقایق قرآن، به حقانیت رسالت پیامبران اعتراف خواهند کرد.

یوم یأتی تأویلہ یقول الذین نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر مفعولی در «نسوه» به «کتب» در آیه قبل برگردانده شود.

7 - منکران قرآن پس از برپایی قیامت در آرزوی یافتن شفیعیان نجات دهنده از عذاب و یا بازگشت به دنیا برای انجام اعمالی سعادت آفرین

یقول الذین نسوه .. فیشفعوا لنا او نرد فنعمل غیر الذین کنا نعمل

12 - منکران قرآن، در قیامت، با پی بردن به زیانکاری خویش و واهی بودن افکار و عقاید خود، از اعمال و رفتار گذشته خویش پشیمان خواهند شد.

نرد فنعمل غیر الذی کنا نعمل قد خسروا أنفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون

جمله «قد خسروا ..» و «ضل عنهم ...» به منزله تعلیلی است برای «نرد فنعمل ...» یعنی آرزوی بازگشت به دنیا و تدارک گذشته ها بدان علت است که کفرپیشگان خود را زیانکار می بینند و باورهای خویش را بر باد رفته می یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 25 - 1

1 - تکذیب کنندگان حقانیت قرآن، سرانجام تمامی گناهان عمل خویش را در قیامت بر دوش خواهند کشید.

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین . لیحملوا أوزارهم کامله یوم ال

لام «لیحملوا» لام عاقبت است و «أوزار» (جمع وزر) به معنای ثقل و سنگینی و کنایه از گناه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - کافران به قرآن، در قیامت مورد مؤاخذه قرار خواهند گرفت .

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن . . . ولو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربّ

601- مکذبان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 11

11 - تکذیب کنندگان قوم نوح (ع)، مردمی کوردل بودند .

ص: 590

إنهم كانوا قوماً عميين

کلمه «عمین» جمع «عمی» به معنای فاقدان بصیرت است.

602- مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 3

3- کافران مکه، منکر قیامت و عذاب های اخروی بودند.

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 17

17 - آنان که سرمایه جان را به خسارت از کف داده اند، منکر قیامت هستند.

ليجمعنكم إلى يوم القيمة .. الذين خسروا أنفسهم فهم لا يؤمنون

متعلق «لا يؤمنون»، با توجه به جمله «ليجمعنكم إلى يوم القيامة» قیامت می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 1,3

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکه، منکر قیامت و هر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

وقالوا إن هي إلا حياتنا الدنيا

3- برخی کافران، حتی در صورت بازگشت به دنیا، زندگی را منحصر به دنیا دانسته و قیامت را انکار می کنند.

و لوردوا لعادوا .. وقالوا إن هي إلا حياتنا الدنيا

جمله «وقالوا» می تواند عطف بر جمله «لعادوا» باشد. یعنی اگر به دنیا بازگردند، به همان روش باطل خودروی آورده و باز هم معاد را انکار می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 7 - 2

2- شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر روز بازپسین بودند .

إن الذین لا یرجون لقاءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 15 - 4

4- مشرکان عصر بعثت ، منکر روز بازپسین بودند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا

ص: 591

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 3,5

3 - قیامت و روز بازپسین ، مورد انکار شرک پیشگان عصر بعثت

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه

5 - تکذیب و انکار قیامت ، موضع گیری مشترک همه شرک پیشگان تاریخ

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه .. کذلک کذب الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 7 - 12

12 - کفر پیشگان ، قیامت را امری گزاف و طرح آن را از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) چون سحر ، نیرنگی روشن قلمداد می کردند .

إن هذا إلا سحر مبین

«هذا» به گفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر زنده شدن مردگان و برپایی قیامت اشاره دارد. اطلاق «سحر» بر این گفتار و ادعا، از باب تشبیه است و وجه شبه آن بطلان و نیرنگ می باشد؛ یعنی، این سخن ظاهری فریبنده و باطنی پوچ و بی اساس دارد و در بطلان و نیرنگ بازی، همانند سحر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1 - اشراف و سران قوم نوح ، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند .

فقال المأ الذین کفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید ، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 5

5 - تحقق نیافتن وعده رستاخیز ، پس از گذشت زمانی دراز ، دلیل بی اساس بودن آن در پندار کافران

لقد وعدنا نحن . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

مقصود کافران از عبارت «لقد وعدنا. . من قبل» می تواند این باشد که اگر قیامتی هست تا کنون بایستی تحقق می یافت. بنابراین عدم تحقق آن تاکنون، دلیل بی اساس بودن و واقعیت نداشتن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 7

7 - مشرکان ، هیچ اعتقادی به روز رستاخیز و انتظار کیفر و پاداش الهی در آن روز را نداشته اند .

بل كانوا لا يرجون نشورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 592

10 - فاسقان ، قیامت و نظام کیفری خدا را تکذیب می کردند .

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا .. ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 2,4,1

1 - کافران ، مدعی تحقق پیدا نکردن روز قیامت اند .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ

2 - کافران ، وعده تحقق روز قیامت را وعده ای نادرست می دانستند .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ

لازمه انکار قیامت از سوی کافران، این است که به آنان وعده ای مبنی بر وقوع قیامت داده شده باشد.

4 - کافران ، وقوع قیامت را امری مسخره دانسته و آن را به استهزا می گرفتند .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ

تعبیر به نیامدن قیامت (لا تأتینا) یا به جهت این است که قیامت از جمله امور زمانی است و یا به جهت به سخره و استهزا گرفتن آن می باشد. برداشت یاد شده، براساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 5

5 - کافران ، به دلیل امکان نداشتن بازآفرینی انسان ها ، وقوع قیامت را منکر بودند .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ .. وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ... إِذَا مَرَّ قَتْمٌ كُلُّ مَمْرٍ

این آیه عطف به آیه «وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ ..» است و به منزله اقامه دلیل برای آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 4

4- بیشتر مشرکان ، وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره وقوع قیامت باور نداشتند .

ولکن أكثر الناس لا يعلمون . و يقولون متى هذا الوعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 5

5- مشرکان ، بدون این که درباره قیامت و حشر آگاهی داشته باشند ، آن را انکار می کنند .

وقال الذين كفروا لا تأتينا الساعة . . . و يقذفون بالغيب

متعلق «يقذفون بالغيب» ذکر نشده و به قرینه مقام می تواند حشر، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن باشد. برداشت یاد شده بنابر احتمال اول است. گفتنی است که مراد از «يقذفون بالغيب» و براساس تخمین و ناآگاهانه اظهار نظر کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 593

2 - کافران صدر اسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و عقیده به آن را مورد استهزا قرار می دادند .

و يقولون متی هذا الوعد

استفهام در «متی هذا الوعد» - برابر نظر بیشتر مفسران - برای تهکم و استهزا است.

5 - کافران صدر اسلام ، مؤمنان را دروغگو دانسته و عقیده آنان به برپایی قیامت را بی اساس می پنداشتند .

و يقولون متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أولیس الذی خلق السموت والأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران ، منکر قیامت و زنده شدن انسان ها هستند .

یقول أءنک لمن المصدّقین

برداشت یاد شده از آن جا است که گوینده، فرد کافر بوده و استفهام او از باب انکار می باشد. گفتنی است که مقصود از تصدیق - به قرینه آیه بعد که مربوط به قیامت است - تصدیق به قیامت و رستاخیز انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان و کافران ، منکر توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام بودند .

أنتم عنه معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 9

9 - مشرکان ، منکر برپایی قیامت و عذاب الهی در آن روز

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در توصیف مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 5

ص: 594

5 - انکار قدرت خداوند بر حیات مجدد انسان ها و برپایی قیامت از سوی کافران

قالوا ربنا أمتنا اثنتین و أحييتنا اثنتین فاعترفنا بذنوبنا

اعتراف کافران در روز قیامت به دو بار مردن و زنده شدن و نیز گنه کار بودن شان، نشانگر آن است که آنان در دنیا منکر توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها بودند. از این رو به خطاکار بودن شان اعتراف می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 7,8

7 - فرعون فردی متکبر و منکر قیامت و روز حساب بود .

کلّ متکبر لا يؤمن بيوم الحساب

8 - مخالفان رسالت موسی (ع) (فرعونیان)، گروهی متکبر و منکر قیامت و روز حساب بودند .

کلّ متکبر لا يؤمن بيوم الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 9

9 - معتقدان به آخرت - اما مأیوس از ثواب اخروی - مانند کافران ، بی اعتقاد به رستاخیزاند .

قد یسوا من الآخرة كما یئس الکفار من أصحاب القبور

در صورتی که مقدر آیه چنین باشد: «قد یسوا من ثواب الآخرة...»؛ استفاده می شود که معتقدان به معاد - ولی ناامید از ثواب اخروی - همچون کافرانی اند که اصولاً از زنده شدن دوباره مأیوس اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 4

4 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و آن را دروغ می پنداشتند .

و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکذیب قیامت از سوی قوم ثمود و عاد

کذّبت ثمود و عاد بالقارعه

«القارعه» اسم فاعل از «قَرَعَ» (کوبیدن) و صفت برای موصوف مقدر (مانند الواقعه، الساعه و..) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 7 - 1

1 - گروهی از جن ، منکر قیامت و رستاخیزاند .

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

ص: 595

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 47 - 1

1 - دوزخیان ، در سراسر عمرشان ، هرگز به تکلیف نماز و اطعام مساکین نپرداخته اند و عمر خود را به بطالت و تکذیب روز جزا گذرانده اند .

قالوا لم نک من المصلّین . . . و کتّا نکذّب بیوم الدین . حتّی أتینا الیقین

مقصود از «یقین» مرگ است که حقیقتی یقینی و تردیدناپذیر برای تمامی انسان ها است. آمدن فعل های «لم نک»، «نخوض» و «نکذّب» - به صورت فعل مضارع - اشعار دارد که این اعمال از سوی دوزخیان، امری مستمر و مکرر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفین - 83 - 12 - 1

1 - تنها تجاوزگران و فرورفتگان در گناه ، به انکار قیامت کشانده می شوند .

و ما یکذّب به إلا کلّ معتد أثیم

مراد از «اعتداء» (تجاوزگری) نادیده گرفتن حدود الهی است. «أثیم» مبالغه در «آثم» است (مصباح); یعنی، کسی که در گناه زیاده روی می کند.

603- مکذبان قیامت در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إن الذین لایرجون لقاءنا . . . و الذین هم عن آیتنا غفلون. أولئک مأویهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 5, 4, 2, 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در حالی که به غل و زنجیر بسته شده اند ، به جایگاهی تنگ در دوزخ افکنده خواهند شد .

و إذا ألقوا منها مکاناً ضیقاً مقرّنین

«قرن» (ریشه «مقرنین») در اصل به معنای ریسمانی است که چند شتر را به هم ببندند؛ ولی به قرینه آیه 49 سوره ابراهیم (تری المجرمین یومئذ مقرنین فی الأصفاد) می توان گفت: مقصود غل و زنجیری است که به وسیله آن، منکران معاد را به هم می بندند. غل و زنجیر است.

2- افکنده شدن منکران قیامت به جهنم ، همراه با تحقیر و اجبار است .

وإذا ألقوا منها

واژه «ألقوا» (به صیغه مجهول) به جای «ادخلوا»، حاکی از اجباری و تحقیرآمیز بودن ورود به جهنم است.

4- آتش دوزخ برای منکران قیامت ، بسیار زجرآور و طاقت فرسا خواهد بود .

دعوا هنالك ثورًا

ص: 596

درخواست هلاکت و مرگ در آتش دوزخ، حاکی از شدت دردناکی و طاقت سوزی آن آتش است.

5- تکذیب کنندگان قیامت، در اعماق دوزخ و در دورترین مکان آتشین جای دارند.

دعوا هنالک ثبورًا

برداشت یاد شده، از اسم اشاره «هنالک» - که برای اشاره به مکان دور وضع شده است - استفاده گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 5, 4, 1

1 - استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت.

لاتدعوا الیوم ثبورًا وحدًا و ادعوا ثبورًا کثیرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی.

4 - تکذیب کنند قیامت، در آتش دوزخ همواره در حال مرگ و زندگی بوده و به دفعات بی شمار می میرند و زنده می شوند.

لاتدعوا الیوم ثبورًا وحدًا و ادعوا ثبورًا کثیرًا

از دیدگاه مفسران، این که به کافران گفته می شود: «درخواست هلاکت بار خود را بسیار تکرار کنند» یا به خاطر این است که آنان به دفعات زنده می شوند، و باز می میرند. پس باید برای هر بار زنده شدن و عذاب شدن، درخواست مرگ کنند و یا به این سبب است که عذاب الهی کافران متعدد و گوناگون است. پس باید آنان برای هر یک از آنها، درخواست مرگ کنند. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است.

5 - جهنم، دارای انواع عذاب هلاکت بار برای تکذیب کنندگان قیامت

لاتدعوا الیوم ثبورًا وحدًا و ادعوا ثبورًا کثیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 55 - 4, 2

2 - بهشتیان، هم نشینان کافر دنیایی خود را، در وسط دوزخ مشاهده خواهند کرد.

فراء فی سواء الجحیم

«سواء» به معنای وسط است.

4- دوزخ ، مجازات منکران قیامت

أءنَّا لمدینون . . . فاطلع فرءاه فی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 5

5- یادآوری مواضع انکارآمیز تکذیب کنندگان قیامت از سوی مأموران الهی ، به هنگام مواجهه آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 2

ص: 597

2 - تکذیب کنندگان قیامت ، ناتوان از توجیه تکذیب گری های خود به هنگام مشاهده آتش دوزخ

أفسح هذا أم أنتم لا تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 1

1 - فرمان ملامت بار خداوند به تکذیب کنندگان قیامت ، برای چشیدن حرارت دوزخ و تحمل رنج آن

اصلوها

«صَلِّى النَّارِ»؛ یعنی، چشیدن حرارت آتش و تحمل رنج آن. عبارت «اصلوها» (نظیر آیه قبل) می تواند کلام خداوند و یا سخن مأموران الهی باشد. در برداشت بالا، احتمال اول مورد نظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 29 - 1

1 - حرکت تکذیب گران روز جزا به سوی دوزخ ، به فرمان الهی

انطلقوا إلى ما كنتم به تكذبون

طبق گفته مفسران، مقصود از تکذیب در این آیه، تکذیب دوزخ است. گفتنی است که در روز قیامت، به کافران فرمان داده می شود که به سوی آن حرکت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 3

3 - احاطه همه جانبه دود برخاسته از آتش ، بر تکذیب گران روز جزا و نبودن هیچ راه گریزی از آن

انطلقوا إلى ظلّ ذي ثلث شعب

تعبیر «ثلاث شعب» به گفته مفسران - می تواند اشاره به فراگیر و همه جانبه بودن دود برخاسته از آتش و گریزناپذیر بودن آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در آن روز، گرفتار جهنم و عذاب الهی خواهند بود .

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل» به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب). برخی آن را نام یکی از درب ها، یا درّه ای از جهنم می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

ثمّ إنّهم لصالوا الجحیم

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال» بوده است -؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را

ص: 598

می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَلَّى بِالنَّارِ وَصَلِيهَا صَلِيًّا قَاسِي حَرًّا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَصَلِيَ فَلَانَ بِالنَّارِ يَصَلِي صَلِيًّا أَحْتَرَقَ (سوخت).

604- مکذبان قیامت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 59 - 4

4- بیشتر مردم صدر اسلام با وجود شواهد و دلایل اثباتگر قیامت، به این حقیقت ایمان نیاوردند.

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ... وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

605- مکذبان قیامت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت، آوای خشمگین و جوش و خروش آتش جهنم را از دور در قیامت خواهند شنید.

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا

«تغیظ»، به معنای شدت غضب و خشم و «زفیر» به معنای گرفتن سینه از شدت غم و به جوش و خروش افتادن است (برگرفته از لسان العرب و مفردات راغب).

606- مکذبان قیامت و احیای مردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 3

3- منکران قیامت، زنده شدن مردگان خاک گشته را امری بس بعید می شمردند.

أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا أَوْ أَعْدَاً لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ

استفهام در جمله «أعدا...» استفهام انکاری است و تکرار آن دلالت بر شدت انکار و استبعاد دارد.

607- مکذبان قیامت و حوادث طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کافران و ناباوران به رستاخیز، در زندگی فاقد تکیه گاه مطمئن بوده و در مواجهه با حوادث، زود خود را می بازند و دچار

ص: 599

یأس و احساس حرمان می شوند .

لو نشاء .. فظلمت تفکھون . إنا لمغرمون . بل نحن محرومون

روی سخن در این آیات، با کافران و کسانی است که در برابر مسأله معاد، موضع گیری ناباورانه دارند.

608- مکذبان قیامت و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 8

8 - گروهی از انسان ها به خاطر نپذیرفتن قیامت ، دین خدا را دینی منحرف می پندارند و از آن رویگردان می شوند .

الذین یصدون عن سیبل اللّٰه و یبغونها عوجاً و هم بالأخره کفرون

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و هم بالأخره کفرون» جمله حالیه و در مقام تعلیل باشد که در اصطلاح به آن حال معلله گفته می شود. بر این مبنا آیه اشاره به این معنا دارد که: برخی انسانها به علت نپذیرفتن قیامت، می پندارند دینی که در آن زنده شدن مردگان مطرح باشد دینی بی اساس و دارای اعوجاج است و در نتیجه از آن رویگردان شده و دیگران را از آن باز می دارند.

609- مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 6

6- خداوند ، حیات دنیا را عرصه داوری خویش میان گروندگان به کتاب های آسمانی و منکران آنها ، قرار نداده است .

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

مراد از «کلمه» امری است که خداوند مقدر کرده و آن بقای انسانها و سپری کردن حیات دنیوی است. آیاتی نظیر «و لکم فی الأرض مستقر و متاع إلی حین؛ شما انسانها تا مدتی (تا سپری شدن حیات دنیا) در زمین مستقر خواهید بود و از اسباب معیشت بهره خواهید برد. بقره/36.» گویای آن تقدیر و کلمه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 111 - 1

1- خداوند در قیامت ، میان مؤمنان به کتاب های آسمانی و انکار کنندگان آن قضاوت خواهد کرد .

و لولا کلمه سبقت . . . و إنّ کلاًّ لما لیوفینّهم ربک أعملهم

مراد از «کلاًّ» - به قرینه «فاختلف فیه» در آیه قبل - مؤمنان به کتابهای آسمانی و انکار کنندگان آن است و به قرینه «لولا . . . لقضی بینهم» معلوم می شود که خداوند در صحنه قیامت، پیش از پاداش دهی و به کیفرسانی، میان انسانها داوری خواهد کرد.

ص: 600

610- مکذبان کيفر اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 7

7 - مشرکان ، هیچ اعتقادی به روز رستاخیز و انتظار کيفر و پاداش الهی در آن روز را نداشته اند .

بل کانوا لایرجون نشورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 6,7

6 - مشرکان ، منکر کيفر و عذاب در قیامت

ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذّبون

7 - تکذیب وجود عذاب و کيفر در قیامت از سوی مشرکان ، امری همیشگی است .

ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 86 - 2

2 - شرک پیشگان صدر اسلام ، منکر هر گونه کيفر و پاداش پس از مرگ

فلولا ان کنتم غیر مدینین

خطاب در آیه شریفه متوجه کسانی است که مرگ را پایان زندگی دانسته و درباره کيفر و پاداش پس از مرگ، موضع انکار آمیز داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 1 - 1

1 - گروهی از مدعیان اسلام در عصر بعثت ، جزای اخروی را دروغ دانسته ، آن را تکذیب می کردند .

الذی یکذّب بالذین

«دین»، به معنای جزا است و در معانی «عادت»، «عبادت»، «حساب»، «طاعت»، «سیرت» و «ملت» نیز به کار می رود (قاموس). آیات

بعد - که درباره نمازگزاران و ریاکاران سخن می گوید - قرینه بر اراده معنای «جزا» و «حساب» است. از کلمات «مصلین» و نظایر آن - که جمع آمده است - استفاده می شود که مراد از «الذی» در این آیه، جنس است؛ هرچند در شأن نزول ها بر افرادی نظیر ولید و ابوسفیان، تطبیق داده شده است.

611- مکذبان کيفر طغیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 5

5 - قوم ثمود، کيفر های طغیان را دروغ انگاشته، تهدید های الهی را تکذیب کردند .

ص: 601

کذّبت ثمود بطغویها

کلمه «طغواها»، می تواند قرینه بر مراد از «کذّبت» باشد؛ یعنی، ثمودیان هشدارهای رسول الهی درباره عواقب طغیان را تکذیب می کردند.

612- مکذبان کیفر های اخروی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 12 - 4

4 - گنه کاران و تکذیب کنندگان کیفر های اخروی، در قیامت به کیفر گناه و تکذیب خود گرفتار خواهند شد.

بل تکذّبون بالدین .. يعلمون ما تفعلون

مطرح ساختن کتابت و علم کاتبان - به قرینه «بل تکذّبون بالدین» - هشدار می دهد که عمل آنان بی کیفر نخواهد ماند.

613- مکذبان کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 2

2 - برخی از نمازگزاران، کیفر های الهی را باور نداشته و هشدار به آن را دروغ می دانند.

أرءیت الذی یکذّب بالدین .. فویل للمصلّین

«فاء» در «فویل» برای تفریع است و دلالت دارد که مراد از «مصلّین» (در این آیه)، همان کسانی اند که در آغاز سوره، به «تکذیب کنندگان جزا» توصیف شده اند.

614- مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 8 - 9

9 - بسیاری از مردم، منکر معاد و لقاء الله اند.

وإنّ کثیرًا من الناس بلقائ ربّهم لکفرون

615- مکذبان لقاء الله در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 602

6 - قیامت، هنگامه ظهور زینکاری منکران معاد و ملاقات پروردگار است.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها

منادا قرار گرفتن حسرت، گویای مشهود و عیان بودن آن در صحنه قیامت است. به گونه ای که مورد «نداء» قرار می گیرد.

7 - منکران ملاقات پروردگار در قیامت بر تفریط و کوتاهیهای خویش در دنیا تأسف و حسرت بسیار می خورند.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها

منادا قرار گرفتن حسرت گویای شدت و عمق ندامت است. ضمناً مرجع ضمیر «فیها»، «حیات دنیا» گرفته شده که مرجعی معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 3

3 - منکران لقاء الله در قیامت، مردمانی سرافکنده و شرمسارند.

بل هم بلقاء ربهم كفرون... و لو تری إذ المجرمون ناكسوا رءوسهم

616- مکذبان لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 3

3 - مخالفت همگانی قوم لوط با رسالت او و دروغگو خوانده شدن وی از سوی آنان

و قوم إبرهیم و قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 160 - 1

1 - تکذیب رسالت لوط (ع) از سوی قومش

کذبت قوم لوط المرسلین

617- مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 20، 7

7 - مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، خواهان تحقق زودرس وعده های آن حضرت در مورد نزول عذاب بودند.

و کذبتم به به ما عندی ما تستعجلون به

در آیات متعددی، مانند آیه 6، 9 و 11 سوره انعام، به کافران وعده عذاب و کیفر دنیوی داده شده است. لذا ممکن است مراد از «ما

ص: 603

تستعجلون» نزول عذاب باشد که کافران از سر انکار و تمسخر خواهان نزول سریع آن بودند.

20 - خداوند در زمان مناسب بهترین داوری را در بین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکران آن حضرت خواهد کرد.

يقص الحق و هو خير الفصلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید در انتظار تکذیب از جانب مشرکان و آماده رویارویی با آنها باشد.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعه

جمله «إن كذبوك» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیش بینی وقوع تکذیب در برابر آن حضرت است. «قل ربكم» و «ولا یرد...» ارائه راه حل برای مقابله با این تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 2

2 - منافقان، گروهی کفرپیشه و منکر رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما منعهم أن تقبل منهم نفقتهم إلا أنهم كفروا بالله و برسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 6

6 - انکار رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و آسمانی بودن قرآن، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

قال الذين لا يرجون لقاءنا انت بقراءان غير هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 1

1 - برخی از مشرکان با اینکه از نزدیک، ناظر اعمال و رفتار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند، از تبعیت او سر باز زده، تکذیب می کردند.

و منهم من ينظر إليك . . . و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 27 - 1

1- كفرپيشگان عصر بعثت ، مدعى نبود معجزه و آيتى بر حقايت رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آيه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 43 - 2

2- كفرپيشگان عصر بعثت ، رسالت الهى پيامبر (صلى الله عليه و آله) را انكار مى كردند .

ص: 604

و يقول الذين كفروا لست مرسلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 6

6- گزارش خداوند از صحنه قیامت و حشر مشرکان ، تسلیت و دل جویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکارها و دنیاپرستی آنان است .

و البقیة الصلحت خیر عند ربّک . . . و تری الأرض . . . علی ربّک

خطاب در «ربّک» و «تری» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است این گونه خطاب در دل آیات مربوط به قیامت مشرکان، نوعی تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار و او را به دروغ گویی متهم می کردند .

و إن یکذبوک فقد کذّبت قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 69 - 4، 1

1 - انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران و رفاه زدگان

أم لم یعرفوا رسولهم فهم له منکرون

همان طوری که در ذیل آیه قبل آمده، این بخش از آیات، در ردّ اتهاماتی است از سوی کافران نسبت به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) وارد می شد. خداوند با ارائه دلایل گوناگون، همه آنها را بی اساس خوانده و تهمت زندگان را سخت مورد سرزنش قرار داده است. آیه فوق نیز، ظاهراً مربوط به تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نسبت دروغ گویی به ساحت آن حضرت می باشد.

4 - سرزنش کافران از سوی خداوند ، به خاطر انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آگاهی آنان از شخصیت ارزشی و اخلاقی (صداقت ، امانت و . . .) آن حضرت

أم لم یعرفوا رسولهم فهم له منکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران مکہ ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تکذیب می کردند .

وقال الذين كفروا للذين آمنوا اتبعوا سبيلنا .. وإن تكذبوا فقد كذب

بنابراین که مخاطب آیه - طبق سیاق - کافران مکہ باشند، نکته یاد شده، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافرانی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، را تکذیب کردند ، هیچ گریزی از قدرت خداوند ندارند .

وإن تكذبوا .. و ما أنتم بمعجزين في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و او را به دروغ گویی متهم کردند .

و إن یکذبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 36 - 3

3 - مشرکان ، منکر رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و یقولون . . . لشاعر مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 5

5 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله « و إن كانوا ليقولون . لو أن عندنا ذكراً من الأولین . لکتنا عباد الله المخلصین » فهم کفار قریش كانوا یقولون : قاتل الله اليهود و النصری کیف کذبوا أنبیاءهم ! أما و الله لو كان عندنا ذكراً من الأولین لکتنا عباد الله المخلصین یقول الله : « فکفروا به » حین جاءهم محمد (صلی الله علیه و آله) . . . ;

از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند «و إن كانوا ليقولون لو أن عندنا ذكراً من الأولین لکتنا عباد الله المخلصین» روایت شده که فرمود: آنان کفار قریش بودند که می گفتند: نفرین بر یهود و نصارا! چگونه پیامبران خود را تکذیب کردند. به خدا قسم! اگر یکی از کتاب های آسمانی پیشینیان نزد ما بود، به آنها ایمان می آوردیم و از بندگان خالص خدا می شدیم؛ اما هنگامی که حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) بر آنان مبعوث شد به آن حضرت کفر ورزیدند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 2

2 - مشرکان و کافران ، منکر توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام بودند .

أنتم عنه معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 13

13 - دلدارى خداوند به پيامبر اسلام (صلى الله عليه و آله) در برابر تكذيب ، ستيزه جويى و توطئه كافرين

فلا يغررك تقلبهم فى البلد . كذبت قبلهم قوم نوح ... فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت ياد شده با توجه به اين نکته است كه در اين آيات با ذكر داستان انبياي گذشته، در صدد دلدارى به پيامبر اسلام (صلى الله عليه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - فتح - 48 - 15 - 14

ص: 606

14 - ناباوری عمیق متخلفان از حدیبیه ، نسبت به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

كذلكم قال الله من قبل فسيقولون بل تحسدوننا

پس از ابلاغ کلام خداوند بهوسیله پیامبر (صلی الله علیه و آله) به متخلفان، مبنی بر عدم شرکت ایشان در فتح خیبر، آنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را به حسادت متهم کردند و این بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 8،9

8 - منافقان ، منکر رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند .

و يقولون .. لولا يعذبنا الله بما نقول

مفاد این گفته منافقان: (چرا خدا در برابر آنچه می گوئیم عذابمان نمی کند)، این است که اگر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) پیامبر بود، باید ما عذاب می شدیم. اکنون که از عذاب خبری نیست، معلوم می شود او پیامبر نیست.

9 - منافقان ، اعتقاد نداشتن به رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در بین خودشان ، علنی اعلام می کردند .

و يقولون في أنفسهم لولا يعذبنا الله بما نقول

مفسران عبارت «يقولون في أنفسهم» را دو صورت معنا کرده اند: الف) در دل خودشان می گویند؛ ب) در میان خودشان (با خودشان) می گویند. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 13

13 - بنی اسرائیل ، به رغم در دست داشتن بشارت عیسی (ع) ، در برابر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) موضع گیری کرده و رسالت آن حضرت را نپذیرفتند .

و مبشراً برسول يأتي من بعدى اسمه .. فلما جاءهم بالبينت قالوا هذا سحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 7

7 - کسانی که از پذیرش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) خودداری ورزیده و آن حضرت را با داشتن معجزات و دلایل روشن ، به سحر و ساحری متهم کردند ، افترازنندگان به خدا و از ستمکارترین مردم اند .

فلَمَّا جَاءَهُم بِالْبَيِّنَاتِ . . . وَ مِنْ أَظْلَمِ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 12 - 10

10 - تجاوزگری ، گناه پیشگی و مانع خیر شدن ، از خصوصیات کافران تکذیب کننده رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و لا تطع المكذبین . . . مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ مَعْتَدٌ أَثِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 1

ص: 607

1- قوم ثمود، پیام های الهی را دروغ پنداشته، پیامبر خدا را تکذیب کردند.

کذبت ثمود

به قرینه «فقال لهم رسول الله» (در آیات بعد)، مراد از تکذیب در جمله «کذبت ثمود»، تکذیب فرستاده الهی و رسالت های او است.

618- مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله) در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 27 - 4

4- تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

یلیتنا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 36 - 8

8- تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حقانیت آن حضرت و دعوت او را در قیامت درمی یابند.

إنما يستجيب الذين يسمعون و الموتى يبعثهم الله

مراد از «الموتی» در آیه، به قرینه جملات قبل، کسانی هستند که به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پاسخ مثبت نمی دهند، جمله «یبعثهم الله»، گذشته از اینکه خبر بعثت قیامت است، کنایه از این مطلب است که خداوند این مرده دلان را بر خواهد انگیخت تا حقانیت دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وعده های آن حضرت را دریابند.

619- مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 45 - 8

8- مشرکان، منکر معاد بودند.

قد خسر الذين كذبوا بقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 38 - 4

4- جد و جهد مشرکان برای مورد انکار قرار دادن احیای مجدد انسان ها پس از مرگ

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لایبعث الله من یموت

«جهد» مفعول مطلق نوعی برای فعل محذوف است که برای تأکید انجام فعل می باشد. و نیز جمع آورده شدن «ایمان» (سوگندها) می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

ص: 608

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 10، 1

1- مشرکان مکه ، ناباوری و بی اعتقادی خود را به امکان حیات مجدد پس از تبدیل شدن به استخوان خُرد و ریز ریز شده ، اعلام داشتند .

وقالوا أذا كنا عظاماً ورفثاً أئنا لمبعوثون خلقاً جديداً

«رفات» از ریشه «رَفَت» به معنای شکستن و خُرد و ریز ریز شدن است (مفردات راغب).

10- « جاء أُبَي بن خلف فأخذ عظماً بالياً من حائط ففتّه ، ثم قال : يا محمد « إذا كنا عظاماً ورفثاً أئنا لمبعوثون خلقاً جديداً . . . » ;

ابی بن خلف استخوان پوسیده ای را از دیواری برداشت [و خدمت رسول خدا(صلی الله علیه و آله)] آمد و با دستش آن را خرد کرد، سپس گفت: ای محمد! إذا كنا عظاماً ورفثاً أئنا لمبعوثون خلقاً جديداً. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 1

1- انکار معاد و رستاخیز ، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 4

4- کفر ورزی و انکار معاد ، دو مشخصه عمده اشراف جامعه پس از نوح

وقال الملائكة من قومه الذين كفروا و كذبوا بلقاء الآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 2، 1

1 - حیات مجدد انسان ها و بیرون آوردن آنان از گورهایشان در روز رستاخیز ، مورد انکار و استهزای اشراف کافر جامعه پس از نوح

أيعدكم . . . أنكم مخرجون

استفهام در «أيعدكم» برای تهکم و استهزا است.

2- تبدیل دوباره خاک و استخوان به شکل انسان و دمیده شدن حیات در آن ، امری غیر قابل قبول برای اشراف کفر پیشه

أیعدکم .. انکم مخرجون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 36 - 1

1 - تبلیغ شدید اشراف جامعه پس از نوح ، علیه وعده رستاخیز

هیئات هیئات لما توعدون

ص: 609

«هیئات» اسم فعل است به معنای «بُعد» (دور است) و برای استبعاد به کار می رود. تکرار «هیئات» برای مبالغه در استبعاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2 - انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إن هی إلاّ حیاتنا الدنیا نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 82 - 2

2 - تبدیل دوباره استخوان های پوسیده مردگان به انسانی کامل ، امری ناممکن در نظر کافران

قالوا أءذا متنا . . . أءتآ لمبعوثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 1

1 - معاد ، وعده ای بی اساس و افسانه ای کهن ، در نظر کافران و مشرکان

بل قالوا مثل ما قال الأؤلون . . . لقد وعدنا . . . إن هذا إلاّ أسطیر الأؤلین

«اسطوره» (مفرد «أسطیر») به معنای افسانه است. بنابراین «أسطیر الأؤلین»؛ یعنی، افسانه هایی که پیشینیان ساخته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 19 - 3

3 - کافران مکه ، منکر تحقق معاد بودند .

أولم یروا کیف یدئ اللّٰه الخلق ثمّ یعبده

آیه بعد، قرینه است بر این که این آیه، در صدد اثبات تحقق معاد است. دعوت از کافران برای ژرف نگری در قدرت خدا، نشان از انکار معاد از سوی آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 8 - 9

9- بسیاری از مردم، منکر معاد و لقاء الله اند.

وإن كثيراً من الناس بلى لقاء ربهم لكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 10 - 9

9- کافران، نه تنها در معاد تردید دارند بلکه منکر صریح آن اند.

وقالوا أءذا ضللنا فى الأرض أءتآ لفى خلق جدید بل هم بلى لقاء ربهم كفرون

ص: 610

احتمال دارد که «بل هم بلقاء ربهم کافرون» ترقی از «أءذا ضللنا..» به جزم در نفی معاد باشد. لازم به ذکر است که مراد از «لقاء ربّ» در صورتی که معادل با معاد باشد، نکته یاد شده را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 2

2 - کافران ، به خاطر استبعاد معاد ، منکر آن بودند .

وقال الذین کفروا .. . إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید

از تعبیر «رجل ینبئکم إذا مرّتم کلّ ممزّق..» استفاده می شود که آنان از طرح مسأله معاد شگفت داشتند و چنین امری آنان را به انکار معاد واداشته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 8 - 3,5

3 - اظهار تعجب کافران از اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره تحقق قطعی معاد

ینبئکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید . اُفتی علی الله

همزه «اُفتی» برای استفهام تعجیبی است و حکایت از اظهار شگفتی کافران از اظهار نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره معاد می کند.

5 - کافران ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر اظهار امکان بازآفرینی انسان ها در قیامت ، متهم به جنون می کردند .

وقال الذین کفروا هل ندلّکم علی رجل .. . أم به جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 3

3 - مشرکان به حشر و معاد ، کفر ورزیده و منکر آن بودند .

ولو تری إذ فرعوا .. . وقالوا أمّنا به ... وقد کفروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 81 - 7

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أولیس الذی خلق السموت و الأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 52 - 1

1 - کافران ، منکر قیامت و زنده شدن انسان ها هستند .

یقول أءنک لمن المصدّقین

ص: 611

برداشت یاد شده از آن جا است که گوینده، فرد کافر بوده و استفهام او از باب انکار می باشد. گفتنی است که مقصود از تصدیق - به قرینه آیه بعد که مربوط به قیامت است - تصدیق به قیامت و رستاخیز انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 2

2- سران کفر و شرک ، در اوج غرور و ناباوری نسبت به معاد و حسابرسی الهی به سر می بردند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

از استهزای معاد به وسیله کافران و درخواست شتاب در نزول عذاب قیامت، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 2

2- مشرکان عصر بعثت ، بی اعتقاد نسبت به معاد و جهان آخرت

يستعجل بها الذين لا يؤمنون بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 34 - 2، 1

1- موضع گیری انکار آمیز مشرکان صدر اسلام در برابر مسأله معاد

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ

«إِنَّ هَؤُلَاءِ...» جمله مستأنفه و «هؤلاء» اشاره به مشرکان مکه است. گفته انکار آمیز آنان (مفعول «يقولون») در آیه بعد آمده است.

2- مشرکان مکه بر موضع انکار آمیز خود در باره معاد پافشاری کرده و بر آن اصرار میورزیدند .

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ

به کارگیری فعل مضارع (يقولون) - که مفید استمرار است - بیانگر مطلب فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 39 - 6

6- وجود عناصری آگاه اما لجوج و حق ناپذیر، در میان مشرکان و منکران معاد

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ... وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

بنابراین که ضمیر «هم» به مشرکان مکه بازگردد؛ از مفهوم «اکثرهم» استفاده می شود که اقلیتی آگاه در میان مشرکان حضور داشتند که به رغم درک حقانیت معاد، به انکار آن می پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 1

1 - مشرکان (دهریون)، حیات را منحصر در زندگی دنیا دانسته و منکر معاداند.

وقالوا ما هي إلا حياتنا الدنيا

ص: 612

به قرینه آیه بعد، فاعل «قالوا» مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 2

2 - پندارگرایان دنیا زده غافل، درصدد انکار معاد با تمسخر و استهزا *

الخزّصون . الذین هم فی غمره ساهون . یسئلون أیّان یوم الدّین

از ارتباط «یسئلون ..» با آیات پیشین، استفاده می شود که این سؤال نمونه ای از غفلت و دنیازدگی آنان است که گاه اصل را انکار می کنند و گاه با پرسش از زمان معاد، آن را بعید و غیر علمی می نمایانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 51 - 2

2 - تکذیب و انکار معاد، از سوی کافران صدر اسلام

ثمّ إنکم أیّها الضّالّون المکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 2

2 - دوزخیان، در دنیا در این گمان به سر می برند که هرگز پس از مرگ، حیات دوباره نخواهند یافت .

إنّه ظنّ أن لن یحور

«حور»، تعبیری دیگر از «حشر» است و به هلاکت یا نقص و انحطاطی نظر دارد که در آخرت، نصیب منکران معاد خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 5

5 - تکذیب قرآن از سوی کافران، ظاهری بوده و به دروغ بودن آن باور نداشتند .

والله أعلم بما یوعون

تقابل این آیه با آیه قبل، بیانگر آن است که گرچه کافران به زبان قرآن را تکذیب می کردند؛ ولی خداوند بهتر می داند که در درون آنان از

تکذیب قرآن خبری نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2 - خداوند ، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد ، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

ص: 613

620- مکذبان معاد اطراف جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 7

7- خداوند، شیاطین و منکران معاد را در قیامت، خوار و ذلیل، بر زانو نشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد.

ثم لنحضرتهم حول جهنم جثيًا

«جثيًا» (جمع «جاثی») حال است و «جاثی» به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی «جثی» را جمع «جثوه» دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

621- مکذبان معاد جسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 5

5- مشرکان، معاد جسمانی را امری مستبعد و غیر ممکن می دانستند.

وقالوا أءذا كنا عظمًا ورفثًا أءنا لمبعوثون خلقًا جدیدًا

از اینکه برای مشرکان، بازسازی استخوانهای خرد شده انسان امری مستبعد و ناممکن می نمود، به دست می آید که آنان، معاد جسمانی را غیر ممکن می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 53 - 2

2 - تبدیل خاک ها و استخوان های مردگان به انسانی کامل، امری ناممکن در نظر کافران

يقول . . . أءذا متنا و كئنا ترابًا و عظمًا أءنا لمدينون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 48 - 1

1 - احیای مجدد گذشتگان تاریخ ، موضوعی انکار آمیز تر در پندار کافران

أوءاباؤنا الأؤلون

آیه بالا تأکیدی بر آیه پیش است؛ یعنی، بر فرض بپذیریم که ما پس از مرگ زنده می شویم؛ زنده شدن نیاکان ما - که روزگاری دراز از مرگ آنان گذشته است - به هیچ وجه باور کردنی نیست.

ص: 614

622- مکذبان معاد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 12

12- منکران قیامت ، به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

623- مکذبان معاد در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 1

1 - منکران معاد در عصر بعثت ، با پرسش از یکدیگر ، در پی تصور زوایای آن بودند .

عمّ يتساءلون

«عمّ» در اصل «عن ما» بوده و «ما» برای استفهام است. «تساؤل» (مصدر «یتسائلون»); یعنی، سؤال از یکدیگر. آیات بعد - که درباره مظاهر قدرت خداوند و اوصاف قیامت است - و نیز وعده حتمی به آگاه شدن - در جمله «سيعلمون» - جملگی گویای آن است که مورد پرسش، مسائل مربوط به جهان آخرت است و نشان می دهد که پرسش کنندگان، معاد را باور نداشتند و با سؤالات خود - چنانچه به انگیزه کشف حقیقت باشد - درصدد آگاهی به کیفیت معاد بوده اند.

624- مکذبان معاد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 1,4

1 - آوردن ذلتبار منکران به پیشگاه پروردگار در قیامت، صحنه ای عجیب و دهشتنا

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم

4 - منکران معاد در قیامت به حقانیت رستاخیز با سوگند اقرار می کنند.

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم قال أليس هذا بالحق قالوا بلی و ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - قیامت، هنگامه ظهور زینکاری منکران معاد و ملاقات پروردگار است.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها

منادا قرار گرفتن حسرت، گویای مشهود و عیان بودن آن در صحنه قیامت است. به گونه ای که مورد «نداء» قرار می گیرد.

8 - منکران معاد در قیامت بر سهل انگاری و بی توجهی خود در مورد قیامت بسیار حسرت و تأسف خواهند خورد.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها

ص: 615

مرجع ضمیر در «فرطنا فیها» می تواند «الساعه» باشد. و مراد از «الساعه» ممکن است قیامت باشد، در این صورت معنی جمله چنین می شود «یا حسرتنا علی ما فرطنا فی امر القیامه».

12 - منکران معاد در قیامت با بار سنگین گناهان خویش حضور می یابند.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله . . . و هم یحملون أوزارهم علی ظهورهم

«أوزار»، جمع «وزر»، به معنی سنگینی است و مقصود از «أوزار» در آیه سنگینی گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 12

12- منکران معاد ، با مشاهده حضور خود در صحنه قیامت ، به عمق نادرستی پندار خویش پی می برند .

بل زعمتم ألن نجعل لكم موعداً

تعبیر «بل زعمتم ..» در حقیقت، بازگو کننده حال کسی است که علی رغم باور خویش، خود را در صحنه قیامت می بیند و از این جهت شرمسار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 2

2- منکران معاد ، با شیاطین در صحنه قیامت ، همراه و هم دوش خواهند بود .

لنحشرنهم والشیطین ثم لنحضرنهم

واو در «والشیاطین» می تواند عاطفه و یا به معنای «مع» باشد. در هر دو صورت برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 3

3 - منکران معاد ، در روز رستاخیز ملائکه را مشاهده خواهند کرد .

وقال الذین لایرجون لقاءنا . . . یوم یرون الملائکه لابیشری یومئذ للمجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مشرکان و منکران معاد، خود را به طور ناگهانی در قیامت یافته و بر حال زار خود نظاره گر خواهندبود.

فإذا هم ينظرون

«إذا» برای مفاجات است که حاکی از ناگهانی انجام شدن مفاد آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- منکران معاد، پیش از برپایی قیامت و رویه رو شدن با مجازات الهی، درباره آن آگاهی و سابقه ذهنی دارند.

وقالوا یویلنا هذا یوم الدین

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که جمله «هذا یوم الدین» ادامه سخنان منکران معاد باشد. در این صورت سخن گفتن

از روز جزا با اسم اشاره «هذا»، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 40 - 1

1- روز قیامت ، میعاد و وعده گاه تمامی مجرمان و منکران معاد

إِنَّ يَوْمَ الْفِصْلِ مِيقَاتِهِمْ أَجْمَعِينَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مرجع ضمیر در «مِيقَاتِهِمْ» مجرمان و منکران معاد باشد؛ همچون قوم «تَبَع» که در آیات پیشین به آنها اشاره شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 3, 2

2- ناراحتی و اضطراب شدید کافران و منکران معاد ، در لحظه دیدن عذاب قیامت

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا

زشت و کریه شدن کافران، به هنگام مشاهده قیامت، بیانگر ناراحتی و اضطراب شدید آنان در آن هنگام است.

3- سرزنش شدن کافران و منکران معاد ، به هنگام برپایی قیامت

وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که عبارت «وَقِيلَ هَذَا الَّذِي...» به انگیزه توییخ به کافران گفته شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 4 - 3

3- منکران معاد ، در قیامت به خطای خود واقف شده و حقانیت معاد را در خواهند یافت .

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 5 - 4

4 - منکران معاد، در آخرت به حقانیت آن پی خواهند برد .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ . . . ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 1

1 - منکران معاد، با چشمانی فروافتاده و در نهایت خواری و ذلت، در صحنه قیامت ظاهر خواهند شد .

أبْصَرَهَا خَشَعَهُ

«خاشع» به شخصی گفته می شود که به زمین چشم دوخته باشد (لسان العرب). توصیف «أبْصَارِ الْقُلُوبِ» به آن، مجاز و حاکی از شدت ضعف و ذلت شخص است؛ تا آنجا که گویا قلب او که موجودی مستقل فرض شده است، دارای چشمانی است که خشوع و فروتنی، در آن جایگیر شده است.

ص: 617

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 12 - 3

3 - منکران معاد در قیامت، زیان کاری خود را مشاهده کرده و به یکدیگر بازگو خواهند کرد .

قالوا تلک إذا کرّه خاسره

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال صدور سخن منکران معاد در قیامت است.

625- مکذبان معاد و انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 3

3 - مصرف ثروت برای رفع نیازمندی های مردم، در دیدگاه منکران معاد، خسارتی سنگین و جبران ناپذیر است .

أهلکت مالاً لبدّاً

انتخاب تعبیر «أهلکت» و پرهیز از گفتن «أنفقت» و نظایر آن، بیانگر این است که گوینده، مال های مصرف شده را «هلاک شده» می پندارد. این بیش ممکن است برخاسته از انکار پاداش انفاق، بر اثر انکار معاد باشد.

626- مکذبان معاد و رویت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 5, 2

2 - منکران معاد، هنگام مرگ ملائکه را مشاهده خواهند کرد .

قال الذین لایرجون لقاءنا .. یوم یرون الملائکه لابیشری یومئذ للمجرمین

مراد از «یوم» در آیه شریفه، هم می تواند هنگام مرگ باشد و هم می تواند روز قیامت. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

5 - منکران معاد، با مشاهده ملائکه در قیامت، از آنان درخواست خواهند کرد که متعرض ایشان نشده و اقدامی علیه آنان انجام ندهند .

یوم یرون الملائکه لابیشری .. و یقولون حجراً محجوراً

«حجراً محجوراً» سخنی است که عرب به هنگام روبه رو شدن با دشمن و یا هجوم بلا و حوادث هولناک می گوید و مقصود اصلی در این کلام، امان خواستن و پناه بردن است.

627- مکذبان معاد و کیفر اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 20 - 5

5 - منکران معاد، پیش از برپایی قیامت و رویه رو شدن با مجازات الهی، درباره آن آگاهی و سابقه ذهنی دارند.

وقالوا یویلنا هذا یوم الدین

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که جمله «هذا یوم الدین» ادامه سخنان منکران معاد باشد. در این صورت سخن گفتن از روز جزا با اسم اشاره «هذا»، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

628- مکذبان معاد و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 6

6 - خداوند تسلی بخش پیامبر(صلی الله علیه و آله) در برابر کارشکنیها و مخالفتهای مشرکان و منکران معاد

وقالوا این هی إلا حیاتنا دنیا .. و لو تری إذ وقفوا علی ربهم قال ألیس هذا بال

مخاطب مستقیم فعل «تری»، پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، و این گونه خطا متضمن نوعی تسلیت و دلجویی از آن حضرت در برابر انکارها و مخالفتهای کافران است.

629- مکذبان معاد و نزول ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 1

1 - روزی که خواسته مشرکان مجرم و منکران معاد مبنی بر نزول فرشتگان بر ایشان، تحقق یابد، روزی تلخ و ناخوشایند برای آنان خواهد بود.

وقال الذین لایرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه .. یوم یرون الملائکه لابس

630- مکذبان معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- کفرپیشگان عصر بعثت ، مدعی نبود معجزه و آیتی بر حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

ص: 619

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 15، 7

7- امت های مشرک و کافر پیشین ، پس از مشاهده معجزات درخواستیشان ، آنها را مورد انکار و تکذیب قرار دادند .

و ما منعنا أن نرسل بالآيت إلا أن كذب بها الأولون

15- قوم ثمود ، از مصداق های روشن و بارز تکذیب کنندگان معجزات الهی بودند .

كذب بها الأولون و آتينا ثمود الناقه مبصره فظلموا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 42 - 1

1 - فرعونیان ، تمامی آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

كذبوا بايتنا كلها

631- مکذبان معجزه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 56 - 3، 2

2- فرعون ، معجزات ارائه شده از جانب موسی (ع) را تکذیب کرد و منکر دلالت آنها بر رسالت او شد .

و لقد أرينه آيتنا كلها فكذب

3- فرعون ، علی رغم مشاهده تمامی معجزات و آیات موسی (ع) ، از پذیرفتن رسالت او امتناع کرد .

و لقد أرينه آيتنا كلها فكذب و أبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 4

4- فرعون آیات و معجزات الهی موسی (ع) را سحر خواند و آن را وسیله ای برای بیرون راندن فرعونیان از مصر دانست .

لتخرجنا من أرضنا بسحرک يموسى

632- مکذبان مقدرات خدا و امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7 - باورنداران به تقدیر الهی ، برخورداری ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندی و فخرفروشی می شوند .

لکیلا . . . و لاتفرحوا بما آتیکم و الله لایحبّ کلّ مختال فخور

ص: 620

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 8، 7

7 - فرعون و اطرافیان او، علی رغم مشاهده نشانه های حقانیت رسالت موسی و هارون (ع)، آن را انکار کردند.

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا... موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و کانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 4، 3

3- فرعون و قوم او و بزرگان دربارش، رسالت موسی (ع) را نپذیرفتند.

فاتبعوا أمر فرعون

پیروی از دستور فرعون (فاتبعوا أمر فرعون) پس از رسالت موسی (ع) (أرسلنا موسی) گویای مخالفت قوم فرعون و بزرگان دربارش با رسالت موسی (ع) است.

4- درباریان و قوم فرعون به فرمان وی، با رسالت موسی (ع) به مخالفت برخاستند.

فاتبعوا أمر فرعون

بیان مخالفت قوم فرعون با جمله «آنان از فرمان فرعون پیروی کردند» برای رساندن این نکته است که: مخالفت قوم فرعون با رسالت موسی (ع) برخاسته از فرمان فرعون بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 3

3 - تکذیب موسی (ع) از سوی فرعونیان

و کذب موسی

از این که تکذیب حضرت موسی (ع) به قومش نسبت داده نشده، استفاده می شود که تنها فرعونیان با او به مخالفت برخاستند و بنی اسرائیل به او ایمان آوردند و دعوتش را پذیرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 1

1 - تکذیب نهایی موسی و هارون (ع) ، از سوی فرعون و اشراف وابسته به او

فکذبوهما

ص: 621

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4- فرعون و قوم او، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند.

فقلنا اذها إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا فدمرناهم تدميراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 3

3- تلاش فرعون در جهت بی اساس جلوه دادن رسالت موسی (ع)، از طریق به رخ کشیدن گذشته زندگی او

قال ألم نربك فينا وليداً . . . سنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 2

2- شدت انکار و شگفتی فرعون نسبت به سخنان موسی (ع) درباره پروردگار جهانیان

قال رب السموت و الأرض . . . قال لمن حوله ألا تستمعون

لحن استهزاآمیز فرعون بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 5

5- تکبر فرعون و ابای وی از تصور رسالت موسی (ع) به سوی خود

قال إن رسولکم الذی أرسل إلیکم لمجنون

تعبیر «رسولکم» به جای «رسولنا» می تواند از آن جهت باشد که او در یک گفتار استهزاآمیز نیز حاضر نبود رسالت موسی را متوجه خود بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 3

3 - فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

قال ربّ السموت و الأرض . . . قال ... لأجعلنک من المسجونین . قال أولوجنتک بشیء

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 36 - 4

4 - انکار معجزات موسی از سوی فرعونیان ، به اتهام سحر و ساختگی بودن آنها

ص: 622

فلما جاءهم موسى بآيتنا بينت قالوا ما هذا إلا سحر مفترى

634- مكذبان نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 105 - 4

4 - قوم نوح ، منكر حقيقتى به نام رسالت

كذبت قوم نوح المرسلين

برداشت ياد شده بدان احتمال است كه جمع آمدن واژه «المرسلين» از آن جهت باشد كه قوم نوح، اصولاً حقيقتى به عنوان رسالت را قبول نداشتند و اين به معنای انكار همه رسولان الهى است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 123 - 4

4 - قوم عاد ، منكر حقيقتى به نام رسالت

كذبت عاد المرسلين

برداشت ياد شده بدان احتمال است كه قوم عاد اصولاً حقيقتى به عنوان رسالت را قبول نداشتند. بديهى است كه اين امر، به منزله انكار همه پيامبران الهى است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 141 - 4

4 - ثموديان ، منكر حقيقتى به نام رسالت

كذبت ثمود المرسلين

برداشت ياد شده بدان احتمال است كه نسبت دادن تكذيب همه فرستادگان الهى به ثمود، از آن جهت باشد كه آنان اصولاً حقيقتى به نام «رسالت» را قبول نداشتند و اين به منزله انكار همه رسولان الهى است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 160 - 4

4- قوم لوط ، منکر حقیقتی به نام رسالت

کذب قوم لوط المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمع آمدن واژه «المرسلین» از آن جهت باشد که قوم لوط، اصولاً حقیقتی به نام رسالت را قبول نداشتند و این به منزله انکار همه رسولان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 176 - 4

ص: 623

4- اصحاب ایکه، منکر حقیقتی به نام رسالت

كذب أصحاب لیكه المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نسبت دادن تکذیب همه رسولان به اصحاب ایکه، از آن جهت باشد که آنان اصولاً حقیقتی به عنوان «رسالت» را قبول نداشتند و این امر به منزله انکار همه رسولان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 36 - 6,7

6- فرعونیان، مدعی بی سابقه بودن مسأله نبوت در تاریخ گذشته آنان

و ما سمعنا بهذا فی ابائنا الأولین

7- دیرینه نداشتن موضوع نبوت در تاریخ گذشته مصر، دستاویز فرعونیان برای انکار رسالت موسی (ع)

و ما سمعنا بهذا فی ابائنا الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 1

1- قوم نوح، نمونه ای عبرت انگیز از اقوام تکذیب کننده وحی و رسالت در طول تاریخ

من الأنباء ما فیه مزدجر .. كذبت قبلهم قوم نوح

با توجه به ارتباط این آیه با آیه «من أنباء ما فیه مزدجر»، استفاده می شود که بیان کفر قوم نوح، از جمله اخبار هشداردهنده قرآن است.

635- مکذبان نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 91 - 1,6,23

1- کسانی که نزول وحی بر بشر و رسالت یافتن او را انکار می کنند، خداوند را، آن گونه که هست، نشناخته اند.

و ما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر

6- گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و

نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء قل من أنزل الكتب الذي جاء به موسى

23- نزول تورات دلیلی بر امکان نزول وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گواهی بر بطلان پندار منکران نزول وحی بر بشر است.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر .. قل من أنزل الكتب ... قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 2

2- سران کفر پیشه قوم نوح ، بشر را شایسته رسالت نمی پنداشتند .

ص: 624

فقال الملائة .. ما نرىك إلا بشراً مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 7

7- مشرکان مکه ، مبعوث شدن انسان زوال پذیر را برای نبوت ، قبول نداشتند . *

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لایبعث الله من یموت

به قرینه آیات قبل - که درباره بعثت انبیا و مورد انکار قرار گرفتن آن از سوی مشرکان بود - احتمال دارد مراد آیه نکته یاد شده باشد؛ یعنی، منظور از «یبعث» برانگیختن برای نبوت باشد نه حشر اخروی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 1

1- مشرکان مکه ، برگزیده شدن نوع بشر برای پیامبری را منکر بودند و آن را امری امکان ناپذیر و ناشدنی تلقی می کردند .

و ما منع الناس .. إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

«ال» در «الناس» عهد است و با توجه به آیات سابق مراد از آن، مشرکان مکه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 10

10- ناسازگاری بشر بودن با دستیابی به مقام نبوت ، از دیدگاه مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 2

2- منافات داشتن پیامبری با بشر بودن ، پندار باطل مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم .. ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 7

7 - اعتقاد اشراف قوم نوح ، به عدم صلاحیت بشر برای رسالت الهی

فقال المملؤا . . ما هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 1

1 - فرعون و اشراف دربار او ، منکر صلاحیت بشر برای دستیابی به مقام رسالت الهی

فقالوا أنؤمن لبشرین مثلنا

همزه در «أنؤمن» برای استفهام انکاری است. «قوم» به معنای طایفه و «عباده» (مصدر «عابدون») در این آیه، به معنای

ص: 625

خدمت گذاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 7 - 4

4 - در پندار مشرکان ، بشر بودن و همچون مردم عادی زیستن ، ناسازگار با رسیدن به مقام نبوت و دریافت وحی از جانب خداوند

مالِ هذا الرسول يأكل الطعام ويمشي في الأسواق

برداشت فوق، از اسم استفهام «ما» - که در این جا برای اظهار تعجب است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 2

2 - بشر بودن ، مانع رسالت و پیامبری در دید مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 15 - 3, 2

2 - مردم انطاکیه ، مسؤولیت پیامبری را در شأن انسان نمی دانستند و او را شایسته تلقی وحی از جانب خداوند نمی انگاشتند .

قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام بیان علل و انگیزه های تکذیب رسولان الهی از جانب مردم است؛ همان طور که به این نکته در ذیل آیه تصریح شده است: «ما أنزل الرحمان من شيء إن أنتم إلا تكذبون».

3 - انسان بودن ، دلیل رد رسالت رسولان و نادرستی ادعا های آنان ، در دیدگاه مردم انطاکیه

قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا

636- مکذبان نبوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 9

9- مشرکان مکّه ، نسبت به آسمانی بودن قرآن و رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بی اعتقاد بودند .

أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرَقِيكَ حَتَّى تَنْزِلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ

از اینکه آنان، نامه و کتابی را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستند که خود از آسمان آورده باشد، حکایت از آن دارد که: قرآن را - که به صورت وحی بر آن حضرت نازل می شده است - قبول نداشتند.

ص: 626

637- مکذبان نبوت موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 56 - 3، 2

2- فرعون، معجزات ارائه شده از جانب موسی(ع) را تکذیب کرد و منکر دلالت آنها بر رسالت او شد.

و لقد أرينه آیتنا کلها فکذب

3- فرعون، علی رغم مشاهده تمامی معجزات و آیات موسی(ع)، از پذیرفتن رسالت او امتناع کرد.

و لقد أرينه آیتنا کلها فکذب و أبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 2

2- شرک و سحر خواندن معجزات موسی و ادعای آوردن همانند برای آن و تکذیب رسالت الهی آن حضرت، از جمله افتراهای فرعونیان به خداوند بود.

لا تقفروا علی الله کذباً

با توجه به آیات پیشین که مشتمل بر بیان توحید از زبان موسی(ع) و نیز ارائه معجزات، و عکس العمل فرعون در سحر خواندن آنها بود، می توان به مواردی از افتراهای فرعونیان اشاره کرد.

638- مکذبان نجات بخشی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 55 - 2

2- هدف رهیدگان از ناگواری ها از گرایش به شرک، انکار خدایی بودن نجاتشان است.

ثم إذا مسکم الضرّ .. لیکفروا بما آتینهم

لام «لیکفروا» احتمال دارد به معنای «کی» باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: آنان شرک ورزیدند تا اثبات کنند که نجاتشان از جانب خداوند نبوده است. در این برداشت مراد از «ما آتیناهم» رفع ناگواری و معنای «یکفروا» همان پوشاندن و انکار کردن است.

639- مکذبان نزول ملائکه بر محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام ، منکر نزول ملائکه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملائكة

از این که مشرکان، اعتراض می کردند که چرا فرشتگان وحی به طور مستقیم بر خود آنان فرود نمی آید؟ می توان به دست آورد

ص: 627

که آنان، در صدد این بودند که اصل نزول فرشیه وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را زیر سؤال ببرند و آن را انکار کنند. گفتنی است: آیه 7 سوره «حجر» مؤید همین برداشت است (لو ما تأتینا بالملائکه إن كنت من الصادقین).

640- مکذبان نعمتهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 3، 1

1- مشرکان، علی رغم شناخت نعمت های الهی، آن را عملاً انکار می کنند و راه ناسپاسی می پیمایند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها

در این آیه انکار در مقابل عرفان و شناخت قرار گرفته است و این می رساند که مراد از انکار نعمت، انکار عملی است نه ذهنی و اعتقادی.

3- بیشتر مشرکان صدر اسلام، علاوه بر انکار عملی نعمت های الهی، به زبان نیز کفر میورزیدند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها و أكثرهم الكفرون

انکار و ناسپاسی نعمتهای الهی یا با زبان است و یا با عمل. جمله «ثم ينكرونها» می تواند گویای کفران عملی و جمله «و أكثرهم الكفرون» بیانگر ناسپاسی با زبان باشد.

641- مکذبان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 3

3 - تکذیب گران دین و اعراض کنندگان از آن، بازدارنده مردم از نماز و هدایت و امر به تقوا

أرأيت الذي ينهى . عبداً إذا صلى . أراءيت إن كان على الهدى . أو أمر بالتقوى . أرأيت

642- مکذبان نوآوری قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 5 - 6

6 - کافران، در عصر بعثت منکر هر گونه نوآوری در قرآن بودند.

وقالوا أسطير الأولين اكتبها فهي تملی علیه بکره وأصيلاً

این که کافران، قرآن را افسانه های پیشینیان می شمردند، حاکی از آن است که آنان نه تنها منکر اصالت قرآن بودند؛ بلکه آن را فاقد هر گونه نوآوری نیز می دانستند.

ص: 628

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 1

1- قوم نوح ، نبوت او را با وجود شواهد و براهین صدق ، نپذیرفته و آن حضرت را به دروغ گویی متهم کردند .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی . . . فإن توليتم فما سألتکم من أجر . . . فکذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1- اشراف و سران قوم نوح ، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند .

فقال الملاء الذين كفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید ، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 1

1- گروهی از قوم نوح ، به او ایمان آوردند و گروهی همچنان بر کفر و انکار رسالتش اصرار میورزیدند .

أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 12

12- برخی از افراد خانواده نوح (همسر و فرزندش) در زمره کافران و تکذیب کنندگان رسالت او بودند . *

و أهلک إلا من سبق علیه القول

«ال» در «القول» عهد ذکری و یا ذهنی است و اشاره به جمله «لاتخاطبني فی الذین ظلموا إنهم مغرقون/37» دارد. بنابراین «إلا من ...»؛ یعنی، مگر آن کس که از پیش به خاطر کفر و ظلمش، حکم غرق شدن را برای او مقدر ساخته ایم. مفسران برآند که مراد از «من سبق» همسر نوح به نام «واعله» و فرزندش به نام «یام» و یا «کنعان» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 5

5- قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب کننده پیامبر خود

فقد کذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب کننده، بیانگر مطلب فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 15

ص: 629

15 - « عن أبي عبدالله (ع) قال : دعا نوح (ع) قومه علانيه . . . فأما ولد قابيل فإنهم كذبوه وقالوا : (ما سمعنا بهذا في آبائنا الأولين) . .

؛ .

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح(ع) دعوت خود را در میان قوم خویش آشکارا بیان کرد؛ اما فرزندان قابیل، نوح(ع) را تکذیب کردند و گفتند «ما سمعنا بهذا في آبائنا الأولين»..»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سراً وعلانيه . . فأوحى الله عزوجل إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزوجل - به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 2

2 - قوم نوح ، رسالت و پیامبری نوح (ع) و دیگر پیامبران الهی پیش از او را تکذیب کردند .

كذبوا الرسل

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمع آمدن «رسل» به لحاظ مجموعه پیامبران الهی پیش از نوح(ع) باشد؛ که در این صورت الف و لام «الرسل» برای عهد خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 1

1 - تکذیب رسالت نوح (ع) از سوی قومش

كذبت قوم نوح المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذّبت قبلهم قوم نوح

5- قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب گر پیامبر خود

كذّبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب گر، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 630

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 4, 6, 1

1 - کسانی که نزول وحی بر بشر و رسالت یافتن او را انکار می کنند، خداوند را، آن گونه که هست، نشناخته اند.

و ما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر

4 - یهود به سبب انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکر نزول هرگونه وحی بر افراد بشر شدند.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء

6 - گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء قل من أنزل الكتب الذی جاء به موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 9

9 - ادعای عدم نزول وحی، به دروغ مدعی نبوت شدن و ادعای آوردن مانند برای قرآن، از روشهای مخالفان برای مبارزه با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

ما أنزل الله علی بشر . . . افتری علی الله کذبا أو قال أوحی إلیّ . . . سأنزل مثل ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 201 - 1

1 - پافشاری اهل جرم و گناه بر انکار حقایق وحی، تا مرز مشاهده عذاب دردناک الهی (عذاب استیصال)

کذلک سلکنه . . . لا یؤمنون به حتی یروا العذاب الالیم

«ال» در «العذاب» برای عهد است. بنابراین «العذاب الالیم» اشاره به عذابی دارد که مشرکان مکه به آن تهدید شدند (عذاب استیصال). آیه «أفبعذابنا یستعجلون» بیانگر آن است که آنان تهدید به عذاب را جدی نگرفتند و بدان جهت از روی استهزا، خواستار تعجیل نزول آن بودند.

5- مردم انطاکیه ، نزول چیزی را از ناحیه خداوند رحمان برای عالم دنیا و پدیده های آن (انسان و . . .) ، ممکن نمی دانستند .

و ما أنزل الرحمن من شیء

6- مردم انطاکیه ، نزول وحی و آمدن پیامی از جانب خدای رحمان بر پیامبران فرستاده شده به سوی خویش را ، انکار می کردند .

و ما أنزل الرحمن من شیء

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که چون آیه شریفه در مقام بیان علت انکار وحی از سوی کافران است، مقصود از

«شیء» همان وحی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 2

2- انکار لجاجت آمیز وحی و قرآن، از سوی مشرکان مکه

و رسول مبین . و لَمَّا جَاءَهُم الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَفِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 1

1- قوم نوح، نمونه ای عبرت انگیز از اقوام تکذیب کننده وحی و رسالت در طول تاریخ

من الأنبياء ما فيه مزدجر . . . كذبت قبلهم قوم نوح

با توجه به ارتباط این آیه با آیه «من أنبياء ما فيه مزدجر»، استفاده می شود که بیان کفر قوم نوح، از جمله اخبار هشداردهنده قرآن است.

645- مکذبان و حیانت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 6

6- مخالفان رسالت درباره آسمانی بودن قرآن و نزولش از جانب خدا، اظهار تردید می کردند .

وإن كنتم في ريب مما نزلنا على عبدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 36 - 9

9- آسمانی بودن قرآن، مورد انکار کافران و مشرکان مکه بود .

و هم بذکر الرحمن هم کفرون

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «ذکر» قرآن کریم باشد، چنان که در موارد متعدد در قرآن - از جمله آیه دوم همین سوره

- از قرآن به «ذکر» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 32 - 2

2- دسته جمعی و به یکباره نازل نشدن آیات قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیل وحی نبودن آن در دیدگاه کافران صدر اسلام

وقال الذين كفروا لولا نزل عليه القرآن جمله وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 632

3 - کفرپیشگان حق ستیز ، منکر آسمانی بودن قرآن به بهانه عدم نزول دفعی آن

قالوا لولا أوتى مثل ما أوتى موسى

مقصود از «ما أوتى موسى» تورات است که یکباره نازل شده بود؛ یعنی، چرا قرآن مانند تورات، یکباره نازل نشده است؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 1

1 - مشرکان ، منکر نزول قرآن کریم از جانب خداوند بودند .

تنزیل الكتب . . من رب العلمین . أم یقولون افتریه

«أم»، منقطع و به معنای «بل» است و معنای دو فرافراز دو آیه چنین می شود: «قرآن، از جانب خداوند است و آنان، مدعی اند که ساختگی است».

646- مکذبان وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 47 - 2

2 - کفرپیشگان عصر بعثت ، وعده عذاب را دروغ پنداشته و آن را به ریشخند می گرفتند .

و یتعجلونک بالعذاب

از این که تکذیب گران، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) می خواستند وعده خود را عملی سازد و هر چه زودتر عذاب را بر آنان نازل کند، معلوم می شود که آنان تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تهدیدی تو خالی می انگاشتند و با درخواست تسریع عذاب، آن را به ریشخند می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 19 - 2

2 - کفرپیشگان ، بر تکذیب وعده ها و تهدید های الهی ، اصرار ورزیده و از فرجام پیشینیان عبرت نمی گیرند .

بل الذین کفروا فی تکذیب

حرف «فی»، ظرفیه و بیانگر غوطهور بودن کافران در تکذیب است. متعلق تکذیب به قرینه «بل هو قرآن مجید» - در آیات بعد - قرآن است که وعده ها و تهدیدهایی که در آیات قبل آمده بود، بخشی از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 1

1 - قوم ثمود، پیام های الهی را دروغ پنداشته، پیامبر خدا را تکذیب کردند.

کذّبت ثمود

به قرینه «فقال لهم رسول الله» (در آیات بعد)، مراد از تکذیب در جمله «کذّبت ثمود»، تکذیب فرستاده الهی و رسالت های او است.

ص: 633

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 9 - 1

1 - گروهی از مردم ، پادشاه های موعود خداوند را دروغ پنداشته و وعده های الهی را تکذیب می کنند .

و کذب بالحسنی

647- مکذبان هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 8، 7

7 - فرعون و اطرافیان او ، علی رغم مشاهده نشانه های حقانیت رسالت موسی و هارون (ع) ، آن را انکار کردند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیان ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیان ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا .. موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 1

1 - تکذیب نهایی موسی و هارون (ع) ، از سوی فرعون و اشراف وابسته به او

فكذبوهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4 - فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذهبا إلی القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیراً

648- مکذبان هدایت‌های خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2 - تکذیب کنندگان هدایت‌ها و انذارهای الهی و اعراض کنندگان از آن، در آتش جهنم مخلدانند.

فأنذرتکم نارًا تلظّي . لا یصلیها إلاّ ... الذی کذب و تولّى

ص: 634

649- مکذبان هدفداری آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 27 - 38

8 - آفرینش جهان در نظر کافران ، باطل و بی هدف است .

و ما خلقنا السماء ... بطلاً ذلک ظنّ الذین کفروا

650- مکذبان هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1

1- قوم عاد ، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند .

فإن تولّوا .. يستخلف ربی قومًا غیرکم ... ولما جاء أمرنا نجینا هودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 123 - 1

1 - تکذیب رسالت هود (ع) ، از سوی قوم عاد

کذّبت عاد المرسلین

گفتنی است که «عاد» اسم جد اعلای قوم هود است. بنابراین تسمیه آن قوم به عاد، از باب تسمیه یک قبیله به نام نیای آن است.

651- مکذبان یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 6

6 - قوم یونس ، پیامبر خویش را در آغاز تکذیب کرده و از ایمان آوردن به دعوت های او سرباز زدند .

إلا قوم یونس لما ءامنوا کشفنا عنهم عذاب

652- مکر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 16

ص: 635

16 - منکران آیات الهی ، جز دغلكاران ناسپاس نیستند .

و ما یجحد بآیتنا إلا کلّ ختار کفور

653- مکر مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 16 - 1

1 - خداوند در وادی طوی ، خطر منکران قیامت را در بازداشتن موسی (ع) از توجه به قیامت ، به او گوشزد کرد و او را از فریب کاری آنان برحذر داشت .

فاعبدنی . . . فلا یصدّک عنها من لایؤمن بها

ضمیرهای «عنها» و «بها» به «الساعه» (در آیه قبل) برمی گردد.

654- ممنوعیت دوستی با مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 5

5 - ممنوعیت پیوند دوستانه اهل ایمان ، با کافران و منکران دین و پیامبر

تلقون إلیهم بالموّده وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

655- ممنوعیت دوستی با مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 5

5 - ممنوعیت پیوند دوستانه اهل ایمان ، با کافران و منکران دین و پیامبر

تلقون إلیهم بالموّده وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

656- منشأ انحطاط مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداوند ، تکذیب کنندگان قرآن و معاد را به تدریج به ورطه سقوط می کشاند .

سنسدرجهم

ص: 636

«استدراج» (مصدر «سنستدرج») در اصل به معنای نزدیک کردن کسی به سوی چیزی است و مقصود از آن در این آیه، بردن و نزدیک کردن کافران به ورطه سقوط و هلاکت است؛ به گونه ای که خود متوجه آن نشوند (برگرفته از لسان العرب).

657- منشأ انحطاط مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 5

5 - خداوند ، تکذیب کنندگان قرآن و معاد را به تدریج به ورطه سقوط می کشاند .

سنستدرجهم

«استدراج» (مصدر «سنستدرج») در اصل به معنای نزدیک کردن کسی به سوی چیزی است و مقصود از آن در این آیه، بردن و نزدیک کردن کافران به ورطه سقوط و هلاکت است؛ به گونه ای که خود متوجه آن نشوند (برگرفته از لسان العرب).

658- منشأ پیروزی بر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 16

16- دلیل و حجت نیرومند و توان پیروزمند در صحنه رویارویی با منکران حق و حقیقت ، در گرو امداد الهی است .

و اجعل لی من لدنک سلطناً نصیراً

659- منشأ عذاب مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 4

4- گرفتار شدن به عذاب ، در پی انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، دستاورد خود منکران است .

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . فأصابهم سيئ

660- منشأ گمراهی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 61 - 7

7 - منکران آیات خدا و کافران به خدا، تحت تأثیر عوامل بیرونی و منفعلانه، از خدا و آیات او، روی گرداندند و نه با منطق و برهان

ص: 637

و لئن سألتهم من خلق... و سخر... ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

مجهول آورده شدن فعل «یؤفکون» دلالت بر این می کند که مشرکان و منکران آیات خدا و مؤمنان به باطل، تحت تأثیر القانات بیرونی، چنین روی کردی را پیدا کرده اند.

661- منشأ مهلت به مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 7

7 - موضع گیری تکذیب گران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهلت دهی خداوند به آنان و تأخیر در مجازات آنان، قضای الهی و مقتضای ربوبیت او است.

و اصبر لحکم ربک

«حکم» به معنای قضا است. مفسران با توجه به ارتباط آیه با آیات پیشین، بر آنند که مراد از «لحکم ربک» قضای الهی درباره تکذیب کنندگان و افعال آنان است.

662- موضعگیری مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 7

7 - موضع گیری تکذیب گران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهلت دهی خداوند به آنان و تأخیر در مجازات آنان، قضای الهی و مقتضای ربوبیت او است.

و اصبر لحکم ربک

«حکم» به معنای قضا است. مفسران با توجه به ارتباط آیه با آیات پیشین، بر آنند که مراد از «لحکم ربک» قضای الهی درباره تکذیب کنندگان و افعال آنان است.

663- موعظه به مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند مأمور شد تا داستان بلعم باعورا را برای تکذیب کنندگان آیات الهی گزارش کند.

«قَصَّ» (مصدر «أَقْصَصَ») به معنای بیان کردن و بازگو کردن است. «قَصَصَ» به معنای خبر و داستان است و «ال» در آن عهد ذکری و اشاره به داستان بلعم باعورا است.

ص: 638

664- مؤاخذه اخروی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 13، 15

13 - کافران به قرآن، در قیامت مورد مؤاخذه قرار خواهند گرفت .

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن . . . و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربّ

15 - ربوبیت الهی، مقتضی مؤاخذه کافران به قرآن

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن . . . و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند رب

665- مهلت به مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز رسالت، مبنی بر دادن مهلتی اندک به تکذیب گران و بدگویان دین ستیز

و اصبر علی ما یقولون . . . و ذرنی و المکذبین . . . و مهّلهم قليلاً

666- مهلت به مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 183 - 4، 5، 1

1 - سنت خداوند بر امهال کفرپیشگان تکذیب کننده و تأخیر در هلاکت و عذاب ایشان است .

و أملی لهم إن کیدی متین

املاء (مصدر املی از ماده ملاوه) به معنای مهلت دادن و تأخیر انداختن است. به مناسبت اینکه حقیقت بیان شده (مهلت دادن و تأخیر انداختن) درباره تکذیب کنندگان آیات الهی است، معلوم می شود مراد از تأخیر، تأخیر در عذاب است.

4 - تأخیر در عذاب تکذیب کنندگان و کشاندن تدریجی آنان به ورطه های سقوط با عواملی خوشایند و خام کننده، مکر خدا با ایشان است .

سنستدرجههم . . . و أملی لهم إن کیدی متین

مراد از «کید» همان استدراج و امهالی است که در آیه قبل مطرح شد.

5- امهال خداوند به کفرپیشگان تکذیب کننده، زمینه ساز افزایش عذاب آنان است.

وَأَمْلى لَهُمْ إِنْ كِيدى مَتِين

چون امهال به عنوان «کید» مطرح شده است، معلوم می شود مهلت دادن در اینجا برای افزون شدن عذاب است.

ص: 639

667- مهلت به مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 9

9- خداوند بر اساس تقدیر خویش ، به منکران حقانیت تورات مهلت داده است و درباره آنان در دنیا داوری نخواهد کرد .

فاختلف فیه و لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

668- مهلت به مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 5

5 - مهلت دادن به تکذیب گران ، جلوه کید و تدبیر خداوند علیه آنان است .

إن کیدی متین

جمله «إن کیدی متین» در مقام تعلیل برای «أُملی لهم» است؛ یعنی، مهلت دادن ما به کافران، چنین است که ما کید و تدبیری متین و استوار درباره آنان اندیشیده ایم و این مهلت، جلوه همین تدبیر است.

669- مهلت به مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 11 - 11

11 - طغیان و سرکشی ، نشانه بی ایمانی به روز رستاخیز

فندر الذین لایرجون لقاءنا فی طغینهم یعمهون

670- مهلت به مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 4

4- مهلت الهی به تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و هلاک نساختن آنان جلوه رحمت گسترده پروردگار است.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 640

5- هشدار خداوند به تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر این که از فرصت داد شده استفاده کنند و خود را چونان جوامع پیشین، گرفتار خشم و قهر الهی نسازند.

وإن یكذبوک... وکأین من قریه أملت لها... أخذتها

671- مهلت به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 45 - 5

5- مهلت دادن به تکذیب گران، جلوه کید و تدبیر خداوند علیه آنان است.

إن کیدی متین

جمله «إن کیدی متین» در مقام تعلیل برای «أملی لهم» است؛ یعنی، مهلت دادن ما به کافران، چنین است که ما کید و تدبیری متین و استوار درباره آنان اندیشیده ایم و این مهلت، جلوه همین تدبیر است.

672- میعاد اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 40 - 1

1- روز قیامت، میعاد و وعده گاه تمامی مجرمان و منکران معاد

إنّ یوم الفصل میقتهم أجمعین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مرجع ضمیر در «میقاتهم» مجرمان و منکران معاد باشد؛ همچون قوم «تبع» که در آیات پیشین به آنها اشاره شد.

673- ناپایداری تهمت‌های مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 11

11 - اتهام های منکران بر حقایق وحی، ناپایدار و نابود شدنی است.

أم يقولون افتري . . . ويمح الله البطل

ص: 641

674- نامه عمل مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 4

4 - تکذیب کنندگان قرآن و منکران معاد ، خود رقم زننده نامه عمل خویش اند و کردار ناپسند خود را در آن ذخیره می سازند .

بمایوعون

به قرینه آیات پیشین - که درباره نامه های اعمال بود - می توان گفت: مراد از «وعاء» در «یوعون»، همان نامه عمل است که منکران معاد آن را ظرف کردار خود ساخته اند.

675- نامه عمل مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 11 - 5

5 - تکذیب قیامت ، در نامه عمل تکذیب کنندگان ثبت شده و براساس آن کیفر خواهند دید .

کتب مرقوم . ویل یومئذ للمکذبین . الذین یکذبون بیوم الدین

676- نامه عمل مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 4

4 - تکذیب کنندگان قرآن و منکران معاد ، خود رقم زننده نامه عمل خویش اند و کردار ناپسند خود را در آن ذخیره می سازند .

بمایوعون

به قرینه آیات پیشین - که درباره نامه های اعمال بود - می توان گفت: مراد از «وعاء» در «یوعون»، همان نامه عمل است که منکران معاد آن را ظرف کردار خود ساخته اند.

677- نزدیکی کیفر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 5

5- زمان کیفر دیدن مخالفان نماز، تکذیب گران دین و دروغ گویان خطاکار، نزدیک است.

سندع الزبانیه

حرف «سین»، برای آینده نزدیک به کار می رود.

ص: 642

678- نسب مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 10

10 - « عن أبي عبدالله (ع) قال دعا نوح (ع) قومه علانيه فلما سمع عقب هبه الله من نوح تصديق ما في أيديهم من العلم صدقوه ، فأما ولد قاييل فإنهم كذبوه . . . « قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذلون » يعنون عقب هبه الله ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: نوح(ع) قوم خود را آشکارا دعوت کرد و هنگامی که فرزندان هبه الله (پسر آدم(ع)) تصدیق علمی را که در دست آنها بود از نوح شنیدند، وی را تصدیق نمودند؛ اما فرزندان قاییل، نوح را تکذیب کردند و گفتند: «أنؤمن لك و اتبعك الأذلون» مقصود آنان فرزندان هبه الله بود.

679- نفاق مکذبان کيفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 2

2 - برخی از تکذیب کنندگان کيفر های الهی ، منافقانه خود را در نظر مسلمانان ، افرادی دیندار جلوه می دهند .

أرءیت الذی . . الذین هم یراءون

680- نفرت مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 50 - 3

3 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شنودن کلام بیداربخش و پندآموز قرآن به شدت نفرت داشتند .

عن التذکره معرضین . کأنهم حمر مستنفره

681- نفرین بر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 1

1 - تکذیب کنندگان دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ولکن کذب و تولی . . . اولی لک فأولی

عبارت «أولی لک فأولی» - مانند «ویل لک» - برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از

ص: 643

مفردات راغب و تفاسیر).

682- نفرین مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 35 - 1

1 - تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

و لکن کذب و تولی ... ثمّ اولی لک فأولی

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

683- نقش مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 4

4 - تکذیب کنندگان قرآن و منکران معاد ، خود رقم زننده نامه عمل خویش اند و کردار ناپسند خود را در آن ذخیره می سازند .

بمایوعون

به قرینه آیات پیشین - که درباره نامه های اعمال بود - می توان گفت: مراد از «وعاء» در «یوعون»، همان نامه عمل است که منکران معاد آن را ظرف کردار خود ساخته اند.

684- نقش مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 13

13- انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، چیزی بود که خود منکران آن را برگزیدند و خداوند آنان را بر آن وادار نکرد .

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

این برداشت، مبتنی بر این احتمال است که مراد از ظلم به نفس، انحراف از مسیر حق باشد که خداوند آن را به منحرفان اسناد می دهد و نقش خود را نفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- گرفتار شدن به عذاب ، در پی انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، دستاورد خود منکران است .

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا انفسهم يظلمون . فأصابهم سيئ

ص: 644

685- نقش مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 4

4 - تکذیب کنندگان قرآن و منکران معاد ، خود رقم زننده نامه عمل خویش اند و کردار ناپسند خود را در آن ذخیره می سازند .

بمایعون

به قرینه آیات پیشین - که درباره نامه های اعمال بود - می توان گفت: مراد از «وعاء» در «یوعون»، همان نامه عمل است که منکران معاد آن را ظرف کردار خود ساخته اند.

686- نگرانی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 2

2 - قیامت ، حادثه ای سنگین و با عظمت و صحنه سایه افکندن نگرانی و ترس بر منکران معاد

أبصرها خشعه

فروتی و ذلت منکران معاد در صحنه قیامت، حاکی از عظمت و هول آور بودن آن است.

687- نماز مکذبان کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 3

3 - نماز خواندن تکذیب کنندگان کیفر های الهی ، بی ثمر بوده و مایه استحقاق عذاب جهنم است .

أرءیت الذی یکذب بالذین... فویل للمصلین

688- نیت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 23 - 4

4- آگاهی خداوند از نیت ها و حالات درونی منکران معاد ، برخاسته از علم غیب اوست .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره . . . لاجرم أن الله يعلم ما یسرون

ص: 645

689- ورود مکذبان قیامت به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 1

1 - فرمان حرکت به تکذیب کنندگان روز جزا، به سوی ستون های دود برخاسته از آتش دوزخ

انطلقوا إلى ظلّ

بنا به گفته مفسران، مقصود از «ظلّ» (سایه)، دود غلیظ برخاسته از آتش دوزخ است که به صورت سایه نمایان می شود؛ مانند: «و ظلّ من یحموم؛ و سایه ای از دودی سخت سیاه». (واقعه، آیه 43)

690- ویژگیهای عذاب دنیوی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 1

1 - عذاب دنیایی تکذیب کنندگان پیامبران الهی در تاریخ، عذابی ذلت بار و خوارکننده بود.

فأذاقهم الله الخزي في الحيوه الدنيا

691- ویژگیهای مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 5

5 - پیروی از هوا و گمان و آرزوپردازی های بی حاصل، از ویژگی های ناباوران به آخرت

إن هي إلا أسماء سمّيتوها... إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس... أم لل

ارتباط آیات، نشانگر این است که منکران آخرت، از ویژگی های یاد شده برخوردارند.

692- ویژگیهای مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح . . . ثمود ... أصحاب لئیکه أولئک الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولئک) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام

ص: 646

حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

693- ویژگیهای مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 6 - 2

2- منکران قرآن، به خدا و قیامت ایمان نخواهند آورد.

إن الذين كفروا... لا يؤمنون

متعلق «لا يؤمنون» به دلیل آیه هشت و نیز آیات قبل، خدا و قیامت است؛ یعنی: لا يؤمنون بالله و لا باليوم الآخر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 2

2- برگوش و چشم منکران آن، حجابی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین، ناتوان ساخته است.

و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

«غشاه» به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق «علی سمعهم» خبر برای «غشاه» گرفته شده است.

694- ویژگیهای مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 4

4- تکذیب گران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از قشر مرقّه و صاحبان زر و زور بودند.

والمكذّبين أُولَى النعمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 50 - 3

3- کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شنودن کلام بیداربخش و پندآموز قرآن به شدت نفرت داشتند.

عن التذکره معرضین . کأنهم حمر مستنفره

695- ویژگیهای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 2

ص: 647

2 - بصیر بودن خداوند به ویژگی های منکران معاد ، دلیل لزوم محشور ساختن آنان و حسابرسی از آنها است .

ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ . بلی إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا

696- هدایت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 1

1 - موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند ، برای هدایت تکذیب کنندگان آیات و معجزات الهی ، به جانب آنان فرستاده شدند .

فقلنا اذهبوا إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا

مقصود از «القوم الذين كذبوا» فرعون و قوم او (قبطیان) است و مراد از «آیاتنا» نشانه ها و معجزات الهی می باشد نه آیات الهی در تورات؛ زیرا تورات پس از به هلاکت رسیدن فرعون و قوم او، برای بنی اسرائیل نازل گردید.

697- هدایت ناپذیری مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 3

3 - اگر امور غیبی برای بهانه جوینان و منکران آیات الهی محسوس شود، ایمان نمی آورند.

و لو أننا نزلنا إليهم الملائكة و كلمهم الموتى و حشرنا عليهم كل شيء قبلا ما كانوا

ملائكة، سخن گفتن مردگان، شهادت موجودات جملگی از امور غیبی هستند که حتی در فرض محسوس شدن آنها، گروهی ایمان نخواهند آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 6 - 6

6 - هدایت ناپذیران از وحی و آیات الهی ، تأثیرناپذیر از هر پیام و ابزار هدایتی دیگر

فبأى حديث بعد الله و آياته يؤمنون

جمله «فبأى حديث..» - که مفید استفهام تعجبی است - می تواند بیانگر این نکته باشد که اگر انسان در پرتو آیات الهی هدایت نشود؛ دیگر به هدایتی دست نخواهد یافت؛ چه این که هدایت دیگری نیست تا از آن بهره مند گردد.

698- هدايت ناپذيري مكذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مرسلات - 77 - 50 - 1

ص: 648

1 - آنان که به قرآن ایمان نمی آورند ، به هیچ گفتار هدایت بخش دیگری ، ایمان نخواهند آورد .

فبأی حدیث بعده یؤمنون

استفهام «فبأی» انکاری و تعجیبی است. بر این اساس مفاد آیه چنین است: «وقتی آنان قرآن را - که با دلایل روشن همراه است - تصدیق نمی کنند، پس مسلم به هیچ سخن حقی ایمان نخواهند آورد».

699- هدایت ناپذیری مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 6 - 6

6 - هدایت ناپذیران از وحی و آیات الهی ، تأثیرناپذیر از هر پیام و ابزار هدایتی دیگر

فبأی حدیث بعد الله و آیهته یؤمنون

جمله «فبأی حدیث..» - که مفید استفهام تعجیبی است - می تواند بیانگر این نکته باشد که اگر انسان در پرتو آیات الهی هدایت نشود؛ دیگر به هدایتی دست نخواهد یافت؛ چه این که هدایت دیگری نیست تا از آن بهره مند گردد.

700- هشدار به مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکران ربوبیت خدا و انکار کنندگان سرای آخرت را به عذاب های دنیوی هشدار می داد .

و یستعجلونک بالسیئه

701- هشدار به مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 11

11 - هشدار خداوند به افترا زندگان به او و تکذیب کنندگان آیات الهی و تهدید آنان به سرانجامی شوم

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بآیهته إنه لایفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- آگاهی خداوند به کردار آدمیان ، هشدارى است نسبت به موضع گیرى آنان در برابر آیات الهى .

ألم يروا أننا جعلنا الليل . . . و ترى الجبال... صنع الله الذى أتقن كلّ شىء إله

ص: 649

تذکر به «اِنَّهٗ خبیر. . .» پس از یادآوری آیات توحیدی، هشدار است به آدمیان که مبدا از کنار این آیات بی تفاوت بگذرند و آنها را نادیده بگیرند!

702- هشدار به مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 6

6- هلاکت تکذیب کنندگان انبیا در گذشته تاریخ ، هشدار به تکذیب گران پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین الهی

كذبت قبلهم . . . كل كذب الرسل فحق وعيد

703- هشدار به مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 1

1- هشدار خداوند به منکران قرآن ، نسبت به عواقب کفرورزی آنان

قل اراءيتم ان كان من عند الله و كفرتم به

تعبیر «أرايتم . . .»، دربردارنده معنای هشدار و تذکر است.

704- هشدار به مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 13

13 - هشدار خداوند به تکذیب کنندگان پیامبر(صلی الله علیه و آله)

فانهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بايت الله يجحدون

جمله «لكن الظلمين . . .» پس از نفی تکذیب شدن پیامبر(صلی الله علیه و آله)، تکذیب کافران را متوجه آیات خداوند دانسته است. از جمله نکاتی که می توان از این سیاق برداشت نمود تهدید مکذبان و هشدار به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 5

5 - هشدار خداوند به تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر این که از فرصت داد شده استفاده کنند و خود را چونان جوامع پیشین، گرفتار خشم و قهر الهی نسازند .

وإن یکذبوک .. و کأین من قریه أملت لها ... أخذتها

ص: 650

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 6

6- هلاکت تکذیب کنندگان انبیا در گذشته تاریخ ، هشدار به تکذیب گران پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین الهی

كذبت قبلهم .. كل كذب الرسل فحق وعيد

705- هشدار به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 69 - 1

1 - عبرت گرفتن از سرنوشت مجرمان گذشته تاریخ ، هشدار خداوند به منکران معاد

وقال الذين كفروا.. إن هذا إلا أسطير الأولين . قل سيروا في الأرض فانظروا ك

706- هلاکت اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ويل يومئذ للمكذبين

«ويل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ويل يومئذ للمكذبين

«ويل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

ص: 651

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 1

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

707- هلاکت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 8

8 - خداوند علاوه بر تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد ، غیر مؤمنان ایشان را نیز به هلاکت رساند .

قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 9

9 - ستم پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر هلاکت و نابودی با عذاب های الهی

کذبوا بآیت ربهم .. و کل کانوا ظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 8

8- نابودی تکذیب کنندگان پیامبران و آیات الهی ، کیفری که هر لحظه و در هر شرایط انتظار وقوع آن وجود دارد .

و لو آتانا أهلکنهم بعذاب ... فترَبَّصُوا فستعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 8

8 - تکذیب کنندگان آیات و رسولان الهی ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز دچار عذابی دردناک و رنج آور خواهند شد .

الذین کذبوا بآیتنا فدمّرنهم .. کذبوا الرسل أغرقنهم ... و اعتدنا للظلمین

708- هلاکت مکذبان انبیا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 97 - 4

ص: 653

4- هلاکت امت های بی تقوا و تکذیب کننده پیامبران ، عبرتی برای امت های بعدی است .

ولكن كذبوا فأخذناهم .. فأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 8

8- نابودی تکذیب کنندگان پیامبران و آیات الهی ، کیفری که هر لحظه و در هر شرایط انتظار وقوع آن وجود دارد .

ولو أنا أهلكناهم بعذاب .. فتربصوا فستعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 5

5 - خداوند ، اقوام تکذیب گر و کفر پیشه تاریخ را پس از این که از فرصت داده شده استفاده نکردند و هم چنان بر کفر و انکار خود پای فشردند ، با عذاب استیصال نابود کرد .

فأملیت للكفرین ثم أخذتهم

«نکیر» به معنای انکار (تغییر) است. و مقصود از آن به قرینه آیه بعد، تغییر نعمت به محنت، حیات به مرگ و نابودی و آبادانی به ویرانی است. گفتنی است که استفهام در جمله «فکیف کان نکیر»، استفهام تعجیبی و بیانگر شدت کیفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 8، 5

5 - گرفتاری تکذیب کنندگان پیامبران الهی و آیات او به قهر و هلاکت خداوند ، از نشانه های قدرت خدا و درس عبرتی برای همه مردمان

الذین کذبوا بأیتنا فدمرناهم تدمیرًا . و قوم نوح ... أغرقناهم وجعلناهم للناس

8 - تکذیب کنندگان آیات و رسولان الهی ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز دچار عذابی دردناک و رنج آور خواهند شد .

الذین کذبوا بأیتنا فدمرناهم .. کذبوا الرسل أغرقناهم ... و أعتدنا للظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 25 - 6

6 - سرنوشت شوم و هلاکت بار تکذیب کنندگان پیامبران در گذشته ، عبرت آموز برای دیگران

كذَّب الذين من قبلهم فأتاهم العذاب من حيث لا يشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 6

6- هلاکت تکذیب کنندگان انبیا در گذشته تاریخ ، هشدارى به تکذیب گران پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین الهی

كذَّبت قبلهم . . . كلَّ كذَّب الرسل فحقَّ وعيد

ص: 654

709- هلاکت مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 16 - 1

1 - هلاکت و نابودی گروه های بسیاری از تکذیب کنندگان دین در گذشته

ألم نهلك الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 17 - 1,2

1 - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و نابودی

ثمّ تتبعهم الآخريں

2 - تکذیب گران دین ، در معرض هلاکت و نابودی

ثمّ تتبعهم الآخريں

از این که خداوند، پیشینیان را نابود کرده و پسینیان را به هلاکت تهدید نموده است، استفاده می شود که تکذیب گران، همیشه در معرض چنین برخوردی از سوی خداوند می باشند.

710- هلاکت مکذبان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 1

1 - عذاب فرود آمده بر تکذیب کنندگان شعيب و کفرپیشگان مدین موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در آن دیار شد .

الذین کذبوا شعيباً کأن لم یغنوا فیها

ضمیر در «فیها» به «دار» در آیه قبل برمی گردد و «غنی» مصدر «لم یغنوا» به معنای اقامت کردن و سکونت گزیدن است. بنابراین «کأن لم یغنوا» یعنی گویا قوم شعيب در دیارشان اقامت نکرده بودند. و این کنایه از نابودی دیار آنان است.

711- هلاکت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آفریدگار جهان ، قادر بر نابود ساختن کافران و منکران معاد *

و کم أهلكنا . . . ولقد خلقنا السموت والأرض

بنابراین که تذکر به خالقیت خداوند، در ادامه آیات تهدیدی (کم أهلكنا قبلهم من قرن) باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

ص: 655

712- هلاکت مکذبان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 39 - 1

1 - خداوند، پیش از هلاکت تکذیب کنندگان موسی (ع) و اقوام نوح، عاد، ثمود و اصحاب رس برای اتمام حجت و عبرت آموزی آنان، مثل های روشنگرانه ای زده بود.

فقلنا اذهبوا إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا... و قوم نوح... و عادًا و ثمودا و

713- هلاکت مکذبان هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 1

1 - هلاکت قوم عاد، به اراده الهی و در پی تکذیب رسالت هود (ع) از سوی آنان بود.

فكذبوه فأهلكهم

714- هماهنگی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 9

9- مشرکان و کافران طول تاریخ، دارای جبهه ای واحد و انگیزه و عملکردی همگون در برخورد با آیات الهی و معجزه های انبیا

و ما منعنا أن نرسل بالآيت إلا أن كذب بها الأولون

تعبیر «الأولون» نشان می دهد که مشرکان دوره های بعد، دنباله رو اسلاف خویشند و سرایت دادن حکم پیشینیان به نسلهای بعدی، بیانگر انگیزه و عملکرد واحد آنان است.

715- هماهنگی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 6 - 6

6- تکذیب کنندگان پیامبران، دارای انگیزه ها و شیوه های مشترک در مخالفت با پیامبران

فليأتنا بآيه . . . ماء امننت قبلهم من قريه أهلكنها أفهم يؤمنون

خداوند در آیه قبلی، یادآور شد که مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار معجزه ای (همانند معجزات پیامبران پیشین) برای اثبات رسالت خود شدند. در این آیه نیز فرمود: امت های پیشین در عین دیدن معجزات پیامبران، ایمان نیاوردند، قهراً شما هم ایمان نخواهید آورد. این یادآوری حاکی از آن است که انگیزه ها و شیوه های مبارزه تکذیب گران پیامبران همسان بوده است.

ص: 656

716- هماهنگی مکذبان معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 9

9- مشرکان و کافران طول تاریخ ، دارای جبهه ای واحد و انگیزه و عملکردی همگون در برخورد با آیات الهی و معجزه های انبیا

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

تعبیر «الأولون» نشان می دهد که مشرکان دوره های بعد، دنباله رو اسلاف خویشند و سرایت دادن حکم پیشینیان به نسلهای بعدی، بیانگر انگیزه و عملکرد واحد آنان است.

717- هماهنگی مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 3

3 - یکپارچگی قوم نوح در مخالفت با وی و تکذیب رسالت الهی او

إنّ قومی کذبون

شمول نهفته در تعبیر «إنّ قومی»، بیانگر مطلب یاد شده است.

718- هواپرستی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 5

5- پیروی از هوا و گمان و آرزوپردازی های بی حاصل ، از ویژگی های ناباوران به آخرت

إن هی إلاّ أسماء سمّیتموها .. إن یتبعون إلاّ الظنّ و ما تهوی الأنفس ... أم لل

ارتباط آیات، نشانگر این است که منکران آخرت، از ویژگی های یاد شده برخوردارند.

719- هواپرستی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بی تقوایی و هواپرستی ، بزرگ ترین مشکل تکذیب کنندگان دین در قیامت

فویل یومئذ للمکذبین . . . هذه النار التي كنتم بها تكذبون ... إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي

ص: 657

در این آیات، «متّقین» جبهه مقابل «مکذّبین» قرار گرفته است. از این تقابل مطلب استفاده می شود.

720- هواپرستی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 12 - 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت ، عناصری فرو رفته در باطل و سرگرم هوسرانی

للمکذّبین . الذین هم فی خوض یلعبون

«خوض» به معنای وارد شدن در کارهای بیهوده و باطل و «لعب» (مصدر «یلعبون») به معنای سرگرمی و هوسرانی است.

721- یأس اخروی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 12 - 7

7 - بدکاران دروغ انگار آیات الهی ، در روز قیامت ، ناامید و اندوه ناک اند .

ثمّ کان عقبه الذین أسئوا السوائی أن کذبوا بأیت اللّهِ . . . و یوم تقوم الساعه ی

722- یأس از مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 3

3- اصرار کفرپیشگان بر تکذیب پیامبران و عناد و لجاجت آنان ، موجب یأس پیامبران از موفقیت خویش و ایمان آوردن قومشان

حتّی إذا استئیس الرسل

متعلق «استئیس» ایمان آوردن مردم و موفقیت پیامبران است.

723- یأس مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 1

1 - كافران به آیات الهی و لقاء اللّٰه ، از رحمت خداوند ، مأیوس اند .

و الذين كفروا بأيت الله ولقاءه أولئك يؤسوا من رحمتي

ص: 658

724- یأس مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 3

3 - کافران به قرآن ، مأیوس از رحمت خداوندند .

والذین کفروا بأیت اللّٰه .. أولئک یسوا من رحمتی

725- یأس مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 1

1 - کافران به آیات الهی و لقاء اللّٰه ، از رحمت خداوند ، مأیوس اند .

والذین کفروا بأیت اللّٰه و لقاءه أولئک یسوا من رحمتی

مکذبان

726- اندوه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 2

2 - ترس و اندوه، عذاب دنیوی تکذیب کنندگان آیات الهی

فمن ءامن و أصلح فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون. و الذین کذبوا بأیتنا یمسهم العذاب

مطرح شدن عذاب برای تکذیب کنندگان، پس از نفی ترس و اندوه برای مؤمنان، اشاره به این است که عذاب دنیوی تکذیب کنندگان همان ترس و اندوه دنیوی آنان است.

727- انذار مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 1، 13

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجه دادن تکذیب کنندگان وحی به رحمت واسعه خداوند و بیم دادن آنان از عذاب حتمی اوست.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

13 - ابلاغ رحمت خداوند به تکذیب کنندگان وحی و بیم دادن آنان از عذاب خداوند، روشهای کلی مقابله با آنان است.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

ص: 659

728- بهانه جویی مکذبان نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 4

4 - انکار معجزه بودن معجزات ارائه شده از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از بهانه های منکران رسالت

لئن جاءتهم آیه لیؤمننّ بها

تردیدی نیست که پیامبر (صلی الله علیه و آله) معجزاتی را به مردم ارائه می کرد، ولی مشرکان با درخواست نزول آیات گویا در صدد انکار آن معجزات بودند.

729- بی ارزشی مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 25

25 - کسانی که آگاهانه و از سر عناد و لجاجت حقایق را منکر شوند، فاقد ارزش هستند.

ما أنزل الله علی بشر .. قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

کاربرد واژه «ذر» در مواردی است که چیزی را به جهت حقارت و بی ارزشی آن رها کرده و از آن بگذرند. آیه شریفه نیز در مقام فرمان به ترک مخاصمه با یهودیانی که به جهت عناد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصل نزول وحی بر بشر را منکر شده اند، این واژه را به کار برده است.

730- پشیمانی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 4

4 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

یلیتنا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

731- تأثیرپذیری مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منكران قيامت تحت تأثير تبليغات فرينده شياطين جن و انس قرار مي گيرند.

ص: 660

و لتصغى إليه أفئدة الذين لا يؤمنون بالأخره

732- ترس مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 2

2 - ترس و اندوه، عذاب دنیوی تکذیب کنندگان آیات الهی

فمن آمن وأصلح فلاخوف عليهم ولاهم يحزنون. و الذين كذبوا بآيتنا يمسهم العذاب

مطرح شدن عذاب برای تکذیب کنندگان، پس از نفی ترس و اندوه برای مؤمنان، اشاره به این است که عذاب دنیوی تکذیب کنندگان همان ترس و اندوه دنیوی آنان است.

733- تفریط مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 7

7 - منکران ملاقات پروردگار در قیامت بر تفریط و کوتاهیهای خویش در دنیا تأسف و حسرت بسیار می خورند.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغته قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها

منادا قرار گرفتن حسرت گویای شدت و عمق ندامت است. ضمناً مرجع ضمیر «فیها»، «حیات دنیا» گرفته شده که مرجعی معنوی است.

734- حسرت مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 7

7 - منکران ملاقات پروردگار در قیامت بر تفریط و کوتاهیهای خویش در دنیا تأسف و حسرت بسیار می خورند.

حتى إذا جاءتهم الساعة بغته قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها

منادا قرار گرفتن حسرت گویای شدت و عمق ندامت است. ضمناً مرجع ضمیر «فیها»، «حیات دنیا» گرفته شده که مرجعی معنوی است.

735- حیات مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 661

5 - انعام - 6 - 32 - 3

3 - واقعیت زندگی منکران معاد، جز بازی و سرگرمی چیز دیگری نیست.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله . . . و ما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو

گر چه وجهه غالب دنیا لهو و لعب است، در عین حال می دانیم که همین دنیا سبب ارتقای رتبه ها و کسب درجات است. لذا می توان گفت این آیه ناظر به آیات قبل است که درباره منکران معاد بود. یعنی زندگی دنیا برای آنان جز لعب و لهو معنای دیگری ندارد.

736- رضایت مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 113 - 5

5 - القانات شیطانی و تبلیغات دشمنان انبیا مورد رضایت و پسند منکران معاد قرار می گیرد.

و لتصغی . . . و لیرضوه

737- رضایت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 113 - 6

6 - رضایت درونی منکران آخرت و قیامت، از اهداف تبلیغات فریبنده شیاطین است.

زخرف القول غرورا . . . و لیرضوه و لیقترفوا ما هم مقترفون

«لیرضوه» عطف بر «غرورا» است؛ در نتیجه عامل آن فعل «یوحی» است؛ یعنی: «یوحی بعضهم إلى بعض زخرف القول لیرضوه».

738- روزی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 4

4 - همه مردم، حتی افترا زندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم . . . أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

«الکتاب» مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. «من» برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

ص: 662

739- روش برخورد با مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 13

13 - ابلاغ رحمت خداوند به تکذیب کنندگان وحی و بیم دادن آنان از عذاب خداوند، روشهای کلی مقابله با آنان است.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

740- زیان مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 9 - 1

1 - قیامت روز ظهور و بروز خسارت و زیانکاری تکذیب کنندگان آیات خداوند است.

و من خفت موزینه فأولئك الذين خسروا أنفسهم بما كانوا بآيتنا يظلمون

741- زیانکاری مکذبان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 5, 1

1 - تکذیب کنندگان معاد و حضور در پیشگاه خداوند بی تردید زیانکارند.

قد خسر الذين كذبوا بلقاء الله

5 - کسانی که تا قبل از مرگ منکر ملاقات خدا و معاد هستند، بدون تردید زیانکارند.

قد خسر الذين كذبوا بلقاء الله حتى إذا جاءتهم الساعة بغته

مراد از «الساعة» می تواند مرگ و یا قیامت باشد. در برداشت فوق «الساعة» به معنی مرگ گرفته شده است.

742- سرنوشت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 4

4 - همه مردم، حتی افترا زندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

ص: 663

«الکتاب» مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. «من» برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

743- سوگند مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 4

4 - منکران معاد در قیامت به حقانیت رستاخیز با سوگند اقرار می کنند.

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم قال ألیس هذا بالحق قالوا بلی وربنا

744- شرایط ایمان مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 158 - 2

2 - تحقق برخی از آیات الهی (برخی از حقایق مطرح شده در قرآن، مانند قیامت) از شرایط مشرکان تکذیب کننده قرآن برای ایمان به آن

هل ينظرون إلا أن . . . یأتی بعض آیت ربک

مراد از «بعض آیات ربک»، به دلیل «لا ینفع نفساً إیمانها»، آیتی است که مشاهده آن، حتی منکران قرآن را به ایمان وامی دارد. بنابراین می توان گفت مقصود، قیامت و مانند آن است. گفتنی است تکرار فعل «إتیان» (تأتیهم، یأتی ربک و یأتی بعض آیات) در آیه شریفه حکایت از تفاوت معنای اراده شده از هر یک دارد. «إتیان» در «یأتی بعض آیات» به معنای تحقق یافتن است.

745- شیاطین و مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 113 - 10، 4

4 - تبلیغات فریبنده شیاطین (دشمنان انبیا) برای جذب دل‌های منکران آخرت و معاد است.

یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول غرورا . . . و لتصغی إلیه أفئده الذین لایؤمنون بالأخ

بنابراین که «لتصغی» عطف به «غرورا» در آیه قبل، که مفعول له است، باشد. «تصغی» از «صغی» یا «صغو» به معنی میل پیدا نمود، است. (قاموس اللغه). لذا «لتصغی» یعنی برای جذب شدن و متمایل گشتن.

10 - هماهنگ شدن منکران آخرت با کردار شیاطین، از اهداف تبلیغات فریبنده شیاطین است.

ولیترفوا ما هم مقترفون

ص: 664

746- شياطين و مكذبان آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 27 - 17

17 - سلطه و حاکمیت شیاطین بر منکران آیات الهی، سنت خداوند و تحت اراده اوست.

إنا جعلنا الشياطين أولياء للذين لا يؤمنون

747- ظلمت مکذبان آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذيب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم فى الظلمت

748- فسق مکذبان آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 49 - 5

5 - تکذيب کنندگان آیات الهی، فاسقند.

و الذين كذبوا بآياتنا يمسههم العذاب بما كانوا يفسقون

749- كرى مكذبان آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 39 - 13، 1

1 - تکذيب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم فى الظلمت

13 - عن أبى جعفر (ع) فى قوله: «الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم» يقول: «صم» عن الهدى و «بكم» لا يتكلمون بخير «فى الظلمات» يعنى

از امام باقر(ع) درباره آیه «الذین کذبوا بایاتنا . . .» روایت شده است: تکذیب کنندگان آیات الهی «کرانند» از (شنیدن آیات) هدایت، «لالند» از سخن خیر گفتن، «در تاریکیها قرار دارند» یعنی تاریکیهای کفر . . .

750- کيفر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 - عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف يأتهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

751- کيفر مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 - عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف يأتهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

752- گمراهی مکذبان محمد(صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 50 - 16

16 - مؤمنان به پیامبر (صلى الله عليه و آله)، بینا و راه یافته و تکذیب کنندگان او کور و گمراه هستند.

فمن ءامن... والذين كذبوا... قل هل يستوى الأعمى والبصير

چون موضوع آیات اثبات رسالت پیامبر (صلى الله عليه و آله) است، می توان گفت مراد از «البصير» مؤمنان به آن حضرت و مراد از «الأعمى» تکذیب کنندگان آن حضرت هستند.

753- گناه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 40 - 12

12 - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر معارف دین را نپذیرند، مردمی تجاوزگر و گناهکارند.

و كذلك نجزي المجرمين

«جرم» به معنای تعدی و گناه است.

ص: 666

754- لالی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

والذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت

755- محاکمه مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 3،7

3 - خداوند در قیامت از منکران معاد بازخواست می کند.

وقالوا ان هی إلا حیاتنا الدنیا و ما نحن بمبعوثین. و لو تری إذ... ألیس هذا بالبح

7 - محاکمه و مجازات منکران معاد، جلوه ای از ربوبیت خداوند است.

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم... قالوا بلی و ربنا قال فذوقوا العذاب

756- مرگ مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 17

17 - مرگ، آغاز گرفتاری مشرکان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

حتى إذا جاءتهم رسلنا یتوفونهم قالوا

757- مکذبان آیات خدا و شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 16

16 - کافران و منکران آیات الهی تحت نفوذ و ولایت شیاطین هستند.

ذلك من آيات الله . . . إنا جعلنا الشيطان أولياء للذين لا يؤمنون

جمله «ذلك من آيات الله» در آیه قبل می تواند بیانگر متعلق «لا يؤمنون» باشد.

ص: 667

758- مکذبان اوصیای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 14

14 - أبو حمزه قال: سألت أبا جعفر (ع) عن قول الله عز وجل: «الذين كذبوا بآياتنا صم وبكم في الظلمات...» فقال: نزلت في الذين كذبوا بأوصيائهم... .

ابو حمزه گوید: از امام باقر (ع) درباره «الذين كذبوا...» سؤال کردم فرمود: «این آیه درباره تکذیب کنندگان جانشینان پیامبرشان نازل شده است...»

759- مکذبان نزول وحی بر بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 4

4 - یهودیان به سبب ادعای نازل نشدن وحی بر هیچیک از بشر ظالمترین مردم هستند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء... و من أظلم ممن افترى على

760- هشدار به مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 11 - 8

8 - هشدار خداوند به تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و داعیان به خدا

ثم انظروا كيف كان عقبه المكذبين

ص: 668

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

